

The following text is extremely faint and illegible, appearing as ghostly impressions of words and lines across the middle and lower sections of the page. It likely represents the main body of a document or a list of items, but the content cannot be discerned due to the low contrast and blurriness of the scan.

van Cays,

NATUURLYKE
HISTORIE
VAN
HOLLAND.

DERDE DEEL,

DERDE STUK.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

NATUURLYKE
HISTORIE
VAN
HOLLAND.

DOOR

J. LE FRANCO VAN BERKHET. M. D.

DERDE DEELS, DERDE STUK.

MET NOODIGE AFBEELDINGEN.

TE AMSTERDAM,

By YNTEMA en TIEBOEL.

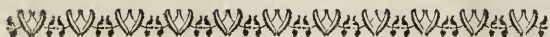
MDCCLXXIII.

STATE OF NEW YORK
IN SENATE
JANUARY 18, 1894

REPORT
OF THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE
IN RESPONSE TO A RESOLUTION
PASSED BY THE SENATE
MAY 18, 1893

ALBANY:
J. B. LIPPINCOTT & COMPANY,
PRINTERS,
1894.

NEW YORK:
PUBLISHED BY THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE,
1894.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vervolg van het voorige Hoofdstuk; gaande wel byzonder over de Inwoonders der Overmaasche, Hooge Zuid-hollandsche en Yselooversche Landen, tot in en langs Delfland en Schieland, in deeze Agttiende Eeuwe.

Met den aanvang der Agttiende Eeuwe, waarop ons eindelyk nog het oog staat te vestigen, ontstond 'er, uit de ingevoerde Fransche Mode, onder onze Hollanders, die Gestalte en Kleeding, welke nog heden veelal stand houd; schoon in een anderen smaak, volgens den wispeltuurigen invloed der Mode. De Wambaizen, die, in en na den jaare 1672, in zeer weitsche, gestrikte en gekwikte, Mantels, Lyven en Broeken, verkeerd waren, kwamen allengskens in het vergeetboek. De lastige toefstel van Linten en Plooien verveelden den Hollander; en men ging wederom over tot eene enger en geslootener manier van kleeden. Men liet de Mantels agterwegen, en droeg in derzelve plaats een Rok met Mouwen; die over de Vest of het Kamizool, dat nog het eigentlyke Wambais, 't welk over 't Onder Lywaat floot, verbeeldde, aange trokken wierd. Dit Bovenkleed, dat wy
thans

De Ge-
stalte en
Klee-
ding der
HOLLAN-
DEREN in
de Agt-
tiende
Eeuw.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

thans gemeenlyk een *Rok* heeten, noemde men diestyds veelal het *Habyt*; in navolging van het Franfche woord *Habit*; dat de gemeene Man, naar den Hollandfchen tongval, verdraaide in *Habyt*. Het was in diervoegen gemaakt, dat de Voor-Panden, zoo als men nu fpreekt, recht van boven tot onder op en over de kniën hingen; en kon overlange met een aantal van kleene knoopjes en knoopgaatjes toegeknoopt worden. Dit had mede plaats in de Agter-Panden, die van onder den Rug insgelyks open hingen; en zoo ook op zyde van de Heupen af; dog hier waren ze door eenige hegtfels min of meer geflooten; zynde dus in alles na genoeg gelyk aan onze gewoone hedendaagfche Manskleeding. Het aanmerkelykte onderscheid bestond hier in, dat zy geweldige groote Opflagen op de Mouwen droegen, en de Zakken of Beurzen, met derzelve Kleppen, tot laag onder aan de Voorpanden der Rokken plaatften.

Daar benevens konden onze Voorvaders, in den aanvang deezer Eeuwe, nog zoo terftond niet geheel aftappen, van het draagen van Linten en Strikken, aan de Schouders, aan de Mouwen, en aan de Broeken. Men zag uit dien hoofde, in den jaare 1720, nog al etlyke Jonkers, die allerlei gekoleurde Linten ter wederzyde van de Schouders lieten ahangen, en de Mouwen zonder opflagen, kort boven den Elleboog zeer wyd, met gekoleurde Franje bezet, droegen. Ook zwierden de Strikken aan
Broek

Broek en Schoenen nog vry algemeen. Dan de Hoed wierd nu, in stede van rond, met omgeboogen kleppen gedraagen; van welken al mede eenige Strikken of Pluimen afhingen. Men zie dit alles op *Plaat V. Fig. 3*, in de afbeelding van een Jonker van dien tyd, naar eene origineele Schilderij, vertoond. Het duurde egter niet lang, of de Strikken geraakten geheel weg; en de Mouwen verkreegen de gemelde groote opslagen; waarop allerleie foorten van knoopen stonden. Deezen begon men toen zoo geweldig groot te draagen, dat ze als stuiters aan den Rok hingen; dog ze wierden eerlang al mede wederom verwisfeld voor Knoopen van een middelmaatiger vorm; die men op veelerleie manieren zeer konstig wist te bewerken, en waarop zig veelen, zints de nieuwe mode der Habyten, of Rokken, vlytig toeleiden. Ik heb zeker bejaard Heer gekend, die, om zig met eene byzonderheid op te houden, een Kabinet van allerlei slag van ouder- en nieuwerwetsche Knoopen van de Kleederen onzer Natie verzameld had. Door deezen zoo zeldzaamen smaak van Liefhebbery, die zekerlyk wat vreemd was, vertoonde hy ons eene menigte van knoopen, waar over men zig moest verwonderen, ter oorzaake van de konst en kostbaarheid, die in een groot gedeelte van dezelve uitblonk. Men kon 'er wel byzonder genoegzaam uit nagaan, dat de Zilver- en Goud-gewerkte Knoopen, in 't begin der Agttiende Eeu-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

we, by de vermogenden zoo gemeen waren, als de tegenwoordige gegooten Pinsbekken, Tinnen, Zilveren en Gouden overgeblaazen, welken nu veelal by de Grootten gedraagen worden. De Burgerstand droeg ze egter gemeenlyk van eene effen stemmige koleur; en hun Habyt bestond over 't geheel uit een zwaar kostbaar Lakensch Kleed, met groote Knoopen, en magtig breede ronde opslagen; draagende voorts een zwaaren styven driekant omgekrulden Kastoor-Hoed, mitsgaders Rolkousfen, enz., gelyk *Plaat V. Fig. 4.* in 't verschieft vertoont. Diestyds wierd het onder den Burger ook gemeen, om Japonnen of Nagtrokken aan te trekken, daar men te vooren niet van geweeten had; en hier by droegen ze op hunne Hoofden, in hun Japonsgewaad, veelal bonte gevoerde Mutfen, die niet zelden van best Sabelbont, en dus zeer kostlyk waren. Zedert is het gebruik van Japonnen, die haar oorsprong en naam van de uit de Indiën overgevoerde Japansche lange Rokken verschuldigd zyn, zoo algemeen in de Steden geworden, dat men het hier en daar, als by voorbeeld by de Haarlemmer Stedelingen, wel als eene gewoone dragt moge aanmerken; dog by de Boerenlieden blyft eene Japon tot nog in eene algemeene veragting; egter begint dit Gewaad ook reeds onder hen min of meer in zwang te komen.

Wyders floeg onze Adel, op *Plaat V. Fig. 5* en *6* verbeeld, gemeenlyk om den mid-

middel een Sluier, welks einde verfierd was met Gouden en Zilveren Franje, die op de zyden afhing. Voorts gaven zy, met de verandering der gefeldheid van 't Habyt, aan de Degens ook eene andere plaats; en men begon dezelve, even als nu, in eene *Porte Epée* te draagen; zoo dat het Gevest, op de linker zyde, door de openingen der Panden van den Rok uitftake. Daar benevens ontftond 'er, omtrent dien eigenften tyd, eene geheel nieuwe vertooning onder de wandelende menigte, door den toevoer van Indiaanfche Rottingen; welken als iets zeldzaams, en uit pragt, door oud en jong, tot Wandelftokken gefchikt wierden. Deeze foort van Wandelftokken was voorheen niet gebruikelyk; oude Lieden en gebreklyke Perfoonen bedienden zig alleen van Stokken, die veelal by wyze van Krukjes gemaakt wierden; dat aanleiding gaf tot de uitdrukkingen van Stok-oude, en den ouden Stok, als men iemands hoogen ouderdom wilde aanduiden. Van daar zeide **VONDEL**, met betrekking tot den Amfterdamfchen Schouwburg,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De Byen ftorten hier het eelfte dat zy leezen,
Om *d'ouden Stok* te voên, en d'ouderlooze Weezen.

en zoo ook in een zyner Hekeldichten,
flaande op het ftokje van den ouden **BARNEVELD**,

Na 't rusten van dien *Oudenftok*. Enz.

Zoo was het draagen van Stokken of Krukken eertyds den ouden Lieden, ter ondersteuninge, byzonder eigen; maar in de Agttiende Eeuw wierd het, onder oud en jong, een algemeen gebruik, met een Stok of Rotting, als een gedeelte van den toenmaalign opschik, te wandelen. En elk verfielde deeze Wandelstokken naar zyne zinlykheid, met een grooten Yvooren, Ebbenhouten of Zilveren Knop, die somwylen zoo geweldig groot was, dat men eene goede Vuist noodig had, om denzelven te omvatten: hoedanigen nog ten overvloed, by oude Familiën of Bestevaars, te vinden zyn; en nu ook wel eens voor Bedstokken gebruikt worden. Dan deeze zwaare Stokken zag men meest onder de Burgerlieden; terwyl de Adel en de Jonkers meer werks maakten van lange, dunne, zoogenaamde Leedjes Rottingen; waar mede zy niet zoo zeer ten steunfel, als wel tot eene soort van galante handeling, spancerden; zoo als wy het op *Plaat V. Fig. 5*, afgebeeld hebben. Men ziet uit deeze Afbeelding te gelyk, hoe de wyde Broeken mede in eene enger plooi geraakt waren; en dat dus ook hier omtrent eene gantsch andere Mode stand gegreepen had; die nog heden, by de nu ouderwetsche Hollanders van onze Eeuw, in gebruik is. Men had naamlyk, in vroeger dagen, zeer lange Kousfen; die, even boven de kniën, door een Kousfeband vastgemaakt zynde, voorts met de groote bovenslip om de Beenen

nen nederfloegen; en dus, met een ruimen zwier van Linten, over de kuitenhingen. Maar nu verzon men 't anders. Men liet de Linten weg, en maakte de Broekpypen zoo lang, dat ze, met de omgeslaagen einden der Kousfen, over de Kuiten heen hingen: men rolde ze dan te samen op, tot dat ze boven de kniën, in de rondte, als een Wrong, in-ééngerold zaten; dog zoo dat de Kous eger boven bleewe. Deeze toefstel, (zynde den naam van Hoozen reeds versleeten,) verkreeg den naam van *Rolkousfen*; die in onze dagen nog by eenige oude eerwaardige Burgers gedraagen worden. Dan diestyd behoorden zy mede tot den opschik van den Adel; en deeze stelde, om ook hier in uit te munten, eene byzondere pragt in derzelver koleuren, en verdere sieraaden. Het rood en vleeschkoleurige was de doorgaande verw; en men had bovenal veel op met de Klinken, die met allerlei Bloemwerk tot digt aan de kniën opreezen; ook droegen ze de Grooten wel met Goud en Zilver geborduurd. Hier benevens waren toen by uitstek gemeen de Schoenen met breede Neuzen, breede Kappen, en hooge roodleere Hielen. Onze *Plaat V, Fig. 5*, brengt 'er ons een voorbeeld van onder 't oog; en men kan foortgelyke Afbeeldingen, ten bewyze der algemeenheid van die dragt onder onze Landzaaten, veelvuldig aantreffen, in de Spotprinten, die tot den berugten Actiehandel van deeze

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Eeuw betrekkelyk zyn; mitsgaders in een aantal van Tafereelen en Afbeeldingen van toen en nog in weezen zynde Hollanders.

Gelyk nu dus genoegzaam de geheele vroegere Kleeding, in Rok, Broek, Kousfen en Schoenen, hervormd was; even zoo gong het ook met het oude Hoofdstelsel, dat het Aangezigt eene deftige fierheid en eerwaardigheid byzette. De Paruiken kreegen de overhand; de natuurlyke Hairlok wierd by de aanzienlyken als veragtelyk beschouwd; en de door konst nagebootste Lokken zwierden, tot overlaadens toe, op de Schouders. Voorheen was eene korte Paruik, met weinig zwiers, genoeg, om een deftigen Kaalkop, of een zwak Hersfengestel, tegens de koude, en den invloed der Lugt, of de nadeelige gevolgen eener al te fyne uitwaasfeminge van den Hoofdschedel te beschermen: maar nu bedompte men het Hoofd met dikke Paruiken dermaate, dat men 't 'er op toe scheene te leggen, om de natuurlyke uitdampingen te helpen verdikken, door een overzwaaren last van vreemde Lokken. Deeze Mode wierd wel dra zoo algemeen, dat niet alleen de Adel, maar ook de Burgerstand daar mede pronkte: en dit is in 't vervolg van tyd zoo ver gegaan, dat wy heden, indien wy 'er ons mede wilden ophouden, geen einde zouden vinden, aan de ontellyke, zoo Engelsche als Fransche, benaamingen van allerleie soorten van Paruiken en Hoofdsieraaden: waar

on-

Zie
Bl. 597.

onder, (wie zou 't voorheen verwacht hebben?) ook Paruiken van Yzerdraad, en gebreid Wollen Garen te vinden zyn. Dog laat ons hier van afzien; op dat wy, met het doorsnuffelen der Paruikwinkelen, niet beneveld worden, door den reuk der Pomade, en het stof van den dartelen Poeierkwast. Alleenlyk staat ons, met betrekkinge tot dit onderwerp, nog kortlyk te melden, hoe zy, die het Raadsheerlyke en Burgemeesterlyke gezag onder de Hollanders bekleeden, hier en daar in den Raad verschynen, met opzetyke daar toe vervaardigde groote gekrulde Paruiken; welker Lokken zig gantsch deftig, ter wederzyde, over de Borst vlyen: het welk hun, nu de eigen Hairlok tog veelal min geagt is, geen kleine staatlykheid en ontzag voor 't oog der Gemeente byzet. Ook ziet men meermaalen 's Lands getabbaarde Advocaaten, in den Haag, dus deftig in de Pleitzaalen verschynen; en byzonder in Amsterdam en eenige andere Steden, daar de Agtbaare Regeering, schoon zulks in sommige Steden geen plaats hebbe, die staatlykheid, niet oneigen, in eere poogt te houden. Men zie, ten voorbeelde hier van, de Afbeeldingen der Burgemeesteren van Amsterdam, VAN BYNKERSHOEK en anderen. Voor 't overige kan men ook de Hollandsche Geestlykheid, dit staatlyke eenigermaate navolgende, veelal onderkennen aan het fatsoen haarer Paruiken, gelyk de lieden van den Burgerstand aan hunne zoogenaamde gesneden

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Paruiken; dog wat de Heeren Doctoren betreft, deezen volgen gemeenlyk den gewoonen zwier en de veranderlyke Mode. Ondertusfchen heeft het draagen van Paruiken, hoe algemeen het ook geworden zy, egter geen ftand gegreepen by het grof der Natie, ten platten Lande; ook vind men 't in Noord-holland, daar 't egter nog fteeds toeneemt, minder dan in Zuid-holland. Men draagt 'er nog al vry algemeen het eigen Hair, en bedient zig flegts by nood van eene Paruik; in hoedanige gevallen de Paruiken in Noord-holland, by de Overvriezen, en op de Eilanden, al van oudsher gedraagen zullen weezen; doordien zy zig, van Schaapen- en Lammerenvagten, eene foort van Paruiken of Bonte Muffen wisten te bereiden; die nu nog onder de Vifchers in gebruik zyn.

Meer algemeen, mag men zeggen, is de dragt van opgetoomde Hoeden, die ook eerst in deeze Agttiede Eeuw is doorgedrongen. Wy hebben in 't voorgaande reeds gezien, hoe eerst de Capproenkens, daar na de vilte, witte of graauwe Hoeden, onder onze Natie, ingevoerd zyn; en tevens, hoe ze, nu vlak nederhangende, dan eenigzins omgeslaagen, en met Pluimen of Roozen verfierd waren; dog na dit alles verkreegen zy, in deeze Eeuw, eene gantsch andere gedaante. Men maakte ze nu, in ftede van vlak rond, driekant rond, met fttyve randen; die, op zig zelve los fttaande, ftetvig driekant omkrulden.

Om

Zie
Bl. 499,
en verv.

Zie
Plaat IV.
Fig. 1
en 4.

Om dit stevige staan der randen te wegen te brengen, was de beste stof, in eene aanmerkelyke hoeveelheid, by uitstek noodig; het welk deeze Hoeden, die men fyne styve *Castooren* heette, tot een hoogen prys bragt. Zulk eene soort van Hoeden word nog heden meerendeels door onze Hollandsche Predikanten, en sommige Kerkendienaren, gedraagen, als een Hoofdtoofel, dat hun by uitstek eigen is. Hier door zyn hunne Eerwaarden, buiten Mantel en Bef, gemeenlyk vry wel te onderscheiden; en zulks zou nog verder gaan, zoo niet eenige Schoolmeesters, Catechizeermeesters en anderen, die zig niet zelden het gezag der Eerwaardige Leeraaren schynen aan te matigen, ook in dit uiterlyke hen navolgden. Buitengemeen vernuftig beschreef de beroemde GELLERT, in 't Hoogduitsch, deeze verandering der Hoeden; dat door een kundig Dichter in onze Hollandsche Taale zeer wel overgebracht is. Wy zullen 'er, ter uitspanninge, (zynde het te lang om hier te plaatsen,) eenige der aartigste en op onze stof welvoegende regels uit overneemen. De Hoeden van den ouden trant beschryvende, laat zig de Dichter, by voorbeeld, aldus hooren:

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hy, zeg ik, die den Hoed bedacht,
Tot eer van 't Mannelyk geslacht;
Droeg hem onöpgetoomt, gezegt onopgeslaagen.
De rand rondsöm hing neërwaard af,

Xx 5

Zie onze
Plaat IV.
Fig. 1.
En

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

En echter wist hy hem te draegen,
Dat hem die *ronde* HOED een deftig aenzien gaf.
Wanneer die man nu kwam te fterven
Liet hy dien Hoed zyn' Zoon béerven.

Na dit berigt, dat volftrekt toepasfelyk
is op het geen wy gezegd hebben van onze
oude Hollandfche Hoeden, geeft hy ons
de volgende geestige befchryving van den
zoo even gemelden omgekrulden Hoed.

Deeze Erfgenaam bevond dien *vaderlyken* HOED
Recht ongemaklyk om hem aan te grypen:
Wat nu gedaen? hy gaet zyn zinnen flypen;
Zyn overleg is kort en goed.

Zie onze
Plaat V.
Fig. 4.

Te weeten: om het hoofd veel beeter op te hullen,
Twee Breede Kleppen om te krullen.*
Daer wandelt hy en pronkt voor iederen;
En 't volk hem ziende roept, die HOED staet onge-
meen.

Die HOED nu opgefimukt met twee gekrulde randen
Kwam, na zyn dood, in andre handen.
Het was een Wyshoofd dien hy viel te beurt.
Wat by den voorzaet was voor goed gekeurt,
Stond dees niet aen; hy moest hem anders dragen.
De derde klep was neergeslaegen.

Krul om die Lap! riep dit doorluchtige verftand:
Zoo als hy fprak, volbragt hy zulks met eigen hand.
Maer was 'er een gejuich, het was in deeze dagen;
't Geluid weergalmde aan allen kant:
ô Deez verhoogt het vaderland,
En zy geprezen r'alle tyden,
Mits hy de kroon ver boven andren fpannt.

Die

Die Hoed aldus gekruld met *kleppen aan drie zyden*,
Beërfde een ander na dien Held zyn overlyden. Enz.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Op deeze wyze wierden de Hoeden, aan drie zyden omgekruld, toen zeer algemeen; dan de pragt der Grooten, die steeds zoeken uit te munten, verzon weldra, om ze met Zilveren en Gouden Knoopen, Boordzels, en Galonnen te bezetten; dit viel zeer wel in den smaak van den Adel, dog nimmer zoo sterk, als in 't midden deezer Eeuwe; toen men, om van veele andere byzonderheden niet te spreekken, oordeelde dat

De Hoed moest *driekant* zyn, met *snoeren opgebonden*,

Aan d'eene zyde een *knoop*; ô dat was ongemeen
En heerlyk uitgevonden.

Zints dien tyd, tot nu toe, heeft men altoos de Hoeden, zoo als men tegenwoordig spreekk, opgetoomd gedraagen; en 't voornaamste onderscheid, dat hier omtrent plaats gehad heeft, is, dat ze nu eens breeder, dan eens smaller van rand gemaakt wierden. Ondertusfchen was evenwel de tooi der breede randen, omboord met zeer breede Zilveren en Gouden Galonnen, en vooral met groote schitterende witte Pluimen, de eigentlyke uitmuntende pragt van den Adel en der Hollandsche Grooten, tot omtrent het midden deezer Eeuwe: ook is zulks nog heden, hoewel in een anderen smaak,

Zie
Plaat V.
Fig. 5.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

fmaak, vry algemeen onder onze Vaderlandfche Jonkers. Wy zullen ons, om niet noodloos uit te weiden, niet verder verledigen tot het nagaan van de modifche veranderingen der Hoeden; maar alleenlyk nog aanmerken, dat men heden, volgens het gewoone lot der Mode, allengskens weder overhelt, tot de oude dragt onzer vroeger Voorvaderen, door de Hoeden te verkleenen. Men begint thans fmaak te krygen in die aartige Engelsche Hoedjes, welken zekerlyk niet ongevallig ftaan op de kruin van een kleenen bollen krullebol; dat eenigermaate den weg baant, om mogelyk binnen kort onze Hollanders weder in hunne ouderwetsche, witte, zwarte en blaauwe Capproenkens te zien wandelen. En inderdaad de Engelsche Natie, die veelal meer op het natuurlyke, dan het opgefmuikte der Mode valt, heeft de over 't geheel ongedwongener kleeding der Kinderen, myns bedunkens, niet onaartig uitgedagt. Ik voor my althans kan de heden-daagfche lugtige kleeding der Kinderen onzer vermogende lieden, met eene foort van genoegelykheid, befchouwen; dewyl de lieve lachjes onagtzaamer voortkomen, en de vrye Ledemaatjes weeliger dartelen, dan in eene ftyve kleeding, die de tedere Wichten als houten Poppen belemmert, en hunne Lichaamen niet zelden misvormt.

Wy zouden hier nog meer byzonderheden van de Manskleding en de gefalte der Hollanderen, in den dosch van deezen tyd,
te

te berde kunnen brengen; dan wy oordeelen het gezegde genoeg te zyn, en het overige niet tot onze taak te behooren. Wyders willen wy hier ook in geenen deele treden, in eene berispende beschouwing van de verschillende Modes; die zeer veel van 's Menschen zinlykheid en bykomende toevallige omstandigheden afhangen. De Mode tog, en derzelver verandering, is van alle eeuwen af eigen aan de Menschlyke geneigdheden en derzelver verandering, die uit veelvuldige oorzaaken ontstaan; vooral by dezulken, die aan de Hoven en in de Koopsteden, door den ommeegang met Uitheemschen, dagelyks gelegenheid krygen om eenige nieuwe snuf op te doen. Maar op het Land en by het minst vermengde gedeelte der Natie heerscht 'er ondertusfchen steeds een zekere Volkseigen smaak, waar van we vervolgens nader hoopen te spreken. Wy zullen derhalven den oorsprong der nog grootlyks in zwang zynde Manskleeding van onzen Adel, op *Plaat V* verbeeld, en voorts beschreeven, hier mede daar laten; wenshende verder, dat men de Hollanders, vooral onze aanzienlyke Lieden, niet in eene laffe verwyfde, maar in eene Manlyke pragt, overeenkomstig met hun gezag en vermogen, den Hollandschen Mannen van ouds eigen, naar de lesfen van WESTERBAAN, gestadig gedoscht moge zien. Hoor onzen Hooffschen Vaderlander zelve:

Hebt

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hebt geen behaegen in u hayr te doen coeffeeren,
Gebruickt geen priemen om uw locken te frifeeren,
Dat is te vrouwelyk: fraei wesen sonder toy,
Dat voegt de mannen wel, en is haer beste moy.
De dappre Theseus dee nooit tang of yzer heeten;
Een konings-kind noghtans had hem met min be-
feeten.

De schoone Phedra heeft Hippolytus bemint,
Al hađ hy in zyn hair noch krul, noch krol, noch
lint:

Hebt zin in nettigheid: draegt forge dat uw klee-
ren

Wel passen aan het lyf; veegt pluizen af en veeren;
Doet pleck en vlekken uit: uw schoe zy niet te slop;
Uw tong zy rein en glad, geen gal of slym daar op.
Houd hand' en tanden schoon; laet u geen brodder
scheeren,

Een ongeleerde hand kan hair en baert onteeren.
Houd uwe nagels kort en zuiver, dat het vuil
Niet tusfchen haer aen 't eynd van uwe ving'ren
schuil.

Let op uw neus: men zie geen hairtjes in de gacten,
Uw aesfem zy als van vioolen en Muskaeten,
Geen flank kom uit uw mond nog oxelen van daen.
Tot meerder nettigheid wil ik geen mannen raen.
Het is voor haer genoeg de middelmaet te houwen,
Al wat daer boven gaet zy voor de jonge vrouwen,
Die wulps en weelig zyn; en laet de meisjes toe
Dat ieder haer profyt met zich te cieren doe.

Deeze vryheid van opfiering der Vrou-
wen boven de Mannen, door alle verftan-
digen gegeven, is eene vergunning, waar
van de fchoone Sexe gemeenlyk alomme,
naar

naar's Lands wyze, zeer wel gebruik maakt. En dit heeft ook, gelyk wy terftond zullen zien, overvloedig plaats gehad, onder onze Hollandsche Vrouwen deezer Agttiende Eeuwe; welker Tooi ons nu, na het afschetsen der Mans Kleedinge, nog staat te beschouwen. Laat ons derhalven eene Hollandsche Dame ten Schouwburge van onze Vrouwlyke Tooi geleiden, en haaren opschik gadeslaan. Maar welk eene verscheidenheid van sieraaden vertoont zig hier terftond voor ons gezigt! 'Er is bykans een oneindig getal van verschillende Hulfels, en Kleederen, die, zints het begin der Agttiende Eeuwe, onder de Hollandsche Vrouwen in zwang gekomen zyn, zoo dat ik met gemelden WESTERBAEN moete zeggen,

Eer telde ick al de blaen, die op de boomen groejen,

Eer al de byen, als de boeckweit is aan 't bloeijen,
Als de verscheidenheid van 't Vrouwlyk getoy,
Daer 's niet een dag, of zy bedenken eenig moy.

't Gong dus in zyne dagen, even als het nu nog gaat; en de natuurlyke geneigdheid der Vrouwen tot den opschik, die haar bevalligheid byzet, als 't met oordeel geschied, was, zoo hier als elders, ook in deezen tyd bestendig werkzaam. Met de omwenteling der Manlyke Tooi, ging ook die van den Vrouwlyken opschik gepaard: 't zy dat dezelve daar naar gerigt wierd, of liever (want dit is deezer Eeuw al vry wat ei-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.
Zie
Bl. 600.

eigen,) dat de Mannen de Tooi der Vrouwen nabootsten. Dog wat hier van ook weezen moge, dit althans is zeker, dat de Strikken, de gevlogten Hairlokken, de Tuiten, de gladde Kappen, en de Scheellen, onder de Hooffsche Dames en de Vrouwen der Kooplieden, plaats maakten voor de ontzachlyke Fontanjes, Kuifmutsen, Papillons, en ik weet niet al hoedanige veranderingen van Hoofdsieraaden; met welke byzondere meldinge wy ons niet zullen ophouden. Ja, indien wy onze zinlykheid volgden, lieten wy dit onderwerp geheel onaangeroerd; dan ons bestek eischt, dat wy 'er agt op geeven, uit hoofde van de aanmerkelyke veranderingen in deeze Eeuw ontstaan; te meer, daar de wyze van opschik der Vrouwen in de Steden misfchien wel wat verzwakking in den aart der Hollanderen heeft te wegen gebragt.

Tot een voorbeeld dan van dit Vrouwlyke Tooisel, om 'er eenig berigt van te geeven, zullen wy het oog slaan op de Hollandfche Dame, die ons op *Plaat V. Fig. 6*, voorkomt, met eene Fontanje op 't Hoofd, zoo als men zig oppronkte, omtrent het jaar 1720. Deeze Mode was niet minder een uitwerksel van het dartele Fransche Hof, en der Koninglyke Minnaresse, Madame FONTANGE, als de voorige van Madame DE MAINTENON. Zoo veel vermogt het denkbeeld van zig bevallig te maaken, op het hart onzer Vrouwen, dat zy de Hollandfche natuurlyke fchoonheid
meen-

meenden te verfraaien, door het navolgen van den opschik eener geblankette Koninklyke Maitresse. En meermaals zag men in ons Vaderland dien invloed der uitheemsche Tooi, schoon derzelve navolgers, als Martelaaresfen van de Fransche Mode, het slagtoffer van de spotterny der deftige Vaderlandsche Vrouwen wierden; gelyk dit plaats had omtrent de Fontanjes. Dit Hulsel nu, om nader ter zaake te treden, bestond uit eene zeer hooge met yzerdraaden opgezette Kuif; die, uit verscheiden geplooid kostbaare rijen van kant, de eene hooger dan de andere recht opwaards, zoo verre boven 't Voorhoofd uitstak, dat zy de hoogte van eene halve tot drie vierde Elle bereikte. Deeze Kuiven stonden op 't Hoofd der Dames van eene middelbaare gestalte, en met een klein aangezigt, niet minder ongevallig, dan denzulk in onze dagen de thans eislyk hooge opgekrulde Lokken en Hairen doen: zelfs was 't nog ruim zoo mismaakend; dewyl de Hairlok, welken zwier men ook volgen wil, altoos eenig natuurlyk schoon bezit. Aan de zyde van zulk een Fontanje-Kuif hingen, langs de Schouders, twee met Kant bezette slippen, die naderhand, gelyk ook heden, dog veelal opgespeld, gedraagen zyn geworden; en dit Hoofdhulsel noemt men van daar eene *Kuif met slippen*. Voorts gongen de Hoofsche Dames veeltyds met een halfontblooten Boezem, zynde dezelve alleenlyk ten deele bedekt door

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene fyne Kant, die, langs den Boord van den Tabbaard, uit den Kroplap, of het Neerftik, uitftak. Voorts was de Japon of Tabbaard, dien men ook wel, *a la Reine*, met een langen fleep maakte, al omtrent gelyk nu weder de Mode is. De Rokken en Tabeljés waren vooral dik met gepofte Linten bezet, en om de Middel droeg men veelal een Gouden of Zilveren Ceintuur, met een Gouden of Zilveren Gesp; dat ook nog by ouderwetsche Vrouwen in gebruik is. De Lubmouwen wierden een, twee a drie hoog gefchikt, en bedekten de Armen zeer lang en flodderig; en voor 't overige was alles, uitgenomen de hooge Fontanje, en eenige verandering in 't Keurslyf, na genoeg gelyk aan onze tegenwoordige Vrouwlykedragt, naar uitwyzen der genoemde Afbeeldinge.

Op deeze wyze was het dat de Hooffsche Dames zig in die dagen opfchikten; dog deeze dragt ging by de Vrouwen van den Burgerftaat en der deftige Kooplieden niet door. Ook bezweek de uitvinding van Madame FONTANGE, in de Agttiende Eeuw, al zo ras, als die van Madame DE MAINTENON, in de voorige. Dan dit bleef 'er egter van over, dat de Kuifmutfen, hoewel die hooge optuiting verminderde, algemeen wierden; min of meer in zodanigen fmaak als ze nu nog by Burgervrouwen gedraagen worden; fchoon ze zints dien tyd op veelerleie wyzen opgemaakt zyn, onder de naamen van *Papillons*, *Toiletjes*,
Bok-

Bokkebaardjes, Carolyntjes, Princesjes, Hershuttertjes, enz., met een oneindig getal van verplooijingen. Dan onze Boeren-Vrouwen, en de staatige Noord-hollanders, hielden en houden 't nog meerendeels met de Vaderlandsche Kappen, Tuiten en Hoofdscheelen. De overige Burgerkleeding bleef nog al deftig. Een kostbaare Zyde- of Stoffe-Tabbaard was de pragt van welgezeeten Burgerlieden. Een fraaie Rok van Chits, Zyde of Damast, met een zindelyk net lang Jak, fynen Neusdoek, een Waaier, en een Sabel-Bont of Zyden Pluis om den Hals, maakte de Tooi van den middelmaatigen Burgerstand; en dit was zeer algemeen onder de zulken. Men droeg ook veelal een fyn Neteldoeks, of een kort zwart zyden Schortje, met Kant bezet; dat men een *Eyatje* noemde: welke Schortjes thans weder, onder den naam van *Tablejés*, by de Dames gemeen worden. Wyders is 'er in deeze Eeuw geen grooter verandering, in de weezenlyke kleeding onzer Hollandsche Vrouwen, by die der voorige Eeuwe ontstaan, dan in de dragt der Hoepelrokken: die men nog onlangs tot zulk eene geweldige breedte heeft zien draagen, dat de Hoepels breeder waren dan de geheele Perfoon lang was. Dog deeze Mode was kort van duur. Men begon de Hoepels wel dra weder in te krimpen; en maakt dezelve thans beter geschikt naar de talie des lichaams; zoo dat ze zig nu niet onaartig aan een goed gestel vlyen. By de Groo-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Plaat V.
Fig. 4.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ten worden ze in deezen tyd weinig gedraagen, dan by staatlyke omftandigheden, en op plegtige Feesten. Maar of de ouderwetfche Wrongen niet wel weder in de Mode komen, is my bedenkelyk; nadeemaal de gefalte onzer Jufferschap geheel en al begint te zweemen, naar die der vroegere dagen van de voorige Eeuw.

Zie
Plaat IV.
Fig. 5.

Meerder verandering heerscht 'er in de Overkleeding der Mannen en Vrouwen. De korte Manteltjes, die de kleederen der Ouden, zedert twee Eeuwen, dekten, en bykans onaffcheidelyk door dezelve gedraagen wierden, zyn thans veranderd in lange ruime Jafsen, Surtouten of Overallen, Waldekkers, Ruitersmantels, Sluitrokken, Engelsche Rokken, Schansloopers, en wat dies meer zy. By de Vrouwen zyn de Huiken en zogenaamde Halsneusdoeken meeren-deels verwisfeld voor Falies, Kapotten, Kapotmantels, Cochlechons, Mantillés, enz. Bovenal zyn de Schoudermantels zoo zeer in zwang gekomen, dat ze door Ryken en Armen gemeen gedraagen worden: en men vind ze zelfs wat al te veel, by de Vrouwen der Arbeiders, die 'er zoodanig aan gewennen, dat zy log, loom en traag worden, en zig zelve, door te veel broedens, aan ongezone gevolgen bloot stellen. Dit heeft by uitstek plaats onder die flordige Kallooien, welken geheele dagen met eene Stoof of een Lollepot onder de Mantel zitten te luieren; zoo dat ze naauwlyks zonder Mantel en Stoof uitgaan, of op de straat ko-

komen; waar voor eene deftige Burgeres en naarftige Huismoeder zig egter wagt; die 'er geen gebruik van maakt, dan by noodige omftandigheden. Ten aanzien van deeze Schoudermantels, welken onze Natie bykans byzonder eigen zyn, is 't verder zeer aanmerkelyk, dat men den rang onzer Hollandfche Vrouwen al vry na aan dezelve kan onderscheiden. Het zal, by voorbeeld gemeenlyk doorgaan, dat eene Vrouw, die een Zyden of Satynen langen Mantel draagt, van den ryken Koopmansftand is; en dat zodanig eene, die eene fynen Lakenfen om heeft, tot den deftigen middelmaatigen, of ook zeer gegoeden Burgerftand behoort. Een Chitze Mantel is veelal eigen aan welgezeeten Boeren-Vrouwen; en een Katoenen of dergelyken draagen gewoonlyk de Vrouwen van den gemeenen Burgerftand, of reizende Buitenlieden: en als men eene Vrouw ontmoet, die een bruinen Sergien Mantel, lang en ruim gemaakt, over 't lyf heeft hangen, mag men al vry gegrond giften, dat het een Zee-, Visch- of Bouw-Boerin is; waarby men voorts aan de reinheid, netheid, of morsfigheid, den vogel, zoo men zegt, wel dra aan de veeren kent. By dit alles mag men, onder de opmerkelyke veranderingen der kleedinge in deeze Eeuw, nog wel tellen de Winterdragt van Handmoffen, die mede in de plaats van gevoerde Handschoenen gekomen zyn; welken men, nu zeer groot, dan weder zeer klein,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gemeen heeft zien worden, en nog te overbekend zyn, om 'er meer van te zeggen. De Handschoenen zyn van ouder datum; dog, om dit in 't voorbygaan nog te melden, men heeft ze, in 't begin deezer Eeuwe, zoo groot van Kappen gedraagen, dat 'er de geheele Onderarm als in konde, gelyk op *Plaat V. Fig. 5*, te zien is.

Op het gewag maaken van alle deeze byzonderheden, kunnen wy niet wel voorby aan te merken, dat de hedendaagfche pragt onzer Hollanderen zig zeer duidelyk onderscheid, van die onzer Natie in de voorige Eeuw. Men was diestyds, vooral by dezulken, die 't vergelden konden, niet minder pragtig dan tegenwoordig; maar hunne pragt was over 't geheel van wezenlyker waarde dan de onze; nadien de hedendaagfche gemeenlyk meer in een uitwendigen zwier, dan eene inwendige kostbaarheid bestaat. Oudtyds, en zelfs nog in 't begin deezer Eeuwe, droeg men zwaar Hollandsch Leidsch Laken, digte fyngeverkte Inlandsche Greinen en Haarlemsche Zyden Stoffen, die, om 't spreekwoord te behouden, zoo vast als eene plank gewerkt waren. Dit maakte hunne Kleeding wel kostlyk, maar ook tevens duurzaam. Ik ken nog Lieden, die Lakenfche Kleederen draagen, welken, viermaal naar de Mode veranderd zynde, nog vast en sterk zyn. Een Kleed van een Betgrootvader, in 't laatste der voorige Eeuwe gemaakt, is dus nog heden te gebruiken. De Kantten, welker

ker kunftige bewerking aan Braband fchynt te behooren, droeg men ongemeen keurig en kostbaar; het Linnen was alleszins fyn; en onze Voorvaders hadden hier mede zoo veel op, dat eene Kas met ouderwetsch Linnen, thans nog, boven het hedendaagfche gefchat worde. De Saaien, Carfaaien, en de gewerkte Greinen, de Legatuure Stoffen, de Fluweelen, Trypen, Franjes, Pafementen en Knoopen, waren alle Inlandfche deugdlyke Stoffaadjen der Kleederen. Men vergelyke dit eens by onze tegenwoordige Kleeding. Nu ziet men, tot een waarlyk grievende fmert der welmeenenden van 't Vaderland, onze Natie veelal gekleed in Uitheemsche dunne Lakens, Fluweelen, Trypen, Saaien en Greinen; met dunne vodden van Engelsche Zyden, van brooze Glasfees, van Armozynen en dergelyken; ja dat meer is, met overgeverwde Katoenen, die op de minfte Regenbui als Vaatdoeken hangen, en hunne koleur en zwier verliezen. Ook bedient men zig, fchoon wy uit onze eigen Oost-Indifche Maatfchappy een overvloed van welgewerkte Oost-Indifche Stoffen, gebloemde Chitzen, en Katoenen kunnen bekomen, van vreemden grooven fchyn. Dit doet veele Burgers van onze voornaame Steden zugten om arbeid en brood; van zulke Steden, die den grondflag der Vryheid, der Welvaart, en des Koophandels in het cement van 't bloed haarer Burgeren gemetzeld hebben, in welks heilzame gevolgen wy

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nu nog, na een verloop van reeds twee Eeuwen, mogen deelen. De Burgers zulk'er Steden, als daar zyn Haarlem en Leiden, beroemde Steden, vermaard door geheel Europa, zwoegen thans onder het juk van dartele uitheemsche prullen en vodden. Ach! dat men, by 't herdenken en 't viëren van 't tweede Eeuwgetyde onzer Vryheid, haarer trouwe ook in dit opzicht indachtig wierd! Dat eenmaal de geliefde Vorst, de Achtbaare Vaders onzes Vaderlands, de vermogende Kooplieden, en de getrouwe Burgers onder onze Natie, hart en ziel vereenigden, om by deeze vreugderyke nagedagtenis van 's Lands Verlossing uit de Spaansche overheersching, de neergeflaagen en zugtende Arbeiders te verkwikken en te verheugen, door 't bevorderen van onze Inlandsche Fabrieken; en dus een weezenlyk gedenkteken van derzelver herstelling voor den Nazaat op te rigten! Hoe zou Haarlem dan welriekende Bloemkransfen vlegten! Leiden geleerde Dankliederen zingen! Ja, hoe zou Holland zig dan verblyden in de welvaart dier recht Vaderlandsche Steden! Dit moest 'er uit, Leezer; aan my, een getrouwen Leidenaar, is dit ligt te vergeeven. — Slaan wy, buiten het bovengemelde, verder het oog nog eens op de kostlyke Gouden en Zilveren versierfels der Vrouwen van vroegere dagen, in derzelver Paarden, Diamanten, en kleenoodien; tot welk een weezenlyke waarde klommen niet derzelver zwaare en

oog-

oogftreelende Paarlſnoeren, Tafelringen, Oorbaggen en Goude Ketenen? Tot welk eene laagte daalen dan onze tegenwoordige pragtige verſieringen, als men dezelve hier mede vergelykt; daar ze veelal uit valſche Paarlen, Glazen Nabootfels, Waterkriſtal, ja ſmeltbaare Marcasſiten beſtaan? Dit alles verleent ons gewis een ontegenzeggelyk bewys der waarheid van ons gezegde, dat de hedendaagſche pragt meer een uitwendigen zwier, dan eene inwendige koſtbaarheid heeft.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Ondertuſſchen willen wy ons, uit hoofde deezer aanmerkinge, niet aangezien hebben, als iemand die de Natie daarom met een oog van verachting beſchouwt, of met eene ſcherpe penne van beriſping ſchryft. Wy betuigen ongeveinsd, in dit alles alleen gedreeven te worden, door een oprecht oogmerk, om onze Hollanders onder 't oog te brengen, het oude beſtendige egte kenmerk der Natie; om naamlyk, in al haar doen, zulk eene weezenlyke waarde aan alle haare verrigtingen, zelfs tot in den opſchik, te geeven, dat zy uitwendig niets vertoonen dan 't geen inderdaad plaats heeft. Voor 't overige is 't verre van ons, dat wy, in 't ſtuk der Mode en der uitwendige Gedaante onzer Natie, uit eene ſtrenge naauwgezetheid, geen Jufferlyke Tooi, noch Manlyk ſieraad, of eenige Modifche veranderingen, in den opſchik der Kleederen, zouden toeftaan. Dit was de Waereld, dit was de natuur der Menſchen aan eene

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

bestendigheid te willen onderwerpen, die in de natuur der zaake onmogelyk is: het bestendige tog is alleen eigen aan de onbestendigheid zelve, en de Mode, die zig zelve nooit lang gelykt, sterft altoos, ter plaatse daar ze gebooren word. Het Menschdom in deeze en voortgelyke zaaken naauw te willen beperken, is een vrugtloozen arbeid te onderneemen: de gestrengste Zedemeesters, van alle Eeuwen af, hebben dit te vergeefs gezogt; noch de wyze pen van SOCRATES, noch de gestrengte dingtaal van CATO, noch de schertzende geest van JUVENAAL konden dit bewerken. De vroegere Grieksche en Romeinsche Wysgeeren, onze laaterre Zedeschryvers, onze nu eens boertige dan ernstige Spectators, en dergelyken, schoon hunne Schriften daadlyk ter beschaavinge dienen, zyn niet bekwaam, om 's Menschens natuur in deezen te veranderen. Hier in staan wy Hollanders gelyk met alle andere Menschen; alleenlyk mag men zeggen, dat onze Natie voor deezen bestendiger was, dan de meest Europische Volken; dit heeft ons groot gemaakt, en hier omtrent schynen wy veel, door eene uitheemsche navolging, verlooren te hebben. Is 'er verder iets onder de Natie ingesloopen, 't welk men met het hoogste recht berispen mag; 't is dit, dat eenige onzer aanzienlyke Vrouwen zig, in onze dagen, overgeeven, niet alleen aan onnatuurlyke misvormingen van haare fraaie Gestalte, maar ook aan openbaare on-

onnatuurlyke kleedingen. Hoe tog zal men, op de uitwendige gefalte een Man van eene Vrouw onderscheiden? als de Vrouwen niet met een los gepluimd of met Roozen bezet Hoedeken, als in de dagen van VAN HEEMSKERK, voorkomen; maar met Rok, Kamizool en Broek, gelaarsd en gefpoord, gelyk dit heden plaats heeft, fchrylings te Paarde ryden. Hoe onnatuurlyk is 't, zoo 't nog al wat rekkelyker toegaat, als een Man van boven en als eene Vrouw van onderen, *a l' Amazone*, gekleed te zyn? 't welk, zoo 't eene Burgervrouw deed, naar 's Lands Wetten strafbaar zou weezen. Zulke Dames zeker, (men verſchoone myne vrypostigheid,) behooren in dit opzicht niet onder de rechtschaapen Hollandsche Vrouwen; dewyl men in dit Land geen ſchyn van eene tweeflagtige Sexe eerbiedigt; en algemeen van begrip is, dat het Managtige eener braave Vrouwe niet minder misftaat, dan den deftigen Mannen het Verwyfde. Ook heeft men 't aan 't gezonde Verftand veeler onzer Natie te danken, dat zoodanig een en dergelyke onnatuurlyke opſchik, ſchoon de weelde en dartele zwier eeniger Uitheemſchen het hart van ſommige Hollanders, door allerlei wonderlyke uitvindingen van kleeding, als 't ware betovert, dat dezelve egter op verre na zoo algemeen niet is, of de agtbaarſte Familiën, de vermogendſte Kooplieden en Burgers, ja zelfs Nederlands geliefde Vorst en Vorſtinne, behouden de
zugt,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zugt, om in een deftigen dosch te verschynen; schoon ze dien, naar het beloop van tyden en zeden, veranderen; waar door ze dus eene geoorloofde middelmaat in agt neemen; ten einde, door het onagtzaame navolgen van alle nieuwe Modes, niet weelderig, of, door eene styfhoofdig aankleeving aan het oude, niet bespottelyk voor te komen. En 't is in deezen smaak, dat wy, op *Plaat V. Fig. 7 en 8*, eene Afbeelding van de thans meest doorgaande Kleeding geplaatst hebben; om dus den Nakomelingen een staaltje te geeven van de algemeene dragt, die heden onder de deftigste Burgers of Kooplieden in gebruik is.

Hier mede een einde maakende van de beschryving der uitwendige Kleedinge, vooral onzer Stedelingen, in de tegenwoordige Eeuw, stond ons nu verder ook nog iets te melden van den Boerenstand in deeze dagen; en dan uit dit alles, gelyk boven geschied is, eenige gevolgtrekkingen af te leiden, met opzicht tot de Gestalte en Gemoedsneigingen der Natie. Dog deeze schikking, welke ten aanzien van 't voorige genoegzaam was, toen wy alles grootlyks uit de kleeding zelve moesten besluiten; voldoet ons niet met betrekking tot het tegenwoordige, daar wy de ondervinding kunnen raadpleegen. Dit stelt ons in staat om het stuk met opzicht tot onzen tyd naauwkeuriger te behandelen; en 't heeft ons daarom goedgeragt, 'er met meer onder-

derscheidinge van te spreken. Ingevolge hier van zullen wy den dosch van den Boerenstaat nog een weinig laten rusten; en den Leezer eerst onder 't oog brengen, 't geen wy opgemerkt hebben, raakende de Gestalte, Getemperdheid en Gemoedsneigingen onzer Natie, byzonder in de Overmaasfche, de Hooge Zuid-hollandsche, en Ysfeloeverfche Landen. En hier op stellen wy ons voor, verder afzonderlyk na te gaan, 't geen daar omtrent overweeging verdient, met betrekking tot dezulken, die het hartje van Zuid-holland, en de Zeekusten, mitsgaders Noord-holland, bewoonen: 't welk ons van zelve gelegenheid zal geeven, om de natuurlyke Gesteldheid der Hollanderen in 't algemeen, die men tog op het platte Land te zoeken heeft, nader te ontvouwen; wanneer ook de hedendaagfche uitwendige Kleeding van den Boerenstand natuurlyk, op zig zelve, beschouwd en overwoogen staat te worden.

Wat dan, om hier mede een aanvang te maaken, de natuurlyke Gestalte der hedendaagfche Hollanderen, byzonder in 't opperste gedeelte van Zuid-holland, betreft, het valt gantsch niet gemaklyk 'er eene algemeenlyk doorgaande omschryving van te geeven, ten ware men 'er de Steden uitfloote, om zig tot de Inwooners ten platten Lande te bepaalen. Zelfs heeft het in deeze beperking nog al zyne zwaarigheden; ter oorzaake van het aanmerkelyke onderscheid, dat men in de verschillende strecken

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Byzondere beschouwing van de natuurlyke Gestalte der HOLLANDEREN; bepaaldlyk van die van 't opperste gedeelte van Zuid-holland.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ken onzer Provincie bespeurt; ieder streek bykans heeft iets byzonders, dat men in de anderen niet gewaar word, en waar van men natuurlykerwyze geen gegronder reden geeven kan, dan dat 'er hier eene mindere, en daar eene meerdere vermenging van onderscheiden Natiën plaats heeft. Dit verschil is, in den omtrek van verscheiden Steden deezer Provincie, duidelyk te bemerken; en wy hebben onze Leezers daaromtrent in 't algemeen de volgende waarnemingen mede te deelen; die wy, schoon we dezelve niet opgeeven als volstrekt altoos standhoudende, egter na genoeg over 't geheel meenen te kunnen bestaan. In de Zuid-hollandsche strecken omtrent Dordrecht, Gorkum, Schoonhoven, Heusden, en langs den Boven-Maas, vind men de Mannen en Vrouwen, vry algemeen, van een gezonde sterke Gestalte, en veelal van eene middelmaatige kloekte; waar onder men 'er hier en daar ook eenigen bespeurt, die van eene goede lengte zyn. Het meere deel der Mannen aldaar heeft vry breede Schouders, en is niet spigtig van Beenen. De Bewooners van dit Gewest draagen gemeenlyk een helder blond vel, en schoon 'er, gelyk elders, blanken, blonden en bruinetten onder de Vrouwen zyn, zoo winnen het de laatsten egter zeer verre; ook zyn de Oogappels meestal bruin en blaauw gemengd, en de Vrouwen zyn doorgaans eer lang dan kort te noemen. Gaan we van hier, door het Land, van en
om-

omtrent den Dordschen Waard af, langs en over de Maaze, tot aan en omtrent Rotterdam, dan ontmoeten we doorgaans Mannen van eene maatige lengte, van vyf en een half tot zes voeten; dog veel meer beneden de zes als daar boven; en de eenheid hunner Gestalte is byna gemeen. Zy hebben meest allen bruin hair, en donkerblauwe Oogen, die, met een mannelijken opslag, al vry diep in 't Voorhoofd staan. Voor 't overige is nogtans hun uiterlyk aanzien eenvoudig en vriendlyk; men ziet 'er geen den minsten trek van Nyd, Afgunst, of Bedrog in. Meestal zyn ze beedeeld met in één gedrongen Ledemaaten, een vast en stevig Spiergestel, benevens welgemaakte en gantsch geen dunne Beenen; vooral dezulken die de Scheepsvaart hanteeren, en van eene middelbaare gestalte zyn. De Vrouwen vind men hier ver van tenger; en ze zyn, hoewel kleener dan de Mannen, breed van Heupen; voorts middelmatig van Boezem, en van eene gezonde blonde koleur: somwylen ontmoet men 'er ook zeer blanke Vrouwen, die dan by uitneemendheid schoon zyn, en zig met haare frische blosjes op de Wangen zeer bevallig vertoonen.

Verder mag men, ten aanzien der Ingezetenien van 't opperste gedeelte van Zuidholland, over 't geheel wel aanmerken, dat zy allen zeer veel overeenkomst hebben, met de Overmaaschen aan de eene, en de Stichtschen en Gelderschen aan de an-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

andere zyde ; van welke Volkeren , of liever van welke foort van Hollanders , men , uit de vergelyking onzer verdere waarneemingen , eene nadere bepaaling zal kunnen opmaaken. Dan deswegens hebben wy vooraf te melden , dat wy niet zoo zeer staan zullen blyven , op eenige byzondere Steden of Dorpen , als wel op eene geheele afdeeling van de meest overeenkomende Landstrecken. Wy hebben ook daarom , ten opzichte van de hier aanvangelijk opgenoemden , geen byzonder gewag gemaakt van der Inwoonderen Getemperdheden en Gemoedsneigingen ; aangezien zy , die wy hier eerstlyk in opmerking willen neemen , meerendeels overeenkomstig zyn , met die geenen , welken wy tot aan en omtrent Rotterdam zullen beschouwen. Dit gedeelte , (en zoo ook telkens in de volgende afdeelingen ,) nagaande , is 't ons oogmerk , de natuurlyke en meest heerschende Getemperdheden en Gemoedsneigingen der Bewoonderen dier Streeke in 't algemeen te behandelen. Om dit te naauwkeuriger uit te voeren , hebben wy 't 'er op toegeleid , om veele en verscheiden berigten des aangaande te bekomen , van zulke Lieden , die wy dagten , dat ons hier in behulpzaam konden zyn. Ook is 'er ons inderdaad een machtig getal van onderrigtingen , daar toe strekkende , ter hand gekomen ; dan , hoe veel moeite , ja kosten , wy hiertoe hebben aangewend , om 't een en 't ander recht van naby te weeten , zyn wy

wy 'er zo gelukkig niet in geslaagd als wy wel verwacht en gewenscht hadden: nademaal meest alle de berigten genoegzaam opervlakkig zyn, en gemeenlyk op de vermenging der gestalte en gedaante uitloopen; welke vermenging ook ons zelve zeer veel belemmering baart. Intusschen zyn 'er onder die berigten egter nog al eenigen, daar wy volkomen op aan durven, en die de opmerking onzer Leezers verdienen; als komende uit de handen van kenners in dit stuk: des wy van dezelve, (terwyl we de overige Heeren, die ons hier in gunstig hebben willen zyn, voor hunne bereidwilligheid en goede meening hartlyk bedanken,) met erkentenisge gebruik maaken zullen. Hier toe behooren, behalven veelvuldige mindere byzonderheden, die ons verscheiden Liefhebbers van tyd tot tyd medegedeeld hebben, bovenal de opmerkzaame en kundige berigten van den Heer L. BIKKER, M. D. te Rotterdam, mitsgaders Secretaris van het Bataafsche Genootschap in die Stad, en Lid der Hollandsche Maatschappye; van den Heer J. VAN DEN BOSCH, zeer geleerd en ervaren Arts in 's Hage; betreffende wel inzonderheid de Maas- en Overmaaslanders. Wyders wegens de Noord-hollandsche Eilanders, de byéénverzamelde berigten van den Wel Eerwaarden zeer geleerden Heer J. F. MARTINET, A. L. M. Philos. Doctor, Predikant te Edam, en Lid der Hollandsche

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Maatschappye; en eindelyk nog, raakende eenige byzonderheden in Noord-holland, de naauwkeurige berigten van den Wel Ed. Groot Achtbaaren Heer Mr. R. PALUDANUS, Directeur der Hollandfche Maatschappye.

De
MAAS-
LANDERS
of OVER-
MAAZEN.

Raakende de Maaslanders of Overmaazen, die wy in de eerste plaats zullen beschouwen, en wat ruim tot boven Dordrecht rekenen, meld de Heer BIKKER, overeenkomstig met onze waarneemingen, dat derzelver gestalte over 't algemeen redelyk ryzig is; dat die der Mannen gewoonlyk tusfchen de vyf en een half tot zes voeten lengte belooft; en dat de Vrouwen doorgaans wat korter zyn. Men vind de Inwoonders van dit gedeelte niet zeer gedrongen, vry fterk gespierd, en maatig grof van ledemaaten. De oogappels zyn veelal gemengd, dog hellen meest naar het blaauwe. De Jeugd heeft hier meerendeels blond Hair; dat met 'er tyd gemeenlyk tot eene bruine verw overflaat, en by fommingen zwart word; ook gryzen de meesten al vroeg. De Vrouwen hebben zeer zwaar en lang Hair, doch by de Mannen is 't in tegendeel dunner, en veelen zyn vroeg kaalhoofdig. Men ontmoet hier op 't Land weinig gebrekkigen; maar in Rotterdam ziet men veele krombeenigen, ter oorzaake der Engelsche Ziekte, en veele Scheeflyvingen, van wegens de enge Keurslyven.

Hunne Temperamenten zyn gemengd; die der Mannen hellen fterkst naar dat der

zoogenaamde *Cholerico-Melancholici*, en de meeste Vrouwen behooren onder de *Phlegmatico-Sanguinei*. Wat hunne geneigdheden betreft, ze zyn standvastig en geduldig in 't bevorderen van hunne belangen, winzugtig yverende om naar hunne omstandigheden schatten te vergaaren. Uit dien hoofde zyn de Mannen by uitstek naarstig en werkzaam; als mede de Vrouwen zuinige, zindelyke en arbeidzaame Huishoudsters. Allen beminnen zy de Vryheid, en bezitten een Patriotsch hart. Ze zyn by uitneemendheid Godsdienstig; dog de Winzugt doet hen bykans hunnen tyd geheel besteeden aan de kostwinninge. Zoo 'er hun egter eenige ledige tyd overschiet, houden veelen hunner zig op met stille Godsdienstoeffeningen; terwyl anderen, wier geneigdheid hier toe zoo volstrekt niet overflaat, den tyd verdryven met eenige onnoozele speelen, met ledig zittende 'Tabak te rooken, of elkander een eenvoudig praatje, over dagelyks voorkomende onderwerpen, te verleenen. Van 't beoeffenen der Geleerdheid maaken zy geen werk; ook hebben ze 'er niet veel mede op, en verwonderen zig meer over een Gelcerden, dan ze hem eeren. Ondanks dit alles, zyn zy sterk nieuwsgierig, en zeer gesteld op nieuwigheden; het welk hen gantsch vatbaar maakt voor Dweepers, Kwakzalvers en soortgelyken. De Mannen zyn der Sexe kragtig toegedaan, en zeer jaloers over hunne Vrouwen. De Vrouwen, waar

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van 'er zeer veelen voor fchoon en welge-
maakt mogen doorgaan, waarop zy zig
niet zelden verhovaardigen, zyn 'er op ge-
zet, dat men haar met verwonderinge be-
fchouwe, met oplettenheid oppasse, en
aanbidde; egter zyn ze met dat alles min
of meer onder de koelen en onverschilli-
gen, ten aanzien der Liefdedrifte, te tel-
len; ze behooren althans niet onder de
driftigen, ten minste niet zoo zeer als men
zig gemeenlyk verbeeld; en hier door zyn
verre de meesten zeer kuisch en eer-
baar. De Maaslanders flaan wyders, door
hunne natuurlyke geaartheid, ligtlyk over
tot oplopendheid; evenwel kan men ze
zoo min ftuurs als zagtmoedig heeten; ze
zyn eerder ernstig. Men vind hen zeer
fchuw voor Vreemdelingen en Onbeken-
den, op welken zy geen vertrouwen heb-
ben; anderzins zyn zy spraakzaam, zelfs
praatzugtig, gul, openhartig, en herberg-
zaam, byzonder voor dezulken met wien
zy handel dryven. De afgunst heerscht
hier, gelyk elders, onder lieden van eener-
lei beroep, al vry fterk.

Betreffende hunne Kleeding, die is, bui-
ten de Stad Rotterdam, eenvoudig Boersch;
dog in Rotterdam heerscht de Kleederpragt,
gelyk elders in de meesten onzer Steden.
Dan hier omtrent heeft dit onderscheid nog
gemeenlyk plaats, dat de Rotterdammers
en Maaslanders het meer toeleggen op het
weezenlyk kostbaare van eene innerlyke
waarde, dan dat zy door een uitwendigen
zwier

zwier in Kleederen en Huisfieraad tragten te fchitteren; waar door ze in veele opzigten van die van 't Hoflyke 's Gravenhaage verschillen.

DE HOLLANDSCHE NATIE

De Inwoonders van dit Gewest zyn verder vruchtbaar; en men vind verfcheiden Huwelyken gezegend, met een getal van tien, twaalf, tot veertien en meerder kinderen, door eene Moeder gebaard en gezoogd. Schoon de Vrouwen, gedurende de dragt, hier vry voorfpoedig zyn, vallen haar egter de weën niet buitengemeen gemaklyk; egter zyn ze onder de Stedelingen door de bank moeilyker, dan by de Buitenlieden (*). Het is niet onwaarfchynlyk, dat men zulks grootlyks heeft toe te eigenen aan de enge Keurslyven, die zints veele jaaren in zwang geraakt zyn, en van der jeugd af niet weinig toebrengen, om der Vrouwen Heupen, en gevolglyk den doortogt in het Bekken merkelyk te vernaauwen, en tevens de Spieren in haare kragtige, en als dan vooral noodzaaklyke werking te belemmeren. Ingevolge hier van vind men ook in de Steden de Vrouwen, fchraal en plat van Boezem; waar tegen de Buitenlieden, die ruime Keurslyven draagen, gezonde ledemaaten en welzoogende Borften heb-

(*) 't Is in dit opzicht nog al aanmerkelyk, hoe eenigen, van het fmertlyke baaren der Vrouwen, den naam van *Barendrecht* afleiden; die anderen evenwel liever doet denken op het gefchrei, het baaren en fchreeuwen der Vrouwen van de verflaagen Saxen, in vroeger Eeuwen. Zie *Tegenw. Staat van Holland.*

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hebben. Hier benevens kan men, ten aanzien van den leevenstyd der Maaslanders, als vry doorgaande, melden, dat zy, zoo wel Mannen als Vrouwen, dikwyls een goeden Ouderdom bereiken; nademaal men zeer veele hoogbejaarde Lieden onder hen bespeurt. Wyders heeft de oplettende Heer BIKKER ons eenige gewigtige aanmerkingen, raakende hunne Ziekten, medegedeeld; dan deezen spaaren wy, tot dat wy dit onderwerp afzonderlyk zullen behandelen; en gaan nu over ter beschouwinge onzer Landsgenooten, die aan de gemelde Maaslanders grenzen, naar den kant der Zeeuwfche Kuste, waarin wy hoofdzaaklyk het verflag van den Heer VAN DEN BOSCH zullen volgen.

MAAS-
LANDERS
naar den
kant van
Zeeland.

Men ontmoet in die Landstreek, 't is waar, gelyk elders, wel eenigen, die de gewoone lengte te boven gaan, dog derzelve getal is niet groot; en dus is 'er ook hier en daar wel een klein perfoon te vinden; maar over 't algemeen zyn ze, zoo Mannen als Vrouwen, van eene middelbaare, kloeke, stevige gestalte; dermaate dat zy de gezondheid zelve zouden kunnen verbeelden; indien ze zig maar niet te veel verzwakten door het overtollige gebruik van Thee en Coffy, dat hunne natuurlyke gezonde koleur doet verslensfen. Dan dit heeft bovenal plaats by de Visfchers Vrouwen, die buitengemeen op snoeperyen gesteld zyn, en veelal den tyd doorbrengen met in huis te zitten; terwyl de

de Boerenmeiden der Veldarbeiders dit gebrek in tegendeel overwinnen, door een gezonden arbeid. Een Boterham met gedroogden Visch is het gewoone Voedsel der Vischers; en Vleesch of Spek word hier, als men de Landlieden en Bouwboeren uitzondert, schaars gebruikt: daar benevens word de beste soort van Visch, meestal Tarbot, door dezulken, die aan de Zeeboezemen wonen, naar Engeland gevoerd; en zy gebruiken dikwerf voor zig alleen eene geringer soort van Haaibeeten, met Aardappelen, Meel, Bry, Koeken, en dergelyken. Voorts maakt men 'er niet zelden een buitenspoorig gebruik van Genever, dat mede al veel toebrengt tot het veroorzaaken van een flap gestel. Zy hebben wyders, aangaande hunnen opslag en uitzigt, bruin hair en bruine oogen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De getemperdheid van deeze onze Ingezetenen hangt veel af van hunne levenswyze; maar over 't geheel zyn zy driftig en uittartende, dog egter ligt ter neder te zetten. Men bespeurt by die van Middelharnis gemeenlyk veel moeds; en die van Sommelsdyk schynen van een zagter aart te weezen; dan de meesten deezer Eilanders zyn van natuure zeer ingewikkeld en veranderlyk. Ook ondergaan zy heden al vry wat vermenging; dat inzonderheid plaats heeft by de Roomschegezinden aan de oude Tonge woonagtig. Veele Brabanders naamlyk komen hier arbeiden, zetten 'er zig

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

door den tyd ter woon, trouwen de eene of andere ryke weduwe of jonge dogter, en vermengen zig dus ongevoelig met onze Landzaaten; dat men insgelyks wegens de Vlamingen op Zuid-Beveland heeft aan te merken. Dan onaangezien deezen invloed der Brabanders en Vlamingen, houd 'er nog een bestendig overblyffel van het eigenaartige Volk stand; vermits die van Dirksland, Sommelsdyk, Stad, Bommel en de Plaat, veelal onder elkander trouwen; en gevolgelyk natuurlyke eigenaartige Landskinderen voortbrengen. Hier in zyn ze ook zoo ongemeen vrugtbaar, dat de Heer VAN DEN BOSCH getuigt, nooit meer kinderen in eenig Dorp, naar 't getal der Inwoonderen, bespeurd te hebben; zelfs heeft hy aangetekend, dat het getal der Meisjes, naar gisfing, in deeze Eeuw, te Middelharnis wel 200 vermeerderd is. De Vrouwen zyn in haare dragt doorgaans bestendig, tot aan den tyd der verlosfinge; maar in vogtige faifoenen hebben de Wormen hier veel de overhand; en deezen veroorzaaken, volgens het gevoelen van onzen opmerkzaamen Artz, niet zelden, veelal op de tien weeken, Miskraamen. Ook hoort men 'er dikwils van moeilyke Verlosfingen; het zy zulks voortspruite uit onkunde in de behandeling, of uit het gestel der vezelen zelve.

Met opzicht tot de geneigdheden deezer Eilanders, hebben we verder nog te melden, dat dezelve zig meest uittrekken

tot

tot famenkoutingen over hunnen arbeid, waarin zy een uitfteekend geheugen hebben: weetende zeer nauwkeurig te verhaalen, in welk jaar zy op deeze of geene plaats *Mede* gedolven hebben; met eene bepaalde optelling van alle de omftandigheden by die gelegenheid; waarom ook de Baazen 't 'er dikwerf op af laten loopen, en zig van deeze berigten hunner Werklieden bedienen. Ook fcheppen zy, buiten den arbeid zynde, een byzonder vermaak in het verhaalen van hunne verrigtingen, met loftuiting voor zig, en berisping van anderen. En gelyk elk fpreekt van de hem meestbekende zaaken, zoo kouten de Landlieden van hunne Velden en Gewasfen, de Visfchers en Schippersgasten van den Wind en Scheepsvaart; en voorts flyten zy hunnen tyd genoeglyk met flegte Tabak te rooken. Tot Dobbel-of andere Spelen, ten ware dit hier en daar door de Brabanders wierd ingevoerd, zyn zy ongenegen.

Raakende het ftuk der kleedinge, hier omtrent drukt zig de Heer VAN DEN BOSCH in deezervoegen uit: „De kleeding is onder de Zee- en Landlieden naar den ouden Hollandschen trant. In Goedereede heeft de oudfte, welke veel overeenkomst met de Vriefche Kleeding vertoont, voornaamlyk plaats. Zy bezitten weinig hoogmoeds op dezelve; zoo niet het Vrouwvolk zulks ftelle, in haare ftyfgeftreeken reepen, of de flapheid der Kanten van haare zooge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

noemde Trekmutsen of Keuvels; welke by die van Goedereede, na genoeg op den trant van eenige Vriefche Mutsen, met drie plooiën aan een te famengeftreeken zyn; hebbende naamlyk eene plooi in 't midden, en twee op zyde. Aldaar ziet men bykans nog niets dan Krippen en Sergie-Stoffen; maar in de Overflakkeefche ftreeken, begint men reeds gebloemde Jakken en Rokken, en ook Kuifmutsen, te draagen; waarin men zedert twintig a dertig jaaren al merkelyk veranderd is. En zoo men 't Manvolk eenigen hoogmoed op hun gewaad hebbe toe te fchryven, zal men 't moeten vinden in zig te verhovardigen op een langen Schippers Rok, met klinken, Zilveren Knoopen in de Broek, twee, drie, of vier Hembdrokken over elkander met Zilveren Knoopen, een Zilveren Horologie in den zak, benevens zwaare Zilveren Schoen- en Broekgespen: die zig dus uitrust is in den grootften fmaak gekleed". Dus verre de berigten der beide genoemde Heeren; waar nevens wy nu verder onze eigen waarneemingen nog zullen voegen.

Uit alles wat ons voorgekomen is, meenen wy niet ongegrond, ten opzichte der Overmaazen, te kunnen vastftellen, dat zy in 't algemeen van eene gezonde en fterke gefteeldheid, breed van heupen, eenigzins gedrongen, en niet bovenmaatig lang zyn. Dat veelen hunner donkerblauwe, en zeldzaam geheel zwartbruine Oogen heb-

hebben: als mede dat hun opslag wel vrolyk dog ernstig is. Naar myne opmerking hangt hun Hair, dat veelal bruin is, met eene ligte krulling; en schoon 'er eenigen zyn die zeer sluik Hair hebben, is zulks hier egter op verre na zoo algemeen niet, als wy 't in Rbyn- en Delfland bespeuren. Ook schynt het my vry zeker toe, dat ik in dit Gewest meer zoogenaamde kroeshairigen gezien heb, dan elders; en wel voornaamlyk in 't opperste gedeelte van Zuidholland, omstreeks het Land van Altena, den Bommeler-en Thielerswaard, daar de Overmaazen, die aan de Zee wonen, zig vermengen, met dezulken, die, langs de Maaze, aan de Hooge Zuidhollandsche strecken huisvesten; welken ons zoo dadelijk voorkomen zullen. Wyders hebben wy 't, overeenkomstig met den Heer BIKKER, als eene byzondere Gemoedsneiging deezer menschen aangezien, dat ze zeer gezet zyn op het handhaaven van den Godsdienst. Hierin munten zy zekerlyk verre boven de Bewoonders van veele andere Hollandsche Strecken uit: op Zondag zal 'er byna niemand, dan die door hoogen ouderdom, ziekte, of noodwendig huisbedryf verhinderd, en dus billyk te verschoonen is, t'huis blyven, en den openbaaren Kerkgang verzuimen. Hunne ernstige, en niet zelden al te verregaande vooringenomenheid, in 't stuk van Godsdienst, slaat 'er, 't is waar, veelligt tot dweepery over; en hunne eenvoudigheid

word

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

word dan wel eens het slagtoffer van Hui-
gelaars en Bedriegers; die hen, onder den
dekmantel van Godsdienst, deerlyk mislei-
den. Uit dien hoofde geeven ze zig ook, hoe
afkeerig zy anders zyn van Vreemdelingen,
zeer gereedlyk over aan fchynheiligen, aan
Kwakzalvers, en foortgelyken, dat in het
berugte geval van den Bedrieger CATO KA-
MERLING, in 't nabuurige Brouwershaven
gevonnisd, ten allersterkste gebleeken is. Dog
voor 't overige is hun hart zeer oprecht; en
voor den Medeburger, die by hen bekend
ftaat als een eerlyk Godvreezend Mensch,
is hart en hard open. In Mededeelzaamheid
zyn ze noch te gul noch te kaarig. De ou-
de egte Spaarzaamheid, de Nederigheid en
Trouw onzer Voorzaaten is by hen nog
zoo bestendig, als elders by onze Hollan-
ders; ook vertoonen ze zig alleszins als
Menschen van een zuiver onvermengd Hol-
landsch Geslagt.

Zie
Bl. 433.

DE ZUID-
HOLLAN-
DERS,
van den
Gelder-
schen en
Sticht-
schen
kant, tot
aan den
Binnen-
Yssel.

Even dit zelfde bespeurt men ook by de
Hooge Zuid-hollanders, aan den zuidoos-
telyken kant, benaamens die van den Lan-
de van Heusden, Altena, den Alblasfer-
waard, Krimpenerwaard, en de vyf Hee-
ren Landen; wegens welke Ingezetenen,
die meestal in gestalte overeenkomen, wy
niets dan onze eigen opmerkingen hebben
voor te draagen. Men ontdekt by alle de
Inwoonders deezer Landen eene genoeg-
zaame eenftaltigheid; als men sommige bui-
tengemeen grooten en kleenen uitzondert,
zyn ze doorgaans vry gelyk van kloekte.
De

De Mannen hellen eerder naar het spigti-ge, dan het vette of dikke; en zyn welgevormd van Ledemaaten. En daar de Maaslanders gemeenlyk wat voorover met het Hoofd zwaaien, veelyds rondagtig van rug zyn, en wat traag of sleepende gaan; vind men de Zuid-hollanders in deeze Streek meer plat en sterk van Schouders, recht op, fier en vlug, voortstappende; 't welk aldaar, vooral en by uitstek, boven eenige soort van Hollanders, ook by de Vrouwen plaats heeft. En men mag hier omtrent wel aanmerken, dat de gelegenheid des Lands 'er niet weinig aan toebrengt; zy hebben naamlyk, buiten in de groote Rivieren, bykans geen gelegenheid om te vaaren, en de zwaare Klai- en gulle Zandwegen zyn moeilyk om te beryden; dus maaken zy van 't eene en 't andere weinig gebruik. 't Valt dus, door de gewoonte, eene Zuid-hollandfche Vrouw van dien kant niet moeilyk, om een reisje van een uur of zes of agt heen en weder, naar de eene of andere Stad, te voet te doen: ja ik heb Boerenmeiden uit die Streek gekend, en ken ze nog, die op éénen dag, zonder zig veel te vermoeien, van Warmond tot digt by Woerden heen en weder gingen; en des avonds nog lugtig met de Kermisrei dansten. De gestalte dier Vrouwen verthoont zig ook by uitneemendheid sterk, en zy schynen iets Manlyks te bezitten; althans men vind onder haar zeer veele sterke en stevige Vrouwen, of zo-ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

genaamde Mansfelders, (*Viragines.*) Ze zyn allen, (eenige weinige zieklyken uitgezonderd,) breed van Schouders, zwaar en vleeschig van Armen, vol van Boezem, rond en fier van Heupen, niet zeer groot van Voeten, en gaan wel wat wyd beens en binnewaards; ook is haar Rug veelal natuurlyk wat rondagtig. Dog dit, gelyk de geheele uitzetting van het Lichaam, is grootlyks een gevolg van derzelve kleeding. Want zeer weinigen dier Vrouwen draagen styve Keurslyven, en by de Boerenmeiden vind men 'er, om zoo te spreken, geenen. Zy hebben meest alle eene foort van Zieltjes, Lyfjes, Corchetten, die buigzaam om het lyf spannen, even als veele Duitschers draagen: en zoo 'er al eenigen zig van Keurslyven bedienen, dan gebruiken ze zodanigen, die noch de Heupen knellen, noch den Boezem, of de Borst benaauwen; vermits ze zoo kort uitgesneden zyn, dat ze bykans niets dan de Lendenen ondersteunen. Wy hebben, om dat alle deeze Hollanders hieraan genoegzaam kenbaar zyn, goedgevonden op *Plaat VI. Fig. 3*, de gestalte eener Zuid-hollandfche Vrouwe, uit die Streek, af te beelden, ten einde den Leezer een klaarder denkbeeld van dit onderscheid te geeven.

Het uiterlyke aanzien der Mannen is ernstig, niet zeer aanvallig, of, hoe zal ik het noemen, niet zeer vriendlyk: 'er zweemt een trek van Stuursheid, of liever Ernsthafteigheit, in hun Gelaat. De Oogen,

gen, die veelal helder en sterk, met blaauw en bruin vermengde Oogappelen voorzien zyn, hebben een stoeren opslag, onder dikke Wynbraauwen; welken hier gemeenlyk zwaarder vallen dan elders. In de bejaarde Mannen staan de Oogen agtbaar en vry diep in 't Hoofd. Zy hebben veelal grove Lippen, benevens een grooten Mond, en zyn nog al opgezet van Wangen. Buiten eenige speelingen der Natuure, in 't voortbrengen van lange en korte Neuzen, is de Neus meestal welgemaakt, recht, en rond aan de Neusgaten. Hun Voorhoofd is breed en hoog, en voorts heeft het geheele aangezigt eene welvoegelyke rondheid. De Hoofdharen vallen wyders in het ligtbruine, en hebben meerendeels eene styve krulvloeg: men vind 'er ook nog al vry wat zwarthairigen onder; vooral naar den Stichtschen en Gelderschen kant. De Vrouwen zyn doorgaans rond en welgemaakt van Weezen, draagen meest alle frisfche bollen Wangen, en vriendlyke donkerblauwe Oogen, dog by enkelden zyn ze lichtblauw. Haare Lippen zyn door den bank wel wat dikjes; dog de nette befreedenheid van het Gelaat geeft 'er een gevoegelyken welstand aan; te meer, daar een Mondeken, met gloeiende Coraalen Lippen zeer aanminnig voegt, by frisfche roode Wangen. Ook zyn ze niet afkeerig van een eerlyk zoentje; houdende zig aan de oude Hollandsche spreekwyze; *Een soen is maar stof, die 't niet wil hebben veegt hem*

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hem of. De meeste Vrouwen hier omstreeks zyn tusfchen het blonde en bruine in, zeer frisch en bloedryk in 't aanzien; hebben veelal blond zagt glimmend Hair. Voorts winnen zy 't in fterkte en wakkerheid van geftel, van alle onze Hollandfche Vrouwen; waar toe zekerlyk veel doet, de forfche arbeid, dien zy dagelyks ver- rigten, en de vaste spyze die zy gebruiken; want Vleesch, Spek, Erweten, Boonen, Meel, en veel Boomooft, de gezegende Vrugten van dat Gewest, gevoegd by het voedzaame Brood, dat zy daar meeren- deels zelven onvervalscht bakken, maaken natuurlyk buitengemeen gezonde en vaste Menfchen. Een ieder dien 't geluste dee- ze Streeken te bezoeken, zal de doorflaand- fte bewyzen van 't bovengezegde daar al- omme zien: 't is 'er zelfs zoo mede gele- gen, dat de blanken, die 'er onder de fchoone Sexe gevonden worden, doorgaans zeer fterk en kloek zyn, en op verre na die flappigheid niet hebben, welke anders der blanken Vrouwen veelal eigen is. En dee- ze blanke Vrouwen, 't geen opmerking verdient, hebben geen blond, maar recht goudgeel zeer fyn Hair; dat men noch rood, noch ros kan noemen; en intus- fchen veel verfchilt van dat geene, 't welk men elders gewoonlyk by de blanke Vrou- wen vind.

Wat nu wyders haare Vrugtbaarheid aan- gaat; men kan wel niet zeggen, dat ze buitengemeen vrugtbaar zyn boven ande- ren;

ren; dog ze leeven zeer gezond geduurende haare dragt; en, de gemeene smerten, (die, zoo men veelal wil, in de sterkste gestellen hevigst zyn,) daar laatende, vind men ze doorgaans voorspoedig in het Kraambedde. 't Is onder de Landlieden van deezen Oord niet vreemd, dat eene Kraamvrouw, binnen de negen dagen, dat anderzins heilige getal der houdinge van het Kraambedde, haar eigen Kraamlinnen, als mede de Luiers en Windfelen van het jonggebooren Wicht, wascht, en aan de Waschtobbe staat. Als men 'er naar den welstand eener Kraamvrouwe vraagt, krygt men dikwyls, met eene aldaar gebruikelijke spreekwyze, ten antwoord: zy staat reeds aan de Waschtobbe. Ieder Vrouw zoogt hier zelve haare Kinderen; en 't is 'er eene schande, zulks, ten ware uit nood en by een natuurlyk gebrek, niet te doen. By deeze gelegenheid heeft men hier nog wel byzonder aan te merken, dat eene bejaarde Vrouw, zoo ik zeker weet, in deeze Streeken, omtrent Vianen, Ysfelstein, Montfoort, Oudewater, enz., al heeft ze ze verscheiden kinderen gebaard en gezoogd, evenwel gezond en opgezet van Boezem blyft; ten minsten op verre na zoo slap van Boezem niet word, als elders; dat buiten kyf een weezenlyk gevolg is van haar sterk Spier- en Kliergestel. Ter dier oorzaake zyn de Meisjes van dit Gewest ook al vroeg huwbaar; en ik ben zeer wel onderrigt, hoe 't aldaar niet zeld-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zaam zy, dat een Meisje van elf, twaalf a dertien jaaren alrede de Vrysterlyke tekenen gewaar word. Voorts zyn de Jongens mede ongemeen frisch: en zo 't op eenige plaats zeer algemeen stand houd, is het hier, dat ze weinig door een vroeg verspilte teelkragt verzwakt zyn; nadien zy doorgaans de Manlyke jaaren al ruim bereikt hebben, eer ze huwen; dat gewisfelyk medewerkt, om vaste en gezonde Lichaamen te vormen.

Vraagt men verder naar de Getemperdheid, en de Gemoedsneigingen deezer Ingezetenen, die ons nog staan te beschouwen, ze zyn meest al van een Bloedryk Gestel; hier en daar loopt 'er wel eene Wateragtige, Phlegmatike, of Melancholische Getemperdheid onder; maar ik durf wel verzekeren dat dezelve altoos naar het Bloedryke overflaat. Hier uit ontstaan dan ook in hun die driften, welken aan deeze Getemperdheid eigen zyn, waar van men overvloedige doorflaande bewyzen in hun bespeurt. Men vind, wel byzonder de Mannen, zeer oplopend, stout en onvertzaagd; een Bloodaart is hier een voorwerp van spotterny; en men zou ze eenigermate kregel of kitteloorig noemen kunnen. Veel praatjes of laffe kyvery kunnen ze niet verdraagen; een ernstig woord twee drie word straks van de daad gevolgd; en komt tot slagen. Ook is het in deeze Strecken, dat het Mesje voor heenen boven al vry wat van leer gong; byzonder aan den kant

kant van Woerden, 't Land van Vianen, en daar omtrent; alwaar het tegenwoordig mede nog niet geheel uit de Mode is. Die gesteldheid brengt daar benevens ook te wege, dat ze by uitstek vlug, vaardig en naarstig zyn. Luibakken zal men 'er naauwlyks ontmoeten; de Mannen arbeiden zelfs 's Winters op den dorschvloer; de Vrouwen besteeden haar ledigen tyd aan 't spinnewiel; de Moeder, de Meisjes, en de Dienstmeiden spinnen allen; een Meisje van agt of tien jaaren verstaat alrede de behandeling van het Spinrokken. Alles werkt hier, alles is 'er naarstig; des men zig wel verzekerd moge houden, dat men, aan eene Dienstmeid uit die Strecken, eene zoo zindelyke, arbeidzaame, en trouwe Dienstboode heeft, als aan de beste Geldersche of Duitsche Deerne. Dan dit is haar eigen, dat ze harde en slaafsche woorden haaten, en in 't geheel niet by korsele Matroonen vlijen; terwyl ze voor bescheiden Huiswaardinnen alles gewillig verrigten; houdende zelfs dien zwaarsten arbeid voor ligte beuzelingen. Zy beminnen allen den vroegen morgen, en verlaaten by tyds het Bedde. Of schoon de zoete slaap op gezonde Bloedryke Menschen gewoonlyk zeer veel vermag, baart hier zulks egter geen zwaarigheid: de kinderen zyn allen dermaate aan de naarstigheid gewend, dat de Gewoonte in deezen de Natuur overwint. En aan deeze hoedanigheid heeft men 't, zoo ik agte, mede toe te schryven, dat

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de Rykdommen alhier zeer verdeeld zyn. Men vind 'er, 't is waar, veele gegoede Lieden, en ook Armen; dan doorgaans heeft elk, op het Land onder de Boeren, eene kleene bezitting, en ieder zorgt voor zyn Huisgezin. Voorts heb ik hen alomme knap en helder in de kleeding bevonden; als mede waargenomen, dat ze gantsch afkeerig zyn van Vreemden, en zelfs niet zeer spraakzaam tegens de Stedelingen; ze schynen ten dien opzichte schuw, en met eene soort van argwaan bezet te zyn. Indien men een jongen Boerenknaap te spraak wil doen staan, al vraagt men hem iets onverschilligs, hy is straks belemmerd; en hoewel een bejaarder Huisman, door den ommeegang in Stee, wat spraakzamer zy, krygt men nogtans van veelen hunner of geen, of ten minsten geen voldoende antwoord; 't is dikwyls niet veel meer dan ja of neen: en als men een Meisje iets onverschilligs, zelfs beleefd, afvraagt, ziet men haar terstond bloozen, en stilzwygend heengaan. Ondertusfchen zyn ze des te gulhartiger en rondborftiger jegens hunne Bekenden; ook verdienen ze den lof van goed arms te zyn; zelden gaat een Arme ongetroost voorby een Boerenhuis; een kop zoet Wei, een glas Bier, een homp Brood met Kaas, of iets dergelyks, word 'er gulhartig ter versterkinge eener hongrige Maage geschonken.

De Inwooners daar omstreeks vallen niet leesgierig; en evenwel is een ieder, die ten

ten minften eenigzins burgerlyk is, 'er ongemeen op gefield, dat zyne kinderen kunnen leezen en fchryven, des men hier omtrent dit ftuk vry wat oplettender zy, dan in onze Veenftreeken, daar men 'er zeer veelen vind, die dit geheel verwaarloozen. Dan voor 't overige befpeurt men zelfs in de meeste Steden, behalve by de Predikanten, Rechtsgeleerden, Doctoren, en eenige weinigen die tot de Regeering en deftigen Burgerftand betrekkelijk zyn, niet veel drifts voor de Letteroeffeningen. De Boekwinkels en Drukkeryen in de Steden betekenen 'er doorgaans niet veel. Dit blykt zeer klaar uit het geringe aantal van Schriften, welken hier voortkomen. Gorkum, Gouda, en vooral Dordrecht, egter, leveren fomwylen fchoone Werken. En men mag, gelyk ook andere omftandigheden getuigen, hier uit wel afleiden, dat 'er in dit gedeelte van ons Land, zoo wel als elders, geleerde en kundige Mannen, en Lieden van een gezond oordeel, woonen. Dan het vertier in den Boekhandel zal, zoo ik gife, meerder naar den Maaskant, en 't hartje van Holland, dan wel naar den Stichtfchen en Gelderfchen kant, zyn. Dog dit is een natuurlyk gevolg van de verfchillende omftandigheden der Inwoonderen, en men kan van menfchen, die zig met den arbeid hunner handen geneeren, en aan hun beroep verbonden, niet verwagten dat ze veel werks van Geleerdheid zullen maaken. Maar dezulken zyn te pryzen, als ze, befcheiden

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zynde, berusten in de Wetten van Kerk en Land; zoo dat ze dezelve gehoorzaam en bereidwillig betragten. En hier omtrent zyn ze in dit Gewest over 't geheel niet onkundig; ze weeten hun eigen Rechtsbefier en Geloof na genoeg, om een behoorlyk gebruik te maaken van onze billyke Vaderlandfche Vryheid; waarin ze zeker, vooral ten opzichte van hun Burgerlyk Recht, hier zoo waakzaam zyn als elders. De ondervinding heeft veelen meermaals geleerd, dat het gantsch niet gemaklyk valt, deeze Boerenlieden door list of geweld te noodzaaken; en dat zy, om hun recht van een stroobreed Lands te behouden, zeer wel tegens de Vermogenften aandurven; 't welk den Schouten, Bailliuwen, Advocaaten en Procureuren daaromstreeks, overtuigelyk genoeg bekend is.

Wyders vind men hen, het zy zulks uit hunne arbeidzaamheid, of uit eene afzonderlyke neiging, om by hun Hof en Haaf te blyven, of uit iets anders ontftaa, gemeenlyk, als men eenige weinige Streeken uitzondert, op verre na zoo yverig niet in 't ftuk van Godsdienst als de Overmaazen. Zy neemen hunnen Godsdienst nog al redelyk wel waar; ook hebben zy eerbied en ontzag voor de Leeraaren en den Godsdienst; dog zy agten 't veelal geen zonde een Kerkgang over te flaan, als hun arbeid en huisgezin zulks maar eenigzins fchynt te vorderen. Ook maaken zy geen zwaarigheid, van zig, na 't waarneemen van den
Gods-

Godsdienst, eens te verlustigen in de Kaats- of Kolfbaanen; die 'er evenwel niet overtollig veel zyn. Daar benevens vieren zy hunne Kermisfeesten al vry dartel en weelderig; met hunne Vrouwen en Vrysters, naar 's Lands wyze, voor 't Veeltje ten lugtigen dans te geleiden, en onbezorgd lekker te teeren. Aangaande hunne Liefdedriften, ze zyn voor zoo verre ik heb kunnen bespeuren, hevig, ingeval ze beminnen, en dus heerscht de Jaloezy nog al onder hen; maar anderzins schynen ze koel en onverschillig te weezen. De Meisjes, schoon ik haar niet geheel vry durve spreken van sluikeryen, gedraagen zig veelal zeer omzigtig, eer ze zig verbinden; dat grootlyks schynt voort te spruiten uit de veranderlykheid der Mannen, die al dikwerf meer dan ééne Vryster aanhouden. De gehuwde Vrouwen zyn kuisch; voeden haare Dogters gestreng genoeg op; en nemen dit stuk zeer ter harte, tot dat ze huwbaar zyn; wanneer ze dezelve, die tot den arbeid schikkende, of tot den huisdienst in huur bestedende, aan zig zelve overlaaten. Uit dien hoofde heeft men zeer veel moeite, om een jong Meisje, zoo 't niet by Bloedverwanten, of door en door bekende Menschen zy, in dienst te bekomen, voor dat ze in staat is de wereld, om zoo te spreken, te kennen. Dus heb ik een Weduwe uit den Crimpenerwaerd ontmoet, die 't, met een Huisgezin van agt Kinderen, zeer sober had; en

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

welke, ondanks haaren nood, weigerde één haarer Dogteren, van omtrent zestien jaaren, in een aanzienlyk Huis, by deftige eerlyke Liedten te besteeden; om ze tog niet uit het oog te verliezen; geevende voor redenen dat zy liever, famen arbeidende, haare eerlyke nooddruft wilde zoeken, dan in ongerustheid zyn over haare nog onbedreeven Dogter. Dan zoo teergevoelig als zy omtrent haare Dogters in die jonge jaaren zyn, zoo ongevoelig bykans gedraagen zy zig jegens haare Kinderen, wanneer ze tot ryper jaaren komen. Haare Kinderen dus ver gebragt hebbende, gebeurt het veeltyds, (en ik weet 'er voorbeelden van,) dat ze, volgens 's Lands spreekwyze, naar elkander niet taalen; dat Dogter, Moeder en Vader elkander in eene reeks van jaaren, zonder hier na te verlangen, niet zien: zoo getrouw en verbonden agten zy zig aan den staat waar in zy zich bevinden; en zyn dus niet wispeltuurig, veel min wederbarstig; dan wanneer ze, als gezegd is, slaafagtig behandeld worden.

Hier benevens mag men, ten opzichte van de spraak, nog wel byzonder in agt neemen, dat de stem van deeze onze Landzaaten eenigermate zagt en mompelend is, zoo dat ze niet zeer doorflaande van geluid zyn; niet te min is dezelve by de Vrouwen nog al streelende: dog de uitspraak is, door hunnen zwaaren tongval, gemeenlyk grof en op zyn Geldersch. Maar
dit

dit vermindert merkelyk, naar maate men dieper in Zuid-holland komt; dan evenwel zoo niet, of de klank van *a* blyft in de *o* doorflaan. By voorbeeld, die van Ysfelstein, tot Gouda, en daar omftrucks, zullen niet zeggen, *te Gouda*, maar *te Gauda*, of *ter Gau*. Zoo hoort men hen ook dikwerf de woorden afbreeken; voor *niet waar?* zeggen ze, *ne weer?* of *ne waer?* De *y* beminnen ze insgelyks bovenmaate; *kind* is by hen *kynd*. Voorts volgen de Inwoonders aan den Stichtfchen kant, de Stichtfchen zeer fterk naar, vooral in de uitspraak van *ai* en *oy*; men zegt daar, in ftede van *Utrechtfche Heilikmaaker*, *Oyterfche Hailikm'oker*. Anders heb ik niet kunnen befpeuren, of hunne fpraak, die ze wat langzaam voortbrengen, is nog al vry goed zuiver Hollandsch; zoo verre als zulks in de gemeenzaame manier van fpreken plaats heeft.

Men begrypt ligtlyk dat ik in al het bovengemelde hoofdzaaklyk den middelmaatigen Boerenftand bedoel; en hier van eenigermaate uitsluit de zulken, die nader aan de Maaze, den Yfel, en de Lek wonen; welken zig veelal met de Scheepsvaart, de Zalm-en andere Vifcheryen, of de Steenbakkeryen ophouden; hoedanige lieden meerendeels eenige eigenfchappen met de Overmaazen gemeen hebben. Wy oogen hier voornaamlyk op die geen, welken zig meest met den Land-en Veebouw ophouden; die alle de overigen in getale verre te boven gaan; en inzonder-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heid voor egte en onvermengde Landzaaten van deeze Streek te houden zyn; buiten eenige natuurlyke vermengingen met de Stichtfchen en de Gelderschen, waar mede zy grootlyks overeenkomen; en dien ze ook in fterkte van Leevenskracht en gezondheid van Gestel evenaaren. Men befpeurt 'er althans veele gezonde hoogbejaarde Lieden: Mannen en Vrouwen van diep in de tagtig tot de negentig jaaren zyn hieromstreeks niet zeer zeldzaam; en worden 'er meer gevonden dan in Rhy- en Delfland. Een myner goede Vrienden van boven Gouda heeft een Grootmoeder gehad, die, in haar negen- en negentigften jaar, nog fluks op fchaatzen reed; en het in haar honderdste gedaan zou hebben; indien een onverwagt fterfgeval, 't welk geenzins uit eene door ouderdom kwynende ziekte ontftond, haar zulks niet belet had. Men merke by deeze gelegenheid aan, dat eene fterke drift, en daar uit vloeiende vaardigheid, van op fchaatzen te ryden, in die Streek genoegzaam aan beide de Sexen eigen is; des men daar de grootfte Baazinnen van Holland, in dit ftuk, onder de Vrouwen vinde. Van de ziekten, aan welken deeze onze Landzaaten onderworpen zyn, zullen wy ter gefchikter plaatfe fpreken; dog hunne Kleeding vordert hier nog een woord.

Dezelve is, ten aanzien der Mannen, buiten hun Zilveren fieraad, eenvoudig. By de deftigften draagt men een Sergie Rok,

Rok, veelal op zyn Steedsch gemaakt; benevens een Chitsen Hemdrok, of Borstrok, die, gelyk ook de Broek, Zilveren Knoopen heeft. Dan gemeenlyk draagen zy een Boeren Wambuis, van bruin grof Laken of Sergie, met Beenen Knoopen; hebbende alleen Zilveren Knoopen in 't Hemdsboordfel: om den Hals slaan de meesten, in stede van een Linnen Das, een Bonten Doek, welks tippen zy onder de Oxelen insteeken. Wyders hebben zy veelal kleene opgetocmde Hoeden, dog meest ronde Boeren Mutsen, met een Lint om dezelve. Die gezet zyn op het volgen van de Mode, dat zoo wel op 't Land als in de Steden plaats heeft, draagen mede Zilveren Knoopen aan de Broek, en daarenboven, een Camuslederen Riem met een Zilveren Gesp, op de Kuit: ook hebben zy allen zeer laage Schoentjes, die maar even de Toonen van den Voet beslaan. Voor 't overige draagt elk, naar zynen staat, een Gebloemden Damasten of Chitzen Hemdrok, met Zilveren Knoopen: dan deeze zwierige Zilverdragt is wat minder, in de Streek van Vianen, Leerdam, en omstreeks Gorkum: de zwier deezer Ingezetenen bestaat minder in Goud en Zilver, dan wel in eene eenvoudige netheid. Aangaande de Vrouwen, by de deftigsten en vermogendsten zyn de gladder Boerinnenkappen, met Gouden of Zilveren Hoofdyzers en Paerelspelden, wel in gebruik; dog op verre na zoo algemeen
niet

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

niet als in Rhymland. Bloedcoraalen Kettingen, Goude Dopringen, enz., vind men 'er nog algemeen. De Keurslyven zyn, als gezegd is, ruim, en natuurlyk naar de beweging van het Lichaam; en die geen die een Keurslyf draagen, hebben ook veelal een Chitsen of Katoenen Jak, en een Damasten of Gebloemden Rok: dan, verre het grootste getal kleeft zich in gereegen Lyfjes, en heeft daar over een Sergien of pover Soldaaten Jak, benevens zulk een Rok; welken laatsten zy in 't algemeen zoo kort draagen, dat het iemand, dien 't ongewoon is, in 't oog loope, als strekkende veelal maar tot halverwegen, of even over, de Kuiten. Dan dit doen zy niet, uit eenige dartelheid of wellustigheid; maar om des te onbedwongener door de zwaare Klaiwegen te kunnen gaan, zonder den rand van den Rok door klai of modder te besmetten. Men vind onder haar, des Sondags, nog wel Muilen; dog ze draagen meest allen lugtige Schoenen als de Mannen, welken haar op die wegen beter te stude komen. Wanneer men de Meisjes en Vrouwen dus in die Streek ziet gaan, is het een lust, om haare gezonde en frische ledemaaten zig, door een vluggen en onbedwongen tred, te zien beweegen: vooral daar zy, 't geen tog der Sexe een natuurlyken zwier geeft, meest allen zeer welgemaakte Beenen hebben, en op haare onderkleederen by uitstek zindelyk en rein zyn. Ook zyn ze zeer net op heure Hairvleg.

vlegten; onreinigheid vind men 'er weinig, ten zy by enkele flordige Huisgezinnen. Het meerendeel bind de haren op, draait ze op de kruin in één, en strykt ze op met een Stryklynt; waar boven dan eene Kalot geplaatst word, en daar over eene nette Langetten Trekmuts. Eenigen, die dicht by de Steden wonen, draagen geplooides Mutsjes; de zulken, die hooger op aan den Gelderschen kant gezeten zyn, vind men met Katoenen gebloemde Kallotten: en de bejaarde Huismoeders draagen veelal eene soort van Kapjes, als de Nachtkappen onzer Jufferen; waar aan men eene gehuwde Vrouw of Weduwe genoegzaam onderkent. Meerder byzonderheden weet ik niet, of ze zyn ten minste van niet veel aanbelang; als daar is het draagen van Mofjes, Handschoentjes, Lintjes voor de Borst, met een Gouden of Zilveren Gespje, en dergelyken; of 't moest nog al zyne opmerking verdienen, dat ze meest alle geele Kousen, en veelal blaauwe Schortelkleeden draagen; mitsgaders dat ze vry algemeen roode bonte dobbelsteene Doeken hebben, in welker fynheid zy zeer veel waardy stellen. Voorts ziet men haar, in den Oogst en Hooityd, den arbeid, in een kort enkel rood baaien Onderrokje, en een gestrepten Borstrok, onbelemmerd verrigten.

Men moet van deeze onze tot dus ver beschouwde Landzaaten, voor zoo verre ik hier onbelemmerd mag oordeelen, getuigen, dat zy wakkere, arbeidzaame, naarfti.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ftige, eerlyke, gezonde, en fiere onderneemende Menfchen zyn; wien, weinig of niet verbasterd, het oude moedige Zuidhollandfche Bloed nog door de aderen vloeit. En men zou, zoo ik voor my vastftelle, indien men, cenmaal, ('t geen God verhoede!) weder voor eigen Haard en de Vryheid moeste ftryden, en onze Ingezetenen, onder hunne byzondere Banieren en Stede livreien, ter Heirvaart moesten trekken, by deeze onze Landzaaten nog veelen vinden, die der Dwingelandye, met een onoverwinnelyken moed, een hardnekkigen tegenftand zouden bieden. Zy bezitten nog dezelfde gefteeldheid als hunne Voorvaders; die, onder het geleide van hunne aloude Heeren, de Arkels, de Brederoden, de Montfoorten, de Woerden, de van Asperen, de Heeren van der Goude, en eene geheele reeks van vroege Edelen, oudtyds zoo manmoedig, of der Graaven of der Bifchoppen gezag, fteeds hebben weeten te beteugelen; en die, hoe zeer verdrukt, of door 't noodlot des oorlogs voor eenigen tyd t'onder gebragt, egter altoos wederom zyn komen opdaagen. Men fchynt 'er nog altoos gedagtig te zyn aan 't oude gezegde, raakende 's Lands Edelen:

ARKEL de Stoutfte,
BREDERODE de Edelste,
EGMOND de Rykfte,
WASSENAAR de Oudfte.

En

En deeze wakkerheid heerscht hier omstreeks niet alleen ten platten Lande, maar zelfs ook in de Steden. Leerdam, Asperen, Heukelom, Woudrichem, Gorcum, Vianen, Ysfelstein, Kuilenburg, Schoonhoven, Woerden, Montfoort en Oudewater, welke Steden meestal door eigen Inboorlingen van oudsher bewoond worden, zouden ons veelvuldige bewyzen daarvan kunnen uitleveren; dog, om van alle deezen niet afzonderlyk te spreken, de Inwoonders van Gouda, welken wy hier onder betrekken, kunnen in dit geval byzonder ten voorbeelde dienen. In deeze Stad is het, onder de Arbeiders der Pypenmaakeryen, zeer gemeen, dat zy zig, als de Fabriek des Zomers minder of meerder stilstaat, fluks ten Oorloge besteedden, en onze Oorlogschepen bemannen; waarop ze, na een kruistogtje te rug keerende, onder verlof hunner Kapiteins, weder in de Stad gaan arbeiden; des zy zig niet min werkzaam dan moedig betoonen. Ook weten alle de geenen, die deeze Gasten van naby kennen, zeer wel, dat de Gouwenaars, even als onze oude Katten, geen Katten zyn om zonder Handschoen aan te tasten. En even dit zelfde heeft ook veel meer plaats, als men wel denkt, ten aanzien onzer Landmilitie, en vooral onder de Ruitery. Ik heb ervaren en oude Hollandsche Officieren meermaals hooren getuigen, dat zy de Inwoonders uit deeze Strecken van Zuid-holland, hier in 't al-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

algemeen beschreeven, onder hunne beste Soldaaten telden; dat ze weinig defertcerden, onvermoeid en getrouw in hunnen dienst waren; als mede dat zy, wanneer de dienst hun cenig lavei of verlof toeliete, altoos gongen arbeiden; en voor 't overige kregel en stout onder hunne mede Soldaaten waren, als zy woorden kreegen, enz. Indien wy dit alles te famen neemen, zien wy zeer klaar, dat onze hedendaagfche Hollanders zoo laf en bloode niet zyn, als een Uitheemfche zig dezelve wel eens voorftelt. Men kent, ik heb het meer gezegd, onze Landzaaten maar al te weinig, daar men ze eigenlyk moet kennen; te weeten op het Land, en in de minst verbasterde Steden: hier zyn ze nog in dien ouden ftat van wakkerheid en fiere ftoutheid te vinden. Dit ontdekt men, wanneer men zig naar den Stichtfchen kant wend, by uitftek onder de ftoutfte Gooianders; die, fchoon zy zeer veel van den aart en eigenfchap van de Stichtfchen en Gelderschen hebben, egter onder de Hollanders behooren; en desnietteenftaande, wat hunne Gefalte en Kleeding betreft, nog zeer overeenkomftig zyn, met de befchreeve hooge Zuid-hollanders.

De
GOOI-
LANDERS.

De Mannen zyn fterke ftoere Menfchen, vlug in hunne beweeging, van een norfchen opflag, en groot van Oogen; die veelal eene bruine koleur hebben, en hun vry diep in 't Hoofd ftaan. Zy draagen gemeenlyk zwaare gekrulde Hairlokken,
die

die naar het donkerbruine hellen. Door de bank zyn ze van eene kloeke gestalte, en men vind 'er veelen van een gezet gestel, of, zoo als men zegt, vierkante karels. De Vrouwen zyn 'er insgelyks buitengemeen sterk, en van een vast Spiergestel; meer aan den bruinen dan aan den blanken kant; zwaar en gezond van Boezem, vlug van gang, en ongemeenforsch in haare uiterlyke gedaante. 't Is niet zeer zeldzaam hier Vrouwen te ontmoeten, die eerder eene Mannelyke fierheid, dan eene Vrouwlyke gedweehed, bezitten; 't welk zy ook in veele gevallen door haare bedryven toonen. Aan den kant van Hilversum zyn 'er my aangewezen, die, zoo wel als de Mannen, voor 't Mesje gongen: en ik heb een Gooilandsch Wyf gekend, dat zig in den Haag ophield, het welk op zekere verkooping, op eene Buitenplaats, het Mes, ('t welk zy tusfchen haar' Kousseband droeg,) van leer trekkende, byna alles weg joeg; en niet zonder moeite door de Gerechtsdienaars getemd wierd. Veelen onder haar volgen de gewoonte der Mannen in 't rooken van Tabak na; en 't is niet vreemd, hier en daar in 't Gooi, eene Vrouw aan 't Spinnewiel te vinden, onder 't smooken van een Pypje; ja ik heb 'er gezien, die eene Tabaksdoos en Pypendoos, aan een ketentje hangende, op zyde droegen: waar uit men genoegzaam kan afneemen, dat de aart der Vrouwen hier al zeer veel tot Mannelyke neigingen overhelt;

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ondertusfchen heeft dit laafte egter meest by het geringfte flag plaats ; en 't fchynt van de Tabakplantfers onder Amesfoort alhier overgewaaid te zyn. By de deftige Gooifche Inwooners, die in en omtrent Naarden, Wezop en Muiden woonen, befpeurt men in geen en deele die ruwhed, welke zig onder het Gemeen, vooral ten platten Lande, verftoont. 'Er heerscht, byzonder in de Steden, wel verre van eene ruwe onbefchaafde Gemoedsneiging, eene voortreffelyke burgerlyke Heusfheid in handel en wandel ; en by uitstek eene gulle openhartige Gastvryheid voor bekende Vrienden. Ondertusfchen ftraalt 'er nogtans altoos eene zekere ftoutheid en wakkerheid in aller daaden door ; die, hoewel by deftigen door eene befchaafder levenswyze beteugeld, onder den gemeenen Man ligtlyk opborrelt, als men iemand hunner beledigt. Deeze onze Landzaaten behouden dus nog die oude ftoutheid, welke de Gooilanders in vroegere Eeuwen beftendig gedugt gemaakt heeft ; en hieruit ontftaat, in den Gooifchen Boerenftand, vooral by de zulken die in de Gooifche Engen, omtrent Hilverfum, Laaren, Blaricum, Bussem, 's Grave-land, en ook na den Stichtfchen kant, woonen, eene zekere kregelheid of kitteloorigheid, waar door ze, op 't minfte woordje, ftraks in volle drift zyn, en 'er meestal op hunne Kermiffen of andere Feesten vegtpartyen voorvallen. Men ziet ook ter deezer oorzaake, op meest alle de Dorpen in

in die Streek, den een of den ander met een Lidteken van een Mesje; dat ze zig somwylen nog al niet schaamen, maar voor een Eerteken houden; dan zulks begint evenwel merkelyk af te neemen. Men vind ze voorts over 't geheel ruw in de Huishouding, en niet zeer op de zindelykheid gesteld; op 't Land zyn ze niet uitneemend Godsdienstig; dan in de Steden vind men ze veelal zeer eerbiedig, en naarstig in 't handhaaven van den openbaaren Godsdienst. Wat hunne overige driften betreft, hier van weet ik niet veel byzonder bescheids te geeven; dewyl ik, uit hoofde van het algemeene gevoelen, raakende hunne kregelheid, schroomagtig geweest ben, my van naby met hun in te laten. Zy komen my in 't algemeen egter driftig voor, dog vry onverschillig in hunne Liefdedriften, en mischien ook in hunne Huwelyken. Dat ze zeer vrugtbaar zyn, en gezonde Kinderen voortbrengen, is duide-lyk te bespeuren: ik weet niet dat ik elders anders zo algemeen zulke sterke boutige Jongens gezien heb, als in deeze Streek; en de Dorpen zyn overal met dezelveu vervuld. De Huishouding dier Ingezetenen ten platten Lande is eenvoudig, en ver van pragtig; zy bewoonen, buiten de Huizen in eenige voornaame Dorpen, gemeenlyk geringe Hutten; leeven in soberheid vergenoegd; en onderhouden zig meestal met Land- of liever Aard-vruchten, vooral Boekweiten-Meel, Boomoost,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vleesch en Spek; Visch ziet men 'er weinig; dan die uit de Zuider-zec komt, welke hun nu en dan tot eene verfrisching verstrekt. Wyders zyn ze, ondanks de stoerheid, die men hun toeschryft, zeer spraakzaam, en men vind ze nog al gereed, om een vreemden, die op de Heiden en Zandwegen verdoold raakt, te recht te helpen; ten minsten ik heb ze 'er zeer heusch in gevonden. Zoo Mannen als Vrouwen hebben een wakkeren gang; gaan fluks en rad, recht over einde, met fiere schreeden, door het gulle Zand, of de slibberige Klaiwegen heen. De Mannen zyn veelal eenvoudig gekleed; sommigen hunner egter nog al wat op zyn steedsch; dewyl de Jooden 'er veel vertier van oude kleederen hebben: dan zy, die zig zelve kleederen laaten maaken, draagen ze volstrekt Boersch, en op den Zuid-hollandschen Boeren trant. De Vrouwen gaan insgelyks eenvoudig, met Sergie Jakken en Rokken, welken hier mede vry kortjes zyn. Kappen ryklyk met Goud bezet, zyn 'er schaars; en even zo is 't 'er gesteld met alle verdere overdaad in Goud en Zilver. In dit stuk zyn ze nog recht oud Hollandsch; en men heeft ze ook meerendeels voor eene echte eigene soort van Hollanderen te erkennen.

Op deeze, zo wy agten, voldoende beschouwing der Gooilanders, zullen wy nu verder het oog vestigen op onze Ingezeten in 't hartje van Holland, of dezulken die

die aan deeze zyde der Maaze woonen, zo in Schieland als Delfland, Rhymland en Amstelland; om ons vervolgens te wenden tot onze Strandlieden, mitsgaders tot de Ingezetenen van Kennemerland en Noord-holland. Zaaklykheidshalve, en tevens om de kortheid te bevytigen, zullen wy hier omtrent de volgende verdeeling in agt nemen. In de eerste plaats stellen wy ons voor, die geenen te beschouwen, welken aan onzen Binnen-Maaskant, van Rotterdam af tot aan den Hoek van Holland, en in 't Westland, huisvesten: dan zullen wy de Inwoonders van Schie- en Delf-, Rhy- en Amstelland, dezelve famenvoegende, onderling beschryven; daarop staan wy gewag te maaken van onze Strandlieden, en met de melding onzer Landzaaten in Kennemerland en Noord-holland te besluiten. Dit alles zal ons nog menigvuldige byzonderheden aan de hand geeven; dog verscheiden van dezelve zyn van die natuur, dat men ze niet kan aanmerken als uitsluitende kentekenen; waarom 't ons oogmerk is de zulken, zonder de bepaalde Landverdeeling, of verschillendheid van Strecken, gade te slaan, op te geeven, als den Hollanderen deezer Gewesten vry algemeen eigen: houdende middelerwyl steeds in 't oog zoodanige byzonderheden, die tot sommigen, uit hoofde van den arbeid, waar mede zy zig geneeren, bovenal betrekkelijk geagt mogen worden: gelyk dit plaats heeft, by de Bouw-, de Veen-, de

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zeelieden en foortgelyken , in welke Streek zy zig ook onthouden. Dus zyn, om onze meening door een voorbeeld op te helderen, de Katwykers, de Noordwykers, de Zantvoorders, de 's Gravezanders, de Scheveningers, en die van Wyk op Zee, meestal ééne soort van Menschen; hoewel deezen onder Delfland, geenen onder Rhymland, en anderen onder Kennerland en Noord-holland, behooren. Dit zoo zynde, zal ik my, in 't. beschryven van derzelver gestalte niet gehouden agten, om die van eene byzondere Streek bepaaldlyk te melden, oordeelende dat men den invloed der naast aangrenzende Inwoonders genoegzaam in 't oog kan houden. Ik zal des, van onze Veenlieden spreekende, zoo wel die van Delf- en Schieland, als die van Rhy- en Amstelland bedoelen; en zoo ook in andere dergelyke gevallen. — Laat ons nu, dit vooraf in aanmerking genomen zynde, volgens de gemaakte verdeeling, een aanvang maaken, met het beschouwen van de Inwoonders aan deeze zyde der Maaze, langs hunne Dyken, en voorts die van 't Westland nagaan.

DE HOL-
LANDERS
binnen
deMaas-
dyken,
tot aan
den
Hoek
van Hol-
land.

Onder de Hollanders, die van Rotterdam af, langs de Maasdyken, tot aan den Hoek van Holland, gevestigd zyn; vooral onder die van Delftshaven, Schiedam, Vlaardingen, Maaslandfluis, Schipluiden, en die in de Streken van Schie- en Delfland wonen, bespeurt men veelal dezelve eigenschappen, welken wy hier boven

in

in de Overmaazen opgemerkt hebben. Inmiddels geeft nogtans de dagelyksche gemeenschap, met de aanzienlyke Steden, Rotterdam, Delft, en 't Hoflyk 's Hage, mitsgaders de invloed van hunnen binnenlandfchen Handel, wat meer leeven aan hunne Gemoedsneigingen. Ook zyn ze, in gevolge hier van, wat minder eenvoudig, fchoon ze egter, ten aanzien van 't laafte, nog merkelyk verfchillen van de Inwoonders der opgemelde groote Plaatsen. Wat hunne gefalte betreft, dezelve is ook al vry overeenkomstig met die der Overmaazen. Alleenlyk meen ik opgemerkt te hebben, dat ze juist niet van de kloekfte gefalte, maar veel eer aan den gedrongen kant zyn, en zeer naby aan onze Zeelieden komen. Zy hebben breede Schou-
ders en Heupen; groote breede Handen, en al vry doorgaande gekruld bruin Hair; men ziet 'er weinigen met recht ftokkig Hair, maar veelen met digt gekroesde Hairlokken. Voorts hellen zy allen naar het bruin blonde, en hun opflag geeft eene ernftige Vriendlykheid te kennen. Het komt my voor niet ongegrond te mogen gifsen, dat ze, byzonder die van Vlaardingen en Maaslandfluis, en vooral de Vifchers, uit de bewoonders van onze Zeeftanden voortgefprooten zyn: te meer daar ze nog heden hunne Buizen met de zulken beman-
nen; en vry veelen van dezelve nu en dan hier met 'er woon blyven. Overeenkomstig daar mede zyn 'er veelen, wier

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Tronien frisch, gewoonlyk vol, en gezond van aanzien zyn; het Voorhoofd is by vee- len kort, zoo dat de Kuif van 't Hair meest al maar even onder de Muts of den Hoed staat. Dit ziet men inzonderheid by die geenen, welken zig met de Haring- en Cabeljaauw-Visfchery ophouden. Dezulken, meestal uit de Visfchers Buurten aan onze Stranden oorspronglyk, bewaaren deeze hunne foortgelykheid dermaate wel, dat men na genoeg in den eersten opslag bemerkte, als men verschillende Inwoonders déczer Streeke ontmoet, wie hunner uit Zeevolk, of uit eigentlyke Delflanders, gebooren is; zynde de laatsten veelal tenerder, en gantsch niet van de kloekste gestalte; dog ze zyn niet te min zeer vlug, en alzoo vaardig als de eersten. Onder hunne Vrouwen is dit onderscheid mede eenigzins te bespeuren; dan over 't geheel zyn zy tener, en de engheid haarer netgereegen Lyven, daar ze, vooral de deftigsten, zeer in uitmunten, veroorzaakt al vry wat bekrompenheid aan de Middel en de Heupen. Zy hebben, byzonder de vermogendsten, hier mede zoo veel op, dat iemand, die by uitstek smaak heeft in een dun toegehaald Middeltje, met eene wyders bekoorelyke Talie, zekerlyk zal moeten toestaan, dat deezen den prys van alle Hollandsche Vrouwen stryken. Hier by komt nog, dat ze meerendeels blank en poezel van vel, mitsgaders zeer net en fyn besneeden van Tronie zyn. Daar bene-
vens

vens hebben ze ligt bloozende Wangen; en fommigen zyn donker blaauwoogig; maar veelal vind men ze met heldere blaauwe Oogen, en blonde Hairen. Ze zyn van een vriendlyken opflag; haar Boezem is gemeenlyk wat tenger, en niettemin zoen ze meestal zelve haare Kinderen; dog eenigen zyn nog al vast en fterk van Boezem. Haar gang is niet zeer vlug, maar wat fleepende, met korte treedjes; evenwel, voor de geen en die daar op gefield zyn, effen en netjes. En Mannen en Vrouwen zyn ongemeen keurig op de fchoeijing der Voeten; draagende de Mannen nette kleene Schoentjes, met laage Hieltjes; hoedanigen ook de Vrouwen hebben, met nette ligte Muiltjes; dat over 't geheel nog al iets bekoorelyks heeft. De Mannen zyn wel wat zwaaiagtig in hunnen gang, zoo als dit veel plaats heeft by onze Zeelieden. De fpraak en ftem van de Bevoonderen deezer Streeke is zagt; en de Vrouwen hebben een welluidenden lieflyken tongval. De klinkletter *e* fpreken ze niet fterk maar wat gebroken uit, en de *i* klinkt hier zagtjes en niet ftraf; by eenigen, die wat dieper in Delfland wonen, word de *e* wat ftraf geboogen op den klank van *a*; en dit befpeurt men volkomen by de Delvenaars, die, als ze by voorbeeld *Delft* zeggen, deezen naam bykans uifpreken, als of ze *Daelft* zeiden. Aan den kant van 't Westland, byten ze de *y* wederom zeer kort af, en zeggen, gelyk

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de Hagenaars , veelal *kik* of *kiek* voor *kyk* : al 't welke schynt af te hangen , van eene soort van gemeenzaamheid onder de Inwoonders van deeze of geene Streek. Wat wyders hunne Liefdedriften betreft , daar van kan ik zoo bepaald niet oordeelen. Dog zy schynen my naast toe wat koel te zyn ; schoon de Jeugd 'er anderzins zeer gesteld zy op vrolyke gezelschappen en Bruiloftsvermaaklykheden ; ook heerscht 'er de kuischheid zeer , en de huwelyksband is 'er sterker. Raakende de Vrugtbaarheid , en verdere byzonderheden wegens de Kinderdragt , heb ik niets te melden dan 't geene zy met de Overmaazen meestal gemeen hebben. Alleenlyk is 't my voorgekomen , dat zy , die in 't Westland wonen , als eenigzins sterker van gestel , wel wat vrugtbaarder zyn : men wandelt ten minsten in die Streek niet , of 't krielt 'er alomme van gezonde Kinderen ; terwyl die langs den Dyk zig vry wat slapper voordoen.

Even dit zelfde bespeurt men ook in de Getemperdheid van deeze onze Landzaaten. De Vrouwen wel byzonder , en veelal ook de Mannen , zy ongemeen Phlegmatisch ; en eenigermate loom en langzaam in al hun doen. Het zy men 't nu aan dit Temperament , of aan iets anders hebbe toe te schrijven , men vind ze althans zeer doordringend en bestendig van oordeel ; ook zyn ze in 't geheel niet veranderlyk , noch haastig of opvliegende ; maar als hun geduld uitgerekt word ,

word , toonen ze zig standvastig in 't wreeken der belediging hun aangedaan. Men zal een Maaslandfluizer of Vlaardinger niet dra in pleitzaaken inwikkelen , maar als hy 'er inkomt , staat hy 't rond , en houd zyne zaak vol. Dit Volk is ongemeen openhartig en gastvry voor de Natie ; dog niet zeer op Vreemden gesteld. In hunne Huizen en aan hunne Haardsteden woont de reinheid zelve ; ook munten hunne gemeene wegen , de Dorps- en Stads-Straaten uit in zindelykheid ; zoo dat ze de Noord-hollanders , in dit stuk , de loef schynen af te willen steeken. Voorts zyn zy zeer liefderyk , mededoogend en weldaadig jegens hunnen medebehoefligen Mensch : en neemen edelmoedig deel in alles dat het gemeene welzyn van hunnen Burgerstand betreft ; zynde onderling zeer verbonden door eene gewillige dienstvaardigheid voor elkander. Tot een uitmuntend voorbeeld hier van strekt het gedrag van den Heer GOVERT VAN WYN , te Maaslandfluis ; die de Kerk en de Diaconie zeer versierd en ondersteund heeft , draagende verder het grootste aandeel in eenige kosten , tot sieraad der Plaatsen en gemak der Ingezetenen , aangewend ; dat zyne nagedagtenis ; als die van een edelmoedig Weldoener , nog bestendig in 't hart van ryk en arm doet leven. Ze zyn daar benevens ongemeen yverig en naarstig in hunnen handel ; en tevens winzugtig en spaarzaam , maar niet gierig ; als durvende , schoon ze niet gewoon zyn overdaadig te

lee-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

leeven, 'er deftiglyk van teeren. En zeker, zoo men eenigen onzer Landzaaten moge aanpnyzen, als voorbeelden van een gefchikten Volksyver en Naarftigheid, dan zyn 'er gewis deeze Maaslanders onder te tellen, en vooral met naame de Maaslandflui- zers; wier woonplaats, in weinig jaaren, van een kleen Buurtje, tot een zeer aanzienlyk Dorp, niet ongelyk aan menig eene genoeg- zaame volkryke Stad, is aangegroeid: terwyl ook de noeste Vlaardingers, in hunne alou- de Stad, niet weinig in Inwoonders en Wel- vaart zyn toegenomen. Voorwaar, een onwederfpreckelyk getuigenis van een yve- rig en naarftig Volk; dat hen onder onze Natie der algemeene hoogagtinge waardig maakt. In 't ftuk van Godsdienst zyn zy zeer bedreeven, en yverige voorftanders. Ja, indien men eene aanmerkelyke onder- zocklievendheid, buiten onze groote Ste- den, vry algemeen wil zoeken, zal men 't naauwlyks ergens meerder vinden dan by de vermogendften van Maaslandfluis en Vlaardingen, benevens die van Schiedam en Delfshaven. Men vind ze gewoonlyk leesgierig, zeer gefteld op wat nieuwe Schriften, en 't nafpeuren van nuttige Weetenfchappen; bovenal maaken ze veel werks van Godgeleerde en Historifche Boe- ken te leezen. Dit maakt veelen hunner, in verfcheiden opzichten, zoo wel gevat, dat een twistgraage Wysneus zeer gemak- lyk een Maaslander aan deezen kant kon aantreffen, die hem met reden en onder-
vin-

vinding ten bondigste staan zou. Zulks zou vooral plaats kunnen hebben, indien hy een bejaard deftig Man sprak; want men vind de opgemelde geoeffendheid hier meest by bejaarde Lieden; alzoo dezelve hunne nog overige dagen der ruste toewy- en; zy laten dan 't bewind des handels aan hunne Zoonen over, en flyten hunnen leeftyd doorgaans met een eerlyk tydver- dryf en in nuttige bespiegelingen. Onder anderen schynt ook de Dichtkunst haare na- tuurlyke bloempjes hier mildlyk te stroomen. Men vind 'er althans veele Liefhebbers der Poëzy: en wie weet niet hoe Vlaardingen roem draagt op haaren Hoogvliedenden HOOGVLIET? Wyders bespeurt men in dee- ze Streek doorflaande blyken van de in- schiklykheid in de Huishoudingen, en de eensgezindheid onder de Kinderen: de Mannen laten aan de Vrouwen het huis- lyke bewind volstrekt over, en bemoeien zig alleen met hunne Hantteering; evenwel zyn zy zoo verwyfd niet, of zy handhaa- ven met bescheidenheid hun Manlyk gezag; het welk te ligter geschied, om dat de Vrouwen aan de andere zyde den Mannen zeer veel toevieren. De Vrede woont hier des, als men eenige knorrige humeuren, en ongelukkig geschikte Huwelyksvereeni- gingen, die tog overal zyn, buitensluit, in de Huisgezinnen; en zoo ook de Vriend- schap in de Buurten, mitsgaders de Gods- dienst in 't Hart; terwyl de vrolyke verge- noeging zig alomme op de Straaten ver- toont;

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

toont; nadien de naarftigheid in de Pakhuizen, of op de Kaaien, en aan 't Boord der Schepen, den arbeid der Inwoonderen beloont, met welvaart en voorfpoed, die men ook, met eene Recht Hollandfche deftigheid, in hunne kleeding ziet uitblinken.

De Mannen van eenig aanzien, die vry wel gegoed zyn, hoedanigen 'er veelen gevonden worden, draagen eenen netten Lakenfchen Rok, die noch naar den nieuwften, noch naar den oudften fmaak, maar egter eenigermaate op de hedendaagfche wyze van de kleeding der Stedelingen gefneeden is. Zy houden nogtans niet van korte uitfteekende Panden, en groote Opflagen, maar wel van best fyn Laken; en gewoonlyk ftaan zy nog al op het Inlandfche. De meesten hebben zwarte zyden, damasten of greinen Kamizoolen, die mede niet kort gemaakt zyn. In de Boordmouwen pronken zy met Gouden Knoopen, aan de Broek met Gouden Gefpen, en op de Schoenen met zwaare Zilveren. Eenigen hunner, dog weinigen, verfieren zig met Paruiken, die ze veelal kort en gefchooren draagen: eene Zakparuik, of eenige andere dergelyke foort, is by hen belachelyk. Ook maaken zy geen werk van witte Kousfen, maar kiezen veel eer blaauwe of zwarte zyden Kousfen: en eenigen, van wat laager ftaand, draagen ze wit en zwart gebloemd of geftreept, als mede graauw en paerelkoleur, enz.

De

De Vrouwen zyn alleszins weezenlyk kostbaar gekleed. Het fynste Linnen en Neteldoek, met de ouwerwetsche fyne Chits, behaagt haar, en haare verkiezing valt verder op de beste Zyden Stoffen, vooral op de *Gros du tours*, in de blaauwe, zwarte en purpere koleuren. De Keurslyven der Vrouwen deezer Streeke zyn, als boven gezegd is, zeer eng en net gemaakt; en haar Boezem is met een fynen Neusdoek naauw en eerlyk gedekt. Eenigen draagen nieuwmodische Kuifmutsen; dan veelen houden zig aan de kostbaare gladde Kappen, die met een breed Goud Hoofdyzer vast op het Hoofd staan, en agter aan de kluit ryklyk met Paerlen, en by sommigen met Diamantspelden, bezet zyn. De Oorbaggen, die aan de Tooken van 't Hoofdyzer afhangen, zyn doorgaans Diamanten, of ten minste zwaare Gouden Belen. Haar Halsfieraaden zyn Gouden Ketenen, met een Diamanten Dop; en de zeer vermogenden draagen een Paerelsnoer; ook is derzulker Borst versierd met een Diamanten Gesp, terwyl de minderen dus met een Gouden pronken. Een Gouden Beugeltas by de Vrouwen, en een Goud Horologie by de Mannen, benevens veele andere kostbaarheden, naar gerade, verstreken hier alomme ten blyke van een voorspoedigen Handel; van welke wy op zyne plaats, als zynde een van de voortreffelykste onderwerpen der Na-

tuur-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

tuurlyke Historie, breeder hoopen te spreken.

Wat verder de dragt der Lieden van een laager staat betreft, dezelve is meer in den smaak van den Boerenstand, of wel dien der Zeelieden geschikt; en deeze heeft bovenal invloed by de meeste Inwoonders. Derzelve kleeding bestaat gemeenlyk uit een bruin Lakens- of zwart Sergie-Wambuis, met een ruime Broek van dergelyke stof, en een Chitzen of witten Hemdrok; hier by hebben ze veelal een wit Dasje, of een bonten Doek om den Hals, welke met twee Gouden of Zilveren Knoop in 't Hemdsboordsel versierd is; en eindelyk dekken zy het Hoofd met een Schippers Mutsje, dat met een zwart zyden Lint pronkt: zoo dat ze in alles nog al vry na blyven aan de oude Hollandsche dragt. Men ontmoet hier ook nog veelen met lange Schippers Rokken; dat wel byzonder de kleeding van de zulken is, die als Boots- of Stuurlieden vaaren: onder welke foort men hier by uitnemendheid kundige en moedige Mannen heeft; die zeker des noods nog zulke braave Zehelden zouden kunnen uitleveren, als wy voormaals aan haar' wakkeren PIET HEIN, te Delfshaven gebooren, gehad hebben. De Vrouwen van den gemeenen Burgerstaat volgen in haare kleeding mede veelal den trant der Zeevrouwen; draagende Sergie- of Saaie-Rokken en Jakken; dog het gebloemde Catoen, of een stemmig Chitsje, komt allengskens meerder in zwang. 't Pleeg by-

bykans algemeen te zyn, en 't is nu nog al sterk onder de gemeene Lieden in de Mode, dat de Vrouwen allen met roode Rokken, van fyne of grove Baai, gongen; ook draagen de meeste bejaarde Mannen zulke Onderbroeken. De Keurslyven deezer Vrouwen zyn insgelyks wat Boerscher en ruimer, en op verre na zoo net niet gemaakt als die der meer gegooden. Voorts zyn de platte Kappen, met Gouden of Zilveren Tooken aan de Hoofdyzers, by haar gemeen; dog de geringen draagen, gelyk de Overmaazen, Langetten Mutfen, enz. De Vrouwen van deezen rang zyn wyders, even als die uit de Overmaasche, al vry wat aan de Thee en Coffy-Tafel verbonden; daar ze niet zelden, onder elkander snappende en praatende, den tyd onnut doorbrengen; schoon ze zig anders, ten opzichte van den handel, niet traag betoonen: dewyl de winzugt haar ook beheerscht, en ze voor 't overige gemeenlyk spaarzaam zyn. Men heeft, ten besluite, dit Volk over 't geheel aan te zien als egte, onvermengde, opregte, welmeenende, Vryheid en Godsdienstlievende Hollanders; gelyk ook de onmiddelyk met hun vereenigde binnenlandsche Schie- en Delflanders, byzonder die geen, welken onder den naam van Westlanders voorkomen.

Betreffende de Ingezeten en van het tie- De
rige en vrugtbaare Westland heeft men, WEST-
ten aanzien hunner gestalte, weinig op te LANDERS.
III. DEEL. Ccc mer-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

merken, dan 't geen ook op de Delf-en Rhyndlanders in 't algemeen betrekkelyk is; waarom wy 't niet noodig oordeelen daar van afzonderlyk gewag te maaken. Zy hebben over 't geheel gantsch geen zwakke gestellen; Mannen en Vrouwen zien 'er gezond en welgemaakt uit; en dezulken, die dagelyks in de Boomgaarden en Moestuinen arbeiden, hebben, gelyk alle Menschen die veel in de Aarde werken, zwaare bree-de Handen en kloeke Vuisten. Men vind ze ongemeen bedreeven in 't delven, waar mede zy zeer veel bezig zyn, door het hier en daar afzanden en bebouwen der Zandheuvelen. Ook maaken veelen der Inwoonderen deezer Streeke; zoo ik het wel hebbe, hun werk van het aanneemen van zwaare Heiwerken aan de Maasdyken en tot Fundamenten voor Sluizen; waar toe zeker geen zwakke gestellen in staat zyn; des men ligtlyk erkenne, dat 'er gezonde en sterke Gasten moeten huisvesten. Ze zyn voorts by uitspek arbeidzaam en naar-ftig, waar van de Westlandsche vrugten tot getuigen strekken. Onder alle de Hollandfche Ingezetenen ten platte Lande weet ik niet, dat ik doorgaans gulhartiger Menschen gevonden heb, dan in deezen Oord. Op een beleefd verzoek, en een vriendlyk woord, staat voor een ordentlyk Man hun Boomgaard open: hy mag op eene bescheiden wyze, zonder een gulzig misbruik van hunne vriendlykheid te maaken, ongeftoord de vrugtryke Tuinen doorwandelen.

Lacht

Lacht hem een rype Suikerpeer of bevalige Appel toe, 't word hem gegund dien te plukken: bloozen de wangen eener beluste Vrouwe, op het zien van eene sapvolle Kers, frisch bedaauwde Pruim, of een goudgeelen Abricoos, zy mag haar lust vrylyk voldoen; om, het zy dan waan of waarheid, 't geen ze draagt te paaien met den voorsmaak dier aangename vrugten. Treed ze met haare jonge Kinderen den Boomgaard in, men geeft aan die Wigjtjes vryheid, om, op de hurken in 't zand gezeten, de voor 't kinderlyke oog zoo bekoorelyke, en voor den mond zoo verfrischende, Aalbeziën te plukken, of zig te vermaaken met uitgezoogen Klapbeziën op te blaazen; om, terwyl ze die op de hand doen klappen, van verre te laten hooren, waar omtrent zy zig onthouden. Zoodanig eene heuschheid is zeker recht Hollandsch, en heeft ook plaats by de reeds beschreeven hooge Zuid-hollanders, in derzelve Kersfen- en Ooft-Boomgaarden; dan hier in deeze Streek is my zulks het meest gebleeken.

Van hunne overige Geneigdheden kan ik het volgende nog kortlyk melden. De Menschen zyn hier in 't algemeen zeer oprecht in hunnen handel en wandel; dog veelen, en vooral de Mannen, zyn vry stout, ver van toeschietende als zy zig beledigd agten; in eenige opzichten al wat hoofdig, en niet gemaklyk van hun stuk te brengen; ook zyn eenigen hunner gantsch

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

niet bloode, of ligt vertzaagd in eene twist-party; dan voor 't overige gedraagen zy zig, in gewoone omftandigheden, anders ongemeen heusch befcheiden en vriendelyk. Men ontdekt dit zeer klaar, als men ze in de Steden met hunne Fruiten en Groenwaaren ter markte ziet, ter plaatfe daar zy met allerlei Appelwyven en Straatraveelen te doen hebben. Men hoort hen dat volkje vriendelyk behandelen, en als de marktprys bepaald is, kreunen zy zig aan geen spytig bod, of het overfchreeuwen van een vloekend wyf; maar tragten ieder door een befcheiden antwoord te overtuigen. Ik wil niet beweerden, dat 'er geen één onder hen gevonden word, die, gelyk ze elders ook zyn, wel eens haastig of wat kregel is; maar ik kan verzekeren, dat ik 'er myn werk van gemaakt heb, om menigwerf op de zoogenaamde Westlandsche Markt te Leiden te zyn, ten einde op den aart van dit Volk te letten; en dat ik het over 't geheel wezenlyk zoo bevonden hebbe als ik het hier opgeef. In 't ftuk van Godsdienst betoonen zy zig, zoo Proteftanten als Roomschen, zeer yverig, en ernftig: de laaften, wier aantal vry groot is, zyn in deeze Streek nog al wat heviger Roomsch, dan elders. In 't gemeen heerscht 'er onder hen allen zeer veel bygeloovigheid; en 'er rolt in de meeste Dorpen gewoonlyk het eene of andere Spook- of Grolvertellingje rond. Dit was hun van ouds reeds eigen; zy vertelden toen, en sommigen gelooven 't nog

't nog heden, dat 'er geheel iets byzonders plaats heeft, onder de oude Grondvesten van het Graaflyke Slot Hennenberg; het welk, zoo men wil, op zekeren terp of eene hoogte, by Loosduinen, die men nog Hennenberg noemt, gestaan heeft. Men wil dat 'er onder dezelve veele Gouden en Zilveren Schatten bedolven liggen, dog dat de spaden en schuppen van den geen, die 'er naar delven wil, aan stukken breeken. Wyders dat iemand, die des middernagts met zyn rechteroor op den grond van deezen berg nederliggende luistert, op het hooren van den klokkenslag één, onder den grond het gerammel van loopende Braadspeten, Schotels, Borden, en het kookken van Potten, enz. duidelyk hooren kan. Dit sprookje was al oud in de dagen van WESTERBAEN; die de Westlandsche Streeken in zyn *Ockenburgh* beschryvende, 'er dus van gewaagt:

Weet, dat die 's middernachts, juist als de klok
in 't slaen is,

Legt met zyn Oor, dat ver van 't slincker niet van
daen is,

Op dees begravesden bult, die duist noch veeren
heeft,

En dikwils is het bed van die hy voedsel geeft,
Bescheidelycken hoort, hoe dat de speeten loopen,
Wat pott' en keetelen, en lepels om te droopen,
En braed-pan voor geraes daer in de keuckens
maeckt:

Weet, dat so iemand komt die na de waerheid
haekt,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

En 't delven daer beftaet, en gaeren was aen 't
vatten

Na Silvre Schotelen en de verfoneke fchatten,

Hy haest gebroocken ziet fyn fchoppen en fyn
fpaên,

En even wys en ryck wel mag nae huis toe gaen.

De wyven fwoeren 't my wel over veertig jaeren,
Die doenmaels na my heugt wel tweemaal veertig
waeren,

De mannen fwoeren 't oock, en noch al fweert men
't my,

En d'ouden geven het haer kindren in den bry.

Dees had het van fyn Bes, die van fyn Bestevaer-
tje,

En die weer van fyn Noom, of van fyn Meutje
Maertje.

Maer noit vond ick 'er een, die om de proeve
docht,

En elck had het gelooft, maer niemand onderzocht.

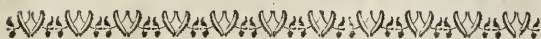
Van dergelyke foort is mede de zoo be-
kende fabel, raakende de Gravinne van
Hennenberg, die men wil dat zoo veele
Kinderen ter waereld bragt, als 'er dagen
in 't jaer, dat is drie honderd vyf-en zes-
tig, waren. Dit flag van 'vertellingjes
fchynt aan den Maaskant, en byzonder in
't Westland, zeer gemeen. Ze zyn ook,
als men 't wel vat, in een zeker opzicht
waar; dog het Gemeen begrypt zulks in
den eerften opflag niet; en zelfs fchynt de
olyke Ridder WESTERBAEN de kneep niet
gevat te hebben. Het is zeer natuurlyk
dat iemand, die met zyn rechter oor op
den grond ligt, en letten moet op den klok-
flag

slag één, dat hy, tevens vooringenomen zynde met het denkbeeld van een onderaardsch gedruis te zullen hooren, zig dien klokslag één laat ontsnappen; ook kan hy denzelven met het rechter Oor niet hooren, nademaal het digt tegen den grond liggen moet. Het is dus een sprookje van denzelfden aart, als 't geen men den Kinderen vertelt, wegens het Metaalen Standbeeld van *Erasmus* te Rotterdam, dat hy een blad omkeert, en van den Steenen *Roeland* te Amsterdam, dat hy spreekt, als hy de Klok hoort slaan. En wat het breeken der Spaden in het delven aangaat; dit is niets meer dan een natuurlyk gevolg van de hardheid der oude Fundamenten. Op zoodanig eene wyze kan men ook de Historie der Graavinne van Hennenberg; zoo 'er in 't geheel iets waar in zy, zeer wel verstaan; 't is geen wonder dat eene Vrouw, die op den tweeden of derden, laat het den vierden January zyn, bevalt, twee, drie a vier kinderen, en dus juist zoo veelen ter waereld brengt, als 'er dagen in 't jaar zyn. Of laat het, zoo als men wil, geschied weezen, overeenkomstig met eene bedreiging of toewensching, op den 29 of 30 December; wat wonder dat eene Vrouw zoo veele Kinderen baart, als 'er *diestyds* nog dagen in 't jaar waren? Van zulk eene natuur zyn genoegzaam alle die Westlander Sprookjes, wanneer ze ont-knoopt worden; en ik ben niet vreemd van te gelooven, dat ze door den eenen of an-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

deren gaauwaart onder de Monnikken, uit de Westlandfche Kloosters, welken voorheen vry luisterryk in die Streek waren, onder 't Gemeen verspreid, en zoo dubbelzinnig verhaald zyn in Delfland, als oudtyds de Delphifche Orakels by de Grieken en Romeinen. Voorts vind men, deeze ligt-en bygeloovigheid buitengesteld zynde, de Westlanders in hunne overige hoedanigheden en gemoedsneigingen, gelyk aan de meeste Ingezetenen van het binnenste gedeelte van Zuid-holland, die wy in 't volgende *Hoofdstuk* nader zullen beschouwen.

Wy bedoelen, (om dit met een kort woord te melden,) hier mede geen bepaalde afscheiding onzer Landzaaten; maar de verdeeling in Hoofdstukken ontstaat alleen uit de geschiktheid van ons Werk; die eenigermaate vordert, den Leezer eene soort van verpoozing, door zulk eene verdeling, te geeven. Uit dien hoofde hebben wy de Ingezetenen langs de Maasyken, tot in 't Westland, afzonderlyk beschouwd; en zullen nu, na een wyl tyds gerust te hebben, met onze Leezere de eigentlyke Delflanders, mitsgaders een gedeelte der Schielanders, en vooral de Rhyn-en Amstellanders, benevens onze Strandbewoonders, bezoeken.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Verdere beschouwing van de Volkseigene Gestalte en Kleeding, mitsgaders de Getemperdheid en Gemoedsneigingen der HOLLANDEREN, in deze Agttiende Eeuw; byzonder met betrekking tot de zulken, die het hartje van Zuidholland en de Zeekusten bewoonen.

De Landzaaten, die in de eerste plaats het onderwerp van dit *Hoofdstuk* zyn, komen ons in 't algemeen voor, als zulken die het Landeigen, hier en daar onder andere Ingezetenen van Holland verspreid, onderling in zig vereenigd hebben. In 't binnenste van 't Land gevestigd, zyn ze 'er natuurlyk minder van verwyderd, dan anderen, die in den invloed der nabuurige Provinciën deelen, en dus, door hunne gemeenschap met de Zeeuwfchen, Stichtfchen, Gelderschen en Overysfelfchen, min of meer tot dezelve overhellen. Wy mogen ze derhalven, daar ze in 't hartje van Holland woonen, met recht als de eigentlyke Hollanders, schoon wat verbasterd, door de veelvuldige Vreemdelingen, die zig met hun vereenigen, beschouwen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Om dezelve te beter in hunnen eigen aart te leeren kennen, zullen wy voornaamlyk het oog vestigen op de Lieden van den deftigen Boeren-Burgerstand onder hen, op de Vee-, Akker- en Veenlieden, welken hunne Dorpen bewoonen; en dit afgehandeld zynde, hebben wy ons, naar de voorgestelde verdeeling, te wenden tot onze Visfchers of Strandlieden. De eerstgenoemden, welken zig onthouden in de Dorpen, die inzonderheid geschikt zyn tot den Landbouw en Veehoedery, of bepaaldlyk in de Veenstreeken van ons Vaderland huisvesten, verschillen meer in geneigdheden, dan wel in de weezenlyke gestalte; en kunnen dus, als onderling tot elkander betrekkelijk, zeer wel te gelyk voorgedraagen worden; dan de laatsten, die aan onze Zeekusten gevestigd zyn, heeft men zekerlyk, als eene genoegzaam op zig zelve eigen foort, afzonderlyk in aanmerking te neemen.

Uiterly-
ke Ge-
falte
der In-
woonde-
ren in 't
hartje
van HOL-
LAND.

Wat nu de eersten, zoo Delflanders en Schielanders, als Amstellanders, en vooral hoofdzaaklyk de Rhylanders, welke in dit opzicht byzonder gadegeflagen moeten worden, betreft; men vind hunne Mannen gemeenlyk kloeker van gestalte, en wel iets langer, dan die van 't hooge gedeelte van Zuid-holland; evenwel zoo niet, of ze zyn, gelyk in alle Streeken, nu wel eens middelbaar, dan eens ongemeen lang of kort. Onder de Bouw- en Melkboeren is het al vry doorgaande, dat zy, hoewel

ze breede en vaste Schouders hebben, egter in evenredigheid niet zeer breed of rond van Heupen, meestal ſchraal van Kuiten, en niet net van Voeten zyn. Zy beweegen hunne Voeten gewoonlyk binnenwaards, en hebben een ſtyven gang, met eene rechte houding; waar door ze van de hooge Zuid-hollanders niet weinig verſchillen. De Rug is meestal plat; het Hoofd houden zy zeer recht op; de Armen en Handen laaten zy veelal recht by het Lyf neerhangen, of ze ſteeken dezelve in de Voorbroek, Kamizool of Wambuis. In zulk eene geſtalte ontmoet men ze dikwils aan den kant van Delfland, en de Rhynlandſche Weipoort, in en omſtreeks Leiderdorp, Alphen, Koudekerk, Warmond, enz. Die wat kort van geſtalte zyn, hebben meestal een breed en vast Lichaam, welgevormde Beenen, Heupen en Schouders, met een gezond bol gelaat, dat een bruinen opſlag heeft; dan zy, die tot de lange geſtalte overhellen, vertoonen zig meestal ſchraal en vaas van Tronie.

'Er heerscht onder alle de Inwoonders deezer Dorpen eene zekere byzonderheid, die grootlyks ſchynt af te hangen van het Beroep dat zy hanteeren. Hunne Molenaars, Broodbakkers en Grutters, munten veelal uit in eene vlugge en nette geſtalte; de meesten zyn rank van Ledemaaten; rad en kittig op de Beenen; gezond en ſterk; hebben breede en vaste Handen, en in alles zeer net geregelde Voeten. Ook is
hun

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hun gang lugtig en vlug; waartoe veelligt eene genoegzaam doorgaande Liefhebbery onder hen, voor lugtige dansjes, op vrolyke Kermisfen of andere Feesten, niet weinig toebrenge; waarby ook, ten aanzien van de Bakkers, wel byzonder komt, het treden in den Brooddeegtrog. De Snyders, die ongemeen veel ten platten Lande wonen, daarze het werk van de Naaifers waarneemen, en van huis tot huis gaan arbeiden, zullen, gelyk ook in de Steden, de Kniën, in 't gaan, meeren-deels buitenwaards buigen, en ze schynen veelyds gedrongen van Borst te zyn; een natuurlyk gevolg van hun kruiswyze zitten met de Beenen, en veelvuldig voor over bukken. En ik vermoed dat men, indien men 'er eens op wilde letten, veele Snyders Kinderen zou vinden, die uitzetende Beenen hebben. Onder de Arbeiders, die met de Spade werken, als daar zyn Spitters, Delfers, Warmoeziers, en vooral dezulken, die zig in de Veenen, of elders anders, by menigte met het teelen van Moeskruiden geneeren; onder deeze en foortgelyke Lieden zal men de Mannen, 't zy ze van eene kloeke, middelmaatige, of korte gestalte zyn, allen rond, dog breed van Schouders, en met een meer of min geboogen Nek vinden. Ook zal men gewaar worden, dat ze in hunnen gang de Rechter Schouder merkelyk naar vooren zwenken, en zelfs de Rechter Heup voorzwaaien: welk een en ander uit hunnen ge-

WOO-

woonen arbeid, en de rigting des Lichaams ter dier oorzaake, voortvloeit. Daar en boven staan de Voeten, zoo der Mannen als der Vrouwen, zeer binnenwaards; 't welk men toe te schryven heeft aan het kruipen op de Kniën, als zy het onkruid wieden: en van daar bespeurt men dit ook by de zulken, welken hier en elders de Aardappelen, het Kren, de Garst, den Haver, en de Boonen-Landen van ontuig zuiveren. Men kan des, hier op lettende, na genoeg afleiden, welke eene voornaame reden is, waarom veelen onzer Boerenlieden niet zeer net van Voeten zyn. Eene dergelyke oorzaak heeft mede een merkelyken invloed op de gestalte en houding onzer Schippersgasten en Vischers, die het Haarlemmer-meer, het Y, de Zuider-zee, en anderen onzer Wateren bevaaren. Deeze Knaapen, van jongs af aan gewoon, de Voeten en de beweging des Lichaams te rigten, naar de beweging van het zeilende Vaartuig, neemen ongevoelig eene uitwendige gestalte en houding aan, die hun een sterk zwaaienden gang, dog tevens styven en vasten tred eigen maakt. Daar benevens doet de Nattigheid, en 't behandelen der Takelagie hun Lichaam in 't algemeen en de Spieren in 't byzonder sterk zwellen en uitzetten. Ter zaake van deeze hunne kostwinning steeken ze ook boven veele anderen uit, in kragt, vlugheid en stoutheid; en 't is onder dit slag van Liederen, dat men de oude wakkerheid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heid nog recht ziet leven. Ik ken althans, over 't algemeen gesprooken, geen stoerder volk dan onze Schippers-gasten. Men let 'er gewoonlyk niet zeer op; maar men zou reden hebben om verbaasd te staan, als men eens nagong, welk een aanzienlyk getal van Mansperfoonen, in onze Veendorpen en elders verspreid, zig geneert met het bevaaren onzer Binnen-Wateren. En men zou, hun voorkomen gadeflaande, ongetwyffeld met my erkennen, dat eene onverfchrokken hartsneiging, en een stou- te Mannelyke opflag, hier nog by uitstek tot een zeer doorstraalend getuigen streken, van dien ouden onvervalschten heldhaftigen aart; welke, in voorleede dagen, zoo wakker uitblonk onder de Watergeuzen aan de Maaze, de Plempvaarders op het Meer; en, op dat ik 'er dit byvoege, de Noord-hollanders op de Zuider-zee.

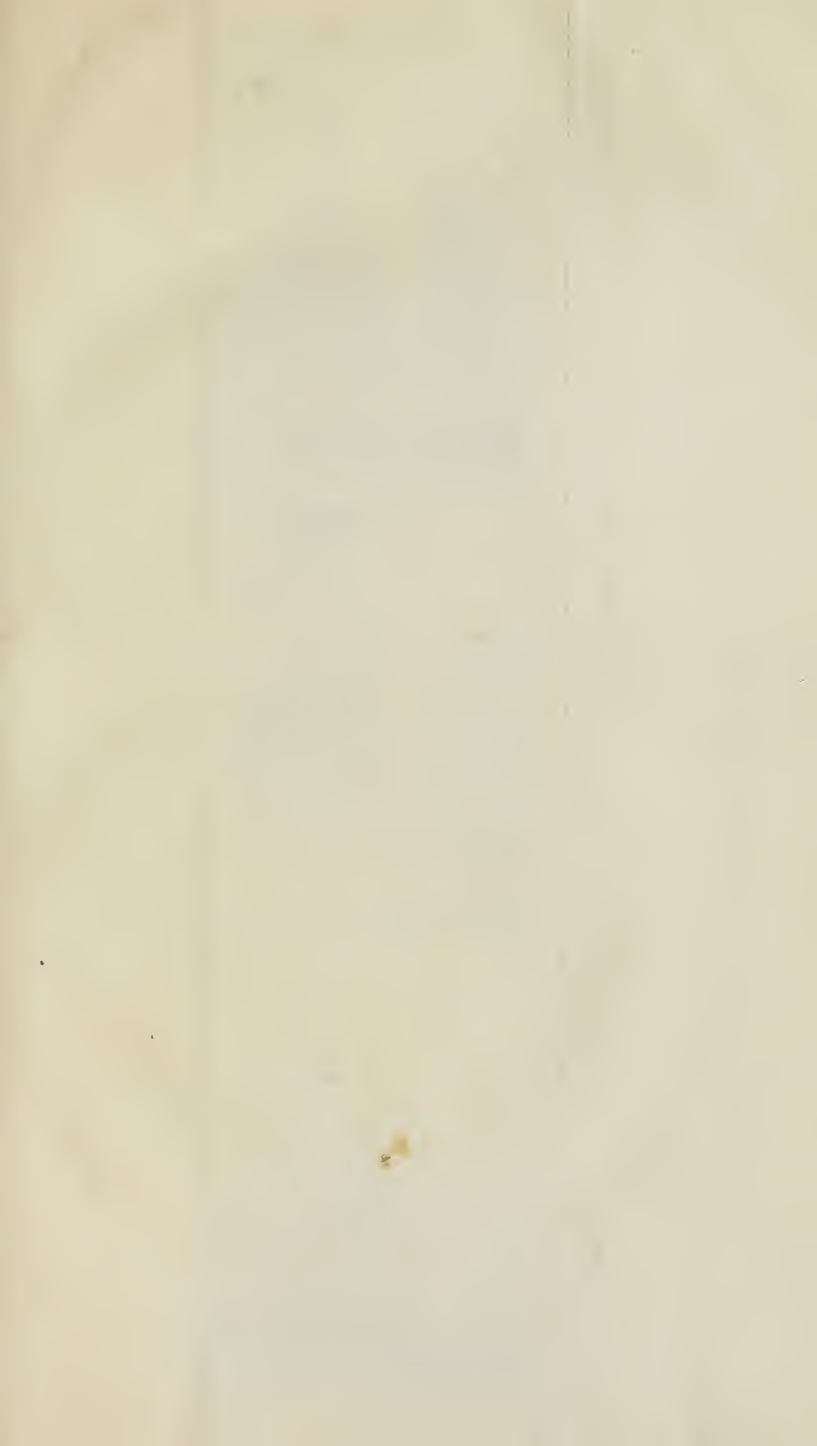
Wat onze Veenlieden verder aangaat; deezen, mitsgaders die geenen, welken, schoon ze den Veenarbeid niet oefenen, met hun in de Veendorpen wonen, zyn meestal Mannen van eene ryzige sterke gestalte; en men vind 'er weinig korte Liederen onder. Ook weet ik niet, (maar 't is my veelligt onder deeze Landzaaten, door dien ze des Zomers veelal in 't Hemd, of een dun Wambuisje, arbeiden, meer dan elders in 't oog gelooopen,) dat ik, in eenige andere Streek, doorgaans zoo veel Mannen met zwaar Hair op de Borst gevonden heb, als my hier ontmoet zyn. De be-
schei-

scheidenheid laat niet toe, dit stuk ten naauwste te onderzoeken, en de sterk dek-kende kleeding onzer dagen belet ons des-wegens een bepaalder berigt te geeven; dog ik vermoed, dat 'er onder onze Natie nog veele zulke *Rufi* en Ruighairigen gevonden worden, als die van welken men oudtyds by onze Voorvaders, de Batavieren en Katten, gewag gemaakt vind. En betreffende de Roshairigheid in 't byzonder, daar omtrent durf ik wel beweeren, dat men 'er in gantsch Holland geen meer voorbeelden van vinden zal, dan in de Veendorpen, in 't hartje van Rhyn-, Delf- en Schieland. Maar ik durf niet bepaalen, of 'er de grond, de moerasigheid, en de arbeid in den Veenmodder en Turf iets aan toebrengt of niet; ik weet alleen, dat zulks in deeze Streeken zeer veel plaats heeft. Wyders, zoo sterk als onze Veenlieden door de bank zyn, zoo zwak integendeel zyn doorgaans die Menschen, welken hier te Lande in de Potten- en Steenbakkeryen, in de Kalkovens, enz., arbeiden. Meestal ziet men ze mager van gestalte, mitsgaders van een geluwagtige kleur: en schoon 'er hier of daar somtyds een sterk Man onder voorkomt, hy is tog gemeenlyk tenger op het aanzien: niettemin zyn ze taai en geschikt tot hunnen arbeid, dien ze zeer vlug en rad verrigten. Misfchien veroorzaakt de hette der Ovens by veelen hunner wel iets byzonders; dan wy oordeelen, dat 'er veel toe doet hunne
over-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

overdaad in Genever en oud Bier, terwyl ze, in schamele omstandigheden, flegte Spyzen eeten, en eene morfige levenswyze van de allergemeenste foort houden. Onze Boeren en Veenlieden zyn zeker meereendeels ook niet bang voor een friskschen flok Genever; dan deezen hebben 'er dit nadeel niet van; om dat ze gezonde vaste Spyzen gebruiken, en tevens hunne Lichaamen door een zwaaren arbeid verhardden; terwyl de nadeelige gevolgen van dit misbruik by de loggen en flappen ten vollen blykbaar zyn. En men mag, terwyl we hier van den Genever spreekken, in dit opzicht wel als vry doorgaande onder onze Hollanders stellen, dat alle die geen, welken zig aan deezen Drank verflaaven, en eene loome levenswyze hebben, eene schraale gestalte verkrygen; de Spieren krimpen, als 't ware, in, en de Beenen vertoonen eerlang de zoogenaamde Geneverkuiten; dat zelfs tot de Kinderen overflaat, die doorgaans kleene onderblyffels zyn. Ja, 't zou my, ter deezer plaatse, aan geen bewyzen van dit stuk ontbreeken, om zulks te kunnen bevestigen door voorbeelden uit het Gemeen, van een der aanzienlykste Steden onzes Vaderlands; daar ze zig dermaate aan dien Drank overgeeven, dat de Mannen elkander denzelven, als een gewoonen Drank, met Kelkjes, en de Wyven met Theekopjes, overbrengen, byzonder op hunne Kermisfen, Paarde-markten, Slagtyden, en verdere Speeldagen:

Land Page 101

J. G. P. v. B. 1751

Land Page 101

VERKLAARING

V A N

P L A A T V I.

In het bovenste Vak is de hedendaagfche Hollandfche deftige Boerenftand afgebeeld.

Fig. 1. Vertoont een Hollandfchen, of wel Rhylandfchen, Boerengast, in zyn beste Zondags pak. Zie Bladz. 797-801.

— 2. Schetst de gedaante eener Rhylandfche vermogende Boerinne in haar Kerkgewaad. Zie Bladz. 801-809.

— 3. Maakt ons, in 't verfchiet, eene gemeene Zuid-hollandfche Boerenvrouw, met een Vlasrokken in de hand. Zie Bladz. 732.

— 4. Verbeeld een Zuid-hollandfchen Boer, met een Wambais. Zie Bladz. 798.

Het middelste Vak vertoont de gedaante onzer hedendaagfche Strandbewoonders en Zeelieden, met een Strandgezicht in 't verfchiet.

Fig. 5. Verbeeld een rechten Hollandfchen Zee-man, in zyne hem byzonder eigen Kleding. Zie Bladz. 880.

— 6. Is de gedaante van een Vifchersgast in zyn Scheepsgewaad. Zie Bladz. 882.

Fig.

VERKLAARING VAN PLAAT VI.

Fig. 7. Vertoont eene Vischvrouw, zoo als zy dagelijks te Markte gaan. Zie Bladz. 884.

In het onderste Vak vind men de meest gewoone dragt der deftige Zaan-en Waterlanders, met een Landgezicht in 't verschiet.

Fig. 8. Verbeeld een Zaandammer Koopman van den deftigsten Stand, die zig eenigzins naar de Steedsche dragt schikt. Zie Bladz. 949.

— 9. Is de schets van een ouderwetschen Waterlander, of hedendaagsche gemeenen Werkman, of Vaarensgezel. Zie Bladz. 951.

— 10. Stelt ons voor oogen eene deftige vermogende Zaandammer Vrouw, naar den hedendaagschen gewoonen zwier. Zie Bladz. 900 en 944-949.

gen: ook ligt misfchien in deeze overdaad de reden, dat men 'er over 't geheel onder de geringfte foort zulke tengere kleene Mannekens vind: dan dit in 't voorbygaan. By dit alles is ons nog, wegens den invloed, die eenige aan dit Land eigen Hanteeringen op onze Hollanders hebben, byzonder opmerkelyk voorgekomen, dat de Touwspinners, en die in de Lynbaanen werken, ook dezulken, die anders gezonde, fterke, ja zelfs ruwe Menfchen zyn, veelal dikke en knokkige Enkelen, breede Hielen, mitsgaders zeer lange en platte Voeten hebben. De Touwspinners en Spinters van Katwyk en Noordwyk althans verleen en my grond tot deeze opmerking; en het geftradig agteruitgaan, onder dien arbeid, geeft 'er natuurlyk aanleiding toe. Uit alle deeze waarneemingen blykt intusfchen genoegzaam, hoe moeilyk het zy, om iets algemeens, ten aanzien der gefalte, te bepaalen; en derhalven zullen wy ons hier over niet verder uitlaaten; vertrouwende dat een opmerkzaam oog daar omtrent meer kan befchouwen, dan wy, hoe oplettend ook, volftrekt kunnen bepaalen.

Het dus ver gezegde, dat inzonderheid de Mannen betreft, is zeker, ten grooten deele, ook op de Vrouwen toepasfelyk; dan we zyn egter, ten haaren opzichte, van gedagten, dat men by de Vrouwen eene meer doorgaande overeenkomst in de uitwendige gefalte ontmoet, dan wel by de Mannen. Buiten het kennelyke verfchil

in Kleeding, Spraak en Zeden, zou het niet gemaklyk vallen, om de Vrouwen der Bewoonders van Rhyn-, Delf- en Schieland eenigermaate te onderscheiden; en 't vooral niet te doen zyn, naar derzelver kloekheid of kortheid. Want schoon men onder de Mannen dikwerf zeer lange gestellen vinde, is dit nogtans zeldzaamer by de Vrouwen; men ontmoet hier en daar wel eene enkele, die ongemeen kloek is; dog als men ze over 't algemeen beschouwt, buiten dat de Vrouwen, de geheele Waereld door, meestal kleener dan de Mannen zyn, zal men ze meerendeels van eene na genoeg gelyke lengte vinden. Een Hollandfche Boerin deezer Streeken helt dus gewoonlyk meest naar het korte en dikke, dan naar het lange en schraale; is zeer sterk en zwaar van Heupen, en gezond van Boezem. Veel doet hier toe dat ze de Keurslyven ongemeen breed en ruim draagen; waar door zy noch de Heupen met eene al te groote engheid knellen, noch den Boezem met eene platte Borst prangen. En 'er zyn in dit stuk mogelyk geene Vrouwen, die 'er meer agt op geeven, dan onze Bouwboerinnen: zy zorgen dermaate voor de kragt en sterkte des lichaams, dat ze zich weinig of niet kreunen aan de netheid der Keurslyven, of aan het verwytende Spreekwoord van eene vierkante Boerin te zyn: ook kan men dezelve aan deeze Keurslyven, en de overige ruime kleeding, op 't uiterlyke vry wel

wel onderscheiden. Over 't algemeen zyn de Bouwboerinnen, die zig met Boter maaken en Kaaswringen ophouden, de sterkten van onze Landvrouwen; ik ken 'er verscheiden, die voor een sterken kaerel niet hebben te zwigten. Met eigen oogen heb ik eene Melkmeid een grooten Melk-emmer, boordevol met water gevuld, met de eene hand over het Hoofd zien zwaaien, zonder eene drup te storten; en 't is algemeen genoeg bekend, hoe ze, in den Hooibouw, eene zwaar gelaaden Hooivork torfchen kunnen, dat anders een sterken Mans werk is. Dit geeft aan haare gestalte een fier en wakker voorkomen; te meer, daar zy veelal zwaar van Beenen, dik van Kuiten, grof van Armen, en, naar 't volkomen bloedryke gestel overhellende, frisch van koleur zyn.

De andere soort van Boerenvrouwen, die zig, in de Dorpen woonende, met winkelen of een stiller beroep geneeren; als mede de zulken, die gehuwd zyn met Grutters, Bakkers, Molenaars, Timmerlieden, Metzelaars, Snyders, Herbergiers, en vooral de Visfchers Vrouwen, die veel in huis zitten; deeze soort is baarblykelyk veel zwakker, en heeft, als ik 't zeggen mag, eene logger gestalte. Veelen van dezelve, byzonder van de eerstgenoemden, beminnen eene gedwongener kleeding, en volgen de Steedsche dragt eenigzins naar: hier by komt het veelal zittend leeven, en het gebruik van Coffy en Thee; die, tot schaa-

DE HOLLANDSCHE NATIE. mens toe, en tot merkelyke schade der Huishouginge, den gantschen dag onder haar rond gaat. Ook ziet men ten klaarste, dat de meesten, uit dien hoofde, eene vaase koleur en schraale gestalte verkrygen. Niettemin bespeurt men onder haar, voor die geenen, welke op eene blanke, tengere en nette Deerne gesteld zyn, niet weinig bekoorelyke Meisjes; die geen grove of lompe Ledemaaten hebben, maar fyn van Gebeente, Voeten en Handen, kleen en netgevormd van Boezem, eng van Middel, mitsgaders gantsch poezel en bevällig van Tronic zyn. Ja 't komt my voor, dat onze Delflandsche en Rhyndlandsche Meisjes onder die soort het winnen, van veelen der overigen in Zuid-holland; en, zonder het eene of andere Dorp te kort te doen, 'er zyn Streeken, die in zulk slag van Bevalligheden volstrekt uitmunten. Verkiest men eens een Speelreisje te doen, van Woerden af, door Bodegraven, Alphen en Leiderdorp, den geheelen Rhynekant af te vaaren, men zal niet misfen van hier en daar zulke Rhynnajaden te ontmoeten. Gelust het ons langs den Delfschen Vliet en verder Delfland te bezoeken, men zal te Voorschooten, aan den Leidfchendam, te Voorburg, te Schipluiden, te Ouwerschie, en elders, de schoone Vlietgodesfen zien spelemeien. En verkiest men bevallige Bosch- en Bloemnimphen te zoeken, of de Herderinnen onzer Zandvaleien op te spoorren, de Noordwyker schoonheden zullen, met

met haare welriekende bloem- en kruidbouquetjes, ons gezigt niet ontsnappen; en we zullen gewaar worden, hoe de Lisfer, Hillegommer en Glipper Dorpelingen, met frisch bedaauwde Tuinvrugten belaauden, die oogstrelende bekoorlykheden der Natuure, met de vriendelyke blosjes haarer koontjes, minzaam in 't strydperk doen treden. 'Er zyn weder ook eenige Streeken, daar men over 't algemeen zeer sterke ryzige Vrouwen zal vinden, welken niet zoo zeer eene tengere en blanke, als wel eene fiere bruine schoonheid bezitten. Dit kan men, zonder ons al mede aan eene byzondere plaats te bepaalen, bespeuren, als men de Zoeterwouwer, Zoetermeerder, de Benthuizer, mitsgaders de Zilker, Noordwykerhouter en Voorhouster Buurten eens opneemt, als men de meeste Dorpen aan den Duinkant, en wel byzonder de Wasfenaarder Vrouwen, gadeslaat; onder welke laatstgenoemden ik al vry veele zeer sterke, ja buitengemeen kloeke, Vrouwen gekend heb. Dan 't een en 't ander geen vaste doorgaande regel zynde, willen wy 'er ook niet volstrekt aan gehouden worden; zo min als 't geen wy nu nog ten aanzien der Veenvrouwen in 't algemeen, schoon met wat meerder zekerheid, hebben voor te draagen.

Onder alle de Veenfche Vrouwen, geene Streeken onzer Veenen uitgezonderd, en slegts met ter zyde stelling van eenige byzondere huishoudingen van Winkeliers,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

enz., zal men aanmerkelyke blyken vinden, van de fterkte der Gewrigten en Beenderen. Zy hebben, inzonderheid, wanneer ze de dertig a veertig jaaren bereiken, het Voorhoofd zeer zwaar en hoog; het Jukbeen, (*os jugale*) fteekt onder den Oogskuil vry fterk uit; en ze zyn meest allen groot van Oogen en vry zwaar van Wenkbraauwen; dat men, naar 't my voorftaat, onder de Bouwboerinnen, of by anderen, zoo algemeen niet bemerkte. De gewrigten der Handen, benevens die der Enkelen, fchynen my ook zwaarder; en 'er heerscht in haare gefalte wel eene gezonde, klokke en kragtige gedaante; dog ze hebben tevens eene zekere uitwendigheid, die haar, by het uitwendig vet en bol, taai van Spiergeftel doet fchynen. Of dit nu al mede door haaren arbeid, of ter oorzaake van den grond, dien zy bewoonen, ontftaat, dan niet, laat ik het verdere onderzoek den Liefhebberen aanbevelen. Voor 't overige vind men ze hier, gelyk elders, van verfchillende grootte en onderscheiden hoedanigheden; dog zy komen meest overeen, met onze Delfen Rhylandfche Bouwboerinnen. Meerder byzonderheden te melden laat ons beftek niet toe; en wy zullen liever alle deeze geftelheden, als tot denzelfden oorfprong behoorende, tot één Lichaam brengen, om ze dus als één geheel te befchouwen.

Het is aan deeze Bewoonderen van het hartje van Zuid-holland zeer algemeen eigen,

gen, dat de koleur hunner Hoofdhairen van het ligt geel tot het bruin overhelt; veelen hebben ligtblonde Hairen, dog bruine wenkbraauwen; en dezulken, die zeer zwart Hair hebben, zyn meerendeels van eene vermengde afkomst. Men vind 'er, 't is waar, nog al etlyken; dog ik durf wel verzekeren, dat men, het getal door een geslaagen zynde, geen tien zwarthairigen zal ontdekken, tegens honderd anderen, wier Hairen in het ligt bruin vallen. En even zoo is 't bykans met de gekrulde Hairlok; onder de twintig Boeren zal men 'er geen drie tellen, die volstrekt gezegd kunnen worden, sterk gekruld Hair te hebben; en de zoogenoemde sterkgekrulden zyn veelal kroeskoppen, dat is zulken, die een kort in één krullend Hair op 't Hoofd draagen. Het Hair hunner jonge Kinderen is, of wit blond, of geel, zelden hoog; en als deeze geele of wat bruine koleur door den ouderdom allengskens hooger word, gaat ze over tot die van Castaniebruin, dat men dikwils voor zwart neemt. Het grootste getal onzer eigentlyke Landlieden draagt dus regt Hair; by eenigen, en nog al by veelen, heeft het eene bolle krulvloeg, dog het is meestal niet ingekruld. Den oorsprong hier van heeft men, zoo 't ons toefchynt, zeer veel te zoeken, in de wyze, op welke zy het Hair laten scheeren of knippen: zy houden het naamlyk kort, vooral niet langer dan even op of aan den Nek; en op de kruin word het glad

Zie
Plaat II.
Fig. 4.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 599.
en verv.

geknipt: juist zoo als onze Voorzaaten hunne Hairlokken, in de Veertiende en Vyftiende Eeuw, droegen. De Vrouwen daarentegen laaten het veelal voluit groeien, schoon 'er hier en daar eenigen gevonden worden, die het afknippen; het algemeene gebruik, zoo der Rhy-, als der Schie- en Delflandfche Vrouwen is, de agterfte Hairlokken, wel uitgegroeid, te famen te vlegten, ze dan op de kruin tot eene Tuit of Kluit in één te rollen, en dezelve voorts met banden en spelden vast te maaken; waar mede dan ook de Lokken van 't Voorhoofd, glad agterover gestreeken, wyders verbonden worden. Derzelver Hair helt meerendeels naar het blonde of het ligt-bruine, en eene rechte Hollandfche Boerenvrouw met pik zwart Hair, hoewel 'er nu en dan eene voorkome, is inderdaad zeldzaam. De Wenkbraauwen volgen gemeenlyk de koleur der Hairlokken, in de bruinen, blonden en blanken; dog 'er zyn zeer veelen die blond Hair, en egter bruin-hairige Wenkbraauwen hebben. Ook vind men in de Veenen en elders nog al eenige zoogenaamde *Viragines*, of Mansfelders, welken min of meer van Baard en Knevels voorzien zyn. Intusfchen ontmoet men 'er mede zeer veele fchoone Vrouwen aan den bruinen kant, met leevendige bruine Oogappelen: dan de bruine Oogen zyn op verre na zo algemeen niet op het Land als in de Steden; des de Boerenknaapen, want de Natuur bemint het zeldzaame, zeer veel op-

ophebben met eene welgemaakte Bruinet-
te, van een zwarten opflag. Anders vind
men hier by de meesten, zoo Mannen als
Vrouwen, blaauwe Oogen; niet van een
helder hemelsblauw, gelyk die onzer ou-
de Landzaaten, maar van een leevendig
blauw, en daarin, by zeer veelen, een
geel of bruin Oogstraaltje of Starretje, ge-
lyk men zegt.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Men heeft, by deeze gelegenheid, ten
opzichte der koleur onzer Zuid-hollanders,
aan te merken, dat ze over 't geheel noch
volstrekt naar het bruine, noch volstrekt
naar het blanke overhellen, maar gemeen-
lyk alle anderen overtreffen in een leeven-
dig bloozend blond. Deeze koleur, welke
eenigzins eene gedeelde eigenschap dier
twee bepaalingen heeft, doet de opletten-
den zeer dikwyls in twyffel staan, aan wel-
ke der twee Europefche Hoofdkoleuren zy
zeggen zullen, dat onze Hollanders het
naaste komen. Opmerkzaame Vreemden,
met welken ik, in deeze Streck omwande-
lende, hier over wel eens in gesprek ge-
raakt ben, verwonderen zig zeer, over die
frisfché, bolle, en gezonde bloozende
Wangen, als mede over de vaste Ledemaa-
ten der Vrouwen onzer Landlieden. Som-
migen meenen hier in iets te bespeuren,
dat der Natie eigen is; dan ik bepaal 'er
omtrent onze Provincie Holland op zich
zelve niets van; maar ben zeer geneigd,
en fchroom niet, om het ten aanzien van
den invloed der aangrenzende Provinciën,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

als een egt Volksgestel op te geeven : althans het gemeene gevoelen, raakende de wateragtige en gevolgelyk bleeke en tengere gestellen onzer Natic, gaat gantsch niet door; gelyk we veellig vervolgens wel eens breeder zullen toonen. Middelerwyl is dit vry zeker, dat ongemeen bleeke en zeer blanke Menschen, in de bedoelde Streeken, helder blaauwoogig, en tevens van een zwak gestel zyn.

De overige trekken van het aangezigt deczer onzer Landzaaten vertoonen zig, gelyk die van de hooge Zuid-hollanders, en Gelderschen, niet ongevallig. Hunne Hoofden zyn iets verheven van Agterkruin, plat rond van vooren, en niet hoog van Voorhoofd, dog zeer vlak aan de Hoofdslagen; ook liggen de Ooren en Oorlellen hun bykans plat aan 't Hoofd. Dan dit laatste word grootlyks veroorzaakt door de wyze van windelen en bakeren; nadien men vooral zorgt, om het Kind, zoo als 't gebooren is, met sloopjes en klepjes het Hoofd wel te sluiten. Door dit sterk winden hebben sommigen, (en zulks is hier vry gemeen,) wel eens beide de Ooren zonder zoom, aan den bovenrand van den Oorschelp, of een van beiden ongezoomd; naar de gewoonte, die sommige Moeders hebben, om het Kind veelal op dezelfde zyde te leggen. Wat verder den Mond, de Lippen, benevens de Wangen en de Geelaatstrekken aangaat; deezzen zyn in 't gemeen juist zoo goelyk niet, als die van on-

ze hooge Zuid-hollanders: dan het verbaazend verskil der Menschlyke Hartstogten speelt hier ook eene merkelyke Rol. Evenwel meen ik deeze onze Landsgenooten meerendeels, in dit opzicht, dus wel te mogen omschryven. Hun Gelaat heeft, ter wederzyde langs den Neus, een ernstigen trek; de Mond is veelal geslooten, en een weinig lachende; de Kin is meer spits dan rond, inzonderheid by de Mannen. Verder vertoont zig de geheele opslag doorgaans stemmig, en nog al straf en mannelijk; in 't ernstige stoer, gram en boos; in 't vriendlyke gul en bedaard; en in 't lachen onmatig. Onze Rynlandsche Boeren zyn wyders zoo kennelyk aan hunne wezenstrekken, dat ik my verbeelde niet te zullen misfen, in zoodanig eenen, byzonder aan zynen gullen lach van anderen onzer Ingezetenen te onderkennen. 'Er heerscht tog in dit slag van opmerkzaamheden een zeker iets, dat een onuitwischaar onderscheidend denkbeeld in onze Zielen, als ik zoo spreken mag, indrukt, waar door men, zonder hier van verder eenige reden te kunnen geeven, altoos genoegzaam zeker gaat, om den eenen Inwoonder van den anderen te onderscheiden; en dit gaat al vry ver door, met opzicht tot geheele Streeken. Maar om dit zeker iets met woorden te omschryven, daar aan hapert het ons gemeenlyk; en zoo schiet ik ook in dit geval te kort, om alles des aangaande zoo net uit te drukken, als ik het

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

by

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

by myzelven wel bewust ben. Even dit heeft insgelyks plaats omtrent de beweging en den gang onzer Rhylandfche Boeren. In 't algemeen kan men nogtans zeggen, dat zy een ftyven tred hebben, en de Voeten, zonder het Bovenlyf veel te bewegen, met een ruimen ftap voortzetten; als mede dat zy dien tred gewoonlyk behouden, zonder rasfer of fchielyker voort te gaan; ten zy ze by geval aan 't loopen geraaken, waarin zy niet zeer vaardig zyn. De Vrouwen vind men veelal radder en lugter van gang, dog mede met een wyden tred; veeltyds fteeken zy de Borst en 't Hoofd niet weinig vooruit; ook zwaaien zy geweldig met de Heupen, daar de veelvuldige Rokken, die zy aan 't Lyf hebben, veel aan toebrenge. Voorts houden ze de handen intusfchen famen, of zwaaien dezelve met eene zekere gelykmatige beweging aan haare fchreeden, en gaan wyders natuurlyk en ongemaakt van manieren; de eene wat vlugger of leevendiger, en de andere wat traager of loomer; dog de vlugften en wakkerften in 't gaan vind men onder de Melkboerinnen, enz.

Betreffende de natuurlyke kragten der Vrouwen, in het Kinderbaaren; hieromtrent zyn ze, in deeze Streek, vry gelukkig. Niet zeer overhellende tot de wat fterk heerfchende neiging veeler Vroedkundigen, om eene Baaring moqilyk te noemen, fchoon 'er niets buiten de gevolgen van natuurlyke Weën plaats hebbe, durf ik,

ik, met uitsluitinge eeniger zwakke en bedorven gestellen, wel zeggen, dat de Boerenvrouwen in Rhyndland, voor ver het meerder gedeelte, voorspoedig en natuurlijk baaren. 't Gebeurt nu en dan wel, dat 'er een enkel moeilyk geval, ten aanzien van de ongesteldheid der Moeder, of van eene verkeerde ligging der Vrucht voorkomt; dog derzelve getal is minder dan sommigen denken. Althans ik weet, zedert een agtjaartig Landverblyf, onder Warmond, naauwlyks zes gevallen te noemen, die ik als eene moeilyke Baaring te boek zou durven stellen, en geen vier, waar aan een Vroedmeester te passe kwam. Het valt nog wel meermaals voor, dat eene Vrouw één of twee, ja drie dagen in Arbeid is; dan dit heeft gemeenlyk plaats by zwakke gestellen; of zulken, die zig, voor het eerst baarende, den Arbeid te vroeg op den hals haalen; die, het zy door inbeelding, of verkeerde zorg der Grootmoeders, en een deel Vrouwenklap, al dikwerf Arbeid noemen, 't geen eigentlyk maar voorboden der weën zyn. Men ziet ze ook meerendeels zeer vruchtbaar; 'er zyn slegts weinig gehuwde Vrouwen, die 't genoeg misfen van een eigen Troetelwigtje op den schoot te hebben. Het Huwelyk, dat ze veelal in 't kragtigste en 't sterkste der rype jaaren aangaan, word meest altyd, binnen het jaar, bekroond met een Zoon of Dogter; en by de opklimmende Huwelyksjaaren groeit de Huishouding dikwils jaarlyks
aan.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

aan. Menigwerf worden 'er Tweelingen, zelden drie of vier, gelyktydig, gebooren; en 'er fterven hier minder Jonggeboorenen dan in de Steden. Menschen van een hoogen ouderdom, Mannen, en byzonder Vrouwen, van tagtig tot negentig jaaren, zyn in deeze Streeken niet zeer zeldzaam. Men slaat des den bal geheel mis, als men aan onze Hollanders doorgaans een kortstondig leeven toeschryft: en 't getal derzulken, die tot over de zestig en zeventig jaaren leeven, is grooter dan men gemeenlyk vermoed. Dog dewyl wy dit stuk, gelyk ook eenige andere byzonderheden, zoo wegens het gebooren worden der Kinderen, als aanmerkelyke gevallen van geslachtsvermeerderingen, en ongemeene voorbeelden van groote, kleene, en zwaarlyvige Menschen, tot eene nadere gelegenheid spaaren, stappen wy hier mede van dit onderwerp, raakende de Lichaamsgestalte, af, om de Kleeding der Ingezetenen van dit Gewest afzonderlyk wat nader te beschouwen.

De
Kleed-
ding der
Boeren,
in 't har-
tje van
HOL-
LAND.

Ter klaarder voorstellinge hier van hebben wy 't goed geoordeeld, den Leezer onder het oog te brengen de nevensgaande *Zesde Plaat*; welke ons een deftigen Rhy- of Delflandschen Boer, met deszelfs Boerinne, vertoont, zoo als zy in hunnen besten dosch, of in het Zondagspak, voorkomen; eene afbeelding, die na genoeg mede ten vollen toepasselyk is, op de Bewoonders van Schie-, Amstel- en Kenne-
mer-

merland, en die der overige Binnenland-
sche Strecken van Zuid-holland. De Man-
nen draagen op het Hoofd een kleenen
driekant opgetoomden Hoed; welke, bui-
ten de gewoone koordjes, geen verder op-
tooiſel heeft, dan alleen eene breede zwar-
te zyden, met Franje en Gimp, gevlogten
Lits, om den Knoop, op de linker zyde.
De Hals pronkt met een bonten Zyden
Doek, netjes geknoopt; of eene zindelyke
ſmalle Neteldoekſche Das; waarop ze on-
gemeen keurig zyn, met dezelve indier-
voege om den Hals te knoopen, dat men
het Hemdsboordſel 'er met twee Gouden
Knoopen boven ziet, of dat de Knoopen
tuſſchen de vouwen van de Das doorboo-
ren. De ſlippen van die Das ſteeken ze
voorts ter wederzyde onder de Oxelen in,
of verbergen dezelve, digt in een gerold,
in de Borst of onder den Linker-arm. Veel
werks maaken zy van een rein Onderhemd;
nadien het Boordſel en Halsſtuk zichtbaar
is; want Overhemden draagen zy nooit.
De Konst, of de oude Mode, om die
Boordſels, door keurig Naaldewerk, met
randjes, knopjes, ſtarretjes, roosjes, enz.
te beſtikken, is hier omſtreeks nog alge-
meen, en men heeft 'er zeer veel mede op.
Over het Hemd trekken zy één, of meest
twee Chitſen of Calaminken Hemd- of
Borſtrokken, die beiden met eene digtge-
ſchaarde ry van Zilveren Knoopen bezet
zyn; de onderſte is geheel toegeknoopt, en
de andere ſtaat half open. Verder ſchieten

zy

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zy aan 't Lyf een zwart Damasten Kami-
zool, dog eenigen, die de Steedsche Rok-
ken niet draagen, bedienen zig flegts van
een Wambais, gelyk de Zuid-hollandsche
Boer, op *Plaat VI. Fig. 4*, in 't verfchiet
word afgemaald; dat de gewoone kleeding
der Boeren is, die van een laager ftaat
zyn, of op het land verspreid woonen.
Dezulken, die 'er nog een Overrok over
draagen, neemen hier toe gemeenlyk Ser-
gie, bruin Laken, of Droget: de bejaar-
den en rykften verkiezen gemeenlyk een
der laatstgenoemden, maar 't eerfte is veel-
al de dragt der jonge Lieden, en der mees-
te Dorpelingen; welken byzonder veel in
witte of gryze Sergie gekleed zyn. De
benaaming van zoodanig een Mansrok is op
fommige, zoo niet de meeste plaatsfen,
vooral in de Veenen, in Rhymland, te zon-
derling, om 'er geen gewag van te maa-
ken. Wat Stedeling zou, buiten nadere
onderrigting, niet vreemd ophooren, als
men een besten, veelal een zwarten Ser-
gien Mansrok, een *Kap* (*) noemde? en
dit evenwel is hier de eigen naam van zulk
een Kleed. Als een gegoed Huisman ter
Kerke of ter Begraavenisse gaat, zal men
de

(*) *Kap* fchynt hier zoo veel te zeggen als *Bo-
venkleed*, uit kragt der algemeene betekenisfe van
het woord *Kap*; dat oudtyds in 't algemeen het *op-
perste* het *bovenste* aanduidde; gelyk KILIAAN ons
leert, verklaarende *Kappe* door *Culmen*, *fastigium*:
supremum, sive summum cuiusque rei.

de omstaanders hooren zeggen, *Kees of Jaep* het zyn besten Kap aen: een beste Kap, een zwarte Kap, is een deftig Huwelykskleed; en een Man, die met zulk een Kap pronkt, munt uit boven de geenen, die een Wambais draagen.

Wat hunne Broeken betreft, hier omtrent zyn onze Landlieden zeer voor de reinheid. In de Steden weet men gewoonlyk van geen Onderbroeken; en de gemeene Man draagt 'er eene beste nieuwe Broek, tot dat dezelve versleeten is, zonder ze ooit van zweeterige of andere natuurlyke onreinigheden te zuiveren. Maar de Boeren behouden hier in nog de oude Hollandsche zindelykheid. Ryken en Armen, van de grootsten tot de kleinsten toe, draagen allen Linnen gestreepte of witte Bombazynen Onderbroeken; die ze, elk naar zyn vermogen, in een minder of meerder aantal bezitten; hebbende ten minste zoo veele Onderbroeken, dat ze zig weeklyks kunnen verschoonen. Men stelt hier in een weezenlyk belang, nademaal men 'er de knapheid van het Huisgezin uit beoordeelt; en ter dier oorzaake zal een nooddruftig Arbeider, hoe gelapt ook anders zyne Kleederen mogen weezen, zorg draagen, dat hy egter een rein Hemd en eene zuivere Onderbroek aan 't Lyf hebbe. Zy versieren hunne Broeksbanden gemeenlyk met groote Zilveren Knoopen; dikwerf met twee paar, één aan de Onder- en een aan de Bovenbroek; ook hebben ze

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

meermaals zwaare Zilveren Knoopen op de famenknoopingen aan de Kniën; dat inzonderheid plaats heeft by de West-en Delflanders, en dezulken, die Wambaizen draagen. Hier by komen nog wel groote Zilveren Gespen op de Knieriemen; en onder dezelve, (dog dit gaat by de nieuw-modifchen wat af,) een Kamuslederen Riem, mede met een zwaaren Zilveren Gesp: en by ongemeen Ryken ziet men Gouden in stede van Zilveren Gespen. Voorts draagen ze meest blaauwe, paerelkoleurde, effen of gestreepte Kousfen; thans zeer veel wit en zwart gebloemde, of gestreepte; dat by uitstek gemeen is onder de Paardekoopers en Veehandelaars. De Schoenen der Boerenlieden sluiten ongemeen laag op de Vreef van den Voet, en zyn meest in zulk een fatsoen gemaakt, dat 'er de Toonen naauwlyks in gevat worden: ze hebben laage Hielen, en breede Riemen, waarin een aartig uitgestoken Bloemwerk, gemeenlyk in de gedaante van een Hart, gestikt is. Men stelt 'er veel zwiers in het keurige stikken der Schoenen; dat zelfs aanleiding gegeven heeft tot dit Versken:

De Wasfenaarſche Knegtjes die draagen hoogen
moet,

Op haar gestikte Schoentjes en haar kermis goet.

Wy zouden verder in deeze en foortge-
lyke byzonderheden kunnen treden; dan
het

het gezegde is reeds genoeg, en dit, benevens de Afbeelding op *Plaat VI. Fig. 1*, kan, onzes oordeels, zeer wel volstaan. Wat nog de gemeene daagsche dragt onzer Boeren betreft, dezelve bestaat eenvoudig, uit bruine Boeren Pyen, Linnen Kielen, Broeken, met Beene Knoopen, grove zwaare Kousen, Schoenen met Riemen, Hoosblokken, en dergelyken. Hunne kleding is wyders geschikt naar hunnen arbeid; ze zyn hier in voor 't grootste gedeelte volmaakt oud Hollandsch, en bestendig; des 't niet noodig zy daar op verder staan te blyven.

Liever wenden wy ons derhalven tot de Rhylandfche Boerin, op *Plaat VI. Fig. 2*, naast haaren Gezel getekend, in die gestalte en kleding, als de deftigsten zig in haar Zondagspak voordoen. Alle onze Boeren-Vrouwen, het zy Bouw-Boerinnen, het zy Vrouwen van Visschers en Veenlieden, welker algemeene wyze van Hairvlegten en Tuitenmaaken reeds gemeld is, draagen een styve gladde Kap, met een breede platte Kant van vooren, die vast en effen op het Voorhoofd sluit. Dit Kapsel, by den naam van *Boerinnen-Mutsen* bekend, op zig zelve van merkelyke waarde, is daar en boven zeer kostbaar door den toetsel, die 'er by behoort. Te weeten, een Gouden Hoofdstel, dat, met eene bogt over 't Agterhoofd loopende, ter wederzyde aan de slaapen van 't Hoofd sluit, en, verder tot aan de Ooren vervol-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gende, van weërskanten met een geboogen dubbelen Haak uitsteekt; waar aan ze dan Bellen, of veelal een Paerltje tot Oorfieraaden hebben hangen; en hier by komt nog eene Gouden of Zilveren Hairnaald, die zy op het Voorhoofd steeken. Wyders zyn deeze Mutsen agter in den Nek glad geslooten, en door Gouden Naalden met Paerlenknoppen aan de Tuit gespeld. Over 't Hair draagen zy een dun Linnen Mutsje, verder een wit met zwart bloemwerk geflikt Calotje, en ten laatste de beschreeven Hoofdplaat, met de gemelde Kap; die van kostbaar Kantwerk en fyn doorschynend Batist of Cameryksdoek gemaakt is; zoo dat dezelve de Gouden Plaat en het bloemwerk zichtbaar laate. In deeze Kappen bestaat haare weezenlyke pragt, en een merkbaar onderscheid van Rykdom; wel byzonder van wegen het *Goud-Yzer*, zoo als zy 't noemen, dat meest al van tagtig tot honderd en twintig Guldens en meer waardig is. Minvermogenden draagen hierom ook Zilveren Kapyzers; of veelal het Hoofdscheel van Zilver, en de Tooken van Goud; die van nog laager staat zyn hebben het eerste van Staal of Yzer, en 't laatste van Zilver; en zoo vervolgens naar ieders vermogen. Vry algemeen word 'er, om de fyne Kap te spaaren, in Huis nog een Muts over dezelve gedraagen; die uit een Linnen Calotje, met een breede gladde Haarlemsche Langetten-Kant bestaat. Deeze Calotjes, die losjes gehegt van agteren aan de Tuit toe-

toegereegen worden, heeten fomtyds *Kapmutsen*, dog gemeenlyk *Trekmutsen*, en in de Veenen zyn 't *Moppen* of *Mopmutsen*. De arme Lieden, die geen Kap kunnen bekostigen, dekken meerendeels het Hoofd met dit slag van Mutsen; dat eene zeer gebruikelyke dragt is, die zelfs by de gemeene Vrouwen in de Steden doorgaans plaats heeft; en zoo zyn 'er ook hier en daar etlyke Boerinnen in de Dorpen, die de Kuifmutsen der Steedsche Vrouwen navolgen.

Hier benevens behoort 'er tot het Hoofdieraad een groote weidsche Stroo-Hoed; waarin mede, zoo in de fynheid van het Stroo, als in de kostbaarheid van cene Zyden of Chitsen Voering, een groot onderscheid te bespeuren is: zelfs kan men, aan het fatsoen deezer Stroo-Hoeden, de Inwoonders, van de eene of andere Streek, na genoeg onderkennen. Die in 't hartje van Rhyndland, en aan den kant van Delfland wonen, draagen ze plat eirondig, en slegts een weinig geboogen, met eene geheele Voering. Die van den kant van Amsteland komen, hebben ze agter en voor zeer hoog opgeboogen, met eene kleene Voering, en een breeden Chitsen Rand, benevens een weidsch zwart gevlogten Strikwerk agter boven op den Hoed. Aan den kant van Woerden, en daar omstreeks, zyn deeze Hoeden zeer plat, en dikwerf van voren in de Voering met Kant gepoft. By de Binnen-Maaslanders droeg men ze voor eenigen tyd, en dit was nog onlangs in de Steden

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gemeen, driehoekig in een gereegen, met eene zyden Voering; dat nog gebruikelyk is by cenige deftige Maaslandfluizer Vrouwen: ja 't schynt my toe dat ze daar van afkomstig, of 'er ten minsten zeer in den smaak zyn; alzoo ik ze veelyds *Sluifche Hoeden* hoor noemen. Men merke hier, omtrent de dragt deezer Hoeden, nog aan, dat dezelve den Boerinnen, schoon ze den nieuwen en besten voor den pronk draagen, in 't algemeen van groot nut zyn; dewyl ze niet alleen het aangezicht, dat, door het noodige buitenwerk, gestadig aan de Zon en de Lugt bloot gesteld is, hier door beschermen; maar zig ook in 't Veld, of by Melktyd, eenigzins voor eene regen-vlaag beschutten. Van dezze Stroo-Hoeden onzer Boerinnen spreekende, kunnen wy niet wel nalaten in 't voorbygaan ook iets te melden, raakende die algemeene foort van Stroo-Hoeden, welke by den middelmaatigen Stede Burgerstand, en de Dienstmaagden, gelyk ook veelal by den ryksten Boerenstand op de Dorpen, genoegzaam als eene eigen Hollandsche dragt door-gaat. 't Zyn naamlyk Stroo-Hoeden, die, met een hollen Bol, over 't Hoofd plat in den Nek sluiten, en vervolgens met eene breekende ronde Toog voorwaards uitloopen: zy worden met Zyden, Chitsen, Katocnen, of andere Stoffen, gevoerd; en voorts met bloemwerk van Stroo, met Linten en Strikken, naar ieders zinlykheid, versierd. De Amsterdammers draagen ze weitscher dan an-

anderen, en fchynen hierin eene byzondere pragt te ftellen: voor 't overige zyn ze alomme te wel bekend, om 'er meerder van te zeggen. Eer wy egter geheel en al van 't Hoofdsieraad aftappen, moeten wy nog met een kort woord gewag maaken, van het Hoofddeckfel onzer deftigfte en bykans van alle onze Boerinnen, op haare Trouwdagen, Begravenisfen, en fomtyds ook op Hoogtyden. Zy maaken als dan gebruik van een hoogopgezetten zwarten zyden Kap, die ze met breede flippen om den Hals toeknoopen; en vervolgens, met Yzerdraaden vierkant opgezet zynde, ver en hoog over 't Voorhoofd zwaaien. Dusdanig een Hoofddeckfel was nog korts in deeze Eeuw by den Burgerftand zeer in de Mode; en met den aanvang deezer Eeuwe droeg de Adel en Rykdom het zelve van allerlei gedaante; niet ongelyk aan die hooge Zyden toeflaande Kappen, welken nu onder ons Jufferfchap weder in zwang gaan; dat men op onze voorige aanmerking deswegens kan overbrengen.

Naast het Hoofddeckfel zouden nu de Halsfieraaden onzer Rhylandfche Boerinnen in aanmerking komen; dan hier omtrent ftaat ons niet veel byzonders te melden. De Gouden en Bloedkoraalen Ketenen, die ze nog naar den ouden trant draagen, zyn boven reeds aangeroerd; en dat eenigen thans zwarte gevlogten Lintjes, met kleene gereegen Koraaltjes, om den Hals hangen, benevens meer dergelyke by-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zonderheden, zyn kleinigheden, die wy, als der aantekeninge niet waardig, onaan-geroerd laten. Dan de Halsdoeken vereifchen hier egter een woordje; dewyl onze Binnenlandschen daar in veel verschillen van de hooge Zuid-hollanders. Want de Bonte Doeken en Voorflabben, die deezen voor eigentlyke Halsdoeken draagen, slaan de Rhylandfche Boerinnen niet dan los en by geval om den Hals; dan zy maaken, buiten dat ze in 't geheel veel ophebben met haar dagelyksch Linnen en Neteldoek, veel werks van een zoogenaamden styven Doek. Dezelve is een driekante Doek, die, met eene Kant of een keurig Naaiwerk omzet, over de Borst en den Kroplap, die alle Boerinnen nog draagen, gespeld word. Dezelve moet vooral helder en zoo styf gesteeven zyn, dat de agtertip, stevig uitgerekt, van agteren uitsteeke; het welk nog een overblyffel is van de styve ouwerwetsche Kraagen. Wat voorts haare Jakken belangt, deeze worden, met ruime breede plooiën en opslagen, glad over 't Keurslyf getoogen: in de Week zyn 't veelal Sergien of Katoenen, maar op Zondag kostbaare Chitfen of beste Zyden Jakken. Oude bejaarde Vrouwen draagen ze ook wel van Laken of Carfaai; dog dan zyn zy veelal zwart, en worden hier *Mantels* genoemd. Deeze Mantels zyn meestal haare Bruids- of Begraavenis Kleederen; waarop zy, als boven gemeld is, by uitstek spaarzaam zyn: ook vind men onder

der de Boeren-Vrouwen, van allerlei Staat, geen grooter algemeene spaarzaamheid, dan met opzicht tot haare Kleederen, om, door derzelve bewaaring, zoo men zegt, wel onderleid te zyn. Alle deeze Jakken en Mantels, van wat slagze ook weezen mogen, zyn doorgaans lang van flippen, en waren oudtyds vol zwaare plooijen op de mouwen; edog, schoon ze dit gemeen hebben, zyn ze voor 't overige zeer onderscheiden, door deeze en geene byzonderheden, die van de verkiezing der Vrouwen, in verschillende Streken, of ook wel in dezelfde Streek, afhangen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Raakende de overige Kleeding onzer Boerinnen, komt nog alleen het volgende in aanmerking. Zy draagen de Rokken lugtig en niet zeer lang; dog langer dan de hooge Zuidhollandfche Vrouwen: en beladen zig gemeenlyk met zoo veel Rokken over elkander, dat ze zeer dik en zwaar van Heupen schynen. Breede Hoepelrokken of Wrongen zyn hier in kleinagting; maar men is 'er ongemeen gesteld op zeer fyne ouwerwetsche Chitzen Rokken; en buiten de Chits is het Wollen Damast de deftigste dragt. Deeze itoffagie verkiezen zy tot een besten Bovenrok, dien sommigen een *Wacht* noemen. In haare dagelyksche bezigheid is een Sergie-Jak en Rok, of een roode Baaie Onderrok, benevens blaauwbonte Morsmouwen en Schorten, met wat des meer zy, haare voorname dragt. Wyders zyn de Bouw- of Melkboerinnen veelyds van de Vischers

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vrouwen of andere Dorpelingen, aan haare Schorteldoeken wel te onderkennen; dewyl zy bovenal een Schortelkleed van fyn Haarlems Blaauw Linnen verkiezen. Onder, dog meest bovenaan zulk een Voorschoot, hegten zy, door een fyn zyden tusfschenwerkje, een strook van fyn Rood Bont: verder maaken zy die Schorten, van agteren, met eene foort van Zilveren Haaken, vast; en veelen schuiven ze daar benevens, door eene Zilveren of Gouden Punthaak, voor onder het punt van 't Keurslyf. De overige Tooi deezer Dorpelingen bestaat in nette zwarte Mofjes, gebreide Handschoenen, benevens een zwaaren Zilveren Beugel, met zyn toebehooren; en by cenigen verkrygen de veelerleie foorten van gebloemde Stoffen allengskens meerder ingang. De uitwendige gestalte onzer Boerinnen verschilt voorts vry veel van die der Steedsche Vrouwen, en zelfs van die haarer Mededorpelingen, door het onderscheiden maakfel der Keurslyven. Eene rechte Boerin heeft wel inzonderheid het Keurslyf ongemeen breed van boven, en bezet de Armsgaten met Yzer; om den arbeid in 't Kaaswringen en Boterkarnen des te vryer te verrigten: andere Boeren - Vrouwen hebben de Keurslyven minder breed, en de netste Dorpelingen laaten ze nu al meest op zyn Steedsch maaken. De schoeijing der Voeten eindelijk is veelerlei: de meeste Dorpelingen draagen Kamuslederen Schoenen; dog veelen

len hebben Muilen; maar de gemeene Vrouwen bedienen zig van Klompen: en haare korte Kousen, hoewel meest geel, worden evenwel ook van verschillende koleuren genomen. Dan alle deeze en foortgelyke byzonderheden zyn aan zoo veele ontallyke veranderingen en verkiezingen onderhevig, dat wy 'er niet verder in kunnen treden. Wy zullen derhalven hier mede van die foort van Hollandsche Tooi afzien; om verder op te spooren de natuurlyke Getemperdhoid en de Gemoedsneigingen van deeze onze Landzaaten; waar in zig nog al eenige recht Vaderlandfche eigenschappen zullen opdoen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vonden wy het, ten aanzien der Gestalte en der Kleedinge, zeer moeilyk, eene geschikte bepaaling van deeze Inwoonders te geeven, zulks heeft, daar wy nu derzelve Getemperdheden in 't gemeen zullen beschouwen, ook in dit opzicht niet minder plaats; te meer, nademaal het misbruik van Thee en Coffy, zoo wel hier als elders, heerscht; en 'er dus veele bleeke wateragtige Gestellen zyn. Ondertusfchen houde ik het, myne opmerking vestigende op de gezonde Gestellen van den Boerenftand, dien wy meest in 't oog hebben, daar voor, dat ze eerder naar het sterke Bloedryke, dan wel naar het Phlegmatike droefgeestige overhellen; schoon deeze beiden hier veelyds vermengd zyn. Daar benevens is 't my voorgekomen, dat men de Vrouwen, in deeze Streeken,

.Getemperdheid en Gemoedsneiging van den
HOLLANDSCHEN Boerenftand.

voor

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

voor veel Bloedryker en leevendiger van Gestel, dan de Mannen, heeft te schatten: ik heb ten minste bevonden, dat de Boeren-Vrouwen veelal vlugger en snediger van begrip, als mede driftiger in haare werkzaamheden zyn, dan de Mannen: dat zekerlyk een blyk van meerder geestrykheid in 't Bloed is. In de Veenen zyn ze middelerwyl doorgaans doffer, stiller, en wateragtiger van Getemperdheid; het welk eene doorflaande traage eigenschap aan hunne Gemoedsneigingen byzet. Over 't geheel is deeze onze Boerenstand eer bezadigd dan driftig te noemen; en hier uit ontstaat die bestendige aan-kleeving aan hunne onderneemingen; die onvermoeidheid in het najaagen van hunne voordeelen en belangen; benevens die onverbreekbaare drift, tot handhaavinge van hunne vrydommen en rechten, daar ze nooit van afzien. Ook heeft men 'er niet onwaarschynlyk uit af te leiden, de langzaamheid, waar mede zy, met eene zekere zagtheid van Stem, hunne woorden uitspreken.

De
Stem en
Spraaik.

Hunne Stem is althans, zoo ik vaststel, buiten tegenspraak, op verre na zoo mompelend, of, hoe zal ik 't uitdrukken, zoo grof en zwaar niet, als die der hooge Zuidhollanders, aan den Gelderschen kant. By de Mannen is het geluid helder klinkende, en by de Vrouwen lieflyk en zoetluidende. Ja, als een kiesch oor de kunstgreepen en vallen der Muziek ter zyde stelt, als men alleen agt geeft op eene zuivere welluidende gladde Stem, zal men 'er onder onze
Boe-

Boeren - Meisjes zulken hooren, die eene gedresfeerde Operiste te barsten zouden zingen, wanneer het op een langen uitgerekten hoogen Toon aankwam. Onze Zuid-hollanders maaken hier van ook te meer werks, om dat ze 'er uitneemend op gesteld zyn, om de Stem zoo hoog te doen klinken, als 't immers mogelyk is. Die 't daar in wint is een baas; en 't is niet wel te melden, hoe sterk zy zig hier op toelleggen, met het zingen der Psalmen in de Kerken; dat dikwils tot onmaatig schreeuwen overslaat; schoon 't anders by de in dit stuk geregelde Gemeentes zeer gelykluidend toegaat. Over 't geheel hebben intuschen de Boerenlieden, en inzonderheid haare Vrouwen, een lieflyken tongval; welke in de eene en andere Streek, ten opzichte van de uitspraak der Taale, nog al merkelyk verschilt. Dus vallen, by voorbeeld, die van den Delf- en Schielandschen kant, veel op den klank der Vocaalen *é e*; welke by hen niet klinkt, zoo als men gemeenlyk het Boeren *jaë* en *gaë* wil uitdrukken, maar eerder als eene bekorting van den vollen klank van *é e*; gelyk elders de *y* niet klinkende, maar kort *i*, als *kik* voor *kyk*, gebruikt word. By de Rhyndlanders hoort men den klank der Klinkletter *a* altoos op dien van *ae*; en hier van *jae*, *stae*, *gae*; dat door het bekende rympje, daar op slaande, aangeduid word:

Rae Maet rae,
Hoe veul Kaezen in ien zak gaen.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Om-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Omtrent Kennemerland en in Amstelloand, omstreeks het Gooi, bedient men zig weder zoo sterk van de Vocaal *e*, dat ze aldaar *Kees* voor *Kaes* zeggen; en tevens schynen ze zoo veel op te hebben met den klank van *i*, dat ze denzelven doen hooren, bykans in alle hunne woorden, daar *ee* vereischt word; *een* is by hen *ien*, *twee* klinkt *twie*, enz. Dan beide deeze tongvallen zyn nergens sterker, dan in de Veenen; daar ze voorts zeer veel gewoon zyn, een Klinker of Medeklinker agter de zelfstandige Naamwoorden te voegen; als onze *Dirk*, onze *Dirke*, tot onze *Maertje*, tot onze *Maertjes*. Daar benevens is 't hieromstreeks zeer gebruikelyk, dat men elkander onderscheid, niet flegts door de enkele benoeming, maar met een aantal van bynaamen, die men van 't Beroep of de Maagschap en dergelyken ontleent: by voorbeeld, *Jan Schippere*, *Piet van Teune*, *Schippers Kooltuin*, *Meester Jannen Piet*, en die van *Tryntjes Zusjes Florense*. Dit spruit grootlyks voort uit hunne natuurlyke neiging, om de woorden te vermeerderen; en dus, gelyk overal, de Spraak en Taal naar 't gebruik te schikken. Dan, laat ons hier van aftappen, om hunne Gemoedsneigingen wat nader te beschouwen.

Ge-
moeds-
neigin-
gen.

Ze zyn ten deezen opzichte zoo ongevoelig en onverschillig niet, als men ze veelal wel beschouwt. De aandoeningen van Liefde, Haat en Gramschap, mitsgaders die

die van den Godsdienst, enz., zyn ook hier van geen geringe uitwerkingen. Betreffende hunne Liefdedrift, om daar mede een aanvang te maaken, ik kan niet zeggen, dat dezelve schielyk by hen ontstaat; ze vertoonen zig niet zoo eensklaps verliefd, als men dit wel by andere Natiën bespeurt: dog wanneer hunne Liefde eens vonk vat, dan is dezelve wel zoo hevig en onuitbluschaar, als ze, naar ik vertrouw, by eenigen anderen Volksaart te vinden is. Een paar jonge Lieden, die elkander beminnen, zullen jaaren lang vryen, en elkander getrouw blyven, tot dat ze een Beroep hebben, waar doer ze bestaan kunnen. 't Valt niet bezwaarlyk, om, op alle Dorpen van Rhymland en Delfland, voorbeelden te vinden, van jonge Lieden, die tien a twaalf jaaren gevryd hebben: ik ken 'er, die met hun twintigste jaar door Liefde aan elkander verbonden waren, en egter niet gehuwd zyn voor den ouderdom van vyftig jaaren. Dit uitstellen van 't Huwelyk ontstaat intusfchen niet uit eene al te groote koelheid, gelyk sommigen daar over oordeelen; maar dikwils uit eene ongemeen sterke Ouderliefde. Deeze voortreffelyke Deugd overwint die Drift, en somwylen wel wat al te sterk: ze is wel eens de oorzaak, dat eene Boeren-Dogter, schoon zy door de hevigste Liefde blaake, eerder onder dien gloed verteeren wil, dan dat ze een berooiden Vader of eene nooddruftige Moeder, en, by de Ryken, zwakke Ouders,

ver-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

verlaaten zal; als zy dezelve, door den arbeid of anderzins van dienst kan zyn. En dit is den Hollanderen over 't geheel al vry eigen; zulks heerscht ook genoegzaam in alle onze Steden; hoewel men 'er, hier en daar, gelyk ook elders, veele ontaarte Kinderen ontmoete. Middelerwyl is dit nogtans ook waar, dat het, hoe sterk de Ouderliefde zig hier tegen de natuur der Liefdedriften aankante, in zulke langduurige Minnaaryen meermaals gebeurt, dat de Drift de Harten overwint; waar door, (de Sexe vergeeve 't my, zoo ik te rond ga;) de geheime Minnehandelingen tuschen zoodanige Gelieven niet zeldzaam zyn. En 't is ongeloovelyk, hoe doorsleepen onze Boeren-Meisjes veelal op het stuk der Liefde zyn; zoo dat ik wel durve zeggen, dat zy 'er de sneedigste Courtizane in overtreffen: niet met zig ylings over te geeven, aan de begeerte, en lugtige galante verzekeringen van een wuften Minnaar; maar in de kunst, om het Hart haarer Vryers in den grond te leeren kennen; waar op ze zig dan, en niet eerder, met eene ongemeene Drift en standvastige Liefde verbinden. Overeenkomstig met deeze haare gewoone voorzigtigheid, ziet men ze ook nooit op Bruiloften, Kermisfen, en by soortgelyke gelegenheden, zig inlaaten, met iemand die haar onbekend is. Een Steedsche Jonker is derhalven deerlyk misleid, als hy den afkeer, dien ze voor zyne galante kneepen betoonen, aan haare onge-

gevoeligheid toefchryft: zy verftaan ze zeer wel; dog houden zig onnozel, en ſpot'en 'er mede, als de Stedelingen weggegaan zyn. Ik ben verzekerd, dat zy den Stedeling nog ſterker uitlachen over zyne liefkoozeryen, dan hy haar veroordeelt wegens gewaande ftuurchheid: en iemand, die de Boeren-Kermiſfen, in dit opzicht, bezoekt, mag zig wel omzigtig gedraagen, wil hy niet het onderwerp van de geestigſte kwinkſlagen en ſpotternyen worden, die een onvoorzigtigen Vryer ooit hebben kunnen doen bloozen, en bedremmeld ſtaan. Geheel anders betoonen zy zig jegens haare Vryers en Kermis-Knaapen; voor deezen hebben zy alles over; en de fluikeryen, die 'er omgaan, zyn, zou ik wel durven denken, hier nog veelvuldiger dan in de Steden: dog alleen onder de door Liefde reeds verbonden voorwerpen; die elkander meest altyd getrouw aankleven. Hier van is 't ook, dat hunne Huwelyken, als ze tot ſtand komen, gemeenlyk zeer beftendig en genoeglyk zyn. Dus winnen zy 't veelal van de Stedelingen, onder welken de fluikeryen niet zelden eene toemelooze rol ſpeelen, en de Huwelyken loſfer aangegaan worden. Wat voor 't overige hunne Vryery belangt, konden hier de Hooibargen ſpreken, de Lindenlaanen getuigen, en de ſluipvenſtertjes der Veeſtallen klappen; men zou menig teder Minneklagtje hooren, dat nu door de ge-

DE HOL- heimhoudende Liefde verborgen blyft. Wel
 LAND- mogt daarom HUIGENS zeggen:
 SCHE
 NATIË.

Lindeblaedjens, luistervincken,
 Van foo menigh aapenklucht,
 Van foo menig traen-verdrinken,
 Van foo menigh sotten fucht,
 Help my tuigen wat een karmen,
 Wat een stommelend gelaet,
 Wat een Blindeling omarmen,
 Onder u niet om en gaet.

Dan de bescheidenheid verbied ons een verder onderzoek deezer Liefdegeheimen; en wy hebben reeds gronds genoeg, om te beweeren, dat men veelal te voorbaarig oordeelt over den invloed der Climaaten, als men aan de bewonderen der heetere Gewesten, zoo algemeen meerder en kragtiger Liefdedriften toeschryft, dan aan hun, die onder een kouder en vogtiger Climaat leeven; en als men uit dien hoofde onze Hollanders, in dit stuk, veelal voor min of meer ongevoelig en onverschillig houd. 't Is hier de plaats niet om dit onderwerp, dat men in een sterker licht zou kunnen zetten, breedvoerig te betoogen; en 't gezegde, voor zoo ver dit hier te stade komt, is genoeg. Men lette voorts alleenlyk, om dit nog in 't voorbygaan op te merken, op die Vreemdelingen, welken zig jaarlyks in menigte, uit Vrankryk, dat tog den voorrang in de Minnekonst begeert,

geert, herwaards begeeven. Is 'er onder dat Boeren Volkje der Piemonteezen, der Bretagners, der Picardiërs en der Savoijaarden, zoo veel meer liefalligheid en geschiktheid voor de Min te zien, dan in onze Landlieden? 't Is my nimmer zoo voorgekomen, en ik meen recht te hebben, om vast te mogen stellen, dat ze in beschaafdheid, oordeel, en sterke levenskrachten, by onze Boeren niet te vergelyken zyn.

Raakende de overige Driften onzer Landbewoonderen, ze zyn hier omtrent vooral niet minder, dan die van andere Gewesten. Gramschap en Toorn beheerschen hen zekerlyk, gelyk alle andere Menschen, nu en dan: dog de inschiklykheid, en de broederlyke gemeenzaamheid, onder elkander, houden die doldriftige gemoedsneigingen in den band. Menzal onze Rhynlanders, in hunne drinkgelagen, wel eens hevig toornig vinden; dan hunne vervoe-ring neemt doorgaans af, eer het tot slaan komt. Een enkel bedaard tuschenspreken, van eene goede kennis of een Vriend, is in staat om hen straks te verzoenen; buiten eenige kwaadaartige humeuren, is deeze hunne verzoening oprecht; en hy, die na dezelve harrewart, krygt gewoonlyk een ieder tegen zig. Zoo zeer houden zy van ongeveinsde Vriendschap; en 't is aan deeze loflyke Gemoedsneiging toe te schryven, dat 'er eene zeer algemeene vreedzaamheid, in deeze Eeuw, het veld gewonnen heeft, tegen de Vegtpartyen, die in

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de voorige Eeuw in zwang waren. Op buitengemeene vreugdedagen, vind men ons Boeren Volkje juist niet zeer gemaatigd; als zy 'er zig aan overgeeven, zyn ze geheel en al vrolyk, en geen zorg komt dan in 't hart. Op een Kermis en Bruilofts-Feest, is het, zeggen zy, Kermis en Bruiloft; men zingt, men danst en springt, zoo lang de vreugdedagen duuren, nagt en dag, zonder ophouden, en tot afmatens toe. Dog buiten zulke tyden is hunne Blydschap niet uitfpoorig; als de Kermis, enz. voorby is, vertoont zig alles weder zeer bedaard; en dan heb ik zeldzaam kunnen bespeuren, dat ze, over byzondere gevallen, die een ander somwylen recht vrolyk zouden maaken, zeer aandoenlyk zyn. En ik durf insgelyks wel verzekeren, dat ze meerendeels zeer gemaatigd zyn in hunne Droefheid en Tegenspoeden. Ik heb, by gelegenheid veeler bittere en hartroerende Sterfgevallen, opgemerkt, dat de Droefheid hen wel treft; dog dat eene Christelyke Lydzaamheid hen daar tegen weder vertroost. Even zoo gedraagen zy zig onder het verlies hunner tydlyke Goederen, en zyn dan nog wel zoo sterk: ik ken verscheiden oprechte eerlyke Boeren, die, in de rampspoedige Veepest, Hof en Haaf kwyt geraakt zyn; die zig met de grootste gelaatenheid aan hun lot onderwerpen, en, vergenoegd, weder met een zoberen arbeid geneeren. Ik laat het oordeel sommiger Wysgeeren aan zyne plaats, en
zoek

zoek my niet in te wikkelen, in hun gefchil, of de fterfte onzer Runderen, als het gevolg van een natuurlyken famenloop, dan als eene roede des Allerhoogften aan te merken zy; maar dit is zeker, dat, ingevolge van den invloed van het laafte denkbeeld, de Christelyke Lydzaamheid het hart onzer Landlieden vertroost, en haar Gods vooronderftele roede eerbiedig doet kusen; in zulke grievende ongevallen, welken den Veeman by andere Volkeren misfchien tot hoopelooze eindden zouden brengen. Wat de Vreeze, die angftige aandoening van 's Menfchen hart, betreft, ik zou 'er onze hiër bedoelde Landzaaten niet geheel vry van durven fpreken, ten opzichte van Spookeryen en foortgelyke Vertellingjes; en zelfs niet in 't geval van twisten of gefchillen; waar voor ze in den eerften opflag anders niet zeer aandoenlyk zyn. Deeze hartstogt werkt hier egter gemeenlyk fterkst op de eerfte aandoening; als dezelve voorby is, zyn ze veelal onverschrokken, en, als 't 'er toe komt, onverzettelyk standvastig. Hier en daar, en wel meest onder de Bouwboeren, heerscht eene meerdere ftoutheid; maar over 't geheel zyn de Veenlui gedweër. Men vind ze wyders, dat doorgaans in Rhymland en Delfland plaats heeft, zeer aan elkanderen verknogt; des de eene Dorpeling bykans altoos den anderen helpe. Hier uit worden nu en dan nog aleens opzetlyke Vegtpartyen gebooren; die niet

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ligt afloopen, zonder eene geheele overwinning van de eene of andere party; dat geen teken van blooheid of vreeze is. Verder zyn ze, even als alle andere Menschen, voor deeze hartstogt minder of meerder vatbaar, dat hun eer tot lof dan ter veragtinge strekt; dewyl eene beredeneerde Vreeze veel hooger te schatten is, dan eene dulle onverschrokken en roekelooze stoutheid.

Slaan wy voorts het oog op de Geneigdheden, die uit de Getemperdheden en Hartstogten ontstaan, dan kunnen wy niet nalaaten, wel byzonder agt te geven, op de voortreffelyke verbeteringen onzer tot dus ver beschouwde Landzaaten deezer Eeuwe; met betrekking tot die oude Broederlyke neiging, om een ieder in zyne Gevoelens, zoo van Godsdienst als Huishouding, vry en onbelemmerd te laten. 'Er heerscht toch tegenwoordig, by het meere deel van deeze onze Landsgenooten, ten aanzien van het eerste, eene algemeene eerbied voor, en zugt tot den Godsdienst, zonder eenig inmengfel van dien bitteren haat, welke, nog in de Zeventiende Eeuw, tusfchen Roomschen en Onroomschen stand hield. Een ieder leert en staat zyne byzondere Leerstukken voor; dog wraakt allen perfoonlyken haat, om vershil van Godsdienstige gevoelens. Roomsche en Onroomsche leeft, in wandel en handel, als een Vaderlandsch Broeder: nooit, (zeer weinige kreegele eigenzinnige Zielenknevelaars uitgezonderd zynde,) nooit

nooit hoort men een schempwoord of vinnigen scheut over eenige Gezindheid. Die van de heerschende Kerk deelen in de gewoonten der Roomschgezinden, om zig, op de Heilige Dagen, met speelen of eenige andere uitspanningen te vermaaken. De Vastenavond-Feesten zyn eerder byéenkomen van Broederschap, dan Plechtigheden van byzondere Gezindheden; ja zy worden door de Gereformeerden zoo sterk gevierd, als door de Roomschgezinden. En ik voor my betuig, openlyk, dat ik, met zeer veel Roomschgezinden verkeerdd hebbende, nimmer eene schaduw van ingewortelden haat by hen gevonden heb; maar veel eer een oprecht, gulhartig, welmeenend, Vaderlandsch hart, dan eene geveinsde vriendschap, die my integendeel, vry meerder, voorgekomen is, by Lieden van andere Gezindheden, die zig met den Mantel van schynheiligheid zogten te bedekken. By de Leeken der heerschende Kerke heeft geene andere Gemoedsneiging de bovenhand, dan die aan de Leere der Kerke, en den eisch der Wetten verknogt is; en zy misbruiken hunne voorrechten zeer zelden. De Roomschgezinden zyn, ondanks eenige mischien al te sterke gevolgtrekkingen der Wetten, gehoorzaame Ingezetenen; en hoewel zy, by gisfing, bykans de helft der Inwoonders deezer Streeken uitmaaken, leeven zy, in den Burgerlyken ommegang, met de overigen, als of zy allen van eenerleie Gezindheid wa-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ren. By aldien eens ieders Hof, Haaf en Hart maar vry is, zoo slegts een ieder in zyn tydlyk belang niet belemmerd word, vraagt men weinig, wat hy gelooft: en zoo 't al gebeurde, dat de eene of andere Heethoofd, over 't stuk van Godsdienst, met drift of schemp uitvaart, haalt hy zig in de Boerengezelschappen den algemeenen haat op den hals, en zyne verkeerung word gemyd; de gemeene uitdrukking, ik zou byna zeggen regel, is; *Laat ons van geen Religie spreeken; een eerlyk Man is voor den ommegang, en ons Geloof voor ons Hart en voor God.* — 't Geen ik hier melde, Leezer, steunt op eene veelvuldige ondervinding, en ik zou het met reden agterwegen hebben kunnen laten, ware het niet, dat het, tot een ontegenzeggelyk blyk van eene Broederlyke Vryheids Gemoedsneiging der Natie strekkende, met recht hier behoorde. Ik heb 'er daar en boven te minder van af kunnen zien, om dat het ons de natuurlyke gevolgen der Vryheid zoo duidelyk voor oogen stelt. Hoe zeer onze Hollanders, veele Eeuwen door, 't zy door geweldige Overheeringen, 't zy door Oorlogen, 't zy door Religiedwang gefolterd zyn, zy genieten naauwlyks de kalmte eener aangename Vrede, en 't genot van hunne eigen Voorspoed en Bezittingen; of alle haat en twist verdwynt, en 't oude natuurlyke vrye, broederlyke, getrouwe en waaragtige, komt terstond boven. Ook hebben de geleerdste Twistschriften het minste ver-
mo-

mogen niet, om die natuurlyke Verdraagzaamheid der Natie te ondermynen. De Natie beschouwt, volgens haar eigenaartig karakter, dat ik meest by den Boerenstand ontdek, de uitgewerkte Samenstellen en geleerdste Twistfchriften, over de veelvuldige Godsdienstige verschillen, aan, eerder als onnut, dan nuttig voor de famenleving. Dus is dan onze Eeuw in dit stuk, ten minsten by onze Rhylanders, over 't geheel verbeterd: iets dat ik ten grooten deele toeschryve, aan de algemeene gemaatigdheid, welke thans zoo luisterryk op den kansel der heerschende Kerke, tot roem onzer Leeraaren, doorstraalt. En dan ook, wel voornaamlyk ten aanzien der Roomschegezinden, aan de wyze schikking van 's Lands Staaten, om Roomschegezinde Priesters uit Ingezetenen of Nederlanders te laten verkiezen; waar door men dan, (want wie zal zyn Vaderland vervloeken?) niet te dugten heeft, dat een trotsche Spanjaard, of listige Italiaan, den Vaticaanschen Bliksem, in de houtstapels en vreugdevuuren der Vryheid, zal doen ontbranden; noch het Roomsche Weerlicht van Gewetensdwang zyne Donderflagen, op de teenen gorzingen van den Hollandschen Tuin, doen uitbarsten. Dus leven wy in ons Vaderland vergenoegd, en in dit opzicht gerust. Dus ziet men, by deeze onze Landzaaten, de egte en rechte oude Hollandsche Gemoedsneiging, voor de Vryheid, op nieuw bevestigd, daar zy in de in-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

fchiklykheid, aangaande dat teder ftuk van Godsdienst, zoo klaarblyklyk veld gewonnen heeft.

Zie
Bl. 480.

Wat de overige Gemoedsneigingen aangaat, het is als of, met de oude Volkscigen Deugden, ook de oude Ondeugden herleeven. De Dobbelen Speelzugt althans is genoegzaam tot denzelfden trap van misbruik geklommen, dien ze, ten tyde van TACITUS, onder de Batavieren had. Hoe 't hier mede gelegen zy in veele andere Gewesten van Holland, daar van heb ik juist geen ondervinding; maar ten aanzien der Boeren, in Rhy-en Delfland, is my zulks ten klaarste gebleeken. Buiten het speelen in de Kolf- en Kaatsbaanen, daar ze, inzonderheid door het zoogenoemde overkolven, veel gelds verliezen, is het Kaartspeelen by meest allen, oud en jong, arm en ryk, de grondslag van hun Dobbelspeelen. En schoon deeze Speeldrift by allen niet even sterk zy, is dezelve egter zeer algemeen; bovenal gaat het Speelen veelvuldig onder hen in zwang, gedurende de Vastenavondtyden; wanneer zy niet flegts een enkelen avond of nagt, maar fomtyds wel twee, ja dagen en nagten, agter den anderen, met het Lanterluifpel doorbrengen: dewyl ze de gewoonte hebben van dikwerf niet te fcheiden, voor dat de een of ander alles gewonnen, of de party alles verspeeld heeft. Een Boerenknecht of Meid, die de met zwaaren arbeid verdiende Huurpenningen, een gantsch jaar,

jaar, of wel een halfjaar, (want de helft verfmelt gewoonlyk op de Boerenkermisfen,) zuinig beſpaard heeft, zal dezelve onbeſchroomd op één avond verſpeelen. Somtyds zullen ze 't waagen, om verder zoo veel van de Baazen te leenen, dat ze 'er weder een geheel jaar voor moeten arbeiden; 't welk ze ook doorgaans heilig en getrouw nakomen; alzo het een onuitwiſchbaare ſchande is, daar in nalaatig te zyn. Men heeft hier zoo ſterk eene zugt voor 't Spel, dat men 't bykans nooit weigert, om aan een beken- den, die zyn geld verliest, zoo veel als iemands beurs en ſtaat toelaat, op te ſchie- ten. Ze zyn geen liefhebbers van grof ſpeelen; maar op den gewoonen inzet van hun Lanterluifpel, beſtaande gemeenlyk in de ſomme van vyf Duitén, kan het Spel wel eens zoo hoog ſtygen, dat het tot Gul- dens, Ducaaten en Ryders oploope. Ik heb 'er, onder de ryke Veenboeren, verſchei- den gekend, die met een zak Duiten, en een volle zak Sesthalven uitgongen, om te ſpeelen; die, dit geld verloren heb- bende, zig nog al veel hooger in 't Spel in- lieten; en hun geld met zulk een gelaaten- heid verlooren, als of 't hun geenzins deer- de. Veelligt zouden zy, indien de Wet- ten der Vryheid eene ſlaafſche verbintenis gedoogden, even als van ouds, in ſlaaver- ny treden, wanneer de Speeldrift in 't ge- moed aan 't geſten is. Raakende het ſtuk van Dronkſchap; hier van zou ik zeer veelen hunner niet vry durven ſpreken. Het Ge-
ne-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

never-en zwaar Bierdrinken gaat 'er al vry grof in zwang: edog, hoe fterk dit ook by veelen plaats hebbe, is het evenwel over 't geheel niet, dan by enkele uitspanningen, op Kermisfen en Feestdagen; wanneer ze veelal onmaatig drinken, en om een fles Wyn, zoo als zy zeggen, niets geeven. Dan zulk een, die zig dagelyks dronken zuipt, en zync zaaken laat verlooppen, is by hen een walgelyk voorwerp. Men kan ze derhalven niet als overgegeeven Dronkaarts beschouwen; en daar 't niet te wraaken is, dat de Mensch met goeder harte drinke van zynen Wyn, en dus het hart vervrolyke, kan men, zoo men geen te gestrengte Zedemeester wil zyn, hunne nu en dan uitflaande verheuging nog al eenigzins verschoonen, zonder egter een voorstander van buitenspoorigheden te weezen. Zy hebben in dit, gelyk ook in andere gevallen, zeker hunne Menschlyke feilen; maar geen, waarin zy, boven andere Volken, volstrekt uitsteeken; en ze bezitten, daar tegen, veele treffelyke hoedanigheden, die de vlekken hunner misflagen, zoo niet geheel uitwischen, ten minsten verdooven of bedekken.

Getrouw aan den Huwelyksband, zyn ze zeer kuisch, vooral de gehuwde Vrouwen. Veele Mannen, byzonder Schippersgasten, die te Amsterdam, te Rotterdam, en in andere volkryke Steden, daar de gelegenheid tot dartelheid al vry openbaar is, verkeerren, staan in dit stuk dikwerf bloot

VOOR

voor uitspattingen; dog over 't algemeen behoud de kuichheid het veld, by hen, die gewoonlyk in hunne Steden en Dorpen verblyven. Omtrent de Opvoeding der Kinderen, ziet men hen zeer zorgvuldig, zoo lang ze in de kinderlyke jaaren zyn; dan den arbeidzaamen ouderdom bereikt hebbende, laten zy ze aan zig zelven over; als zy maar weten dat ze zig in 't Vaderland bevinden; want voor Oost-Indiën beeven ze. De Liefde tot de Kinderen is hier, gelyk by onze geheele Natie, uitmuntend groot, en zeer hartstogtig: de Moederlyke tederheid straalt 'er zoo sterk, als ergens, door. Eene zwakke Moeder, buiten staat om 't Wigt te zoogen, haar Kind te ontnemen, is haare smerten vermeerderen: al wie maar eenigzins kan zoogt zelf; en 'er is geen grooter zegen in 't Kraambedde, geen lieflyker balsam op de smertlyke Baarensweën, dan het eigen Moederlyke zog op de Lipjes der Zuigelingen te mogen storten. De Gastvryheid voor een bekenden heerscht 'er algemeen: maar ze zyn zeer schroomagtig voor Vreemden, die ze niet ligt zullen herbergen: 't welk voortspuit uit de menigte van vreemde Landloopers, die 't hartje des Lands doorkruisen; anders zyn zy, gelyk ook vooral in de Veenen, nog al herbergzaam en gul. Voor een bekenden, of een Vriend, die met hem komt, word straks een pot zwaar Bier, Brood en Kaas, opgezet; en eene vriendlyke, dikwils herhaalde, uitnoodiging, port de eetlust aan.

Men

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Men kan der Huiswaardinne geen meerder vermaaks aandoen, dan als men vrylyk toetast; zig afkeerig te houden is, dunkt hun, hen te verfmaaden: en by hoe armer dat men komt, hoe meerder vermaaks zy genieten, als men eene beete Broods, en een teug Bier met hen nuttigt. Wil men deeze Liederen volkomen vernoegd, hun Huis en Hart open zien, (Dankbaarheid is hun Wellust,) men fchenke een Stuiver, een Oortje, of een Koekje, aan de Kinderen, en 't vrolyke genoeg fchittert op het gelaat van Moeder en Kind; terwyl de gedienftige Vader bereid ftaat, om de des begeerden met Schuit of Wagen t'huiſte te brengen. Meerendeels zyn ze ook jegens de Armen zeer weldaadig; een nooddruftige word bykans nooit ongetroost heen geftuurd; men fchenkt hem gemeenlyk een Duit, een ſtuk Brood met Kaas, en een nap met Melk of zoet Wei, ter verfrifchinge of verfterkinge. Kortom, Heuſchheid, Oprechtheid, Liefde tot den Medemensch, Eerbied voor den Godsdienst, en 's Lands Wetten, benevens eene zugt voor eigen Haard en Diſch, gaan hier hand aan hand gepaard; en bekroonen de algemeene naarftigheid, met het genot van een wezenlyk gelukkig leeven. Op het beſchouwen deezer Landlieden word men natuurlyk bewoogen, om, de gewoone lotgevallen des Menſchelyken Leevens, die tog altoos met wederwaardigheden vergezeld gaan, buiten gefteld zynde, het voor zeker

te

te houden, dat een Hollandsche Boer, die op zyn eigen Erf woont, en zyne Landeryen naarstig en tevens voorspoedig bebouwt, by uitstek onder de gelukkigste Menschen der Waereld te tellen is. Dit onder- vond een onzer beroemdste Dichten te Abtswoude, de zelfstrelende POOT; en deed dien Landman van geboorte, door de Nátuur ten mildste begaafd, den lof van 't Akkerleven dus vrolyk zingen:

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hoe genoeglyk rolt het leven
Des gerusten. Lantmans heen,
Die zyn zalig lot, hoe kleen,
Om geen Koningskroon zou geven.
Lage rust braveert den lof
Van het hoogste Konings hof.

Als een Boer zyn hygende Ofsen,
't Glimpend kouter door de klont
Van zyn erffelyken gront,
In de luwt der hooge Boschen,
Voort ziet trekken; of zyn graen
't Vet der klai met goud belaan;

Of zyn gladde mellekkoeijen,
Even lustig, even bly,
Onder 't grazen, van ter zy,
In een bogtigh dal hoort loejen.
Toon my dan, ô Arme Stad,
Zulk een wellust, zulk een schat.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Welige Akkers, groene Boomen,
Malsche Weiden, dartel Vee,
Nieuwe Boter, zoete Meê,
Klaere Bronnen, koele Stroomen,
Frische luchten, Overvloet,
Maekt het buitenleven zoet.

En wat verder :

Appels enten, Peere plukken,
Maejen, Hooien; Schuur en tas
Stapelen vol veldgewas,
Schapen scheeren, Uijers drukken,
Zeven Kinders en een Wyf
Zyn zyn daeglyks tydverdryf. enz.

Het overige van dit Dichtstukje, waar van wy slegts een gedeelte overgenomen hebben, vloeit alleszins fraai en natuurlyk. Het is te vinden in de Werken van den natuurlyken zoetvloeienden poot; die, bekend genoeg in onze Hollandsche Waereld, door zyn aanmoedigend voorbeeld getoond heeft, hoe de natuurlyke geneigdheid onzer Hollanderen niet ongeschikt is, tot het voortbrengen van edele Vernuften, die in de Dichtkunst treffelyk uitmunten. 't Zou ons weinig moeite kosten, dit nog door verscheiden andere voorbeelden te bevestigen; dan wy zien 'er voor tegenwoordig van af; en merken alleenlyk nog aan, dat het genoeglyke Landleeven, wel inzonderheid onze Rhyn-en Delflanders, met eene al-
ge-

gemeene drift voor de bekoorelyke Dichtkunst schynt te bezielen. Ieder hunner althans schept een groot vermaak, in 't hooren, en veelen in 't opstellen, van Liederen, of 't berymen van Spreukjes en Schertzerytjes. 'Er is naauwlyks een Boeren-Knaap of Meisje, die flegts leezen kan, zonder smaak voor die soort van Papieren; en men zal, boven andere Boeken, vastlyk een of meer Liedjes of Liedboekjes, in derzelve Zakken of Koffers, vinden; en die wat beleezener wil zyn, leest het Boek van CATS, dat Roomsche en Onroomsche, gelyk overbekend is, bykans als een Huisbybel waardeert. De zulken onder hen, die zig boven anderen beroemen, op het maaken van een Rympje, volgen veelal dien trant, welke oudtyds zeer in den smaak der Redenrykers was. 'Er zyn my ook nog eenigen in leevenden lyve bekend, die in de openbaare Batteredmenten mede gespeeld hebben; en men vind hier en daar, op de Boeren-Dorpen, nog Gezelschappen, die onder elkander *prononceeren*, zoo als zy 't noemen, dog eigentlyk een Comedie speelen. Verder strekken ons mede ten bewyze van dien Rymlust, welke, in vroeger dagen, onder den Boerenstand algemeen was, en nu nog by veelen stand houd, die eenvoudige, dog somwyl koddige Rympjes, op de kratten der Karren en Wagens, mitsgaders in hunne Huizen op de Schoorsteenmantels, en vooral op de Glazen. Ter uitspanning

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ge zal ik den Leczer een der eenvoudigen, dat tevens nog al aanmerkelyk is, mededeelen, zoo als het zelve op zeker Glas, in den Dorpe Warmond, gevonden is.

Glaschrift van MATHYS JACOBS VAN HEEMSKERK.

Als 't Jaer festien honderd en 12 uitbrogt,

Als doen heb ik besogt

De stad Romen voorwaar:

Op den 7den Aprillis nam ick aen desen tocht,

En reisden wel bedocht

Uit Warmond openbaer.

Ick quam binnen Romen den 19den Mey daar naer

Met myn roodgevlakten hond,

Die met my liep tot dien stond.

Maer den 22sten Mey scheid ik weder van daer,

En kwam binnen Warmond,

Met myn voorzyden Hond,

Op den 20sten Juny, zynde frisch en gefont.

Dit Vaersje, dat op zig zelve tot een voorbeeld strekt van de oudtyds onbedwongen manier, om een of ander voorval te berymen; komt daar en boven zeer wel overeen met de oude geartheid der Batavien, die gewoon waren hunne bedryven in Liederen en Zangen te vermelden; waar toe de Hollanders nog al geneigd zyn: het welk ons, ook in dit opzicht, verzekert, dat ze rechte afstammelingen der Batavieren

ren zyn. Hunne oude wyze van Bardzangen te zingen, is nog vervolgens overgebleeven in de oefeningen der Redenrykers, en itraalt nu nog door in het veelvuldig dichten van Liederen. CORNELIS HEILIGERT, (dien ik openlyk dankzegge, voor zyne gunstige bereidwilligheid, in my veele oude Rym- en Historiewerken, tot het nagaan der oude Dragten onzer Voorzaaten, te verzorgen,) een waardig Medelid van het Konstgenootschap, *Konst word door arbeid verkregen*, heeft dit, in zekere Redenvoering, die wy hoopen dat het licht zal zien, zeer keurig betoogd; en wy hebben het niet oneigen geagt, van deeze gelegenheid gebruik te maaken, om, in 't voorbygaan, het onze deswegens te melden; zo verre zulks toepasfelyk is op onze Rhy- en Delflanders; onder welken een aantal van Konstgenootschappen der Redenrykers gebloeid heeft. Men had naamlyk, buiten de Kamers der Steden *Leiden, Haarlem, Amsterdam, Vlaardingen, Rotterdam, Schiedam, 's Hage, Gouda*, enz. niet min beroemde Rederyk-Kamers, te *Warmond, Noordwyk, Zoetermeer, Ketel, Katwyk, Scheveningen*, en op meer andere Dorpen; in welken ook nog heden die drift by uitstek heerscht. Dus zyn 'er te *Katwyk* en te *Noordwyk*, onder den gemeenen Man, of de zoogenoemde Baanders, veele natuurlyk geneigd, om, op 't minste voorvalletje dat onder hen plaats heeft, straks een Liedje te berymen; het welk

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie in-
zonder-
heid
Tweede
Deel,
over de
Turf,
Bl. 586.

fomtyds zulke onbedwongen kwinkflagen behelst, dat ik 'er dikwerf over verzet gestaan hebbe. In Warmond en te Zoetermeer is het even zoo gesteld; en schoon men in de Veenstreeken minder schyne op te hebben met Liedjes, ontdekt men 'er echter eene zugt tot het maaken van korte Rymspreekjes, die 'er ontelleyk veel zyn; waar van wy 'er nu en dan, naar eisch der onderwerpen, al eenigen opgenoemd hebben. Ook is het in deeze onze dagen niet zeer zeldzaam, daar omstreeks zeer goede natuurlyke Dichters te ontmoeten; en 'er zyn my genoeg bekend, die, met onzen Abtswouder Dichter, poort, natuurlyk ter Dichtkonste geschikt, de zoetvloeiendste vaarzen doen voortrollen. Onder allen ken ik dus, by uitneemendheid, een braaf en deftig Jongeling, in zeker Dorp, tuschen Haarlem en Leiden. Van deezen, zynde een Tuinier van zyn Beroep, heb ik verſcheiden vaarzen gezien, welken met zoo veel zwier, kragt en bevalligheid van woorden opgesteld zyn, dat ik ze niet, zonder die genoeglyke aandoening, welke de Dichtkonst in 't gemoed verwekt, heb kunnen leezen. Indien zulke natuurlyke Dichters steeds aangemoedigd, en door des kundigen geholpen wierden, zouden ze veelligt den hoogsten trap der Dichtkonste beklimmen.

Het geen wy tot dus ver gezegd hebben, raakende de Dichtkonst, mag men ook wel grootlyks overbrengen, op haare ge-
lief-

liefde Zuster, de Schilderkonst; in welke oeffening onze Landlieden ook dikwerf niet min gelukkig geslaagd zyn. In ons Rhynland, mag men zeggen, heeft de Natuur een der grootste Schilderbaazen van Europa voortgebracht; REMBRAND VAN RHYN, een Boeren Zoon, te *Koudekerk* gebooren. En Delfland mag roem draagen op zynen ADAM PYNAKER, die in het Dorp *Pynaker* het eerste licht aanschouwde. En 't viel ons gemaklyk, nog al een vry aanzienlyk getal van roemwaardige Hollandsche Schilders op te noemen, ten bewyze van de geschiktheid onzer Natie tot die Konst; dan 't is onnodig. Wy hebben, schoon wy thans op geen by uitstek groote Schilders kunnen roemen, nog heden overtuigelyke blyken van vroeger dagen; die genoegzaam toonen, dat onze Hollanders, wanneer ze 't er op toelleggen, in dit stuk niet minder zyn dan eenig ander Volk. Wyders vind men 'er, onder onzen Boerenstand, nog veelen, die met eene natuuryke zugt, tot 't handhaaven van deeze en geene Kunsten en Weetenschappen, begaafd zyn. Ik ken 'er, die, met opletendheid en oordeel, zeer veel werks maaken van Weer-en Starrekundige Waarneemingen; die door eigen oeffening het zeer ver gebragt hebben, in 't famenstellen van kunstryke Werktuigen; die onvermoeid arbeidzaam zyn, in 't beoeffenen der Schryf-en Rekenkonste; die zich by uitstek vermaaken, in 't oplossen der moei-

DE HOL-
 LAND-
 SCHE
 NATIE.

DE HOL
LAND-
SCHE
NATIE:

lykfte Algebraïfche voorftellen; waarin verſcheiden van onze Dorps-Schoolmeesters uitmunten; dat de Jeugd aanleiding geeft, om haare natuurlyke bekwaamheden, ten dien opzichte, te toetſen, en met een gewenſchten uitſlag in 't werk te ſtellen. Door eene geduurige oeffening, hebben onze leerzaamſte en ſchranderſte Boeren, dikwerf aartige en kunſtige zetten in het ſtuk der Rekenkunde; waarin zy elkander, geduurende hunne Wintersche avonden, by manier van uitſpanning, geſtadig ſcherpen. Ook zyn 'er eenigen, die zig op de Letterkunde toeleggen, dog derzulkter getal is niet groot: de Gemoedsneigingen, die geſchikt zyn ter onbedwongen verpoozingen, dulden niet wel een aanhoudend zittend leeven. 't Is egter zoo niet, of wy mogen nogtans roemen op Landlieden, welken onder de grootſte Taalkundigen behoord hebben; te weten de vermaarde Gebroeders VAN DER CODDE, Rhynsburger Boeren: waar van de een, onder den naam van GUILLELMUS CODDEUS, de waardigheid van 't Hoogleeraarſchap in de Ooſterſche Taalen, te Leiden, met lof bekleed heeft. Men verhaalt, hoe Prins MAURITS, die 'er eer in ſtelde, zulke Boeren op het Land te hebben, op zekeren tyd, den Franſchen Afgezant, in een Vorſtyk Speelreiſje, lokte, ter plaatſe daar deeze VAN DER CODDE de Ploegpaarden voor den Ploeg dreef; dat hy, hem aan de Koets geroepen hebbende, den Ambas-

basfateur verzogt, dien Boer, in verscheiden Taalen aan te spreken; en dat gemelde VAN DER CODDE den Ambassateur, tot deszelfs grootste verwondering, met zeer veel welspreekendheid, in onderscheiden Taalen, voldoende beantwoordde. Deeze, als gezegd is, werd naderhand tot Hoogleeraar verheven; maar zyne Broeders volhardden in het waarneemen van den Landbouw, en maakten volstandig werk van hunne geliefde Oeffeningen. Zy hebben ook een Nazaat gehad, die zig insgelyks der Taalen kundig maakte, en omtrent den jaare 1730 nog leefde. Deszelfs thans in weezen zynde Aftammelingen erkent men mede voor deftige braave Burgerlandlieden; dog die zugt tot verhevener Weetenschappen is by hen niet te bespeuren. Voor 't overige munten onze Boeren, wel byzonder veelen der Rbyn-en Delflanders, gemeenlyk uit in het Werktuigkundige; en bovenal in de Watertuigkunde; waar omtrent de Nood en de Natuur hen boven anderen bekwaam gemaakt heeft. Deeze liefhebbery voor 't Werktuigkundige straalt zelfs in de kindschheid door; toonende de Jongens bykans allerwegen hier omstreeks eene zugt, tot het namaaken van allerlei Werktuigjes, die onder hunne zinnen vallen; het zy Wagen-tjes, Molentjes, Schuitjes, Stalletjes, Ploegjes, en dergelyken. En schoon dit aan de kindsheid gemeen geagt mogte worden, hunne werkzaamheid toont dan egter nog

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ten minften, dat zy van der Jeugd af gelyk ftaan, met de Kinderen van andere befchaafde Volken.

Men kan uit alles, wat wy dus ver bygebragt hebben, raakende onzen Boerenftand, het zy dan Rhyn-en Delf- of Schie-en Amftellanders, genoegzaam afneemen; dat zy, in hunnen ftaat, geen onwaardige Leden der Maatschappye zyn; en dat onze Landlieden vooral niet minder geagt mogen worden, dan die van eenigen der bekende Natien. Laat ons nu voorts, volgens de voorheen gemaakte fchikking, onze befchouwing wenden tot de Zeelieden, aan onze Zeekusten, van 's *Gravenzande* af tot aan den *Helder*; welke Strandbewoonders wy, zonder agt te geeven op de verfchillende Landsverdeeling van Noord-en Zuid-Holland, als eene byzondere foort van Hollanders mogen aanmerken. Zy komen zekerlyk meer als eenige andere onzer Landzaaten voor, als een zuiver onvermengd flag van Hollanders; nademaal zy gemeenlyk niet alleen onder elkander in 't Huwelyk treden, maar ook zelfs de Dorpelingen in 't byzonder zig te faam verbinden. Hier uit ontftaat dan ook, dat zy, hoewel zy over 't geheel zeer na overeenkomen, egter, ten aanzien van hunne byzondere Dorpen, iets hebben, 't geen hun, met betrekking tot ieder Dorp, bykans, by uitftek eigen is; 't welk wy, na eene voorafgaande algemeene befchouwing, nader in agt zullen neemen. In 't een en 't

't ander geval, sluiten wy hier, gelyk men ligtlyk begrypt, uit, alle zulke byzondere Liederen, welken, ter oorzaake van eenig Staats-, Geestlyk, of ander Bestiervoerend Bewind, onder hen huisvesten; als daar zyn hunne Baljuwen, Secretarisfen, Predikanten, en hier en daar eenige Boekhouders of Reeders, die met eene ryke Zee-Boerin getrouwd zyn. Deezen tog behooren eigenlyk niet tot het bepaalde onderwerp onzer overweeginge; die wel byzonder gaat over onze natuurlyke Strandbewoonders; waar omtrent wy in 't algemeen het volgende kunnen melden.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wat hunne natuurlyke gestalte, die in de eerste plaats in aanmerking komt, betreft; de Mannen zyn meerendeels van eene zoo sterke, frische, fiere en gezonde Gestalte, dat ze boven alle onze andere Hollanders uitmunten. In vergelyking egter met onze overige Ingezeetenen, vind men ze niet buitengewoon kloek; zy hebben veelal eene middelmaatige lengte; zynde meer onder dan boven de zes voeten: verre de meesten haalen slegts vyf en een halven voet; en 't zyn maar enkelden, die boven de zes voeten lang zyn. Mannen van die lengte zyn hier by uitstek schoone Kaerels, dewyl ze doorgaans tevens een vastforsch Lichaamsgestel vertoonen; dog de meesten hellen naar het korte gedrongen. Voorts zyn zy meest allen van onze verdere Landsgenooten onderscheiden, niet alleen door de breedheid hunner Schouderen,

De HOLLANDSCHE Strandbewoonders.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

maar ook door de gezetheid van het geheele Rif, of Bovenlyf. Zy hebben verder ongemeen forfche en ronde Heupen, welgeëvenredigde Dyen en Beenen, die doorgaans rond en dik van Kuitspieren zyn, met netgevormde Enkelen, en, naar gerade van de robustheid der Lichaamen, met geen te groote of lompe Voeten. Kortom, hunne Lichaamen zyn zoo recht manlyk gevormd, en hunne Spieren zyn zoo fterk doortekenende en welgeplaatst; dat de Tekenkonst veelligt geen fchooner voorwerpen zoude kunnen wenfchen; vooral, zoo men in den trant van den beroemden Tekenaar en Konfchilder, CORNELIS VAN HAARLEM, in de Afbeeldingen van een Adam of een Hercules, zeer breedde Schouders begeerde. De Tekenkundigen, 't is waar, hebben dien Meester wel eens beript, over zyne ftoute Afbeeldingen; dog ik kan met zekerheid zeggen, dat ze in onze Zeelieden natuurlyk te vinden zyn. Het is aan onze Stranden gantsch niet vreemd, welgefchaapen Kaerels, van eene geregelde Tekenproportie, te ontmoeten, die Schouders hebben, welken tot één à twee-en twintig duimen, ja fomwylen meerder, in de breedte uitgezet zyn; en welker Borftspieren dan ook in evenredigheid zoo forfch voorkomen. Dit doet my zeer gezind zyn, om te vermoeden, dat onze Schilder, die alles naar 't leeven maalde, waarfchynlyk zeer veel gebruik gemaakt zal hebben van de geftake der

der sterkste Zantvoorder Zeelieden. In dit vermoeden versterkt ons de oplettende VAN MANDER, daar hy van deezen grooten Schilderbaas, in deszelfs Leevensbeschryving, het volgende meld. „ Cornelis quam zyn aanporrende natuure grootlyks te hulp, met uitneemende veel en vlytigh te teyckenen nae 't leven, daer toe uytzoekende van de beste en schoonste roerende en levende Antycke Beelden, die wy (let wel) *hier genoeg binnen 's Lands* hebben, als de ghewiste en alderbeste studie die men hebben kan”. Schoon nu VAN MANDER onze Zeelieden in deezen niet bepaaldlyk noeme, en maar alleen spreekte, van het Volk binnen 's Lands, dat CORNELIS daar toe uitzogt, zoo komt het my nochtans, uit de veelvuldig geroemde oplettendheid van onzen Schilder, en de gelegenheid der Stede Haarlem, daar zulke forsche Zeegasten dagelyks kwamen, zeer aanneemelyk voor; dat CORNELIS VAN HAARLEM, die *de beste en schoonste roerende en levende Beelden* gezogt heeft, zig ook bovenal van deeze fiere gestalten der Zandvoorders bediend zal hebben. Dan dit Schilderzugtige uitstapje bekortende, voelen wy ons genoopt, tot het naspooren der natuurlyke oorzaaken, van deeze zoo byzonder aan onze Zeelieden eigen gestalte.

Wanneer wy onze gedagten hier op willen vestigen, is 'er de natuurlyke reden zeer gemaklyk van te ontdekken. Men heeft

DE HOLLANDSCHE NATIE.

K. VAN MANDER, *Nederl. Schilders. Bl.* 207.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heeft flegts in aanmerking te neemen, dat zy een ongemeenen zwaaren arbeid met den Rug verrigten. Naauwlyks heeft een jonge Knaap de zes, zeven, of agt jaaren, bereikt, of hy torscht een zwaargelaaden Kriel met Visch, daaglyks, naar Stee. By behoorelyken wasdom, word de Kriel, met het toeneemen der jaaren, vergroot, en de Last vermeerderd. Hier uit moet dan natuurlyk volgen, overeenkomstig met het geen wy wegens verscheiden andere Beroepen reeds hebben aangemerkt, dat de Schouderbladen, en het Ruggerif, met de Spieren, niet alleen merkelyk uitgezet, maar ook tevens vaster en kragtiger worden. Dit heeft te meerder plaats by de Zantvoorders, om dat zy inzonderheid zulke zwaare lasten draagen, die een ander naauwlyks zou kunnen heffen. 'Er zyn voorbeelden genoeg van Zantvoorders, die een half vat Bier, door het gulle zand, op hun Rug getorscht hebben. Ja, men verhaalt, dat zeker Zantvoorder Zeeman, uitgelokt door de winst eener weddenschap, ééne of twee lange Planken over zyn Kriel gespannen hebbende, en daar op, ten zynen genoegen, een vadem droog Brandhout gestapeld zynde, dien last, van buiten de Zylpoort te *Haarlem*, tot binnen het Dorp *Zantvoort*, gedraagen zoude hebben. Wy geeven dit op, zoo als 't ons is overgeleverd; en zyn, hoe vreemd het in den eersten opslag voorkome, niet geheel ongeneigd, om het aan te neemen; zoo
uit

uit hoofde der verzekeringe van geloofwaardige Lieden, als wel byzonder uit de mogelijkheid, die wy 'er nog al in vinden. Het staat voor eerst vast, dat deeze Lieden ongemeene zwaare lasten draagen kunnen; en daar benevens hebben wy een buitengewoon sterk Man: als men nu naagaat, gelyk men wiskundig weet, dat de drukking van een last vermindert, naar maate dat dezelve in een uitgebreider evenwigt gehouden, en op het midden gedraagen word; zoo zal 't zeer wel te begrypen zyn, dat onze Zantvoorder, (het Hout in 't breede, en op het midden puntig toeloopende, gestapeld zynde,) het overleg by de kragt voegende, zulks heeft kunnen doen. Dan men beschouwe dit verhaal zoo als men 't goedvinde; dit is althans zeker, dat de ongemeene kragten, die de Zeelieden met de Schouders oeffenen, zoo door het draagen zelve, als door het zetten der Armen in de zyden, en het knellen der Draagbanden, om de Schoudergewrigten, natuurlyk te wege moeten brengen, dat zy zeer breede Schouders, mitsgaders sterke Borst-en Lendespieren verkrygen. Hier toe behoort ook de ongemeene sterke kragt, die zy in 't werk stellen, als zy hunne Schepen, met den Rug tegens de agter-en voorstevens geschoord, op rollen, van Strand over de Zeebanken kruien. Wanneer men nu verder by het gemelde nog voegt, dat ze steeds bloot staan voor allerlei guur Weer en de Koude; als mede dat zy een

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zwaa-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zwaaren Scheeps-arbeid hebben; dan behoeft men zig niet meer te verwonderen over dit onderscheid; en 't is niet dan zeer natuurlyk, dat onze Zeelieden over het algemeen, by uitstek, zulke vaste, fterke, en breedgefchouderde Menfchen zyn. Daar uit volgt dan ook van zelve, dat hunne Heupen eene meerder vaste en fterker uitzetting fchynen te hebben; waar tegen de de Middel, boven de Heupen, en onder de Ribben, weder vry eng gedrongen is; dat natuurlyk ontftaat, uit hunne middelmaatige korte gefalte, die eerder het Been-dergeftel en de Borstfpiereu, dan de weeke Buikfpiereu, doet uitzetten. Zeer veel doet ook hier toe de wyze hunner kleedinge; nadien zy de Broeksbanden, niet, gelijk de Stedelingen, op de Heup draagen, maar boven de Heup toebinden; en de uitzwendige gefalte van de Heup, door twee of wel drie Broeken, verdikken. Voorts hebben zy hunne Wambaizen glad en net om 't lichaam geflooten; het welk de zwaare Schouderen, den breedten Rug, en de forfche Lendenen recht manlyk doet uitzteeken.

Dit alles te famengenomen, maakt het uiterlyke aanzien onzer Zeelieden forfch en manhaftig; waar mede ook hun gelaat en verdere houding zeer wel overeenkomt. Ze zyn meest allen van eene ronde Tronie, breed van Voorhoofd, niet uitfteekend van Kin, veel eer rond dan fpietsagtig, en kort van Hals; waar door een gezonde be-
jaar-

jaarde Zeeboer, van de kortste gestalte, de Onderkin digt aan den Hals en Borst heeft. Allen, (maar eenige weinigen uitgezonderd,) hebben ze kort gekruld bruin Hoofdhair, 't welk by veelen, door eene losse krul, leevendig om 't Hoofd zwiert: ook vind men hier, meer dan elders, zeer fraaie gekrulde Kroeskoppen. Hunne Wenkbrauwen zyn zwaar gehaird, en evenwel niet zeer uitpuilend. De koleur van hun Vel is ongemeen blank; dog door de Zee-
lugt en de Zon word dezelve doorgaans tot het bruine getrokken. De blaauwe Oogen zyn Mannen en Vrouwen gemeen; men ontmoet 'er nog etlyke bruinoogigen, dog schaars; en de zulken vertoonen een allerleevendigsten opslag. De Oogleden, die by hen niet groot, maar eer van eene middelmaatige kleenheid zyn, geeven, gelyk dit den zulken veelal eigen is, eene zekere vriendlyke openhartigheid te kennen: ook is hun geheele opslag vriendlyk, dog ernstig en deftig; en 'er zweeft geen de minste trek van wangunst of list op hun aanschyn. In de overige uiterlykheden hebben zy alleszins een Manlyk voorkomen: hunne beweging en gang is wel wat zwaaiende, dog egter tevens fier: zy stappen helder recht op, met wakkere schreden, en zetten de voeten regelmatig voort; maakende telkens eene luttige buiging in de Kniën. Men zal onder de honderd Zeelieden, als men eenige stoude of kwynende zieken uitzondert, geen tien,
en

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

en eer minder, vinden, die niet helder recht op, met opgerigten Hoofde, gaan; en in alles zulk eene leevendige uitwendigheid vertoonen, dat het welgemaakte Lichaam versierd worde, door de vlugge onbedwongen natuurlyke beweging.

DeVrou-
wen on-
zer
Strand-
bewoon-
ders.

Wat de Vrouwen aanbelangt, dezelve zyn mede ongemeen gezond en sterk van gestalte; veelal van gelyke, ja meerder, kloekte dan de Mannen; en ik meen my niet te vergisfen, als ik zeg, dat veele Vrouwen der Zeelieden, van *Scheveningen* en *Katwyk aan Zee*, mitsgaders eenigen van *Noordwyk aan Zee*, kloeker zyn dan de Mannen. 'Er zyn althans heden, by die van *Katwyk aan Zee*, veele kloeke Vrouwen, die, door eene welgeschapen lengte, veele Mannen te boven gaan; terwyl de Zeelieden van *Zandvoort*, van *Egmond aan Zee*, enz., meestal korter Vrouwen hebben. Als men de Vischdraagsters naar de Stad *Haarlem* eens vergelykt, by die, welke te *Leiden* en in *den Haag* ter Markte komen, is dit onderscheid voor een opmerksaamen wel dra duidelyk zichtbaar. Over 't geheel zyn deeze onze Strandbewoondsters eerder van eene middelmaatige, dan van eene uitgelezen schoonheid; ten minste verliest eene Vrouw, van omtrent en boven de dertig jaaren, haare frische schoonheid veel eer, dan ik zulks wel in de Land-Boerinnen heb opgemerkt. De oorzaak hier van heeft men, zoo als ik onder ver-
be-

betering gisfe , te zoeken in het doorstaan van den invloed der Lugt en de hette der Zonne, het woonen, het gaan, en arbeiden in de Zandduinen. Wy weeten immers natuurkundig, dat de wederomkaating der Zonnestraalen veel sterker werkt op het Zand, dat een glasagtigen aart heeft, en, zoo men wil, uit kleene Keisteentjes bestaat; dan wel op de zwarte Aarde; die porieuzer, of min geslooten, zynde, de straalen te ligter doorlaat. Als men op een heeten Zomerschen Dag door de Duinen wandelt, voelt men dat de hette zelfs door de Schoenzoolen heen dringt, en het Aangezigt als verschroeit; terwyl men 'er op de gemeene Landwegen niets van gewaar word. Dit zoo zynde, heeft zulks, ten aanzien onzer Zeevrouwen, ook dit gevolg; dat zy, die daaglyks over Strand en Duin gaan, te eerder onderhevig zyn aan eene, om zoo te spreken, verharding en inkrimping van de Huid, en het daaronder liggende Netvlies. En dit word men bestendig gewaar, in het aangezigt der meeste Vrouwen, die zig gestadig aan de lugt bloot geeven; men ziet wel byzonder haare Mond en Neuspieren aan de Wangen, eerlang met eene zekere ouwelyke berimpeling bezet. En de bevinding leert aan de andere zyde, dat dezulken, die, het zy door hun vermogen, of huislyk beroep, meestal in huis zitten, veel langer en algemeener eene bevallige schoonheid bewaaren. Edog, schoon deeze laatsten 't hier-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

in al winnen, zy verliezen het ondertus-
fchen, ten aanzien der overige eigenschap-
pen eener gezonde gestalte; die veelal het
deel der eersten is. Dit slag van Zeeboe-
rinnen tog bestaat meerendeels uit onge-
meen sterke Vrouwlieden; zy zyn grof van
Gebeente, 't welk zelfs in haar aangezigt
doorstraalt; zwaar van Heupen en Dyen;
hebben sterke Beenen, groote Voeten, en
vaste Schouders. En schoon ze doorgaans
niet zoo zwaar van Boezem zyn, als onze
Bouw-Boerinnen, vind men 'er de meeste
die vleeschig en welgespierd, en ook eenigen
die zwaar en klieragtig van Boezem zyn. Men
fchynt 'er hier ook zoo veel werks niet van
te maaken, als by de Land-Boerinnen; na-
demaal ze veel onagtzaamer op haare Keurs-
lyven, en het toerygen haarer Jakken zyn:
draagende gemeenlyk ruime groote Keurs-
lyven, die zy zeer onagtzaam aantrekken.
Hier van moet men egter eenige puntige
Vrouwen onder de vermogendsten uitzon-
deren; als welken, gelyk de Maaslandflui-
zers, daar omtrent zeer net en keurig zyn.
Wyders is 'er, ten opzichte van het uiter-
lyke gelaat, of het aangezigt der Vrou-
wen, iets byzonders in het eene Zee-Dorp,
by vergelyking met het andere. De Tro-
nien der Scheveninger, Katwyker, en
Noordwyker Vrouwen, hellen veelal naar
het langwerpige en sterke; vertoonen
een mannelyken opslag; zyn zwaar van
Neus, hoog en vlak van Voorhoofd; by ee-
nigen ziet men 't wel wat ronder, dog 't is
meest-

meestal zeer plat, en indrukkende aan de zyden van 't Hoofd. In onderscheidinge hier van is 'er by die van *Zantvoort, Wyk op Zee, Egmond, Petten, den Helder*, enz., inzonderheid by de twee eerstgenoemden, een zeker iets, dat myne oplettendheid getrokken heeft. Men bezie de Vrouwen en Meisjes, van de vyftien a zestien, tot de dertig jaaren, op die Dorpen eens aandachtig; en men zal gewaar worden, dat het grootste gedeelte zoo veel overeenkomst in gelykenis van gedaante heeft, dat men ze elders voor Zusters zoude aanzien. Zy hebben allen, eenigen uitgezonderd, een net Voorhoofd; en de Neus daalt van daar, zonder eenige indrukking, recht nederwaards; zyn niet groot van Neusgaten en Neuslellen, maar zeer net en welbesneeden; juist zoo, als de Beeldhouwers dezelve in de Antiken begeeren. Ook is de niet groote of Boersche Mond, door eene vriendlyke inrigting der Lachspieren, zeer bevallig geplaatst. De Kin is mede niet zwaar; en de niet groote Oogen staan onder vrolyke Wenkbrauwen. Met één woord, de Tronien deezer Dorpelingen zyn, naar gerade van derzelve sterke gedrongen Lichaamen, eer tenger, dan lomp en zwaar. Ook heerscht 'er, zoo wel onder de Mannen als onder de Vrouwen, eene verregaande gelykheid; die, als men 'er oplette, ligt in 't oog loopt; en zeker grootlyks daar uit ontstaat, dat zy, van ouds af, tot heden toe, bykans enkel en alleen, onder

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De
Voort-
teeling,
enz. on-
zer
Strand-
bewoon-
deren.

de eigen Dorpelingen trouwen; waar door ze natuurlyk een eenflagtig Nakroost voortbrengen.

Raakende dit stuk, staat ons met één woord te melden, dat onze Strandbewooners, over 't geheel, ongemeen sterke Kinderen teelen. De Vrouwen, die, staande haare dragt veelal voorspoedig en gezond leeven, baaren, zoo 't my voorgekomen is, eenige byzondere toevallen buiten gesteld, natuurlyk en gemaklyk. Men hoort hier weinig van mocilyke baaringen; ten zy men, naar den smaak van sommige hendaagsche Vroedkundigen, daar onder betrekke alle zoodanige gevallen, waarin de Vrouwen gewoonlyk spreken van het kwaad te hebben, het zuur te haalen, enz. Dat zy gelukkig in haare dragt, en gemaklyk in de baaring zyn, getuigen hunne gezonde Kinderen: een verminkte op een Zeedorp is iets zeldzaams, naar maate van de menigte: hier en daar vind men een enkelen kreupelen; dog, zoo ik niet mis hebbe, zyn 'er thans te *Scheveningen* meer dan voor deezen; dog ze zyn vlug, vast en gezond; dat de manken nog al veel eigen is.

De Leeftyd van deeze onze Ingezetenen rekt zig natuurlyk tot een gezegenden ouderdom; en zoo men verscheiden gezonde, cerwaardige, eerlyke en deftige Gryzaards in Holland by elkander begeert op te speuren, men zoeke dezelve aan onze Stranden. Hier blinken etlyke oude gezonde
Sche-

Schedels, met de echte Zilveren Hairen; en daar de Natuur dezelve kaluw gemaakt heeft, vertoonen zig frifche blanke kruinen, gefchikt om de eerbied te verwekken, die eene eerwaardige Grysheid in 't gemoed der jongeren prent; in welke deugd ook onze Strandbewoonders uitmunten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Gaan wy verder hunne Getemperdheden na, dan komen ze ons zeer algemeen voor, als Menfchen van een gemengden, bloedryken en wateragtigen aart. Uit dien hoofde zyn ze zeer gematigd in alle hunne handelingen, en genoegzaam onverschillig omtrent alles, wat buiten hun beroep en dagelykfchen ommevang is. Men kan hen geenszins befchuldigen van oplopendheid, en zelden vind men ze haatdraagend; dog, als een wrok zig eens by hen vastgezet heeft, zyn ze veelal onverzoenlyk; inzonderheid, wanneer zy zig van hunne Bloedverwanten beledigd agten: in zulk een geval gebeurt het dikmaals, dat ze de Bloedverwanten onterven, en hunne bezitting eenen minder nader Nabeftaande, of zelfs eenen Vreemden, toevoegen. Zy gedraagen zig zeer infchiklyk, en flaan niet ligt over tot toorn of gramfchap, maar zyn onttembaar, als 't hun recht ernst is. Men zal de Zeelieden onder elkander, in hunne uitgelaaten vreugdebedryven op de Kermiften, een knappen roes zien drinken, zonder dat 'er eenige ruzie voorvalt; en zoo dezelve, by ongeluk, ontftaat, 't zy

Natuurlyke Getemperdheid onzer Strandbewoonders.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

door iemand hunner, of door een Vreemden, zyn ze ligtlyk ter neder te zetten. Men zou hier uit, in den eersten opflag, wel afleiden, dat ze bloodaarts zyn; dog 't is ver van daar. Dit hun gedrag spruit niet voort uit eene verzaagtheid; maar uit eene natuurlyke gedweeheid in 't gemoed; en eene vreeze van, door hunne geweldige kragten, een al te ongelukkigigen slag te doen. Daar benevens zyn ze van een menschlievenden aart, en byzonder verknogt aan hunne Medeburgers; dit doet hen ligtlyk denken, dat een ander hen, in zulk eene omftandigheid, door geen opgekropten haat, maar flegts door den dronk of een misverftand beledigt; 't welk zy des, zonder moeilykheid, over 't hoofd zien. Dog, zoo het eens gebeure, dat hun een ondraagelyke hoon, of dergelyke, uit eene moedwillige kwaadaartigheid word aangedaan; wee dan hem, die onder hunne Vuisten komt; hunne fterke kragten zyn, op dat bezef, woedend, en zonder toom of teugel; ja, zonder de kneeën van de Worftel-, Vegt- of Snykonst te verftaan, heeft alles wat hun voorkomt, lings en rechts, in zodanig een geval, hunne wraak te dugten. Veelen trekken dan wel dra party, en de een helpt den ander getrouwlyk. Vooral ftaan ze elkander onwankelbaar by, als iemand hunner door een Vreemden mishandeld is. Hy, die een enkelen Zeeman beledigt, mag ftaat maaken, dat 'er honderd zullen toevliegen,

om

om hem te helpen: wanneer het onbe-
zuisd, en als met dommekragten, gelyk
men zegt, toegaat. Dan, onder hun ei-
gen Volk komt het weinig tot vegten of
flaan: maar 't gemeenste slag vecht des te
meesterlyker met den mond. Kyven en schel-
den geen gebrek; dat op de tong ligt moet
'er uit; dog de kyvagie is niet bykans ten
einde, of ze word veelal met eene vrien-
denteug van Bier, Thee, of Koffy, be-
flooten. Elk. hunner is zeer nayverig in
zyn Beroep; gewoonlyk, omtrent zyns ge-
lyken, niet zoo zeer uit wangunst, jegens
de welvaart van anderen, als wel om de-
zulken door vlyt te agterhaalen. Hier uit
ontstaat het, dat sommigen voor ryker ge-
houden willen worden, dan ze zyn; ter-
wyl anderen zig veelal armer vertoonen,
dan ze in waarheid geschat mogen worden.
Veelyds beschouwen ze een by uitstek
Ryken en Vermogenden onder hen met
verwondering, of liever nayver; wangunst
durf ik het, bescheidenheidshalve, niet
noemen; egter heeft het 'er dikwerf een
zweem van. De vermogendsten van het
Dorp zyn tog doorgaans het onderwerp van
de snappery en het gekal der Buurwyven.
Als eene vermogende Vrouw maar in een
nieuw Jak, of met een besten Rok voor
den dag komt, of wat netjes gekleed ver-
schynt, is 't wel dra; „'t zyn Ryke Lui,
„ die meugen alles doen”. Het woord
ryke Lui word dus, by de Zeelieden, dik-
wils in een schertsenden zin genomen; en

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de benaaming van *arm*, neemenze, integendeel, wel eens in een goeden zin. Zy zullen zig minder gebelgd agten, wanneer men hen arme Visfchers noemt, dan zoo men hen als Ryk begroet: en, ondanks dit, zyn ze banger voor de armoede, dan voor den dood. Al wat naarftigheid en zuinigheid op een eerlyk hart vermag, ziet men ze aanwenden, om het onderhoud van de gemeene Armen te ontgaan, ten einde daar toe niet te vervallen. Maar komt het zoo verre, dat de nood hen perst om Armen-Brood te eeten, dan ligt 'er ook de vlyt en yver toe; dan zyn ze moedeloos, neêrflagtig, worden lui en loom. Zy arbeiden, zy visfchen, zy neemen nog al iets by der hand, dog alles gefchied met eene foort van lustloosheid, die hen niet licht ontglyd, maar gemeenlyk tot den ouderdom aankleeft. Dit brengt zelfs der zulkker Kinderen tot eene foort van fchaamtelosheid, zoo dat ze een Vreemden, tot verveelens toe, al fchooiende agteraan loopen, om een Duitje. Dit heeft ook nog al eenigzins plaats by eene foort van Kinderen van vermogender Ouders; dog dan gefchied het, met een zekeren omweg: zy veilen Schelpjes en Hoorntjes; willen voor u in Zee loopen; onderregten u, ongevraagd, van de gelegenheid van 't Strand en de Zee; vertellen u, welke foort van Visch 'er aangefpoeld ligge, wien dit of dat Scheepje toekome, en wat meer van die natuur zy. Dit alles doen die
Knaa-

Knaapen, op hoop eener kleene gifte; en zoo 'er één wat krygt, word dezelve straks door eene menigte gevolgd. Dog die beschaafder bedelaary heerscht meest, by de Scheveningers en Katwykers; waar toe de dagelyksche wandeling van Hovelingen en Vreemden, van 's Hage naar 't Strand, zeer veel doet.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Voorts heerscht 'er, by onze Strandlieden, gemeenlyk eene onbedwongen vrymoedigheid in 't spreken. Niet alleen de Mannen, maar ook de Jongelingen en Kinderen, zullen een ieder heusch te spraak staan, en zelfs vrymoedig vraagen, zonder veel ommezwaai van woorden. En niettegenstaande dit alles, weet ik geen Streeken in ons Land, daar men meer stamerende menschen, of zogenoemde *Hakkelaars*, vind, dan aan onze Stranden, vooral wanneer zy jong zyn. Ik zou byna staande durven houden, dat men, onder de tien Kinderen, die in 't aankomen der Jongeling- of Dogterschap zyn, één stamerenden zal vinden; ten minsten zulk eenen, die twee a driemaal agter een het zelfde woord zal noemen. Dog dit schynt in ryper ouderdom te veranderen; alzo het onder de Bejaarden minder algemeen is. Wy zyn daarom niet vreemd van zulks toe te schryven aan eene leevendige drift, welke in hunne jonge Kinderen heerscht; waar door ze allen zeer driftig zyn in 't spreken, dat hen de woorden doet bekorten; en daar dan by komt eene soort

Spraak
en Tong-
valonzer
Strand-
bewoon-
deren.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van beteuterdheid, om dat ze zig, zoo zy waanen, niet schielyk genoeg kunnen uitdrukken. Dit overhaastende spreken verkeert, by de meerdere bestendigheid der jaaren, in eene tegengestelde langzaamheid; die hen met overleg doet spreken, en voor 't stameren bewaart. Zoo tog hoort men de bejaarder Zeelieden in 't gemeen de woorden zeer sterk uitdrukken, en ze zelfs lang laten nasleepen. Hunne stem is doorgaans zeer zuiver, en de uitspraak zwaar: dog veelal verwarren zy de klanken der Klinkletters; *Willem* is, by voorbeeld, *Wullem*: ook klinkt de *w* hier veelal, op zyn Engelsch, zeer lang; als *water*, volmondig *uwæter*. Wyders spreken zy over 't geheel volstrekt verstaanbaar Hollandsch; hoewel zy aan sommige woorden een vreemden klank geeven. *Zee* is *Ziae*; *Sneeuw*, *snouw*; *nu*, *nou* of *nouw*; *Scheveningen*, *Schiaevelingen*; *Katwyk*, *Kat-tik*; *Leiden*, *Laijen*; *jongen*, *jôléé*, enz.

Liefde-
drift en
Vryery
onzer
Strand-
bewoon-
deren.

Wat hunne Minnaryen betreft, zy zyn zekerlyk hierin niet van de driftigsten; maar men vind hen zeer bestendig en getrouw, omtrent het beminde Voorwerp. Dog schoon ze min driftig dan anderen voorkomen, schynen ze nogtans in 't stuk der Liefdehandelingen dikwerf te ongeduldig te zyn, om, door onthouding, den Brui-loftsdag af te wagten. 't Is aan onze Stranden zeer gemeen, eene Bruid bezwan-gerd te zien voor den Trouwdag; en men reket haar zulks tot geen schande; om dat

zy

zy zig verzekerd houden, dat de Gelieven elkander getrouw en standvastig beminnen: ook treffen zy gemeenlyk zeer goede Huwelyken. Zou men, daar alles immers zyne reden heeft, hier wel ongegrond denken, als men giste dat de Zeevaart eene voornaame oorzaak deezer te vroege Minnehandelingen is? De Jongmans, die gemeenlyk een gantschen Zomer ter Visccherye vaaren, zyn veelligt in een soort van vreeze, dat hunne Vrysters zig, gedurende hun afzyn, met den eenen of anderen te huis blyvenden Gezel mogten verbinden; en verzekeren zig daarom van het voorwerp hunner Minne, door dien natuuryken Liefdeband van een Kind: en de Vrysters stellen zig daar mede, op haare beurt, ook gerust, dat haar Lieveeling, op reis en afwezig zynde, zig niet elders zal vergaapen. Maar nog sterker reden ligt 'er in de onthouding, en het lang afzyn der Jongmannen op Zee. Als zulk een Jongman te rug komt, en zig, na een lang uitgerekt verlangen, in de armen zyner Beminde werpt, overwint de Liefde ligtlyk, ter wederzyde, alles, wat in een dagelykschen ommeegang tegenstand mag bieden: en hy, die niet van steen is, kan ligtlyk begrypen, van welk een uitwerksel dit op jonge, sterke, bloedryke Menschen kan weezen. Hier by komt nog de afkeer, welken zy doorgaans voor dartele Vrouwen hebben; die men ook, weinig of niet, onder onze Strandbewoondsters vinden zal.

Als

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Als men deeze hunne Liefdehandelingen dus befchouwt, uit het oogpunt van de natuurlyke aandoenlykheid aller Menschen, zal men onze Strandjeugd deswegens van geene geile dartelheid befchuldigen; en hunne misflagen van onvoorzigtigheid hier omtrent nog al met een verfchoonend oog befchouwen. Dan al genoeg over eene zaak, die by onze Zeelieden en Strandbewoonders algemeen is.

Byzon-
dere
Deug-
den on-
zer
Strand-
bewoon-
deren.

Laat ons, van dit onderwerp aftappende, het oog nu verder vestigen op hunne Gemoedsgefteldheid; waarin ze niet beneden anderen gefchat behooren te worden. Aandoenlyk zyn ze zeker voor droefheid; dog op verre na niet in die overgegeeven drift, welke zig, ten minften in den uiterlyken fchyn, veelvuldig by de Stedelingen vertoont; en van daar zyn ze gemeenlyk geduldiger in tegenfpoed. Een Vifchers-Knaap, die ledig t'huis komt, draagt zyn lot gelaaten; hy troost zig met de hoop van daar na een beter. En ik weet, in ons geheele Land, geen Ingezetenen, die, over 't algemeen, in hunne Voor- en Tegenfpoed, meer berusten in de Godlyke Voorzienigheid. Men vind hen zeer dankbaar voor tydlyke Zegeningen, daar ze, in hunnen ommevang onder elkander, geftadig erkentlyk van fpreeken: en tevens ongemeen geduldig in 't ondergaan van rampen; ftellende zig gerust in 't beftier des Allerhoogften, aan wiens wys en goed
bc-

besluit zy alle hunne Lotgevallen toefchryven. Zy komen, over 't geheel beschouwd, voor, als een by uitstek Godsdienstig Volk; dat volyverig is, voor de heerschende Hervormde Leer; waar aan ze zig letterlyk en onverzettelyk houden. Men mag onder hen eenige inwendige verdeeldheden van Coccejaans en Voetiaans vinden, als oorspronglyk in den boezem der heerschende Kerke zelve; maar buiten dit zyn 'er die van de andere Gezintheden der Christenen schaars. Het getal der Roomschezinden, op onze Zeedorpen, is van geen groot aanbelang, en Lutherschen, mitsgaders Doopsgezinden, zyn 'er zeer zeldzaam; dog hier en daar loopt 'er, by onderzoekende Koppen, nog wel eens een Remonstrant onder: vooral te *Noordwyk aan Zee*; daar zelfs eenige Ledemaaten der Remonstrantsche Gemeente van *Noordwyk Binnen* huisvesten. Ze zyn groote Liefhebbers van 't zingen van Psalmen en Lofzangen; de losfer Liedjes en Minne deunen beginnen 'er wel wat invloeds te krygen; dog ze haaten de onkuische Liedjes, en de Psalmen, die ze gewoonlyk in Zee, en onder het vischen, opheffen, behouden nog steeds den voorrang. Ja 't is niet vreemd, onze Strandbewoonders in hunne vrolyke partyen, om prys, Psalmen te hooren zingen; en dit gaat zoo verre, dat ze elkander meermaals tot eene zingparty uitdaagen, en 'er weddenschappen op aangaan; des zy in dit opzicht een vrolyk

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lyk en lustig Volk genoemd mogen worden. Schoon ze zig schroomagtig, of liever belemmerd, toonen, in gevallen, aan welken zy niet gewoon zyn, ziet men ze egter gantsch niet vreesagtig voor de eifselykfte gevaaren en noodlottigheden der Zeevaart. In de grootfte onverfchrokkenheid, steeken zy van Land, met hunne Pinkjes, die tegen de golven opsteigeren; en vaaren dikwerf moedig, in weerwil der guurste buien en vlaagen; ja, in 't aanzien van den Dood zelve. Zy betoonen steeds in alles een getroost gemoed, en eene bedaardheid van geest, die 't geen men gewoonlyk van Zeelieden verwacht, te boven gaat; en bykans nooit zal men een oneffen woord onder hen hooren. Het vreesfelyke vloeken der Scheepsmatrozen, op de Oorlog-, Oost-Indische- en Koopvaardy-Schepen, is hun een gruwel: een Vloekert is hier een verfoeilijk mensch, daar ze geen agting voor hebben; en zoo ze hunne Kinderen ergens streng om kastyden, 't is om 't vloeken. Hun zwaarste vloekwoord is veelal de Duivel, Saetan of Saekerloot; en 't is onder 't slegtste foort nog al vry gemeen, Saetanse of Duivelsche jongen te zeggen; maar 't onheilighen van Gods Naam word naauwlyks onder hen gehoord. De eerbied voor het Opperweezen wederhoud hen; en deeze gaat vergezeld van een ongeveinsd vertrouwen op de Voorzienigheid; dat hen stout maakt in alle gevaaren. Men ziet ook op onze Stranden de Vrouwlyke Kunne, hoe teêr-

teêrhartig anders, met de grootſte gemoe- digheid, haare Vaders, Mannen en Kinde- ren, ter Scheepe geleiden; men ziet ze el- kander, met de grootſte bedaardheid, de af- ſcheidskusfen geeven; en ſchoon het ſchei- den nu en dan een traantje uit de Liefde-oo- gen perſe, geſchied zulks nogtans niet met een uitgelaaten misbaar, maar met eene ze- kere ſtilzwygendheid, die eene verwonder- lyke ſterkte van 't gemoed te kennen geeft. Herhaalde keeren heb ik zulks, by het af- vaaren der Pinkjes, met eene innerlyke aandoening beſchouwd; en ik geloof op- rechtlyk, te kunnen betuigen, dat ik 'er ſomwylen meer aandoening van had, dan zy zelve gevoelden: zekerlyk, om dat ik minder gewoon was aan die werking der Hartſtogten. En dit denkbeeld, dat onze Hartſtogten minder ſterk werken, naar maate dat wy meerder, aan zekere daar toe anders aanleidelyke omſtandigheden, ge- woon zyn, behoorde men in agt te nee- men; eer men onze Zeelieden, gelyk dik- wils gebeurt, ongegrond beſchuldigt, van eene verregaande onbarmhartigheid, ten aanzien der Strandelingen.

Men is naamlyk, uit hoofde van eenige gevallen, omtrent Schepen en Scheepsge- zellen, die op onze Stranden ſchipbreuk ondergaan hebben, vry algemeen van ge- voelen, dat onze Hollandſche Zeelieden, op hoop van den buit der aanſtrandende Goe- deren, niet zeer geneigd zyn, om aan zo- danige noodlydenden de behulpzaame hand

De Eer
onzer
Strand-
bewoon-
deren
verdee-
digd.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

te bieden. Dan ik meen in ſtaat te zyn, van te kunnen toonen, dat men hierin veelal te verre gaat; en zulks beweegt my, om, ter liefde onzer Strandbewoonderen, het 'er op toe te leggen, om hunne Eer, in dit opzicht, openlyk te verdedigen. Vooraf egter wil ik aangemerkt hebben, hoe 't myn oogmerk niet is te beweeran, dat 'er nooit iets, ten deezen opzichte, aan onze Stranden voorvalle, waarover men rechtmatig zou mogen klaagen. Alle onze Strandbewoonderen, hoofd voor hoofd, in alles vry te ſpreken van verkeerde handelingen, zal geen verſtandig Mensch van my wagten. Maar 't oog hebbende op de algemeenheid der beſchuldiging, ſtel ik my de verdediging van 't doorgaande gedrag onzer Zeelieden in 't algemeen, ten deezen opzichte, voor; en dit vertrouwt ik is vry te ſpreken van dit hooggaande verwyf; ten minſten in zoo verre, dat onze Strandbewoonderen daar omtrent niet te beſchuldigen zyn, boven onze Binnenlandſche Inwoonders, in foortgelyke gevallen. Ik ſta toe, dat 'er zekerlyk gevallen kunnen, ja hebben beſtaan, in welken zy wat traag, in het redden der Manſchap van het eene of andere Schip geagt mogten worden. Ik ſtaa meer toe, naamlyk, dat de begeerte tot Goederen zig zoo ver onder onze Zeelieden kan uitſtrekken, dat zy zig toeëigenen 't geen zy aan het Strand ontdekken. Dan ik beſchouw het een en 't ander als een natuurlyk gevolg van hun
Be-

Beroep zelve, en der omftandigheden, waarin zy zig bevinden.

Raakende het eerste ftuk; onze Zeelieden zyn, dat wel gade geflaagen moet worden, de gevaaren der Zee kundig; en weeten dus in veele gevallen, dat zy de redding dier ongelukkigcn, zonder hun eigen leevensgevaar, niet kunnen onderneemen. Deeze kundigheid van de gevaaren, benevens de gewoonte van 'er voor bloot te ftaan, doet hen wyders het gevaar van een ander met minder aandoening befchouwen, dan dezulken het aanzien, dien de eifelyke branding der Zee gantsch verfchrikkelyk voorkomt. Dus zyn zy natuurlyk verhard tegen de gevaaren, in welken zig een ander Zeeman bevind; waar aan zy, door de dagelyksche ondervinding, voor zig zelve gewoon zyn. Zy befchouwen des het lot van zulk een noodlydenden, als een gevolg van dat Beroep, naar de voorfchikking der Voorzienigheid. 't Is 'er juist zoo mede gelegen, als met den Oorlog en het ftryden te Lande; daar men voor ons, die 'er niet aan gewoon zyn, veel onmenfchlyker te werk gaat. Een Officier en Soldaat, in den kryg zynde, gewent zig dermaate aan het doodflaan, dat hy een Mensch als niets telle. Hoe onbarmhartig moeten wy niet befchouwen het wreede krygsgebruik, van honderden van zyn eigen Volk, met voorkennis van het gevaar, naar plaatfen te zenden, daar ze eensklaps in de lugt ftaan te vliegen? Men weet, dat zulks

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

voorvalt, in het bezetten der Mynen; wier aansteeking door den Vyand men ieder oogenblik verwagt; wanneer 'er, zonder dat een moedig Soldaat op den Vyand mag aanvallen, honderden te gelyk aan stukken geslaagen zullen worden. Of dit nu met eene natuurlyke barmhartigheid overeenkome, en of het in de krygskunde geoorloofd zy, onderzoek ik niet; maar ik breng het alleen te berde, om te toonen, dat de natuur der Menschen zig, door de gewoonte, met 'er dagelyks ondervinding van te hebben, zelfs aan de onbarmhartigste bedryven overgeeft. Indien dan onze Zee-lieden al eens wat koel, in 't stuk der reddinge, aan eenigen mogten voorkoomen; zou men dit kunnen aanmerken als een gevolg van hunne gewoonte aan 't gevaar; en dus zouden ze, van de ergste zyde beschouwd zynde, nog verschoonlyk geagt mogen worden. Dan 't is wel verre van daar, dat de gewoonte zoo veel op hen vermoge, dat ze geheel onbarmhartig zyn. 'Er heerscht, integendeel, by onze Strandbewoonders, eenig slegt Volkje uitgezonderd, eene algemeene bereidwilligheid, om, zoo zy maar half kans zien, hunne Medemenschen te helpen: en 't zou my niet zwaar vallen, meerder bewyzen van Menschenliefde in dit stuk by te brengen; dan anderen voorbeelden van onbarmhartigheid kunnen aanvoeren. Hier omtrent is onze Natie al van oudsher beroemd geweest, by de Nabuur-Volken; die, gelyk

VAN

VAN HEEMSKERK spreekt, „ alsfe im-
 „ mers tot het erbermelyk ongeluk van
 „ Schipbreuk moeten vervallen, hen in
 „ haar ongeluk nog gelukkig houden,
 „ dat zulks op onze Stranden heeft mogen
 „ geschieden. Met vollen monde beken-
 „ nende, dat ze in haar eigen Land, en
 „ by haar eigen Landsluiden, die trouwe
 „ voorzorge, en medoogende behulpzaam-
 „ heid, nog verhoopt, nog gevonden zou-
 „ den hebben”. Men voege by dit getui-
 genis, dat alleszins ter eere onzer Zeelie-
 den strekt, hoe 't blykbaar zy, dat de
 Rechtsgeleerde geschillen over dit stuk,
 niet zoo zeer de inhaaligheid van den ge-
 meenen Man, als wel de onrechtmaatige
 toeëigening der Landsheeren betreffen.
 Men beschouwe ook eens alle die verwy-
 tingen, ten laste onzer Strandbewonde-
 ren, een weinig van naby. Wie zyn het,
 die 'er zig het meest over beklagen?
 Dwaal ik, als ik zegge, dat het veelal
 Volkeren zyn, die onze braave Zeelieden,
 als ze zig in nood bevinden, het onbarm-
 hartigste behandelen? Komen verder zulke
 klagten niet veelal van Kooplieden, die
 hunne eigen listige praktyken eerlyk willen
 doen schynen, door onze braave Zeelieden
 te beschuldigen? Zyn niet de Engelsche
 Kustbewoonders de onbarmhartigste mis-
 handelaars onzer vrye Vischeryen en
 Scheepsvaart? En weet men niet, hoe 't
 wel eens gebeurt, dat trouwlooze Kooplie-
 den de Asfuradeurs bedriegen, met voor-

DE HOL-
 LAND-
 SCHE
 NATIE.

Zie VAN
 HEEMS-
 KERK,
*Bat. Ar-
 cadia,*
 Bl. 289.

DE HOL
LAND-
SCHE
NATIE.

bedagtlyk een Schip en Laading aan te geeven, waar omtrent zy in 't geheim met de Schippers overeengekomen zyn, om het zelve te doen stranden; wanneer 'er getuigenis gegeeven word, dat de Schipper alles gedaan heeft, wat in zyn vermogen was, om het Schip te redden, dog dat men aan 't Strand weigerde, de behoorlyke hulp toe te brengen? Doorzigtigen in den Koophandel weeten dit zoo wel, dat het geen bewys behoeve; en ondertusfchen draagen de Strandbewoonders, in zulke gevallen, de fchuld.

Wat wyders nu nog aanbelangt, het toe-eigenen van geftrande Goederen; daar tegen word, door de Hooge Overigheid, en de Strandwetten, alle mogelyke zorg gedraagen. Dog eens gesteld zynde, gelyk het gebeurt, dat iemand, hier of daar, een enkel ftuk of brok, door de Zee aangespoeld, vindende, zulks medeneemt, en zig toeëigent; is zodanig een daarom terftond fchuldig te verklaaren? De fchranderste Rechtsgeleerden hebben dit nog niet beflist: het ftaat nog niet vast, of de Vinder van een of ander ftuk Goeds, door de vrye Zee aangespoeld, zig het recht van eigendom mag aanmaatigen, dan niet; ten minfte, zo de Eigenaar onbekend zy. Ik maak hier onderscheid tusfchen een geheel Schip en Laading, een Pak, een Kist, of eene Koffer, en tusfchen een enkel loszwervend ftuk. In 't eerfte geval, zyn onze Strandlieden eerlyk; en zoo zy 't, in fommige gevallen, niet mogten weezen, fpee-

Zie VAN
HEEMS-
KERK,
Bat. Ar-
cadia,
Bl. 282-
297.

speelen 'er de Jooden en eenige Kooplieden zelve onder; die hun de eerste aanleiding tot eene slinksche verbergingsgeeven; in hoedanig een geval de Heelers zoodievery slegt zyn als de Steelers. Maar wat Dievery ligt 'er in, als de arme Vischers, by voorbeeld, wanneer een Vat met Coffyboonen aan gruis geslaagen is, de Boonen, overal op Strand verspreid zynde, opzoeken? Wat is 'er onschuldiger, dan dat zy weeken lang, met Stokjes, Mesfen en Schuppen, in 't Zand wellen, om eenig in 't Zand verzonken Geld te vinden? Zou dit meerder Dievery zyn, dan 'er in zwang gaat, onder het bezien van de Monsters en Proeven der Goederen van de Oost-Indische en West-Indische Compagnie; daar men, onder den schyn van proefjes, de zakken volstopt, of de Arak-Vaten en Gember-Potten tot schaamens toe sloopst? Dit geschied egter, en men houd het voor een onderwerp van lachery. Zal men dit geoorlofd agten, en ondertusfchen de Zeelieden voor Dieven uitmaaken, om dat ze zig eene hun door de Natuur zelve aangeboden Zeevond toeëigenen? Indien dit doorgaat, zou men my ook al voor een Dief moeten houden; als ik, by 't stranden van een Koofschip, een brok natuurlyke Schotsche Kool vond, en dien mede nam: eene onnoozele Dievery, zeker. 't Geheugt my dat ik, met myne Katwyker Medescholieren langs het Strand wandelende, het geheele Strand tot aan het Duin met gemeene

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hoornen-doozen en Kokertjes als bezaaid zag; en dat wy, t'huiskomende, elk van een Doosje of Kokertje voorzien waren. Ingevolge van de natuurlyke eigenschap der Kinderlyke begeerte, konden wy deeze Doosjes niet wel ongemoeid laten; en schoon wy 'er door onzen Meester over bestraft wierden, liep het met een lach af. En waar toch, zo men den aart der Menschlyke gemoederen, zonder vooringenomenheid beschouwt, waar toch zou men, onder welk een Volk het zy, de begeerlykheid zoo verdoofd vinden, dat zy iets van geringe of groote waarde zouden laten liggen, als 'er zig geen Eigenaar opdoet? Op deezen grondslag is 't, dat ik de algemeene beschuldiging van Stranddievery, onzen Strandbewoonders zoo dikwerf aangewreeven, ten sterkste wraak. Ik beschouwen, in 't geval van eenige gevonden Goederen, niet alleen even eens, maar zelfs beter, dan veelen in de Koopsteden, in verscheiden gevallen. Onze Strandbewoonders worden hier toe verlokt, niet alleen door eene natuurlyke Menschlyke begeerte, maar tevens door eene genoegzaam onvermydelyke even natuurlyke gelegenheid, die de Zee hun aan de hand geeft. Maar in de Steden geschieden voortgelyke handelingen met meerder voorbedagtheid en list; 't welk dezulken best weten, die de Sluikgoederen van de Schepen overlaaden, als mede die geen, welken in de groote Pakhuizen de Schaal, den Tregter en de Zeef hanteeren.

Nie-

Niemand denke ondertusfchen, dat ik met dit alles eene voorbedagte ontvreemding pryzen wil; dat zy verre! Het gevonden weder te geeven is het kenmerk van een eerlyk Man. Dog men fchreeuwt ten opzichte der Zeelieden, over de geringfte zaaken, met te veel boha; men befchuldigt hen te algemeen; en maakt geen onderscheid tusfchen onnoozele kleinigheden, en zaaken van weezenlyk belang. Zulk flag van verwytingen kan ik niet wél ongevoelig hooren. Geloof my, geagte Leezer, eene neiging tot eene steelswyze ontvreemding woont niet in 't hart onzer Zeelieden. Zoo hier omtrent nog al iets ten hunnen laste mogte komen, is 't niet anders dan het uitwerkfel, dat de begeerte op de gemoederen aller Stervelingen heeft; en waar over ze des niet boven anderen te befchuldigen zyn. 't Is geen opzetlyke Dievery; 't is geen voorbedagte List, noch de uitwerking van een gefmeed Bedrog: aan zulk een foort van Ondeugd hebben zy geen kennis. Ik fpreek by ondervinding: van een Kind van vyf, tot aan de Jongelingfchap van vyftien jaaren, heb ik onder hen verkeerd, en doe het nog veelvuldig; maar nimmer heb ik, over 't geheel, oprechter Menfchen ontmoet. En zoo men my niet geloove, men flaa de Registers der Schouts-Boeken open, die zullen het getuigen. Men zal, deeze geheele Eeuw door, naauwlyks eenige openbaare Rechtspleeging op onze Zee-dorpen, ja zelfs elders van een hunner inwo-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ners, vinden, daar men 'er in de Binnen-Dorpen nu en dan nog al voorbeelden van ontmoet. Slegte Menschen zyn 'er overal, en dus ook onder onze Strandbewoonders, dan ze zyn hier het minst. Ik moet, ik kan, zo ik rondborstig naar waarheid schryven mag, geen ander getuigenis van hun geeven, dan dat zy eene recht Vaderland-sche Inborst hebben, zoo standvastig, eerlyk, Godsdienstig en menschlievend zyn, als men ergens menschen onder onze Hollanders zal vinden. Dit straalt ten allerduidelykste door in hunne byzondere Zeden, die onze nadere beschouwing nog vorderen.

Eenige
byzonde-
re Zeden
onzer
Strand-
bewoon-
ders.

De Dobbelen en Speelzugt beminnen zy niet; alleenlyk vermaaken zy zig, by uitspanning, met Kolven, en 's Winterdaags met het Klootschieten langs Strand. De Dronkenschap is by hen veragtelyk; en schoon zy; in hunne uitgelaaten vreugde, al eens een braaven roes drinken, 't geschied slegts somtyds, en maar by enkele gevallen. Eene Herberg of Taphuis is genoeg voor een geheel Zeedorp. Sluipkroegen vind men 'er byna niet: ten zy te *Scheveningen*, voor de Hagenaars; en op dergelyke Zeedorpen, daar veel Menschen van buiten gewoon zyn te verkeeren. Men bespeurt hier bykans geen Pragt of Hovaardy in hunne Huizen; maar des te meer eene Hollandsche zindelykheid. Eene geboende of geverwde Kleerkas, een Schotelrak met Delfsch Aardewerk, een Thee- en Koffyblaadje, een goed Bed met zyn toe-

toebehooren, een net gemaakt Tafeltje, benevens esfchen Stoelen, en eene wel voorzienen Pottenbank, is genoegzaam al hun Huisraad. Voorts hangt 'er aan den Zolder veelal een mooie glaazen Bal, uit Engeland mede gebragt; en de Wand pronkt gemeenlyk met een Printje, vertoonende eene Afbeelding van onze Prinsfen en Prinsesfen, onzen Tromp, de Ruiters, en foortgelyken: zynde men hier meerendeels ongemeen gesteld op onze Zeehelden, en tevens vooral op het Huis van Oranje. De Ouderliefde staat by hen hoog te boek, en hy die Vader of Moeder smaadlyk behandelt, is hun tot een afkeer. In 't stuk van Eerbied voor den Ouderdom zyn ze ten hoogsten lofwaardig; en hy die een ouden Gryzaard bespot, haalt zig aller vloek en veragting op den hals. Hier uit ontstaat het ook dat men, in verscheiden Zeedorpen, voor de oude Mannen en Vrouwen Godshuizen vind; dat scharfer in de Landdorpen plaats heeft. Erkentlyker Menschen ken ik niet, en de Gulhartigheid gaat 'er hand aan hand mede gepaard. Ik spreek by ondervinding; en schryvende in myne tegenwoordige omstandigheden, waar door ik bevoegd ben, om van de Zeelieden dagelijks zekere Tolpenningen af te verdienen; ben ik te veel overtuigd van hun erkentlyk hart, dan dat ik het hier verzwegen zoude. Een vriendlyk woord, eene teug Bier, het aanlangen van een kooltje Vuurs, om hunne Pyp aan te steeken, ee-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ne inschiklykheid voor de Armen, in het verligten der Tolpenningen, en andere geringe beleefdheden, maaken hen zoo erkentlyk, als ik ergens Menschen gevonden heb. In hunne Bukking- en Haringvangst verëeren zy my iets van hun gelukkig lot; een zootje Bukking, Haring of Scharre, word my zoo gul geschonken, dat ik het hooger waardeere, dan sommige geschenken, die, hoewel grooter, my meestal met inzicht van belang, of als een welverdiend loon, nu en dan, ter hand gesteld worden; waarop de Schenkers dikwils nog al trots zyn, daar het van deeze Menschen, uit een gul hart, geschied.

Dat de Winzugt hen, even als anderen, beheerscht, is buiten kyf; dog dezelve blyft hier binnen haare geoorloofde paalen. Zy verkoopen zoo duur als 't maar mogelijk is; en kunnen het zeer hoog overvraagen niet nalaaten: dan de eigenschap der Vischerye brengt dit mede. De waardy hangt af van de mindere of meerdere hoeveelheid der Vangste; het is geen bepaalde Handel, en een Handel die geweldig aan verlies onderworpen is; dat zy zeer geduldig draagen. Ik weet, hoe 't menigmaal, byzonder in den Vischtyd der Kabeljaauwen, gebeurt, dat ze één tot twee Gulden op een Visch verliezen; het welk ze met de grootste gelaatenheid kunnen doen. Hier uit volgt natuurlyk dat zy, by andere gelegenheden, zullen ze 't goed maaken, grof winnen, en dus overvraagen moeten.

Op

Op bedrog leggen zy zig niet uit; maar elk heeft toe te zien in 't koopen; en vertrouwt men hen op hun woord, is men niet apherfend kaarig, is men een hunner vaste kalanten, ik fta rond, dat men bykans nooit bedroogen zal worden; zy zullen u gemeenlyk niet dan goeden Visch leveren, of u waarfchouwen, en 't vervolgens aan de keuze der Koopers overlaaten. In 't geen zy zelven koopen moeten, zyn ze zeer knibbelig en kaarig, dog zy pafsen op goede betaaling. De Winkeliers in de Steden houden hen, uit dien hoofde, gaarne aan; ook kunnen ze, zoo ze hen beleefd behandelen, vriendlyk een kop Koffy, Thee, of een glas Bier fchenken, en hun deun afdingen met een goed woord beantwoorden, gerust ftaat maaken op hunne zoogenaamde klandizie; die, zoo men hen wel doet, niet ligt verloopt. De Vrouwen zyn buitengemeen vatbaar voor nieuwsgierigheid. Een gegaloneerde Jonker, of eene nieuwmodifche gecoëffeerde Dame, op een Zeedorp komende, is in ftaat om alle de Vrouwen en Meisjes van 't Nettebreien en Vischkaaken af te trekken, ja 't geheele Dorp in beweeging te brengen. Dit hebben zy met onze gantsche Natie gemeen; in de Steden, die weinig door ongewoone Vreemden bezogt worden, ziet men dezulken naauwlyks verfchynen, of jong en oud komt ter Deure uit, zoo zy hen al niet naloopen. Benevens die edele zugt en eerbied voor den Godsdienst, welke wy boven

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ven reeds aangeroerd hebben, bezitten zy ook eene onderwerpelyke hoogagting voor 's Lands Waereldlyke Wetten en Regearing, waar aan ze met alle bereidwilligheid gehoorzaamen. Geen de minste Muitzugt woont hier in 't gemoed. 't Gedrag onzer Strandbewoonderen, in de onlusten deezer Eeuwe, strekt hier van tot een doorstraalend bewys. In die dagen, toen men alle onze Steden en de meeste Binnenlandsche Dorpen in rep en roer zag, kon de Plunderziekte, te wage gezeten, van Stad tot Stad, en Gehugt tot Gehugt rondrydende, voor haare doldriftige en hollende Paarden, geen stalling op onze Zeedorpen vinden. Een enkele onbezonnen mag hier of daar den teugel aan zyne onbescheidenheid gevierd hebben; maar over 't geheel was 'er by onze Zeelieden een stil vooruitzigt: en hoe veelvuldig de Oranje Linten eensgezind op hunne Mutfen zwaaiden, waren zy meer in eene stille rust vrolyk, dan haatdraagend onvergenoegd tegens eenige Party. En zoo heerscht 'er nog heden eene algemeene berusting op 's Lands Wetten en de Overheid; waar door zy zig, in 't genot van hunne Vryheid en Welvaart, zoo vreedzaam houden, dat ze zig weinig of niet bekreunen aan eenige redenkavelingen, over deeze of geene Staatshandeling. Men verdenke hen egter daarom niet van eene volstreckte onverschilligheid: zy zouden ongetwyfeld, indien men hen al te zeer mogte drukken, nog even zoo standvastig zyn, in 't hand-

't handhaaven van het belang der algemeene zaake, als zy zig in vroeger dagen, by uitstek, getoond hebben: toen zy, in 't aanzien der Engelsche Vlooten, onze Kusten hielpen verdedigen, en eene Scheveninger Pink, een welgewapend Kaperschip overmande; waar van zy dit Lofdeuntje nog onder elkander opdeunen:

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Wy Schiaeveningertjes groot en klein,
 Wy hebben die Ziae gebauwen,
 En overwonnen gantsch allain,
 Ien Kaepier mit kartouwen.

Wat wyders hunne begeerte tot Letterkunde of hunne leesgierige Oeffeningen betreft, hier van maaken zy geen werk, dan alleen in zoo verre zulks weezenlyk tot hunnen Godsdienst en hun tydlyk bestaan behoort. Zy bestellen hunne Kinderen ter Schoole, en dezelve worden genoegzaam allen in het Leezen, Schryven en Rekenen vry wel bedreeven: zoo dat men zeldzaam een Zeeman ontmoet, die niet kan leezen en schryven; en die, tot meerder jaaren gekomen zynde, zyne Geloofsbelydenis niet gedaan heeft. 't Is een schande onder hen, een Kind te hebben, dat niet ter Schoole gaat; en men kan een Kind of Jongeling, hier in niet geoeffend, al vry gerust houden voor een van de slegtste soort; en onder deezen zelfs zal men 't maar weinig vinden. Voorts liggen zy zig het

Bekwaamheid onzer Strandbewoonderen in de Zeevaartkunde.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

het meest toe op het beoeffenen der Zeevaartkunde; waar omtrent zy, ter zaake van hun Beroep, eergierig zyn, en waarin zy ook merkelyk boven anderen uitmunten. Men vind 'er naauwlyks een Stuurman of Schipper, ja een Bootsman of Vischgezel, die alle de regels der Stuurmanskonste, zoo wel in Theorie als in Praktyk, niet verstaat: ook zyn 'er hunne Schoolmeesters gemeenlyk genoeg ervaaren in, om de Jeugd een geregeld onderwys deezer Weetenfchap te geeven. In gevolge hier van zyn, in de tegenwoordige Eeuw, eenigen der beste Stuurlieden en Schippers, zoo voor de Oost-als West-Indifche Compagnie, uit deeze onze Strandbewoonders voortgekomen. En men mag, zonder eenige andere bedreeven Schippers en Stuurlieden te kort te doen, wel zeggen, dat 'er, als men meer op de kunst en de ondervinding wil letten, dan naar gunst en op een los vertrouwen fpreeken, geen braaver, ftouter, eerlyker, en ervarener Mannen, ter Scheepsvaarte te vinden zyn, dan onder dit Volk. Als natuurlyke Hollanders, is hun de zugt voor 't welvaaren van 't Vaderland eigen; als gebooren Zeelieden, fhrikken zy voor geen gevaar; en als wel onderweezen, en door de ondervinding bekwaam gemaakt, bezitten zy een kundig en handig beleid. Voorts hebben zy, als manhafte Lieden, een onverfchrokken moed; en, als deugdzaame Menfchen, een eerlyk hart, dat vóór geen vreemde draaie-

draaieryen, eenigen der Zeevaardenden eigen, vatbaar is. Ook heeft de verleidende Weelde, die zoo veele brooddronken Zeelieden wegsleept, genoegzaam geen invloed op onze, veelal in 't stuk der Dartelheid, zoo gemaatigde Strandbewoonders. En eindelyk werkt hunne Godsdienstige neiging te famen, met hunne natuurlyke vermogens, ter volvoeringe van alle hunne pligten.

Wenschelyk ware het derhalve, dat onze vermogende Maatschappyyen, en Kooplieden, aan deeze zoo natuurlyke Zeemannen, benevens aan andere braave Ingezetenen, als daar zyn de Noord-hollanders en Vriezen, hier ook met recht te noemen, de vereischte hoogagting betoonden. Dat ze aan deezen den voorrang gaven, boven zoo veele vreemde Noordsche Volkeren; die, ryk geworden zynde, even als de oude Gothen en Noormannen, alles norsch en stuurs behandelen; en ook nu nog onze beste Vaderlandsche Zeelieden met veragting aanzien. Dan ik zwyge, wie zal het belang der Koopmanschap doorgronden, dat zig van Vreemd en Inlandsch bediend? Dog wie ook, die liefde voor zyn Volk heeft, zal den voorrang weigeren aan Ingeboorenen, indien ze ten minste gelyk staan met Vreemden? Niemand, vermoed ik, zal het my ten kwaade duiden, dat ik ter deezer gelegenheid, in de Natuurlyke beschryving onzer Natie, eenige welmeenende Patriotsche aanmerkingen vlegte.

Welk

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Aanprijzing onzer Zeelieden.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Welk een vergenoegen zou 't my geeven, indien ik zoo veel invloeds mogte hebben op het hart van onze vermogende Kooplieden, dat zy 'er hun werk van maakten, om onze eigen braave Zeelieden, zoo veel mogelyk, tot Schippers en Stuurlieden te vervorderen, en derzelve Kinderen hier toe op te leiden. Hun getal is zekerlyk te klein, om onze Schepen genoegzaam te bemannen; dan dit is ook de zaak niet: het slaafsch juk van flegt Matroos voegt maar kwaalyk op hunne vrygeboorene Schoulers. Ook kunnen zy eene geweldadige mishandeling niet veelen; maar onder eene bescheiden en geregelde Scheepsorde vind men dit Volk gehoorzaam, moedig en volvaardig; en daar benevens zyn ze in geenen deele vatbaar voor omkoopning, ter bevordering van de belangen der Uitheemschen. Men mag van hun alles verwagten, wat de Vaderlandsche getrouwheid en wakkerheid belooven kan; en men zou de Eer onzer Natie, wier de roem van het ontdekken en bevaaren der afgelegenste Zeeën rechtmatig toekomt, als oudtyds zien herleeven. Toen tog waren bykans alle onze Schippers, Stuurlieden en Zee-Kapiteins, Hollanders, Noord-hollanders, en Vriezen van geboorte; de Jutten en Nooren stonden, in die dagen, flegts als Matroozen bekend: en nu, men vergeeve myne stoutmoedigheid, maaken die zelfde Volkeren onze Ingezeten en veeltyds tot Matroozen, en weeten zig zelve tot het Scheepsbewind te verheffen. Loflyk,

lyk, ja driewerf loflyk, en onftervelyk blyve onder ons de naam der Hoog Edele Vrouwe van *Renswoude*, MARIA DUYST VAN VOORHOUT; die, zoo edelmoedig, in de Steden *Utrecht*, *Delft* en 's *Gravenhage*, na haaren dood, voortreffelyke Schoolen heeft laten opregten, ter onderwyzinge van Ouderlooze en bekwaame Jongelingen, in de Vrye Kunsten, waar onder ook de Wiskunde en Scheepsvaart; van welke nutte schikking men al doorflaande blyken ziet, byzonder in de Delfsche Fundatie, die reeds zeer bekwaame voorwerpen heeft uitgeleverd. En wat, bid ik u, wat zou een vermogend Koopman verhinderen, om, voor zyne rekening, uit de Kinderen onzer braave Zeelieden, bedreeven Jongelingen op te zoeken, en die op hunne Schepen te plaatsen; ten einde dezulken, welken hier te Lande door de Natuur daar toe geschikt zyn, tot uitmuntende Stuurlieden en Schippers op te leiden? En wat zou zulken Scheepsreders aangenaamer zyn, dan, daar de Dankbaarheid toch in onzer eigen Zeelieden hart woont, hunne betoonde gunst, met het genoegen van erkentenis en Vaderlandsche trouw bekroond te zien. Slaat, slaat dan gy Vaderlandlievenden, gy Steunpilaaren van onze Zeevaart en onzen Koophandel, slaat uwe oogen op dit Volk, dat ik ulieden, als waare, oude, rechte en manhafte Hollandsche Zeelieden, voordraag. Zy zullen, des houd ik my verzekerd, door

DE HOL-
LAND-
SCHE-
NATIE.

hunne bekwaamheid en trouw, uw voordeel behartigen: zy zullen, zoo ze zagtaartig en edelmoedig befchaafd, en door geen haatlyke knevelary gedrukt worden, gewislyk uwe Vlooten zoo gedugt maaken, als die van eenige Natie. En ik voor my, ik zou my, van al myn arbeid, ter Liefde van myn Vaderland, voldaan agten, en vergenoegd de oogen fluiten; by aldien ik, door de ondervinding, gewaar mogte worden, dat myne aanmoediging iets toegebracht had, ter bewerkinge van het nut dat ik my hierin, mischien wat te vuurig, voor oogen stel.

Klee-
ding
onzer
Strand-
bewoon-
deren.

Dus hebben wy den Leezer alles medegedeeld, wat ons, raakende de natuurlyke Gestalte, en de voortreffelyke hoedanigheden onzer Strandbewoonderen, merkwaardig is voorgekomen: thans blyft 'er, naar onze gemaakte schikking, alleen nog overig, dat wy beknoptlyk gewag maaken van hunne Kleedingswyze; ter ophelderinge van welke de Afbeeldingen, die op *Plaat VI, Fig. 5, 6 en 7*, voorkomen, getekend zyn. De *Vyfde Figuur* brengt ons hier onder 't oog een welgeschapen Zeeman, in zyne nog Oud-Hollandfche Kleeding. Dezelve bestaat, aan het Bovenlyf, in een kort bruin Lakensch Wambais, met korte Mouwen; dat ze gemeenlyk over een blaauwen Baaien Vriefchen Hemdrok draagen. Verder is het Onderlyf gedekt, met eene ruime Saaie, of veelal Lakensche Broek, die zy over eene witte
of

of geftreepte Onderbroek, waar toe de bejaarde Mannen meestal Rood Baai gebruiken, aantrekken. De Broeksband word meestal van vooren vastgemaakt, door twee groote Zilveren Knoopen; dog ze bedienen zig hier toe gewoonlyk niet van gewerkte Knoopen, maar van twee aaneengeschakelde stukken Gelds, het zy Hollandfche Ducatons of Ryksdaalers. Vec- len hunner, die om en aan de Engelsche en Schotsche Kusten visfchen, neemen 'er dubbele Engelsche Agtentwintigen toe. Men pleeg tot deezen opfchik ook veelvuldig te bezigen, de bekende Zilveren Spaanfche Matten, op welken de bewuste paalen van Hercules, met de Spreuk van Keizer KAREL DEN V, *ne plus ultra*, (*niet verder*) gestempeld waren: welke stukken zy nog in waarde houden, ter gedagtenisse, dat hunne Voorzaaten eertyds die Kusten bezogt hebben. Hier benevens maaken zy veel werks van onze zogenaamde Scheepjes-Schellingen; waar mede zy aan hunne Zondagsche Broeken, die dan wel wat op zyn Steedsch, met Knoopsgaten aan de Pypen, gemaakt zyn, met geheele Stelfels, als Knoopen, pronken. De Halsboord van 't Hemd heeft veelal Gouden Knoopen; en om den Hals slaan zy eene zindelyke witte Das, die zy zoo schikken, dat 'er de Gouden Hemdsknoopen door heen steeken: dog deeze Das is bykans alleen in gebruik, als zy op hun Zondags gekleed zyn; want door de Week draagen

DE HOLLANDSCHE NATIE

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zy een Bonten Doek of Dasje. Een Chitfen of Damasten Hemdrok, met Zilveren Knoopen, is mede een zeer algemeen sieraad. Hunne kleeding van Wambais en Hemdrok is by allen zeer eng om de Heupen, en de Wambaizen zyn wederzyds op de Heupen met een Knoopje bezet. Men draagt hier veelal blaauwe Kousfen, en ligte dunne Schoenen, met laage Hielen en Voetstelfels. Een opgetoomde Hoed is onder onze Zeelieden gantsch niet gemeen; eenige Reeders of andere Bywoonders draagenze; maar ver 't meerendeel houd zig nog aan de ouderwetsche Capproenkens, nu *Schippersmutsen* geheeten. De Schippers, de Stuurlieden, en de Bootsmannen, hebben doorgaans, over hunne gewoone Kleederen, de staatlyke dragt van lange Lakenfche Rokken; die, als eene foort van Jassen gefneeden, en zoo gemaakt zyn, dat de Zelfkant van 't Laken tot een Onderrand van den Rok en het Boordfel der Mouwen diene. Deeze Rokken noemen ze *Poolfche Rokken*, *Wagtrrokken*, *Schansloopers*, en ook wel *Levantsche Rokken*; die, als behoorende tot de gebruikelyke dragt der Zeevaardenden, genoeg bekend zyn. Onder deeze Rokken draagen ze dan ook veelal lange lakenfche Slobbroeken; in hoedanig eene Kleeding 'er ons een op *Plaat VI*, *Fig. 6*, in 't verschiet, word aangewezen. Wy zouden hier, met opzicht tot hunne dagelyksche Kleeding, die ze in hun Beroep draagen, nog op verschei-

scheiden byzonderheden kunnen stil staan; als daar zyn hunne Laarzen, Lederen Kolders, Rygrokken, enz.; dan derzelve Afbeelding zal natuurlyk voorkomen, als wy vervolgens hunne Vischeryen zullen maalen; des wy 'er nu van afzien, en den Leezer voor tegenwoordig, ten voorbeelde, wyzen naar het Strandgezicht, in ons *Eerste Deel*, op *Plaat III*, vertoont.

Laat ons nu liever nog een Zee-Boerinetje ter Vischmarkte geleiden, en haare Kleeding in opmerking neemen. 'Er valt van dezelve niet veel byzonders te zeggen, in onderscheid van 't geen wy wegens de Kleeding der Land- en Bouw-Boerinnen, gemeld hebben; waar mede die onzer Strandbewoondsters zeer veel overeenkomst heeft. Het voornaamste verschil bestaat hierin; ze maaken de Jakken langer; en de Keurslyven zyn rechter en langwerpiger, zeer ruim aan de Borst, dog hoog en plat van agteren. Veelal hebben zy een Bonten Doek om den Hals; welks Tippen, door een saamgeknoopt Koordje, een zwart of Fluweelen Bandje, ook wel met een Goud Gespje, voor de Borst hangen. Het Kapsel deezer Vrouwen is mede het bekende Boerinnen-Kapsel, dat ook hier by de vermogenden pronkt met Gouden of Zilveren Tooken; dog die van laager staat ziet men meerendeels met eene breedgekante Mopmuts op 't Hoofd. Haare Schortelkleeden zyn meestal Blaauwbont; dog bovenal is haar de Roode Onderrok gemeen. Dit word

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

men inzonderheid by de Zantvoorders ge-
waar; die genoegzaam allen, als ofze tot
eene gemonteerde bende behoorden, met
bruine of gryze Sergie Jakken en Boven-
rokken, en Roode Onderrokken, (daar men
ze meest in ziet,) gekleed gaan. Ook is de
Sergie de gemeene dagelyksche dragt der
Zeevrouwen; maar het beste Pak was eer-
tyds van zwarte Saai, en nu ook wel van
Chits of gebloemd Katoen, waar mede een
ieder zig, naar zyne zinlykheid en vermo-
gen, opschikt. Voor 't overige beantwoor-
den zy genoegzaam aan de hier medegedeel-
de Aftekening, op *Plaat VI, Fig. 7.* Eene
byzonderheid is 'er egter, na dit alles, nog
op te merken, raakende het Hoofddeckfel,
dat ze gebruiken, om 'er de Vischbunnen
op te draagen. In oude tyden droegen ze
algemeen, over haare Mutfen, een foort van
zwarte Viltten Kappen, die zoò dik gemaakt
waren, dat ze de drukking der zwaarte op
het Hoofd konden beletten. Deeze Kap-
pen zyn thans by de Katwykers, Scheve-
ningers, en Noordwykers geheel uit de
Mode. Zy bedienen zig nu van een saamge-
wonden Krans, dien ze op de kruin van
haare groote Stroohoeden, of vlak op de
Muts, zetten; waar op dezelve zoo wel
sluit, dat zy eene zwaar gelaaden Bun met
Visch gemaklyk draagen. By de Zantvoor-
ders, Wyk op Zecërs, Egmonders, enz.
zyn die oude Kappen evenwel nog alge-
meen in gebruik; en ze zyn hier door ken-
nelyk van de eerstgenoemden te onderschei-
den.

den. Op de Haarlemmer Vischmarkt ziet men de Zantvoorder Vrouwen dus dagelyks; dog ze bedienen zig, in 't vervoeren van zwaare lasten, bykans niet van dat Hoofddekfel, als zynde meer geoeffend in het torfchen van Krielen op de Rug: waar tegen die van Scheveningen en Katwyk beter afgerigt zyn, op het draagen van zwaare Vragten op het Hoofd; zoo dat ze, gelyk CATS en HUIGHENS haar doen spreekken, wel mogen zeggen:

Myn Hoofd wint my de kost.

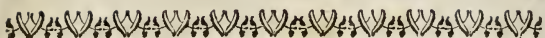
En 't is der opmerkinge waardig, hoe zwaaren last zy, in een geschikt evenwigt, zonder eenige ondersteuning, uuren lang op het Hoofd kunnen houden. Men ziet deeze Vrouwen dagelyks, met eene Mand vol Visch op het Hoofd, vlug en rad, naar den Haag, Delft en Leiden, heenen treden; en, met eene volle vrugt van Aardappelen, Boomappelen, Peeren, en andere nooddruft, onvermoeid t'huiswaards keeren; na dat ze een geheelen morgen de Straaten der Steden doorkruist hebben. Dog laat ons afbreeken, en een einde maaken aan de beschouwing der Ingezetenen, die onze Zeekust bewoonen.

Men ziet, zoo ik vertrouw, uit alles wat ik des aangaande gemeld hebbe, dat zy een agtenswaardig Volk zyn; en wel verdienen gevoegd te worden, by onze Maas-, Schie-, Delf-, Rhyn- en Amstellanders;

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

als evenaarende in hunne soort de beste Volkeren, die in het hartje van ons Land huisvesten. En nademaal zy, ten aanzien van onze gemaakte Landsverdeeling, den kring van Zuid-holland, tegen de Noord-zee, besluiten; zoo geleiden deeze natuurlyk braave Hollanders ons als met de hand over hunne Duinen, by de niet minder voortreffelyke en roemwaarde Bewooners van een gedeelte van Kennemerland en Noord-holland; tot welker beschouwing het volgende *Hoofdstuk* nog geschikt is.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Vervolg en slot der beschouwing van de Volkseigene Gestalte en Kleeding, mitsgaders de Getemperdheid en de Gemoedsneigingen der HOLLANDEREN, in deeze Agttiende Eeuw. Byzonder met betrekking tot de Inwoonders van Kennemerland en Noordholland; benevens die der Eilanden aan deeze Kust.

Uit het dus lang doorkruiste Zuid-holland, in het van oudsher beroemde Noord-holland overstappende, ontmoeten wy dadelyk, in den omtrek van Haarlem, de Afstammelingen der fiere Kennemers, die in 's Lands Geschiedenissen met lof geboekt staan. Wy ontdekken in deeze Nakomelingen, wel dra, een Volk, dat zyn ouden zuiveren Vaderlandschen aart, gestalte en geneigdheden, nog al grootlyks heeft blyven behouden: als bestaande meereendeels uit Lieden, welken, verre van door een aantal Vreemdelingen verbasterd te weezen, genoegzaam algemeen zuivere Hollanders zyn. Men heeft ze, zoo men bepaalder wil spreken, veelal te houden, voor Rhyen- en Amstellanders, benevens

De Noord-hollandsche Volkeren, byzonder de KENNEMERS.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Westvriezen en Waterlanders; uit welke vereeniging en natuurlyke vermenging de Kennemers voornaamlyk ontstaan zyn; hebbende de Natuur de Vaderlandlievende harten alhier zeer fterk vereenigd. Onder dit Volk, dat wy thans, naar onze voorgestelde Orde, hebben te beschryven, betrekken wy, hoofdzaaklyk, de Inwoonders omftreeks Haarlem, in den Vogelenzang, te Overveen, te Bloemendaal, te Velzen, en daaromtrent, langs de hooge Zeeduinën, tot aan en boven Limmen en Castricum. Als mede onze Landzaaten, die voorts, langs het Spaarne, en het Wyker Meer woonagtig zyn, of aan den Waterlandschen kant grenzen.

Uiterly-
ke Ge-
falte der
KENNE-
MERS.

Wat hunne uiterlyke Gestalte, die tog eerst in 't oog loopt, betreft, hier omtrent meenen wy te mogen zeggen, dat zy daarin meerendeels met de Rhyndlanders overeen komen: dog het is voor een oplettenden wel dra blykbaar, dat 'er veelën onder de Mannen, en nog meer onder de Vrouwen gevonden worden, die tot het lange en spigtige overhellen. Dan men bespeurt des aangaande ligtlyk een zigbaar onderscheid, by deeze onze Landsgeenoten. Dezulken, die aan den Duinkant en in het hooge deel van Kennemerland wonen, zyn veelal fterker, breeder, vaster, en wat gedrongener van Gestalte, dan die geenën, welken zig naar den kant van Waterland, of in 't zelve, uitbreiden. Ik heb althans, volgens myne opmerkingen, meer gedron-
ge

ge en middelmaatige Gestalten aan den Duinkant gevonden; en integendeel, onder die geenen, welken aan den Waterlandschen kant woonen, meer Menschen van eene lange en ryzige gestalte gezien. Ze zyn ten grootsten deele tener, en bleekagtig van koleur. Men vind ze op verre na zoo algemeen niet met een bloozend, en naar het bloedryk hellende gelaat, als de hooge Zuid-hollanders. De meesten draagen een ligt bruin Hair, dat veelal eene losse krulling heeft. De Vrouwen behoorren meerendeels tot de blonden, en pronken met zeer zachte blonde lange Hairlokken, daar ze veel werks van maaken. De Oogen zyn hier, gelyk elders, wel eens vermengd; dog vry algemeen donker blaauw; men ziet 'er egter ook veelen licht blaauw; dog de bruine Oogen zyn 'er niet zeer gemeen. Maar als men nu of dan eene bruinoogde Vrouw aantreft, is ze ook uitmuntend schoon; nademaal dezulken 'er doorgaans zeer blank by zyn. Eene rechte Bruinette, met zwarte Hairlokken, is onder haar iets zeldzaams; vooral by de zoodanigen, die naar den kant van Waterland woonen. Over 't geheel zyn de Mannen en Vrouwen, in dit Gewest, welgevormd van Ledemaaten, en niet buitengemeen grof. Zy hebben geen by uitstek zwaare Handen of lompe Voeten, en zyn ook niet zwaar van Kuiten. Hunne beweging is vlug en vaardig, vooral die der Mannen; want de Vrouwen zyn door den bank hierin wel wat

loo-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

loomer en traager. Men ziet de Mannen gemeenlyk zeer vaardig en lugtig in al hun doen; en dus vertoonen ze ook, in 't voortzetten hunner schreeden, geen loggen of styven stap, maar geeven, door een vluggen en vasten Manlyken tred, een onbetwistbaar getuigenis van de wakkerheid hunner Lichaamen. Raakende hunnen opslag, 't valt moeilyk, om 'er iets algemeens van te bepaalen; nadien hunne geneigdheden zeer verschillende zyn, naar de Streeken, aan welken zy het naaste grenzen. Die aan den kant van Rhyndland, en omstreeks Haarlem, by voorbeeld, zyn gemeenlyk wat stoerder en fierder van opslag, dan zy die omstreeks Waterland huisvesten; welker laatsten eene soort van ernstiger en bezadigder, of liever, styver houding hebben.

Ge-
moeds-
neiging
en Ge-
temperd-
heid der
KENNE-
MERS.

Doorgaans zyn de Kennemers, in het eerste voorkomen, meer ernstig, dan inneemend; zy schynen meer agterhoudend te weezen, om zig, zoo als men 't noemt, aanstonds te laten zien; en men vind ze, (dat ook in 't weezen doorstraalt,) eerder geschikt, om den geenen, dien zy niet kennen, te doorgronden, dan om gelegenheid te geeven, van zig te doen kennen. Ter dier oorzaake zyn ze zeer stilzwygend, of ten minsten niet heel spraakzaam, in hunnen ommegang. Men ontmoet overal Praaters, die, vol en ryk van woorden, altoos het woord willen voeren; dog nergens minder dan hier. Ondertusfchen zyn ze even-

evenwel des te openhartiger, als zy den geenen, dien ze bejegenen, meenen te kennen. In zulk een geval zyn zy spraakzaam, en ze tragten dan, door een bezadigde vriendlykheid, de Vriendfchap te bevestigen; ook heerscht 'er onder hen onderling eene vry losse en onbepaalde Vriendfchap. Alles nagaande, dunkt my, dat men die geenen onder hen, welken men als rechte Kennemers moet aanmerken, ten voorbeelde, die omstreeks de Stede Beverwyk, en het Dorp Heemskerk, tot aan Castricum, of een weinig naar de Waterlandfche Streek, wonen, dat men die, zeg ik, te tellen heeft, onder de listigften, en tevens ingewikkeldften, of, hoe zal ik het zagter noemen? der olykften onzer Hollanderen. Althans in 't stuk van den Vee- en Landbouw zyn ze niet wel door anderen te verrasfen, en in Koop en Verkoop valt het niet ligt hen te bedotten. De voorzigtigheid fcherpt hen tot het maaken van langzaame en weloverdagte besluiten; die hunnen oorsprong in de natuurlyke Getemperdheid van dit Volk hebben.

Zy hellen toch natuurlyk alleszins over tot het Phlegmatike of Wateragtige; hunne Getemperdheid is hier en daar wel eens wat bloedryker, of vermengd; dog over 't geheel heeft 'er een wateragtig, benevens een Melancholick, in het droefgeestig vallende, of, laat ik liever zeggen, een langzaam gestel de overhand. Hier door gaan

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ze traaglyk voort in hunne besluiten; dog zyn verstandig en beredeneerd in het bepalen, bestendig in het onderneemen, en onverzettelyk in het uitvoeren. Men vind hen niet opvliegende noch haastig, maar schriklyk in hunnen Toorn of Gramschap. Eene hun aangedaane belediging zien ze, als dezelve hen recht treft, niet ligt over 't hoofd. Onder den gemeenen Man, of de zulken, die in Herbergen en Gelagen, in twist geraaken, brand het wraakvuur hevig, wanneer het, na een lang geduld ontvonkt, uitbarst; en zoo de vershilhebbers zelve niet tot eene verzoening komen, geld 'er bykans geen beredeneerde tusschenspraak. Het Recht is in hunne woede zelfs buiten gezag; en men heeft, in gevolge daar van, onder dit slag van Kennemers, al vry wat voorbeelden van deerlyke ongelukken en jammerlyke vegtpartyen. Zoodanige gevallen hebben wel onder de destigsten geen plaats; dog 'er straalt des niet te min, in hunne geschilzaaken, die zelfde vry onbeteugelbaare drift door: en 't geen de gemeene Man met de daad wreekt, bewerken de anderen door overleg of geding. Kortom, de Kennemers zyn in dit stuk onder de stoutsten onzer Hollanders, die ik ontmoet heb, te houden. De Gooilanders vertoonen zig wel opvliegend, kregel en manhaftig; maar onze Kennemers zyn langzaam, moedig en onverzettelyk.

Zy zyn bekend voor niets minder dan
vrees-

vreesagtig; en egter zeer gevoelig getroffen, door droevige nootlottigheden: bovenal vind men ze ten sterkste vatbaar voor droefheid, over 't gemis hunner Naastbestaanden: en schoon ze juist niet te boek staan voor zeer mededeelzaam, als zynde al vry vasthoudend aan hunne middelen, gedraagen zy zig nogtans mededogend omtrent sommigen hunner behoeftigen. Een Vreemde is hun onverschillig, al is het zelfs een Zuid-hollander: zy behandelen denzelfven wel vriendlyk, dog niet altyd openhartig; ten zy het belang of eene byzondere vriendschap wat meerder op hen vermoge; en als dan zyn ze overbodig in plichtplegingen. Ik weet niet, of ik het nog aan een klein overblyffel van den ouden wrok tusfchen de Kennemers en Hollanders, of aan eene hun byzonder eigene Volksliefde, moet toefchryven; dat zy zig nog heden, ten opzichte van een Zuid-hollander, met eene foort van agterhoudendheid, gedraagen. Men komt byna in geen Herberg, byzonder op kleene Dorpen, of men vraagt u, van waar gy zyt; antwoord men, van deeze of geene plaats in Zuid-holland, dan ontftaat 'er eene zekere ftilte: komt men van hooger op, naar den Stichtfchen kant, zoo dat de Tongval wat zwaar klinke, ftraks houd men u voor een Mof of Poep, zoo als ze zeggen; en dit neemt toe naar dat men dieper in Noord-holland voorttrekke. Maar is men uit Rhyndland, of van omftreeks Haarlem en Amfter-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

sterdam afkomstig, dan zyn zy gemeenlyk gediensf tiger, bovenal voor de Amsterdammers, welken zy zeer wel zetten mogen; en die, door hun groot vertier en ruime verteering, veel invloeds by hen hebben.

Wegens hunne Liefdedriften kan ik niet bespeuren, dat zy, in hunne geneigdheden, zeer veel verschillen van hun, die in Zuidholland wonen. 't Komt my, ondanks die algemeene koelheid, welken de Uitheemschen aan dit Volk, gelyk ook aan alle de Noordhollanders, toefchryven, voor; dat de Vrouwen en Mannen zoo onverschillig in dit stuk niet zyn, als men wel voorgeeft. 't Valt niet gemaklyk, om hier over zoo maar eensklaps te oordeelen; dewyl de Liefdehandelingen, in ons Land, op eene eerbaarder en geheimer wyze geschieden, dan in andere Landen; en gevolglyk kan men niet te omzigtig zyn, als men 'er beslissend over spreken wil. Zy, die 't meest den mond vol hebben, over deeze koelheid en onverschilligheid, zyn veelal Vreemdelingen, welken zig verbeelden, dat onze Vrouwen zoo vatbaar behoorden te zyn, voor hunne fratsen en galanteriën, als de ligtvaardige Coquettes hunner Landen bevonden worden: het welk juist lynrecht strydig is met de natuur onzer Landzaaten; die, zoo ze beminnen, hevig en standvastig beminnen. En dit meen ik, ten aanzien der Kennemers, en vooral der Waterlanders, welken ik dadelyk ga bezoeken,

ken, met ruimte te mogen vaststellen. Ik heb althans, onder eenige my bekende jonge Dogters en gehuwde Vrouwen, naar 't my voorkomt, niet onduidelyk bespeurd, dat ze vry hevig en sterk in haare genegheden, en zelfs in dit stuk veel opwekkender, dan hunne Vryers, waren. De Meisjes zyn 'er door en door schrander in 't punt van Vryery; en weeten de Jongelingen, naar onzen Hollandschen trant, op de aartigste en inneemendste wyze te bekooren; waarin zy ook als Vrouwen, ten aanzien hunner Mannen, volharden. Veel doet hier toe haar by uitneemendheid nette opschik en houding; haar aangename stem in 't kweelen van tedere Minnedeuntjes, en vooral haare bevallige bespraaktheid. De Vrouwen zyn hier gemeenlyk niet misgedeeld van eene leevendige spraakzaamheid, boven de Mannen; het welk in deeze Streek byzonder merkbaar is. Zelden komt men, in Kennemerland, by het eene of andere Huisgezin, of de Vrouw voert 'er het woord; zy vraagt, uit eene sterke nieuwsgierigheid, welke niets, dat onder haar bereik valt, onaangeroerd laat, met eene menigte van vraagen, naar allerlei onderwerpen. Dan hier door zyn ze ook, gelyk men de nieuwsgierige vraagers niet zelden ligtgeloovig vind, tamelyk vatbaar voor de vertelzeltjes van looze Menschen; die hun gemaklyk wat diets kunnen maaken, en de een of andere logen een geheel Dorp doen rondrollen. Dog zo ligt

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

als ze diergelyke nieuwtjes aanneemen, zoo ligt vergeeten ze dezelve weder; vooral zoo dra 'er een ander nieuwtje, dat dikwerf spoedig gebeurt, op de baan komt; te meer, daar 't doorgaans zaaken van weinig belang betreft.

Ten aanzien hunner geneigdheid tot den Godsdienst, betoonen ze zig noch voorbeeldig, noch sterk berispelyk; en ze zyn vooral niet haatdraagend tegens de eene of de andere Secte. Hier van ziet men een meer dan gemeen bewys, in de Stede *Beverwyk*; daar alle Weeskinderen, zonder verskil van Gezintheid, zoo Roomsch als Onroomsch, beneden de twaalf jaaren, in één Weeshuis ontvangen worden. Ook behoud eene Christelyke Verdraagzaamheid, over 't geheel, in gantsch Noordholland, op 't luisterrykste het veld: ieder is 'er vry in zynen Godsdienst, en kleeft zyne Godsdienstige denkbeelden eerbiedig aan: dan Ongodisten en veragters van God en Godsdienst zyn 'er vervloekt; ja hy, die maar eenigen schyn van de zoo zeer in zwang zynde Spotterny of Blasphemie ver- toont, is hier by ryk en arm gehaat. Overeenkomstig daar mede vind men de Be- wooners deezer Streeken nog al op den uiterlyken Godsdienst gesteld; en ze zullen meerendeels ten minsten eens in de week ter Kerke gaan. De Roomschgezinden, die 'er in grooten getale huisvesten, zyn by uitstek Godsdienstig, zeer gezet op het vier- en ten hunner Heilige Dagen, en ten naauw-
ste

Zie
*Tegenw.
Staat van
Holland,
VIII. D.
Bl. 304.*

ste verknogt aan de leerstellingen der Kerke. Als zodanigen vind men ze hier en daar niet vry van verregaande Bygeloovicheden; dat voor weinig jaaren op het zogenaaemde ontspringen der Bronne te Heilo, nog duidelyk gebleeken is; en waar van 'er onder de Kennemers, ten opzichte van etlyke Roomsche overblyfzelen, van Kloosters, Abtdyen, enz., zoo te Heilo als te Egmond en elders, nog veele bewyzen voorhanden zyn; dan wy laten dit liefst berusten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie
Eerste Deel,
Bl. 250.

Wat den Omgang en de Huishouding van deeze onze Landzaaten betreft; by de vermogenden is dezelve ryklyk deftig, en uitneemend zindelyk; by de middelmaatigen mede rein en net, dog eenvoudig; en by het gemeenste slag, ook nog al niet morsfig, maar egter zeer onagtzaam, zelfs tot onverschilligheid toe; evenwel zyn ze in 't algemeen op hunne Spysbereiding hoog zindelyk en overvloedig. De gemeene Man en Arme valt hier zeer klaagagtig; zy beminnen veelal beklaagd te worden, en een anderen te beklagen. Voor de Kinderen hebben ze alles over, en misfen dezelve niet gaarne; ook verzenden zy een Zoon of eene Dogter noode buiten den omtrek hunner Streeken. Ondertusfchen meen ik nogtans wel bemerkt te hebben, dat hunne Kinderen zig, als zy tot volwasfenheid gekomen zyn, haasten, om buiten het Ouderlyke gezag te weezen: en zoo dra een Zoon dit bereikt heeft, ver-

De neiging der KENNEMERS.

beeld hy zig niet minder verftandig te zyn, dan de Vader. Zoo veel vermag de algemeene neiging van dit Volk tot hooghartigheid; welke men voor geen gering doorflaand kenmerk van 't zelve mag houden.

Zy betoonen zig wyders by uitftek naarftig, in 't ftuk van den Vee- of Landbouw, en de Moezery; in welk laaftte de Kennemers, myns oordeels, den palm ftryken van de meeste onzer Hollanderen, buiten de Westlanders en Veeners. In de Teelkonst op zandige gronden winnen zy 't zekerlyk van allen; en 't is voor een Liefhebber der moeite dubbel waardig, om hunne wyze van bebouwen te zien. By de Landlieden aan den Duinkant heeft wel inzonderheid eene algemeene behandeling plaats, welke zeer dienftig is, om hunne Weiden, hunne Koorn-, Garst- en Teellanden, voor de Zee- en zoogenaamde Snywinden te behouden. Zy ftapelen, met dit oogmerk, overal, rondom de velden, fteiloploopende heuveltjes, byna ter Mans hoogte, op een; vervolgens bezetten zy dezelve met Haagen en Heggen, en beklinken ze voorts met Graszoeden. Deeze omheiningen dus vastgroeijende en de Landen omringende, verfcchaffen aan de tedere kruiden eene zachte luwte, en doen de doordringende winden op haare verheven haagen afstuiten.

Wat het overige der Zeden van dit Volk betreft, men mag het zelve over 't geheel
zeer

zeer bescheiden noemen. Eenige ligte gasten, brooddronken lieden, verkwisters, enz., vind men overal; dan ze zyn hier zeker zoo menigvuldig niet, dat men dusdanig een gedrag ten laste kunne leggen aan de braave Kennemers; die, door veeler deugdzaame en roemenswaardige zeden, voor geenen onzer Landsgenooten behoeven te zwigten. De kuischheid heerscht 'er onder de Echtgenooten en jonge Lieden; de naarstigheit onder de Arbeiders; en de deftigheit onder de Vermogenden. Men bespeurt 'er daar benevens niet weinig Leesgierigheit onder de Lieden van verschillende Gezintheden, die zig, in een vry genot van Godsdienst, zonder eenige de minste afgunst jegens elkanderen, oefenen. Ze zyn niet zeer gesteld op eene uitwendige pragt, maar de vermogenden hebben veel op met zaaken van eene kostbaare en inwendige waardy; en de minderen zyn zeer gesteld op eene zindelyke netheid.

In 't stuk van Kleeding maaken onze Kennemers een blykbaaren overgang, van de eigentlyke Zuid-hollanders, tot de bepaaldlyk genoemde Noord-hollanders, of Westvriezen en Waterlanders. By de Inwoonders van Kennemerland, in het gedeelte, dat zig van den Vogelenzang tot digt aan de Beverwyk uitstrekt, is de gewoone kleeding der Rhyndlanders, welken wy hier boven beschreeven hebben, de heerschende Mode; en zoo zal men ook de Kennemers, die aan de Amstellandsche en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Kleeding en Spraak der KENNEMERS.

DE HOL
LAND-
SCHE
NATIE

Rhynlandsche Veenen, omstreeks Kalflagen en Aalsmeer gevestigd zyn, genoegzaam volftrekt gelyk vinden, aan de Veeners en Ingelanden dier Streeken. Dan nauwlyks komt men in de Beverwyk of alles heeft een ander aanzien: en men kan voluit zeggen, dat ze zig hier half Zuid-en half Noord-hollandsch vertoonen. Dit word men by uitstek gewaar, als men agt geeft op de Vrouwen, die meest allen een Noord-hollandsch Kapsel hebben, en een Keurslyf draagen, dat half Zuid-en half Noord-hollandsch is: zynde noch op de puntige enggereegen Zuid-hollandsche, noch op de oude ruime Noord-hollandsche wyze gemaakt. Even zoo zyn ook haare Rokken, niet zoo dik en dicht geplooid, als die der Waterlanders, maar ook niet zoo schaars gevouwen of ruim gespannen, als die der Zuid-hollandsche Vrouwen. Dan in den geheelen opschik helt haare kleding meest naar den Waterlandschen trant: waarom wy, dezelve liefst daar mede vergelijkende, den Leezer flegts wyzen naar de Afbeelding, die wy vervolgens van eene egte Noord-hollandsche Vrouw zullen geeven: te meer daar ons toch, buiten dit, nog veele andere byzonderheden, welken deeze Kennemers betreffen, in 't beschouwen der Noord-hollanders, zullen ontmoeten. — 't Geen wy hier gezegd hebben, raakende deeze vermenging van de kleding der Noord-en Zuid-hollanders onder de Kennemers, heeft ook min of meer plaats

Zie
Plaat VI.
Fig. 10.

plaats in de natuurlyke Spraak en den Tongval van dit Volk. Wel byzonder hoort men ze, maar even boven Haarlem, al aanstonds de woorden anders buigen; en zelfs hebben 'er de Haarlemmer Stedelingen iets van. Hunne Stem is doorgaans scherp en helderklinkende, valt gantsch niet zwaar op de *a* en *o*; en de *e* schynt veelal hunne geliefdste klinkletter te weezen. Wanneer we dit alles, wat wy van de Kennemers gezegd hebben, by elkander neemen, is 't blykbaar, dat deeze onze Landsgevootten de duidelykste kenmerken draagen, van eene natuurlyke en broederlyke vermenging der oude Westvriezen en Zuidhollanders, waar door zy, schoon verschildheid van inzigten, in vroeger Eeuwen, de grootste tweedragt onder hen veroorzaakte, nu, God dank, met den onverbreekelyksten band van trouw, en onafscheidelyke Broederliefde, voor eeuwig aan elkanderen verbonden zyn.

Na deeze beschouwing der Ingezetenen van 't voorste gedeelte van Kennemerland, stond ons nu, volgens eene Aardrykskundige schikking, bepaaldlyk agt te geeven, op de bewoonders der verdere Baljuwfschappen, die onder Kennemerland behooren. Maar in zoo verre wy als Natuurkundigen te werk gaan, en inzonderheid de natuurlyke vermenging onzer Landzaaten in 't oog houden, zullen wy hier wat meerder vryheids neemen, en liever het oog verder vestigen op die Noordhollanders in 't alge-

De WA-
TERLAN-
DERS.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

meen, welken, naar de laage en wateragtige Landen, waarop zy gehuisvest zyn, veelal den naam draagen van Waterlanders. Deeze benaaming is, in de gewoone Landsverdeeling, gelyk men weet, wel byzonder eigen aan de Inwoonderen eener zekere bepaalde Streeke van Noord-holland; dan het gewoone gebruik bezigt dezelve, als bekend is, ook in eene ruimer betekenis. In navolginge hier van, verstaan wy, naar ons bedoelde oogmerk, in een ruimschootschen zin, hier, onder de benaaming van *Waterlanders*, wel inzonderheid alle die Ingezetenen, welken zig aan en omtrent de Uitgeester-, Crommenier- en Asfendelver Bannen onthouden; mitsgaders alle de zoodanigen die langs de Naauwernasche Vaart, en de wederzydsche Boorden der Zaane, als mede tot aan, in, en omtrent Purmerende of Monnikendam, en daar omstreeks woonagtig zyn. En nademaal onder alle deezen, die van Zaandam, Westzaanen, Crommenie, en Broek in Waterland, met hunne nabuurige Dorpelingen, ons de voornaamste blyken van de algemeene gestalte, den gewoonen aart, en de heerschende geneigdheden van dit Volk natuurlykst aan den dag leggen; zullen wy 'er ons voornaamlyk van bedienen, in 't opmaaken van deeze onze beschryving der Waterlandereren. Ik tree dan hier mede, waarde Leezers, ter beschouwinge van eender zuiverste Vaderlandlievende Volkeren, waarop ons Holland roemen mag; en 't welk

welk ik altoos de uiterste hoogagting heb toegedraagen. Een Volk, van welks grootheid en natuurlyke vermogens, zoo wel veelen onzer Landgenooten, als inzonderheid de Vreemdelingen, gemeenlyk weinig indrukken hebben; ter oorzaake van deszelfs stille aangebooren nederigheid; 't welk my te sterker aanzet, om deeze onze Landzaaten wat uitvoeriger af te maalen; dat van te meerder dienst kan weezen, om dat zy genoegzaam ten voorbeelde der overige Noord-hollanders kunnen strekken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Laat ons, naar gewoonte, een aanvang maaken, met het beschouwen hunner uiterlyke gestalte. De Mansperfoonen hebben doorgaans eene spigtige Spieragtige Gesteldheid; zynde verre de meesten schraal van Spieren, en gantsch niet vet, noch dik, of gedrongen van Ledematen. In dit opzicht zyn ze meestal het tegengestelde van de hooge Zuid-hollanders; waar onder men meer ongemeen zwaar en breedgeschouderde Mannen ontmoet. Men ziet dezulken hier zeldzaam; buiten een enkel bejaard zwaar Perfoon, die door een zittend leeven, sterk eeten en drinken, of andere oorzaaken, verdikt is, komen 'er maar eenige weinigen voor; en men vind 'er veel meer lange ryzige Mannen onder. Zy zyn dus over 't geheel spigtig, en niet heel breed van Schouderen; waar van men egter hunne Schippersgasten en Moolenknechten moet uitzonderen; als onder welken nog al frische Kaerels, dog ook veele

Uiterlyke Gestalte der WATERLANDERS.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vreemdelingen, gevonden worden. Zy zyn voorts schraal van Kuiten, en niet groot van Voeten; die ze eenigzins platagtig hebben: ook vertoonden zy zig wel wat breed van Heupen; dan de dikke Onder- en Bovenbroeken, die ze veelal boven de Heupen toeknoopen, doen dit niet zelden zoo schynen. De Mannen hebben gantsch geen loome beweging in hunnen gang; schoon dit by derzelve Vrouwen vry gemeen bespeurd worde. Egter gaan zy ook zeer bedaard en langzaam, als ze zig, buiten hunne zaaken, verlustigen. Maar in hunne bezigheden zyn ze altoos vlug en vaardig, gedraagende zig in hun Beroep ongemeen driftig: een aantal van Waterlandsche Kooplieden ziet men dus, ten minste twee a driemaal ter weeke, in Amsterdam, met de grootste vlugheid en vuurigsten yver, naar de Beurs en de Koopkantooren treden. Over 't algemeen hebben ze, by hunnen driftigen gang, iets byzonders in hunne houding. Wanneer men 'er op let, ziet men de meeste Mansperfoonen recht op met het Hoofd in den wind gaan; en de Voeten met korte zeer vaardige tredjes voortzetten; daar benevens laten ze de Armen, houdende de Vuisten der Handen veelal toegekneepen, recht nederhangen, of mede slingeren; zoo dat deezen met de drift der Voeten als medewerken. Dit schynt hen, vooral de Zaanlanders, zoo eigen, dat zy, zelfs wanneer ze iets draagen, 't zy een Geld- of Monstierzakje, meest

meest altoos de eene of andere Hand, met eene toegekneepen Vuist, naar des Lichaams beweging, laten zwaaien. Daar benevens gewennen zig zeer veelen, terwijl zy kaarsrecht voortgaan, om het Hoofd te gelyk met het Lichaam styf te houden; waar door dan hun Hoofdhair, in 't voortgaan, als 't ware opwipt. Dit noemen veelen de styve houding der Noord-hollanders; en 't moet zeker denzulken, die, door de alerte Dansmeesters, in de konstige beweging des Lichaams onderweezen zyn, wel eens zoo voorkomen. Dan ik voor my beschouw deeze Lichaamsbeweelingen, die ik, om 'er het rechte woord toe te gebruiken, liever kittig en driftig, dan styf, zou noemen, veel eer als een uitwerkfel van de voortvaarende gemoedsneigingen, en de leevendige geestgesteldheid van dit Volk; dat zulks vry duidelyk in hunnen gantschen opslag gewaar doet worden. Dit straalt byzonder door in hunne leevendige scherpziende blaauwe Oogen; welken niet groot van opslag, en by de meesten, eenigige weinigen uitgezonderd, met geen zwaare wenkbrauwen voorzien zyn. Men vind ze meest allen schraal en niet heel bloozend van Wangen; zeer veelen hebben magere Tronien; en hier door is 't, dat men nog al eenige Langgeneusden onder hen ontmoet: ook zyn de Lachspieren by verscheiden lang en ernstig uitgedrukt; het welk de Wangen aan den Neus sterk te samen trekt. Verder zyn ze doorgaans niet groot

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie
Plaat VI.
Fig. 8.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

groot van Mond; vry plat aan de Hoofdscheelen, en, zoo ik 't wel hebbe, zelfs hoog en eirond van Agterhoofd; dat grootlyks afhangt van het bewinden van het Hoofd der tedere Wichten, by derzelve geboorte. Wyders bezitten bykans alle de Waterlanders, een ernstig en bedaard gelaat, in 't welke een stille trek van vriendlykheid speelt, en somwylen ook iets dat eene voorzigtige agterhoudendheid te kennen geeft. Overeenkomstig met dit gelaat, zyn ze ook niet driftig noch voorbaarig in hunne redenen; maar aandagtig in het aanhooren, als mede oplettend en bescheiden in het antwoorden; geevende alleszins pryswaardige blyken van een doorzigtig Volk.

Tot bykans in 't midden deezer Fleuwe, droeg ver het meerendeel der Bewoonders van dit Gewest hun eigen natuurlyk Hoofdhair; men vond 'er slegts eenigen, die eene Paruik op het Hoofd hadden; genoegzaam alleen dezulken, die 'er zig door de noodzaaklykheid of den ouderdom toe gedrongen zagen. Dan dit is in de laatste jaaren merkelyk toegenomen, zynde het draagen van gesneden Paruiken onder hen voor al reets vry gemeen geworden. Intusfchen is de heerschende koleur der Hairlokken by de Mannen, die hun natuurlyk Hair blyven draagen, licht bruin; hebbende meestal eene lugtige krulvloeg; men vind hier ook nog vry veel kroeshairigen; en onder de Bejaarden verscheiden eer-
waar-

waardige Gryzaards, met schoone witte Hairen; in welken zy met recht eene groote eer stellen. 't Geheugt my nog dat ik, in Noord-holland, Gryzaards met Baarden gezien heb; en onder anderen staat my voor, eens een Noord-holland-schen Mennoniten Prediker te Amsterdam ontmoet te hebben, die alle myne opletendheid tot zig trok, door zyne eerwaardige gryze Hairen, en gantsch reinen witten Baard, welke hem tot over de Borst vlyde. Ik liep verscheiden Straaten om, ten einde dat deftige weezen naauwkeurig op te neemen, tot dat hy in zeker huis in de Warmoesstraat intrad, en de bescheidenheid my verbood, meer vrypostigheid te gebruiken. Het eerwaardige gelaat van dien Man bleef toen den gantschen dag voor mynen Geest, en blyft nog heden leevendig in myn Geheugen. Wyders ontmoet men hier en daar in Waterland nog wel een zwarthairigen, dog schaars. De licht bruine Hairlok, en somtyds eene roshairige Kuif, bedekt gemeenlyk de Kruin van dit Volk; waar onder zig weinige zoogenaamde ruighairige Mannen bevinden. De Waterlanders zyn gevolgelyk, ten opzichte hunner natuurlyke Gestalte, niet van de gedrongensten noch sterksten, maar van de tengersten en vlugsten; en over 't geheel, onder de Hollanders, na genoeg de langsten; aangezien men onder de meeste lange Mansperfoonen ontmoet.

Maar heeft 'er dus een zichtbaar verschil
plaats,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

plaats, tusfchen de Zuid- en Noord-hollandfche Mannen; het doet zig nog ruim zoo kennelyk op, in de Gestalte der Vrouwen van deezen Oord. Toen wy de Zuid-hollandfche Strecken bezogten, wierden wy bykans overal begroet, door bevallige Blonden of Bruinetten, en zagen alomme vaste Gestellen, met frifche bloozende Wangen. Dit heeft men in Waterland zoo algemeen niet te wagten; dan, in vergoeding daar van, vertoonen 'er zig aan ons de blankfte Schoonheden, niet alleen van Holland, maar, zoo men het getuigenis der Uitheemfchen gelooven moge, de fraaifte en netgevormdfte blanke Tronien van geheel Europa. En inderdaad, de Waterlandfche Vrouwen hebben een Aangezigt en Wangen van eene uitneemende blankheid; en derzelve Tronien zyn ongemeen wel befneeden. Het Voorhoofd vertoont zig zeer glad, en meerendeels hooger, dan by onze Zuid-hollanders; 't welk inzonderheid veroorzaakt word, door het Kapsel, dat zy draagen. Dit doet haar zig van jongs af aan gewennen, om het Hair van vooren met een Stryklint ftyf op te ftryken, en hier door tevens het Vel van 't Voorhoofd fterk te fpannen: van kindsbeen af leggen de Moeders het daar op toe, en de jonge Dogters vervolgen het; om dus, gelyk zy fpreeken, een groote gladde Pòòt te hebben; dat zy als eene byzondere fchoonheid aanmerken. Het opgeftreeken en gefpannen Voorhoofd blyft te meer in dien ftaat;

om

om dat het geheele Kapfel, met een stevig Boordfel, en door behulp der Tooken, die 't zelve vast doen sluiten, tot dat einde mede werkt. Dit heeft ook ten gevolge, dat zeer veele Vrouwen, wanneer de bolle Spieren van 't Gelaat met de jaaren inkrimpen, en de ouderdom de rimpels op het Voorhoofd begint te plooiën, op het oog vry breed van Voorhoofd worden. In jonge Meisjes en Vrouwen, van middelbaare jaaren, bespeurt men deeze breedte zoo zichtbaar niet, maar derzelve gladheid en hoogheid van Voorhoofd loopt een ieder in 't oog. Ter dier oorzaake ziet men ook, onder de Noord-hollandfche Vrouwen, veel meer, (om de gewoone Tekentermen te gebruiken,) nette Eironde, dan wel bolle Appelronde Troniën.

Aangaande derzelve befneedenheid van Neus, Mond en Oogen, alle deeze deelen zyn by uitstek evenredig. De Oogen zyn doorgaans niet klein noch knipoogig, zoo als men 't noemt; maar van eene gemaa-tigde grootte, rond, en vol van Oogenleden; het wit der Oogappelen is zeer wit, of meest altoos helder blaauw, en heeft ook wel eens een bruin randje om den Oogstip. De Wenkbrauwen haarer Oogen zyn niet zwaar; en derzelve opslag is zagt en vriendlyk. Men vind hier meer dan elders de oudtyds beschreeven heldere hemelsblaauwe Oogen der oude Hollanders: en veelen deezer Vrouwen zyn mede natuurlyk versierd met de schoonste blinkende goud-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

goudgeele Hairlokken, den blanken Schoonheden zoo algemeen eigen; zelfs loopen 'er nog al etlyke Roodhairigen onder. De Waterlandsche Vrouwen weeten van hunne voorste Hairlokken, byzonder aan die van de slagen van 't Hoofd, een aanminnig gebruik te maaken; door een aartig net gekruld Lokje, ter wederzyde aan 't Hoofd, los en derteltjes te laten hangen; 't welk, tot op de blanke Koonen vlyende, eene zonderlinge natuurlyke bevalligheid aan haar netgevormde Tronie verleent. Een Hoofd, op die wyze gekapt, en versierd, heeft, by een schoon Gelaat, zoo veel bekoorlykheden, dat 'er geen ander Vrouwlyk Hulsel, of eenige vreemde zwierige Tooi, by haalen kan: de vooringenomen Vreemdeling staat 'er zelfs over verwonderd, en roemt het als een deftig, eerbaar, en tevens aanvallig Hoofdfieraad. Den Mond hebben zy gemeenlyk niet onmaatig groot, en zeer net gevormd; de Lippen zyn ongemeen glad, en van een gloeiend rood; zelfs meen ik wel te mogen zeggen, dat ze wat gloeiender zyn, dan die van onze hooge Zuid-hollanders; dog het schynt my toe, dat zy, inzonderheid de bejaarde Vrouwen, de Onderlip wel wat laten hangen. Men ontmoet 'er weinigen, die eene zwaare Onderkin hebben; ze zyn meerendeels, om en aan de Kaaken, rondagtig, en zeer fyn besneden. Het vel der Wangen heeft alleszins eene zachte poezelheid; en is, zoo ik een Schilders spreekwyze

wyze mag gebruiken, met eene waschagtige doorschynendheid bekleed; waar door de tedere bloedadertjes eenige vermilioenagtige blosjes zagtjes doen doorstralen. Dit brengt te wege, dat het blanke schoone deezer Vrouwen gepaard gaat, met die bekoorelyke gloeiendheid en blaauwagtigheid, welke men in eene volmaakte blanke vereischt.

Dan met dit alles deelen zy in het vry algemeene lot, dat den Vrouwen van een blank gestel niet zelden eigen is: te weeten, dat zy niet heel sterk, maar log en loom, of liever slap van natuur zyn; en dat 'er daar en boven veele wateragtige bleeken onder dezelve gevonden worden. Deeze opmerking, ten aanzien der blanke Vrouwen, word mede door die van Waterland bevestigd. En wyders, hoe volmaakt zy ook van Tronie zyn, haar gestalte en houding evenaart nogtans, in wakkerheid en vlugheid, geenzins aan die onzer Zuid-hollanders; ten zy men zulks zoeke, by eenigen van haare Bouwboerinnen op het Land, welken men hier van moet uitzonderen. Dog dit gemis van gestalte en houding heeft men, naar 't my voorkomt, niet zoo zeer te zoeken in de Natuur zelve; maar men mag het, by veele dier Vrouwen, welken de Natuur ten deezen opzichte niets geweigerd heeft, grootlyks toeschryven aan derzelve manier van kleeding en gewoonten. De vreeselyke zwaare Rokken, en wonderlyke Keurs-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lyven, die veelen, welken de ouderwet-
fche Kleeding nog eenigermaate aankleeft,
draagen, werkt althans zeer veel mede, tot
het houden van een loomen fleependen
gang, en 't voortbrengen van ronde Rug-
gen. Veeldoeft ook hier toe haare gewoon-
te van het Hoofd, in zwaare digtfluitende
Kapers, voor over te buigen. Door deeze
en diergelyke verkeerdheden kunnen zelfs
dezulken, die zeer volmaakt en welge-
fchappen van Ledemaaten zyn, aan dezelve
zoo bevallig eene beweging niet geeven;
dat haare houding even zoo fterk in 't oog
loope, als de uitblinkende fchoonheden
van haar Gelaat. Het meerendeel deezer
Vrouwen is wyders van eene middelmaati-
ge kloekte; dog ze zyn veelal tener, dun
en fyn van Gebeente, en zeer net van
Handen, die fpigtige Vingers hebben: ook
vind men de fterkften welgefpierd van Ar-
men; dog dit heeft men voornaamlyk te
zoeken by haare Land-of Vee-Boerinnen,
die gemeenlyk fterker, en over 't geheel
wel wat korter en gedrongener voorkomen.
Onder de Waterlandsche Schoonheden, zyn
de Meisjes langs de Zaan geen van de
minften; ze munten byzonder uit in het
tengere en blanke; dog behooren ook
veelal onder de zwakften.

De natuurlyke gefalte der Zaanfche
Vrouwen is dus op zig zelve zo volmaakt,
als die van eenig ander gedeelte onzes
Lands; maar 't is eenigermaate jammer,
dat zy dezelve dikwerf zoo zeer benadee-
len,

len, door uiterlyke houdingen, die haar door de gewoonte als natuurlyk geworden zyn. Het komt my, en den meest onpartydigen, ten minsten dus voor, dat ze beter voor den dag zouden komen, wanneer zulks geen plaats had, en zy meer agt gaven op eene bevalliger houding. Men kan althans met geen reden goedkeuren, dat eene natuurlyke zeer schoone en welgeschapen Vrouw zig gewenne, om de vlugge Voeten eerst in Schoenen te beklemmen, en dan nog onder die Schoenen een paar Mullen te draagen; waar door zy, in stede van een vryen natuurlyken tred, een sloffenden en sleependen gang aanneemen. Dit word nog ongevalliger, wanneer zy, gelyk dit by sommigen plaats heeft, schynen niet te kunnen gelooven, dat zy voortgaan; zoo ze het geklikklak der Mullen op de Straat niet hooren. By deezen verveelenden gang hebben zy dan voorts ook nog eene houding, welke niet weinig van die der Zuid-hollanderen verschilt. Zy gaan naamlyk meest allen met het Hoofd een weinig voorover gebukt; en, zonder eenige beweging der Armen, met gevouwen Handen voor het lyf; de meesten zien, naar 't schynt, slegts voor zig neder, als 't ware met nedergeslaagen Oogen; dog zy weeten egter tevens zeer naauwkeurig kunstig op zyde te loeren. Die zig een deftigen gang aanmaatigen, doen gewoonlyk zulke korte sleepende schreeden, dat een Vreemdeling, die zoodanig eene korttreedende

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

en sleepende Vrouw van verre zag aankomen, ligtlyk zou twyffelen of ze gong dan of ze voortfchoof; te meer, doordien haare lange Rokken, welken aan de dragt der deftigen vooral eigen zyn, de Voeten bynagantsch en al bedekken. Zy fchynen wyders veelal vry breed en eenigzins rond van Rug, en ingeboogen van Buik en Middel te zyn: dan dit is niet gelegen in haare natuurlyke Gestalte, maar ontftaat uit den vorm der Keurs- of Ryglyven, die zy, zoo ze niet van den allernieuwften fmaak zyn, met voordagt zoo laten maaken, dat ze zig van vooren hol ingeboogen, en van agter breed, plat en rond vertoonen, naar welk bedwang zy dan ook het Lyf in 't gaan voorover moeten houden. Dan hier omtrent hebben zy in de laafte jaaren al eenige veranderingen beginnen te maaken; met de Keurslyven meer naar de Steedsche wyze te fchikken; egter zoo niet, of het oude blyft 'er vry algemeen in doorftraalen. De Waterlandschen zyn dus hier door, en juist niet tot haar voordeel, ten fterkfte van alle onze overige Hollandfche Vrouwen te onderscheiden. Dog indien wy haar niet al te streng, maar met een infchikkelyk oog, gelyk ons betaamt, willen aanzien, zullen wy wel dra reden vinden tot eene aanmerkelyke verfchooning deezer Vrouwen, van wegens haare zoo fterk in 't oog loopende traage beweeging. De Natuur heeft haar, 't is zeker, alleszins welgefchapen, en zelfs zeer fchoone

Li-

Lichaamen geschonken; dan zy vinden zig intusfchen beroofd van de gelegenheid, om haare vrye Ledemaaten aan een vluggen tred te gewinnen. Want wie, die de Waterlandsche Dorpen bezogt heeft, kan loochenen, dat 'er inderdaad zeer weinig gelegenheid gevonden word, tot uitgestrekte wandelingen? Daar en boven zyn haare gemeene Gangpaden in de Dorpen, vooral den geheelen Zaankant langs, zoo net en vlak geplaveid, dat ze als op een effen Vloer binnens Huis gaan. Zy hebben des voor geen Wankelpaden, Kuilen, groote Keifteenen, of glipperige Klai te vreezen; en 'er word gevolgelyk, voor de beweging der Voeten, niet meer dan een effen schuivende voortgang vereischt. Het bestendig gaan op zulke wegen maakt eindelyk zoodanigen gang, tot eene algemeene gewoonte. Ook bespeurt men onder de Bouw-, Teel- en Vee-Boerinnen, die in 't Land, de Boomgaarden en Moestuinen, min effen wegen betreeden moeten, hier omstreeks een meerder vluggen gang; 't welk ons toont, hoe 't niet vreemd zy, eene voorname oorzaak dier loome beweginge in de gemaklykheid der gangpaden te zoeken. Hier by komt nog, ten opzichte van 't draagen der Muilen, dat medewerkt tot het vertraagen van haaren gang; dat zulks grootlyks toe te schryven is aan haare uitsteekende reinheid. Hier door is 't onder haar eene algemeene gewoonte, om met Muilen onder de Schoenen op de gemeene

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Straaten te gaan; welke Muilen, of ze ook min of meer bemorscht mogten zyn, (dat egter op de zindelyke Waterlandsche Straaten gemeenlyk niet veel plaats heeft,) uitgetrokken worden, als zy in Huis treden; wanneer ze dezelve, op een daar toe geschikt Matje of Feiltje, agter de Deur zetten. Men voege eindelyk by dit alles nog eene voortreffelyke reden, die zeer veel doet tot de traagheid haarer beweginge. De Waterlandsche Vrouwen zyn naamlyk veelal voorbeeldige Huismoeders, die zeer bestendig in haare Huizen blyven; om het Huishouden gade te slaan, op de Kinderen te passen, en den Mannen te believen; die ze dermaaten weeten in te neemen, dat deezen van hunnen kant ook zeer veel voor haar doen willen; zoo dat zy zig zelfs niet zelden gewillig toonen, om het Kind op Straat voor de Vrouw te torfchen; 't welk daar oudtyds algemeen, en nu nog, onder den gemeenen Man, niet geheel buiten zwang is. Deeze dus meerendeels t'huis zynde Vrouwen hebben weinig aanleiding tot een vluggen gang op Straat: want buiten een enkel Speelreisje, een Kerkgang, of een zeldzaam afgelegene Bezoek, gaan veelen dikwils niet verder van Huis, dan hier of daar in den omtrek van haare Buurt. Indien men 't een en 't ander van 't voorgestelde te famen neemt, zal men gewislyk genoegzaame redenen van verschooning voor de Waterlandsche Vrouwen, ten aanzien

Zie
Plaat IV.
Fig. 9.

zien van haaren loomen gang, als zy op Straat verschynten, vinden.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Wat nu nog aangaat de kragten van haar natuurlyk gestel, staande haare Dragt, en in 't Kinderbaaren: men telt ze in 't eerste geval niet onder de sterksten; dog houd ze ook in 't laatste niet voor de ongemaklyksten. Geduurende den tyd van haare Dragt zyn ze zeer aan flauwten en gemeelykheid onderworpen: de witte Vloed en de Scheurbuik, welken hier sterker dan elders onder de Landkwaalen te tellen is, veroorzaakt 'er nog al vry dikwils Miskraamen en zwakke Kinderen. Dan in het Baaren zelve zyn ze, zoo ik wel onderrigt ben, en dat ook natuurlyk uit haar Gestel volgt, buiten de gemeene smerten, al vry voorspoedig. De Moeders, als 't maar eenigzins kan geschieden, zoogen zelve haare Kinderen; ze zyn hier doorgaans vry wel voorzien van voedend Zog; en haar Boezem is gemeenlyk ruim en vol: waartoe natuurlyk veel helpt de gemeenste vorm haarer Keurslyven, die eer de Heupen dan den Boezem drukken, en gevolglyk aan de Borsten haaren ruimen natuurlyken wasdom laten. Volgens het my toegezonden bericht, hebben de Waterlandschen door de ondervinding geleerd, welke nadeelige gevolgen de hooge, platte en den Boezem drukkende Keurslyven hebben; 't welk haar in de laatste jaaren, met een goed gevolg, oplettender gemaakt heeft. De Boezem, min belemmerd, is daar door ook

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

min onderhevig geweest aan verscheiden jammerlyke ongevallen; en men wil, dat de Waterlandsche Vrouwen, buiten dit, uit hoofde van haar natuurlyk gestel, minder gevaar loopen van zweerende Borsten te krygen, dan onze bloedryke hooge Zuidhollanderen; ze ontstaan 'er althans niet veelvuldig. Ondertusfchen is egter haar Kraamleger gemeenlyk zoo voorspoedig niet als dat der laatstgemelden; inzonderheid zyn ze zeer dikwerf aan langduurige Vloeden onderworpen. Men kan zeggen, dat dit al vry algemeen plaats heeft; dog zoo niet, of eenigen der sterkste Vrouwen zyn hier van uit te zonderen; en men ontmoet 'er voor 't overige al mede, gelyk elders, een zeer groot verschil tusfchen de eene en de andere Gesteldheid; 't welk wy, in de Verhandeling der Landziekten, vervolgens nader in agt staan te neemen.

Getemperdheid
en Gemoeds-
neigingen
der WATER-
LANDERS.

Tot dus ver beschouwdn wy onze Waterlanders, voornaamlyk in hun uitwendig gestel, met de daar aan verknogte gevolgen; dan dit is zekerlyk het minste; laat ons nu voorts beproeven, hoe ver wy gelukkig kunnen slaagen, in 't naspooren van hunnen inwendigen aart; door 't ontvouwen van hunne Getemperdheid en 't opneemen hunner Gemoedsneigingen. Als men zig daartoe verledigt, ontdekt men terstond, dat 'er, zoo by Mannen als Vrouwen, heerscht, een Phlegmatiek, Melancholiek, Temperament, of, 't geen men noemt, eene waterragtige droefgeestige Gesteld-

feldheid; dat ik egter, met opzicht tot de uitwerkingen op de driften van dit Volk, liever zou noemen, een langzaam, bestendig Temperament. Deeze onze Landzaaten zyn zekerlyk wel wateragtig, ten aanzien van de samenmenging des bloeds en der levensvogten; en 't is niet te ontkennen, dat eene traager beweging in derzelver omloop vry geschikt is, om droefgeestigheid te veroorzaaken; dan met dit alles zyn ze nogtans niets minder dan droefgeestig; even zoo min als uitgelaaten driftig en opvliegend. En 't gaat voorzeker in dit opzicht by hen niet door, dat het Phlegmatike Melancholike gestel altoos droefgeestig is. Veeleer oordeel ik, uit het geen men in dit Volk gewaar word, dat de dunne Vogten zoo wel eene vlugge geestrykheid aan de Phlegmatiken kunnen mededeelen, als de geestryken dit doen aan de Bloedryken. Onze Waterlanders hebben des, uit hoofde hier van, zeer geregelde middelmaatige driften; zoo dat men ze niet geheel en al loom of droefgeestig, en ook niet uitneemend vlug of vrolyk kunne noemen. Ter oorzaake van deeze bezadigde gesteldheid des Gemoeds, bezitten zy ook een zeer beredeneerd, en bestendig arbeidzaam Vernuft. Dit treffelyke kenmerk der Waterlanders, of der Noord-hollanders in 't algemeen, straalt zoo duidelyk door in alle hunne bedryven, dat zy daarin gewis voor geen en onzer Landzaaten behoeven te wyken. Waar

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

toch kan men, niet alleen in Holland, maar zelfs in Nederland, ja in geheel Europa, een Gewest aantoonen, welks gelegenheid natuurlyk ongunstiger is voor uitgebreider zaaken, en wiens Inwoonders, zonder een uitwendig gelaat van opgeblaazen hoogheid, of van leevendige voortvaarendheid te vertoonen, zoo wyduitgestrekten handel dryven? Waar is 'er een Volk, in zulk een Gewest woonagtig, onder 't welke zoo bloeiend een handel, dusdanig een aanwas van welvaart, zoo bestendig een yver, en zulk een ernstig voorstaan van Koopmanschappen en welvaartkoesterende Weetenschappen, met de schitterendste blyken van een diepzinnig vernuft, gevonden word? Men toone my elders Werktuigkundigen, die hen overtreffen in allerlei Moolenwerk. Men noeme my andere Streeken, daar men, in den omtrek van maar vier of vyf uren, zestig duizend Rollen Zeildoek in een jaar konde maken; daar een Scheeps-Timmerbaas aannam, in twee-en twintig maanden, twintig groote Zeefcheepen te vervaardigen; en een ander, in den tyd van vyf weeken, een Schip, van de Kiel af, voltooid voor de paalen van Amsterdam bragt. Weinig moeite ware het hier over breeder uit te weiden; dan 't is onnoodig; nademaal hunne daaden nog dagelyks spreekken, en getuigenis geeven van hunnen invloed op den Koophandel en de Zeevaart. Daar 't over bekend is, hoe de Waterlanders, vooral zy die

die den Zaankant bewoonen, te Broek in Waterland, en elders in de voornaamste Dorpen huisvesten, nog steeds te tellen zyn, onder de voornaamste Steunpylaaren der Amsterdamsche Koopbeurzen: vooral daar men op hunnen Vaderlandlievenden yver, als mede op hunne zuinig bestierde en ryk gevulde Beurzen geruster aan kan, dan op de weiffelende inzichten van een vreemden Handel. Men kan, uit dit maar zeer flaauwe schetsje, terwyl men weet, dat 'er, tot het handhaaven van een geregelden Koophandel en eene bloeiende Zeevaart, een uitsteekend Vernuft behoort, genoeg opmaaken, dat wy overvloedige redenen hebben, om de Waterlanders, en vooral de Zaankanters, verre van als onnozel en droefgeestig, in tegendeel als yverig, voorzigtig en vernuftig te beschouwen; waar van ons de verdere overweeging hunner Gemoedsneigingen nog meerder blyken zal geeven.

De Heerschende Gemoedsneiging deezer Ingezetenen, eenpaarig met die van alle de overige Noord-hollanders, strekt zig byzonder uit tot het aankweken van 's Lands gemeene Welvaart, het behouden van onze Burgerlyke vrye Bezittingen, en het vermeerderen van hunnen wettig verkreegen Eigendom. Hier toe benaarstigen zy zig tot het leevendig houden van de Liefde voor 't Vaderland, en de zugt voor de Vryheid. Dit doet hen alles aanwenden om den Land- en Veebouw, den Koophandel

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 654.

del en de Zeevaart, met de daar aan verknogte Konsten en Weetenschappen, ten yverigste te bevorderen. En hier aan heeft men toe te schryven hunne bestendige oude rechtaartige Hollandsche Zuinigheid; welke men ten onrechte Gierigheid noemt; waar omtrent wy onze Hollandsche Natie altoorens reeds verdedigd hebben. Genoeg zy 't derhalven nu omtrent onze Waterlanders nog te zeggen, dat ze zoo min karig als kwistagtig zyn: dan de waarde en het nut der Schatten kennende, houden ze het hegt hunner welvaart in handen; dit leid hen tot eene spaarzaame bestiering hunner middelen, en maakt hen omzigtig en wantrouwig voor misleidende Vreemde beoerders hunner Schatten. Veelligt bragt men dit onder de Waterlanders oudtyds wat verre; dog een ieder, die hunne hedendaagsche levenswyze recht kent, zal hen over 't algemeen deswegens niet beschuldigen; schoon ze al gewoonlyk spaarzaamer leven, dan men veelal in Zuid-holland doet; waar omtrent ze zekerlyk niet te laaken zyn. Ook vind men hen, inderdaad ver van karig, wanneer zy weeten, dat eene welberedeneerde Milddaadigheid noodig is. Men ontmoet, uit dien hoofde, in de meeste hunner Dorpen, naar evenredigheid der Inwoonderen, minder Armen, dan ons wel op andere plaatsen voorkomen; en 't zyn meerendeels zulken, die zig zelve door ledigheid tot Armoede gebragt hebben; hoedanige Luibakken hier bovenal
in

in de hoogste veragting zyn. Naarftige Armen lyden 'er geen gebrek: en is een hunner Ingezetenen, door rampen of ongelukken, tot een laagten staat vervallen, nergens vind zoodanig een spoediger liefdaadige Menschen, die hem gulhartig bystaan, ondersteunen, en zelfs fomtyds in een vernieuwden staat stellen. In geen Streek van ons Vaderland worden eerlyke gebrekkige Perfoonen, die geen arbeid oeffenen kunnen, burgerlyker onderhouden. Een deftig, door tegenspoed, verarmd oud Mensch is, onder de menschlievende Waterlanders, geen voorwerp van smaad of veragting, en word niet gelyk gesteld met een gemeen slag van lui en flegt Volk. Hy ontmoet 'er integendeel eene zoo hartlyke broederlyke liefde en agting, als of hy zig nog in den bloei zyner welvaart bevonde. De aanzienlykste en vermogendste Dorpelingen zelve zullen hem dikwerf zoo vriendlyk bejegenen, zoo gemeenzaam met hem verkeeren, zoo gul in hun Huis en aan hunnen Haard ontvangen, dat een Vreemdeling nooit zoude denken, dat zulk een Mensch uit de ondersteuning van anderen leefde: te minder, daar men een Waterlander zeer zelden zal hooren roemen op zyne milddaadigheden. Te Broek in Waterland, vind men zeer weinig openbaare Armen; en 'er zyn my, door een der aanzienlykste Ingezetenen, die ik op dit stuk vroeg, deftige Huizen aangewezen, welken bewoond wierden van de zulken, die
men

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

men door stille giften ondersteunt. Ook heeft men genoegzaame blyken van hunne edelmoedigheid, in 't onbekrompen schenken van ruime belooningen, voor gedaane diensten; 't welk de Amsterdamsche Doctoren, op hunne Waterlandsche Viziten, wel eens ondervinden. Voor 't overige getuigt, alomme in Waterland, een aantal, zoo van Geestlyke, als van gemeene Burgerlyke Gestigten, die, enkel uit de edelmoedige gaaven der Inwoonderen, of verbeterd, of vernieuwd zyn, ten overvloede, hoe zy, daar het te pafse komt, geen inhaalige karigheid bezitten: 't welk ook de Landloopers, die zig van de milddaadigheid der Waterlanders zeer wel weeten te bedienen, eenpaarig bevestigen.

Raakende hunne Geneigheid in 't stuk van den Godsdienst; ze zyn al zeer algemeen yverig en beredeneerd Godsdienstig; kleevende die Godsdienstige Leer, welke zy omhelzen, getrouwlyk aan. Ook zyn veelen der vermogendsten hier meer beleezen en geoeffend in de Hoofdstukken van den Godsdienst, dan men dezulken, 't geen te beklagen is, wel eens in andere Streken ontmoet: en men vind zoo hier en daar in Waterland, gelyk ook hooger op in Noord-holland, en wel onder de Dorpe-lingen, by veelen eene weluitgezogte verzameling van Godgeleerde Boeken. Dog de gemeene Arbeider, die 'er ook geen tyd noch gelegenheid toe heeft, breekt zyn Hoofd niet met Godgeleerde vershil-
len,

len, en is te vreden, als hy zyn Catechismus kent; waarin ze veelal redelyk wel be-dreeven zyn. Men verftaa dit egter zoo niet, als of wy alle de Waterlanders in 't gemeen voor min of meer geoeffend wilden opgeeven. Ver van daar! 'er loopt ook veel Kaf onder dit Koorn. Wy willen 'er alleen mede aanduiden, dat ze zig over 't geheel vry wel bevlytigen om den Godsdienst, dien ze belyden, te verftaan. Hier door zyn ze meerendeels niet zeer vatbaar voor dweeperyen; en, overeenkomftig met hunne natuurlyke zugt voor de Vryheid, byzonder afkeerig van eene geftrengte behandeling der Geestlyken; als waren zy nog fteeds gedagtig aan der-zelver overheerfching, ten dage hunner Voorvaderen, en daar tegen op hunne hoe-de. Zy draagen hunne Leeraaren de hoogfte agting toe, indien dezelve een vriendelyken en gemaatigden omgang, met hunne Christelyke vermaaningen, paaren: dan hunne genegenheid verflaauwt zigtbear, zoo dra iemand hunner het Geestlyke gezag wat fterk begint te trekken. Wy zouden ons hier over zoo ruim niet durven uitlaaten, by aldien wy des aangaande, door zeer Eerwaardige Predikanten, niet genoegzaam onderrigt waren. Men getuigt ons zoo eenpaarig, hoe de Waterlanders, en meest alle de Noord-hollanders, die in de Dorpen wonen, zeer gezet zyn op een gemeenzaamen dagelykfchen omgang met hunne Leeraaren; en dat zy voor
zulk

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zulk eenen, die zig ongedwongen hier naar weet te schikken, de hoogste eerbied hebben; waar door hy dan weerkeerig zeer veel invloeds op het hart en de zeden zyner Gemeente heeft. Mitsgaders hoe zy integendeel ongemeen kregel en onagtzaam zyn, omtrent een Predikant, die zig, door eene sterke zugt ter strenger overheerschinge, veel bemocit met ontydige en scherpe berispingen, over hunne Burgerlyke en Huishoudelyke zaaken. Deeze byzondere zugt om met hunne Leeraaren, als met hunne Vaders en Broeders, om te gaan, vertoont zig by uitstek, in de plegtige gewoonte, die veele Noord-hollandsche Dorpelingen nog heden behouden; om naamlyk hunne beroepen Predikanten, niet slegts door eene byzondere bezending van den Kerkenraad, maar met een aanzienlyk gedeelte der Gemeente, zoo Mannen en Vrouwen, als Vrysters, Vryers en Kinderen, blymoedig in te haalen; en hem, na zyne inhuldiging, allen groot en klein, zoo gemeenzaam in zyn Huis met vreugde te begroeten, als of zy ter Bruiloft gongen. En een trotsche Geestelyke, hoe beroemd hy ook zy, van wegens zyne Geleerdheid of Gaaven, die zig aan deeze gemeenzaamheid onttrekt, of dezelve slegts met eenige soort van minagting behandelt, is onherstelbaar het hart zyner Leeken kwyt. Zoo vrolyk gaat hier de oprechte zugt voor den Godsdienst met de Burgerlyke beleefdheid, naar 's Lands wyze, gepaard.

De

De pryswaardige welgeschiktheid van gemoed, in dit alles doorstraalende, heeft natuurlyk ook tamelyk wel eene gewenschte uitwerking op de Zeden van dit Volk; waar van hunne gewoone handelingen in het dagelyksche bedryf een vry goed getuigenis verleenen; vooral ten opzichte veeler anderszins zeer gemeene en schadelijke driften; als die van Haat, Gramschap, Toorn en Wraakzugt. Naar uitwyzen myner ondervindinge is 'er althans geen Volk onder onze Hollanders, dat zig hier in ge maatigder betoont. Zeldzaam zullen ze in onbedagte Gramschap ontstookten worden, of met schriklyke vloeken en bedreigingen in hevigen Toorn uitvaaren. Ze zyn zekerlyk met alle Menschen aan den invloed dier driften onderworpen; maar hunne aandoenlykheid deswegens brengt hen tot eene soort van zwygende gemelykheid; waar door zy hunne gevoeligheid meer tragten te verbergen, dan ze te doen uitspatten. Gaat men voort met hen te tergen, zy zullen 't nog al eenigen tyd doorstaan; maar eindelyk slaan zy over tot een volvoeren den yver; niet om zig te wreken; dat is hun juist niet eigen; maar om het voorwerp van hunnen Toorn, zoo veel 't hun mogelyk is, te schuwen, of van zig te verwyderen, en dus alle verdere aanleiding hier toe weg te neemen. Zoo zal een Knecht of eene Meid, die zig de gramschap of de veragting des Meesters op den hals gehaald heeft, denzelven niet ligt omzetten, als

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hem zyn afscheid gegeeven is; en zeer zelden komt zulk een ooit weder in denzelfden dienst. Hun Toorn is dus, mag men zeggen, niet zoo zeer driftig, als wel beredeneerd; en vandaar zyn ze bykans onverzettelyk, wanneer zy eenmaal tot een besluit komen, niet om zig te wreken, maar om, gedwongen zynde, zorg te draagen voor 't handhaaven hunner goede zaak, zoo als zy 'er over oordeelen. De Waterlanders zyn dus eigentlyk niet wraakgierig in den aart; dog, als ik 't wel zal uitdrukken, zeerforsch in 't afweeren; om den geen, die hen, hunnes oordeels, onrechtmatig behandelt, te beteugelen. Als 't 'er op aankomt, houden zy hun stuk dermaate vast, dat zy, in navolging onzer oude egte Landzaaten, nog de voornaamsten zyn, welken ik kenne, die zig niet ligt, door dreigen, door dwang, of door gezag, van hun denkbeeld, dat zy 't recht hebben, laten afleiden. Zy staan dan onwrikbaar vast op hun stuk; en men mag hen ten dien opzichte standvastig of hoofdig noemen; willende eerder alles verliezen, dan van hun Recht afstaan. Ook zullen ze, wanneer zy zig zwaar beledigd agten, hun recht eerder zoeken door een Pleitgeding, dan door zig in koelen moede te wreken; en egter zullen ze de pleitgedingen zeer voorzigtig schuwen, waarin zy van sommige Kennemers al vry wat verschillen. Men zou hen uit dien hoofde veellig haatdraagend agten; dan dit is nogtans hun zwak niet; want

want niets minder dan haat heeft invloed op hun gemoed. Indien de beledigende Party toeschiet, of als zy maar begrypen, dat de belediging niet opzetlyk gedaan is, heeft al het voorgevallen geen ander gevolg dan eene stilzwygendheid, of eene uitdrukkelyke broederlyke verzoening.

Men verdenke hen egter, uit hoofde van die stilzwygendheid en bedaarde inschikkelykheid, niet van vreesagtigheid. Even zoo bedwaard en gemaatigd als zy anders voorkomen, zyn zy ook ten opzichte der Vreeze, beschouwd als de oorzaak van lichtvertzaagtheid of slapmoedigheid. 'Er is misfchien geen Volk onder onze Natie, dat meer bedugt is voor de gevolgen van gevaarlyke zaaken; dog dat tevens onvertzaagder is, om 'er zig uit te redden, wanneer zy 'er zig in bevinden. En hunne alles overtreffende drift, ter uitvoeringe van gewigtige onderneemingen in de Zeevaart, dat zekerlyk de zaak niet is van bloode vreesagtige gemoederen, spreekt hen van alle verdenking hier omtrent vry. Voor 't overige leeven zy onder elkander tamelyk gerust, zonder vreeze. Op het Land, en vooral hooger op in Noord-holland, slaapen zy, ten minste de gemeene Arbeidslieden, niet zelden met ongeslooten of ongegrendelde Deuren. Het onderlinge goed vertrouwen verbant hier alle Vrees voor ongevallen. De Droefheid schynt meer vat op hun Gemoed te hebben: zy ver-
toonen althans, gelyk my meermaals ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

bleeken is, voor 't uitwendige, eene al zeer sterke aandoening. Het verlies van eenige Vrienden, Nabestaanden, of Medeburgers, vervult eene geheele Buurt met rouwklagten. Onverwachte gevallen maaken hen ligt verflaagen; en zy geeven zig zelve veel toe in allerleie misbaar en uiterlyke betooningen van droefheid. Dog ze zyn niet te min zeer wel te troosten, als de oorzaak der droefheid wat slyt; dat een eigenartig gevolg hunner natuurlyke bezadigdheid is. Nademaal zy egter zeer overhellen, om eene zaak, dikwils herdenkende, te overweegen, en in hunne dagelyksche vertellingen geduurig te herhaalen; zoo zyn zy ook zeer vatbaar, voor de herinnering van alles wat hun droefheid of vreugde heeft kunnen geeven; waar door ze dan deeze hunne Hartstogten op nieuw gereedlyk gaande maaken: des het niet moeilyk valle, om beide die Gemoedsdriften, zeer kort op elkander, onder hen in beweging te brengen. Dit geschied te ligter, om dat zy niet minder aandoenlyk zyn voor Vreugde dan voor Droefheid; zelfs vind men veelen hunner buitengeemeen gesteld op vrolyke vreugdebedryven; waarin zy zig, naar hunnen trant, vry onbedwongen gedraagen; zelfs in zoo verre dat zy op hunne Bruiloften, Kermisfen en diergelyken, al wat losjes van den band gaan. Evenwel zoo niet, of 'er heerscht nog altoos, by de meesten, eene zekere ingetogenheid; waar door zy eerder gul en ge-

gemeenzaam vrolyk, dan aanftootelyk dardel fchynen. Dit min of meer ingetogene verdwynt zelfs zeldzaam; of de Wyn moet by de Mannen ten minften eenige verhitting maaken. En hier omtrent had in vroegere dagen eene zeer fchandelyke gewoonte maar al te algemeen onder hen plaats. Veelen, en zelfs van de aanzienlykften, gaven zig over aan 't fterk Wynzuipen; men tragtte daarin boven anderen uit te fteeken; lag het 'er op toe, om iemand als te noodzaaken tot het overtollig gebruiken van Wyn; en bragt het bykans zoo verre, dat de Dronkenschap niet meer fchandelyk gerekend wierd. Dan deeze verkeerdheid, hoe algemeen ook diestyds, is in de laateren dagen fteeds afgenomen, en heeft tegenswoordig, zoo men my verzekert, volftrekt geen plaats meer, althans niet by deftige Liederen. Voorts vind men hen, in hunne vrolyke partyen, gelyk meerendeels in alle hunne handelingen, zeer gemeenzaam. Armen en Ryken zyn dikwerf in één gezelfchap met elkander; en een Man van vermogen, ja, dieper in Noord-holland, zelfs een Burgemeester of ander aanzienlyk Perfoon, viert de Kermisvreugde te gelyk, in ééne Herberg, met zyne minderen en bedienden. En, 't geen nog al byzondere opmerking verdient, de Nagt is, vooral op de Kermisfen, de tyd hunner grootfte vreugde. De Kermis-Kraamen blyven daarom tot diep in den Nagt open; en de Waterlanders geeven dan den ruimen toom aan

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hunnen trek, tot Koek, Banket en andere Snoeperyen. Dit schynt den Waterlanders, en vooral hun gemeene Volk, zeer eigen te weezen: ze zyn, over 't geheel, meer dan onze andere Landzaaten, op zoete Snoeperyen gesteld; waar door men 'er ook veelen vind, die 'er zig te sterk aan vergaapen.

Wat wyders nu nog hunne Liefdedriften betreft; men houd de Waterlanders gemeenlyk voor zeer koel of onverschillig. En dit denkbeeld heeft ook nog al merkelyken schyn; wanneer men daar over oordeelt, naar derzelve uiterlyke leevendigheid en gebaarden. Dan zy, die 'er gemeenzaam mede verkeerren, beschryven ons dit Volk zoo onverschillig in dit stuk niet, als zy zig voor 't uiterlyke wel vertoonen. De Vreemdeling vergist zig hier in; ter oorzaake dat zy veelal gewoon zyn hunne Gemoedsneiging tot de Liefde te verbergen. Veele Vryeryen geschieden hier zeer omzigtig en geheim; en niet zeldzaam zullen Gelieven, die elkander hartlyk meenen, voor 't oog van 't Gemeen, en nog meer voor dat der Vreemdelingen, afkeerig van elkander schynen. Men vertelt overal in Zuid-holland, als een bewys van de ongevoeligheid der Noord-hollanderen, al vry veel byzonderheden van derzelve Vryeryen. Men heeft het inzonderheid zeer gelaaden op het zoogenoemde Kweesten, 't welk men wil, dat diep in Noord-holland, en byzonder op de Eilanden, plaats zou hebben. De Vryster, zegt men,

men, gaat te bedde leggen; en de Vryer komt in den Voornagt, om haar het grootste gedeelte van den Nagt, zoo niet onder, ten minste op het Dek of Laken te vergezellen; en dus, als ongevoelig voor de drift der Natuure, zyn Liefdebezoek af te leggen. 't Kan zyn, dat 'er voormaals iets van die natuur, onder onze Eilanders, gevonden wierd, toen de goede trouw en de kuischheid bykans allen agterdogt in dit stuk verbande; maar ik ben op goeden grond verzekerd, dat het nooit een algemeen gebruik geweest is in Noord-holland, en dat het heden nergens plaats heeft. De Jeugd vryt hier gemeenlyk genoegzaam op de zelfde wyze, als in Zuid-holland ten platten Lande; alleenlyk met dit onderscheid, dat onze Waterlanders zig meer bepalen, om den avond en den nagt ter Minnekoutinge af te zonderen. Het geheim, dat ze veelal van hunne Minnehandelingen maaken, heeft wel ligt aanleiding gegeeuen tot dit gebruik; en de gewoonte doet het dan, zelfs wanneer 't geen geheim meer is, stand houden. By de bewoonders van den Zaan- kant heeft daar omtrent iets plaats, dat hun byzonder eigen is. De Jeugd heeft 'er gemeenlyk al vroeg eene onderlinge verkeer- ring, die men Vryery noemt; dog in welke de Liefde als dan weinig of geen deel heeft. Een Jongman vervoegt zig in den laaten avond aan 't huis van een jonge Dog- ter; komt aan eene geslooten Deur; op zyne beweeging aan dezelve nadert de Dog-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ter van 't Huis, en vraagt van binnen wat hy begeere. Hier op volgt eene min of meer geestige kouting tusfchen dit jeugdig Paar; en 't slot van dezelve is, zoo 't gesprek van den Jongman eenigzins behaage, of het Meisje op gezelschap gesteld zy, dat hem de Deur geopend en hy ingelaaten worde. Ettelyke paaren, hun oogmerk dus bereikt hebbende, vervoegen zig dan by elkander, en brengen te famen den Nagt in een vrolyk gezelschap door; het gezelschap scheid ten laatste, ieder geleid zyn Meisje aan haare woning, en gaat vervolgens t'huiswaards. Deeze aanvangelijke Vryery is van geen bepaalende verbindtenis; menig Jongman past dus nu het eene, dan het andere Meisje op; en de Jeugd ziet dit ter wederzyde meer aan als eene vrolyke verkeerung, dan als eene Vryery, die een Huwelyk bedoelt. Gewoonlyk egter heeft die verkeerung tot een gevolg, dat het eene en 't andere Paar, een byzonder behaagen in elkander scheidende, een gezetter Minnehandel aanvangt, en met 'er tyd om eene Egtverbindtenis begint te denken. Van dien tyd af vermindert het gaan in gezelschappen, en de Gelieven zoeken meer de eenzaamheid; brengende te famen den nagt in aangenaame Minnekoutingen door. Dan beginnen ook de Ouders het stuk met meerder opmerkzaamheid te overweegen, en op derzelve goedkeuring word eindelyk het Huwelyk geslooten. Men duid het der Jeugd
geens.

geenszins ten kwaade, dat zy, in de eerst-
gemelde verkeering, dikwerf van weder-
portuur veranderen; maar wanneer de zaak
ten laatste ernst begint te worden, wraakt
men zeer sterk alle wispeltuigheid. Men
vind Volkeren, by welken het eener jonge
huwbaare Dogter ter eere strekt, wanneer
zy, in haar 's Vaders huis, door veele
Minnaars openbaar bezogt en aangebeden
word; zulks is ook in onze Steden, onder
de Grooten, al merkelyk in zwang geko-
men. Maar by den Burgerstaat, op het
Land, en vooral by onze Waterlanders,
is 't eene oneer, verscheiden Minnaars op
den tuil te houden. Een Waterlandsch
Meisje, huwensgezind zynde, en een ge-
wenscht Minnaar hebbende, bepaalt zig
getrouwlyk aan dat voorwerp haarer Lief-
de; en doet haaren goeden naam te kort,
wanneer ze zig daar omtrent zeer veran-
derlyk gedraagt; of toont vermaak te
scheppen in een Vryer, gelyk men spots-
wyze zegt, een blaauwen schein te laten
loopen. En even zoo verliest een Jong-
man zyne agting, wanneer hy zyne Vryster
balddaadig opschiet. De Vryery der Wa-
terlanders is dus zo ongeregeld en koel
niet, als men zig dezelve somtyds wel ver-
beeld; en schoon hunne Nagtvryeryen den
Zuid-hollander wat vreemd mogen voor-
komen, de Opvoeding en de heerschende
Kuischheid maakt de Ouders desaangaande
niet meer bekommerd, dan men in Zuid-
holland is, wegens de vryheden, welken

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

aan Gelieven verleend worden: en men ziet dat de verkeerde gevolgen, welken de hartstogt der Liefde overal kan hebben, onder de Waterlanders niet veelvuldiger zyn, dan by anderen, en elkander genoegzaam evenaaren. Wil men onze Waterlanders nog al koel noemen, om dat ze zig maar aan één voorwerp bepaalen, en oprecht beminnen; om dat de Sexe hier geen smaak heeft in ligtvleciende Minnewoorden, en dartele Venustaal; om dat zy niet bekoorelyk wil weezen aan wufte Jonkers; ik laat derzulker denkwyze over, aan 't oordeel van alle braave Liederen. Ik meen ondertusfchen recht te hebben, om het hartlyke voortbrengen van welmeenende Minnewoorden, het vrolyke zingen van liefstalige en inneemende Liederen, het bevallige vertellen van zoete Sprookjes, het vuurige fchieten van onvervalschte Lonkjes, en 't minzaame geeven van getrouwe Liefdekusjes, te mogen aanmerken, als onloochenbaare blyken van eene weezenlyke gevoeligheid voor de Liefde: en dit zoo zynde, is 't zeker, dat de Waterlanders wel verre van koel en onverschillig zyn; nadien dit alles in hunne Vryeryen ten fterkste doorftraalt. Tot een byzonder getuigen hier van ftrekt hunne ongemeene drift voor allerlei flag van eerbaare Liedjes en Minnedeuntjes; welken hier, en in geheel Noord-holland, onder de naam van 't *Hoornfche Mopsje*, en de *Gulden Spiegel*, om van *het Zingende Leeuwrikje* of *Nagtegaal-*

gaaltje, en honderd diergelyke Tytels, geen breeder gewag te maaken, menigvuldiger dan elders rond zwerven.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Voor 't overige is 't ook onbetwistbaar, dat onze Waterlanders in hunne Liefde-driften zeer bestendig zyn; niet ligt bloot staan voor veranderlyke hartstogten; maar gemeenlyk zeer getrouw blyven aan 't voorwerp, dat zy uitverkooren hebben. Dit toonen ons ten klaarste hunne Huwelyksverbintenissen; die meerendeels onge-schonden bewaard worden; en in welken de Egtgenooten, tot in den hoogen ouderdom toe, zig alleszins bevytigen, om elkanderen te believen. De Mannen zyn 'er by uitstek inschikkelyk voor hunne Vrouwen; en geeven zig, ten aanzien van het huishoudelyke bewind, geheel aan dezelve over. By aldien het gezegde van TEMPLE, raakende het gezag der Vrouwen in Holland, ergens in onze Gewesten bewaarheid word, zoo is het bovenal by de Waterlanders; nademaal de Mannen hier zeer naauwkeurig agt geeven, op het involgen van den zinnelyken smaak der Vrouwen. Ook weten de Waterlandsche Vrouwen de gemoedsdriften haarer Mannen zeer wel te ondertasten; zig vervolgen naar den aart van derzelve humeuren te schikken, de Mannen zoodanig te koesteren, en hun zoo veel gemak aan te brengen; dat deezen zig, zonder dat zy 't merken, door de Vrouwen genoegzaam laten leiden. Dan dit egter gaat zoo verre niet,

Zie
Bl. 66r.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

niet, dat men ze daarom verwyfd zou mogen noemen; in geenen deele! Zy zyn volkomen Baas, daar ze 't behooren te wezen; naamlyk in hun Beroep, in hunne Burgerlyke zaaken, en in den Koophandel, waar mede zig de Vrouwen niet bemoeien. Ook zwygt de Vrouw gemeenlyk, zoo de Man volstrekt wil, dat zyne begeerte in de eene of andere zaak voldoening erlange. Dit geschied, zelfs in gemeenlyke humeuren, met zulk eene bescheidenheid, dat 'er zelden, ten zy by eenigen van de slegtste soort, een hamerslag gehoord worde, die ten Buurhuize klinkt. Hunne gemelykheden of huistwisten worden dikwerf zoo dra gesmoord, als zy gebooren zyn; de onderlinge Liefde is veelal de scheidsmansman, en brengt de verzoening mede, wanneer de twist zoekt door te dringen. De Ouders hebben daar benevens zoo sterk eene Liefde voor hunne Kinderen, dat zy daarin voor geen ander Volk behoeven te wyken. Uit dien hoofde houden zy dezelve ook, zoo lang 't maar mogelijk zy, onder de bescherming hunner Vleugelen; en draagen de uiterste zorg voor eene eerlyke Vaderlandsche Opvoeding der Jeugd, vooral in agt neemende, dat zy grondig onderweezen worden in den Godsdienst en den Koophandel.

Veel werks maakende van den Koophandel, leggen zy het ongemeen toe op het leeren Leezen, Schryven en Rekenen; en in gevolge hier van vind men onder hen de beste

te

te School- en Reken-Meesters. Tot een uitmuntend ſtaal deswegens ſtrekken zekere Maandlykſche Stukjes, die bepaaldlyk over de Rekenkunſt gaan; en in welke men de konſtigſte berekeningen, byzonder ook ten opzichte van den Koophandel, kan vinden; welk Werkje, te Purmerend gedrukt, meestal door Noord-hollandſche Meesters gaande gehouden word. Hier omtrent heerscht 'er onder hen eene ſoort van doorgaande Liefhebbery. Buiten het ontknopen van geestige Raadfels, en 't ſcherpzinnige redeneeren over den Godsdienst en den Koophandel, de twee hoofdonderwerpen hunner gezellige gesprekken, houden zy zig in hunne Gezelschappen, zoo onder de vermogenden, als by die van een minderen rang, niet zelden bezig, met het oploſfen van het eene of andere ingewikkeld Rekenſtukje. Ook heb ik 'er meermaals zulken ontmoet, die geestige krul-en ſchryftrekken met een ſtuk Kryts wisten te maaken; en onder anderen eenen te Zaandam, die met zeer veel vaardigheid, konſtiglyk, lings, rechts, en 't onderſte boven, als mede bovenshands onder aan de zoldering, kon ſchryven. Vermaak ſcheppende in deeze en ſoortgelykende kunſtenaryen, munten ook veelen hunner voornaamſte Kooplieden uit, in een netten Schryf- en juisten Rekenrant. Hunne Kinderen dus in den Handel, en 't geen daar toe betrekkelijk is, opkweekende, verzuimen zy niet om hunne uitmuntende en vernuftige Fabrieken

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ken ook onder het Nageflacht te doen ſtand houden. En dit maakt dat elk hunner, om zoo te ſpreken, van den geringſten tot den grootſten, in zyn ſtaat en handel zeer bedreeven is; maar zig voorts weinig kreunt aan alles, dat daar buiten om gaat. Ter dier oorzaake zyn de meeste Waterlanders, buiten dit ſtuk, in vergelyking met de overige Hollanders, eenvoudige Liederen te noemen: en ze komen in hunne gemeene houding ook veelal dus voor, te meer, daar ze gewoonlyk, en althans boven de Zuid-hollanders, een afkeer hebben van dartele en hovaardige pragt. Men kan egter inmiddels, niet tegenſtaande die groote uitwendige nederigheid, eene innerlyke gemoedsneiging van hovaardy meermaals onder hen beſpeuren; en dit gebrek heerscht hier en daar al vry wat onder de vermogendſten dier Inwoonderen. Veelen derzelven, die 'er hun werk van maaken, om zig uiterlyk gering en nederig te gedraagen, zullen niettemin gaarne de gelegenheid waarneemen, om hun vermogen ten klaarſte te doen blyken. Een Man van middelen, by voorbeeld, zal, wanneer hy eene aanzienlyke ſomme Gelds te betaalen heeft, zig vermaaken, door den ontvanger in een klein Zomerhuisje te geleiden; en hem, terwyl hy met een effen bruin Rokje gekleed is, en op afgeſleeten muiltjes gaat, te vraagen, in welke Geldſpecie hy zyne ſomme gelieft te hebben; dus te kennen geevende dat hy zeer vermogend is.

is. Men verhaalt ons gevallen van die natuur, en ze komen zeer wel overeen met het karakter van dit Volk. In zodanig een gedrag is zekerlyk de hoovaardige neiging van 't hart al zeer zichtbaar; dog met dit alles is het veel verschoonelyker, dan het gedrag der zulken, die in een vergulde Koets rondryden, en den Uitheemschen Koopman in eene Vorstlyke Zaal ontvangen; maar zig tevens genoodzaakt zien, om, door het byéén schraapen van veelerleie Geldspecien, duidelyk genoeg te toonen, dat het schraaltjes by hen omkomt, en het dus al geen Goud is wat 'er blinkt.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Na dit alles mogen wy niet wel in gebreke blyven, om van de uitsteekende zindelykheid der Waterlandereren nog iets te zeggen; nademaal dezelve den Vreemdeling te sterk in 't oog loopt, om haar onopgemerkt voorby te gaan. 'Er heerscht naamlyk by alle de Noord-hollanders, en inzonderheid by de Waterlanders, eene zindelykheid, die hen van de overige Hollanders genoegzaam onderscheiden maakt. Dezelve vertoont zig bykans alomme, maar bovenal by de zulken, die zig vry bestendig houden aan de Zeden hunner Voorouderen. Wy kunnen niet wel nalaaten, van ons hier omtrent zoo bepaaldlyk uit te drukken, dat 'er thans al veelen onder de Waterlanders gevonden worden, die zig hier omtrent wat meer naar de Zeden der Zuid-hollanders beginnen te schikken. Wat dan de in dit stuk nog

egte

De Zindelykheid der WATERLANDERS.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

egte Waterlanders betreft; dezelve be-
woonen meestal Houten Huizen, of hebben
ten minften, het geheele Huis door, Hou-
ten Vloeren; die, niet minder dan het
Huisraad, ten uiterfte rein en zindelyk ge-
houden worden. Men gaat by dezulken
bykans nooit door de Voordeur van 't
Huis, die gemeenlyk te hoog van drempel
is tot een dagelyks gebruik, naar binnen;
en 't Voorhuis is by de meesten hunner
een der beste Vertrekken, daar zelden ie-
mand in komt, dan by gelegenheid van
Huwelyksplegtigheden en Lykftatien; wor-
dende de Bruiden ontvangen, en de Lyken
uitgedraagen, door de opgemelde Voor-
deur; welker ingang, in zoodanige omftan-
digheden, door eene verhooging op Straat,
gemaklyker gemaakt word. Buiten zulke
gevallen gaan zy doorgaans, op zyde van het
Huis, langs eene beftraaten Steeg, of een
met Schelpen beftrooid Pad, of ook wel op
zindelyke Planken, naar het Agterhuis,
daar ze meest Huishouden. By de Deur
van dit Agterhuis, ftaan gemeenlyk Muilen
of Schoenen, die gefchikt zyn om in Huis
gebruikt te worden; latende de Huisheer
zyne Schoenen of Muilen, waar mede hy
op Straat geweest is, veelal by deeze Deur
blyven. Aan den Haard hebben zy mee-
rendeels grove witte Linnen Dweiltjes, of
ook wel Matjes; op welken de Mannen de
Voeten zetten; om de gladgefchuurde en
glimmende Plaat voor alle dingen rein te
houden. De Vrouwen, die nog recht in
den

den ouden smaak zyn, hebben buitenge-
 meen zeer veel op met zindelyke Bedfte-
 den, die gemeenlyk zeer hoog van den
 grond zyn; en waar van 'er altoos eene
 voor fieraad gehouden word. Deeze Pronk-
 Bedstede is versierd met Chitzen, Katoe-
 nen, en andere Spreien; op dezelveu lig-
 gen groote Hoofdkusfens, die met breede
 Kanten bezet, en vooral by de Landlieden,
 met veelerleie Linten, op eene zeldzaame
 keurige wyze, gestrikt en gekwikt zyn. Dit
 geeft voor een Zuid-hollander, wanneer
 hy zulks voor de eerste maal ontmoet, ee-
 ne zeer vreemde vertooning. Hy ziet ee-
 ne hooge Bedstede met kleene Deurtjes;
 en als dezelveu geopend worden, ontdekt
 hy iets, dat ruim zoo wel naar een net op-
 getooid Altaar, als naar een Bed zweemt.
 Voorts zyn de Binnekamers meest overal
 met Houten Beschotten, Kasfen, Scha-
 praaien, Spinten, Kasjes en Bontjes, zoo
 zy 't noemen, betimmerd. By de Land-
 lieden vind men veelyds alles met eene
 vlammeude, bruine, nooteboomagtige ver-
 we beschilderd; en hier en daar pronken
 de Deuren der Kasfen met Bybelsche Ge-
 schiedenisfen, Bloemen, Vogeltjes, Scheep-
 jes, Meulentjes en diergelyke fieraaden.
 Dezulken, die in Steenen Huizen wonen,
 laaten de Muuren gemeenlyk met witte of
 gekoleurde verglaasde Steentjes ophaalen.
 Voorts is alles, in de geheele Huishouding,
 zoo uitsteekend zindelyk, dat deeze egte
 Waterlanders hierin boven alle onze Land-

DE HOL-
 LAND-
 SCHE
 NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zaaten uitsteeken; houdende zy zelfs hui-
ne gemeene Straaten zoo rein, als men el-
ders de Huizen vind.

Klee-
ding der
WATER-
LAND-
SCHE
Vrouwen.

Wat wyders nu nog de Kleeding der Wa-
terlandsche Vrouwen betreft, vooral der
zoodanigen, die de egte Waterlandsche
Dragt eenigzins behouden, (want ook hier
heeft de Mode haaren invloed;) deeze is
zeer onderscheiden van die onzer Zuid-hol-
landeren. Zy munten by dezelve ten
sterksten uit, niet alleen door haare gladde
Kapsels en styve Keurslyven, hier boven
omfchreeven; maar ook door haare Jak-
ken, Rokken en verderen Tooi. De Jak-
ken die zy draagen, en welken zy *Borstjes*
of *Bortjes* noemen, staan glad en plat over
't Keurslyf gespannen, en hangen met wei-
nig plooiën, in de gedaante van eene lan-
ge, gladde, ronde slip, tot byna op de
helft van den Bovenrok. Het Gemeen
heeft ze meestal van zwarte of bruine Saai,
Grein, of Bombazyn; maar de vermogen-
den draagen ze van gekoleurde Zyde, of
Gros du Tours, Taf, of dergelyke Stoffen, en
hebben ze doorgaans wat korter van slip-
pen. Onder deeze Jakken hangt een last
van Rokken, welker dragt den Noord-hol-
landeren alleen eigen is. Zy draagen naam-
lyk, behalven een aantal van Wollen en
Linnen Onderrokken, over dezelve een
zeer zwaaren gemeenlyk Wollengeplooiden
Bovenrok; dewelke overlans, naar be-
neden, met eene menigte van ruime over-
eenliggende Plooiën, nederhangt; en uit

zoo veel stofs bestaat, dat 'er eene Zuid-hollandfche Vrouw wel twee Rokken van kunne maaken. Deeze Rokkendragt geeft haar eene geweldige zwaarte en drukking op de Heupen; en dit, gevoegd by de stevigheid der Plooien, inzonderheid van den Bovenrok, werkt alleszins mede, om deeze Vrouwen in eene styve uiterlyke gestalte te doen voorkomen: te meer, daar ze 'er niet weinig op gesteld zyn, om deeze Plooien van dien Bovenrok, of van haar Wagt, gelyk zy denzelven heeten, zeer styf, effen en net te houden. Men begint 'er egter tegenwoordig die menigte en zwaarte van Plooien al merkelyk te verminderen; mitsgaders de Bovenrokken van eene ligter stoffe te maaken; volgende veelal half de Noord-en half de Zuid-hollandfche Mode. Voorts zyn 'er ook zeer veel, die deeze Rokken draagen over eene byzondere soort van Hoepelrokken, welken, schuins en rond afloopende, eene nog meerdere styfheid aan haare gestalte geeven. Zy pronken meest allen met zeer fyne Linnen Schortjes; byzonder met Oost-Indisch of Haarlemmer keurig gestreept: en by de Landlieden of Bouwboerinnen, mitsgaders by de Schippers Vrouwen, is het bont en blaauw in eene algemeene agting. Ook draagen dezulken, volgens haare zindelykheid, tot eene dagelyksche dragt, vooral wanneer zy arbeiden, niet zelden blaauwe en bonte Overmouwen; die zy over de Armen en over de Jaksmouwen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heen stroopen. Buiten dit behooren, onder de algemeenste, haar byzonder eigen en by haare oorspronglyke Dragten, de Kapers of Kappen, die zy op 't Hoofd zetten. Dezelfen zyn veelal van Saai, Sergie of Zyde; met Grein of Zyde gevoerd; men spant de hier toe geschikte Stoffe over een breeden Boog van styf Bordpapier, dat het Hoofddekfel uitmaakt, en zy hangen verder met de slippen voor over de Schou- ders op de Borst, en van agteren met een breeden Klep, tot ruim halverwege den Rug. Men wil dat de Waterlanders deeze Kappen, overbekend by den naam van *Noordhollandsche Kapers*, wel inzonder- heid draagen, om haare blankheid te be- waaren; nadien zy 'er zig van bedienen, niet alleen des Winters, in de Koude, maar ook in den Zomer, wanneer die dragt natuurlyk lastig moet zyn. Weinig of geen smaak hebbende in de Zuid-hollandsche Stroo-hoeden, draagen zy deeze Kapers zelfs, terwyl ze haaren arbeid op het Land verrigten; en het komt eener Zuid-holland- sche Bouw-Boerinne zeer vreemd voor, als zy in Waterland, en voorts in geheel Noord-holland, de Boerinnen met eene ruime Kaper op het Melkblok ziet zitten: en mischien zou zy zig nog meer verwon- deren, als zy die zindelyke Noord-hol- landschen, in de Schaapenstallen, met ee- ne groote ruime Broek, over haare Rok- ken heen, het Vee zag hanteeren: dan 's Lands wyze, 's Lands eer.

En

En dus is 't ook met de overige verkiezingen onzer Waterlanders, in onderscheidinge van onze Zuid-hollandsche Landlieden. De laatstgemelden, by voorbeeld, besteeken haare gladde Kappen met eene enkele Hairnaald, en eene smalle Gouden of Zilveren Took: maar de Noord-hollanders zyn zeer gesteld op een breed Gouden of Zilveren zoo genoemd Hoofdyzer; en draagen, ten minste de vermogenden, twee Hairnaalden; ook hebben ze niet weinig op met een aartig Krullokje, dat ze aan de zyden van 't Hoofd geestig uit haar Kapsel laten zwieren. De Zuid-hollanders gebruiken verder haare gladde Kappen meestal by Hoogtyden, of andere plegtige gelegenheden, en dekken zig des werkendaags gemeenlyk met eene Mopmuts: daar en tegen ziet men de puntige Noord-hollandsche Vrouwen, bykans altoos, en zelfs van Kindsbeen af, in haare gladde Kappen gehuld. Hier uit volgt natuurlyk, dat 'er zich by veelen deezer Vrouwen, op die plaats, daar de Hairnaald het meest op het Voorhoofd drukt, een zekere Moet vertoont; welke door de langheid van tyd, ook in 't Gebeente kennelyk word; dat, zoo ik meen wel opgemerkt te hebben, in eenige Vrouwen-Bekkeneelen, even boven den slaap van 't Hoofd, duidelyk te ontdekken is. Voor 't overige zyn de Kapsels deezer Vrouwen, naar de Streeken, in welken zy wonen, zoo zeer verschillende, dat wy 'er ons, zonder lastig te

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

worden, niet mede kunnen ophouden; waarom wy, hier van afziende, den Leezer op *Plaat VI, Fig. 10*, nog maar alleen, tot een voorbeeld, onder 't oog brengen, de Afbeelding eener deftige Zaandammer Vrouwe; en voorts dit stuk van de Vrouwen-Kleeding besluiten zullen, met eene korte melding van den byzondersten opschik, daar zy 't meest mede op hebben. Hier onder behoort vooral hun Halsfieraad, dat gemeenlyk uit schoone Koraalen bestaat; dog de voornaamsten draagen veelal eene soort van zwaare Gouden Ketenen; en zyn daar omtrent, in deeze Eeuw, tot eenen haar bykans alleen eigen smaak overgeslagen. Zy laten naamlyk Halsketenen maaken van groote Gouden Doppen, of zoogenoemde Booten, welken aan elkan- deren gehegt zyn, en waar van ieder een Kornalyn of ander Glasagtig Gesteente omvat. De Sluitdop, welke de twee einden deezer Keten vereenigt, pronkt doorgaans met een konstig Miniatuurstukje, verbeeldende zeilende of voor stroom liggende Scheepjes, ook wel het eene of andere Landschapje, of iets 't geen betrekking tot het beroep van 't Huisgezin heeft. Deeze Keten hangt dan op haare digt toegespelde fyne Halsdoeken; zynde zy, in het toedekken van den Boezem, zeer algemeen by uitstek eerbaar en deftig. De Borst is wyders veelal versierd met een afsteekend Lint, aan 't welke een Gouden of Diamanten Gesp gehegt is. Voorts ziet men aan de Armen geen

zoo zeer lange dweilende Lobben, maar eene korter foort, die met een fyn kostlyk Kantje van den Elleboog afhangt; en de Armen zelve zyn gedekt met Fluweelen of Zyden Handmofjes, die met Gouden of Diamanten Knoopjes geflooten, en verder door Brazeletten, met dergelyke Gespjes, aan den Arm gehouden worden. Ook is het draagen van Zilveren Tuigjes, benevens een Zilveren Beugeltas, hier nog by veelen in zwang; dog men schikt zig in 't een en 't ander van deezen, en allen verderen opschik, allengskens meerder naar de Zuid-hollandsche Mode; vooral langs den Zaankant.

Belangende het gewaad der Mannen, om ook hier van met een kort woord gewag te maaken; men bespeurt in 't zelve een kennelyk onderscheid, tusfchen dezulken, die den Koophandel of de Fabrieken beoefenen, en tusfchen die van den gemeenen Burgerstaat. De eerstgenoemden, die men veelvuldig den geheelen Zaankant langs, te Broek in Waterland, en meer binnenwaards gelegen Dorpen, vind, zyn thans veelal min of meer in den Burgerlyken Steedschen trant gekleed, met langgepande Rokken. Over 't geheel egter is deeze hunne Kleeding niet zeer gefchikt naar de nieuwste Mode; maar valt ten grooten deele nog in den smaak, welke in het midden deezer Eeuwe, onder onze Stedelingen, heerschte. Dan gelyk de nieuwe Mode van Manskleederen heden aan zeer verschillende smaaken, naar ieders verkiezing,

Mans-
Klee-
ding in
WATER-
LAND.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

onderworpen is, zoo sluipen 'er ook by de Waterlanders ongevoelig verscheiden veranderingen in: waar door hunne tegenwoordige dragt veelal bestaat, uit eene vermenging van de oude Waterlandsche Kleeding, met den Kleedertrant der Stedelingen, zoo ver dezelve niet naar den nieuwsten smaak is. De bejaarde Lieden houden zig meerendeels nog al aan het oude stemmige, draagende eene nette en deftige Kleeding. Maar veelen hunner jonge Gasten, dien eene leevendiger en zwieriger Kleedingswyze beter behaagt, volgen de nieuwer Mode der Stedelingen eenigzins van verre na. Nogtans valt de zwier van allerlei gekoleurde en gebloemde Kamizoolen niet zeer in hunnen smaak: het meerendeel draagt nog zwarte Onderkleedren, en veelal Lakensche, Greinen of Damasten Kamizoolen. Egter ziet men 'er ook al etlyken onder de Jeugd, die zig van velerleie gekoleurde, gewaterde en dergelyke Onderkleedren bedienen. De zwierigsten onder hen schynen wel inzonderheid vry algemeen veel op te hebben, met het draagen van zwarte zyden Stropen of Dasen, en voortgelyken opschik; die men onder den Burgerstaat als min deftig aanziet; waar door ze dan te meer uitstecken by hunne deftige Landzaaten, die gemeenlyk zeer fyne witte Dasen om den Hals hebben; waar onder 'er ook nog veelen gevonden worden, welken, naar de ouderwetsche Mode, met Gouden Knoopen

pen in 't Hemdsboordfel pronken. Daar benevens vertoont 'er zig ook nu en dan een over 't geheel recht ouderwetsche Waterlander, gekleed in een bruinen of zwarten Lakenfchen Boeren-Rok, met eene ruime Broek en Kousfen van dezelfde koleur; omtrent in dien fmaak als de Afbeelding op *Plaat IV*, en byzonder op *Plaat VI, Fig. 9.* 't Gebeurt dikwerf, dat men zulk een eerwaardigen Gryzaard ziet gaan nevens zyn Zoon, opgeschikt met een nieuwmodifchen hedendaagfchen Rok, een gefneeden Paruikje, en een net opgetoomd Hoedje; dat ons het aanmerkelyke onderscheid der oude en nieuwe maniere, van zig in Waterland te kleeden, ten klaarfte voor oogen ftelt. Wyders is de dragt der Mannen van den gemeenen Burgerftaat hier nog al doorgaande Boersch, dog egter zoo niet, of ze fchikt zig van tyd tot tyd meerder naar den Steedfchen zwier. Dan by de Landlieden, en vooral onder de zulken, die aan de Dyken woonen, als mede by de Schippersgasten, heerscht 'er eene Kleederdragt, welke zeer na komt, aan die van onze Strandbewooners; en voorts overeenkomstig is, met die der overige Noord-hollanders, of liever der eigentlyke West-Vriezen; waar mede zy natuurlyk zeer verwant zyn.

Dit blykt, buiten de bewyzen, die ons hunne Gestalte, mitfgaders hunne Eigenschappen verleenen, ten vollen uit den Tongval en de Spraak der Inwoonderen van het eene en andere Gewest, als die zeer

De
Taal en
Tongval
der WA-
TERLAN-
DERS.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

veel overeenkomst met elkanderen heeft. Zy hebben gezamentlyk eene heldere, niet zeer doordringende, maar buigende stemme; zynde dezelve eerder scherp en eensklinkend, dan zwaar en mompelend. Zy byten sommige uitdrukkingen zeer kort af, en spreken de Klinkletter *e* gemeenlyk gantsch sleepende uit. Ook schynt dezelve by hen eene geliefde Letter, waar tegen zy de *a* en de *u* niet zeer beminnen. Over 't geheel hebben zy in hunne manier van spreken al vry wat overeenkomst met de Vriezen; van waar ze ook verscheiden Lettergreepen en Woorden volstrekt naar derzelve Tongval buigen. Het Zuid-hollandsche *ons*, by voorbeeld, is hier algemeen naar het Vriesche *uus*, in *uis* verkeerd: dus zeggen zy voor *onze Krelis*, *uize Krelis*; waarin ook de benaaming van *Krelis* voor *Kornelis*, of het verkorte Zuid-hollandsche *Knelis*, tot een blyk verstrekt van hunnen inkortenden sijnak. Ter dier oorzaake zeggen ze ook *hy het*, voor *hy heeft*; *Zelfschip* of *Zelfschop* voor *Gezelschap*, met meer dergelyken; welken, naar alle vermoeden, ontstaan zyn, uit de algemeene vermeniging der Waterlanders, met de West-Vriezen, en door deezen ook met de eigentlyke Vriezen. De aart hunner Taale levert daar van overvloedige bewyzen uit; dan overmits wy, hier omtrent uitweidende, geheel buiten onze taak zouden gaan, zullen wy ons daar mede niet verder ophouden; en liever op de voor-
ge-

gestelde beschouwing der Waterlanders, nog die van de West-vriezen, of gemeenlyk genoemde Noord-hollanders, laten volgen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De
NOORD-
HOLLAN-
DERS.

Overeenkomstig met ons Ontwerp, gelyk wy reeds ten opzichte der Waterlanders gezegd hebben, meer agt geevende op de natuurlyke vermenging en 't verschil onzer Landzaaten, dan wel op de gebruikelijke verdeeling onzer Gewesten, maaken wy geen zwaarigheid om de overige Inwoonders van het Noorder-Kwartier, in onderscheid van de voorgestelde Waterlanders, onder den algemeenen naam van *Noord-hollanders* te betrekken; en dus, uit de opgenoemde Waterlandsche Streeken, over te stappen, in de Purmer, de Wormer, de Beemster, en de daar aan verbonden Landen. In 't algemeen heeft men omtrent deeze Inwoonders van Noord-holland aan te merken, dat ze meest allen van den zelfden aart zyn; in zoo verre dat men, zonder eene zeer naauwkeurige opmerkzaamheid, genoegzaam geen verschil van belang bespeure. Men vindt zig, als men de Waterlanders verlaat, geheel Noord-holland door, tot in het uiterste einde, (met uitzondering egter van de Bewoonders der Eilanders,) ten platten Lande, alomme onder een gelykslagtig Volk. Egter is 't zoo niet, of men bespeurt, wanneer men onderscheidenlyk agt geeft op de Bewoonders van verschillende Streeken, en hen onderling vergelykt, een byna ongevoeligen overgang, die ons eindelyk nog al eene

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene merkelyke verscheidenheid van aart ontdekt. Dit word men bovenal gewaar tusfchen die geenen, welken aan den Zuider-Zee kant, den geheelen Dyk langs, woonen; en tusfchen die geenen, welken zig aan den hoogen Zandigen Noord-Zee kant, of in het midden des Lands onthouden. Het een en 't ander zal ons eene verdere oplettende beschouwing genoegzaam doen bemerken.

De In-
woon-
ders van
NOORD-
HOL-
LANDS
laagfte
gedeel-
te.

Natuurlykst maaken wy in deezen een aanvang met de binnenlandsche Noord-hollanders, of dezulken, die 't laagfte gedeelte van dit Gewest bewoonen, en de meeste overeenkomst hebben met de zoo even gemelde Waterlanders. Hier onder hebben wy, overeenkomstig met het bovengezegde, alle dezulken, die tusfchen de Steden, Monnikendam, Purmerende, en Edam, of daaromstreeks, mitsgaders verder tot beneden Alkmaar en Hoorn woonagtig zyn. Dog van deeze onze Landsgenooten hebben wy, aangaande hunne natuurlyke gestalte, en verdere uiterlyke gedaante, niet veel byzonders te melden, buiten het geene reeds van de Waterlanders gezegd is. Over 't geheel zyn ze egter wat vaster van Spiergestel; vooral de Landlieden in de Beemster; en nog wel allersterkst die Inwoonders, welken zig naar den kant van Alkmaar uitbreiden. Hier tog vind men het Landvolk meestal van eene forscher Gestalte; de Mannen zyn breed van Vuisten en Schouders; sterk van Gebeente; middelmatig van Lengte, en vry stoer van

Aan-

Aanzien. De Vrouwen zyn voorts veelal fpigtig; dog niettemin vleefchig van Spieren. Die in de omliggende Streeken van Purmerend en de Purmer woonen, zyn, meen ik 't wel te hebben, voor 't grootfte gedeelte wat aan de korte gefalte; fchoon 'er ook eenige anderen gevonden worden. Meerendeels hebben alle deezen, zoo in de koleur van 't bruine Hoofdhair, als in die der blaauwe Oogen, onderling iets gemeens; en de Vrouwen vallen veelal in het blonde en blanke. Die zig aan de Zee-dykkant onthouden, zyn doorgaans, fchoon ze al veel zorg draagen, om den invloed der lugt te beletten, wat sproetig van vel: men vind ze ook gemeenlyk geluwer, dog tevens fterker, dan de anderen. En de Mannen zyn, zoo door de Zeelugt, als door het bevaaren en bevisfchen der Zuider-zee, al vry bruinagtig van vel.

In 't ftuk van Geneighdheden doet 'er zig meer verfchils op tufchen de Noord-hollanders en de Waterlanders. Daar deezen, als gezegd is, niet zeer driftig, noch eigentlyk gefproken, uiterlyk woelig van natuur zyn, ontdekt men integendeel by die van de Beemfter, de Purmer, en de Schermer, veelal een zeer voortvaarenden en gantsch woeligen aart. Men vind in hunne Gezelfchappen, en byzonder op hunne Kermiffen, eene losfer en wilder levensmanier; in hunne handelingen eene meer driftige en verhaastende uitvoering; mitsgaders in alle hunne dagelykfche bedryven, eene

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene vryer en veranderlyker werking van hunne Hartstogten, waarin zy zig somwylen al vry wat den losfen teugel vieren. Tot een byzonder bewys van deezen hunnen woelender aart, strekt hunne zoo sterk doorstraalende geneigdheid, tot het behandelen van Paarden, en het beoeffenen van de Harddraavery; dat ze zig tot om en boven Hoorn, dog vooral ook onder de Enkhuizers, uitstrekt; en waarin ze wel gezegd mogen worden boven alle onze Landzaaten uit te munten. Deeze Liefhebbery, hoe zeer ze ook berispt moge worden, door zulken, die 't oog gevestigd houden, op de wilde levenswyze veeler Paardenhouders, op de niet zelden noodellooze vertee-ring, en het onmaatige wynzuipen, dat 'er dikwils mede gepaard gaat; komt ons egter, terwyl wy de opgenoemde misbruiken ten hoogsten wraaken, op zig zelve zoo laakbaar niet voor. Het kunstige en welbestierde Paardryden is eene recht Manlyke oeffening; en beantwoord volkomen aan de neiging van onzen ouden Landaart; zynde onze vroege Voorvaders, van de alleroudste tyden af, altoos voor de beste Ruiters bekend geweest. Ook zyn de Paarden van natuure, boven alle andere Dieren, zeer geschikt, om den stouten en fieren Mannen ten dienste te staan, en hun tot eene vermaaklyke uitspanning te verstreken. En men ziet alomme dat de aart van alle wakkere Jongelingen zeer greetig overhelt tot het beryden van een moedig Ros;

Ros; wanneer men nagaat hoe zy eene algemeene drift voor de Paarden hebben, en in hunne kindsche jaaren, met het uiterste genoegen, Paardetje speelen. Maar buiten dit alles hangt deeze Manlyke Geneigdheid ook grootlyks af, van de gelegenheid des Lands, en de geschiktheid der Rywegen; waar door de Inwoonders hier toe, op de eene plaats nog sterker dan op de andere, geduurig aangespoord worden. 't Is dus zeer eigen, dat de Noord-hollanders deezer Streeken, meer dan anderen, hier toe overhellen; ter oorzaak van de aangename, vlakke en breede Rywegen, die zy, in en rondsom de Beemster, de Purmer, en de Schermer, des Zomers met vermaak kunnen gebruiken; als daartoe by uitstek wel geschikt. Daarenboven bezitten zy hier omstreeks zeer grazige en vette Weiden, waar op zy de schoonste en vlugste Paarden voeden; des alles, om zoo te spreken, medewerke, om die Liefhebbery alhier aan te kweeken. Dus verschillen zy in deeze hunne Geneigdheid zeer veel van de Waterlanders; die, naar de waterryke gesteldheid van hun Land opgevoed, meerder geneigd zyn, om de Stroomen en Meeren, onder 't geblaas van eene frische kouw, in eene welbezeilde Schuit, te doorklieven. De Landeryen deezer Streeken zyn voorts ook uitneemend goed tot den Vee- en Landbouw; waar mede veele Ingezetenen zig insgelyks geneeren. En uit kragt hier van komen ze, zoo ten aanzien der gestalte,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

te, als der Lichaamsbeweegingen mede natuurlyk eenigermate vlugger voor, dan de Waterlanders. Hunne Kleeding valt ook na genoeg in den fmaak van deeze hunne nabuurige Landlieden; alleenlyk ziet men 'er wat meer Boerfcher pragt in doorftraalen, en verder eenige weinige veranderingen, die der moeite niet waardig zyn om gemeld te worden. De vermogendften deezer Noord-hollanders egter, byzonder die der Steden, kleeden zig veelal min of meer naar den Zuid-hollandfchen trant; dog de middelmaatige Burgerftaat komt, in 't ftuk van kleeding, meerendeels met de Landlieden overeen; en dus ziet men den Burgerftaat, in de Steden Edam, Purmerend en Monnikendam, veelal gekleed, gelyk de deftigfte Inwoonders van de Purmer en de Beemfter.

'Er heerscht wyders by deeze onze Landsgenooten in 't algemeen eene openhartige rondheid van omgang; men ontdekt 'er bykans geen agterhoudende geveinsdheid, in hunnen handel noch wandel. Egter hebben zy met dit alles een zekeren afkeer van Vreemdelingen; en behandelen de hooge Zuid-hollanders met eene foort van omzigtigheid, zoo dra hunne Spraak maar eenigzins zwaar op den Hoogduitschen klank flaat; niettegenftaande zy 'er genoeg aan gewoon zyn, dewyl zeer veele Westfalinger Arbeiders geftradig onder hen verkeeren. Dan deezen moeten, gelyk veelal elders, den fmaadnaam van Poep draagen; dien zy al vry gemeenzaam overbrengen,

gen, op al wat geen Noord-hollander is. Wy hebben verder geen byzondere berigten van de Inwoonderen dezzer Streeke erlangd; en keeren ons derhalven voorts tot onze Landzaaten, die het hoogere gedeelte van Noord-holland bewoonen; van welken wy meer uit eigen ondervinding kunnen spreken.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

In dit gedeelte van Noord-holland ontmoeten wy de eigentlyke West-Vriezen; die, schoon ongevoelig met de laatstgemelde Noord-hollanders en Waterlanders vermengd, hier nogtans ten kragtigste de doorflaande blyken van hunnen ouden Volksaart vertoonen. Zonder ons bepaaldlyk op te houden met eenige byzondere Streeken van dit Gewest, bedoelen wy onder deeze benaaming, in 't algemeen, die geenen onzer Landzaaten, welken hunne woonplaats hebben boven Alkmaar, en vooral aan de Hoornsche zyde, tot om Enkhuizen, en voorby Medenblik; als mede die voorts in den kring van den Wieringer Waard en in de Zyp gevonden worden: met uitsluiting van die der Zeedorpen, van welken wy reeds gewag gemaakt hebben, toen wy onze Strandlieden bezogten.

De Inwoonders van NOORD-HOLLANDS hooger gedeelte.

Zie Bl. 839.

Wat de Gestalte dezzer West-Vriezen betreft; de Mannen zyn doorgaans van eene middelmaatige kloekte; dog rustig van Ledemaaten; meer gedrongen dan spigtig; boutig en vast van Spieren; welgezet van Middel en Heupen; niet lomp van Voeten; meer rondagtig net, dan lang

Gestalte der WEST-VRIEZEN.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

en plat van gedaante; ook hebben ze meest al eene vry gezonde koleur; alleen zyn die, welken zig aan de Zuider-zee onthouden, wat geluwer, of liever geelagtig van Huid. De algemeene Volksaart blykt hier zeer sterk in de Hairlokken, die by meest allen ligt bruin zyn; ook hebben hunne Oogappels gemeenlyk een helderen, of ook wel een donkerblauwen glans. Men vind 'er veelen met fraaie gekrulde Lokken, en ook met gekroesd Hair; mitsgaders nog al etlyke eerwaardige Gryzaards, met schoonblinkend wit Hair. Hunnen Tro-nien schynt het langwerpige rond eigen te zyn; en veelen hebben den Neus van onderen vry dikjes. De Oogen zyn meeren-deels groot, helder uitpuilende, en met zwaare Oogleden voorzien. Hier by komen dan nog zwaare Wenkbraauwen, en een breed en stoer Voorhoofd; dat hun over 't geheel een Manlyk opslag verleent: ook vertoonen zy zig ongemeen ernstig; en men zal 'er, onder de bejaarde en bezadigde Mannen, zelden een aantreffen, dien niet een trek van ernsthaftigheid en van een zeker ontzag uit de Oogen straalt. Men bespeurt daar benevens in hunnen gang eene zekere wakkerheid: zy treden recht op met het Hoofd in de Lugt; dog, op de manier onzer Strandelingen, eenigzins zwaai-agtig; ook steeken zy de Elleboogen wel wat uit, dewyl ze veelal met de Hand in de Zyzakken gaan. Ongemeen handig en nyver zyn zy in den Landbouw, dog vooral
in

in de Zeevaart; en men vind onder hen, die zig daar mede geneeren, veel sterke vierkante Kaerels, kort en gedrongen van gestalte.

De Vrouwen, uitgenomen die van de Zyp, zyn hier gemeenlyk zoo spigtig niet als in Waterland; ook bespeurt men klaar genoeg, dat ze niet zoo tener, maar veel vaster en bloedryker zyn. Men vind haar meestal welbesneeden van Tronie; en schoon ze naar den blanken kant overhellen, schynen zy nogtans veel eer blonder te wezen, ten minsten onder het Landvolk. Gelyk onze Landlieden bykans overal, door het oefenen van een geregelden arbeid, het gebruiken van vaste en gezonde Spyzen, en het leiden van eene geschikte levensmanier, als een natuurlyk gevolg, vaste en sterke Lichaamen, bekomen; zoo verkrygen ook hier door deeze West-Vriezen, by haare natuurlyke uitmuntende schoonheid van een blank en blond vel, de welgemaakteste gestalte van een recht gezond Lichaam. De meeste West-Vriesche Vrouwen hebben des flukfche talien; en haare jonge Dogters zyn de volmaakteste Deerns; ook getuigt men dat zy gemeenlyk al vroeg Vrysters worden. Alles nagaande, mag ik, naar 't my voorkomt, zonder de overige Noord-hollandschen te kort te doen, wel zeggen, dat de West-Vriesche Vrouwen het, in wakkerheid en frischheid van Gestel, van alle de anderen winnen. Hierin word ik ten vollen bevestigd, door verscheiden zoo

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

mondlyke als fchriftlyke berigten, die my eenpaarig melden, dat zy, in 't ftuk der Voortteelingē en van 't Kinderbaaren, op verre na de zwakften niet zyn. Zy ftaan bekend voor zeer vrugtbaar; en men hoort, ten zy by buitengewoone gevallen, niet dikwils onder haar van Vrouwen, die in de Kraam fterven. Ze zyn gewoonlyk voorfpoedig in 't Kraambedde; zoogen bykans allen zelfs; en bereiken veelal, na dat de vermogens ter voortteelingē eindigen, een gezonden en vasten ouderdom. Alle deeze byzonderheden zyn zekerlyk gewiffe tekens van een fterk, of, zoo ik 't eens dus mag uitdrukken, van een lenig Geftel. En inderdaad, die eene gezonde West-Vriefche Boerin eens oplettend befchouwt, kan niet ontveinzen, dat hy, by eene bekoorelyke fchoonheid, een welgevormd Lichaam ziet, vooral als men zulk eene Vrouw in de kragt haares leevens, tuffchen de twintig en dertig jaaren, ontmoet.

Het geen wy tot dus ver van de West-Vriefche Vrouwen, ten platten Lande, gezegd hebben, kan men egter zoo algemeen niet overbrengen op de Vrouwen in de Steden. Deezen liggen vry fterk onder de befchuldiging van flaaperig en vadzig te zyn; uit welken hoofde zy dan ook zoo fluks niet bevonden worden. Men moet egter, ten aanzien van 't ftuk der fchoonheid, zeggen, dat 'er ook veele fchoone Vrouwen onder dezelve te vinden zyn. Maar jammer is 't dat zy, eene fchoone

Ge.

Gefalte, eene welbefneeden en blanke Tronic bezittende, zoo zeer deelen in het algemeene gebrek der blanke Schoonheden; naamlyk dat van Sproeten of geele ftipjes op het Aangezicht te hebben. Dit gebrek is hier, en by de Blanken in geheel Noord-holland, zoo algemeen, dat men zelden eene blanke Vrouw ontmoet, welker Gelaat 'er niet meer of min mede bezet is; ja niet zelden vind men 'er Vrouwen, wier gantsche Weezen zig geel en taanig vertoont, ter oorzaake van de Sproeten; terwyl de Hals en de Boezem met een leevendig en fchitterend blank Vel pronkt. De Noord-hollanders moeten des hierin zwigten voor onze Zuid-hollandfchen; onder welken ook hier en daar nog wel een sproetige voorkomt, dog op verre na zoo algemeen niet.

Vestigen wy, na deeze befchouwing van de uiterlyke gedaante der West-Vriezen, onze aandagt op hunne Gemoedsneigingen en Temperamenten, zoo zullen wy wel dra ontdekken, dat ze ten grooten deele, fchoon eenigzints Phlegmatiek, zeer tot het Bloedryke overhellen. De zoo algemeene regel der Geftekundigen, naamlyk, dat alle wateragtige Landen, aan de Zeeboezemen, wateragtige Gefellen voortbrengen, die meermaals elders ongegrond bevonden is, gaat des hier, gelyk ook aan onze Zeeftanden, geenzins door. By al dien 'er iemand aan twyffele, hy bezoek deeze onze Landzaaten, en bezie eens van

De Gemoeds-
neiging
der
WEST-
VRIEZEN.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

naby de wakkerheid dier Mannen en Vrouwen. Getroost men zig dier moeite, men zal, des houde ik my verzekerd, my ge-
reedlyk toestaan, dat de Gezondheid zelve
in dit Gewest woont; te weeten op het
Land en aan de Zeedyken: in de Steden
toch heeft de Gences-, Vroed- en Heelkun-
de haare Schouwspelen. Daar benevens ver-
leenen de uitwerkfelden hunner Gemoeds-
neigingen een overvloedig getuigenis, van
hunne bloedrykheid en de vlugge beweeg-
ing hunner Vogten. Onder alle de Vol-
keren van ons Land, die ik meen te ken-
nen, weet ik 'er inderdaad geenen, die
ronder gaan in hunne meeningen voor te
stellen; die stouten en vaardiger zyn in het
uitvoeren hunner oogmerken; en zig kre-
geler toonen in het handhaaven hunner
belangen en voorregten, dan onze West-
Vriezen; des men ze zelfs *Choleriek* zou mo-
gen noemen. Wanneer men, om dit met
een kort woord, te melden, het beloop on-
zer Vaderlandsche lotgevallen nagaat, ziet
men door alle tyden, dat geen Westvriesche
Noord-hollander een voetstap van zyne
oude Regten en Vryheden is te rug getree-
den, ten zy het algemeene nut zulks vor-
derde. De Historie der Graavelyke Oorlo-
gen, en het voorgevallen, staande de Be-
roerten van het stoute Kaas- en Broodspel,
bewyzen genoegzaam hunnen opvliegen-
den en stouten aart. De Mannelyke Be-
schryving van Hoorn, door VELIUS,
is genoeg, om, ten aanzien der Hoorn-
schen,

ſchen, hunne onverſchrokken ſtandvaſtigheid te toonen. En ziet men niet nog in onze dagen, hoe zelfs de kleinſten hunner Steden, haare zitting in 's Lands Vergaderingen hebben blyven handhaaven? terwyl eenigen in Zuid-holland reeds van overlange daar van afzien. Een Westvriſch, (dit is zyn byzonder karakter,) kent, naast het algemeene welzyn, niets waardiger, dan 't handhaaven zyner wet-tige belangen. Dit beſpeurt men zelfs in hunnen gemeenzaamen omgang; want ze zyn de vriendlykſte Gebuuren, en de inſchikkelykſte medgezellen, als men hunne Rechten niet tē na komt: maar zoo dra men hen verkort, of hunne Vriendſchap beledigt, vind men in hun de kregelſte Rechtzoekers, en de opvliegendſte Wreekers. In gevallen van die natuur zyn zy ten uiterſte kregel; als kunnende geen het minſte ongelyk, of zelfs den ſchyn daar van, voor zig of hunne Kinderen, verdraagen: zy vlieden, gelyk men zegt, terſtond op als Buskruid, en zyn 'er op geſteld om weinig te zeggen, maar veel te doen. Deeze hunne vuurige geſteldheid is wyders ook blykbaar in hunne zugt tot het aanvaarden van groote onderneemingen, vooral ter Zee; waar door zy der Zeevaart dikwerf wakkere Kapiteins, bedreeven Stuurlieden, en flukſche Matroozen leveren: die, voor zoo verre ik 'er eenigen van gekend hebbe, meestal ſtil van aart, dog wakker van beleid zyn. Mag Amſter-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

dam en Rotterdam, met de overige Zuid-hollandsche Steden, roem draagen op wakkere Zeehelden; het West-Vriesche Alkmaar, byzonder Hoorn en Enkhuizen, ja zelfs de Dorpelingen, boogen niet minder op een beroemd aantal van braave Verdedigers der Hollandsche Vlag. En wy mogen nog steeds gerust van deeze onze West-Vriezen vertrouwen, dat zy, indien 'er een andere bossu, al had hy, gelyk voorheen, Amsterdam in zyn bezit, op de Zuider-zee kwam opdaagen, nog met dezelfde stoutheid, 's Vyands Schepen aanklampen, en hunne Landen en Stranden, met de Enterbyl in de vuist, verdedigen zouden.

In den gewoonen omgang heeft hier eene gemeenzaame verkeering plaats, tusfchen de Edelen, de Regeerders, de vermogende Burgers, en die van den gemeenen Stand: zy leeven doorgaans, behoudende de minderen eene geregelde agting voor de meerderen, in eene vriendelyke famenleeving. Een Noord-hollandsch of West-Vriesch Edelman ziet den vermogenden Koopman ook niet aan, als een gemeen Burger; maar gedraagt zig, in gewoone omftandigheden, jegens denzelven, als ware hy hem gelyk in geboorte; en de andere eert hem, zonder eene te verregaande vernedering, of slaafsche onderdaanigheid, als zynen Edelen Vaderlandschen Vriend. De Burgemeester spreekt met den Burger, als met zyn Broeder; en deeze met hem als met zyn

zyn Vader. De Burger behandelt den gemeenen Man, als zyn Medeburger, toont zig een behulpzaam Medemensch; en deeze ontmoet hem, schoon erkentelyk in zyne geringheid, als iemand van gelyken staat. Dus is het geheele Volk, het slegtste slag uitgezonderd zynde, als met Burgerlyke Liefdeschakelen aan één verbonden. De Hoogmoedige is hier versmaad; de Gierigaart bespottelyk; de Menschenhaater vervloekt; de Verkwister belachelyk; de Spotter met God en Godsdienst gehaat; en de Vreemde versmaader, die anders door veinzery al vry ver in 't hart der Hollanderen indringt, maakt zig hier, door zyne eigen aangewende listen, het grootste voorwerp der algemeene veragtinge. De West-Vriezen zyn voorts leevendig van begrip, zaaklyk en sneedig in hunne antwoorden; ook vind men dezelve onder elkander zeer spraakzaam, maar tegens een Vreemden zyn ze gemeenlyk niet zeer woordenryk. De Landlieden vind men gemeenlyk in hunne vreugdebedryven wel onbedwongen vrolyk; maar niet zoo los en wild, als veelen der Stedelingen, welken nog al meer vatbaar zyn voor overdaad in drank; welk gebrek ten platten Lande meerendeels zyne paalen heeft; zynde een Dronkaart onder hen zeer versmaad. Op Bruiloften en Kermisfen nogtans zetten zy den Kroes wel eens stout onder den Neus; en zyn zelfs dan, hoe stil ze zig anders gedraagen, uitgelaaten van

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

vreugde. In zulke omftandigheden is 'er aan zingen en fpringen geen gebrek; men danst 'er van den Avond den Morgen te gemoet; men zingt 'er aartige Liedjes, vol zoete Minnekoozeryen, met recht Hollandfche dubbelzinnige dog eerlyke kneepjes; de Lachjes zyn 'er zoetlyk; de Lonkjes doortrapt; de Kusjes eerlyk, en de Liefdehandelingen niet aanftootelyk.

Hunne Vryeryen gaan gemeenlyk zeer geheim om, en veelal op dezelfde manier, als wy reeds van de Waterlanders gemeld hebben. Egter heeft 'er, in fommige gelegenheden, een meer openbaare Minnehandel plaats; ten minften op Kermis in eenigen hunner Dorpen; als onder anderen te Schagen. Hier is 't, gelyk ik gemerkt heb, een gewoon gebruik, dat de jonge Meisjes zig, op de Kermistyd, netjes opgefchikt naar eene bekende wandelplaats begeeven, veelal op en omtrent de ruime Kerkhoven. Hier vergaderd zynde, komen de Jongmans by haar; maaken een praatje met de eene en de andere; tot dat zy eene Vryfter naar hunnen fmaak hebben uitgekoozen; maar mede zy genegen zyn ter Kermisfe te gaan. Deeze op eene heufche wyze gevraagd zynde, weigert ook zelden het verzoek in te willigen; als zy zig niet alvoorens aan den eenen of anderen Jongman verbonden heeft; of, (zoo zy zeggen,) met hem opgeftemd is, om famen te kermisfen. Deeze vergadering loopt bykans nooit af, of ieder Liefftentje heeft

heeft haar gerieffentje, of Vryer; die dan ook, zal hy der jonge Dogter geen gevoeligen hoon aandoen, en zig zelven de veragting zyner medeknaapen niet op den hals haalen, gehouden is, zyn uitgekoozen Meisje dien geheelen dag en nagt, ja den gantschen Kermistyd door, op te pasfen en te believen; waar toe ook zy, ten opzichte van den Vryer, aan haare zyde, niet minder verpligt is. Dit alles gaat hier zoo gemeenzaam en heusch toe, dat men, schoon een aantal van paaren bestendig onder elkander, den geheelen Kermistyd door, een gezelschap uitmaake, bykans nooit eenige trekken van jaloezye onder hen ontmoete. Uit dit Kermis-houden met de jonge Dogters spruiten voorts de meeste Vryeryen, en ernstige Liefdehandelingen deezer Landlieden. En dit hebben zy met de Zuid-hollanders ten platten Lande, veelal gemeen; uitgezonderd dat de paaring van Vrysters en Vryers aldaar zoo openlyk niet geschied; gaande de Zuid-hollandfche Jongemaats gemeenlyk aan huis eene Kermisvryster, zoo zy 't noemen, opzoeken. Veelligt heeft deeze gewoonte, van dus openlyk eene Kermisvryster te verkiezen, aanleiding gegeven tot alles wat men van de Schermerhornfche Vrystermarkt verhaald heeft; des men de vertellingen daar omtrent hier uit eenigermaate kunne ophelderen; waarom wy 'er ook te bepaelder gewag van gemaakt hebben.

Men vind de West-Vriezen in hunne
Hu.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Huwelyken, zoo de eerste Huwelyksliefde niet wat verflaauwd zy, door eene ontydige famenkomst, dat nog al fomtyds voorvalt, zeer naauw aan elkanderen verbonden. Ook hebben de Vrouwen, gehuwd zynde, een algemeenen roem, van wegens haar kuisch en eerbaar gedrag; zelfs, schoon 'er, aan den kant van eenige Mannen, die ter Zee vaaren, en veel in Zeefteden, te Amsterdam, of dergelyke plaatsfen, verkeereren, misfchien wel wat te zeggen zoude zyn. Dog hier van zyn hunne Visfchersgasten, en de zulken, die aan de Zeedyken woonen, genoegzaam geheel vry te fpreeken. Onder deezen, die gemeenlyk uitmunten in een heusch, oprecht en eenvoudig gedrag, heerscht vooral eene kuische en bestendige Huwelyksliefde; haatende zy niet alleen de dartelheid, maar zelfs den fchyn van alles wat naar onkuischheid zweemt. Dit ftraalt ook ten allerduidelykfte door by de Inwoonders der Binnenlanden en Coggen. De Moeders voeden hier haare Dogters, tot aan de jaaren van onderscheid, in de gestrengfte kuischheid op; en de Vaders neemen hunne Zoonen ten naauwkeurigfte in agt: zoo dat men de dertele Venusreien, in deeze Streeken, en byzonder aan den kant van Wieringen, Schagen, Colhorn, en voorts tot in en om de Zyp, te vergeefsch zoude zoeken. Met dit alles heeft 'er egter de geoorloofde Liefdedrift wel degelyk haaren invloed; dog zy bepaalt zig alleenlyk tusfchen twee
voor-

voorwerpen; die gemeenlyk hunne aandoeningen een langen tyd zorgvuldig voor 't Gemeen als een geheim verbergen. Ook ziet men 'er de Meisjes op den minsten schyn van Liefde, of gesprekken over dit onderwerp, ligtlyk bloozen; doch om met CATS te spreken:

De schaamte in de teere Jeugd,
Dat is een teken van de Deugd.

En waarlyk, de aanvallige Liefdeblosjes dier jonge Dogteren geeven een voordeelig getuigenis van haare ingetoogenheid; en verstreken, al wil men haar om die reden koel of onverschillig noemen, gewisfelyk tot zeer kragtige tekenen, van het oude eenvoudige eerlyke hart der Noord-hollanden; die zeker, ten aanzien van alles wat tot deeze drift te betrekken is, veele anderen te boven gaan. Geen ongebonden Vreemdelingen, waar door zig eenige ongelukkige Inwoonders onzer Zuid-hollandfche Steden, helaas! tot zeer haatelyke gebreken hebben laten verleiden, vinden invloed by dit Volk; en 'er is tot heden by deeze onze West-Vriezen, ja in geheel Noord-holland, naauwlyks eenige schaduw van te ontmoeten. De natuurlyke Liefdedrift wandelt hier op de Roozenbladeren der tedere jeugd; en haare altoos groenende Myrthen sliengeren eenvoudig, door de klimopbladeren des Huwelyks, om de Eikenstammen der eerwaardige Huisvaders en Huis-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Huismoeders. Opregte Kusjes steelen het hart der Maagden en der Jongelingen; een heilig Ja verbind haar, al zyn de rechterhanden nog lange vry; Veinzery is 'er onbekend, Bedrog en valsche Min vervloekt. Kortom, de Liefdedriften blyven hier, schoon 'er somwylen eenige ontydige verbindtenissen voorvallen, inzonderheid by onze Zeelieden, meest altoos heilig; en worden gemeenlyk door een kuifchen en welmeenenden Egt bevestigd.

Wat verder hunne Hartstogten van Toorn, Gramschap en Haat betreft; hier voor zyn zy zekerlyk ten sterksten aandoenlyk; dewyl men onze West-Vriezen, als gezegd is, voor zeer opvliegend en stoer te houden heeft. Ook kan men hen in 't algemeen niet pryzen van wegens hun gedrag jegens de Vreemdelingen, of zulken die buiten hunnen Landaart zyn; dewyl ze dezelve, schoon ze onder elkander de gulhartige gastvryheid oeffenen, juist niet altyd inschikkelyk behandelen. Ze zyn derhalven in dit stuk beneden de Zuid-hollanders; die, het zy uit een meerderen omgang met de Inwoonderen der nabuurige Gewesten, of uit een byzonderen aart, het hier in verre van hun winnen. Ondertuschen staat 'er egter, voor een bekenden, Hart en Haard open; en zy zullen met alle bereidvaardigheid meer dan gemeen doen, om denzulken te verpligten. Schoon ze wyders niet geheel vry te spreekken zyn, van eene al te naauwgezette Zuinigheid,
gaat

gaat dezelve nogtans meerendeels zoo verre niet, of men heeft die Spaarzaamheid, gelyk wy hier voorens, ten opzichte der Waterlanders, getoond hebben, boven de Spilzugt veeler Zuid-hollanders te waardeeren; en hunne Zuinigheid is inderdaad eerder als eene wyze zorg, dan als eene gierige inhaaligheid te beschouwen: dat uit hunne mededeelzaamheid jegens noodlydenden, en ruimschootigheid in 't bevorderen van algemeene voordeelige onderneemingen, ten klaarste blykt. De voornaamsten hunner Kooplieden zullen, het zy in den Land-of Veebouw, het zy in andere takken van den Koophandel of Zeevaart, hunne Penningen zoo onbekommerd durven waagen, als zy dezelve met eene zeer zorgvuldige Zuinigheid verzameld hebben. Door naarstigheid overwinnen zy alles; de tegenspoed maakt hen niet neerflagtig, en in voorspoed worden zy niet roekeloos: dit is hun oud en nog hedendaagsch egt karakter. Geduld, Naarstigheit, Standvastigheid en Manhaftigheid, zyn de grondkanteelen, waarop zy begrypen, dat de Zuilen hunner Vryheid en Welvaart, gelyk die van ons geheel Holland, gevestigd zyn. Men weet 'er ook genoegzaam van geen uiterlyke pragt of hovaardy. De ryken en vermogenden ten platten Lande zyn dikwerf moeilyk te onderscheiden, van een minvermogenden. Op zyn Geld en Middelen te pochen, is by hen bespottelyk; het is hun genoeg te weeten, dat zy vermogend zyn,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 654. enz.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zyn, zonder een ander in 't oog te loopen; de Kluit te hebben, en die te bewaaren, is by hen een zaaklyk iets; 'er op zyn tyd een goed gebruik van te maaken, en dezelve wyders voor den Nazaat te bespaaren, is veeler eigentlyk doel. In hunne Wooningen dingt de Nederigheid en Zindelykheid om s'tryd naar den prys. De Wand en zyn, in stede van met keurige Tapyten, met verglaasde Steentjes opgehaald; men ziet 'er zuivere witte Kalkmuuren; of, gelyk zy meest Houten Huizen bewoonen, nette Houten beschilderde Beschotten. Men pronkt 'er weinig met Schilderyen, veelal met Aardewerksche Schotelen en Schoteltjes, die zy alomme aan den Wand ophangen: dog by eenigen vind men nog al eene mooie Prent, en een ouderwetsch Tafereeltje, of een Bordje (dus noemen zy de Schilderytjes,) hangen. By de aanzienlyken egter in de Steden, en elders, is 't nog niet geheel zeldzaam schoone Schilderyen te zien, en in Kamers te komen, die naar den ouden Hollandfchen trant, met Kunststukken behangen zyn; gelyk de algemeene gewoonte was, toen men van geen voden van Papieren, rottige Doeken, en elendig gebroddelde Kamerbehangfelen wist. Deeze oude loflyke smaak heerscht nog al veel by de voornaame Noord-hollandfche Stedelingen; en de Zykamers of beste Vertrekken, der vermogende Burgeren, blinken meermaals, van de glatte gewreeven Lysten, waarin de

de treffendste Tafereelen der heerlyke Penceelkunste, meestal van braave Haarlemmer en Noord-hollandsche Meesters, (want hier op mogen deeze Ingezetenen ook roemen,) gevat zyn. Keurige Schilderyen trekken hier dikwils het oog van kundigen en onkundigen; dat ook zeer wel bekend is by de Kunstkoopers, die als Ravens in dit West-Vriesland heen en weder vliegen, om 'er de besten uit te pikken.

De Westvriesche Zindelykheid, die hen alles, ook de Vloeringen der Huizen, ongemeen rein doet houden, straalt zelfs door in hunne Veehallen, die met schoongeschuurde Koereepen pronken, en wier Wanden en Vloeren blinken: ook zyn 'er de drekgroeven, by veelen, met gladde Steenen geplaveid; en meermaals heb ik de Muuren, waar tegen het Vee staat, ter plaatse daar ze gevoerd worden, met witte Steentjes aangezet gezien. Zy zetten naamlyk het Vee op eene andere wyze op Stal, dan in Zuid-holland gebruikelijk is; daar men de greppen gemeenlyk aan den muur houd. Hun Linnen en Beddegoed is mede uitsteekend rein; en de Bedsteden, die ze meestal met Deuren sluiten, vertoonen zig eenigzins als Kasfen, of als Scapraaien, met Gaazen Deuren: wel byzonder zyn hunne Pronkbedden, in den Waterlandschen smaak, wonderlyk raar en net, met Chitfen, Katoenen, of andere gebloemde Stoffen, met Kantten, met ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

spelde of gestrikte naamen, en ik weet niet al welke keurige verkiezingen opgeschikt. Zy maaken daar benevens veel werks van hun Koper en Tin zoo schoon en blinkend geschuurd te hebben, dat de Vrouwen 'er, volgens eene by hen gebruikelijke spreekwyze, als in een Spiegel, de Kap in kunnen zetten. De Disch onzer Noord-hollanders, waarop zy ook zeer rein zyn, is ten platten Lande gemeenlyk gantsch Boersch en eenvoudig: ze zyn, inzonderheid voor een Zuid-hollander, niet vry van berisping, byzonder in sommige Spyzen. Over 't geheel houden zy veel van zoet, 't geen ze met de Waterlanders gemeen hebben. Ik heb by sommigen aangezeten, daar my geölyde en geäzynde Salade, met Siroop befaust, wierd voorgezet; en by anderen heb ik Salade met Kaas gegeten: ook verstrekt 'er, dat by de Zuid-hollandsche Boeren mede nog al plaats heeft, eene Schotel met groene of graauwe Erwt en Pondekoek onder een gekookt, wel eens tot een Midagmaalyd. Voor 't overige houden de West-Vriezen en Noord-hollanders meerendeels eene voedzaame Tafel; wel voorzien van goed Vleesch en Spek, schoon Brood, aangename Boter, Melk, Room en puik van Kaas; waar onder hunne Schapenkaas insgelijks uitmunt; en by dit alles vind men 'er een overvloed, zoo van Zee- als van Rivier- visch, ter spyze. Men zet 'er den Disch met zulk eene zindelykheid en gulhartigheid voor; dat men, zoo iemand anders eene

eene welgeschikte Maag heeft, niet konne nalaaten te watertanden; en dat een kiefche Lekkerbek zelfs 'er met den grootften smaak eete.

Betreffende hunne geneigdheden in 't stuk van den Godsdienst; hier omtrent zyn ze, onder alle de Hollanders, voor de infchikkelykften en bezadigdften te houden. Menfchen van verfchillende Gezintheden behandelen elkanderen hier niet veragtelyk; zy bekreunen zig onderling weinig aan elkanders byzondere gedagten, over de twiften der Godgeleerden. Die van de heerfchende Kerke houden zig veelal eenvoudig en welmeenend aan de Belydenifse der Kerke; ook heeft men 'er gemeenlyk niet zeer te klaagen over hunne nalaatigheid in het Kerkgaan; eenige floffte Kerkgangers, die toch overal zyn, uitgezonderd; komende fommige zelfs van zeer verre tot het bywoonen van den openbaaren Godsdienst. Volgens de berigten eeniger Leeraaren, zyn ze wel voor wat onverschillig te houden, omtrent het aankleeven van verfchilftukken, en de byzondere leiding hunner Predikanten; waar uit dan hunne infchikkelykheid, in de famenleëving met andere Gezintheden ook grootlyks, zoo men agt, ontftaat. Dit heeft vooral plaats met en omtrent de Doopsgezinden, die gemeenlyk op het Land onder de deftigfte Inwoonders te tellen zyn; en by welken men nog al vry eenige geoefende en doorleezen Mannen ontmoet;

DE HOI-
LAND-
SCHE
NATIE.

zelfs zulken, die zig op natuurkundige en bespiegelende oeffeningen toeleggen; hoedanigen doorgaans ernstige Voorstanders zyn van eene bezadigde en voorbeeldige Christelyke verdraagzaamheid; dat zeer veel invloed op deeze onze West Vriezen heeft. 't Is niet vreemd, om onder dezulken, en ook die van de openbaare Kerk, op het Land, Lieden te vinden, die eene schoone en uitgezogte verzameling van Boeken bezitten: en 't is nog minder zeldzaam, om 'er schrandere Vernuftten te ontmoeten, die zeer bedreeven zyn in 't stuk der Werktuigkunde, en der Scheepvaart, mitsgaders, en wel vooral, in den Landbouw. Zy betoonen zig omtrent deeze stukken, en alles wat voorts tot heil en nut der Maatschappye kan strekken, voor zoo ver hunne omstandigheden aangaat, uitneemende vernuftig en weetgierig; als mede ten hoogsten onderneemend, om het beste te beproeven. Die met hun omgaat, ontdekt wel dra, dat deeze West-Vriezen, hoe eenvoudig zy ook aan sommigen mogen voorkomen, inderdaad een zeer weldenkend Volk zyn, dat vatbaar is voor eene gezonde redeneering, daar ze zig streng aan houden: als iemand hen overtuigt, vallen zy hem gereedlyk toe, zonder dwarsdryvery; en zyn verheugd, om dat ze de zaak wel begrypen: maar als men 't 'er op toelegt, om hen te overschreeuwen, dan zwygen zy dikwils, en lachen in hunnen geest den dwarsdryver uit.

uit. De Dweepery is hun meerendeels niet zeer eigen; en eene Nieuwkerker stuip-trekking of eene gemaakte bezetenheid, zou hen in deeze dagen doen lachen. Dog zy hebben veel op met eene gemoedlyke aandoening, en schatten zeer hoog eene Christelyke Liefde in handel en wandel, een eerlyk voorbeeldig gedrag in alles, en een betoon van eerbied voor de Godsdienstige en Burgerlyke Wetten. Dit maakt veelen onder hen, hoewel ze niet voorkomen als de grootfte uiterlyke yveraars, nogtans zeer ernstige betragters van den Godsdienst, en goede Burgers voor den Staat. Uit hoofde dier Gemoedsgesteldheid zyn ze ook gemeenlyk afkeerig van Dobbelspelen, Dronkenschap, Godlooze Vloeken en ontydige Woorden. Men mag eenige Lootsen en norfche Bootsgezellen, de woestheid der Zeevaart gewoon, de onbezonnen Zeemans vloeken hooren uitbraaken; maar onder de Visfchers en Landlieden is zulks affchuwelyk. Zy mogen ook, voor hun vermaak en tydverdryf, hier en daar een Kaartje speelen; dog het geschied bykans altoos zonder inhaaligheid of dobbelzugt; en by de meeste Burgerlieden vind men geen speelzugt; ten zy een Ganzebordje of een Damspel hen vermaaken kan. Dit is, in een goeden zin, eenigermaate na te gaan, uit zeker geestig hedendaagsch Liedje, dat ten deezen opzichte omtrent aldus luid:

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Het Gansje is hier de mode,
Het Dambord staat gereed;
Meer is 'er niet van hooden,
Dus word de tyd besteed.

De Kolfbaanen zyn hier schaars; men vind ze alleenlyk in eenige voornaame Dorpen; en daar zyn ze dikwils nog slegt, en met Gras begroeid; in, om, en aan de Steden zyn 'er egter, die door de Liefhebbers daaglyks bezogt worden. Het grootste vermaak der Ingezetenen, ten platten Lande, bestaat, in het verhaalen en aanhooren van Vertelseltjes, in het Tabak rooken, en zoetlyk kouten, over hun Vee of hunne Teellanden, en verder over het voorgevallene in de Buurt. Wanneer zy op dit laatste onderwerp komen, dat vry veel geschied, hoort men ze al wat sterk redeneeren en oordeelen, of, regt uit gezegd, kallen en bedillen. Dit heeft ook niet weinig plaats in de Steden; dog veel ligt wat minder, om dat 'er de spealzugt, naar den hedendaagschen trant, sterker indringt. 'Er gaat in de aanzienlyke Gezelschappen der Stedelingen, zoo wel hier als elders, een Ombertje, een Quadrilje, en dergelyken, al vry gemeen rond; des zy hier omtrent in 't voorige Liedeken zingen:

Nu is het al Quadrilje,
Of Ombren, kent gy 't niet?
Of Basta en Spadilje,
Zes in de Favoriet.

In-

Intusfchen heerscht 'er nogtans, onder veelen der deftigften, bestendig een weetgierige yver; en men ontmoet te Hoorn, Enkhuizen, Alkmaar en elders, nog al etlyke onderzoek-en leeslievende Vernuftten; ook leveren de West-Vriefche Drukpersfen meerendeels goede Stukken, en althans weinig Prulfschriften uit. De edele Dichtkunst vind mede in dit Gewest haare hoogagters; en men bespeurt, zelfs onder de Veldelingen, eenige bewyzen van hunne neiging tot dezelve, in veele eenvoudige, dog zinryke, Liedjes en Rympjes; maar in een minder trap, dan in Zuid-holland. Dit onderscheid had reeds oudtyds plaats; want men vond onder de West-Vriezen maar weinig voorbeelden van de Battementen, Rondeelen, enz., der oude Rederykers, die in Zuid-holland zoo veelvuldig voorkwamen. Ook hebben ze nog heden weinig fmaak voor Toneelfpelen; die ze fomtyds te Amsterdam met de grootfte verwondering beschouwen: waar tegen de Waterlanders 'er zeer veel mede op hebben; agtende, dat zy niet te Amsterdam geweest zyn, zoo ze, de gelegenheid zulks toelaatende, de Comedie niet bygewoond hebben.

Voor 't overige ontdekt men hier, in de menigte van onderscheiden Dorpen en Streeken, al vry wat verschillendheid van aart, in den uiterlyken ommegang: 'er fchynt aan de Inwoonders van ieder Streek bykans iets byzonders eigen te weezen;

Ver-
schillen-
de ge-
aarthed
der.
WEST-
VRIEZEN.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ten minften is het my indiervoege voorgekomen. Dus meen ik, by voorbeeld, niet onduidelyk opgemerkt te hebben; dat zy, die aan den kant van Hoorn en Enkhuizen in de Ooster-, Zuider- en de Middel-Coggen woonen, de ftoutften en kregelften zyn; zoo dat men ze voor eenigermaate hoofdiger en opvliegender dan anderen hebbe te houden. De Ingezetenen van Medenblik af, langs den Wieringerwaard, tot aan Wieringen, en benedenwaards, tot aan, om, en in den Heer Huigenwaard, zyn de ernftigften en bedaardften; die van het Eiland Wieringen, de Wieringerwaard, en daar omftreeks, de goedaartigften en oprechtften; terwyl die van de Zyp de lughtartigften en beleefdften geagt mogen worden. Dit laafte mag men van de Zypers wel in volle ruimte zeggen; zelden zal men langs hunne wegen iemand, tot de Kinderen ingeflooten, ontmoeten, die zelfs den Vreemden niet met eene heufche groet bejegt. Zoo is het niet met de eerstgemelde Bewoonders van dit Gewest; die zullen u integendeel dikwerf ftoer en ftyf voorbygaan, en alleszins toonen dat zy geen beleefdheid bezitten voor Vreemden, zelfs niet voor de Zuid-hollanders; ja, wat meer is, voor de Kennemers en Waterlanders, hunne Gebuuren, zyn zy niet minder dan openhartig. Dit is al vry een doorgaand gebrek onder deeze West-Vriezen; 't welk men in de tegenwoordige Eeuw niet gemaklyk over 't hoofd kan zien; nu toch de

de oude wrok, tusfchen de Zuid-hollanders, de Kennemers, en de West-Vriezen, door het lang verloop des tyds, in vergetelheid gebragt is; en een Zuid-hollander den West-Vries, met de hartlykfte genegenheid, als zynen Broeder en Landsgenoot, omhelst. Dan, wat zal men zeggen? 't fchynt dat ieder Volksaart iets heeft en behoud, van 't geen hun, door hunne oorfpronglyke Vaderen, als in het bloed is medegedeeld; en overeenkomstig met die ftelling zou men hier mogen denken, dat deeze Gemoedsneiging der kregel West-Vriezen nog een egt bewys is, van hunne afkomst, uit de oude onverzettelyke, dappere en onvertzaagde, ja voor hunne Vryheid ontembaare West-Vriefche beftryders der Zuid-hollanderen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hier mede hebben wy al het byzondere voorgedraagen, van 't geen wy, raakende de Gemoedsneigingen en de geartheid der loflyke West-Vriezen, hebben kunnen opfeuren; thans ftaat ons, ter verdere voltrekkinge van onze befchryving deezer Landzaaten, nog een woordje te melden van hunne Gefalte, ten aanzien der Klee-
dinge. Dezelve is meerendeels overeenkomstig met die der Waterlanderen; dog hier en daar ontdekt men nog al een merkelyk onderscheid, byzonder in het Hoofdstelfel van de Vrouwen. Derzelver Hulfel is, in deeze en geene Streeken, dermaate verschillend, dat ze hier door zeer kenbaar zyn; weshalven het voor een des kundigen

Klee-
ding der
WEST-
VRIEZEN.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 623,
enz.

gen niet moeilyk valle, eene Alkmaarsche, van eene Hoornsche en Enkhuizer Vrouwe of Dogter te onderkennen; op eene dergelyke wyze, als we zulks, wegens de oude Noord-hollanders, alrede beschreeven hebben. Men benoemt deeze Hulfels veelal met de benaamingen der verschillende Plaatsen, en spreekt dus van Durgerdammer, Zaandammer, Hoornsche en Zypsche Kappen; waar by ook nog wel komen de Blokzylinger Kappen of Phlebsen. Het onderscheid bestaat grootlyks in eene meer of mindere lengte in den Nek, ronder of platter gedaante op de Wangen, en hooger of dieper stand op het Voorhoofd, mitsgaders in eene schikkinge der Kanten, Inzetzels, enz.; waarin al ruim zoo veel verschillendheid van Vrouwlyke verkiezing plaats heeft, als in de Kuiven en Mutzen der Zuid-hollandsche Vrouwen. Dog, hoe onderscheiden ze ook zyn, hebben ze dit intusfchen gemeen, dat zy allen met Gouden of Zilveren Tooken en Hoofdyzers, welken men hier, gelyk ook in Waterland, te recht *Ooryzers* noemt, op 't Hoofd vastgezet worden. De West-Vrieffche Vrouwen maaken mede veel werks van het Voorhoofd glad te houden; en men vind 'er nog al etlyken, die een goudgeel of blond Hairkrulletje op zyde neder laten hangen. Aan den kant van Wieringen, en op 't Eiland zelve, is 't vry algemeen, de Hairen op het Voorhoofd glad en blinkende op te trekken, ja zelfs gebleekt Hair over

over 't natuurlyke heen te ftryken. Daar benevens heeft 'er, in fommigen deezer Streeken, een onderscheid in het Hoofdstelfel der Vrysters en der Vrouwen plaats; draagende de eerstgemelden het Hoofdhaar minder of meerder bloot: anderen pronken, onder het fyne Kamerdoek of het Kantwerk haarer Kappen, boven op het Voorhoofd, met een rood Lint of zulk eene Zyden strook; welk sieraad zy veelal met haaren trouwdag afleggen. Veelen der gehuwde Vrouwen draagen op sommige plaatsen eene eenvoudiger Kap, die zy dan haare *Hul* noemen; elders weder, ziet men de Vrysters met eene Hul, en de getrouwde Vrouwen met eene Kap; dog hier van zullen wy dadelyk, by het beschouwen van de Eilanders, nog wel wat naders te melden hebben. Over deeze Kappen of Hullen dekken zy zig gemeenlyk met de boven beschreeven Waterlandsche Kapers; zynde de Stroo-hoeden hier geheel buiten agting. Wyders is by de West-Vriezen, zoo wel als in Waterland, en elders in Zuid-holland, het draagen van Bloedkoraalen en Garnaaten Ketenen om den Hals, zeer gemeen: vooral hebben zy veel op met de Bloedkoraalen; welken hier in grooter waarde gehouden worden, dan ze thans in Zuid-holland zyn; daar eene schoone Bloedkoraalen Keten, die in vroeger tyd wel honderd Guldens waardig was, nu schaars twintig gelden mag. Sommigen, en vooral de Eilanders, houden het Barnsteen mede

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 615.

mede nog in hoogagting; en 't Gemeen draagt geen Halsieraad, of pronkt met glazen Koraalen. Verder dekken zy den Hals, over den Boezem, met Kroplappen of ouderwetsche Beffen; en voorts met een fynen Neteldoekschen Doek, of eene Damasten Feitel; waartoe de Visfchers Vrouwen zig gewoonlyk van Bonte Doeken bedienen. Dit deksel fluit, eerbaarheidshalve, zeer naauw om den Hals, is vry styf geplooid, hangt agter over den Rug met een gefpelden Klap, en dezelfs voorflippen worden voor op de Borst, netjes, of glad, of gepoft, omgefpeld. Over deeze flippen hebben zy, boven op de Borst, wanneer ze zig opfchikken, ook nog wel een fpeurig Strikje, of Lintje, dat de vermogenden fomtyds met een Goud Gespje verfiereu.

Dit geheele Optooifel is meereudeels overeenkomstig met dat der Waterlanderen; en zoo vind men haare gantsche Kleeding, uitgezonderd de verschillende fatsoenen, welken in ieder Streek onderscheiden zyn, grootlyks in den Waterlandschen smaak; gaande zy veelal met Jakken, die lang of kort zyn naar den staat des ouderdoms, of het gebruik der plaatse. De Vrysters houden 't doorgaans met korte Jakjes, die zy, gelyk ook de Waterlanders, *Kasfekeintjes* noemen; zynde by de Gemeenen veelal van Sergie of Katoen, maar by de Vermogender van Chits of Zyde. Dit is hier eenigermate eene nieuwer dragt, die steeds

steeds meer doordringt, ook by de getrouwde Vrouwen; anders draagen ze nog lange Jakken, op de Waterlandfche wyze gemaakt; dog ze zyn veelal ruimer en langer van Mouwen. Veelen, vooral de Bouw-Boerinnen, die zig met de Moezery geneeren, hebben over hunne Ryglyven, of Bovenjakken, eene foort van Zieltje, zonder of ten minfte met zeer korte Mouwen; dat zy als een Overjak aanschieten, en van dun bruin Linnen of Sergie is; waar by ze dan meestal blaauwe of bonte Linnen, of Morsmouwen, gelyk zy fpreken, aantrekken.

De thans aldaar nieuwmodifche Keurslyven zyn zeer verfchillende, van die der oude en gemeene Burger Vrouwen. Die der laatstgemelden zyn vry breed en rond, dog zoo groot niet als by eenige ouderwetfche Waterlanders. Maar het jonger flag, en dat verder de nieuwer Mode involgt, draagt de Keurslyven zeer eng om de Middel: niet, gelyk de Zuid-hollanders, om en aan de Heup, maar zeer drukkende tegens de Bovenbuik, en de Maag. Hier mede hebben zy zoo veel op, dat de jonge Meisjes 'er gemeenlyk in moeten flaapen, om toch, naar hunne Taal, een dun Middeltje te behouden: dog deeze Mode zou, indien zy 'er de fchadelykheid recht van kenden, vermoedelyk wel dra een einde onder haar neemen. Ik kan ter deezer gelegenheid niet wel nalaa-
ten, van een kort woord hier over te ber-
de

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de te brengen; en te zeggen, dat die foort van Keurslyven ten minften eene zeer voornaame oorzaak is, van de gemeene flapheid in de Lenden, daar veelé West-Vriesche Vrouwen over klaagen; als mede van den daar uit spruitende loomen en styven voorover gang; gelyk ook van de ronde Ruggen, die men als een weezenlyk gebrek van meest alle de Noord-hollandsche Vrouwen mag aanmerken. Dat een naauwgemiddeld Keurslyf de Lenden zou sterken, is een volstrekt wanbegrip. In plaats van de jonge Meisjes hier door te versterken, maakt men ze zwakker; men dringt de Onder-Ribben te geweldig; en de Boezem word dus wel hoog opgezet, dan daarom niet ruim, vleefchig en vol; men maakt hier door de Onderborst plat; en de Buikspieren worden, ter plaatse daar ze kragtig, breed en sterk moesten zyn, saamgeperst; daar benevens dringen dan de Ingewanden, die anders natuurlyk bol en vry moesten liggen, tegen de Maag aan. En wat is 't gevolg hier van? wat anders, dan benaauwdheden, bezettingen van winden, ja flauwten; en, zoo men slegts een enkelen dag zonder Keurslyf is, van opstygingen, met een geweldig gerommel in de Ingewanden? 't Is waar, de Natie valt thans in den smaak van zeer tedere Middeltjes; men verbeeld zig, dat zulks mooi staat; maar is dat denkbeeld gegrond? Is zulk een engmiddelde Gestalte wel natuurlyk? Vertoont dezelve eene bekoorelyke evenredigheid, die

die men waarlyk schoon kan noemen? Die een recht denkbeeld van natuurlyk schoon en bevallig heeft, moet dit zekerlyk wraaken. En zagen onze Voorzaaten, die liefhebbers van 't natuurlyke schoon waren, nu eens op, zy zouden ongetyfeld verbaasd staan, op het hooren en zien van zulk een denkbeeld en opschik. Wat is dan, zal men my hier op ligtlyk vraagen, wat is dan schoon in eene Hollandfche Vrouw? Ik antwoord: een welgefchaapen Lichaam, natuurlyk onbedwongen van leest, fier van gelaat, wakker van tred, welgevoed van Boezem, vast van Middel, mitsgaders fterk en rond van Heup. Dit is het weezenlyke fchoone van eene fikfche Talie; en dit bezitten onze Noord-en Zuid-hollandfche Vrouwen van natuure, maar zy bederven 't dikwils door kunst. Eene West-Vriefche Vrouw, naar 's Lands wyze, wel gekleed zynde, heeft in dat haar gewaad, byzonder uit hoofde van het Kapfel, een welgemaakt en bevallig voorkomen; dog de Keurslyven maaken 'er een wanftal in; zoo door de al te tengere Middellyven, als door de ronde Ruggen, die 'er gemeenlyk mede vergezeld gaan. Dit mogen wy met te meerder gronds zeggen, daar we zien dat onze hooge Zuid-hollandfche Vrouwen, die dikwerf alleen een lenig Corchet of een gereegen Borstrok draagen, meerendeels zeer welgemaakt van Leden zyn: deeze natuurlyke bewaaring van 't Lichaam werkt grootlyks mede tot de

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 640.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de verwonderlyke fchoone Gestalte der Engelfche Vrouwen; veelen onzer Jufferfchap vertoonen zig ongelyk frifcher dan voorheen, nu zy deezen regel in agt neemen. 't Is te hoopen, en ik wensch het met goeden harte, dat onze geliefde Noord-hollanders eens opmerkzaam zullen worden, om de natuurlyke Gestalte haarer jonge Dogters, die uit eigen aart tener genoeg van Middel zyn, gade te ftaan, en derzelve gezondheid te gelyk met de fchoonheid te bewaaren. Zy zouden, dit doende, zien, dat haare Kinderen, even als onze hooge Zuid-hollanders, de garven en zaadfchooven, zonder Keurslyf, onverhinderd van 't veld konden torfchen; en dat dezelve minder gevaar lopen van zulké flappe Lenden te krygen, als zy nu, door die ftyve en vooral enge Keurslyven veelal hebben. Kunnen zy zig egter van deeze gewoonte niet zoo terftond ontfiaan, 't is evenwel te hoopen, dat ze zig zullen laaten raaden, van die Keurslyven toch zoo min drukkende op de Maag te vormen en te fchikken, als mogelyk zy; want hier in legt de voorname oorzaak van de zoo algemeene Maagpynen onder de West-Vriefche Vrouwen. Dan wy ftappen 'er van af, oordeelende genoeg gezegd te hebben, voor de geen en die geraaden willen weezen.

Naast de Keurslyven hebben wy nu nog eenig byzonder gewag te maaken, van de Schorten en Boezelaars der West-Vriefche Vrouwen; die een kort woord vereifchen,
al

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 798.

al was het maar, om het onze toe te brengen, ter voorkominge van een onderwerp van taalvittery voor de Nakomelingen. Het klinkt veelen vreemd, als zy hooren, dat men oudtyds, in Zuid-holland, een zwarten of besten Mansrok, eene Kap, en een Vrouwen Rok, een *Bouwen* noemde: maar wie onzer Zuid-hollanders, die geen verkeerung met de Noord-hollanders heeft, verstaat de West-Vriezen recht, wanneer zy van haare Schorten en Boezelaars spreken? Wie zou vermoeden, dat een Vrouwen Rok aldaar een *Schort* genaamd word? En wat is dan nog wel bepaaldlyk een Schort? Het is een breed Linnen of Katoenen Kleed, dat voor het Lichaam, van onder het Keurslyf, over den Rok of het Wagt, gelyk zy spreken, heen hangt, en eigentlyk een Voorschoot heet, als hangende voor de Schoot. Dog als men nagaat dat onze Vrouwen in Zuid-holland haare Voorschooten ook noemen Schortekleed, als een Kleed dat oudtyds over de Schort hong; dan bemerkt men, dat deeze West-Vriezen nog den egten naam van Schort voor een Rok behouden hebben; des men het woord opschorten, dat is, opligten, ophouden, van deeze benaaming van Schort hebbe af te leiden; zynde men oudtyds veelal gewoon, in verscheiden omstandigheden, met opgeschorte of van onderen omgeslaagen Bouwen of Schorten te gaan. En wat verder den Boezel of Boezelaar betreft; men gebruikt dit woord in Zuid-holland, en by-

Zie
Bl. 625.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zonder te Amſterdam, gewoonlyk in de algemeene betekenis van een Schortelkleed; dan by de Noord-hollanders, en ook hier en daar by de Zuid-hollandſche Boerinnen, is een Boezelaar bepaaldlyk eene foort van Schortelkleed van blaauwe Leidſche Sergie of Haarlemmer Bont; draagende de eerſtgenoemde ſtoffe veelal den naam van *Leidsch Boezel*, of *Boezelblaauw*. En die bepaalde benaaming is niet oneigen; want deeze Boezels of Schortelkleeden verkreegen, mag men denken, oudtyds dien naam, om dat de Vrouwen dezelve, met eene daar aan gehegte Slabbe, voor den Boezem, vast maakten; ten einde dus haare Jakken en Rokken tevens voor alle morfigheid te beſchermen: des Boezel of Boezelaar natuurlyk zoo veel zegge als Boezemdekker (*). Miſchien speelt 'er ook wel de betekenis in van boezen of roezeboezen; gelyk men zoo in Holland ſpreekt van roezeboezig, dat is, buijig of morfig Weer; en de Vrouwen haar ſchrobben, waſſchen en plasſen, dat met morſen vergezeld gaat, niet zelden ook roezeboezen noemen. Daar nu zulke Schortelkleeden byzonder in dit ſlag van werk gebruikt worden, om de zindelyker kleeding in het roezeboezig morſen te beſchermen, mogen ze met het hoogſte recht, ook in dien zin, Boezels of Boezelaars, dat is,

(*) Zoo verklaart ook KILIAAN het woord *Boezem* door *Slabdoeck*.

is, Schortelkleeden, die geschikt zyn, om 'er mede te roezeboezen, genoemd worden. Men mag hier uit, in 't voorbygaan, aanmerken, hoe eene en dezelfde zaak, onder het eigenste Volk, verschillende benamingen kan hebben, en hoe dezelfde benaming ook onder dat Volk verschillende onderwerpen kan aanduiden; waar door eenige byzonderheden, in latere tyden, bykans onverstaanbaar kunnen worden. Dog om nader ter zaake te keeren, deeze Boezelaars, die men in Noord-holland ook veelal van eene zekere soort van zoogenaamd bruin Vriesch Boezel maakt, behooren tot de algemeene dagelyksche dragt der West-Vriesche Land-en Vischers Vrouwen. Deezen hebben gemeenlyk haare grove Boezels, om mede te roezeboezen; maar buiten die ook Schortelkleeden, van eene fyner of beter Boezelstof; welken zy van boven met een Rand, of, in haare Taal, een endje, Haarlemmer rood of blaauw Streep, versieren; waar toe de deftigsten en zindelyksten ook wel gebloemd Katoen gebruiken. Gewoonlyk maaken zy de Boezels agter met een Bandje, met eene Haak en een Oog, om de Schort of Rok vast: zelfs zyn die grove Werk-Boezels meerendeels zoo breed en ruim, dat ze van agteren gehaakt kunnen worden; zoo dat zy de geheele Onderkleeding tegen alle morfigheid beschermen. Haare Rokken en Wagten zyn wyders, hoewel zeer ruim en lang, egter op verre na zoo dik en digt niet ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

plooid, noch zoo zwaar, als die der Waterlanders. Evenwel belaauden zy de Heupen nog zwaar genoeg met lange Wollen Onderrokken, 't welk haar zeker geen vryen en lugtigen gang geeft; dien men bykans alleen aantreft by de Bouw-Boerinnen, en eenigen die in de klaiagtige Strecken wonen: dezulken die haare Onderkleeding wat lugtiger draagen, zyn vlugger ter been; dog zy gaan, door haar in 't geheel styve kleeding, nogtans in lange zoo flink niet als onze Zuid-hollandsche Boerinnen. Omtrent het schoeien haarer Voeten zyn ze verder al vry keurig; de welgevormde Enkelen en Voeten sluiten in zeer netgemaakte Schoentjes; ook zyn de zoogenaamde dunne Schoentjes, met de Sloffen onder dezelve, naar de Waterlandsche wyze, hier omstreeks, in gebruik; vooral by de Vischers Vrouwen en in de Dorpen. Het overige haarer kleedinge is in alles wonderlyk net en zindelyk: men ziet weinig of genoegzaam geene Westvriesche Vrouwen, met morfige of flordige gelapte Kleederen; zelfs zorgen de Armen, schoon haare Kleederen gelapt of gestopt zyn, 'er zeer voor, dat het toch knap staa. Dit is een uitwerksel van haare zindelykheid en tevens van haare eerzugt; want, onder de armen en behoefligen onzer Landgenooten, ken ik 'er geen, die minder arm willen schynen, en meer begeeren beklaagd te worden: zoo stryd hier de Eer met de Nooddrift.

Wat

Wat nu voorts nog de dragt der Mannen betreft; dezelve is alleszins gerigt naar hunne gewoone deftigheid, en loopt dus niet sterk in 't oog. By de Landlieden is een bruin Lakens of Saaien Wambais, 't welk ruim, dog net, gemaakt word, de algemeene Bovenkleeding. Onder dit Wambais hebben zy wel eens een Chitsen of Damasten Hemdrok, die overvloedig met Zilveren Knoopen bezet is, dog minder dan by de Zuid-hollanders. Zelfs ziet men ryke en welgegoede Veldelingen, vooral de bejaarden, meermaals Hemdrokken draagen, met gewerkte Garen, en ook wel met Ivooren of Beenen Knoopen; dat zy deftiger oordeelen. Derzulker grootste pragt bestaat in een, veelal rooden of blaauwen, fynen Kalaminken Borstrok; benevens eene fyne Neteldoekfche Das; die ze wonderlyk netjes vouwen, effen vlak om den Hals slaan, en tusfchen de Oxelen infteeken. De Mannen zyn over 't geheel niet zeer gefeld, op het pronken met Zilver of Goud. Egter vind men 'er nog al onder, die 'er zig weidsch mede verfieren; dog dezulken worden van de West-Vriezen als hoovaardigen befchouwd; en men noemt ze, gelyk ook in Zuid-holland, als 't wat sterk uitfteekt, *Zilveren* of *Gouden Fantjes*. Ondertusfchen draagen ze evenwel nog al vry veel, even als de Zuid-hollanders, op de famenknooping van de Das, aan den Hals, Gouden of Zilveren Knoopen; als mede Zilveren Schoen- en Broekgespen. De laaften zyn by de zulken, die by uitstek

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

pronken, onder de Vermogenden, ook wel van Goud: des men een Noord-hollander, met Gouden Kniegespen ontmoetende, na genoeg staat mag maaken, dat men hem, zoo als de Zuid-hollanders zeggen, voor een Noord-hollandschen Peperboer, dat is, voor een Ryken Man, heeft te houden. Van de overige Kleeding valt verder niet veel byzonders te zeggen; dan dat dezelve meestal op den Waterlandschen trant is, en voorts met de kleederwyze van den Rhylandschen Boerenstand overeenkomt. En even zoo is de dragt hunner Vischersknaapen, als mede derzulken, die aan de Zeedyken wonen, meerendeels dezelfde met de Kleederdragt onzer Strandlieden; uitgezonderd dat zy, zoo wel in hun Zondagsch, als Werkendagsch Pak, de Vischerskleeding beminnen. Men ontmoet hier nog eenige Inwoonders, welken de ouderwetsche Hollandsche dragt, zoo als wy die boven beschreeven hebben, bestendig blyven navolgen. Veele bejaarde Mannen draagen, over hunne Onderbroeken, nog de certyds gewoone wyde Broeken, welker Pypen tot op de Kuiten hangen; en hunne Schoenen zyn veelal met lederen Riempjes vastgestrikt, of hebben zeer kleene Zilveren Gespen. De Schippersgasten, benevens de Vischers, dekken het Hoofdhair zeer algemeen met de bekende Schippers-Mutsen; eenigen, byzonder aan den kant van Wieringen en daaromstreeks, bedienen zig, en dit begint thans

Zie
Bl. 567,
621

thans weder gemeen te worden, ook van Vriefche Bonte Mutfen, van Lammerenvagt of Zeehondenvel bereid: ook zyn de lange Slobbroeken, mitsgaders de Overjakken, Schansloopers en Wagtrokken, of Levantsche Rokken, alhier veelvuldig in gebruik. De eerwaarde Gryzaarts, wier Schedels in een eerlyken ouderdom kaal geworden zyn, draagen mede hier en daar korte Paruiken, van bereide Lammerenvagten. Slaat men, na deeze befchouwing der Landlieden en vaarende Gezellen, ten dien opzichte het oog op de Stedelingen, zoo ontdekt men wel dra, dat zy onder elkander zeer veel verschillen in hunne kleederwyze. Want de Stedelingen, (en dit is eene byzonderheid in Noord-holland en Westvriesland,) die tot den gemeenen Burgerftand behooren, en ook nog al eenigen die men hooger zou mogen fchatten, verkiezen veelal min of meer de dragt der Landlieden. Maar de Vermogenden, en die wat willen uitmunten, fchikken zig al meer en meer naar de Mode van de bewoonders der Zuid-hollandsche Steden; waar door 'er veel onder hen gevonden worden, die genoegzaam half Noord- en half Zuid-hollands gekleed zyn. Dog in welken fmaak zy mogen vallen, 'er heerscht in 't algemeen, in hunne kleeding, eene algemeene netheid en zindelykheid; en, by die der Vifchers en Landlieden byzonderlyk, eene ongemaakte nederigheid, die den eenen en den anderen deezer Inwoonderen eene deftige Gefalte

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

byzet; dat zeer wel beantwoord, aan het ernstige van den deugdryken inborst, waar mede de West-Vriezen vooral niet minder bedeed zyn, dan veelen onzer Landzaaten, in andere Streeken van ons Gewest.

De
Spraa-
k en
Tong-
val
der
WEST-
VRIEZEN.

Wy kunnen na dit alles onze West-Vriezen nog niet verlaaten, zonder een kort woord te melden van hunne Spraa- en Tongval. Zy hebben meest allen eene heldere gladde stem, vooral de Vrouwen; maar de Mannen zyn dikwils wel een weinig dreunende van geluid. Zy spreken doorgaans op éénen toon, zeer bezadigd en langzaam, zonder buitengewoone verheffing of daaling van de stem. Edog, schoon ze langzaam spreken, en men dus weinig stamerenden onder hen ontmoete, hoort men hen menigmaal de woorden kort afbyten, en voorts al vry veel op zyn Vriesch praaten. Zoo vallen ze by voorbeeld sterk op de letter S; in plaats van *Zomerhuis*, met eene zachte Z, zeggen zy met een scherpe S, *Somerhuis*, of eigentlyk, *Seumerhuus*; gebruikende in veelen gevallen de klinkletter u, daar wy den tweeklank *ui* bezigen, als *t'uus* voor *t'huis*. Ook hebben zy dit met de Waterlanders gemeen, dat zy de e gewoonlyk boven de a schynen te beminnen, zeggende *Peerd* voor *Paard*, *Heerd* voor *Haard*; en dus is hier mede *uis* voor *ons*, *heur* voor *haar*, *Gezelschap* en *Heerschup*, of *Gezelschip* en *Heerschip*, voor *Gezelschap* en *Heerschap*, zeer gebruikelyk. Deeze en meer dergelyke byzonderheden toonen eenigzins eene zekere

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

kere foort van gemeenzaamheid met de Over-Vriezen en Waterlanders; zoo ze niet, daar ik gantsch niet vreemd van ben, voortspruiten uit eene bestendige aankleeving aan de oude Hollandsche of wel Noord-hollandsche Spraake. Dan wy kunnen ons, voor als nog, met zulke spraakkundige bespiegelingen niet bepaaldlyk ophouden. Ons bestek roept ons ook daar en boven, om, van de vaste Noord-hollandsche Kust, naar de Eilanden over te steeken. En dit doet ons, een heusch afscheid neemende van de Noord-hollanders, met een hartlyken wensch, dat zy, onder den gezegenden bloei van hunnen recht Vaderlandschen Handel, hunne echte en rechte wakkerheid, en naarstigheit tot in de laatste Eeuwen mogen handhaven; in een dobberend Vaartuig treden, om aan onze roemenswaardige Eilanders nog een bezoek te geeven.

Met een bezeild windje van den Helder afgestookten zynde, zetten wy de voeten wel dra weder op het Land, en zien ons, door de wakkere Texelaars, heusch ontvangen. De Inwoonders van dit Eiland komen ons, ten aanzien van hunne kloekte en gestalte, meerendeels voor, als overeenkomstig met de West-Vriezen, zoo terstond beschreeven; des men dezelve over 't algemeen best by dat Volk vergelyke. En als we deeze onze Landzaaten verder nog wat nader beschouwen, worden wy, ten aanzien van de Mannen, gewaar, dat zy,

De
TEXEL-
SCHEN.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

buiten eene vaste, en al vry ryzige gedrongen gestalte, gemeenlyk, even als de meeste hooge West-Vriezen, van een zeer ernstigen opslag zyn; hebbende doorgaans donkere graauwe blaauwe Oogappelen, en stoere Wenkbraauwen. Hun Hoofdhair is meestal donker bruin; hoewel by den eenen van wat zwaarder koleur dan by den anderen; ook hebben zy deswegens niet zelden losse en leevendig gekrulde Lokken, dat den donker Bruinhairigen gemeenlyk eigen is. Men vind 'er egter mede nog al veel Kroeshairigen; die, gelyk het meerendeel der Gekroesden, met een ligter gekoleurd Hair gedekt zyn, dat min of meer naar het geele helt. By eenigen der zwierigsten is de korte Paruikendragt alrede vry gemeen geworden. Voorts zyn ze, in alles van eene zeer forsche, wakkere en welgemaakte Gestalte; en, schoon natuurlyk zeer blank, al vry bruinagtig van vel; dat waarschynlyk door de Zeelugt toekomt. De Vrouwen zyn, gelyk die der West-Vriezen, welker kleederwyze en Hulfel zy meerendeels navolgen, over 't algemeen, zeer blank van vel, en niet weinig met sproeten bezet; dat by sommigen ten sterkste in 't oog loopt. Zy hebben dus ook meest geelagtig of rood Hair; dan de Hairlok der Blonden, die men 'er nog ontmoet, is hier, gelyk elders, zeer verschillende; dog men vind 'er maar zeer weinigen, by welken dezelve naar het zwarte helt. Ook staan de zwarthairige Meisjes hier niet voor de
schoon-

fchoonften te boek, om dat ze gemeenlyk bruine Oogen hebben, en de blankften niet zyn; 't welk by de Texelaars voor 't beste natuurlyk fchoon gehouden word. Als een gevolg dier keuze, beminnen zy ook de heldere blaauwe Oogen, die 'er veel zyn; waar onder men 'er ook etlyken vind, die naar het graauwe trekken. De Texelfche Vrouwen zyn gemeenlyk aan den fpigtigen kant; fchoon 'er hier of daar een van een vast middelmatig geftel voorkome: men zegt, dat zy 't 'er zelfs byzonder op toe leggen, om fpigtig te worden, door middel van haare Keurslyven, daar zy, met dat oogmerk, des nagts in flaapen.

Wat wyders de Getemperdheid, en de Gemoedsneiging deezer Ingezetenen betreft, zy komen hier in genoegzaam overeen met de West-Vriezen. Wanneer men aan de Rede op het Schild te land komt, verkrygt men in den eerften opflag geen gunftig denkbeeld van de Inwoonders; men moet ze dan voor wat ruw in hunnen omgang houden; althans ik voor my heb ze aan dien kant juist niet beleefd gevonden; dog men heeft zulks veelligt grootlyks toe te fchryven aan hunne dagelykfe verkeerling met het ftoute en woeste Zeevolk; dat zig hier ter plaatfe veelvuldig ophoud. Als men het Eiland wat dieper intreed, vind men verre de meeste Lieden vry heusch; en, zoo men 'er recht by bekend is, betoonen zy eene algemeene gulhartigheid en gaatvryheid; dog buiten dit heerscht 'er onder hen al mede,
eene

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene foort van minagting of agterhoudendheid, voor een ieder, die maar de schaduwe heeft van een Vreemdeling te zyn. Men zou ze wel een weinig doorsleepen op het winstzoeken, mitsgaders wat wantrouwig, mogen noemen, en inderdaad, de goede trouw is 'er flauwtjes; dan 't eene en 't andere is hun, door de dagelyksche ondervinding, in den Handel met misleidende vreemde Volkeren, geleerd, en word bykans noodwendig in hun vereischt. Verder heeft men deeze onze Landzaaten voor een zeer eerlyk en deugdzaam Volk te houden. Onder de deftige Burgers is de Dronkschap ten uiterste veragtelyk; maar de Lootsen en dergelyke Gasten, welker aantal vry groot is, neemen voor de Zee-lugt nog al dikwerf een frischen flok, en gaan 'er zig wel eens in te buiten. De Speelzugt is 'er, vooral in 't hartje van 't Eiland, weinig of niet bekend; ten minsten hunne geneigdheid strekt 'er zig niet zeer toe uit. Gemeenlyk heeft dit Volk een vergenoegden en vrolyken aart; op hunne Bruiloften, Kermisfen, en dergelyken, vermaaken zy zig, onder het zingen van allerlei deuntjes, zeer met een huppelenden dans; waarin zy, minder door de kunst, dan door de natuur, geoeffend zyn. Men ziet 'er des de ouderwetsche Rondansjes, benevens de reien, hand aan hand, en hoort de Bruiloftsgasten, wanneer ze een Govertje dansen, het oude Hollandsche Liedje,

Is 'er niet een Govert in deezen dans. enz.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lugtig opneurien. In 't midden dier gulle en eenvoudige vrolykheid brengt de Liefde, onder de blyde Jeugd, de zoete koze-ryen van oprechte ongeveinsde Minne-woordjes op de baan. Men mag hen elders aanzien, als bykans ongevoelig in dit stuk; dog men kent dan de Texelaars niet recht. Hunne Liefdedrift staat ten minste gelyk met die der West-Vriezen, en is in haare uitwerkingen wel van zoo sterken invloed, als die der Waterlanders; des zy gezegd mogen worden, vuurig genoeg te zyn in hunne Vryeryen; waar mede wy ons in deezen niet verder zullen ophouden; na- dien wy het gezégde wegens de Vryeryen der Waterlanderen, en het diestyds bygebragte, daar omtrent voldoende oordeelen.

Zie
Bl. 932,
enz.

De Vrouwen zyn 'er vruchtbaar, en hebben 't zelden moeilyk in 't Kinderhaalen; zy vieren het Kraambedde niet met zulk eene kieschheid, als wel elders plaats heeft: ontziende in geenen deele het gebruik haarer dagelyksche Spyze, zoo van Vleesch, als van Visch. Byaldien het geschieden kan, zoogen zy zelve haare Kinderen; die 'er bykans allen frisch en gezond uit zien. 't Is een lust om derzelver aankomende Knaapjes, en vooral de Meisjes, te beschouwen. Als deezen, gelyk ook de Meisjes der West-Vriezen, nog niet sproetig of wat hard van Vel geworden zyn, dat met

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

met het toeneemen der jaaren wel plaats heeft, door den invloed der Lugt, onder het hanteeren van 't Veldwerk; dan vertoon en zy, te meer daar ze zeer leevendige Oogen hebben, en netjes gekleed gaan, alle die jeugdige en aanminnige bekoorlykheden, welken de Noord-hollandsche Vrouwen zeer algemeen met de poezelfte en blankste schoonheden der Duitsche Gewesten, naar den prys doen dingen. Haare kleeding eindelyk komt vry na aan die der Waterlandsche en West-Vriesche Vrouwen; ook schynt 'er, tusfchen een getrouwde Vrouw en eene Vryster, eenig onderscheid, vooral ten aanzien van het Hoofdstelsel, in zwang te weezen. De eerstgemelden draagen bestendig eenen Kap, en de laatstgenoemden eene sierlyke Hul; of wel een glad doorschynend Kalotje, met een rood of ander gekoleurd Lint; het Hoofd is wat minder gedekt, en men ziet het Voorhoofd, meer ontbloot, met gladder opgestreeken Hairen versierd.

De
VLIELAN-
DERS, TER
SCHEL-
LINCERS
en AME-
LANDERS.

Naast de Inwoonders van Texel komen vervolgens die van Vlieland, ter Schelling en Ameland, nog in aanmerking; welke Eilanders veel meer verschillen van onze Noord-hollandsche Landzaaten; zelfs zoo verre, dat zy, in gestalte en geneigdheid, een gantsch byzonderen Volksaart schynen te bezitten. Gaarne had ik hen eens persoonlyk bezogt, om, gelyk ik ten opzichte van de meest alle tot dus ver verhandelde Inwoonders gedaan heb, grootlyks op eigen

gen ondervinding af te gaan; te meer, daar ik my vlei, met het denkbeeld, dat 'er mede nog al spooren van een onverbasterden Volksaart, en andere merkwaardige byzonderheden, aan te treffen zyn. Dan verscheiden omstandigheden hebben my hier in belemmerd; en thans zou het de uitgave van dit Stuk te veel vertraagen; des ik een togtje derwaards moet uitstellen; zonder 'er egter geheel van af te zien; zoo dra my de tyd zulks zal toelaaten. Ondertusfchen zal ik nogtans den Leezer, die dit bescheiden gelieve op te neemen, voor tegenwoordig nog mededeelen, het geen ik heb kunnen opsporen, uit eenigen omgengang met sommige deezer Liederen binnen Amsterdam; en 't geen my verder, door des kundige weloordeelende Vrienden, aangaande deeze onze Landsgenooten, is berigt geworden. Deeze Eilanders zyn, zoo veel ik bemerkte heb, over 't geheel minder vast en sterk van Gestel dan de West-Vriezen. De Mannen zyn veelal wel kloek, en op 't uiterlyke aanzien vry boutig; dog zy hebben geen rechte frische koleur; egter zyn 'er nog etlyke stoere en wakkere Visfchersgasten onder. Door de bank is hun Voorhoofd, zoo ik 't wel hebbe, wat kreukig; men ziet ten minste, zelfs by jonge Kaerels, veelyds eenige kreukjes, om of aan de Oogen, en aan de slaapen van 't Hoofd; ook schynen ze, volgens het algemeene getuigenis, zig al vroeg oud te vertoon. Hunne dragt verschilt zeer veel

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van die hunner voorgemelde Nabuuren. Meestal Visfchers of Schippersgasten zyn-
de, draagen zy, op de ligtbruine veeltyds kortgekrulde Hairen, (want deeze koleur en lok heerscht hier,) een Schippers Mutsje, iets breeder van rand, dan die onzer Zeelieden. Voorts is hunne gebruikelyke kleeding een kort bruin of meest zwart Wambais; dat voor op de Borst, en op het einde der Mouwen, ongemeen digt met kleene Knoopjes en Knoopsgaten bezet is; waar mede ook de openstaande agterpanden van 't Wambais versierd zyn; en even zoo pronken hunne Hemdrokken, onder dat Wambais, met een foortgelyk sieraad; zynde de Knoopjes by de vermogendsten van Zilver. Dit Wambais en Hemdrok sluit hen zeer eng om de Middel, of ten minste het schynt zoo; om dat zy ongemeen ruime Onder- en Bovenbroeken draagen; die dermaate ruim van stof en digt geplooid zyn, dat ze, om en boven de Heup opgeschort, zelfs als door een wrong opgepoft worden: staande voorts ieder Broekspyp als een uitgezotten Aalkorf; op eene dergelyke wyze, en nog wel zoo ruim, als wy dit slag van Broeken, by 't beschryven van den ouden Hollandschen dragt, op *Plaat III, Fig. 3*, afgebeeld hebben. Door deeze Brockendragt vertoonen zy zig eng van Middel, even als de Vriescche Schippers; naar welker Gestalte zy in 't geheel zeer wel zweemen. Zy hebben allen welgeevenredigde Beenen, vleeschige Kuitspiere-
ren,

Zie
Bl. 558.

ren, dunne Enkelen, en doorgaans zeer nette Voeten. Men ziet hen met een flukfchen gang voorttreden, en de Kniën, by elken tred, los en onbedwongen knikken; zy gaan ook veel met beide de handen in de Zyzakken; en zyn over 't geheel zoo rank en fluks in hunne beweging, als men eenig Manvolk kan ontmoeten. Hun voorkomen is alleszins stemmig; ze zyn zeer net op hunne Kleeding, en houden gemeen veel van rein Linnen; hebbende gewoonlyk eene zindelyk gevouwen Das of een zuiver Bont Doekje om den Hals. Met Goud of Zilver pronken zy niet sterk, hebbende alleen, gelyk onze meeste Zee-lieden, een paar Gouden Knoopen in den Halsboord van 't Hemd, en een paar Zilveren Platen voor in den Broeksband; waar by dan eenigen nog, als gezegd is, Zilveren Hemdroksknoopen draagen. In hun Vischers of dagelyksch Pak, loopen zy, gelyk het meerendeel onzer Strandbewoonders, met ronde, ruime Zeildoekfche Rokjes, Overjakken, met halve Mouwen, en lange Hansop-broeken.

Van der Vrouwen Tooi valt niet veel byzonders te zeggen, buiten het geene reeds van de Texelaars of West-Vriezen bygebragt is; en ik heb slegts opgemerkt, dat het draagen van Hullen hier wat gemeener voorkomt. Wyders ziet men ook, in deeze en geene Streeken, een sterker zweem naar de Vriefche Mode; en by die van ter Schelling en Ameland leeft de

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

rechte oude Hollandsche en Vriefche Klee-derwyze; welke alrede bekend is, uit het geene wy te vooren deswegens gemeld hebben. Verders vind men hier de Vrouwen meerendeels zeer tener, aan den fpigtigen kant, en blank, dog zeer sproetig van Vel. Ze zyn smal van Schouders, en niet zwaar van Boezem; dien ze als eerbaaren, met een rood bonten doek, gantsch digt bedekken; byzonder de jonge Dogters en de Vrouwen, die in den fmaak der Amelandsche en Hinlooper dragte vallen. De meesten deezer draagen ook geen stevige Keurslyven, maar leenige Zieltjes of Corchetten; die ze, gelyk ook de Bovenkleederen, zoo netjes toerygen, dat het gestel van het Bovenlyf en den Hals zig glad en natuurlyk, door de Zieltjes en Kasfekteintjes heen, vertoone. Jammer is het dat deeze Vrouwen, daar ze de natuurlyke beweging van het Bovenlyf in zulk een goeden welstand houden, met zig door geen zwaare Keurslyven te prangen, tevens ondertusfchen haare Lendenen en Heupen, in derzelver beweging, zoo zeer belemmeren en verzwakken, door het torschen van een ongemeenen last van zwaare en lange Rokken; welken zy tot op de Voeten toe draagen. Hier door maaken zy de Voeten en Kniën onbekwaam voor een vluggen tred; en men heeft, zoo 't my voorkomt, het grootlyks hier aan toe te fchryven, dat men veele manke en kreeple Vrouwen, onder die van ter Schelling, en vooral

vooral onder die van Ameland, vinde. Ik verbeeld my niet te sterk te spreken, wanneer ik zeg opgemerkt te hebben, dat 'er my, onder de tien deezer Vrouwen, welken in Amsterdam verkeeren, ten minsten ééne mankgaande ontmoet is; 't geen ook den Hinlooper Vrouwen zeer gemeen schynt. En dit gebrek bestaat niet, zoo ik wel gezien hebbe, in eenige scheefheid van de Kniën of het Lichaam; maar is volstrekt in de gewrigten der Heupen, op welken die zwaare lange Rokken drukken, gelegen: des wy, daar wy elders het misbruik van al te enge Keurslyven gadesloegen, hier deeze al te groote onagtzaamheid, op het slot en de drukking der Heupen, niet onopgemerkt konden laten. Wat de overige byzonderheden deezer Ingezetenen, ten opzichte van den ommevang, de gemoedsneigingen en driften, betreft, hier van heb ik geene gezette berigten, en kan alleenlyk melden, dat ze den naam hebben van zeer oprechte, eenvoudige en eerlyke Menschen te weezen; in welk licht ze my ook meermaal voorgekomen zyn; leevende wyders veelal op zyn oud Hollandsch of Vriesch; waar mede de gewoone spraake deezer onzer Landzaaten ook eenigzins overeenstemt, als slaande nog sterk op den ouden Tongval. Behalven deeze Eilanders, die onze buitenste Kust aan de Noord-zee bewoonen, vinden wy ook nog Landsgenooten, die huisvesten op de Eilanden, welken meer bin-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nenwaards in de Zuider-zee liggen; en bekend staan, onder den naam van *Urkers*, *Schoklanders* en *Markers*. Van deezzen, en inzonderheid van de *Markers*, zullen wy wat naauwkeuriger kunnen spreken, dan van de laatstgemelde *Buiten-Eilanders*; nadien wy, zoo door ons eigen bezoek, als door de gunstig medegedeelde berigten van den Wel Eerwaarden Heer MARTINET, en deszelfs Medebroeders, raakende deeze Ingezetenen, meerder byzonderheden magtig zyn geworden; dat ons in staat gesteld heeft, om 'er het volgende nog kortlyk van te kunnen voordraagen.

De
URKERS.

De *Urkers*, (om daar mede een aanvang te maaken,) hebben meerendeels een vast en sterk Lichaamsgestel; zyn niet zeer tener noch spigtig, en meestal middelmatig van lengte; ook komen 'er nog al eenigen onder hen voor, die de gemeene lengte te boven gaan. De *Mannen* hebben wel een eenvoudig, dog tevens ernstigen, opslag, met een trek van stoutheid; ze zyn gemeenlyk zwaar van Tronie, en dik van Wenkbrauwen. Steeds aan de Zeelugt bloot gesteld, is hunne Huid geluwagtig. Sommigen hebben het Hoofd gedekt met kort geschooren krullend ligt bruin Hair; by eenigen is 't zwartagtig; en 'er loopen al vry veel kroeshairigen onder. Men vind ze veelal van eene gezonde en sterke natuur; des men hier veele hoogbejaarde *Lieden* ontmoete. De *Vrouwen* zyn blank, dog mede zeer sproctig, en doorgaans blaauwoogig,

voogig, met fyne Wenkbraauwen. Zy behooren gantsch niet onder de zwakften haarer Sexe; zyn zeer vrugtbaar, voorspoedig in het draagen, mitsgaders gemeenlyk gelukkig in het baaren: en schoon eenigen het al eens wat moeilyk hebben, ryzen zy nogtans spoedig uit het Kraambedde; te meer, doordien zy 'er zeer op gesteld zyn, om haaren Kerkgang binnen korten tyd te doen. Zelfs de Kinderen te zoogen is haar grootste vergenoegen; en men maakt 'er hier veel werks van, om dezelve, van de eerste jeugd af, tegens de ongestadigheid der Lugt, wel te harden. Uit dien hoofde zyn ze ook al vroeg huwbaar, en treden dus vry jong in den Egten staat. De Geneigdheden van dit Volk bepaalen zig bykans geheel en al aan hun Beroep van te vischen, als anderzins; zoeken hunne uitspanning zelfs in het boeten of breien van Netten. Edog, men meld my, dat de jonge Maats aldaar tegenwoordig smaak beginnen te krygen, in 't Kolven en Balslaan; dat anders zeldzaame Spelen op deeze Eilanden zyn. De bejaarden egter, aan hunne oude levenswyze gewoon, beminnen geenerleie Spelen: hun vermaak, buiten het geen hun Handwerk betreft, bestaat in vriendelyk te kouten, en een pypje Tabak te rooken; als mede op hunne Kermisfen, in het Koekzwikken, of het Hakken en Kneppelen van Koek. De Vrouwen zyn 'er wel wat log van beweeging; doende slegts, voor een uitspanningje, nu en dan

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene kleene wandeling om het Klift; waar in ook de Vrysters haar vergezellen. Deezē vermaaken zig wyders met Nooten te rollen, eens helder uit de borst te neuriën, of, al zingende, om den Vuurtooren een wipdans, gelyk zy zeggen, te doen. Kortom, de uitspanningen van deeze onze Landsgenooten zyn gemeenlyk zeer eenvoudig; en de Menschen zyn my in den ommeegang zoo heusch voorgekomen, als men van de zulken, in hunne omstandigheden, kan verwagten. 't Is waar, men berigt my, dat ze veel van hunne oude oprechtheid verlooren hebben, en dat 'er de gulhartigheid, benevens de goede trouw, van tyd tot tyd afneemt. Dan, deeze berigten komen van Mannen, wier zaak het niet is, de Zeden der Menschen op de zagtste wyze voor te draagen; des ik oordeele vryheids genoeg te hebben, om hun verslag niet in den sterkten zin op te nemen; maar hier omtrent eenige inschikkelijkheid te gebruiken. Ik kan niet anders zeggen, of ik heb deeze onze Landsgenooten zeer gulhartig gevonden, in alles wat ik met reden van hun kon eischen; zy waren ten uiterste gedienschtig en beleefd, met my, zoo over hunne Vischeryen, als over 't geen het Eiland mogt betreffen, een heusch verslag te geeven. In 't eerste voorkomen zyn ze wel wat agterhoudend, of schuwagtig en stilzwygend; dog eene vriendlyke aanspraak ontsluit wel dra het hart, en opent den mond; wanneer zy zig, in on-

ongeveinsde welmeenendheid, gantsch bescheiden uitlaaten.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Kleeding der Mannen is, naar den Visfcherstrant, op zyn Vriesch; na genoeg zoo, als wy van de Vlielanders gemeld hebben; en die der Vrouwen schoeit al mede op deeze leest. Men bespeurt hier insgelyks eenig onderscheid tusfchen gehuwde Vrouwen en Vrysters, of ten minste tusfchen bejaarder en jonger Perfoonen deezer Kunne. Sommigen der eerften fcheppen behaagen in eene foort van Hullen; veelen van dezelve draagen Blokzylinger Mutfen, met Langetten, Strooken, of breede Kantten bezet, en een weinig in den Vrieschen fmaak gefchikt. De Vrysters of jonge Vrouwen daarentegen houden 't veelal met de Waterlandsche of Durgerdammer Kappen van fyn Kamerdoek; hebbende van vooren eene gladde Langetten Strook, of een net Kantje, dat de Kap volmaakt op het Voorhoofd doet fluiten; waar uit dan, op het jeugdige gladde Voorhoofd, en langs de flaapen, eenige aartige Lokjes en Krulletjes zwieren. Voorts beftaat de Kleeding, zoo der Vrouwen als der Vrysters, in fterke Wollen welfluitende Borstrokken, of Jakjes met flippen, naar de wyze der Blokzylingers; die zy, draagende weinig Keurslyven, zeer netjes digt weeten toe te rygen. Het bovenlyf en den Boezem, dien ze met een Bonten Doek bedekken, houden zy, in deeze dragt, ruim en vry. Hier by komen ver-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

der de Wollen Onderrokken, en lange Ser-
gien Bovenrokken, met een blaauw of een
bont Boezel. En eindelyk hebben zy aan
de Voeten meest laage Sloffen; sommigen
draagen ook Schoenen, of beiden te ge-
lyk.

De
SCHOK-
LANDERS.

Deeze dragt der Urkers is ook die der
Emmeloorders en Enzers, welken op
Schokland huisvesten, en insgelyks in Ge-
stalte en Gemoedsneigingen, ja bykans in
alles, met dezelve overeenstemmen. On-
dertuschen heeft 'er, niet tegenstaande
deeze overeenkomstigheid, by de Inwoon-
ders van Schokland, naar men my berigt,
iets byzonders plaats, dat een nader onder-
zoek verdient; dog waar toe ik nu geen tyd
en gelegenheid heb. Men heeft my naam-
lyk gemeld, dat de Schoklandsche Vrou-
wen, die tener, en ongemeen blank,
maar ook zeer sproetig zyn, meest allen
rood of ros Hair hebben. Op dit berigt
zou het der moeite wel waardig weezen,
eens te onderzoeken, of de Vrouwen ter
dier plaats, eene byzondere schoonheid
in dit roode of rosse Hair stellende, daar
mede natuurlyk gedekt zyn, dan of ze
niet wel eene geheime konstgreep bezit-
ten, om het Hair die koleur te doen bekom-
men. Men weet toch dat eenige Vrouwen
hier omstrecks, in Noord-holland, het Hair
kunstig weeten te bleeken tot eene blonde
of witte koleur; en dat de Markers zig ook
van dit Hair bedienen, als dadelyk staat ge-
meld te worden. Ik val te eerder in 't vermo-
moe-

moeden, dat men, indien dit Hair onder de Schoklandsche Vrouwen zoo algemeen zy, om eenige gepleegde kunstenaary heeft te denken, ter oorzaake, dat het alleen dit kleene gedeelte onzer Eilanders is, 't welk hier voor by uitstek bekend staat. In West-Vriesland, en deszelfs Zeedyken, als mede in de andere Eilanden der Zuider-zee, ziet men wel eene blonde, ja goudgeele, Hairlok het Hoofd der Vrouwen streelen; dog dezelve is op verre na zoo hoog ros of rood niet. Evenwel houd ik het voor vry vast, dat die andere Inwoonders even zoo min een verbasterd Volk zyn, als de Schoklanders; althans de Vlielanders, de ter Schellingers, de Amelanders, de Urkers, en de Markers, behooren, zoo als 't my tot nog voorkomt, onder de zuiverste en onvermengdste Ingezetenen onzer Landen, aan dien kant. Dit zoo zynde, dan zou men dat roode Hair, indien 't aan de Landstreeke, en 't Volk aldaar woonagtig, natuurlyk eigen ware, (dus dunkt my mag ik denken,) ook by de gemelde Landzaaten, indien al niet zoo algemeen, ten minste zeer veel moeten vinden. En aangezien zulks geen plaats heeft, zoo heb ik, myns agtens, gewigtige reden, om te twyfelen, of dat roode Hair den Schoklandsche Vrouwen wel natuurlyk eigen zy. Ik moet het nader onderzoek hier van tegenwoordig laten berusten, maar hoop 'er door den tyd meerder zekerheid van te erlangen; wel byzonder, om dat ik my

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
Bl. 447.

vlei met het denkbeeld, dat men hier door veelligt nog eenigermaate zou kunnen ophelderen, het geen men zoo dikwerf gemeld vind van het rosfe en goudgeele Hair der oude Batavieren; dat deeze Schoklanders dan, het zy hoe 't zy, of van natuure, of door de konst nog heden bezitten. Andere byzonderheden, die wegens de Schoklanders nog in aanmerking mogten komen, slaan wy te ligter over; om dat ze veelal van denzelfden aart zyn, als 't geen wy van de Urkers gezegd hebben; en uit hoofde dat wy deeze onze Landgenooten, in 't stuk der Kleedinge en der vlegtinge van 't Hair, zeer overeenkomstig vinden, met de Markers; raakende welken wy het beste en naauwkeurigste berigt, dat ons van alle de Eilanders gegeven is, bekomen hebben: waarom wy het hier ook, met byvoeging van eenige byzonderheden, die wy zelve, door eigen ondervinding, opgemerkt hebben, zullen plaatsfen, zoo als het ons, in Antwoord op onze Vraagen, gunstiglyk is medege-deeld.

DE MAR-
KERS.

De Markers, byzonder de Vrouwen, zyn wel blank in den aart, dog, door den invloed der Zeelugt, uitwendig geluw en graauwagtig van Vel. Eenige weinigen draagen geel Hair; dog de meesten hebben 't bruin en ook zwartagtig. Het Hair der Mansperfoonen is gemeenlyk bruin, en heeft korte Krullokken; men vind 'er weinig gekroesden onder. De Oogappels zyn,
by

by de eene en andere Sexe, veelal blaauw. De Mannen hebben een sterk en vry vast gestel: ook zyn 'er de Vrouwen doorgaans tamelyk grof van gebeente, en gedrongen van Lichaam; dan de jonge Dogters vallen 'er wel wat spigtiger. Men vind niet veel hoogbejaarden op dit Eiland. Zy trouwen gemeenlyk tusfchen de een-en vier-en twintig jaaren; zyn zeer kuisch, en gantsch niet driftig in 't stuk der Liefde; misfchien wel de koelsten onzer Landsgenooten. De Vrouwen zyn niet meer dan middelmatig in vrugtbaarheid: zy brengen haare Kinderen nogtans niet moeilyk ter waereld; niettegenstaande de Jonggeboorenen al vry groot zyn; vertoonende gemeenlyk, als 't ware, eene wasdom van wel drie Maanden; waarin zy die van 't vaste Land dus overtreffen. Zy kraamen meerendeels voorspoedig, en 't gebeurt zelden, dat 'er eenigen onder de smerten bezwyken of fterven. De Kraamvrouwen zoogen genoegzaam allen zelve hunne Kinderen, en weeten weinig van zweerende Borften. Veelen der Inwoonders zyn al vroeg tandeloos; dat een gemeen gebrek by alle onze Eilanders is. Wat verder de Gemoedsneigingen deczer onzer Landzaaten betreft; ze zyn zeer bedaard; eene opvliegende drift, de dolle gramfchap, en de woedende wraakzugt, zyn hier niet bekend. Men meld my dat ze, ten aanzien van hunne oprechtheid, niet veel roems boven anderen hebben, dan by Vreemdelingen, en dezulken die hen,
als

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

als in 't voorbygaan, eens bezoeken; welken verrukt worden, door de eenvoudigheid van hun voorkomen, en levenswyze, met betrekking tot het Burgerlyke. Ik laat dit verslag eenigermate aan zyne plaats: iemand die 'er woont, of dagelyks met deeze Lieden omgaat, kan derzelver gulhartigheid zekerlyk beter beproeven, dan hy, die slegts eens op het Eiland komt, om zyne nieuwsgierigheid te voldoen. Dan het is tevens ook waar, dat iemand wel eens goede reden kan hebben, om een Volk niet uit dat gunstigste oogpunt te beschouwen, in 't welke zy aan anderen voorkomen. Dog wat hier van ook weezen moge; ik voor my althans heb deeze onze Landsgenooten met veel genoegen gezien; wanneer ik hen, by manier van een Speelreisje, bezogt. Ik vond de Inwoonders van dit Eiland, in eene diepe eenvoudigheid levende, uitermaate beleefd en vriendlyk. Wy kwamen 'er met een vry sterk Gezelschap, dat diestyds zeer vrolyk was, en waar onder zig eenige dertele jonge Lieden bevonden. Op onze intrede in verscheiden Huizen, zagen ons de Huisgenooten, met eene zekere stilzwygendheid, aan; dog toen ze, zoo uit de spraak als uit andere omstandigheden bemerkten, dat het een vrolyk heusch Gezelschap was, betoonden zy zig ongemeen gediensfig. Zy zetten terstond Stoelen, en booden ons Melk en Bier aan, om te drinken; waren voorts ongemeen vriendlyk, spraakzaam en gulhartig. Zy

be-

begeerden ook geen geld, voor den drank, daar ze ons mede beschonken hadden; dog scheenen ten uiterste vereerd met een geschenkje, en een vriendlyk woord, voor de Kinderen. Een aantal van dezelve volgden ons ook, op ons vertrek; des eenigen uit het Gezelschap Stuivertjes en Duiten by één verzamelden, en die onder de Jongens te grabbel wierpen; daar zy, gelyk ook de bejaarden, zeer wel mede in hun schik waren. Zy gedroegen zig in alles zeer vriendlyk; zelfs ondanks eenige wat te laage spotternyen, onzer byhebbende Jeugd, die deeze Inwoonders al vry onnoozel beschouwde; dog uit zeker geval wel dra hunne schrandrheid bemerkte. Naderhand heb ik hen nogmaals bezogt; en kan getuigen, dat ze my zoo veele bewyzen van de eerlykste, de ongeveinsdste, en gulhartigste Gemoedsneigingen verleenden, als ik by eenige onzer Landzaaten ontmoet heb; waar mede ook overeenstemt, het algemeene goede getuigenis van de zulken, die, zoo in Amsterdam als elders, met hun omgaan.

In 't stuk van Kleeding komt verder, ten aanzien der Vrouwen, bovenal in aanmerking derzelve Hulfel, en nog wel byzonder het vlegten van 't Hair. Van dit laatste, dat ook by de voorgemelde Eilanders min of meer plaats heeft, hadden we tot nog geen recht verslag; maar 't berigt, ons, raakende de Markers, verleend, heeft ons gelegenheid gegeven, om den Leezer daar

om-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

omtrent het volgende te kunnen melden. De Marker Vrouwen deelen het Hair, van 't Voorhoofd tot het Agterhoofd, in twee deelen; dus gefcheiden zynde, word het aan ieder zyde van het Hoofd te faam gebonden; en elk gedeelte van dit faamgebonden Hair hegten zy aan 't Hoofd, met een haakje, en twee banden, ter dikte van een vinger, vast; om welke banden het Hair vervolgens geftrengeld word. Aan 't einde van dit eigen natuurlyk Hair hebben zy een witagtig gebleekt Hair, 't zy van haare eigen Lokken, of van die van een ander. Dit gebleekte Hair weeten zy met het natuurlyke te verbinden, tot die lengte, welke zy oordeelen, dat haare Vlegten behooren te hebben. Dan werken zy daar voorts in geflaagen roode koord, ter lengte van eenige Ellen. Deeze dus gebonden Hairvlegten worden, van het Voorhoofd tot de Kruin, rondfom de Kruin, tegen elkander gevlyd; waarop dan eindelyk die geftrengelde Hairvlegten, by wyze van eene Tuit, midden op de Kruin, nevens elkander gedraaid worden; zoo dat het witagtige Hair in den Nek kome; mitsgaders aan de zyden of flaapen des Hoofds. Ter deezer plaatfe hegten zy 'er voorts, ter wederzyde, nog aan, eene loshangende gekrulde Lok van haar eigen Hair, die tot op de Wangen afrolt. Daar benevens krullen zy het Voorhoofdhair losjes en aartig; zoo dat het zig vertoon, als of het eene zogenaaemde Toepet ware. Deeze wyze van Hair-

Hairvlegten is weezenlyk de egte trant, die by de oude West-Vriezen, nog geene Eeuw geleeden, plaats gehad heeft; gelyk op *Plaat IV, Fig. 8*, te zien is. De Markers bewyzen derhalven hier door bestendig hun' ouden Volksaart; en wel, met zulk eene aankleevendheid, dat zy deeze Vlegten, ondanks den heeten Zomer of den kouden Winter, veelyds bloot draagen. Egter heeft men hier omtrent nog aan te merken, dat dit alleenlyk plaats heeft in den ongehuwden staat; want de jonge Maagd is zoo draa niet in den Egt verbonden, of zy dekt haar Hoofd, daags na den Trouwdag, met eene Hul of Kap; welke zy, na dien tyd, nooit afleggen; zelfs dan niet, wanneer zy, ten einde van haaren Weduwlyken staat, op eenen anderen Trouwdag, in de Brui-lofts vreugde zullen deelen. En eene soortgelyke verandering van Hulfel heeft, gelyk wy reeds aangeduid hebben, ook min of meer plaats by de hooge West-Vriezen, by de Wieringers, Texelaars, Vlielanders, ter Schellingers, Amelanders, Urkers, Schoklanders, en verder by onze meeste Landzaaten, aan den oever der Zuider-zee. Over deeze bloote Hulfels draagen de ongehuwden dikwils eene soort van losse Doekjes; dan de getrouwen hebben meer sluitende Hoofddeckfels, die ze veelal *Phlebsen*, of ook *Kappen*, noemen. Wyders kleeden de getrouwen zig gemeenlyk in korte Keurslyven; en veele jonge Dogters in buigzaame net toegereegen Lyfjes.

Bei-

DE HOLLANDSCHE NATIE.

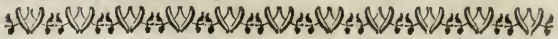
Beiden hebben zy hier over zeer nette korte Jakjes, met vry lange enge Mouwen, die zy *Katjes* of *Buisjes* noemen; en meeren-deels van bruin Linnen, Saai, of Sergie, gemaakt zyn; voor met een gebloemde Borstlap, en agter rood Laken. De Boezem en Hals is eng en digt gedekt; zelfs vind men aan die Katjes en Buisjes, of Jakken, gekoleurde Kraagjes, die zeer naauw om den Hals sluiten. Ook zyn de Mouwen veelal, op zyn Hindeloopers, zeer lang, staande gespannen over de Armen. Dermaaten dat deeze Kleedy, zoo door de wonderlyke verkiezing van koleuren, als ouderwetsche Hulsel, volstrekt het vertoon maakt van de eigentlyke oude Hollandsche dragt, welke niet onbevallig by deeze Lieden zyn zoude, indien zy door de Zeelugt niet merkelyk bruin, en door de Zon verschroeid, voorkwamen.

Betreffende de Kleeding der Mannen; deeze is mede nog in alle deelen op den ouden Visfcherstrant; byzonder in hun dagelyksch Gewaad, wanneer ze ruime Zeildoekfche Visfchersbroeken en laarzen draagen; hebbende veelyds ook maar grove Kousfen en Schoenen, met lederen Riemen. Hun Bovenkleed is gemeenlyk een dik pyen Wambais; welks mouwen vry eng tot op de hand sluiten: en hier over trekken zy, als zy visfchen zullen, een toegeregen pyen zeildoeksch, of meest lederen, Halflyf, met slippen; dienende om het koude
en

en natte Water van het Lichaam af te keeren, en de Netten te gereeder over boord te schuiven. Verder hebben zy een Bont Dasje om den Hals; en op 't Hoofd een gemeene Schippers Muts; of, gelyk dit by veelen nog in gebruik is, eene ouderwetsche Bonte Muts, van Schaapenvagt en Zeehonden Vel. In hun Zondagspak zyn ze genoegzaam eveneens als alle onze andere Zeelieden gekleed. Ook ontdekt men gezamentlyk, by alle onze Zee- en Vischerslieden, van Zeeland af, langs onze Zeekusten, tot aan en in Vriesland, eene nabykomende gelykvormigheid; behoudende de hedendaagsche Vischerskleeding nog steeds zeer veel overeenkomst met de oude Hollandsche dragt; des wy onze Leezers ten dien opzichte, naar de Afbeeldingen, op *Plaat III, Fig. 5 en 6*, en *Plaat IV, Fig. 7, 8*, enz., gegeven, en de aldaar voorgestelde beschryving, verder heenen wyzen: oordeelende voorts hier mede genoeg gezegd te hebben, van onze braave, eenvoudige, oprechte Markers, en de overige Eilanders.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

TIENDE HOOFDSTUK.

Behelzende nog eenige byzondere aanmerkingen, over het karakter der Hollandsche Stedelingen, in onderscheidinge van die van 't platte Land, alvorens beschreeven.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Wy hebben ons, in de beschouwing van Nederlands Ingezetenen, tot nog meerendeels opgehouden, met de Inwoonderen ten platten Lande, overeenkomstig met het hoofdoogmerk, dat wy ons voorgesteld hadden; om naamlyk wel byzonder onze natuurlyke Landzaaten te schetfen; waar toe ons dezulken de beste gelegenheid gaven; nadien zy ten platten Lande min verbasterd dan in de Steden voorkomen. En hier mede zouden wy, naar dat bedoelde, dit gedeelte van ons Werk kunnen sluiten; zoo wy niet vreesden, hoe sommigen het als een gebrek mogten aanzien, dat wy ons dermaate ophouden met de Veldelingen, en zoo weinig gewag maaken van de Stedelingen. 't Viel ons, zoo wy agten, niet moeilyk, ons deswegen te verdedigen, met te toonen, dat de Stedelingen, volgens het bovengemelde doelwit, eigentlyk niet tot ons Ontwerp

be-

behooren; vermits dezelve ten grooten deele bestaan, uit eene vermenging van allerlei Natien; die eene onnadenkelyke verscheidenheid, en eene menigte van geduurige veranderingen met zig sleept; vooral in onze groote en Volkryke Steden. Te geruster zouden wy de melding hier van agterwegen laten, om dat de schets, die wy gegeven hebben, raakende de vermenging der Vreemdelingen met onze Landzaaten, in de voornaamste Steden, ten dien opzichte voor volledig genoeg gehouden mag worden. Edog voorziende, dat veelen, na dit alles, mogelyk nog al aangedrongen zouden hebben, op een bepaalder gewag van onze Stedelingen; uit hoofde dat 'er onder hen deeze en geene byzondere eigenschappen plaats hebben, waar door ze, bovenal, in hunne gemoedsneigingen, merkelyk verschillen van de geenen die op het Land huisvesten; zoo hebben wy ten laatste beslooten, den zoodanigen, in dit *Hoofdstuk*, nog eenigzins ten wille te zyn. Men zal egter, zoo ik vertrouw, van my niet vergen, dat ik de Inwoonders van ieder Stad afzonderlyk beschryve; maar zig in dit stuk voldaan agten met eene beschouwing van die onzer beroemdste Steden in Zuidholland; als welken best geschikt zyn, om iemand een denkbeeld te geeven van het heerschende karakter onzer Hollandsche Stedelingen; zoo als het zelve zig vertoont, in 't midden der menigvuldige vermengingen met Vreemdelingen; niettegenstaande

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

welken de Vaderlandsche aart zig by veelen nog bestendig ten duidelykste doet zien.

Men merke evenwel hier omtrent vooraf nog aan, dat wy geen vryheid vinden, om in alles, van onze Stedelingen, zoo rondborstig te spreken, als wy van onze Inwoonders ten platten Lande, hoewel met alle bescheidenheid, gedaan hebben. Over 't geheel voed men ten platten Lande bykans geen argwaan, over 't bescheiden voorstellen der eenvoudige waarheid; en men mag dus met deeze onze Landzaaten, onbeschroomd, vry rond gaan: dan zoo is 't gewoonlyk niet in onze Steden, althans niet in deeze Eeuw. 'Er heerscht onder de Stedelingen al vry sterk een geest van bedilzugt en berisping, waar door men by veelen hunner, hoe welmeenend en in-schikkelyk men zig oök tragte uit te drukken, altoos gevaar loopt van zyne goede meening ten kwaadsten te hooren duiden. Dit zal in deezen wat meerder omzigtigheds vorderen; en daar benevens meen ik my geheel te onthouden van de Inwoonderen der verschillende Steden met elkanderen te vergelyken, en daar door de eene Stad boven de andere te verheffen. 't Is my altoos voorgekomen, dat wy in alle onze Steden nog veele welmeenende Hollanders ontmoeten; en dat de deugd en luister van deezen de vlekken der anderen zeer wel kunnen dekken; waar door 'er aan ieder Stad iets voortreffelyks eigen is, dat tegen
de

de aldaar ftand grypende gebreken overftaat. Na deeze behoedende aanmerking, zal ik my nu voorts verledigen, om de gewigtigfte byzonderheden, raakende het karakter onzer Inwoonderen, in de aanzienlykfte Steden, die natuurlyker wyze het oog van opmerkzaame Vaderlanders niet kunnen ontglippen, met zoo veele omzigtheid en tevens ongeveinsdheid, als de tederheid van dit ftuk vereischt, mede te deelen. Onze hooggeagte Stedelingen gelieven myne opmerkingen, met zulk eene welmeenendheid te ontvangen, als ik dezelve zal opgeeven: en ik verwacht van derzelyer heufche infchikkelykheid verfchooning, zoo ik ergens in misgetast, of, zonder genoegzaame reden, het eene iets breeder dan het andere voorgedraagen mogte hebben.

Tot een aanvang deezer befchouwing, zal 't niet oneigen zyn, in de eerfte plaats het oog te slaan, op onze twee beroemdste Koopfteden, Amfterdam en Rotterdam; welker Inwoonders, zeer nayverig op elkander, uitmunten, in hunne naarftige handhaaving van den loflyken Koophandel. De Inwoonders dier beide Steden zyn, door den geftradigen arbeid, die hun de Koophandel verleent, veelal gezonde en kloeke Menfchen. Men vind in hun, gelyk by het meere deel onzer Landzaaten, eene voortreffelyke Gemoedsneiging tot eene vredelievende, infchikkelyke, burgerlyke famenleeving; waar door het genot van

De
Inwoon-
ders van
AMSTER-
DAM EN
ROTTER-
DAM.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

eene wettige en eerlyke Vryheid, in haar weezenlyk zoet, gesmaakt word. Men kan niet bespeuren, ten minsten voor zoo verre ik zulks, wel byzonder geduurende myn verblyf in Amsterdam, bevonden heb; men kan, zeg ik, niet bespeuren, dat de mindere hier door den meerderen veragt of verdrukt word. De rykste Koopman kent het belang van den geringsten Kruier; en deeze betoont hem blymoedig ontzag en dienstvaardigheid, zonder de minste schaduw van slaaverny. Een Burgemeester is hier zoo wel te spreken voor den geringsten, als voor den magtigsten; ook wedervaart hun beiden recht en gerechtigheid. En veelligt zyn 'er in Europa weinig Steden bekend, daar men de Schaale der Gerechtigheid naauwkeuriger wikt en weegt; en daar de goede Wetten meerder invloeds hebben op het hart van kleen en groot. Dit is geen vleiery; de bewyzen hier voor zyn sterk genoeg om proef te kunnen houden. In Londen, Parys, Madrid, Venetien, Romen, en de magtige Duitsche Steden, is 't wat zeldzaams, als men één of twee Maanden ziet voorbygaan, zonder dat 'er een deel Misdaadigers het leeven, door eene schandelyke dood, eindigt: en in deeze onze volkryke Steden verloopt 'er somwylen meer dan een en meer jaaren, eer de Galg-Raavens zig met het Vleesch der gevonnissen mogen verzadigen; zelfs staat, in de mindere straffen, de barmhartigheid aan de rechterhand der Rechters. Intusfchen zal
men,

men, niettegenstaande deeze zagtaartige en Christelyke Gemoedsneiging dier Vaderlandsche Overheden, nergens, geloof ik, meerder ontzags voor de Wetten ontmoeten; nademaal bykans elk Inwoonder, naar zynen rang, staat, of vernuft, medewerkt, om het zyne toe te brengen, ter aankweekinge van eene waare eerbied voor dezelve. Het bedillen en kleinagten van elkander, dat in mindere Steden dikwils gevonden word, heeft, onder de braave Burgers van deeze Steden, naauwlyks eenige plaats. Ieder hunner bykans bemoeit zig slegts met zyne byzondere zaak, en bekreunt zig zelden aan die zyner Gebuuren; waar door het wel eens gebeurt, dat Nabuuren, die een jaar en meerder naast of dicht by een gewoond hebben, elkanders naam of persoon niet kennen: zoo onverschillig zyn zy in alles wat buiten hunne eigen zaak gaat.

Uit dien hoofde vind men ook by eene zeer groote menigte hunner weinig kennis van zaaken of weetenschappen, buiten hun Beroep of den Koophandel. Ondertusfchen moet men nogtans erkennen, dat ze agting hebben voor alle nutte Weetenschappen, die op bondige bewyzen, en eene doorflaande ondervinding, steunen; waar omtrent zelfs veelen dier Inwoonderen, in deeze onze Ecuwe, uitmunten. Oudtyds konden zy al roemen op voortreffelyke Vernuftten, en schrandere Geesten; dog de kennis en beoeffening der Geleerdheid

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

huisvestte meest by de aanzienlyksten, gelyk de eenvoudige yver en schrandereheid in den handel, by die van den Burgerstaat. Dan heden begint de lust tot onderzoek, en de leesgierigheid, als ter uitspanninge, zig ook by den Burger-Koopman sterker te openbaaren. De proefkundige Gezelschappen, de Natuurkundige Waarneemingen, de Dicht- en Taalkundige oeffeningen, waarin die van Amsterdam en Rotterdam nooit de minsten onzer Vaderlanders geweest zyn, worden hier sterk voortgezet. En zoo de Drukpers ergens zweete, het is in deeze Steden; doch inzonderheid in Amsterdam. Jammer is het maar, dat dezelve te veel misbruikt word, tot het verspreiden van vreemde, al te vrye gemoedspynigende Schriften; die stilletjes de goede oude zeden bederven, en de vernieuwde oeffenzugt deezer Eeuwe, met het vernis van Ongodsdienstigheid en spotterny, dekken; 't welk te wege brengt, dat veelen der voornaamste Inwoonders, vooral de Jongelingen van aanzien, wat al te losbandig in hunne uitspanningen zyn.

Benevens die losbandigheid heerscht 'er by veelen deezer, steunende op hun vermogen, eene al te groote hooggevoeligheid van zig zelve; waar uit het ontstaat, dat een Rhyn- of Delflandsch Huisman, en een vernuftige eenvoudige Noord-hollander, dikwerf min gunstig denkt over de verdiensten deezer Stedelingen. Dit gebrek van zig, door trotschheid op zyn vermogen, de

de kragt des Lands, als 't ware, alleen toe te eigenen, is te onverschoonlyker, om dat men natuurlyk kan begrypen, dat onze overige Landzaaten, schoon ze, zonder de Stedelingen, niet ryk, magtig, en uitgebreid van handel zouden zyn, egter verftandig, eerlyk en roemrugtig konden leeven: en dat de Stedelingen zig zelve, zonder den gemeenen ſtand onzer Landzaaten, niet kunnen handhaaven. Schrandere en opmerkzaame Stedelingen, welken hier aan niet onderhevig zyn, vind men zoo wel overtuigd van dit verkeerde, dat ik niet vreeze ondank te behaalen, met deeze aanmerking te maaken, onder het melden van de anders zoo voortreffelyke gemoedsneigingen hunner Medeburgenen. Ik wenschte dat ik, zonder de waarheid te krenken, hen over 't geheel van dit gebrek kon vry ſpreken; gelyk ik geen zwaarigheid maak van hunne edelmoedigheid te pryzen; hoe zeer ook ſommige Vreemden mogen ſmaalen, op de Gierigheid en Onerkentlykheid van onze Ingezetenen in 't algemeen, en van die onzer Koopſteden in 't byzonder; van welks tegendeel ieder des kundige ten volen overtuigd is.

. Een Amſterdammer of Rotterdammer toch, verre van eene onredelyke zuinigheid aan te kweeken, durft van zyne overwinst wel ruim en ryklyk teeren; ſchroomende niet op zyn tyd een goed gebruik van dezelve te maaken. By den Vermogenden houd men een pragtigen, by den

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Burger een deftigen, en by den Armen een voedzaamen Disch. Ieder goede bekende, ja een Vreemdeling, die zig behoorelyk voordoet, word 'er gulhartig ontvangen; zonder dat een gierig oog de beetten in den mond telt. 't Is zelfs in deeze Eeuw eene voornaame hoedanigheid dier Stedelingen, dat ze, daar onze Landbewoonders eene doorgaande schroomagtigheid voor Vreemden hebben, het 'er in tegendeel op toe leggen, om een Uitheemschen alle mogelyke vermaaken aan te doen; vooral zoo 't Mannen van verdiensten zyn. Dit heeft de beroemde Corficaansche Generaal PAOLI rondborstig getuigd; en 't word, door alle weldenkende Vreemden, algemeen bevestigd. Voorts zyn ze meerendeels milddaadig en ruimschootig genoeg, jegens de nooddruftigen, om dezelve in hunne behoefte te ondersteunen, of uit hunne verlegenheid te helpen; schoon ze hier in minder luidrugtig zyn dan andere Volkeren. Een Engelschman, by voorbeeld, zal eene Guiné geeven, dat het elk ziet, om edelmoedig te schynen; en een aanzienlyk Amsterdammer of Rotterdammer zal Ducaaten schenken, zonder dat het iemand merkt, om edelmoedig te zyn, en niet roekloos te schynen. Meermaals ben ik 'er ooggetuige van geweest, dat een Gezelschap van Kooplieden, geevende elk naar zyn vermogen, eene aanzienlyke somme byéén bragt, ter ondersteuninge van een ongelukkigen Vriend; zonder dat de

een

een wist wat de ander gaf, noch de behoefte van wien het kwam; terwijl zelfs de meesten van het gezelschap fomtyds niet eens wisten voor wien het was. Ook weeten zy, die, met geoorlofde en openbaare Collecten, hier te Lande Penningen voor de behoeftigen inzamelen, zeer wel, hoe veel staat zy kunnen maaken op de edelmoedige Mededeelzaamheid van deeze onze Stedenburgeren. En een goed gedeelte onzer Luthersche Geloofsgenooten, in andere Landen en Streeken, ondervind, door deeze hunne Christenbroeders, wel ryklyk de edelmoedigheid onzer vermogende Kooplieden.

Daar het dus met de zaak gelegen is, kunnen wy niet zonder verontwaardiging hooren, dat Uitheemschen deeze onze Vaderlanders van eene al te groote vasthoudendheid beschuldigen. Dan men merke hier omtrent aan, dat dit veelal geschied van zulken, die meerder begeeren dan ze waardig zyn, of beuzelingen voor eene zaak van verdienste willen doen doorgaan, en op eene groote belooning wagten. Een *galante* Jonker, die, door een deel *beaux mots*, eene destige Dame tragt te hervormen tot eene welleevende *Coquette*, waant, dat hy recht heeft, om de Beurs van den Man als de zyne aan te spreken; een *Eventail*, eene *Aigret*, eene Snuifdoos, of eene *Amusement* aan eene Dame *present* te doen, schatten zy op eene zeer hooge *recompence*. Een Taalmeester, of *Pedagoog*, die ruim
en

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

en ryklyk beloond word, eigent zig ſchat-
ten, en niet zelden aanzienlyke Ampten,
toe. Een ingebeeelde Planmaaker, of Finan-
tiegeest, maakt zyne rekening op de onder-
neemzugt der Kooplieden; en zoo hem de
een en ander voorzigtig van de hand wylt,
dan noemt hy onze Kooplieden gierig. Zie
daar dan ſtofs genoeg voor dezulken, tot
het ſchetſen van het karakter der geheele
Natie; dat wy, ſchoon wy 't voor de
Landzaaten der voorige Eeuwe, in dit ſtuk,
reeds verdedigden, hier andermaal niet
konnen nalaaten voor te ſpreken; aange-
zien ſommigen, nog heden in onze dagen,
zig niet ontzien, op die wyze van de Hol-
landers te ſpreken; waarin ze dan van ee-
nige Schryvers nagevolgd worden. Dog
dezulken toonen, dat ze onze Kooplieden
nooit recht gekend, noch derzelve lee-
venswyze in eigen perſoon beſchouwd heb-
ben. En 't is blykbaar, dat zy op de be-
rigten van zulke misnoegden afgaan; of in
hun Boekvertrek meer geraadpleegd heb-
ben, met de beſchryving van TEMPLE, en
de oude Historien, dan met de hedendaag-
ſche ondervinding. Nooit zekerlyk ſchreef
iemand op deezen trant, die de eer gehad
heeft, van ommegang te hebben, met on-
ze Kooplieden op de Heere-, Keizers- en
Princegragten te Amſterdam; met onze
magtige Handeldryvers te Rotterdam, on-
der de Boompjes, en aan de breede Havens
dier Stad; of met onze Negotianten, zelfs
in de mindere Koopſteden. — Dan laat
ons

*Befchou-
wing
van den
Aart enz.
der be-
roemdſte
Volkeren
van Eu-
ropa.*

ons weder ter zaake keeren. Niet tegenstaande de bovengemelde by veelen sterk in 't oog loopende losbandigheid, is egter de opvoeding en levenswyze, in verscheiden opzichten, staande deeze Eeuw, merkelyk beschaafd geworden. Dit ziet men vooral in het sterk Wyn en Bier drinken; 't welk heden, by Liederen van eenig fatsoen, schoon 'er al eens een goed glas Wyn rond ga, naauwlyks ooit overslaat tot zulke schandelyke drinkpartyen, als 'er eertyds gewoonlyk plaats hadden. Hier benevens word 'er ook de losse ongebonden Bordeel- en Kroeg-taal, als in vroeger dagen, voor geen snaakery meer opgenomen. Een TENGNAGEL, FOCQUENBROCH, OVERBEEK, en dergelyken, zouden thans in Amsterdam en Rotterdam eene flegte figuur maaken; de smaak verbeterd zynde, zou men hunne klugten en zoogenoemde snaakeryen, gelyk meer Schriften van dien aart, niet eens willen aanzien. Met dit alles zou 'er egter, op het stuk van een zoogenaamden welleevenden ommevang, de Galantery en dertele Wellust, nog al vry wat te zeggen vallen. En wy zouden veelen dier Inwoonderen niet geheel vry durven spreekken, van eene al te sterke neiging tot het volgen van uitheemsche zwieren en zeden; mitsgaders van eene te hooggaande Dobbelen- en Speelzugt, met meer soortgelyke berispelyke gebreken, welken hier in zwang gaan; dan wy agten 't genoeg, om 'er slegts ter loops

van

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van te reppen; te meer, daar het 'er nog zoo niet mede gesteld is, of de menigte der braave en deftige Burgeren overtreft verre het getal der zulken, die zig hier aan schuldig maaken. En men moet dit eenigermate beschouwen, als doorgaans eigen aan Steden, daar de Voorspoed de Weelde voortbrengt. Uit dit oogpunt beschouwen wy ook de algemeene zugt veeler Kooplieden, om zig, des namiddags en des avonds, in hunne Gezelschappen te vermaaken; of zig, 't zy door een Zeiltogtje, 't zy door eene Draaf- of Ryparty, van den last der Koopzorge te verpoozen; 't welk ik, verre van berispelyk, als eene recht manlyke uitspanning aanmerke, indien 'er maar, gelyk in alle zaaken, het misbruik buiten blyve. Wat verder hunne Gemoedsneiging tot den Godsdienst betreft; in zoo volkryke Steden vind men eene te groote verscheidenheid van Menschen, om daar omtrent iets beslissends te bepaalen: alleenlyk zou men kunnen zeggen, dat men, over 't geheel, te Rotterdam wel zoo naauwgezet is op het waarneemen van den openbaaren Godsdienst, en het verdere uitwendige, als te Amsterdam. Egter vind men 'er, in de eene en andere Stad, nog maar al te veel, die de Zon- en Feestdagen tot hunne grootste vreugde- en speeldagen houden; en de algemeene klagte leert ons, dat 'er eene thans in de Mode zynde heerschende kleenagting voor den Godsdienst by niet weinigen veld gewonnen heeft.

Wat

Wat hier van zy, men ontmoet evenwel, in beide de Steden, nog al veele weldenkende Christenen, wier gemoedsneiging, alleszins tot de gezonde Leere der waarheid, die naar de Godzaligheid is, overhellende, niet vatbaar geoordeeld mag worden, voor eene geheel verwaarloozende kleinagting, of volftrekte dweepery: en dus mag en moet men, wil men deeze onze Landzaaten recht doen, hun, in 't algemeen, eene oprechte zugt tot den Godsdienst toefchryven.

Eindelyk hebben wy, ten aanzien van Amsterdam, nog te melden, hoe 't ons zeer aanmerkelyk voorgekomen zy, dat 'er een al vry kenbaar onderscheid plaats grypt tusfchen de Ingezetenen van de eene of andere Streek dier Stad. Een onderscheid, dat niet zoo zeer bestaat, in de Gestalte, als wel in de Kleeding, en vooral in den Tongval. In 't eerste opzicht word men gewaar; dat die van den Haarlemmerdyk en daar omtrent zig deftig burgerlyk kleeden; terwyl die van Kattenburg, en de overige Eilanden, veelal iets van het gewaad en de houding der Zeevaarenden hebben; en de Inwoonders van de Middelftad op het pragtigfte gekleed gaan. Men vind hier alles met zulk een byzonderen zwier, dat men de bewoonders van ieder Streek genoegzaam op 't oog kunne onderkennen; ook worden ze, binnen Amsterdam, met naamen onderscheiden, in *Haarlemmerdykers* en *Kattenburgers*; welke laatften, uit hoofde der

me-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

menigte van Scheepstimmerlieden, die 'er wonen, ook wel *Byltjes* genoemd worden; eene benaaming, die anders den Scheepstimmerlieden byzonder eigen is. Raakende het tweede, den Tongval; men heeft al van ouds opgemerkt, dat ze de woorden, *een naalde met een blaauwen draad*, zeer verschillend uitspreken. De Haarlemmerdykers, en die daar omstreeks wonen, zeggen, *ien neelde met ien bleeuwen dreed*, en zoo ook *Street* voor *Straat*: van waar men hen schertzende wel eens toeduwet, *flie de heek in de peel en heel neeje*: waar tegen die van den Amstelkant, en voorts op Kattenburg, zeer zwaar op de *a* vallen, zeggende ten volmondigste, *een naald met een blaauwen draad*; of, *flaa de haak in de paal en haal naa je*; in onderscheidinge van welken die van de Binnenstad tot wat zagter Tongval overhellen; dog gemeenlyk vallen de Amsterdammers zoo geweldig in den harden klank van den *a*, dat ze 'er bykans van alle andere Stedelingen door te onderscheiden zyn. Even als men een Rotterdammer onderkent, aan het kortbuigen van de *e*; en vooral aan het nauwkeurig uitspreken der letter *y*, en van den tweeklank *ei*; die een Amsterdammer niet zelden verwacht, of eveneens doet klinken; als hy geen Haarlemmerdyker is. Een Rotterdammer zegt met een verschillenden klank, *Men moet de Meiden myden*; dit klinkt by de Amsterdammers veelal niet onderscheiden; maar een Haarlemmerdyker zegt, *Men moet de*
Mai-

Maiden meiden. Deeze en meer dergelyke byzonderheden laaten zig beter hooren, dan op het papier brengen; waarom wy, dit staaltje genoeg agtende, 'er niet langer op staan blyven; en liever overgaan, om nog iets te zeggen, van de Inwoonders onzer, door haare Fabrieken, niet minder beroemde Steden, Leiden en Haarlem. Beide die Steden, welker Inwoonders onderling al vry wat overeenkomst hebben, mogen, even als die van Amsterdam en Rotterdam, mede wel een weinig op elkander betrekkelijk behandeld worden; schoon elk hunner al iets byzonders eigen zy; 't welk wy, als ons door eene veeljaarige ondervinding bekend, wat breeder zullen voordraagen.

De Leidenaars, vooral onder het gemeene Arbeidsvolk, zyn door de bank wel zoo kloek van gestalte als de Haarlemmers, en by de meesten deezer slaat 'er een vry doorgaande bruiner opslag door. Veelligt ontmoet men ook nergens in onze Hollandfche Steden meer zwartgehaarde Kruinen, mitsgaders bruin, ja zwartoogige Perfoonen, dan in deeze Stad; dat ik, als boven gemeld is, grootlyks toefchryf, aan de menigvuldige vermenging met de Waalen en Fransche vlugtelingen. Daar benevens valt de koleur van hun Vel over 't geheel niet weinig in 't bruine; en ze zyn gemeenlyk van eene taaie en sterke gesteldheid. Ondertusfchen ziet men ook by veelen onzer Leidenaars, op eene natuurlyke blanke of

DE HOLLANDSCHE NATIE.

De Inwoonders van LEIDEN EN HAARLEM.

Zie Bl. 422.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Verb.
van de
Holl.
Maatsch.
XI.Deel.
Bl. 202.

blonde Tronie, eene vriendelyke zuivere
Hollandsche geaartheid doorstraalen; en men
kan ruim genoeg zeggen, dat de beide
Sexen, onder de deftige Burgers, zeer wel-
gemaakte Menschen zyn. Het bewondert
my des, dat de Wel Eerwaarde Heer MAR-
TINET, in zyn Voorstel van Waarneemin-
gen, raakende het gebrek van kundigheden
in de Natuurlyke Historie van Holland,
aan de Hollandsche Maatschappy, vraagt,
wat de reden zy, dat een zeer groot getal
onder de aanzienlykste Vrouwen, te Lei-
den, mank gaa? Want ik moet als In-
boorling en Stadgenoot betuigen, dat ik,
hoe zeer ik my de gestalte van alle moge-
lyk bekende aanzienlyke Vrouwen, van
jaaren herwaards, heb getragt te herinne-
ren, my niet kan voorstellen, zelfs in die
dagen, toen gemelde zeer geleerde Heer
zyne Studie op 's Lands Hooge Schoole vol-
bragt, ooit een zoo algemeen gebrek in
Leiden te hebben bespeurd. Ik weet wel
dat eenige weinigen derzelven een trippe-
lenden gang hadden; dog men vond ze 'er
vooral niet meer dan elders. Ik vertrouw
derhalven, dat men zyn Eerwaarden,
dien ik altoos met agtinge noeme, om-
trent dit stuk, een verkeerd berigt verleend
heeft. Hoe 't ook zy, een ieder, dien 't
geluste, hier op aandagtig te letten, zal
wel dra overtuigd weezen, dat de meeste
Vrouwen, zoo der aanzienlyksten, als van
den Burgerstaat, zeer gezonde en wakkere
Le-

Ledemaaten hebben; als mede dat de aanzienlyksten zeer veel werks maaken, om haare jonge Dogters eene goede Lichaamsleest te doen erlangen. Komt 'er hier en daar eene Vrouw voor, die, 't zy door geboorte, of andere toevallige oorzaaken, een trippelenden of trekkenden gang heeft, derzelve getal is te Leiden niet grooter dan elders. En voor 't overige behoeven onze Leidfche Dames, als het op 't stuk van eene fikfche Talie en bevallige fchoonheid aankomt, voor geene onzer Landzaaten onder te doen. Dit alles is, met betrekking tot de Aanzienlyken en die van den Burgerftand volftrekt waar; dog men kan tegenwoordig zoo gunftig niet fpreken van de gefalte der Arme Ingezetenen. Men ontmoet zekerlyk heden, uit hoofde van de deerniswaardige Armoede, die eene onagtzaame levenswyze vergezelt, onder dezulken een groot aantal van ellendig kwaalyk gefelde voorwerpen; en inzonderheid veele magere, geluwe, teeringagtige Gefellen; die, door een beevenden en knikkenden gang, duidelyk toonen, dat het gebrek hier de natuur misvormt. Het eeten van rauuwe onguure Spyzen, Aardappels, zonder zout of fmout, Visgrom, daar ik, met het grievendfte hartenwee, fteelswyze op de Markten wel om heb zien bedelen, gebrek aan Turf, Hout, Dekfel en Kleederen, het flaapen op Stroo, zoo ze 't nog hebben; zyn allen ongetwyffeld

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

famenloopende oorzaaken, van eene kwy-
nende gesteldheid; welke een rechtgeaart
Mensch niet zonder ontroering kan be-
schouwen.

Ten opzichte van die thans berooide me-
nigte heeft men, ter deezer gelegenheid,
wyders nog aan te merken, dat dezelve,
door alle tyden heen, zeer veel van den
aart der Waalen in 't algemeen, en van
derzelver brooddronkenheid in 't byzon-
der, heeft overgehouden; van waar 'er
ook nog onder den gemeenen Man eene vry
doorgaande morsfigheid en luiheid heerscht,
die thans vooral sterk in 't oog loopt. Dan,
helaas! voorspoed verheft, en armoede
maakt droeve: de werkeloosheid, de nood,
het verval der Broodwoningen, maakt hen
moedeloos. Zy zien zig, om zoo te spree-
ken, gekastyd, over de roekeloze bal-
daadigheden, waar mede zy de Voorspoed
bejegenden, toen zy door het werk hunner
handen ryklyk konden bestaan, en dik-
werf niet wilden arbeiden. In die dagen
konden ze, ten gevalle van 't vermaak, op
een Boerenkermisdag, den Baazen wel een
Maand voorspoeds weigeren, of dezelve
noodzaaken, om van de anders bedoelde
winst, door gebrek van arbeidzaame han-
den, te moeten afzien; dat deezen op hun
beurt wel eens bewoog, om met derzulker
zweet te gaan slaapen. Dit heeft in onze
dagen eene doorflaande Liefdeloosheid, of
een geest van gemelykheid, zoo als nergens
in onze Hollandfche Steden bestaat, onder de
Ry-

Ryken en Armen te Leiden verwekt. Dit is de bron, waaruit die verfsmaading van den noodruftigen Arbeidsman, en by deezen wederom die kleinagting jegens den goeuden Burger, voortkomt: ja hier uit ontftaat ook, vergeeft het my, geliefde Broeders en Stadgenooten, zoo ik rond ga, hier uit ontftaat ook veeler gemelyke gemoedsneiging tot agterklap, omtrent den Medeburger, en derzelve oneerbiedigheid jegens de Overigheid. Hoe verfchillende is dit gedrag van die oude uitmuntende Broederlyke gezelligheid en gemeenzaamheid, van dien minzaamen Burgerlyken omgengang, welke hier in vroeger tyd plaats had, en nergens zoo onderhouden is geweest! Hoe wenfchelyk ware het, dat die oude gewoonte, welke nog eenigermate, dog flauw, ftand houd, in haare vroegere gulhartigheid, herleefde!

De Schryver van den *Nederlandschen Spectator*, heeft dit gebruik reeds als eene voortreffelyke Gemoedsneiging, tot gulle gemeenzaamheid, aangemerkt; en dezelve byzonderheid eischt, dat wy 'er nog, met een kort woord, gewag van maaken. Ieder Buurt naamlyk, heeft, buiten haare gewoone Bonmeesters en Wykmeesters, haare Buurtheeren, of zoo zy zeggen, den Heer van de Buurt; en deeze weder heeft zyne Raaden en Secretaris, of Kashouder; die met elkander een Buurt-raad uitmaaken. In deczen Raad worden allerlei kyvagien en huiskrakeelen, die niet te hoog loopen,

voor eene kleene boete afgedaan; by trouwen, sterven, verhuizen uit, of aankomen in de Buurt, geeft ieder Huisgezin, naar deszelfs vermogen, een vrywillig geschenk; en het dus byéén gebragte Geld word gespaard, tot dat men eene genoegzaame somme verzameld heeft, om 'er eene vrolyke maaltyd van aan te leggen, en dus, gelyk men spreekt, Buurt te houden. Als men hier toe dag en uur beraamd heeft, komt ryk en arm by een, te weeten, de Man en Vrouw uit ieder Huisgezin: men vaart met Speeljagtjes naar buiten, en houd de Maaltyd ter bestemder plaats; men danst en banketteert 'er, met de grootste en gulhartigste gemeenzaamheid der Waereld. De aanzienlyke Regenten en Kooplieden zitten niet als Heeren, maar als Medeburgers, naast den nederigen Arbeidsman; de Ouderdom alleen heeft 'er den voorrang; en verder is het woord *Gebuur* de tytel, zoo wel van den meerderen, als van den minderen: kortom, 'er heerschen in deeze byéénkomsten blyken van eene rechtmaatige vriendschap en openhartigheid. Dit is de natuurlyke gesteldheid van 't oude Buurthouden; dog thans is die gewoonte, gelyk we aangeduid hebben, zeer sterk verminderd, ja ten grootsten deele buiten gebruik geraakt. Want schoon de Buurtwetten nog dezelfden zyn, deelt men egter, uit hoofde der vervallen Gemeente, heden de Penningen der Buurtkasfe veelal rond. In eenige der aanzienlyk-

lykste Buurten valt 'er nu of dan nog wel eens zulk eene vriendlyke byeenkomst voor; dog in de geringere heeft zulks geen plaats meer. Alleenlyk heerscht 'er onder 't Gemeen nog eene zeer oude gewoonte van gezelligheid, op de Zomersche avonden: wanneer verscheiden Gebuuren, 's avonds, na den eeten, buiten de deur, veelal op Straat, op de Bank, of in 't Voorhuis, byéén komen, en elkander op een kop Koffy of Bier onthaalen, 't welk zy *Banken* noemen, en meestal tot elf uren of laater duurt. Dan de werkeloosheid, en eenige andere redenen, doen dit gebruik mede al afneemen. Men kan ondertusfchen uit al het gezegde afleiden, hoe 'er, ondanks eenige toeneemende uitwendige liefdeloosheid, nogtans eene inwendige natuurlyke gemoedsneiging in den aart der Leidenaaren ligt, die tot vriendschap en gulhartige gemeenzaamheid overhelt.

Zy bezitten wyders eene onuitbluschbaare drift voor hunne Vaderstad, waar aan ze met zoo sterk eene liefde kleeven, als eenige onzer Hollanders aan hunne Geboorteplaatsen. Een Leidenaar mag, het zy door nood of ter zaake van voordeel, als anderzins, voor een tyd uit de Stad trekken, maar hy helt altyd weder naar zyne Geboorteplaats. De gemeene Man is nergens schroomagtiger, om naar Oost-Indiën te vaaren, of buiten 's Lands te gaan, dan hier: zy vreezen 'er voor als voor eene zwaare straf; en het scheiden valt hun

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

bitter. Eene geheele Buurt zal met aandoening een Jongen of Man, die ter Vaart moet, naar de Amsterdamsche Nagtschuit geleiden; daar ze in andere plaatsen slegts van de Naastbestaanden vergezeld worden. Eenige jaaren geleeden, had men, voor groot geld, een goed getal Weevers, Spinners, Droogfcheerders, en ander Werkvolk, naar Spanjen gelokt, om de Laken-Fabriek aldaar te vestigen: dan zy keerden wel dra te rug. En als men de zulken vroeg, wat redenen hen bewoogen, om een Land te verlaten, daar ze besten Spaanschen Wyn konden drinken, ruim teeren, en grof Geld winnen, ja als Heeren leeven? was het antwoord; wy missen onze Gebuuren, onze Leidfche Kaas en Boter, en ons oud Luiksch Bier; geevende dus te kennen, hoe zy liever, by hunne Vrienden en in hun Vaderland, van een geringer bestaan, en in gulle vryheid zig geneeren wilden, dan in Spanjen pragtig en in weelde leeven. Aan deeze geneigdheid tot hunne Geboorteplaats, is 't ook grootlyks toe te schryven, dat de meesten, onder de geringe Gemeente, de werkeloosheid, en de daar uit spruitende armoede, zoo hardnekkig draagen; dat ze liever lui en ledig daar heenen gaan, dan hun best doen, om zig buiten der Stads muuren door den arbeid te geneeren. Hier uit ontstaat 'er ook eene gantsche menigte van bedelaars en gering Volkje; die des Winters naar Amsterdam trekken, maar des Zomers weder in hun-

hunne Stad komen. En ze zyn dus, hoe loflyk ook de zugt voor zyne Geboorteplaats zy, hierin zeer te mispryzen; dat ze dezelve zoo verre trekken, dat het tot ledigheid en nooddruft overslaat. Dit heeft dan wyders, (want ledigheid is de moeder van nieuwsgierigheid en agterklap,) ten gevolge, eene ongemeene toevloeiing van Volk op het minste voorval, of de verschyning van eene vreemde kleederdragt. Eene ledige Koets met zes Paarden is in staat om alle de Weefgetouwen en Spinnewielen te doen stil staan; en een langgebaarde getabberde Hoogduitfche Jood lokt alle de Buurvrouwen op den uitkyk. Niet minder verwekt ook, by zulke lediggangers, het minste geval, hoe onnoozel, ja somtyds belachelyk het zy, een haatelyken agterklap; dan dit is een zeer algemeen gebrek, vooral in onze Binnensteden, Men ontmoet voorts by de Leidenaars in 't gemeen, zoo by de Vermogenden, als de Onvermogenden, het doorslaande zwak van sterk te medicineeren, en veel te praatzen over hunne Ziekten. Zulks gaat zoo verre, dat men dikwerf in de gezelschappen niet veel anders hoort, dan het verhaal van Ziekten, Kwaalen en Ongemakken, en de gezegden van den Doctor of den Chirurgy over dezelve. Ook zal men 'er onder den gemeenen Man genoeg vinden, die gebrek aan Brood lyden zouden, om een Schelling aan den Doctor te geeven; en dat meermaals om eene inbeelding, of flegts wat

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

pyn in 't Hoofd. Zou de beoeffening der Medicynen aan de Hooge Schoole hier toe iets doen? Ik durf het niet wel bepaalen: maar dat het met de zaak zoo gelegen zy, is blykbaar in de verkeerung; en de Medicynmeesters, schoon weldenkenden hen uit een beter oogpunt beschouwen, onder vinden maar al te veel, dat zy zig naar deeze zwakheid dienen te schikken, willen zy in de algemeene agting deelen.

Dan deeze en dergelyke verkeerdheden worden niet weinig vergoed, door de overige treffelyke Gemoedsneigingen myner Stadgenooten. Want de aankleevendheid aan hunne Geboorteplaats, schoon ze in 't gemelde opzicht berispelyk zy, heeft standvastig by hen de loflyke werkzaamheid van een Vaderlandlievend hart; waar door ze de Vryheid, met de grootste kloekmoedigheid en wakkerheid, verdedigen. Dit zag men, niet alleen gedurende die benaauwde belegering in den jaare 1574, toen zy de Pest, den Hongersnood, den Dood en den Vyand, op 't manmoedigste tegenstand booden; maar ook in het noodlottige jaar 1672, wanneer zelfs de Vrouwen en Jongens, met de grootste kloekheid, de Stads Vesten in weinig dagen hielpen versterken. Daar benevens is de Openhartigheid eene vry algemeene Deugd der Leidenaars; en hier door is het in deeze Stad niets zeldzaams, dat de een des anders Huishouden, inkomen, levenswyze, enz. weet; waar uit dan wel voortspruit eene wat te verregaan-

gaande zugt, om over eens anders zaaken te praaten, maar ook tevens ontstaat eene gezellige behulpzaamheid onder elkander, dat ze *bystaan* noemen. En in dit geval zyn ze onderling buitengemeen gediensfig; een Gebuur in nood niet by te staan, oordeelt men den bittersten schemp en de hoogste veragting waardig: ook zyn ze van natuure zeer ontfermend en mededogend; schoon zy, door de bovengemelde omstandigheden, 'er vry wat in te kort schie-ten. In 't midden van den tegenspoed ziet men ze meermaals zeer vrolyk, waar door zy wel eens wat ruim teeren, zoo dra zy maar iets hebben: den aart der Waalen volgende, vergeeten zy ligtlyk hunnen nood, als ze eens helder vrolyk mogen zyn. Wyders heerscht 'er onder hen, en vooral onder de burgerlyke Arbeidslieden, eene zeer sterke hoogloflyke onderzoeklievendheid, en beoeffening van den Godsdienst; meereendeels bezitten zy eene genoegzaam onverzettelyke aankleeving aan de openbaare Leere der Kerke; en 't is gantsch niet ongemeen, te Leiden een eerlyken Arbeidsman te ontmoeten, die in de Godgeleerdheid dermaate geoeffend is, dat hy menig bekwaam Predikant kunne evenaaren. Dit strekt zig zoo verre uit, dat men 'er veele samenkomsten en gezelschappen vinde, waarin de eene of andere Godgeleerde Stelling, Oordeel- en Bybelkundig verhandeld word; en even zoo zyn ze ook zeer geneigd tot het Psalmzingen. In beide deeze

stuk-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

stukken mag men den Leidschen Burgerstand, op goeden grond, wel boven de meeste Inwoonders van onze andere Steden schatten. Verder heeft men deeze myne Stadgenooten mede voor zeer eergierig en eerlyk te houden. Het eerste, het zy men 't van de hooghartigheid der Waalen afleide, of als een uitsteekend kenmerk van hunnen ouden Hollandschen aart aanzie, brengen zy zelfs tot een uiterste. 'Er woonen in Leiden deftige Burgers, die, voor 't uiterlyke oog, welvaarende en gegoed schynen, dog stilzwygende in de bitterste nooddrift leeven; en 'er zyn gevallen van die natuur bekend, welken eene redelyke verwagting te boven gaan. 't Is onder anderen gebeurd, dat bejaarde eerlyke lieden, Man en Vrouw, die uiterlyk wel voor den dag kwamen, door nood geperst, na al het hunne verterd te hebben, beslooten, om liever van honger te sterven, dan hunnen nood te klaagen. Hun Huis bleef op zekeren dag zoo lang geslooten, dat het den Buuren argwaan van eenig ongemak deed opvatten; deezen gaven zulks te kennen; men brak vervolgens de Deur open, en vond de beide Egtelingen in zwym op het Bedde liggen. Het noodige voedsel wierd hun wel dra gelangd; maar men bewoog hen niet, dan met groote moeite, onder 't aandringen van overtuigelyke redenen, om zulks uit handen van de Armenbezorgers aan te neemen; en zints heeft men dit Paar, op eene stille wyze, buiten den schyn van zooge-

genoemde Alimentatie , ondersteund. Zulk eene edelmoedige handelwyze word ook van de Walsche Gemeente te Leiden, zoo ik wel meene te weten, meermaals in agt genomen; met eerlyke noodlydende Liedden, zonder dat men het merke, Christelyk te ondersteunen, en tevens hun openbaar fatsoen te handhaaven. En schoon deeze waarlyk wat al te hooge trap van Eergierigheid meest gevonden worde by den Burgerstand, is 't egter zoo, dat men dit eigenste beginsel ook onder de geringer Gemeente bespeurt. Want onder deeze, het slegtste slag uitgezonderd zynde, is 'er, hoe sterk de Nooddruft ook dringe, naauwlyks eene grooter vreeze, dan die voor den naam van Armenbrood te eeten: de Eer heeft hier dikwils een sterken stryd met de Nooddruft. Aangaande het verder opgegeeven karakter van Eerlykheid; dit huisvest, onder myne Leidenaars, tot een vry aanzienlyken trap. Hoort men hier, gelyk elders, van eenige Faillisfementen, die uit hoofde van 't verval der Neeringe wel eens moeten voorvallen, dezelve gaan niet vergezeld van die snoode en opzetlyke voorneemens van bedrog, waar over men hedendaags zoo dikwils in de Koopsteden hoort klaagen. Ik bedoel hier geenszins dezulken, schoon 'er veelligt ook eenigen hunner hier ter Stede gevonden wierden, welker goudlust, door een geraffineerden Windhandel, Ryken en Armen zocht te bedriegen; maar heb het oog op den middel-

delbaaren Burgerftand, en in 't algemeen op het hartje der Ingezetenen. By deezen heerscht eenpaarig de fterkfte zucht tot woordhouden, en om, zoo zy gewoonlyk zeggen, elk het zyne te geeven: des men zig wel moge verzekeren, dat het onvermogen, door de werkeloosheid aangebragt, hen egter niet tot oneerlykheid doet overhellen; hunne eerzucht wederhoud hen van oneerlykheid; en doet hen alles aanwenden, om hun onvermogen te bedekken. Hier uit ontftaat zelfs by veelen nog al eene drift, om eenigzins grootspreekend te zyn; en men zal een gemeenen Lorren- of Pondegoedskooper, als mede een onnoozel Winkeliertje, dikwils, van zyne Koopmanschap hooren fpreken, als of hy een voornaam Fabrikeur of Handeldryver was; dog zy brengen dit egter niet hooger, dan 't ook wel by de Haarlemmers plaats heeft.

Wyders durf ik myne Stedebroeders wel, met volle ruimte, onder de leevendigften van geest onzer Hollanderen ftellen. Men vind hen, in dit opzicht, vlug, en zeer geneigd tot zoogenoemde kwinkflagen; ook fcheppen zy veel vermaaks in Spotternyen. Men word dit wel dra gewaar, als men flegts eens in hunne Wyn- en Bierhuizen gaat; daar de geest van fchertsery dermaaten uit de Beekers waasfemt, dat men bykans geen reden hoore, daar niet een kwinkflag of lachverwekkend woordje onder voorkomt. Hier door is de gemeene
Man

Man ook zoo mild, met het geeven van Bynaamen, of Bentnaamen, dat 'er geen Bier-, Turf-of Waagdraager en dergelyke zy, welke geen Bentnaam heeft. Strecken van die natuur toonen, dat onze Leidenaars niet stomp of stroef van Vernuft zyn; en ze hebben meermaals doorflaande blyken van hunne bekwaamheid gegeeven, in het uitvinden van nuttige, konstige en voordeelige, Fabrieken, Verweryen, enz. waar in zy al van ouds her, zelfs voor de komst der Fransche Vluchtelingen, zeer beroemd waren. En even zoo behoeven zy, ten aanzien van allerlei vernuftige Wetenschappen, in het voortbrengen van Kunstenaars, geleerde en beroemde Mannen, tot heden voor geene Stad te zwigten. De gemeene Burgerman heeft voor 't overige zeer veel Liefhebbery, voor 't Vinken en Vischen, dat ze, met een ongelooflyk geduld, by manier van uitspanning, oeffenen; byzonder het vinken naar Meezen en Pimpelmeesjes, daar ze uren ver om loopen. Ook zyn de Jongens in geen Stad 'er beter op bedreeven; nog handiger, in de Vogeltjes, door middel van een langen garen draad, op de Kruk te leeren af en aan vliegen.

Wat nu nog de Gemoedsdriften der Leidenaars betreft; zy hellen gemeenlyk over tot het stoute en opvliegende; schoon 'er ook vry veel onnoozele en bloode Lieden, vooral by de nooddruftigsten, onder hen gevonden worden. De Toorn en Gramschap

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

fchap overheerscht hier al dikwils het gemoed; en slaat wel eens tot wreken over; dog hun wraak is byna nooit vergezeld, van een aanhoudenden wrok. Op eene vegtparty, en bittere wraakneeming, uit haastigheid gebooren, volgt meerendeels wel dra eene alles vergeetende verzoening. 'Er mogen hier en daar eens oorzaken gevonden worden van eene lang verwyderde vriendschap; dan over 't geheel behoort de inschikkelyke verzoenbaarheid tot het egte karakter der Leidenaaren. Ze zyn, met één woord gezegd, in hunnen Toorn niet geveinsd, en in hunne Verzoening niet valsch; een Leidenaar gedraagt zig, in 't eene en andere geval, als een rechte Hollander, voor de vuist. Aangaande de uitwerking die de Leere der Wysheid, in Leidens Hooge Schoole voorgedraagen, op het gemoed der Inwoonderen heeft; hier van kan men zeggen, dat dezelve nog al veele onderzoekliovende Burgers maakt. En ten opzichte der orde, omtrent de Schooljeugd, mag men, tot lof der Overheid en der Schoolbestuurderen, wel getuigen, dat 'er, op geen Hooge School in ons Vaderland, beter wetten en voorzorgen plaats hebben, dan in Leiden. Ook is de verkeerung der Studeerenden en die der Stedelingen onder elkander, (schoon niet gantsch vry van mispassen, dat niet te wagten is,) in deeze onze dagen over 't geheel te pryzen: leevende zy onderling in eene minzaame verkeerung. De Aanzienlyken ont-

ontvangen hen met alle beleefdheid; en de Burger behandelt dezelve met eene gemeenzaame vriendlykheid. In één woord, een Student, van wat rang of staat ook, indien zyn gedrag en ommegang heusch zy, mag volkomen staat maaken op het hart en den haart myner Leidenaaren.

Wanneer men nu alle deeze ongeveinsde aanmerkingen, wegens de natuurlyke gemoedsneigingen der Leidenaaren; te samen neemt, kan men niet ontkennen, dat hunne algemeene lofwaardige inborst hunne byzondere gebreken verre overtreft. Men bespeurt hier eene eerlyke, eerzugtige, vriendelyke, vaderlandlievende en Godsdienstige Geneigdheid, gepaard met eene rechtschapen Hollandsche Openhartigheid, en manmoedige Lydzaamheid in tegenspoed. Geen geringe hoedanigheden zekerlyk, die aan deeze roemenswaardige en getrouwe Ingezetenen van ons geliefde Vaderland ter eere strekken. In 't midden hunner menschelyke mislagen straalt 'er steeds eene recht burgerlyke gemeenzaamheid, eene aanklevende standvastigheid, en eene gulhartige, vrolyke, genoeglyke, Zielsneiging in hunnen handel en wandel door; waar mede die van Haarlem insgelyks vry doorgaande bezielde zyn. 'Er is ook tusfchen de Inwöonders van Haarlem en Leiden nog al eene merkelyke overeenkomst; dog zo niet, of 'er zyn tevens etlyke byzonderheden, die den Haarlemmers by uitstek eigen schynen, dat in deezen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nog een kort woord van ons vordert. — De Haarlemmers zyn meerendeels niet alleen van een korter gestalte, dan de Leidenaars, gelyk reeds aangemerkt is, maar ook veelal kleener, dan de Inwoonders der overige Hollandsche Steden: dit loopt zoo sterk in 't oog, dat men, als men wil aanduiden, dat iemand niet kloek van gestalte is, gewoonlyk zegt, *hy is van Haarlemmer maat*. Ondertusfchen zyn 'er nog al eenige kloeke Menschen; dog over 't geheel zyn ze, vooral die van den middelmaatigen Burgerstand, en de Arbeidlieden, welken in de Fabrieken werken, aan den korten kant; hebbende veelal de lengte van om en aan de vyf voeten. Daar benevens vind men ze doorgaans tenger van gebeente, en bleek van gelaat; ook zien 'er de Vrouwen meestal bleekagtig, ja veelen zelfs geluwagtig, uit: en zy hebben op verre na dien bruinen opslag, en zwarte Hairlok niet, welke veelen der Leidenaaren eigen is. Dan in de zugt tot uitgelaaften vreugde, en, als ik 't zeggen mag, brooddronkenheid, staat het Haarlemsche Gemeen gelyk met dat van Leiden. Houden die Leidenaars de Boeren-Kermisfen voor hunne weelde-dagen; dit slag van Haarlemmers heeft ook zyne Vastenavonds vermaaken, zyne Hartjesdagen, zyne Paardemarkten, en vooral zyne Varkensmarkten met den Slagtyd. Zy gaan zig op zulke dagen, en 't is hun op andere tyden ook niet vreemd, niet zelden zeer te buiten in 't drin-

't drinken van Genever; dat, benevens het overtollige gebruiken van Koffy en Thee, naastdenkelyk zeer veel toebrengt tot hunne schraale gedaante. De Leidsche gemeene Man houd het daar en tegen meer met oud Luiksch of Loender Bier, waar van ten getuige strekt eene menigte van Bier- of Taphuizen, die de Leidenaars *Vaantjes* noemen; om dat ze, door het uithangen van een Vaantje of Houten Vlaggetje, veelal met Stads Wapen versierd, kenbaar zyn. Niettemin vind men de Geneverkroegen in de laatste jaaren te Leiden sterker toegenomen; en mogelyk verliezen deeze tegenwoordige Leidenaars, hier door, mede al vry zichtbaar, niet weinig van hunne oude wakkere gestalte. Hoe 't zy, dit althans is zeker, dat men, onder de Inwoonders van beide die Steden, een merkelyk onderscheid van gezond gestel bespeurt, tusfchen de geenen die vaste Spyzen en sterke Bieren gebruiken; en dezulken die zig aan den Thee- en Koffy-Pot of de Geneverfles gewennen. Dan zoo het Leidsche Gemeen hier in iets voor heeft by 't Haarlemsche; het laatste wint het aan eene andere zyde zeer verre van het eerste: te weten, in eene geschikter en zindelyker levenswyze. Men ziet te Haarlem zoo veele morsfige en slordige Menschen niet; de allerarmste is 'er gemeenlyk nog al knap, en naar zyn doen zindelyk. De verschillendheid der voornaamste Fabrieken brengt hier aan ongetwyffeld merkelyk

toe. De Haarlemmers behandelen meest rein Linnen Garen, zachte zyde, en drooge Wolle; waar tegen die van Leiden, vooral de Schrobbelaars, de Vetspinders, de Plooters, en foortgelyken, altoos zweeterige Wol en vette Oly moeten hantieren; waarom zy, besmet wordende met het geene daar ze mede omgaan, hier in natuurlyk eenigzins te verschoonen zyn. Daar by komt ook, dat de nooddrift te Haarlem nog niet tot zoo hoogen trap geklommen is, dat men 'er dit slag van uitwerkfelen zoo klaar kunne bespeuren.

Hunne geneigdheden zyn voorts in verscheiden opzichten al zeer gelyk aan die der Leidenaaren. Eene broederlyke gemeenzaamheid in de Buurten, en eene onverzettelyke verknogtheid aan hunne Geboorteplaats, is hun niet minder eigen. Men vind de Haarlemmers, by aldien niet meer, ten minste zoo nieuwsgierig, en snapagtig over elkanders bedryven, als de Leidenaars. Daar benevens zyn ze insgelyks al vry vatbaar voor fantazien en gesprekken, raakende ziekten en kwaalen: en veelligt heeft het hier wel wat meerder gronds; dewyl de tengerheid der Vrouwen genoegzaame blyken verleent van Lichaamsgestellen, die aan veelerleie kwaalen onderhevig zyn. In 't stuk van Eergierigheid en Eerlykheid zyn de Haarlemmers mede hoog te agten. Ze zyn 'er, als oude getrouwe Batavieren, sterk gesteld op het houden van hun woord; bedrog en misleiding is hier vooral niet min-

minder dan elders gedoemd; en men mag in handel en wandel doorgaans gerust vertrouwen, op iemand die onder hen ter goeder naam en faam staat; dan ik twyffel sterk, of ze niet wat verregaande karig en knibbelagtig van aart geoordeeld mogen worden. Men kan ze ook wel van geene afkeurigheid voor Vreemden in hunnen ommevang beschuldigen; dog ze zyn my egter over het geheel zoo openhartig en rondborstig niet voorgekomen, als myne Leidenaars en de Amsterdammers. 'Er heerscht, omtrent dezulken, al zeer gemeen, by de Inwoonders deezer Stad, eene zekere stilzwygende agterhoudendheid, vergezeld van eene vry sterk doorstraalende omzigtigheid, in hunnen handel: mitsgaders eene regelmaatige zoogenaamde juistheid en langzaamheid in het spreken; waar door ze hunne woorden schynen te wikken en te weegen, terwyl ze den Vreemden met het grootste geduld uithooren. Men zou dit veelligt als een wel berekend gedrag mogen aanmerken; dan veele trekken het wat te verre, en maaken hunnen ommevang hier door lastig voor eene openhartige gezelligheid, welke zulk een bedwang wraakt. Een Leidenaar, die, gelyk het meerendeel zyner Stadgenooten, tot eene losse vrolyke spotagtigheid overhelt, vereenigt zig niet gemaklyk met dat deftige der Haarlemmers; en staat verwonderd, als hy hoort, hoe ze zig, zelfs in zoogenoemde gemeenzaame gesprekken,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

toeleggen, op het gebruiken van naauwkeurige, fyne en zaaklyke uitdrukkingen. Het heerschende van dit hun karakter is, vermoedelyk, nog eenigermate een overblyffel van den ouden natuurlyken aart der Kennemers, dien eene zekere naauwgezetheid en agterhoudendheid vry eigen was. En 't is niet vreemd te denken, dat dit natuurlyke nog al wat versterkt is, door den invloed der menigte van Doopsgezinden alhier ter Stede; die in vroegere dagen, meer dan wel heden, ten uiterste gesteld waren, op eene zekere juistheid in alles, waar door ze zelfs tot het tettige, gelyk men zegt, in netheid oversloegen. Als men dit oudeigen dier Gezindheid nagaat, en tevens opmerkt, dat deeze Doopsgezinden al vroeg, gelyk nog in onze dagen, onder de vermogendste Kooplieden en sterkste Steunpilaaren van Haarlem geteld wierden; zal men dat denkbeeld niet geheel ongegrond agten. Natuurlyker wyze heeft het gedrag dier vermogende Fabriekers, welker aantal vry groot was, en waar mede men gestaag verkeerde en handelde, geen geringen invloed op veeler ommevang gehad; te meer, daar zulks niet vreemd viel by de oude geaartheid van den Landzaat; en te ligter ingang vond by de Haarlemmers, die gemeenlyk eene doorzigtige en bedaarde gemoedsneiging bezitten.

Uit hoofde deezer algemeene neiginge, die wel bestierd zeer loflyk is, zyn de
Haar-

Haarlemmers by uitneemendheid gefchikt, om alles met een ftil en bedaard oordeel ten netfte te behandelen; mitsgaders zig toe te leggen op weezenlyk nutte en geduld vorderende onderzoekingen. Van hier befpeurt men, zelfs tot in het kleinfte Winkeltje of Handwerk, alomme eene juiste regelmaatige fchikking, die den aart van een zindelyk en net Volk te kennen geeft. Wel byzonder is de gefchiktheid der Haarlemmers tot eene aanhoudende oplettenheid by uitftek blykbaar, in hunne heerfchende Liefhebbery tot Bloemen, byzonder tot Hyacinthen, Tulpen en Auriculâs. Een recht Liefhebber zal met een ongelooveryk geduld tuuren, op de speelende veranderingen van koleuren, de gedaante der bladeren, de grootte of kleente, de enkelheid of volheid van bloem, en wat dies meer zy; vooral wanneer eene nieuwe Bloem, of een Conquest, zoo als zy 't noemen, zig in vollen luister vertoont. Hy zal 'er zoo veele byzonderheden in opmerken, dat zelfs een kruidkundige, hoe bedreeven hy anders zy, in vergelyking van zoodanig iemand, als een onkundige voorkome. Dit loopt by sommigen, die meer oplettendheid dan oordeel bezitten, wel eens tot eene verregaande teuteragtigheid; en men heeft deeze Liefhebbery, in de voorige Eeuw, ten aanzien van de Tulpen, en in den aanvang der tegenwoordige, ten opzichte van de Hyacinthen, tot zulk eene buitenspoorigheid gebragt, dat 'er verschei-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den Lieden, die 'er hunne welvaard aan opofferden, door verarmd wierden. Dit bespottelyke heeft aanleiding gegeven tot het in Print brengen van den bekenden Zotskap van Flora; en men kan niet ontkennen dat de handelwyze der zoodanigen zulks verdiende; dan men moet tevens zeggen, dat deeze Bloemliefhebbery thans met gegronder kundigheden en gemaatigder behandeld word: schoon 'er nog al wat van het oude in doorstraale; ten bewyze van de bovengenoemde geschiktheid tot een aanhoudend keurig onderzoek. Buiten dit stuk van Liefhebbery, dat te Haarlem sterker dan elders anders plaats heeft, munten de Inwoonders deezer Stad ook uit, door hunnen goeden smaak voor alle beschaavende Oeffeningen. Men bespeurt hier, onder den deftigen Burgerstand, en by de Vermogenden, ten minsten eene algemeene kundigheid van verscheiden Weetenschappen, die het Vaderland of den Godsdienst betreffen: en veelen hunner verkiezen, ter uitspanninge, een bepaalder bestudeeren van die of deeze Weetenschap in 't byzonder; het zy dan de Proefondervindelyke Natuurkunde, of de Wis- en Sterrekunde, of de Historiekunde, en meer dergelyke nutte Oeffeningen. Men vindt deezen pryzenswaardigen lust tot het vermeerderen zynr kundigheden, ook wel by sommigen onzer Landsgenooten te Leiden en elders; dog ze heeft, naar myne ondervinding, nergens in onze Steden met

zoo veel bepaaldheid plaats, als te Haarlem. Elders valt de smaak van oeffening sterker op het algemeene; dan hier zyn 'er meer, die zig bestendig op een byzonderen tak toeleggen, met oogmerk om 'er in uit te munten, en zig verder te volmaaken. Tot een doorflaand blyk van deeze hunne zucht, dient bovenal, de oprigting van de bekende Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen aldaar; die, uit een aanzienlyk gezelschap deezer Stedelingen oorspronglyk, zoo door de Stadgenooten als andere Buitenleden, binnen korten tyd, zeer sterk is toegenomen: en zig heden tot dien stand gebragt vind, dat zy met recht onder de beroemde Europische Maatschappijen geteld moge worden. Een gelukkige uitflag, welke ook andere Steden in ons Vaderland, als Rotterdam en Vlisfingen, aangespoord heeft, om het voorbeeld van Haarlem, met een loflyken yver, na te volgen. Men bespeurt dus alleszins by die van Haarlem een onderzoeklievenden geest, dien ze bestendig met juistheid te werk stellen, om hunne kundigheden te beschaaven en te vermeerderen.

Wyders vertoont zig die gezetheid der Haarlemmers, van welke wy boven gewag gemaakt hebben, ook vry sterk in hunne Kleeding en Houding. 'Er heerscht onder den gemeenen Man, by de eene en andere Sexe, meerendeels eene styfheid van houding; en, hoe gering ze zyn, eene zekere zindelykheid en netheid van kleeding.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Men vind dit slag van Inwoonders zoo vlug niet in hunne bewegingen, als den gemeenen Man te Leiden; niet te min zyn ze nogtans zeer wakker en stout in hunne bedryven. De deftige Burgerstand ver- toont insgelyks veelal eene min of meer gedwongen houding, met een gemaakten ommegang; en eene staatige pragt in 't stuk van kleeding. Men kan ronduit zeggen, dat de oude Hollandsche deftigheid hier nog grootlyks plaats heeft. Men komt by geen gegoed Burger, of men bespeurt 'er, in de Kleederen en Huisfieraaden, eene weezenlyke pragt, zynde alles zeer net en van eene inwendige waarde. De vreemde Modes, schoon ze by eenige aanzienlyken, die zig wat naar den Hooffschen smaak schik- ken, voorkomen, zyn hier egter gemeenlyk nogal dermaate besnoeid, dat 'er eene gere- gelde keurigheid in te bespeuren zy. De Da- mes verkiezen, gemeenlyk, geen losse op- gemaakte vodden, maar inwendige goede Stoffen, en kostbaare Kantten, tot haaren opschik; ook is een verregaande dertele zwier, by de meesten deezer, veragtelyk: en misfchien vind men geene Stad, in wel- ke de aanzienlyke Lieden hunne pragt nog beter om en aan de paalen der deftigheid houden. Ook moet men, tot lof deezer Ingezetenen, getuigen, dat veelen hunner meerder werks maaken, van zig te kleeden met de Stoffagien van hunne Haarlemsche en onze verdere Inlandsche Fabrieken, dan zulks wel plaats heeft in andere Steden; waar

waar in 't te wenschen ware dat alle onze Landsgenooten dezulken navolgden. Men ontmoet daar benevens te Haarlem, meer dan in eenige andere Stad, veele deftige Burgerlieden in de Japon op Straat. Deeze verkiezing, welke allen Vreemden in 't oog loopt, is een eigenaartig gevolg van de neiging en de omstandigheden dier Burgeren. Over 't geheel afkecrig zynde van ledig en onnut de Stad te doorkruisen, of, gelyk men zegt, Straatslypers te zyn, zoo houden zy zig meest in huis, by hun Beroep, of aan nutte bezigheden, dat geen verdere Kleeding van hun eischt. Voorts niet veel op hebbende met eene uitwendige pragt, zoo verveelt hun de dagelyksche opschik; en zy willen des liever onbedwongen in hun Huisgewaad blyven; te meer, daar hunne zindelyke Fabrieken zulks zeer wel toelaaten; des zy, met eene kostbaare en net gemaakte Japon, zeer geschikt voor den dag komen.

Wat verder de uitspanningen der Haarlemmers betreft; gelyk ze in alles zeer geregeld leeven, zoo zyn ook hunne uitspanningen niet buitenspoorig. Ik spreek hier van den deftigen Burgerstand, en de braave Werklieden onder de minvermögenden; latende het ruwe Gemeen, dat tog overal zyne ongeregeldheden heeft, aan zyn plaats. 't Is onder hen zeer gebruikelijk, van den vroegen morgen tot in den laaten namiddag, naarstig aan zyne zaaken te zyn; de Winteravonden in gezelschap door te bren-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

brengeu; en de Zomerſche namiddagen in hunne om en aan de Stad gelegen Tuinen te flyten; het welk zy met veelen der beſte Burgeren van Leiden gemeen hebben. Een Amſterdammer of Rotterdammer heeft gewoonlyk 's morgens zyn Koffyhuis, en 's avonds zyne Krieb, of Collegie, gelyk men 't noemt, in deeze of geene Herberg; waarin braave Burgers zig onopſpraakelyk gedraagen. Te Haarlem en te Leiden heeft zulks ook nog al by ſommigen plaats, dog niet zoo algemeen als te Amſterdam en te Rotterdam. Men houd de Gezelliſchappen hier meer aan den eigen Haart; en de meeſten zoeken des Zomers hunne uitſpanningen in hunne Tuinen of Tuintjes, die by menigte in den omtrek der Stad gevonden worden; hebbende ieder, welke maar eenigzins meê kan, eene grooter of kleiner plek gronds, die hem ten Tuinvermaak ſtrekt. De Man, de Vrouw en de Kinderen, vermaaken zig hier eenvoudig, 't zy op zig zelveu, of met een goed Gezelliſchap. Een klein omtrek Lands, beplant met Vruchtboomen en Bloemen, en een klein welgeſchikt Speelhuiſje, voldoet aan 't oogmerk; om naamlyk den arbeid en de zorg voor 't dagelykſche brood, door de genoegelykheid van 't buitenleeven, in een ſtil vermaak te verpoozen. De Poortklok luid, de Tuindeur word geſlooten, en, onder den aangenaamen geur der bedauwde bladeren, 't zy van den Haarlemmer Hout of de Leidsche Buitencingels, gaat elk naar huis;

huis; en begeeft zig, na 't houden van den Avondmaalyd, ter ruste, om den arbeid met verfrischte kragten, na 't ontwaaken, vrolyk te hervatten. Wyders behooren de Haarlemmers, in 't stuk van Godsdienst, doorgaans niet onder de onagtzaamsten, maar veeleer onder de geregeldsten, en tevens ook onder de vryheidlievendsten. Het denkbeeld van Vryheid in Staat en Godsdienst word, by de meesten van den beschaafden Burgerstand, zeer wel in deszelfs weezenlyke kragt begreepen: men voed eene hartlyke eerbied voor, en eene zuivere zugt tot de handhaaving der goede Wetten; ter bewaaringe van de oude Rechten, zoo met betrekking tot de Burgerlyke Vryheid, als die van het Geweeten: 't welk men ook in genoegzaame ruimte op de deftigste Leidenaars kan overbrengen. En dus is het dat de weldenkenden, die nooit waanden, dat de Vryheid een onbeteugelden willekeurigen handel toestond, veelal de vlek uitwischen, die men dezen Stedelingen somtyds aanwryft; als bezaten zy een misnoegden geest, welke ligtlyk tot miltzugt overslaat; om dat men 'er nu en dan de uitspattende driften van 't spoorlooze Gemeen gewaar is geworden; iets, dat men ook in andere Steden, niet minder dan te Haarlem en te Leiden, ondervonden heeft. Kortom, ik durf, zonder verdenking van vleiery, onze Leidenaars en Haarlemmers onbeschroomd rekenen, onder de weldenkendste, eerlykste,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

getrouwste, en yverigste Ingezetenen van Holland, die ons Gemeenebest eere aan doen.

Wat eindelyk nu nog den Tongval der Inwoonderen deezer Steden betreft; dezelve is, in verscheiden opzichten, vry aanmerkelyk; dog zulks laat zig beter hooren dan beschryven. Met een kort woord eger, kunnen wy 'er nog van melden, dat de Leidenaars, in 't uitspreeken van de *y* en *ei* of *ey*, zoo hard in den klank van *ai* of *ay* vallen, dat ze 'er den toenaam van *Laysche Waalen* van gekreegen hebben. Aan deeze sterke uitspraak, die zeer ongevallig in 't oor van onze overige Hollanders klinkt, zyn de Leidenaars veelal te kennen: dan zulks heerscht, schoon 'er alle Ingezetenen iets van hebben, nogtans meest onder het Gemeen; dat, buiten deezen *Layschen* Tongval, verscheiden byzonderheden in de gewoone spraak heeft. 't Is, by voorbeeld, den meesten der geringe Werklieden zeer mocilyk, *Haarlem* te zeggen; en 't uitspreeken der *h*, voor eene klinkletter, schynt hun geheel bezwaarlyk te vallen. In stede van te zeggen, *onze Hendrik*, (of *Henk*) heeft te *Haarlem* een *Hoed* gekogt, is hunne taal, *onze Endrik*, (of *Enk*) *ayt te Aarmel*, (of te *Haarlmel*) een oet ekogt. By het Haarlemmer Gemeen is 'er ook iets van deeze natuur; dog het steekt minder door. De klank van *ei* of *ey* buigen zy meer op dien van *y*, dan op het Leidsche *ay*, en de *ui* valt 'er, schoon niet heel sterk, cenigzins

zins op de *oi*. Voorts komen de Haarlemmers meerendeels nader aan den Amsterdamschen, dan aan den Leidschen Tongval. Ondertusfchen hebben ze veelal iets byzonders in 't uitspreeken van 't hulpwoord *heeft*, in den voorleeden tyd. *Hy heeft gezien*, drukken zy gemeenlyk uit, *hy het*, (of *hy hebt*) *gezien*; en zoo zeggen zy ook, *wat het*, (of *hebt*) *hy gedaan?* in plaatse van, *wat heeft hy gedaan?* Dit is den Inboorlingen zoo eigen, dat men 'er een rechten Haarlemmer genoegzaam aan onderkenne. Men merke by deeze gelegenheid nog aan, dat het oudtyds te Haarlem zeer gemeen was, eene Vrouw *Buisken* of *Buisje* te noemen; van waar men, schoon die benaaming aldaar bykans versleeten zy, nog heden wel hoort spreeken van een *Haarlemmer Buisje*; welk woord KILIAAN verklaart, door *Amicus*, *Sodalis*, dat is, Vriend of Tafelgezel; dog VAN OUDENHOVEN neemt het voor een Vrouwen naam. — Laat ons nu hier mede afscheid neemen van onze Haarlemmers en Leidenaars; om vervolgens, door het Vorstlyk Haagsche Bosch trekkende, onzen Hagenaars een vriendlyk bezoek te geeven.

J. V. OUDENHOVEN,
Haarlems Wieg,
Bl. 129.

Den Haag intreedende, brengt ons de groote menigte en verscheidenheid van Vreemdelingen, die niet weinig invloed op de Landzaaten hebben, met den eersten opslag eenigermaate in verwarring; dan eene oplettende beschouwing van 't kennelyke, dat den Hagenaaren eigen is, helpt ons wel

De
Inwoonders van
'S GRAAVENHAGE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

wel dra te rechte. Dezelve doet ons inzonderheid terftond opmerken, dat 'er een zichtbaar onderscheid plaats heeft, tusfchen de Hooge Standspersonen, mitsgaders de aanzienlyke Hovelingen, en tusfchen den deftigen Burgerftand, en den gemeenen Man. Dit onderscheid geeft ons, ten minften in de uiterlyke vertooning en den ommeegang, zulk eene verfchillendheid van karakter aan de hand, dat het wel der moeite waardig zy, op deeze Standen afzonderlyk het oog te vestigen.

Wat de eerften betreft, daar omtrent moeten wy betuigen, dat de eerbied, die men aan het Hooge Gezag, en voor de zulken, die in hunne aanzienlyke posten daar toe betrekking hebben, verfchuldigd is, ons geen vryheid geeft, om derzelver karakter ten naauwkeurigfte na te gaan. Als gehoorzaame Kinderen voegt het ons, niet dan met eerbied, te fpreken van 's Lands Vaderen; en geen Hovelingen zynde, is 't onze zaak niet de geneigdheden van hun, die tot het Hofgezin behoorren, te polfen, of daar over, in alle deelen, met eene Hollandsche rondborftigheid te oordeelen. Ondertusfchen is 'er egter geen zwaarigheid, om, als rechtschapen Hollanders, het heerschende karakter onzer Staats-Mannen en dat van 't Haagsche Hofgezin, zoo als 't 'er in der daad mede gelegen is, op te geeven. Want met ter zyde ftelling van den invloed, dien de weelde en pragt van 't Hofleeven op derzelver gemoe-

moederen mogte hebben, mag, en moet men, in zuivere waarheid, zeggen, dat men, heden in deeze Eeuw, onder de aanzienlyke Perfoonen van dien eersten rang, eene doorgaande Manlyke deftigheid ontmoet; en dat onze Hollandsche Edelen, met de voornaamste Hovelingen, gemeenlyk in eene frifche en gezonde gefalte bevallig voorkomen. Daar benevens munten onze Hooge Standperfoonen gemeenlyk uit in eene Burgerlievende bereidwilligheid; waar door zy den Burger openhartig te woord ftaan; en eenen ieder, die flegts de behoorlyke eerbied in agt neemt, den vryen toegang tot hunne tegenwoordigheid verleenen; iets dat aan andere Hoven dikwerf veel moeite in heeft, en fomtyds niet, dan na een aanhoudend fmeeken, gedoogd word. Heeft 'er immer iets van die natuur in 's Hage plaats; men heeft het zekerlyk meer te wyten aan de hoogmoedige behandeling van eenige Lakeien en Livrebedienden, dan aan onze Staatsmannen zelve; dien dit flag van onheuschheden zelden recht ter oore komt. Slaan we wyders agt op het algemeene onpartydige getuigenis der Uitheemschen, wy hooren dezulken altoos met lof fpreeken, van de beleefde, voorzigtige en verftandige handelwyze onzer Staatsmannen; en zy, welken verder zien dan op de uitwendige pragt en de tooi der Kleederen, die toch den Hoven eigen is, ontdekken wel dra in hun eene innerlyke neiging tot eene waare deftigheid. En

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heeft de agterhoudendheid, de agterdocht en vleiery, die onaffcheidelyk verknogt is, aan de voorzigtige behandeling van Staatszaaken, en den vereischten oplettenden ommeegang met allerlei vreemde Gezanten en Heeren, ook hier een grooten invloed; de Vreemden getuigen egter, eenpaarig, dat zulks nergens minder huisvest, dan aan 't Haagsche Hof; en 'er althans niet meer plaats heeft, dan eene geoorlofde, ja noodzaaklyke, Staatkunde vordert. Deeze brengt te wege, dat de meeste onzer Aanzienlyksten van den Lande zeer weinig van zeggen zyn. Men ontdekt in hun, welken ingang ook voor 't overige de welleevenheid der Franschen, de leevendige spraakzaamheid der Engelschen, en de hooghartigheid der Duitschers, onder de Hovelingen hebben, een by uitstek standvastig blyk der oude Hollandfche geartheid, in hunnen bedaardlyk oplettenden geest, die hen voorzigtig doet zyn, in het antwoorden van alle voorstellingen. Ook heeft eene lange nuttelooze aanspraak minder invloeds op hen, dan een kort en zaaklyk woord. Daar benevens mag men hunne beleefdheid jegens de minderen nog wel aanmerken, als een egt bewys van hun weezenlyk Hollandsch karakter. Een Burgerman, die den Hoed afneemt, en een Edelman of Staatsperfoon beleefdlyk groet, gaat den zulken zelden voorby, of hy word op zyne beurt met eene heufche groet beantwoord. Ja 't komt my voor, zoo verre ik, nu en dan 's Graa-

ven-

venhage bezoekende, op de uiterlyke handelwyze gelet hebbe, dat onze aanzienlyke Hovelingen, waar onder men genoegzaam den bloem van den Adel onzer verëenigde Provinciën te tellen heeft, thans veel werks maaken, van eene vriendlyke behandeling omtrent den minderen Burgerstand. En misfchien is 'er geen Gewest in de Waereld, daar de Landzaaten zoo vryen toegang tot hunne Hooge Staatsperfoonen genieten, als hier te Lande: ook is 'er veelligt geen Volk bekend, dat 'er meerder op gesteld is. Men bespeurt toch overal, en byzonder in den Haag, ten overtuigelykste, eene onverzaadelyke geneigdheid der Inboorelingen, en der overige Landzaaten, om vooral zyne Doorlugtige Hoogheid, benevens deszelfs Koninglyke Gemalinne en Vorstlyke Spruiten, te beschouwen, te begroeten en te believen; aan welke minzaame neiging het Hof ook, met alle gulhartigheid, zoo veel 't geschieden kan, voldoet. Het is dus ten vollen blykbaar, dat de oude Hollandfche heuschheid hier nog heerscht; in 't midden van alle de Hoflyke gewoonten, met de daar aan verknogte gevolgen, en ondanks den invloed van allerlei Vreemden. Ook bespeurt men, hoe zeer het een en 't andere medegewerkt moge hebben, om de pragt in 't algemeen te doen steigeren, by onze voornaame Staatslieden, voor hun persoon, minder uitwendige pragt in de Kleeding, en den uiterlyken omflag, dan wel by die van minderen rang, en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie
*Dichtlie-
vende
Tydkor-
tingen*,
H. Deel.

niet zelden by de van hun afhankelijkke Bedienden. Men mag zig gevolgelyk, ten hunnen opzichte, wel houden, aan 't gezegde van mynen Stadgenoot, den keurigen Dichter SNAKENBURG; die zig, in 't midden deezer Eeuwe leevende, over dit onderwerp aldus liet hooren:

Nog vindt m' 'er, Klorimeen,

Die zich in al hun daden

Alleenig schikken naar het richtsnoer van de reen.

Men vindt nog (overal) oprechte Batavieren;

Die, in het hedendaags gewaad,

Zich echter houden aan de deftige manieren

Van dien alouden Staat.

Men vindt nog Vaders, die, tot lesfen aan hun Zoonen,

't Volmaakte voorbeeld van hun eigen wandel toonen.

Men vindt noch Zonen, die, op 's Vaders tred,

Het weldoen achten voor hun eerste en grootste wct.

Wat nu verder den deftigen Haagfchen Burgerftand betreft; men befchouwt denzelven, gelyk ook veelal dien van onze andere Steden, doorgaans wat al te oppervlakkig; daarover oordeelende uit dezulken die ons in 't voorbygaan meest voorkomen. Zulke befchouwers flaan in den Haag het oog gemeenlyk op de Hooffche Bedienden, en vooral op die geenen, welken zy op Straat of in de Logementen ontmoeten; zonder eene gemeenzaame verkeering met de Bur-

ge-

gery zelve te hebben; waar uit dikwerf verkeerde beschryvingen van 't karakter der Hagenaars ontstaan. Wanneer men gemeenzaam onder hen verkeert, ontdekt men wel dra, dat het aanzienlyke Lichaam der Haagfche Burgerye, niet tegenstaande den invloed der Vreemdelingen en der Militairen, zoo onvervalscht in den ouden en echten stand blyft, als men elders eene Burgery vind; houdende de aanzienlykfte, egte en rechte Hagenaars zig meestal eenigzins afgefcheiden, zoo wel van de zeer hooge Perfoonaadjen, als van de mindere Gemeente.

Raakende hunne uiterlyke Gestalte, moct men zeggen, dat de Hagenaars in geen deele onder de geringften van ons Vaderland te tellen zyn. De jaarlykfche optogt of paradeering der Haagfche Burgerye ver- toont ons althans een aantal van frifche, flukfche, welgemaakte Mannen. En de Vrouwlyke Sexe heeft hier meerendeels gantsch geen ongevallig voorkomen; allcenlyk zy 't my geoorlofd te zeggen, dat ze veel al wat bleek van verw en week van geftel zyn; 't welk men inzonderheid by de mindere Gemeente veelvuldig befpeurt. Ook ziet men in 't geheel, onder het Gemeen, op verre na zoo veel gezonde Gefellen niet, als onder den middelbaaren en deftigen Burgerftand: ja 't fchynt my toe, dat men hier, zoo men ergens agt wil slaan op gebreklyke perfoonen, ten minften onder het gemeene Volk, vry veel verminkte Menfchen ontmoet. En

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

wy hebben ons hier over niet zeer te verwonderen, als we het groote aantal van verminkte Soldaaten, en oude Krygers, welken hier huisvesten, nagaan; en daar benevens in opmerking neemen, de sobere, ruwe en morsfige levenswyze der Soldaaten, die veelal in 's Hage gehuwd zyn; en niet zelden, door de ongebondenheid hunner driften met de Sexe, wanvormige Schepfels veroorzaaken. Dog vooral speelt hier het gebruik van sobere Spyzen, met een morsig leeven, en eene onagtzaame huis-houding, in dit geval, eene groote rol; gelyk wy dit onder den gemeenen Man der Stad Leiden ook reeds opgemerkt hebben. De Ontleed- en Artzenykunde moge, op het stuk van misvorming, eenige gewigtige redenen aanvoeren, wy stemmen 'er volkomen in; dan gelooven tevens voor vast, dat het gebruik van onguure Spyzen door de Moeder, gevoegd by de onagtzaamheid op haare lichaamen, zeer veel doet tot het voortbrengen van ongezone Kinderen. Hier by komen dan nog de aankleevende Ziekten der Ouderen, die haaren invloed hebben op het Gebeente, de Zenuwen en Aderen der Zuigelingen; welken de gevolgen van de Weedommen der Ouderen, in hunne geboorte, mede brengen: een gebrek, dat, naar alle waarfchynlykheid, onder het mindere Gemeen, maar al te dikwils plaats heeft.

Slaan we verder het oog op de natuurlyke geneigheden der Hagenaars, dan ver-
toont

toont 'er zig voor ons een niet min merkelyk onderscheid, tusfchen den deftigen Burgerftand en het gemeene Volk. Naar 't my voorkomt heeft men de eerstgenoemden volkomen vry te fpreken, van dien opvliedenden aart, welke by de laaftten veelal heerscht. Het Haagsche Gemeen is een zeer ftout, en, als ik 't zeggen mag, weifelend Volk. Hunne veelvuldige ftoute, driftige handelingen en vegtpartyen, in een voortvaarenden toorn, en daadlyke wraakneeming, getuigen dit ten overvloede. En ik meen zeer wel te weten, dat een Amfterdamsche of Rotterdamsche onderneemende Kaerel nergens, met meerder fchroom, zyne anders ftoute voorvegingen durft onderneemen, dan hier; dewyl een Haagsche Knaap, die de Waereld, zoo als men zegt, gezien heeft, niemand vreest, en onbefuisd in het grootfte gevaar loopt; dat voor eene natuurlyke uitwerking van den invloed der Soldaaten gehouden mag worden. Ook is 't over bekend, dat het Regiment Hollandsche Guardes, 't welk meest uit Hagenaars bestaat, de ftoutfte en wakkerfte Soldaaten uitlevert. Aan deezen invloed is 't mede toe te fchryven, dat de Kinderen van 't Gemeene Volk, van der jeugd af, eene zekere ftoutmoedigheid en oorlogszugt bezitten. Gemaatigder geestgesteldheid vind men by den aanzienlyken, den middelbaaren en den deftigen Burgerftand: 'er heerscht onder dezulken wel eene neiging tot het hand-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

haaven van hun recht, en de voorrechten van hun Burgerfchap, (mogelyk alzoo rondborftig als elders;) dan een gemeenzaame ommeegang, en de eerbied voor 't geen bilyk is, ziet men 'er fteeds mede verknogt. Zy bezitten meerendeels eene zekere leevendigheit van geest, gepaard met eene vlugge lichaamsbeweeging, die hunne voortvaarende neiging ten kragtigfte te kennen geeft. Voor 't overige gaan de gulhartigheit en de gastvryheid, fchoon ze met wat veele pligtpleegingen vergezeld zyn, hier hand aan hand; en ik ken geen Hollanders, die iemand in Huis en aan Tafel beleefder onthaalen. Een Haagsch Burger is boven al erkentelyk: zoo men hem vriendlyk ontvangen, of hem eenigen dienst gedaan heeft, kan men volkomen ftaat maaken op de gulhartigfte wedervergelding. Hy zal zoodanig eenen, die hem bezoekt overal geleiden, hem alles doen zien, van alles de vereifchte opheldering geeven, ja bykans den geheelen Haag onder 't wandelen befchryven; en, zoo veel 't gefchieden kan, zyn eigen zaaken en zyn tyd opofferen, om den zulken, en zelfs een Uithemfchen, plaizier te doen. Ook ftaan de Haagfche Burgers bekend voor openhartig, zynde de vleery onder hen niet gemeen; en daar boven voor eerlyk in hunnen handel: waar mede gepaard gaat eene algemeene eergierigheit, welke een ieder bykans aanzet, om het in zynen ftand, buiten de hulp van anderen, rond te fchieten, zoo lang

lang 't maar mogelyk is. De gemeene Man brengt dit hier, even als wy van de Leidenaars gezegd hebben, wel eens tot het uiterfte; en men zal eer de flordigheid dan de openbaare armoede onder de mindere Gemeente ontmoeten. Wyders hebben de dagelyksche nieuwigheden van 't Hof, en de woeligheid der plaatse, een groot vermogen op den geest der Ingezetenen: hier door bezitten veelen eene verregaande nieuwsgierigheid; welke al dikwils tot eene soort van vermeende of voorgewende kundigheid in zaaken overflaat; willende ieder hunner byna de eerste zyn, die eenig gewichtig nieuws, betreffende de zaaken van het Hof, verhaalt. Dan deeze geneigdheid word men 't meest gewaar onder hen, die eenigen toegang of betrekking tot de Huizen van Hooge Personaadjn hebben. Uit dien hoofde schynt ieder derzulken, in de openbaare Koffyhuizen of Gezelschappen, een schrander Staatsman, of ervaren Staatkundige te zyn. Elk hunner wikt en weegt de plans van allerlei ondernemingen, het zy van oorlog of vrede, in Europa; drukt 'er zig met ernst en vuur over uit, en brengt, naar zyne wyze van denken, nog al eene gegronde redeneering ter staavinge van zyn gevoelen te berde. Met dit alles zyn ze nogtans zeer omzigtig in 't spreken over zaaken van belang; hoewel vrymoedig en Vaderlandlievend, over alles wat het welwezen van 't Vaderland raakt. Men bespeurt ook

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ten deezen opzichte in hun nog bestendig; 't geen TEMPLE in zynen tyd reeds aanmerkte, eene zeer sterke aankleevendheid aan 't Huis van Oranje. Die zugt, welke der geheele Natie, in de dankbaare erken- tenis voor de menigvuldige diensten, door dat Vorstlyke Geslagt den Lande beweezen, eigen is, heeft hier by uitstek plaats. De welvaart van zyne Doorlugtige Hoogheid, deszelfs Koninglyke Gemalinne, en Vorstlyke Kinderen, is een hoofdonderwerp hunner dagelyksche nieuwsgierigheid. Voorts maaken zy, een ieder naar zyne betrekking, mede veel werks van de overige Hooge Staatsperfoonen, en vooral van der Stede Overheid, de Colonels, Kapiteins, en verdere Officiëren der Burgerye: en mogelyk zyn 'er weinig Steden in ons Land, daar de wederzydsche betrekking, tusfchen de Burger Officiëren en de Burgery, met zoo veel eensgezindheid en liefde in agt genomen word.

Wyders heerscht hier, buiten de zugt voor het Staatkundige, daar de omstandigheden der plaatse alleszins aanleiding toe geeven, eene sterke Leesgierigheid, en eene uitgebreide Onderzoeklievendheid, met betrekking tot alle beschaavende Weetenfchappen. Dit getuigen de Leesbibliotheeken, welken eerst in 's Graavenhage opgerigt zyn, ter onkostelyke voldoeninge van veeler leeslust; en bevestigen de aanzienlyke Boekwinkels, welken ter deezer Stede gevonden worden. Men vind hier
een

een aantal beminnaars van verscheiden Weetenschappen; en vooral van de Natuurlyke Historie; waarin 's Hage op zynen grooten LYONET, met het hoogste recht, mag roemen. Ook doet men hier, op het spoor der Leidenaaren, de oude zugt tot de streelende Dichtkunde, in meer dan één Genootschap, herleeven. Onder dit voortstaan en aankweeken der Weetenschappen, word verder de Godsdienst, ter deezer Stede, in geenen deele veronagtzaamd. Ondanks de losbandigheid en dartelheid van den Soldaat en 't Gemeen, straalt 'er onder de Aanzienlyken, en by de deftige Burgery, eene bestendige en bedaarde geneigdheid tot den Godsdienst door. De Leeraars worden 'er bemind, met rechtmaatige hoogagting en eerbied behandeld, en de Leeken zyn over 't geheel in 't Godsdienstige vry wel bedreeven; zelfs zyn 'er zeer veelen onder, die ten sterksten tot de ernstigste betragtingen overhellen. En 't verdient zekerlyk zyne opmerking, dat 'er, in eene Plaats van zoo veel afleiding, zulk eene regelmatige geneigdheid tot den Godsdienst gevonden word. Overeenkomstig hier mede ontdekt men by hen, als een kenmerk deezer deftige Burgerye, ook eene doorgaande beschaafdheid van Zeden. Men ontmoet 'er, 't is waar, gemeenlyk wel wat veel zwiers, die by veelen zelfs maar in 't oppervlakkige bestaat; want het is juist altyd geen Goud wat 'er blinkt. Dog die schitterendste pragt word meest gevonden

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den by de geburgerde Vreemden; een deel Fortuinzoekers, die de rol van kaal en knap speelen; en dezulken die aan de Hoflyke Huizen verkeeren; daar zoodanig een zwier, als aan 't Hofleeven eigen, eenigermate vereischt word. Wanneer men derzulker opschik gadeslaat, en te gelyk de kleding der deftige Burgeren beschouwt, zal men wel dra bevinden, dat 'er over 't geheel een merkelyk onderscheid, tusfchen deeze Pronkers en de laatstgemelden, plaats heeft. En voorts zal eene gemeenzaame verkeering genoegzaam toonen, dat hy dezulken onder hen, die nog al voor wat uiterlyken zwier zyn, het hart egter gemeenlyk niet hoogmoedig is; fchoon dit anders aan de zugt voor uiterlyke pragt zeer eigen zy. Men kan wyders onze Hagenaaars niet beschuldigen van buitenspoorigheid in drank; fchoon 'er hier en daar onder den gemeenen Man gevonden worden, die 'er niet van vry te fpreken zyn: min gunftig zou men wel ligt van veelen moeten denken, ten aanzien der Minnefluikeryen; die in 's Hage al vry fterk in zwang gaan. Dog hier tegen word by de deftige Burgers des te naauwer agt geflaagen, op de opvoeding hunner Dogteren en Zoonen. Gelyk het misbruik gelegenheid geeft tot goede Wetten, zoo heeft de verregaande Galanterie ook hier weldenkende Menfchen tot te meerdere omzigtigheid gebragt, waar door de zorg van deftige Ouderen, mitsgaders de eerbied en deugd van braave Kinderen, te fter-

sterker opgewekt is. Uit dien hoofde is eene eerlyke Haagfche Burger-Dogter dikwerf minder vatbaar voor gemaakte galante pligtpleegingen, dan een welopgevoed Meisje, in verscheiden andere Steden: men ontdekt hier eerder, dat 'er eene Slang, onder 't gras verborgen, te vermyden is, dan in eenvoudiger plaatsfen, daar men ligter verlokt word door de bloemen, waar onder zy schuilt. Onze Hagenaars komen dus in dit, gelyk in andere opzichten, over 't geheel voor als loffyke Landgenooten; die, in 't midden van alle de verleidingen eener Hofplaatse, zig tegen grove buitenspoorigheden weeten te bewaaren; en zig geagt te maaken by de Natie. Wat nu eindelyk nog hunnen Tongval betreft; dezelve klinkt gantsch niet onaangenaam; en zy zouden, indien zy hun *kik* voor *kyk*, en hun *ae* met eenige weinige lispingen wat agterwegen lieten, veelligt den zagstfen en helderklinkendsten Tongval der Hollanderen hebben. Veele Taalkundigen althans, hier op lettende, willen nog al daar heenen, dat men in den Haag en te Rotterdam het beste Hollandsch spreekt. Dan wy laten dit, als tot onze zaak niet doende, voor de Taalminnaaren over; en keeren ons verder ter beschouwinge van de Delfsche Ingezetenen.

De Inwoonders deezer Stad, die, in hunnen aart en hunne gestalte, zeer veel overeenkomst hebben, met de voorheen beschreeven Binnen-Maaslanders, en de West-

De Inwoonders van DELFT.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

West-of Delflanders, zyn zekerlyk te tellen, onder de bezadigften, burgerlykften, en in Zeden minstverbasterden onzer voornaamfte Zuid-hollandfche Stedelingen: en ieder die hen heeft leeren kennen, word bykans bewoogen, om hun den voorrang boven allen te geeven; althans ik voor myken, in onze dagen, geen bezadigder Stedelingen. De zagte en ftille Burgerlykheid, benevens de onbefprokenheid van den aanzienlyken Burgerftand, in eene geregelde leefenswyze, is hier doorflaande te befpeuren. Men ontdekt 'er een nog fteeds aanhoudenden yver, tot het handhaaven hunner Fabrieken of Platteelbakkeriyen, met welker tegenfpoed zy, door den invoer, zoo van Engelsche en Fransche, als andere vreemde Porceleinen, even als de Leidenaars met hunne Manufactuuren, te worstelen hebben. Hun befcheiden en geduldiggedrag, in deezen, is een onwraakbaar bewys van hunne lydzaame Gemoedsneiging. Dit heeft, ondanks dien tegenfpoed, by den gemeenen Man, geene de minfte moedeloofte uitwerking van uitspatting; waarin de Delvenaars hunnen ouden roem, van ftille, eerlyke en getrouwe Vaderlanders te zyn, nog heden ongefchonden bewaaren. Ook munten zy grootlyks uit in eene ongeveinsde hoogagting, niet alleen voor de vermogende Lieden, welker getal aldaar vry aanzienlyk is, maar tevens wel byzonder voor de Overheid der Stede; waar van ze altoos met de grootfte eer-

eerbied, agting en liefde spreken; dat in veele andere Steden zoo algemeen niet is. En deeze neiging der Burgerye ziet zig volkomen beantwoord, door 't verplichtende gedrag der zoodanigen. Ik heb ten dien opzichte, onder anderen, eenpaarig uit den mond der Delvenaaren, hooren getuigen, dat de Inwoonders der Stad meest altoos den voorrang hebben, boven Vreemdelingen of Uitheemsche Livreibedienden, in het bekleeden der Ampten: hoedanig eene heufche Burgerlievende behandeling, natuurlyk, eene erkentelyke Overheidsliefde te wege brengt. In hunne uitspanningen, zelfs die van den gemeenen Man, vind men eene zeer vriendlyke en gemeenzaame famenleving; veelal gelyk aan de oude gewoonte der Leidenaaren. En nademaal zig eertyds, hier, mede veele Fransche Vluchtelingen ter neder gezet hebben, zoo behouden de Delvenaars 'er ook nog iets van; dog veel minder dan die van Leiden. Wyders bezitten de Delvenaars in 't gemeen, en vooral die van den deftigen Burgerftand, eene zeer groote oplettendheid van geest, met een bestendig geduld. Dit heeft by uitstek doorgestraald in alle hunne Beoeffenaars van geleerde Weetenfchappen; welken, een ieder in zyne zaak naar de volmaaktheid streevende, met een bezadigd oordeel, en een aarhoudenden yver, tot een zeer hoogen trap gevorderd zyn. En met dit alles weet ik 'er nogtans weinigen, die schroomagtiger,
of,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

of, om zoo te fpreeken, minder hooggevoelend zyn, om zig met volle kragt in hunne zaak te doen gelden: welks tegendeel anders den Beoeffenaaren der Weetenfchappen al vry gemeen is. Of deeze byzonderheid voortfpruite uit de gefteeldheid der Stad; of uit de geregelde leevenswyze, en voortreffelyke opvoeding der Kinderen; dan of men dezelve hebbe te houden voor een overblyffel van de oude Hollandsche om-en voorzigtigheid, durf ik zoo zeker niet bepaalen, als ik het gezegde wel voor waarheid opgeeve. Veelligt zou ik dit, buiten het bewys, dat my de beroemde Delvenaars, de onvergelykelyke HUIG DE GROOT en LEEUWENHOEK, aan de hand geeven, kunnen verfterken, door my te be-roepen op verfcheiden thans nog leevende Stadgenooten; dog zulke perfoonlykheden vermydende, laaten wy 't liever hier by berusten. Nadien deeze Stedelingen voor 't overige grootlyks gelyk zyn aan de reeds befchreeven Delflanders en Binnen Maaslanders, zoo staat ons, buiten het geene wy van deezen gezegd hebben, van de Delvenaars niets meer byzonders te melden. Even zoo is 't gelegen met de Inwoonders van Schiedam, Vlaardingén, Maaslandfluis en Delftshaven. En dit heeft ook plaats ten opzichte van de kleene Zuid-hollandsche Steden, Leerdam, Asperen, Heukelom, Woudrichem, Gorcum, Vianen, Ysfelftein, Kuilenburg, Woerden, Montfoort en Oudewater. Het aanmerkelykfte,

raa-

raakende de Gestalte en Gemoedsneigingen dier Ingezetenen, hebben wy, onder de voorige beschryving der hooge Zuid-hollanders, al betrokken; te meer, om dat de meeste dier Stedelingen uit de Landlieden zelven bestaan, of daar van oorspronklyk zyn. Op eene dergelyke wyze hebben wy, onder de Gooilanders, de Inwoonders van Naarden, Muiden en Weesp genoegzaam beschreeven, des 't niet noodig zy hier op afzonderlyk staan te blyven.

Om dezelfde reden eischt ook Gouda geen breedvoerig verslag; nadien wy deszelfs Inwoonders, onder die van 't omliggende Gewest, alrede beschouwd hebben; wanneer ze ons voorgekomen zyn, als een moedig en arbeidzaam Volk; waarvan wy egter nog eenige weinige byzonderheden hebben te melden. Ze zyn over 't geheel, in de uitmuntende Burgerlykheid, gelyk te stellen aan de Delvenaars; dog komen wel wat hooghartiger voor: ook hebben zy in hunne neigingen, buiten eenige geringe eigenschappen, al vry veel overeenkomst met de Rotterdammers. Men vind deeze Stedelingen zeer gastvry, en Menschen voor de vuist; Geveinsdheid of Femelaary is 'er bykans niet te bespeuren; en eene geoorlofde vrypostigheid maakt hen ongemeen spraakzaam, waarin zy verre boven hunne Landslieden uitmunten. Onze wakere Goudenaars schynen zeer onverschillig, omtrent alles, dat geen betrekking heeft tot hunne gewoone zaaken, en eene vaste aankleefing aan hunne Wetten en

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Zie Bl. 749.

De Inwoonders van GOUDA.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vryheids Voorrechten; waarop ze dermaante gesteld zyn, dat het by 't gemeene Volk wel eens tot onbefuisdheid overflaa; van welke al te groote driftigheid het Pypemakers Volkje zekerlyk niet geheel vry te spreken is. Meerendeels zyn ze lugtig of vrolyk van geest, en niet ligt vatbaar voor kwynende droefheid: zelfs is 'er onder den aanzienlyken en deftigen Burgerstand gemeenlyk een welgesteld en vrolyk gelaat kennelyk te zien. By den minderen Burger heerscht 'er, als te Haarlem, Leiden en Delft, eene zeer gemeenzaame vriendschap en oprechtheid: ook beminnen zy, even als deezen, zeer de eenvoudige en genoeglykste uitspanningen, die de gelegenheid der omliggende Streeken hun aanbied; in welke uitspanningen het Gemeen nogtans dikwerf al vry brooddronken is. Buiten het speelen in de Kolfbaanen, welken hier juist zoo veel niet zyn als te Rotterdam en elders, is hunne grootste liefhebbery, het Visfchen met de Hengelroede, dat ze meesterlyk verstaan. Roemt men wyders Haarlem en Delft als zeer zindelyk en net; Gouda, zeker, behoeft 'er niet voor onder te doen; waarvan de ongemeen reine Straaten een genoegzaam getuigenis verleen. Ook bespeurt men in de Huizen alomme eene blinkende netheid; en de gemeene Man, zelfs de geringer Gemeente, is 'er over 't geheel gantsch niet flordig, maar al vry knap en helder over 't lyf. Voorts zyn de Goudenaars, als gezegd is, onder de wakkerste, moedigste, en tevens getrouw-

trouwste Inwoonders van de Hollandsche Steden te tellen, waarin wy ze, wat ons betreft, gerust den voorrang geeven.

Eindelyk staat ons, na dit alles, nog een kort woord te melden, raakende de Ingezeten van het oude, beroemde en voortreffelyke Dordregt, die veelal oveereenkomen, met de reeds beschreeven hooge Zuid-hollanders; van welker Gewest zy de egte en rechte Hoofdburgerszyn. Uit het beloop van eenige omstandigheden, uit den invloed der Scheepsvaart, en dien der Inwoonderen langs de Boven Maaze en Merwe, mitsgaders uit eenige weinige Dortenaars, die ik gekend heb, meen ik deeze Stedelingen te mogen rekenen, onder de stoutste en onderneemendste Bewoonders van Zuid-holland, die gantsch niet vertzaagd noch bloode zyn. In 't eerste voorkomen vind men de Dortenaars niet zeer inneemende; dog by een naderen ommegang bespeurt men wel dra hunne gulhartigheid, edelmoedigheid en milddaadigheid. Althans eenigen der Aanzienlyken, en van den deftigen Burgerstand, die ik van naby gekend heb, zyn my ten minste niet karig, noch inhaalig, maar veel eer wat al te ruimschootig voorgekomen. Hunne Kooplieden schynen zeer veel op te hebben met hunne Handelplaats; en zyn, zoo veel ik weete, gantsch niet hovaardig of overboodig in pragt. Men bespeurt 'er alleszins eene groote deftigheid, en oud Hollandschen weezenlyken zwier. De afkomst der egte oude Zuid-hollandsche Volkeren is 'er, hoe

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De
Inwoon-
ders van
DORD-
REGT.

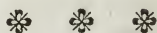
DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

oud de Stad ook zy, tot heden toe niet verbasterd; en misfchien zyn de Inwoonders van Dordregt mede al onder de minst vermengde Hollanders te tellen. De oude Hollanders, uit die Streek, en vooral de zulken, die langs de Merwe en de Maaze woonen, hebben hier bestendig den meesten invloed; en schoon eenige Fransche Vluchtelingen zig onder hen vermengd hebben, is zulks in Dordregt nogtans op verre na van zoo sterk eene uitwerking niet geweest, als in andere Steden. Verder mag men, uit de gelegenheid der Stad, die als op een Eilandje ligt, eenigermaate gissen, dat derzelve Burgers ook vry zuyver, zoo in Gestalte als Zeden, blyven. De meesten, die ik als rechte Dortenaars gekend heb, waren aan den kloeken kant; en naar 't my, nu en dan aldaar geweest zynde, voorstaat, had dit zeer algemeen plaats: ook stonden zy oudtyds al bekend voor by uitstek wakkere en kloeke Mannen; welken naam zy nog heden niet verlooren hebben. Wanneer men hunne Schippersgasten, die dagelyks te Rotterdam aan-en afvaaren, met aandagt beschouwt, ziet men, dat het frisksche, kloeke, gezonde Menschen, en, om zoo te spreken, recht oude Hollandsche Hagjes zyn; dien de moed en de wakkerheid uit de oogen itraalt. De meesten vertoonen het beeld der Gezondheid zelve; en de Dortenaars zyn, volgens de eenstemmige berigten der Geneeskundigen, een gezond bloedryk Volk. Dit getuigenis komt zeer wel overeen,

een, met de fiere gemoedsneiging die zy bezitten; uit kragt van welke men hen voor wat opvliegende en gramfteurig houd; hunne Schippersgasten en andere Arbeidslieden zyn althans by de Nabuuren vry gevreesd. Voor 't overige zyn ze bescheiden en vrolyk, ten minsten niet droefgeestig; mogelijk is de mindere Gemeente al wat dartel en onagtzaam; dog vooral niet lui of traag, en eerder sterk voortvaarende, dan aarfelende. Dit zyn de voornaamste byzonderheden, welke men ten aanzien der Dortenaars in opmerking heeft te neemen: en met het bybrengen van dezelve zullen wy onze beschouwing van de Zuid-hollandsche Stedelingen besluiten: agtende hier mede genoegzaam voldaan te hebben, aan 't geen ons Ontwerp deswegens nog schein te vereischen.

Wat verder de Noord-hollandsche Stedelingen te Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik en Purmerende woonagtig, aangaat, hier omtrent hebben wy, ten deezen opzichte, geene byzonderheden mede te deelen; dewyl het ons, in de beschryving der Noord-hollanders, in hunne verschillende Streeken, onmogelyk geweest is, buiten de Muurkringen dier Steden te blyven. Derzelve Inwoonders toch zyn over 't geheel niet zoo duidelyk van de Landlieden te onderscheiden; hunne Gestalte, Kleeding, Zeden en Gemoedsneigingen, loopen na genoeg onafscheidbaar in één. Uit dien hoofde hebben wy de Veld- en Stedelingen van Noord-holland veelal byna gelyklyk beschouwd; en

wy zouden hier althans van de laatsten niets kunnen zeggen, dat niet alrede min. of meer bygebragt is; of wy moesten staan blyven op byzonderheden, welken bepaaldlyk betrekking hebben, op eenigen hunner, die zig boven anderen naar den Zuid-hollandschen trant schikken; dat meestal de Kleeding, of het Staatkundige zou raaken: dog het eerste is van te weinig aanbelang, en 't laatste is zekerlyk buiten onze taak. Wanneer men 't algemeene hoofdkarakter dier Stedelingen nog wilde schetsen, zou men veelligt niet geheel mis hebben, wanneer men 't zelve in deezer-voege voorstelde. De Alkmaarders zyn de doorzigtigsten en bescheidensten; die van Hoorn de onderneemendsten en stoutsten; die van Enkhuizen de leevendigsten en rondborstigsten; die van Edam en Monnikendam de naarstigsten en vergenoegdsten, die van Medenblik de eenvoudigsten en oprechtsten; en eindelyk die van Purmerende de weeldrigsten, en boven de eerstgemelden geschikt naar den Landsmaak. Dan, naar 't ons voorkomt, en zoo als wy 't liefst uitdrukken, munten zy allen meerder uit in pryfelyke, dan in laakbaare eigenschappen; en men heeft hen, in 't algemeen, aan te zien, als weinig verbasterde, met egte en oprechte oude Hollandsche hoedanigheden bezielde, Vaderlanders.

Dus zien myne Leezers, die de goedheid gehad hebben, van my, in het door-
kruis-

kruisfen onzer Vaderlandfche Streeken, te vergezellen, ons tochtje ten einde; en ieder mag, t'huis gekeerd zynde, op zyn gemak alles overweegen, en zien wat hy nog verder kan opfpeuren, dat der moeite waardig is, om aan het Gemeen medege- deeld te worden. Dit Reisje, fchoon 't wat langer geduurd hebbe, dan wy in den beginne ftaat maakten, is egter, zoo wy vertrouwen, niet verveelend geweest: te minder, daar we nog al dikwerf gelegenheid gehad hebben, om het dorre onder- houd, over 't geen we fomtyds zagen, te vervrolyken, door bykomende bevalliger voorwerpen. Myne Landkaart inziende, en onzen afgeleiden weg tekenende, komt het my voor, dat wy alle de verfchillende Inwoonders dier Streeken, zoo in Zuid- als Noord-holland en West-Vriesland, genoegzaam befchouwd hebben. Verder nagaande het geen ik deswegens op het papier gebragt heb, vlei ik my met het denkbeeld, dat de Leezers, die myne aantekeningen gelieven te doorbladeren, onze Natie, in derzelver treffendfte verfcheidenheden, hier onpartydig afgefchetst zullen vinden; en dat zy nog al een aangenaam uur zullen kunnen flyten, met deeze befchouwinge onzer Landsgenooten. Het onderwerp is, zoo ver ik weete, door niemand op deeze wyze verhandeld; de uitvoering is des in die betrekking nieuw; weinigen hebben hier over bepaaldlyk gedagt; en 't ontbrak ons dienvolgens wel eens aan alleszins voldoende berigten, of eene genoegzaame kundig-
heid

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heid van fommige byzonderheden. Zyn 'er hier door eenige mislagen ingesloopen, wy verzoeken deswegens verfchooning, en hoopen, gelyk wy meermaals gezegd hebben, dat wy, zoo deeze onze Verhandeling van eenig nut en belang geagt mogte worden, niet verftooken zullen blyven van de gunftige verbeteringen en nadere ophelderingen, welken ervaren Lieden daar omtrent te berde kunnen brengen. Vermoedelyk hebben wy ons, naar den fmaak van fommigen, wat al te breed opgehouden, met het ftuk der Kleedinge en eenige byzondere Eigenschappen onzer Landzaaten; dan in 't flot van dit *Deel* hoopen wy, van 't een en 't ander, voldoende reden voor te draagen. Genoeg zy het voor tegenwoordig alleen te zeggen, hoe wy grootlyks fteunen op het gezag, dat de bekende loflyke Antwoorden van de Heeren NOZEMAN EN MARTINET, aan de Hollandfche Maatfchappye, aan deeze wyze van verhandelen geeven; en voorts gevolgd hebben de vroegere voorbeelden, die wy des aangaande by de Franschen, en andere Genootfchappen vinden. Dit nu hier mede latende berusten, zullen wy ons verder verledigen, tot het in orde fchikken onzer aanmerkingen, over de leevenswyze en natuurlyke gefteeldheid onzer Landsge-nooten; ten einde eene Verhandeling mede te deelen, raakende de natuurlyke gezonde gefteeldheid onzer Hollanders, en de Ziekten, waar aan men in ons Vaderland byzonder onderhevig is.

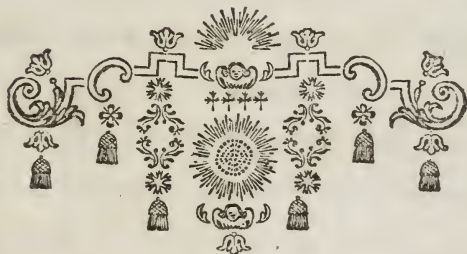
NATUURLYKE
HISTORIE
VAN
HOLLAND.

DOOR

J. LE FRANCO VAN BERKHEY. M. D.

DERDE DEELS, VIERDE STUK.

MET NOODIGE AFBEELDINGEN.

TE AMSTERDAM,
By YNTEMA en TIEBOEL.
MDCCLXXIV.

B E R I G T

V A N D E

U I T G E E V E R S.

Na het uitgeeven der twee voorgaande Stukken van dit Werk, is bestendig ons voornemen geweest, de twee laatste Stukken, waarmede dit Derde Deel beslooten wierd, vóór het afloopen van dit Jaar, beiden nog uit te geven; maar door buitengewoone bezigheden van den Heer Auteur, veroorzaakt door het aanvaarden van het Lectoraat in de Natuurlyke Historie aan 's Lands Hooge Schoole te Leiden; het opstellen en uitvoeren van eene Latynsche Inaugurale Oratie; en naderhand eene, in Nederduitsche Verzen, by gelegenheid van het Tweede Eeuwgetyde van het Beleg en Ontzet van Leiden; hebben wy ons oogmerk in deezen niet kunnen bereiken. —

BERIGT VAN DE UITGEEVERS.

Om dan evenwel aan het verlangen van onze Lezers, zo veel wy kunnen, te voldoen, zo besloot men, dit Vierde Stuk, afzonderlyk, uit te geeven; terwyl wy den Leezer kunnen verzekeren, dat met het volgende Stukje allen behoorlyken spoed gemaakt wordt, en werkelijk onder de Pers is; wanneer wy de Algemeene Tytels, enz. 'er zullen byvoegen, om dit Deel te kunnen laten binden.

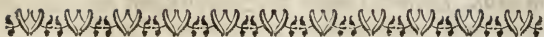
A A N D E N

B I N D E R.

De Geslagtrekening van DIRCK JONGE JAN, enz.
te plaatfen tegen over Bladz. 1170.

PLAAT VII. ————— 1198.

————— VIII. ————— 1251.

ELFDE HOOFDSTUK.

*Handelende over de Volksgewoonten, en
Landseigen Plegtigheden der HOLLAN-
DEREN: inzonderheid over dezul-
ken, die by hunne Huwelyken
plaats hebben.*

Na dat wy dus verre de Natuurlyke Ge-
stalte, den Aart en de Eigenschap-
pen der Hollanderen, van hunnen eersten
Volksoorsprong, tot op deezen tyd, voor-
gesteld; en 'er niet weinig van de Natuur-
lyke Zeden, en uitwendige Tooi onzer
Natie mede verknogt hebben; zou het be-
loop van zulk eene Volksbeschryving eeni-
germaate vorderen, dat wy ook op die
wyze hunne Burgerlyke Zeden en Gewoon-
ten beschouwden. Dit behoort zekerlyk
tot de *Natuurlyke Historie* eener Natie;
en word daarom van de Wel Eerwaarde
Heeren, NOZEMAN EN MARTINET, ook met
regt geëischt. Dan, nademaal het voor-
naamste, dat hier toe betrekking heeft, of
geheel of gedeeltlyk in andere Werken ge-
boekt staat, zo kunnen wy, om, buiten
noodzaak, niet te breedvoerig te worden,
zeer veele gewigtige onderwerpen van die
natuur gevoegelyk met stilzwygen voorby-

Voor-
naam
bedoel-
de in dit
*Hoofd-
stuk.*

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gaan, of 'er flegts met een kort woord gewag van maaken.

Wat, by voorbeeld, de Burgerlyke en Vaderlandfche Wetten betreft, 'er is mooglyk geen Volk, waar onder dezelve, door gefpitte Vernuftten, zo algemeen voor een ieder opengelegd zyn, als onder de Hollanders. En de beroemde Schriften van GROTIUS, VOET, BYNKERSHOEK EN VAN LEEUWEN, zyn alleen genoeg, om Inwoonders en Vreemden de fchrandere Wetten der Hollanderen eerbiedig te doen kennen. Begeert men wyders onderrigting, ten aanzien van de byzondere Wetten, Geregtigheden, manieren van Regtspleeging, Gewoonten en ftyl van Rechten, in deeze en geene Steden, Landfchappen, Dorpen, Diftricten en Heemraadfchappen van Holland, met de daaruit voortvloeiende Gewoonten; men kan zulks ten overvloede vinden in de vry naauwkeurige befchryvingen van dit alles, in den *Tegenwoordigen Staat van Holland*. Dat Gefchrift behelst daar benevens, met opzicht tot het ftuk van Godsdienst, de daar aan verknogte gewoonten van Kerkregeering, de beroeping van Leeraaren, de aanlegging van Kerkvergaderingen, de beftiering van Godshuizen, en wat dies meer is, een zeer naauwkeurig verflag van alles, wat daartoe betrekking heeft: en even zoo verleent het een genoegzaam uitvoerig berigt van den Koophandel, de Zeevaart, de Neeringen en Hanteeringen der Hollanderen. Nadien

nu

nu dit Boek in ieders handen is, zoo twyfel ik niet, of alle bescheiden Leezers zullen my wel willen ontflaan, van de verpligting, om op alle die zaaken van een uitgebreiden aart stil te staan; en 't my ten goede houden, dat ik de nieuwsgierigen naar dat uitmuntende Werk heenen wyze.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Alle byzonderheden van dat slag dan daar latende, behoort 'er, volgens ons inzien, alleen nog tot onze Zedekundige taak, eer dat wy overgaan tot onze Ziektkundige Verhandeling, eene beschouwing van de natuurlyke en door gewoonte eigen geworden gebruiklykheden onzer Landzaaten; die minder voorbedagtyk door anderen behandeld zyn. Ik meen zulke Gewoonten, die onaffcheidelyk van het natuurlyke be- loop des menschlyken levens zyn; of de Volksgewoonten en Landseigen Plegtighe- den der Natie, omtrent het gebooren wor- den, paaren en sterven. Deeze Gewoon- ten toch, kan men, in de Natuurlyke Historie eener Natie, zoo min overslaan, als men de Natuurlyke Huishouding der Dieren, in derzelver beschryving, agter- wege zou kunnen laten. Ten einde nu aan deeze verpligting in eene geschikte or- de te beantwoorden, zal ik een aanvang maaken, met den Huwelyken Staat onzer Hollanderen; om voorts den loop hunnes levens, in het verkrygen en opvoeden van Kinderen, tot in den Ouderdom en aan het Graf te vervolgen.

Zie
boven,
Bl. 342.

Wat den tyd van Huwen by hen aan-
Aaaa 2 gaat,

Hu-
wenstyd

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.
der HOL-
LANDE-
REN.

gaat, deeze pleeg oudtyds op een vry vasten trap van ouderdom bepaald te zyn; en het wierd, om van de oude Batavieren niet te melden, nog geen Eeuw geleeden, onder onze Natie veelal gelaakt, wannecr eene jonge Maagd voor haar twintigste jaar in den Echt trad; ook eischte men in de Jongelingen dat ze vier- of vyf-en-twintig jaaren telden. By den Adel, en in Staatlyke Huwelyken, nam men deeze bepaaling, uit byzondere inzigten, wel niet zeer in agt; dan by de Aanzienlyken en den deftigen Burgerstand hield men 'er zig vry naauwkeurig aan. Men ziet dit overtuigelyk genoeg in de overbekende Werken van den Ridder CATS, die den aart zyner Lands-en Tydsgenooten, in dit opzigt zoo klaar beschreeven heeft, dat wy 'er niet meer van behoeven te zeggen. In onze dagen is die oude deftige bepaaling onder de Stedelingen bykans buiten gebruik; en de rypheid van jaaren word weinig gade geslaagen. De Grooten en Vermogenden trouwen gemeenlyk zeer jong: eene jonge Dogter van vyftien, zestien, meest zeventien of agttien jaaren, word veelal ten Echt besteed aan een Jongeling van twintig jaaren, of even daar boven: zoo 't in ryper jaaren geschiedde, heeft men het Huwelyk doorgaans, om reden van bestaan, of hoop op eenig Ampt, uitgesteld. De Burgerstand rekt het veelyds nog wel wat langer; dan, inzigten van bestaan speelen ook hier hunne rol.

On-

Onder den Boerenftand, en by onze Landlieden, evenwel, wordt het al te jong paaren gemeenlyk afgekeurd; de kragt der jeugd en des leevens is by hun eerst de tyd van 't huwen. Men trouwt 'er daarom zeldzaam, voor dat de Knechtjes vier of vyf-en twintig, en de Meisjes een-, twee- of drie-en twintig jaaren bereikt hebben; dog verre de meeste Knaapen huwen, omtrent de agt-en twintig of dertig jaaren, met eene Wederhelft van ten minfte vier- of vyf-en twintig jaaren. De vastgestelde Wet van zoogenoemde Mondigheid heeft een grooten invloed by onze Landlieden: de zorg van Ouders en Voogden blyft tot dien tyd ongemeen naauwkeurig; en de gehoorzaamheid der Kinderen of Pupillen beantwoord 'er zeer fterk aan. 't Gebeurt wel eens dat een Meisje uit den band springt, met Ouders of Voogden, door haare ontydige Liefde, te dwingen; maar die gevallen zyn op het Land zeldzaamer dan in de Steden.

Het gaat voorts in Holland vry algemeen door, dat de meeste Huwelyken, fchoon men 'er op alle tyden van 't jaar trouwe, tegen de maand Mai, of omtrent Allerheiligen, bevestigd worden; ter oorzaake, dat de Landhuuren, Huishuuren en Dienstverbintenifen als dan eindigen. Hier door kunnen dienstbaare Perfoonen, op eene heufche wyze van Meesters en Vrouwen fcheidende, en in 't Huwelyk treedende, zig ook vervolgens in eene wooning bege-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ven: en de Landlieden de zorg voor hun Land, Vee en Have, ter broodwinninge, tevens met het juk des Huwelyks, aanvaardden.

Veelvul-
digheid
der Hu-
welyken
in HOL-
LAND.

Het getal der Huwelyksverbintenisfen in Holland is jaarlyks al zeer groot; dat een natuurlyk gevolg is van de volkrykheid des Lands. De Natuurkunde, aangefpoord door de noodwendigheid der Volkskennisfe, heeft dit aantal van Huwelyken, zoo wel als dat van Gebooren en Overleeden Perfoonen hier te Lande, geduurende deeze en de vorige Eeuw, met opmerkzaamheid beschouwd; wel byzonder om 'er eene foort van kansrekening, betreffende de Lyfrenten en dergelyken, op te vestigen. Onze Voorvaders en wakkere Staatsmannen hebben reeds hunne aandagt op dit stuk gevestigd; en ik bezit, onder eenige Papieren, nog eene naauwkeurige uitrekening van die foort; door den Raadpenfionaris JAN DE WIT, A^o. 1671, aan haar Ed. Groot Mogenden overgegeeven. Dan men heeft 'er bovenal Werk van beginnen te maaken, fints de berekeningen der Londensche en Parysche Maatschappyyen, het nut van 't opspooren der Huwelyks-, Doods-en Geboortelysten, aan den dag bragten. De voornaamften, welken zig, ten aanzien van Holland, op dit onderwerp toegeleid hebben, zyn de Heeren STRUYCK, in deszelfs *Ontdekkingen noopens den Staat van het Menschelyk Geslagt*, en KERSSEBOOM, in deszelfs *Proeven van Politike Rekeningen*.

Ook

Ook heeft men 'er, zedert eenigen tyd, in de Nieuwspapieren en Couranten jaarlyks melding van gemaakt: en nog onlangs zagen wy, onder de Verhandelingen van de *Hollandfche Maatschappy*, eene naauwkeurige opgave dier Lysten, met welberede-
neerde aanmerkingen over dezelve, wegens de Stad Alkmaar, door den met agting meermaals genoemden Heer PALUDANUS. Voorlang had ik reeds een Plan gevormd, om dit Stuk, met opzicht tot Holland, zoo volledig my doenlyk was, uit te werken; en zulks, als tot deeze *Natuurlyke Historie* behoorende, hier ter plaatse in te vlegten. Dan de ongelooflyke moeite en kosten, om dit, niet alleen van de Steden, maar ook van de Dorpen, gelyk daartoe vereischt word, te verkrygen, heeft my te rug gehouden. En welwikkende Vernuftten, daar ik mede geraadpleegd had, hebben 'er my verder van af doen zien; ter oorzaake dat 'er omtrent zulke Lysten, hoe nuttig ook in 't bepaalen van de Vrugtbaarheid, de Sterkte, en den Leeftyd van een Volk, altoos veele zaaken voorkomen, die van ontelbaare wisselvalligheden afhangen. Ook heeft men aangemerkt dat deeze naauwkeurige opneemingen thans meerendeels de Volksregeering, en de kansrekeningen van Lyfrenten of dergelyken betreffen; des eene uitgewerkte behandeling hiervan den meesten myner Leezeren, in dit Werk, verdrietig zoude vallen. Ik heb uit dien hoofde myn

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Plan laten vaaren; te meer, daar ik hoop, en niet twyfel, of het zal met 'er tyd door eene bekwaamer hand nog wel uitgevoerd worden. Om 'er evenwel iets, voor zoo verre het, kortlyk, en op goede berigten, kan gefchieden, van te melden, zal ik telkens een beknopt verflag, van 't geen hier omtrent tot myn onderwerp behoort, aan de hand geeven.

Wat ons tegenwoordig onderwerp, de Huwelyken, betreft; des aangaande kan men, vry gegrond, beweeran, dat 'er jaarlyks in Holland, naar gerade van de uitgebreidheid des Lands, meer Huwelyken geflooten worden dan in andere Gewesten van Europa. De Heer STRUYCK heeft, wegens de Dorpen in Holland, de volgende Waarneeming. „ In twee-en twintig „ Dorpen zyn geteld 25434 Menschen, „ waar onder men vond 4969 getrouwde „ paaren, en Jaarlyks zyn 'er 401 paaren „ getrouwd. Van 64 te gelyk leevende „ Menschen trouwt dan doorgaans Jaarlyks „ één paar. De Huwelyken schynen door „ malkander 12 $\frac{2}{3}$ jaaren te duuren; of van „ 62 staande Huwelyken, oud en jong „ door malkander, worden Jaarlyks 5, „ door het sterven van Man of Vrouw, ge- „ broken” (*).

De Heer SUSZMILCH (†), deeze Waarneeming

(*) STRUYCK, *Nadere Ontdekkingen*, Bl. 85.

(†) SUSZMILCH, *Goddelyke Orde*, I. D. I. St. Bl. 153.

ming bygebragt hebbende, betuigt, onder alle Lysten niet één dergelyk voorbeeld gevonden te hebben. Dat onder 64 Perfoonen jaarlyks één getrouwd Paar zou zyn, is by hem eene zoo groote afwyking van den gewoonen regel, dat het hem verdagt zoude voorkomen, indien 'er de naauwkeurigheid van den Heer STRUYCK geen borg voor stond. Het komt hem daar benevens nog al aanneemelyk voor; als hy nagaat, dat men in Holland overvloedige gelegenheid heeft, om een Huisgezin te verzorgen; hetwelk veele hinderpaalen in 't aangaan van een Huwelyk wegneemt. Ook vind hy, zyns agtens, eene voornaame oorzaak van de veelvuldigheid der Huwelyken in de Scheepsvaart, en de daar aan verknogte ongelukken; oordeelende dat hier door veele Huwelyken spoediger verbroomen, en 'er meer tweede Huwelyken, in Holland dan elders, aangegaan worden. Met dit alles egter zegt hy: „Ik „ kan dit voorbeeld van de Hollandsche „ Dorpen niet mede onder de regels be- „ trekken, en tot gepaste bewysredenen „ aanhaalen; dewyl 'er maar weinig Lan- „ den in de Waereld zyn zullen, die met „ het wel kleine, maar bloeiende en ry- „ ke Holland te vergelyken zyn zou- „ den”.

Deeze laatste aanmerking van dien keurigen Schryver, volgens welchen hier, van wegens de Volkrykheid van dit Land, eene afwyking van den gemeenen regel plaats

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heeft, is zeer regtmatig. Dog ik twyffel zeer of zyne gisfing, nopens de Scheepsvaart, wel fteek houde. Veelen onzer Ingezeetenenzyn, ik beken het, Vaarensgezellen; dog het getal der zulken, die, gelyk de Heer *SUSZMILCH* bedoelt, door een lang afzyn en het begeeven naar vreemde Landen, de Huwelykspligten niet betragten kunnen, of wier Huwelyk, door op Zee te blyven, vroegtydig gebroken word, is niet zeer groot; in vergelyking van die geenens, welken men gewoonlyk *Hollandfche Zeelieden*, of *Vaarensgezellen*, noemt. Hier onder zyn ook te tellen onze Vifchers op de Zee-Dorpen, en zulken, die zig in de Zuider-zee, en op de Maaze, met de Vifchvangst geneeren; als mede de Beurtlieden en Vragtvaarders, mitfgaders de zoodanigen, die onze Binnenwateren bevaaren. Alle deezen maaken, zoo men ruimschoots mag gisfen, ten minfte een vyfde gedeelte van onze Dorpelingen uit; en 't is zeer zeker dat 'er onder de zulken, die aan geen ongemeene gevaaren bloot gefield zyn, geen groot getal van Huwelyken ontftaan kan, door het Zee-gevaar, of het omkomen in de Scheepsvaart, en het uit dien hoofde dikwerf hertrouwen. Ik erken daar benevens, dat deeze onze Landsgenooten gewoonlyk niet lange in den ftat van Weduw of Weduenaar volharden: dan zulks is der geheele Natie vry algemeen eigen; en dit hertrouwen heeft by dezelve minder plaats dan men denkt.

Onze

Onze Vischers en Zeedorpelingen leeven tamelyk lang; en derzelve afwezigheid van hunne Vrouwen is meestentyds voor een korten wyl: ten langste duurt dezelve vier a vyf of zes Maanden voor hun die ter Walvisch- en Zoute-Vischvangste vaaren; en twee a drie Maanden voor de Gezellen der Haringvangste; welker vereend getal, by dat der overigen, niet uitnemend groot is. Wyders weet men dat de bevolking der Schepen, die zig naar de Oost- of West-Indiën begeeven, meer uit Vreemdelingen, dan uit Inboorlingen, en uit weinige Dorpelingen bestaat: mogelyk zyn 'er van de honderd geen tien Hollanders.

'Er legt des in onze Scheepsvaart geen genoegzaame grond voor de veelheid der Huwelyken by onze Dorpelingen. Men mag in tegendeel gegronder staande houden, dat de *coitus rarus*, of de speening deezer Dorpelingen, ter oorzaake van het afzyn der Mannen, ééne der redenen is van de meerdere geduurzaamheid der Huwelyken, de bykans jaarlyksche Vrugtbaarheid der Vrouwen, en het voortbrengen van sterke gezonde Kinderen, waar door het getal der Huwelyken vermeerderd word. Het komt my derhalven, (behoudens alle hoogagting voor de verdiensten van schandere berekenaars,) als vry zeker voor, dat de Huwelyken, in ons Gewest, onder gezonde en jonge Menschen, veelvuldiger en te gelyk duurzaamer zyn dan

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

dan elders. Men vind, niet tegenstaande het groote aantal der Huwelyken, zeer veele saamgehuwden van een hoogen ouderdom. Een vyf-en twintigjaarg Huwelyk is hier al vry gemeen; en een vyftigjaarg Bruiloftsfeest is onder ons niet by uitstek zeldzaam. Men kent Hollandfche Familiën, die dit verfcheiden maalen beleefd hebben: het Geflagt der VAN VINKEN en der VAN LOONEN, is deswegens beroemd; nadien het agt maalen op elkander, uit denzelfden, zo Vrouwlyken als Manlyken Stam, het Gouden Bruiloftsfeest gevierd heeft. Getuige van het Zevende Feest is het volgende Penning-Versje:

Zesmaal wel eer is 't Goude Feest
In ons Geflagt gevierd geweest.
Wy, die dat heden ook beleven,
Besluiten het getal van zeven,
En danken voor dat zeldzaam lot
Met hart en ziel den goeden God.

En, wegens het agtste daar aan volgende Gouden Bruiloftsfeest, is bovenal aanmerkelyk, dat de Bruidegom 41 jaaren oud was eer hy trouwde, en dus 91 jaaren, toen hy zyn vyftigjaargen Echt beleefde, met zyne Bruid kon zeggen:

Met een kleinzoon, en drie zoonen,
Vieren wy ons Goude Feest,
Agtmaal in 't Geflagt geweest;
't Zeldzaam Trouwlot der VAN LOONEN.

Zie v. d.
SCHELL.
Ned. Dis-
plegtigh.
I. D. Bl.
206—
210.

Voeg

Voeg hier nog by dat het Huwelyk van een Man van zestig jaaren, met een jonge Dogter van twintig jaaren, in Holland meermaals nog met gezonde Telgen be- kroond word. En schoon men de laatst- gemelde byzonderheden, als wat zeldzaams, mogte aanmerken, verleent ons egter al het bygebragte gronds genoeg, om te be- weeren, dat de meerderheid der Huwely- ken in Holland niet te zoeken is in byko- mende oorzaaken, maar in de volkrykheid des Lands, den aart en kragt van 't Volk zelve; en dat wy die, naar uitwyzen van 't volgende, wel mogen raamen, al vry aanmerkelyk te zyn.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

De Heer STRUYCK, in wiens getrouw- heid wy volkomen berusten, zegt, dat 'er in 22 Noord-Hollandsche Dorpen geteld zyn 25434 Menschen. Als wy nu, de telling van den Heer KERSEBOOM volgen- de, het getal der geregelde Dorpen en Heerlykheden, in Zuid-en Noord-Holland, op 553 bepaalen; zullen dezelve, naar evenredigheid der 22 Dorpen, ons 639318 Menschen uitleveren. Wanneer wy hier- op, met den Heer STRUYCK, stellen, dat 'er, onder het getal van 25434 Menschen gevonden worden, 4969 getrouwde Paa- ren, dan zullen, volgens die Rekening, onder de bovengemelde 639318 Menschen, ten zynen tyde geweest zyn, 124902 ge- trouwde Paaren. Dit getal is zekerlyk groot, als men de kleene uitgestrektheid van Holland in aanmerkinge neemt; maar
't word

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zie het
nevens-
gaande
Tafeltje.

't word nog zeer veel grooter, indien men 'er de Huwelyken in de Hollandsche Steden by telle, zoo als dezelve door den Heer KERSEBOOM, in zyne *Proeven van Politike Rekeningen*, opgegeeven worden. Alleenlyk heeft men hier omtrent in aanmerking te neemen, dat het getal der Huwelyken, ten platten Lande, ongelijk hooger klimt dan in de Steden; ter oorzaak dat 'er veel meer Inwoonders ten platten Lande dan in de Steden zyn; te meer, daar verscheiden Hollandsche Dorpen sommige Steden hier in evenaaren, en zelfs overtreffen.

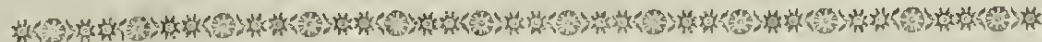
Men zal, zo wy vertrouwen, het gezegde, wegens het aantal der Huwelyken hier te Lande, naar ons bestek, genoegzaam oordeelen; en 't ons niet kwaalyk neemen, dat wy, gelyk boven aangeduid is, eene naauwkeuriger bepaaling van dit onderwerp aan eene verdere oplettende naspooing aanbeveelende, onze taak vervolgen, en nu verder het oog slaan op de gebruikelykheden der Hollandsche Natie, in 't aangaan der Huwelyken, die zoo veelvuldig onder hen plaats hebben.

Ge-
bruik-
lykhe-
den in 't
aangaan
der Hu-
welyken
in HOL-
LAND.

In 't voordraagen hier van zal 't niet noodig zyn ons uit te laten over het Vryen zelve; nadien dit in 't voorige reeds afgehandeld is. Wy kunnen derhalven hier gevoeglyk een begin maaken, met den tyd, wanneer de Minnaar zig voorstelt een Huwelyk aan te gaan; en niets heviger wenscht, dan zig openlyk te verklaren
aan

L Y S T,
VAN HET GETAL DER
H U W E L Y K E N,

In XI Steden van Holland, gedurende verscheiden Jaaren.

Steden.	Verloop van Jaaren.	Getallen der Huwelyken.	Jaarlysch gemiddeld getal.
AMSTERDAM. - -	Van Ao. 1696. tot 1737.	104288.	2220
DORDREGT. - -	Van Ao. 1700. tot 1739.	8081.	202
HAARLEM. - - -	Van Ao. 1690. tot 1739.	21910.	498
DELFT. - - - -	Van Ao. 1690. tot 1739.	7991.	182
DELFTSHAVEN. -	Van Ao. 1690. tot 1739.	1853.	42
LEYDEN. - - -	Van Ao. 1690. tot 1739.	27912.	558 $\frac{1}{4}$
GOUDA. - - - -	Van Ao. 1696. tot 1739.	7573.	172
GORNICHEM. - -	Van Ao. 1696. tot 1739.	3259.	65
SCHIEDAM. - -	Van Ao. 1700. tot 1739.	2073.	53
BRIELE. - - - -	Van Ao. 1700. tot 1739.	1770.	44
ALKMAAR. - - -	Van Ao. 1700. tot 1769.	6849.	137
		193559.	4113 $\frac{1}{4}$

aan 't voorwerp dat hem van Liefde doet branden, en aan 't welke zyne oogen meermaals eene stomme liefdetaal aangekondigd hebben. In zulk een geval voegt hy zig, naar 's Lands deftige gewoonte, by de Ouders of Voogden zyner Beminde, na ook zyne eigen Ouders of Voogden hier omtrent geraadpleegd te hebben, om derzelver toestemming tot een gemeenzaamen ommevang met haar te verzoeken. Men noemt dit in de Steden, *Acces*, en by de Boeren, *Verkeering verzoeken*; van waar ook *Verkeeren*, zelfs by de Stedelingen, meermaals *Vryen* betekent, volgens de bekende spreekwyze: *hy verkeert met of by dat Meisje*. Het toestaan dier verkeeringe is gemeenlyk de voorbode van Huwelyksfluiting; en schoon dit by de Noord-hollanders, gelyk wy gemeld hebben, niet doorgaa, 't is nogthans by de Zuid-hollanders meestal van dat gevolg; en 't Huwelyk word 'er doorgaans, weinig Weeken na dit verlof, door de Ouders of Voogden, onder eene vriendelyke maalyd, geslooten. Men bepaalt dan de Huwelyksgiften, en de redelyke Voorbedingen, of de in sommige opzichten nuttige, maar dikwerf bedriegelyke, Huwelyksche Voorwaarden: welke laatste oudtyds niet dan om wettige reden gemaakt, en als de zuivere Huwelyksliefde kwetzende, veragt wierden; dog thans maar al te veel met flinksche oogmerken gepaard gaan. De gewoone Voorbedingen der oude Hollanders

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

III O NATUURLYKE HISTORIE

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE,

ders hadden alleen betrekking op de weder-
zydsche Huwelyksgiften, en waren van
geen kragt zoo dra het Huwelyk voltrok-
ken was; dewyl dan alles den Getrouwden
gemeen wierd. Vaste bepaalingen hier om-
trent hadden slegts plaats in Huwelyken
van Staat, of die de belangen van het Volk
betroffen; in welke gevallen zelfs mindere
omstandigheden wetlyk geregeld waren.
Dus mogten zelfs Prinzen, Graaven en
Vryheeren, tot eene Huwelyks-Morgen-
gifte niet meer geeven dan de waarde van
100 Marck; der Fursten Dienstmannen
niet boven de 5 Marck; anderen niet meer
dan een best Paard; een eigen Ridder niet
meer dan een Os, en zoo vervolgens naar
minder rang. En dit alles geschiedde eer,
om den Man in zyne bezittingen te hand-
haaven, dan om zig, op voorwaarden van
Geld, onder het Vrouwlyke gezag te bren-
gen. Ter bescheiden bepaalinge nu van
zulke Huwelyksgiften werd 'er eene gezette
byéénkomst der Bloedverwanten aangeleid;
die, na dat men omtrent de Voorbedin-
gen overeengekomen was, met eene Vrien-
denmaaltyd beslooten werd. Dit gebruik,
dat ook nog heden stand houd, hebben on-
ze Voorouders veelligt overgenomen van
de Romeinen, by welken de Ouders van
de Bruid, na de getroffen voorbedingen,
gemeenlyk een Huwelyksfluitmaal ga-
ven (*) En op deeze byéénkomst volgde
dan

Zie AL-
KEMADE,
Hollands
Tiende-
recht,
I. Deel.
Cap. XII.

(*) Zie ROSINI, *Antiq. Rom.* L. V. Cap. XXXVII.
en

dan weldra de plegtige Ondertrouw; die in vroegere dagen flegts onder de wederzydsche Familie gefchiedde, dog in laater tyd door de openbaare Wet bekrachtigd moest worden, gelyk ook nu de gewoonte is.

Wanneer men deezen tyd van plegtige Ondertrouw vastgesteld heeft, maakt men zulks, naar ieders rang, met min of meer staatlykheid, by monde of by brieven, aan de Naastbestaanden of Vrienden bekend. En de bestemde tyd daar zynde, gaat het Paar ter Ondertrouw, vergezeld van toestemmende Ouders, Voogden of Getuigen, naar den eisch der Wetten. De Bruid word gemeenlyk door haare Moeder, en de Bruidgom door zyn' Vader geleid; by mangel hier van verzoekt men de Voogden en Nabestaanden, of verkiest een' Vriend en eene Vriendin tot getuigen. Zy begeeven zig dus, (naar ieders goedvinden, met meer of minder statie,) in de Steden, naar het Raadhuis, en ten platten Lande naar de Secretarye, of ook wel naar een der Predikanten van de Publieke Kerk. Ter behoorlyker plaatse gekomen zynde, worden zy

en BRISSON, *Selecta ex Jur. Civ. Ant.* p. 532. Ook schynt dit gebruik al zeer oud te zyn; men vind 'er reeds eenig voetspoor van in 't Huwelyksluitmaal, dat LABAN gaf, toen hy zyne toestemming tot het Huwelyk van REBECCA met ISAAC, aan ABRAHAMS Knecht, verleend had. Gen. XXIV: 32-54.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zy, door de daartoe bevoegde Heeren, na de vereischte ondervraagingen, volgens 's Lands Wetten, in Ondertrouw aangenomen; waarop men hen als Bruid en Bruidgom begroet. Deeze plegtigheid heet *ten Ondertrouw* of *ten Aantekenen gaan*; dog het onderscheid van plaatsfen, daar zulks geschied, heeft ook aanleiding gegeven tot de spreekwyzen van *op het Stadhuis, voor Commisfarisfen, voor den Baljuw en Secretaris, of by den Dominé te gaan*. Te Amsterdam noemt men het wel byzonder *voor de Roode Deur gaan*; om dat de Heeren Commisfarisfen van Huwelykszaaken aldaar, oudtyds, vergaderden in een Vertrek in de Oude Kerk, dat met eene rood geschilderde deur geslooten was (*).

Op deeze Ondertrouw volgt de openbaare afkondiging in een der Kerken van den heerschenden Godsdienst, voor hun, die tot denzelven behooren; dog voor zulken, die van eene andere Gezintheid zyn, geschied dit op het Raadhuis; ten einde een ieder, die eenige verbintenis met één der Ondertrouwden, of een anderen grond van tegenspraak, mogte hebben, zyn recht kunne doen gelden. Dit noemt men *de Geboden stuiten*, gelyk men het afkondigen *het gaan der Geboden* heet; en van zulk een Paar zegt, dat het *onder Geboden staat*. Die afkondiging geschied gewoonlyk drie Zon-
da-

(*) Zie J. WAGENAAR, *Befchr. van Amsterdam*, II. Deel, Bl. 96. in Fol.

dagen agter elkander; en 't Paar heeft dus, gelyk men zegt, drie Proclamatien of Geboden; na welker afkondiging de Trouw vervolgens voltrokken word. Dan, by noodige gevallen, als 'er gewigtige reden voor zyn, vergunt de Overigheid, op een heusch verzoek, wel eens eene spoediger voltrekking van 't Huwelyk. — Alle deeze gebruiklykheden zyn over bekend; dog de orde der zaaken eischte eene beknopte melding van dezelve; en ik vlei my nu vervolgens nog wel iets te zullen mededeelen, dat veeler nieuwsgierigheid meer voldoening zal geeven. Het gewaagen van de duuring der drie Huwelyks Geboden naamlyk, leid ons thans tot het beschouwen der Plegtigheden, die in dat tydsverloop plaats hebben. Dezelve zyn by onze Natie, en vooral by onze Landlieden, vry aanmerkelyk. Men vind hier omtrent verscheide oude gebruiken, of daarvan ontleende gewoonten, die der aantekeninge wel waardig, en niet algemeen bekend zyn; hetwelk my beweegt, om die plegtigheden, byzonder van onze Landlieden, ter deezer gelegenheid, voor te draagen.

Wanneer een jong Paar Bruid en Bruidgom word, is het eene algemeene gewoonte elkander wederzyds een geschenk te doen, of iets, als men zegt, op Trouw te geeven. De Trouwgifte der oude Batavien bestond in een paar gekoppelde Ossen, en een opgetuigd Paard; om te kennen te geeven, dat zy een jok van gemeen-

TACIT.
de Mor.
Germ.
Cap.
XVIII.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zaamheid aangongen, en onderling, lydzaam en kloekmoedig, in vrede en oorlog, in allerlei arbeid en gevaar, wilden deelen. Een zinnebeeld, inzonderheid dat der gekoppelde Ossen, 't welk men naderhand, by veele Volkeren, voor ene juiste schildery van het Huwelyk gehouden heeft. By eenigen onzer oude Landzaaten was 't, en 't is vermoedelyk ook hier en daar nog by sommigen onzer tegenwoordige Ingezeten, in gebruik, dat men een Penning dwars doorzaagde; waarvan ieder der verloofden een stuk behield. Dezelve wierd op zoodanig eene wyze doorgezaagd, dat elk stuk nimmer met het stuk van een anderen Penning volkomen konde sluiten; des de wederhelft volstrekt die der Gelieven moeste zyn. Men maakte ze meestal uit oude Penningen met twee hoofden: en my valt nog in, zulke doorgezaagde Ducatonnen met twee hoofden gezien te hebben. Ook zyn my wel geschroefde Bruilofts-Penningen voorgekomen; die, van binnen hol zynde, als eene Doos op elkander flooten, en waarschynlyk tot dit zelfde oogmerk dienden. Dit gebruik schynt my mede van Romeinschen oorsprong; om dat men, nu en dan, zeer oude dusdanige tweehoofdige Penningen, overdwars doormidden gezaagd of gevyld, en aan ketentjes hangende, hier te Lande gevonden heeft. Daar benevens weet men dat onze Voorouders, en die gewoonte begint weder te herleeven, somtyds Ringen lieten maaken, welken uit
twee

twee opéén sluitende hoepjes bestonden, die met eene zekere kunstgreep los of vast gemaakt wierden. Ieder der Verloofden pronkte met de helft van zulken Ring, tot dat de trouw voltrokken was; en vervolgens droeg de Vrouw die beide inéén sluitende Ringen altoos, of aan haar middelvinger, of, en wel meest, aan den rechter Duim, als een zegel der Rechterhand. En hier uit heeft men het gebruik der Hoep-en Duim-Ringen af te leiden. In latere dagen, en nog heden, bestaat dit geschenk, vooral by de Roomschegezinde Hollanders, in een Gouden Ring, die de Bruidegom aan de Bruid vereert, zelfs wel lang voor dat ze aangetekend worden. Deezen Ring draagt zy aan haare linkerhand, tot op den Trouwdag; wanneer dezelve plegtig aan de rechterhand gestookt word. Hier mede word de Trouw, welke tot op dien tyd, door het wederchenken van den Ring, nog afgebroken kon worden, voor onverbreekbaar gehouden. En van daar is het, dat alle de getrouwde Vrouwen den Ring aan de Rechter-, en de Vrysters dien aan de Linkerhand draagen. De Bruidegom ontvangt mede van de Bruid een diergelyken Ring, of eenig ander geschenk; dog hy blyft den Ring, (wat dit onderscheid betekent kan ik niet raaden,) zelfs getrouwd zynde, nog aan de Linkerhand draagen. Dit gebruik, zo gemeen ten platten Lande, is in de Steden grootlyks afgenomen; de masive Gouden Ringen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hebben 'er veelal plaats geruimd voor minwaardige Galanterien van Pinsbek, of Fransch Goud en Engelsch Zilver. Dan, by deftige en vermogende Familiën, of onder aanzienlyke Burgers, zyn de Geschenken van schoone Edelgesteenten, Oorliëten, Ringen en Borstfieraaden, nog zeer gewoon. Men maakt ook in onze dagen, als of de goede trouw haare kragt verloorren hadde, schriftlyke Verbintenissen, daar onze Voorvaders niet om dagten. In navolging hiervan schryven veelen der Landlieden mede het eene of andere Briefje; waartoe zy zig wel eens, als ware 't met Inkt niet kragtig genoeg, van hun bloed bedienen, schryvende daar mede in de eene of andere konstige Figuur, en veelal in die van een Hart. Dit zweemt eenigzins naar de gewoonte der Indiaanen, die hun Huwelyk, door het wonden van de Armen, of het drinken van hun Bloed, bevestigen. Dan wat doet de Liefde niet? Verstandige overweegingen zyn dikwils niet bestand tegen Minnedweeperyen.

Zo dra de Ondertrouw van een jeugdig Paar in een Dorp bekend is, heeft het de gelukwenschingen der jonge Lieden af te wagten. Op den eersten Zondag, na den Kerktyd, spreken Knechtjes en Meisjes elkander af; zy gaan gezamentlyk naar het Huis van de Bruid; werwaards de jonge Dogters, door de naaste Buurmeisjes geleid, en niet lang daar na door de Knechtjes gevolgd worden. De Bruid schenkt aan de

eer-

eerften" een kopje Thee, en de Bruidegom onthaalt de laatsten, naar zyn vermogen, met Bier of Wyn: gemeenlyk geeft hy aan dit Gezelschap, dat niet lang vertoeft, een Geschenk in Geld; 't welk een der naaste Gebuuren, of der kundigsten ontvangt. De blyde Jeugd beraamt vervolgens hoe en waar dit Geld te verteeren; en laat de verdere bestelling aan eenige Knechtjes en Meisjes over, die veelal in eene naastgelegen Herberg, de noodige schikking tot het *Vetje*, gelyk zy 't noemen, maaken. Een halfvat Bier, benevens Kaas en Brood, is 't gemeene onthaal; dog by ruimer gifte schaft men ook wel Visch, of Vleesch, en Ham, benevens Wyn; maar men dekt geen Tafel, om kwanswyze niet aan te gaan tegen de oude Keuren; welken alle zoodanige gezette Maaltyden verboden, of in verscheiden byzonderheden zeer stipt bepaald hebben (*). Op den vastgestelden Teer-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

(*) Men heeft hier te Lande verscheiden Keuren, die geschikt zyn, om de kostlykheid en pragt in 't houden van Gastmaalen te beteugelen; 't zy dat dezelve by gelegenheid van Huwen, Gebooren worden of Sterven, voorvallen. Die deeze Keuren begeert na te gaan, kan ze ten overvloede vinden, in de bekende Verzameling van *Nederlands Displegtigheden*; welken genoegzaam alle Liefhebbers onzer Vaderlandsche Historie bezitten; waarom ik het niet noodig agt dezelve hier of vervolgens altoos te berde te brengen. Alleen wil ik den oplettenden nog wel in bedenking geeven; of men niet zou mogen gissen, dat deeze Keuren, die meestal ook het getal der Gasten bepaalen, tevens

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Teerdag komt dit Gezelschap, ter bedoel-
der plaatse, byéén; elk vind 'er zyn Lief,
volgens afspraak, of hy kiest 'er een uit
den hoop. Men voegt zig, na eenige vro-
lyke kouteryen, speelen of zingen, aan
Tafel; en 't komt veelal zeer wel, dat 'er
eene ongedekte Tafel is; alzo die vrolyke
Boertjes eene geregelde Tafel wel dra in
wanorde zouden brengen. Met den aan-
vang heeft hy, die het bestuur van 't Vetje
heeft, nog wel iets te zeggen; maar het
duurt, onder het leegen van de Fles, niet
lang, of elk houd zig even geregtigd tot
den Disch; en 't gaat 'er dan zelden recht
bescheiden toe. Als de Schotels en Fles-
sen geleegd zyn, dat al vry spoedig ge-
schied, beginnen ze te zingen en te sprin-
gen; en als het geschonken geld dus ver-
teerd is, komt hy, die eene goede Beurs
heeft,

het staatkundige oogmerk hadden, om veele samen-
rottingen tot muitery en oproer te meerder voor te
komen? Van die natuur is, onder veele anderen,
tot een voorbeeld, de Keure van Baljuw en Welge-
boren Mannen van Rhyndland, op den 12. July 1575.
In dezelve wordt gekeurd en vastgesteld: „ Dat
„ niemand vermogt eenige vergadering of samen-
„ komst binnen zynen huize te maken, of houden,
„ 't zy onder den naam van Kindermaaltyden, Brui-
„ loften, Doodmaaltyden, Kermisfen, of eenige
„ dergelyke Feesten of Maaltyden, om eenige
„ vrienden of vreemden chier aan te doen, daar op
„ eenen tyd meer dan 12 Perfoonen by den anderen
„ zouden zyn, behalven het Huisgezin, ten zy met
„ voorgaande consent van den Officier van de
„ plaats”. Zie *Keuren van 't Baljuwſchap Rhyndland*.
Bladz. 487, enz.

heeft, voor aan. Elk houd dan zyn eigen gelag, 't zy in Wyn, Bier of Brandewyn met Suiker. De Geest word hier mede leevendiger, de Keel gladder, en de Beenen vlugger; men danst, en is den geheelen nacht door vrolyk. De Bruid en Bruidgom, zoo ze niet van een laagten stand zyn, wonen dit Feest niet by; zy komen wel eens ter loops in 't Gezelschap, om de juichende gelukwensching te ontvangen, en drinken 'er eene teug, of zingen en springen een poosje mede; doch ze verwyderen zig wel dra stilletjes, en laten de Gasten in volle vreugd. Dit alles heeft by uitstek plaats by 't huwen van jonge en nooit getrouwde Persoonen; ook is 't nog al gebruikelyk, als jonge Weduwen of Weduwnaars een tweede Huwelyk aangaan; dog dan komen 'er mede gehuwde Persoonen op het Vetje; maar in geval van bejaarde Huwelyken, heeft men doorgaans alleen een vriendlyk Buurbezoek.

Voor 't overige heeft men, geduurende het tydsverloop der Huwelyksgeboden, zoo ten platten Lande, als in de Steden, buiten de zoogenoemde Gebodemaalen, welken hier en daar nog gebruikelyk zyn, ook herhaalde bezoeken by de Wederzydsche Familiën, om de onderlinge genegenheid te betuigen, tusfchen welken het ondertrouwe Paar ook wel eens een Gastmaal of Voorbruijloft geeft aan de Nabestaanden, en goede Kennissen, met welken zy gemeenzaam verkeerdt hebben. En by dit al-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gemeene komen nog al eenige byzonderheden, die wy niet wel met stilzwygen voorby kunnen gaan; als daar is het maaken van Eerepoorten, Bruiloftskroonen, en dergelyken.

Het opregten van Eerepoorten geschied gewoonlyk voor de Ambagtsheeren, Baljuwen, Secretarissen, Predikanten, en andere staatlyke Lieden. Onze Dorpelingen, en vooral de Roomschegezinden, die het versieren hunner Autaaren en Kerken gewoon zyn; vind men daarin ongemeen handig; en de Noord-hollanders, zoo de ondervinding my niet bedriegt, munten 'er boven allen in uit. Het komt my voor dat de Noord-hollanders, die zoo veel ophebben met hunne Speelhuizen zeer zindelyk te maaken, en door hunne Hout-Zaagmoolens allerlei Latwerk by de hand hebben, door de gewoonte 'er by uitstek in ervaren zyn; dat hunne Buitenplaatsen en Tuinen ten klaarste toonen. Nooit stond ik, om dit in 't voorbygaan te melden, meer verzet over hunlieder konst en smaak in dit opzicht, dan by de laatste komst van zyne Hoogheid, ter Stede Purmerende. De geheele Stad was een Lustpriëel; de konstige Eerenpoorten, bestaande uit Palm en Bloemen, aan Latwerk gevlogten, en de groene Slingers, die men kruiswyze, van huis tot huis, dwars over de Straaten, welken met Palm bestrooid waren, gevlogten had, maakten, dat men eer onder een doorgaanden Berceau, of eene Gaandery van vrolyk groen,

groen, dan in eene Stad, scheene te wandelen.

Wat nu verder het vlegten der Bruiloftskroonen, die men somtyds aan de Huizen, of ook wel in de Bruiloftskamer hangt, aangaat, dat ook by de Huwelyken van aanzienlyke Burgers plaats heeft, dit is veelal het werk der Speelnooten; dog in gevallen van plegtige inhaalingen en staatlyke Bruiloften word zulks door het geheele Kerspel verrigt. Deeze Kroonen bestaan gemeenlyk uit twee halve Hoepeltjes, die kruiswyze over een geheel Hoepeltje gespannen, te samen verknogt, en met Palm, benevens Roozen of andere Bloemen, naar de tyd geeft, omvlogten worden. Men strikt 'er voorts Waiertjes van gecoleurd Papier, en Vlaggen van Klatergoud aan. Midden in de Kroon hangen de door één geflingerde of enkele naamen der Gelieven; ook wel Cupidootjes, en twee veréénigde Harten of Rechtheranden; en somwylen hegt men 'er een Wiegje of ander tuig, dat op de Luurmand zinspeelt, in; wanneer 'er geen kwaadaartige schertzery te dugten staat. Deeze toch heeft onder de Landlieden ook wel eens plaats. Als de Bruid of Bruidegom zig te vooren vergreepen hebben, of als 'er wat jongs voor den tyd gekomen is, zyn de Spotters al gaauw op de been, om eene Kroon van gekapt Stroo, of Strooien Poppen, hier of daar aan 't Huis te hangen; gelyk men ook somtyds, in de Steden, op derzulker Stoepen gehakt

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

hakt Stroo werpt. Is de Bruid of Bruidgom een der Dorpelingen ontvryd, dan stroot men Gras, Stroo, of Zand, langs den weg, van het eene tot het andere Huis. En soortgelyke schertseryen gaan onder onze Landlieden veelvuldig in zwang.

Dan laat ons, hiervan aftappende, de zoete Bruid haar Suiker zien omdeelen. Het is naamlyk eene algemeene gewoonte onzer Dorpelingen, (en die 't niet doet opent de kakelende monden der snappende Buurwyven,) de Buurkinderen, in dien tyd, te gedenken. Sommigen verzoeken de Kinderen aan Huis, en onthaalen dezelve op Chocolaad, Saliemelk, Koek en Suiker; dog anderen deelen een Papier met Suiker rond. Zoo was men ook oudtyds in de Steden gewoon, houten vierkante Doozen, met groene strikjes versierd, en met allerlei Suikergoed vervuld, om te deelen. Dit gebruik is thans genoegzaam afgeloopen; egter ziet men 'er nog eenige overblyffels van in het uitdeelen van Hypocras, of gecaneelden Wyn, in met Lintjes versierde Matte Flesfen. Deeze zoogenaamde Bruidstraanen bestaan, by ons Landvolk, uit Brandewyn, of ook wel Rooden Wyn met Suiker; waarop de naaste Buurvrouwen genoodigd worden; die, by mangel hiervan, de Bruid *eene goore Bruid* noemen, en aan dezelve een treurig Huwelyk voorfpellen.

Onder des nadert de Trouwdag; en men schikt zig, een dag of twee voor denzelven,
tot

tot het Palmknoopen. De Speelnooten en de Naastbestaanden komen dan byéén, om de Bruiloftstafel met Palm, Loovertjes en Bloemen te versieren. Men knoopt den Maagdepalm, door zyne slingeragtige lange takjes, best hier toe geschikt, verzilverd en verguld, aan één, en slingert denzelven, festoenswyze, op den Tafel, om de Kandelaars, Kannen en Glazen. Nog somtyds, dog minder dan voorheen, bedient men zig ook van deeze Palmflingers, ter oppronkinge van een groot stuk Linnen, het *Bruiloftskleed* genoemd; dat met Palm, benevens Gouden en Zilveren Lovers en Bloemen, versierd, aan den Wand gehegt is, ter plaatse daar de Bruid en Bruidegom aan 'Tafel zullen zitten; hebbende dan veelal de opgemelde Bruiloftskroon boven het hoofd hangen. Voorts word de 'Tafel ook met Loovertjes bestrooid; men vouwt de Servetten netjes, besteekt ze met Bloemen, en tekent dezelve met de vergulde Naamen der Gasten, of steekt 'er Naambriefjes, met daartoe vervaardigde Printjes, in, die meermaals in de gedaante van een Hart gesneeden zyn. Gewoonlyk worden de Gebuuren, met derzelve Kinderen, verzogt, om deeze opgeschikte Bruiloftstafel te zien. De Bruiloftstafel dus versierd hebbende, denkt men om de Strooimande op te schikken, met Palm en Lovers, en somtyds ook met eenig Suikergoed te voorzien. Oudtyds maakte men veel werks van eene konstig versierde Strooimande, die by den

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den Burgerftand nog in gebruik is; dog in welker plaatfe de Aanzienlyken zig van eene eenvoudige Zilveren Schotel bedienen. Na dit alles brengt men de Slaapkamer in orde; en de Speelmeisjes, die Bed en Deekens aartig weeten te verfieren, fcheppen niet zelden vermaak in de Gelieven, ten geheimfte, eene geestige poets te fpeelen; gelyk de Speelknegtjes den Sleutel zoeken te bekomen, om het jonge Paar kwanswyze te plaagen.

Als eindelyk de Trouwdag daar is, word de Bruid, door haare Speelnooten, gepaleerd of opgefchikt. Oudtyds kleedden zig de Bruid en Bruidegom in eene deftige zwarte kleding, dat ook nog by veele Burgers en den Boerenftand plaats heeft; dog by Aanzienlyken verkiest men thans, naar den heerfchenden fmaak, veelal ge-
 coleurde Stoffen. Onder den opfchik, naar 's Lands wyze, bevind zig veelal een Bouquet van leevende of gemaakte Bloemen, in 't welke de naamen van Bruid en Bruidegom door elkander gevlogten zyn. Men maakte in vroeger dagen, als iets der Natie byzonder eigen, ongemeen veel werks van de Hairen der Bruiden te vlegten, en derzelve Lokken, op eene bevallige wyze, langs de Schouders te laten zwieren; dan de veelvuldige veranderingen van het Hoofdieraad hebben deezen opfchik dikwerf doen verwifelen. Wyders zat de Bruid, ouwlings, wanneer zy in orde gekleed was, in de Bruiloftskamer, te
 pronk

Vergel.
Bl. 560.
en 568.

pronk of te pryken, om de Buurvrouwen aldaar af te wagten. En terwyl deezen, op een heufchen dronk ontvangen zynde, haar begroetten, en met haar een ronden dans deden, kwam de Bruidegom, die haar een gebloemd Kroontje, dat by Vermogenden zelfs met Paarlen en Juweelen bezet was, aanbood, en 't zelve op haar hoofd zette, om 'er mede naar trouwen te gaan; van waar het spreekwoord, *het Kroontje daar de Bruid om danst*. Van dit gebruik vind men hier en daar nog eenig overblyffel, byzonder in Amsterdam; daar men, in 't midden der nieuwste Modes, nog zoo veel van de oude gewoonte, als elders, ontmoet. 't Is naamlyk, ten minste by eenigen van den Burgerstand, aldaar nog gebruikelyk, dat de twee naaste Buurvrouwen verzogt worden, de Bruid te komen zien, zoo als zy in orde gekleed is; die als dan, vriendlyk onthaald zynde, de Gelieven geluk wenschen.

Op het vertrekken deezer Gebuuren vergadert de Familie; en de Speelnooten verwoegen zig, in Bruiloftsgewaad, by de Bruid en den Bruidegom. Zy geleiden dit Paar ten Huize uit, tot over de Stoep; die reeds voor den dageraad met Palm, Lovers en Bloemen bestrooid is; waar mede men ook de Huisdeur wel verfiert (*). De
Strooi-

(*) Veelligt is dit wel van de Romeinen ontleend; 't was ten minste by hen gebruikelyk, als
blykt

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Strooijuffer en Strooijonker gaan vooraf, met de Strooimande; buiten de Deur gekomen zynde, wenden zy zig fluks om, en treden zagties agter uit, terwyl zy de Gelieven tot op eenigen afstand van het Huis bestrooien; wanneer de Strooifter doorgaans de Mande met het overschot boven beider hoofd omkeert; en met haar Strooijonker agter het Paar volgt. Op het Land gaan ook de Speelnooten fomtyds met de Bruid en den Bruidegom naar de Kerk; en het Paar word, in 't wederkeeren, op dezelfde wyze ontvangen, als het uitgeleid is: dit noemt men *in- en uitstrooien*.

Deeze of foortgelyke plegtigheden blyven, in eene mindere of meerdere maate, nog al in zwang, by onzen Burgerftand; maar zyn onder de Grooten bykans geheel buiten gebruik geraakt. 'Er fchynt by veelen een geest van veragting voor de Huwelyksplegtig-

blykt uit JUVENALIS, die *Sat. VI. v. 51, 52 en 79.* hierop oogende, zegt:

. *necte coronam*
Postibus, & densos per limina tende corymbos.
Ornentur postes, & grandi janua lauro.

Dat is.

Vlegt kranfen aan uwe Deurftylen, en bestrooi den dorpel braaf met klimopbladen. Laaten uwe Deurposten met schoone Lauwertakken versierd worden.

tigheden te heerschen, en 't is als of men 'er eer in stelle, dat men zonder eenige staatlykheid huwt. Men gaat, zonder van iemand vergezeld te zyn, ja zelfs Bruid en Bruidegom wel afzonderlyk, in eene dagelyksche kleeding, om in stilte te trouwen. En als wilde men zulks nog meerder nieuwigheid byzetten, begeeft men zig, als ter sluik, naar eene Fransche of Engelsche Kerk, om aldaar in den Echt verbonden te worden; schoon men geen woord Fransch of Engelsch verstaat: zoo dat de Koster genoodzaakt zy hen in 't oor te fluisteren, als zy *Oui* of *Jes* hebben te zeggen, of knielen moeten, enz. Intusschen zyn egter onze deftige Burgers, in de Steden, nog al meerendeels voor het houden van een plegtigen Bruiloftsdag. Dit getuigen veele Koetsleeden te Amsterdam en te Haarlem, benevens een aantal van Koetsen, wier gebruik de Vermogenden den braaven Burger, op deszelfs verzoek, gunstig toestaan, mitsgaders de Huurkoetsen, byzonder in andere Hollandsche Steden, ten overvloed. De zwierige opschik der Paarden, en de verdere tooi, doet ontegenzeggelyk zien, dat de Burgerstaat deeze Feestlykheid in hoogagting houd. In Leiden was 't, maar weinig tyds geleeden, (en 't is nog niet geheel buitengewoon,) zeer gebruikelyk, dat de deftige Burgers, met hunne Speelnooten, in een Tentjagtje, een toertje door de frische Gragten der Stad deden, zig vervolgens vrolyk

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

van Boord ter Kerke begaven, en, getrouwd zynde, in haare Echthulk weder t'huiswaards voeren. Men kan, om dit ter loops aan te tekenen, na genoeg giften, hoe gemeenzaam het gebruik van zulke Tentjagtjes voorheenen was, in vergelyking met den tegenwoordigen tyd, als men bezeit, dat 'er, voor dertig a veertig jaaren, wel 100 zodanige Schuitjes gevonden wierden; en dat 'er nu, op zyn meest, 8 of 10 zyn, welker Verhuurders den naam van *gepriviligeerde Schuitevoerders* hebben.

Bovenal houden onze Landlieden het nog voor deftig, een behoorlyken en den Volks-aart eigen Bruiloftsdag te vieren. De Boerenftand gaat ftaatlyk ter Kerke; en vaart of ryd derwaards, naar de gelegenheid der plaatfe. Het Vaartuig pronkt met eene Kroon aan de Mast, en is wel voorzien van Vlag en Wimpels. Die met zyne Bruid in eene Chaise ter Trouwplaatfe rydt, fchikt het Paard met ftrikken en kwikken keurig op. De Zweep, met Linten omvlogten, klapt in de hand des Bruidegoms; de Bruid heeft eene mande met Suikergoed op den fchoot, en ftrooit hetzelve gulhartig voor de Buurkinderen uit. Als de Boerenftaatfe zyn volle beflag heeft, word deeze Chaise gevolgd van andere Rytuigen, waarop de Speelnooten zig bevinden, die, mede ryklyk van Suikergoed voorzien, het zelve in de Buurt rondsomme te grabbel werpen. Als het Paar getrouwd is, ftygt men

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.Zie VAN
HEEMS-
KERK,
*Batav.
Arcadia*,
Bl. 128-
143.

men op het Rytuig, legt de Zweep over het Paard, en ryd lustig rond, onder het gejuich van Hollandsche Minnedeuntjes. Aan heulen en zoenen is 'er dan, volgens eene recht oude Hollandsche gewoonte, geen gebrek; ieder Bruggetje, of Bonte Koe, is voor de zoete Jeugd, en een Geestigen Vryer, de leus voor 't geeven van minzaame poesjes. Intusfchen staat de Buurt al van verre te luisteren, naar het geklater der Zweep, dat de wederkomst van het jonggehuwde Paar aankondigt; en 't duurt niet lange, of zy hooren de Brui-
loftsdeuntjes, het gelach en 't gejuich van *Heul, Heul*, ja zelfs de klappende kusjes, door de dreeven galmen. Zoo dra het Rytuig ter bedoelder plaatse nadert, rolt het *veuls geluk Bruidje*, van de welmeenende lippen der Gebuuren; en ieder treed toe, om den Bruidegom de rechterhand toe te reiken; tot dat, het Paar in Huis gestrooid zynde, de Deur geslooten word; en zy zig in 't midden der Bloedverwanten en Feestgenooten bevinden.

Hier worden de zegeningen der Ouderen vervangen door de gelukwenschingen der Feestelingen; en men schikt zig aan den Disch. Zoo 't des namiddags zy, (dat thans genoegzaam algemeen is,) drinkt men Thee of Koffy. Gezeten zynde, bieden de Speelnooten den Bruidegom eene met linten en bloemen bestrikte Tabakspyp, en eene fraaije Tabaksdoos aan; ook schenkt een vermogende Bruid dan som-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

tyds eene Zilveren Tabaksdoos aan den Bruidegom. Etlyke Landlieden hebben veel op met deeze zoogenaamde Bruigomspypen; dat gemeenlyk zwierige Monfterpypen zyn; hoedanigen men in de mandjes der fyne Pypen als eene toegifte vind; of wel zoodanige zeer lange Pypen, die onder den naam van *Pruififche Pypen* bekend staan. De Bruidegom bewaart deeze zyne verfierde Pyp veelal met groote zorgvuldigheid; en dezelve word naderhand in de beste Kamer opgehangen, of in de Porceleinkas, of elders, by des Bruids Bouquet, weggeleid. Een Veender toonde my eens, uit dien hoofde, als iets zeldzaams, de Pyp, daar hy, dertig jaaren geleeden, op zyne Bruiloft, en ook op zyn Vyf- en twintwigjaarg Feest, uit gerookt had; en ik ken 'er, die deeze hunne Pyp telkens op de Verjaaring van hunnen Trouwdag gebruiken, om dezelve, door den tyd, git zwart te rooken; waarin de Boeren meermaals eene aartigheid stellen.

Wanneer het Gezelschap, onder het Thee of Koffydrinken, en het Tabakrooken, een uur of twee in huis gezeten heeft, staat men op, en de geheele floet fchikt zig tot eene kuiering door het Dorp. De nieuw gehuwden gaan meestal voor op; doch fomtyds ook de Strooiers en Strooiflers, als ze jonge Kinderen zyn; de overigen volgen paar aan paar. De Knegtjes hebben doorgaans lange Pypen in den mond, en ieder Meisje pronkt met een Bloemtakje

op

op de borst. Dus wandelt men het Dorp rond, tot dat men aan 't Huis, daar de Bruiloft zal gehouden worden, wederkeert. Vermoedelyk is dit nog een overblyffel van een oud Hollands gebruik, dat, ten minste onder de *Schermers*, in Noord-holland, plaats gehad heeft, na het houden van de Bruiloftsmaaltyd. De Bruidegom, naamlyk, liep dan, met eenen grooten sloop, naar eene Herberg, en zond van daar eenige jonge Lieden, om de Bruid uit het Huis haarer Ouderen te haalen. Deezen kwamen met de Bruid te rug: voor haar droeg men een overvloed van eeten en drinken, tot een bewys, dat ze haare Ouders niet uit gebrek verliet; en agter haar volgde eene menigte van de Gasten; die, als zegenpraalende, onder Vaandelgezwaai, met Zang en Spel, de Herberg naderde. Aldaar gekomen zynde, werd 'er op nieuw gebruiloft; en na dit alles geleidde de Bruidegom zyne Bruid, als ware hy nu volkomen in den Echt bevestigd, t'huiswaards.

Men neeme hier in opmerking, hoe 't niet vreemd voorkome, dat men in dit gebruik der *Schermers*, benevens in hunne gewoonte van eene Kermisvryster te zoeken, waarvan wy voorheenen gewag gemaakt hebben, den grondslag der bekende vertellinge vind, raakende de Schermerhornsche Vrystermarkt, of het koopen der Vrysters en Bruiden te Schermerhorn: daar de Ouden niets van melden, en waar omtrent de dertele P. DE NEIN,

DE HOLLANDSCHE NATIE.

ZOETEBOOM, *Zaanl. Arkadia*, Bl. 419.

Zie boven, Bl. 969.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

in zyn schandlyken *Lusthof des Huwelyks*, geen geloof verdient. Wy houden deeze Schermerhornfche Historie, die door de pen van eenen weelderigen Schryver zoo veel bescpottend gerugts gemaakt heeft, voor niets anders, dan voor een eerbaar en vermaaklyk spel van jonge Lieden, by welken meermaals soortgelyke grappen voorvallen. Dus heb ik, onder andere snaake-ryen van die natuur, op zeker Dorp, daar een aanzienlyk Bruiloftsvetje gegeven wierd, eenige Meisjes wat kregel waren om te komen, en het getal der Knechtjes vry groot was, een Jongen hooren omroepen, dat zoo eenige Vrysters genegen mogten zyn om een Vryer te hebben, zy zig in de Herberg hadden te vervoegen. Meermaals zingt men in zulke Gezelschappen ook wel het verkoopen van eene Vryster of Bruid, naar het bekende deuntje :

Hawaar Boer is 'er een Kermisvrouw, enz.

Alle deeze en dergelyke grappen, waar onder het nog gebruikelyke verkoopen der Bruid, waar van zoo terstond nader, behooren tot de geoorlofde vermaaken en stocieryen der Jeugd; en zoo iemand, op het bywoonen van zulke gebruiken, 'er terstond eene daadlyke Huwelyksbevestiging van wilde maaken, zou hy toonen weinig oordeels te bezitten. Het beschryven van de gewoonten eener Natie, naar derzelver aart, vereischt te veel oplettendheid, om

'er

'er dus los overheen te springen; en hy ftelt zig zelven ten toon, die aan de eenvoudige zeden van eèn Volk een belachelyken draai geeft. Dog laat ons wederkeeren tot onze Bruiloftsgasten.

Zoo draa het Gezelschap, na 't voltrekken deezer wandeling, aan 't Bruiloftshuis gekomen is, geeft de vrolyke Jeugd zig over aan 't zingen en springen; terwijl de bezadigden en bejaarden te famenkouten; men drinkt tusfchen beiden eene frifche teug; en houdt hier mede aan tot dat men ter Tafel gaat. In 't fchikken der Gasten aan den Disch houden onze Landlieden de trappen van Bloedverwantschap vry wel in 't oog. Veelal zitten de Speelnooten ter wederzyde van de Bruid en den Bruidegom, en dan worden de Ouders of Voogden tegen over de Gelieven geplaatst; of anders, als men dus niet met Speelnooten aanzit, hebben de Ouders of Voogden hunne plaats ter wederzyde van het Paar, en de overige Gasten volgen in den rang van hun Verwantschap. Men vind aan Tafel, naar de verfchillende manieren van onthaalen, van alles vol op; en fchoon de Boerendifch min pragtig zy dan die der Stedelingen, dezelve is egter wel zo voedzaam. De Tafel onzer Landlieden pronkt niet met kunstryk Beeldwerk en Zuikergebak; het welk al van ouds by de Natie zoo overdaadig gemeen was, dat het der Overheid noodzaakte, om die pragt met fcherpe Keuren tegen te gaan. Zoo

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

vind men nog eene Keure van Amsterdam, van 29. January 1655, tegen de kostlyke Bruiloften; waarin ook wel byzonder verboden word, „ eenige Gentiljesfen, ge- „ goten of fyns Suiker, op het tweede „ geregt op te zetten, ter boete van hon- „ derd gulden”. Laatere tyden egter hebben dat gebruik doen herleeven: en men heeft zulks, ik beken het, ten uiterste bekoorelyk gemaakt. Men weet, door behulp van Saxifche Beeldjes, en allerhande gegooten en gebakken Suikergoed, Gaanderyen, Hoven, Paleizen, Zeën met Schepen, Waranden met Dieren, enz. wonderlyk fraai in 't kleen te vertoonen; en vormt, op eene aartige wyze, zinnebeeldige Figuren, die toepasfelyk zyn op den Handel of de Eerampton der Gehuwden, en de byzondere omftandigheden van het Feest. Zulks maakt de Bruiloftstafel onzer Aanzienlyken ongemeen pragtig; en 't ftaat ten uiterste bevallig voor het oog. Maar met dat alles voldoet dezelve niet meer aan 't oogmerk van eenen gullen Disch, dan eene Bruiloftsmaaltyd onzer Landlieden; op welke het, fchoon 'er geen vreemde en zonderling toegemaakte Spyzen gevonden worden, aan Visch, noch Vleesch, of dergelyken, mangelt, en daar Hollands Zegen, Boter en Kaas, niet in geringagting is. Wyders hoort men, zoo wel by de Landlieden als onder de Stedelingen, gemeenlyk, terwyl men nog aan Tafel zit, een Huwelyks-Zang opheffen.

Onze

Onze Hollanders, die eene natuurlyke geneigdheid voor de Dichtkunst hebben, toonen zulks boven al op de Bruilofsten; en 'er word naauwlyks een Bruiloftsfeest, hoe gering ook, gevierd, of 'er moet een Gedichtje, al ware het nog zo kreupel, opgeneuried worden. Eertyds liep men in dezelve zeer hoog met zinspeelingen op de naamen der Gelieven; dat heden bykans volstrekt gewraakt word. Dan, 't zou weinig moeite zyn te toonen, dat men hier, gelyk in veele gevallen, van het eene uiterste tot het andere overslaat; maar zulks zou ons te ver buiten ons bestek vervoeren. Bepaalder ter zaake, hebben wy hier nog te melden, dat men, op het leezen deezer Bruiloftsverzen, of met het afloopen van de Maaltyd, onder de Aanzienlyken, oudtyds gewoon was, fraaie Zilveren Penningen aan de Gasten uit te deelen. Men liet naamlyk zinlyk gestempelde Penningen, met betrekkinge tot het Huwelyk, slaan, en beschonk hier mede de Gasten; vanwaar 'er nog veele zulke Penningen onder de Liefhebbers berusten. Dit was eenigermaate eene navolging van de Strooipenningen onzer oude Vorsten en Graaven; welken by hunne Huwelyken dergelyke Penningen, onder 't Gemeen, lieten uitstrooien. Toen in vervolg van tyd de Graveerkunst hier te Lande begon te bloeien, nam het gebruik deezer Penningen af; en men sneed, op een plat stuk Zilvers, de naamen van Bruid en Bruidegom, met een versje, of

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

iets anders, dat op de omftandigheden toepasfelyk was, in een kransje. In laaterere dagen, dat ook nog heden min of meer stand houd, viel men, in een foort van navolging van dit oude gebruik, vooral te Amfterdam, in den fnaak van Bruiloftsprinten te laten graveeren; en die, of als eene enkele Gedagtenisprint, op zig zelve te fchenken, of als eene Tytelplaat voor de Bruiloftsdichten te voegen. Op deeze Printen bedient men zig gemeenlyk van de Wapens, de gevlogten Naamen en Zinnebeeldige tekenen van den Handel, de Geleerdheid, of byzondere Liefhebberyen, naar maate van de verfchillende omftandigheden der Echtgenooten. Meermaals vertoon en zy een Trouwtempel, met Hymen, Venus, Cupido, en een Huwelyks Altaar, of dergelyken; met verfcheiden veranderingen, naar de kunst en vindingrykheid des Graveerders. De beroemde Graveerder, B. PICART, was een der eerften, die zig daar op toelei; en naderhand hebben de Konstgraveerders onzer dagen hierin uitgemunt; dog niemand was, myns oordeels, in dit ftuk aangenaamer, mitsgaders ryker van vinding, en bevalliger in het fchikken der Beelden, en 't uitdenken der Huwelyks priëlen, dan de kunstryke JAN PUNT; die eene menigte deezer Printen gegraveerd heeft: welken, in 't rood, blaauw, of zwart gedrukt, in ieders handen zyn. Ik agt my te meer verpligt om dit te melden, nadien ik wel meen te weten, dat geene
an-

andere Natie ons daarin is voorgegaan; 'er zyn my althans , onder de printkonst , geene zodanige Printen vóór dien tyd bekend.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Als de Maaltyd geëindigd is , begint men op nieuw te zingen en te dansen , veelal onder het speelen op eene Hobo of Vedel. In de oude Landskeuren , ter stremminge van overtollige kosten , vind men ook , met opzicht tot Bruiloften , gewag gemaakt van Pypers , en die met Seyden speelden. Eene der oude Keuren van Groningen bepaalt deswegens , „ dat men niet meer Speellu-
„ den en sel hebben dan twee of vier Pypers ,
„ of twee of drie die met Seyden speelen ,
„ by tien marck toe broke ; en dat men
„ elcke pyper niet meer en sel geven dan 15
„ oude Vlaemsche , by tien marck toe broke ” . De eerstgenoemden , of de Pypers , hadden vermoedelyk een Muziek-Instrument , als den Doedelzak ; en de laatsten , of Seydenspeelers , zyn , naar alle waarschyntlykheid , Lierspeelders (*) geweest ; hoedanige Speellieden men overvloedig in de Schilderyen der oude Schilderbaazen vind afgebeeld. Dan de Hobo , en vooral het Veel-
tje , heeft deeze oude Speeltuigen van de Bruiloften verdreeven. Onder dit dansen , dat by de Boeren meest in een rondendans , in welken het jonge Paar zig ook bevind , bestaat , danst men , zoo men zegt , de Bruid
ter

Zie de
Stads
Oude
Keuren.
IX. B.
Art. 5.

(*) *Seyde* , zegt KILIAAN , is *Snaere* , Chorda , Germ. *seyten* . *Seyden-spel* , Fides , Lyra . Germ. *seyten spil* .

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ter bedde; doch ze word midlerwyl, door de Speelnooten en Gasten, als 't ware, met geweld geschaakt; en de Bruidegom krygt zyne Bruid niet weder, dan op voorwaarde van een Onthaal of tweeden Bruiloftsdag, of andere toezeggingen van die natuur; waar door hy de Bruid van de Speelnooten koopt. Dit noemt men *de Bruid verkoopen*; hoedanig iets ook in de Steden in zwang gaat; alwaar de Koopprys, onder de Aanzienlyken, veelyds een kostlyk Vischmaal is; des men, door een Bruidegoms Vischmaal, meerendeels het Koopmaal der Bruid te verstaan hebbe. Men oordeelt den Bruidegom hiertoe te meer verpligt, om dat het al vry een bestendig gebruik is, dat de Bruid, of haare Ouders, de Bruiloft bekostigen. De Bruidegom beantwoord dan hier aan op zyne beurt; en dit slaat vervolgen, by de meeste Huwelyken, tot op de wederzydsche Bloedverwanten en voornaamste Gasten over; die beurtlings de Gelieven, met meer of minder Gezelschap, deftig onthaalen. Dit heet in de Steden *de Wederom-Bruiloft*, en by de Boeren, *het Weerom-Vetje*, *den Trouwkoek*, enz.

Wanneer de Bruid verkogt is, word ze door haare Speelmeisjes naar de Slaapkamer gebracht: en intuschen doet elk der Speeljonkers zyn best, om een strik of kwik van de Bruid te bemagtigen, zelfs tot den Koufband toe. Die deezen heeft is de Keuning; draagt denzelven, geduurende de overige Feestpartyen, om de Kuit, en is
ge-

gehouden dien wel te bewaaren. Heeft zulk een kwant een Speelnootje, waar mede hy eenigzins verbonden is, zoo vereert hy haar dien Koufband na het Feest, als eene zekere voorspelling van beider Ondertrouw. De verdere Gasten pronken insgelyks met de veroverde Linten en Bloemen, op den Hoed of den Hemdrok; en hy die niets heeft, tragt iets van den Tafelopfchik te verkrygen. Dit is mede al vanouden oorsprong. De Bruid gong, in vroegere dagen, als boven gemeld is, met een Bloemkransje, of Kroontje, naar trouwen: en dit Kroontje, dat zy op de Bruiloft bleef draagen, stond, als men de Bruid naar bed danste, ten doel der handigste Knaapen. Dit noemde men, *om het Kroontje van de Bruid dansen*. Nademaal nu deeze Kroontjes, gelyk altoorens aangeduid is, dikwerf eene merkelyke waarde hadden, zoo sloeg het wel eens tot krakeelen over; en het Mesje gong by de Boeren van leer; dat mede aanleiding gegeeven kan hebben tot het Plakaat, van het jaar 1589, en 1628; by 't welke een ieder verboden word, op Bruiloften met Geweer of Wapenen te komen. Ik twyffel zeer, of 'er by deezen dans niet nog eenige byzonderheden plaats gehad hebben, die zulk een prys naar kunst deden winnen. Hadden onze oude Schryvers, (zoo als ik nu onbeschroomd, en ondanks eenige berispers, die zulke aantekeningen te laag agten, doe,) de gewoonten hunner tyden geboekt,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

boek, onze Eeuw zou grootlyks aan hun verplicht zyn; nademaal 'er dan zoo veele duisterheden in de handelingen onzer Voorvaderen niet zouden zyn. Zoo heeft het gebrek van kundigheden, en veelligt eene misduiding der gewoonte van de Bruid te verkoopen, mag men denken, den grond geleid tot het averechtsche denkbeeld van het zoo veel gerugtsmaakende *Jus primæ Noctis*, of het Regt der Dorpheeren op den eersten Nagt; naamlyk ter vleeschelyke byslaapinge by de Bruid, tot hun Regtsgebied behoorende, op den eersten Bruiloftsnagt; dat naderhand, zoo men wil, met Geld afgekogt wierd. Nooit heb ik my, over dit stuk denkende, kunnen verbeelden, dat dit Regt immer indiervoegen by onze oude Landzaaten stand gehad zou hebben; of dat een Volk, het welk overal als zeer kuisch en vryheidlievend voorkomt, zig zou hebben kunnen overgeeven, tot zulk eene verregaande slaaverny. En wie zal kunnen vermoeden, dat onze Hoog-Adelyke Dames een zoo haatelyk Regt immer zouden gedoogd hebben? Te meer daar het, schoon ze anders al niet vreemd waren van Minnefluikeryen, zoo frydig was met derzelve bekende hooghartigheid. Ik voor my althans kan onze Adel van zulk eene laagheid niet verdenken, en ik geloof niet dat dit Regt op die wyze, als men het overbrieft, ooit in onze Gewesten plaats gehad heeft; een Regt, welks uitoeffening in onze groote Dorpen ook al vry wat in ge-

gehad zou hebben. Anneemelyker komt het ons voor te denken, dat de Dorpheeren, die over veelerleie omftandigheden iets te zeggen, en daar uit een baatig Regt hadden, dus ook voor hunne toefstemming, tot het Huwelyk der Ingezetenen, eene erkenenis in Gelde konden eifchen. Zulk een Regt van erkenenis is beftaanbaar; maar een Lyflyk Regt kan 'er niet wel plaats gehad hebben; daar 't den Hollander altoos tegen de borst was, een Lyfeigen te zyn. Uit dien hoofde heeft dan veelligt een Bruidgom, voor en alear hy zyne Bruid in den eerften nagt befliiep, eene zekere fomme gelds aan den Heer moeten geeven, onder den naam van *Bruidgeld*; met welken dit gemeende Regt van byflaapen ook uitdrukkelyk benoemd word. Het ftond dus, daar de eerfte nagt byflaapens voor de wezenlyke voltrekking van het Huwelyk gehouden word, eenigermaate gelyk met de betaaling van 's Lands Regten op het Trouwen, die voor de voltrekking van het Huwelyk betaald moeten worden. Zoo bezitten nog sommige Heerlykheden het Regt van Steekpenning of Bruidsgifte voor de Vrouwen der Heeren: en in den Dorpe en de Vrye Heerlykheid Warmond, heeft, indien ik 't wel hebbe, nog een Regt van jaarlyfche Nieuwjaarsgifte plaats; moetende ieder Huis, op dien dag, één, twee, of meer duiten, op breuke van eene dagelyfche verdubbeling der fomme, betaalen. Dat nu wyders de Staaten dit Regt, in laa-
ter

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ter tyd, met geld zouden hebben laten afkopen, is mede tegen alle waarfchynlykheid. Dog men weet dat de Staaten, zedert de Graaflykheid in hunne handen viel, en zy het hun ontwongen Gezag weder magtig wierden, de zoogenaamde Regten der Heeren, en derzelve verregaande afperlingen, grootlyks befnoeid hebben. Het kan dus zeer wel zyn, dat zulks ook plaats gehad heeft met opzicht tot dit Bruidsgeld; en dat zy hetzelve, ter weeringe van misbruiken, die daar omtrent ingesloopen waren, op een gemaatigder prys ftelden. Ook heeft men niet te twyfelen, of de Staaten zullen dit Regt, zoo zy 't al, in onkunde van deszelfs oorsprong, lyfelyk verftonden, en zig naar 't algemeene begrip uitdrukten, volgens het regt van een vry Volk begrepen hebben.

Dan wy ftappen hier mede van dit onderwerp af, om onze Hollandsche Bruid, welke wy tyd gaven om in de armen haares Bruidegoms te rusten, by het openen haarer Slaapkamer te ontmoeten. Wanneer het jeugdige Paar, na den liefften slaap hunnes levens, ontwaakt, en van 't Mingenot verzadigd, ter bedde uitryst, vervoegt zig, in de Steden, eene Dienstmaagd, met de Moeder, of ook wel eene der Speelmeisjes, aan de Slaapkamer. Als de Bruid dezelve op het aankloppen geopend heeft, word zy heuschlyk begroet van de blyde Moeder en 't vrolyke Speelmeisje; terwyl de Dienstmaagd een Waschvat met zuiver water en een

een rein Servet den jonggetrouwden aanbied; welke moeite de Bruidegom beloont met de milde gifte van een deftig Kleed, of iets dergelyks. Dit noemt men *het Morgenwater brengen*, en *het Bruidsftuk ontvangen*. Op het Land, daar men minder aan plegtigheden gewoon is, gefchied het openen der Slaapkamer met minder omflags; nothans is 'er de Morgengroet der Moeder, en het Bruidsftuk voor de Meid, mede in zwang.

Vervolgens wagt men de Morgengroet en de Gaven der Bruiloftsgasten; al van oudsher hier te Lande gebruiklyk geweest is; mogelyk wel in navolging der Romeinen, wier Bruiden, nu Vrouw geworden, den Bruidsfluier afleidden, en van een ieder aanschouwd en begroet wierden. Onder onze Dorpelingen, komen alle de Bruiloftsgasten des anderen daags, of ook wel wat laater, naar elks omftandigheden, om de jonggetrouwden te begroeten. Ieder vereert hun het een of ander ftuk Huisraads; als Tafels, Stoelen, Porcelain, enz.; het welk zy dankbaar ontvangen. Niet zelden voegen de Bouwboeren, ten aandenken van hun Beroep, by hunne giften, een kop frifchen Room, met een gefchenk van verschgekarnde Boter. En daar benevens gaan, meest overal in Rhymland, ook de Buurvrouwen de jonge Vrouw begroeten. De twee naaste Gebuuren gaan voor, met een groot glas vol Wyn of Brandewyn met Suiker, waarin een geftrikte Kaneelftok

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

staat. Het glas word haar met eene teug toegebracht; men wenscht haar geluk in de Buurt, en dat zy haar Gezin met gezonde Spruiten moge zien vermeederen; verzoekende tevens dat zy den Kaneelftok tot het eerstkomende Kindermaal zal bewaaren. De jonge Vrouw neemt dit aan; en als het Glas, rondgaande, ledig word, vult zy het weder; onthaalende haare Buurvrouwen zo wel, dat dezelve met vrolykheid te rug keeren. Hier en daar noemt men dit wel, *de Bruids Lakens opneemen*; doch bescheiden Leezers zullen my zekerlyk niet vergen, dat ik deeze spreekwyze opheldere.

Hier mede zyn de voornaamste Huwelyksplegtigheden volbragt; op dezelve volgt gemeenlyk het Vischmaal, waar voor de Bruid verkogt is; en naderhand houd men de plegtige wederreizen, met de verdere vrolyke partyen, die deezen vergezellen. Geduurende deezen tyd, zeggen onze Landzaaten niet onaartig, *de Speelman zit nog op 't Dak*. Met deeze spreekwyze geeven zy te kennen, hoe alles tot nog in vreugde is; en dat de jonggetrouwen eerst in 't vervolg zullen ondervinden, wat het Huwelyk in heeft; 't welk ons de verdere beschouwing der Landsgebruiken, by de Geboorte der Kinderen, naar den wensch der Gehuwden, eenigzins zal voordraagen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

baarheid der Hollanderen te maaken, heeft egter de weetgierigheid van verscheiden Liefhebbers dit stuk al tot een merkelyken trap nagespoord. Wy zullen, gelyk wy met de Huwelyken, om reeds gemelde reden, gehandeld hebben, ook omtrent de Vruchtbaarheid ten kortste te werk gaan; en ons dus wederom van de Lysten der Heeren KERSSEBOOM, STRUYCK en anderen, bedienen; met byvoeginge onzer opmerkingen desaangaande. Gaarne wenschten wy dit stuk in zyne volkomenheid te kunnen voordraagen; doch wy zeggen met KERSSEBOOM (*), „om tot de volkomen zekerheid te geraaken van het effectif getal der Kinderen, jaarlyks in deeze Provintie gebooren, zoude het nodig zyn, dat in alle de Steden en Dorpen opgenomen wierd, uit de respectieve Registers der Gedoopten, en aantekeningen der Geboorenen, het veritabel getal federd eene nige jaaren: het welk voor een particulier ondoenlyk is”. Dit zo zynde, moeten wy zulks agterwegen laten; en vinden het deswegen best om ons te bepaalen tot de opgave der naastbykomende Tafelen van dien Heer: te weeten, die geenen, welken op de algemeene verdeeling van Zuid- en Noord-holland rusten; die, hoewel ze uit eene calcule opgemaakt, en aan gebreken

(* *Proeven van Politike Rekeningen*, door KERSSEBOOM, *Eerste Verzameling*, bladz. 38.

ken onderhevig zyn, egter door daar op volgende proeven bevestigd zyn geworden.

De eerste algemeene Hoofdverdeeling deezer Tafelen, met letter A getekend, strekt zig uit over al het Land, gelegen ten Zuid-Oosten van den Hollandschen Ysfel, die over Ysfelmonde in de Maaze valt; en vervolgens ten Zuiden van de Maaze, die langs Rotterdam, by den Briel, in Zee loopt; grenzende aan de Provinciën Utrecht, Gelderland, Brabant en Zeeland.

Die generaale Hoofdverdeeling behelst de Steden Dordrecht, Gornichem en Schoonhoven, met den Briel (*); en vervolgens deeze Onderdeelen.

I. Het platte Land, gelegen tusfchen de Rivieren den Ysfel en de Lek; zynde dat van Ysfelstein met den Krimpenerwaard, en de daar in en omstreeks liggende Gehugten; die allen opgeteld zyn in onze Geographifche Beschryving, welke na genoeg hier mede overéénkomt.

II. Het

(*) Volgens een getrouw berigt, ons door den Heer KLUIT, nopens den Briel, heuschlyk toegezonden, zyn 'er, van 't jaar 1747 tot 1766, in den Briel gedoopt 2163 Kinderen; welk getal na genoeg strookt met dat van den Heer KERSEBOOM, die in 40 jaaren 5316 gedoopten telt. Wy hebben dit hier wel in 't voorbygaan willen aantekenen, maar 't nauwkeurige berigt zelve wagt eene betere plaats, wanneer wy over de gezondheid onzer Streken, als der vrugtbaarheid voordeelig, zullen handelen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

II. Het platte Land, gelegen tusfchen de Lek, de Maaze, de Waal, en het Geldersche; waarin voornaamlyk het Land van Vianen, het Graaffchap Leerdam, het Land van Gornichem, de Alblasferwaard, en 't Land van Liesveld.

III. Het platte Land, gelegen tusfchen de Waal, de Maaze, het Brabandsche, den Biesbosch, en het Haringvliet, tot in Zee; behelzende dus Loevestein, het Land van Altena, dat van Heusden, de Langeftaat, en 't geen voorts langs den Brabantschen Zoom gelegen is; alsmede de Eilanden Overflakkee en Goedereede.

IV. Eindelyk, het platte Land, gelegen tusfchen den Biesbosch, de Maaze, die voorby Dordregt en Rotterdam loopt, het Hollands-Diep en Haringvliet, tot in de groote Zee; zynde hiertoe betrekkelyk het Eiland van Dordregt, het Land van Stryen, het Land van Putten en Voorn, dat van Ysfelmonde en Rhoon, met Rozenburg en Blankenburg.

De tweede algemeene Hoofdverdeeling, letter B, bevat de Steden Haarlem, Delft, Leiden, Amftterdam, Gouda en Rotterdam, met Schiedam, en vervolgens deeze Onderdeelen.

I. Het platte Land, van omtrent het Huis Marquette af, tot Hillegom ingeflooten; en wyders het geene tusfchen het Y, het Huis Zwanenburg, en 't Haarlemmer-Meer ligt; benevens de Landen aan den Duinkant, en de Zee, in die Streck gelegen.

II. Het

II. Het platte Land, van Lisse af, tusfchen het Haarlemmer-Meer en de Zee, en voorts geheel Rhymland.

III. Het platte Land, tusfchen het Y, het Huis Zwanenburg, en 't Haarlemmer-Meer, tot den Overtoom, in den Sloopertban; met geheel Amftelland, het Kwartier van Weesp, Muiden en 't Gooiland.

IV. Het Waterschap van Woerden, het Kwartier van Oudewater, en 't geene verder tusfchen den Binnen-Yffel, den Rhynd, en de Gouwe, buiten Rhymland, gelegen is.

V. Geheel Schieland en Delfland, (buiten Haagambacht;) wyders het platte Land, gelegen tusfchen de Gouwe, den Yffel, de Maaze of de Merwede, de groote Zee en den Rhynd; wordende Rhymland hier uitgezonderd.

VI. Eindelyk, 's Graavenhage, met Haagambacht en Scheveningen.

De derde algemeene Hoofdverdeeling, letter C, bevat geheel West Vriesland en het Noorder-Kwartier; waarin gelegen zyn, de ftemmende Steden, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, en Medenblik, met Purmerend, en vervolgens deeze onderdeelen.

I. Het platte Land, van omtrent het Huis Marquette af, tusfchen de Noord-Zee en de Zuider-Zee, de Langereis, den Berkmeerder Dyk, de Noordwester Beemster Ringsloot, en het Marker-Meer, ten einde van den St. Aagtendyk.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

II. Het platte Land, gelegen tusfchen de voorfchreeven Langereis, den Berkmeerder-Dyk, de Schermer- en Beemfter Ringflooten, met den Oudendyk ter eene, en de Zuider-Zee ter andere zyde.

III. Het platte Land, gelegen van de Zuider-Zee af, tusfchen den voorfchreeven Oudendyk, de Noordwester Beemfter Ringflood, den Dyk benoorden het Wormerveld, het Marker-Meer en den St. Aagten-dyk, aan den eenen, het Wyker-Meer, het Y, het Pampus, de Goud-Zee en de Zuider-Zee aan den anderen kant.

IV. Eindlyk de Eilanden Texel, Wieringen, Vlieland, ter Schelling, Ens, Urk en Marken.

In deeze Verdeelingen nu worden de be-noemde getallen van geboorenen, op by-zondere ondervindingen, en eene goede menigte van Geboorte Lysten, die wy hier korthedshalven overflaan, berustende, tot bepaalende getallen gebragt; welken wy, om ze beknopt in eens te kunnen zien, in een éénbladig Tafeltje hier nevens voor-draagen.

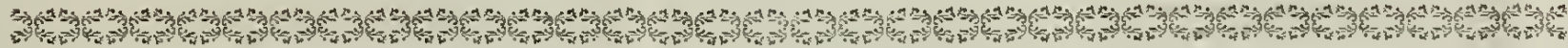
Zie de
nevens-
gaande
Tafelen.

Bl. II.

Op den grondslag deezer tellingen ftelt de Heer KERSEBOOM, dat, zo menigmaal als 'er in deeze Provincie een Kind gebooren word, de masfa van 't geheele Volk is 35. Zulks vastftaande, is het baarblyklyk, dat 'er, zynde het begroote getal der leevendgeboorenen 28000, in deeze Provincie daadlyk 980,000 Zielen leeven; als het product van 28000 met 35 vermenigdvuldigd.

S T E L K U N D I G E T A F E L.

Om met een opslag de naastkomende hoeveelheid der Geboorenen in Holland te kunnen beraamen; volgens
den Heer W. KERSSEBOOM.

A.	B.	C.
<i>EERSTE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.</i>	<i>TWEEDE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.</i>	<i>DERDE ALGEMEENE HOOFDVERDEELING.</i>
Jaarlyks gebooren.	Jaarlyks gebooren.	Jaarlyks gebooren.
In de Stad DORDREGT. 680.	In de Stad HAARLEM. 1450.	In de Steden ALKMAAR, HOORN en ENKHUIZEN. 1340.
In de Steden GORNICHEM, SCHOONHOVEN en DEN ERIELE. 400.	— DELFT en DELFTSHAVEN. 720.	— EDAM, MONNIKENDAM, MEDENBLIK en PURMEREND. 380.
In de eerste Onderdeeling op het platte Land. 340.	— LEYDEN. 1800.	In de eerste Onderdeeling op het platte Land. 1100.
In de tweede — — — — — 620.	— AMSTERDAM. 7000.	In de tweede — — — — — 520.
In de derde — — — — — 1000.	Onder de Jooden in AMSTERDAM. 570.	In de derde — — — — — 1400.
In de vierde — — — — — 850.	In de Stad GOUDA. 570.	In de vierde — — — — — 300.
Het geheele getal 3890.	— ROTTERDAM. 1600.	C. Het geheele getal 5040.
	— SCHIEDAM. 230.	B. 19070.
	In de eerste Onderdeeling op het platte Land. 330.	A. 3890.
	In de tweede — — — — — 1280.	Het geheele getal der drie Verdeelingen 28000.
	In de derde — — — — — 700.	
	In de vierde — — — — — 340.	
	In de vyfde — — — — — 1280.	
	In 's GRAAVENHAGE en HAAG-AMBACT. 1200.	
	Het geheele getal 19070.	

Deeze drie algemeene Optellingen, faamgenomen, geeven het getal van 28000 Kinderen, die, in Holland en West-Friesland, naaststelbaar, jaarlyks zouden gebooren worden.

digd. Deeze berekening heeft na genoeg het gewigt van eene aanneemelyke beraaming: dog nadien men zig, gelyk de Heer PALUDANUS zeer wel aanmerkt, altoos meer of min verlegen vind, met de Vreemden, de Jooden, en zekerlyk een groot getal van zulken, die vóór het toedienen van den Doop gestorven zyn, zoo kan zulk eene beraaming voor niet volledig gehouden worden, en 't is niet waarfchylyk, dat men dezelve immer volledig zal kunnen maaken.

Even weinig kan men, uit het voorheen opgegeeven getal der Huwelyken, het naastenkelyk getal der Geboorenen met genoegzaame naauwkeurigheid bepaalen; al-zoo 'er geen regelmaatige gisfing, over de vrugtbaare of onvrugtbaare Huwelyken, te maaken is. Edog, indien 't my geoorlofd zy hier omtrent eens te gisfen, zal ik, myns oordeels, het getal niet verkleenen, wanneer ik vooronderstelle, dat een vierde van de door ons opgegeeven 124902 getrouwde Paaren jaarlyks vrugtbaar zyn; en dus voortbrengen, 31225, leevende Kinderen, met de Tweelingen door één geslaagen. Naar deeze ruwe rekening zou myn gegiste getal al vry na komen aan de bovengemelde beraaming van 28000 Kinderen.

Men moet wyders, dit onderwerp na-gaande, hier vooral niet uit het oog verliezen de volkrykheid van ons Land. Deeze zou ons zekerlyk, indien men alle de behoorlyke Lysten by elkander had, zoo

Zie het voor-gaande *Hoofd-stuk*, in het *Tafeltje*.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ik vast vertrouwe, een grondslag ter berekening van eene nog vry grooter menigte van Kinderen, welken hier te Lande jaarlyks gebooren worden, opleveren. Ook twyfel ik 'er niet aan, of men mag onze Landzaaten wel onder de Vrugtbaarste Volken van Europa stellen. De blyken hiervan zyn, met opzicht tot de groote Steden, niet schaars: men vind ze ten overvloede in het reeds aangehaalde Werk van den Heer SUSZMILCH; werwaards wy den Leezer wyzen, om dat het van te veel omflags zou zyn, wanneer wy ons met het nagaan deezer vergelykingen ophielden.

Uit dien hoofde vinden wy ons ook eenigermaate genoodzaakt, om af te zien van eene nadere opgave van 't getal der geboorenen, in veele byzondere plaatsen van ons Vaderland, ter aanduidinge van de verschillende Vrugtbaarheid, zo verre men dezelve daar uit zou mogen afleiden. En wy laten zulks te gereeder vaaren, om dat de weetgierige Leezer het zelve, met weinig moeite kan nagaan, in de bekende aantekeningen van den Heer STRUYCK. Men zal uit dezelve, om dit egter nog kortlyk te melden, gereedlyk kunnen opmaaken, dat ik niet geheel mistaste, wanneer ik, (de hooge Zuid-hollandsche Streken, met die geenen, welken beneden, dat is, by Noord-holland liggen, vergelykende,) beweere, dat 'er Streken in ons Land zyn, die anderen in deeze vrugtbaarheid overtreffen. Ook zal eene oplettende beschouwing dier

aan-

aantekeningen, met eene naauwkeurige vergelyking der Lysten van den Heer KERSEBOOM, den Leezer, overeenkomstig met het geen ik in de voorige *Hoofdstukken*, hier en daar, wegens de Vruchtbaarheid van deeze en geene Streeken bygebragt heb, niet alleen dat verschil van vruchtbaarheid toonen; maar hem tevens doen zien, dat het vooroordeel, als of onze wateragtige Noord-hollandsche Streeken onvruchtbaarer zouden zyn, dan 't hooger Zuid-hollandsch Gewest, niet bestand is, tegen een naauwkeurig onderzoek. Men zie deswegens nog de in alle deelen leesenswaardige Verhandeling van den Heer PALUDANUS, over het getal der Inwoonderen in en om Alkmaar; welke ons toont, dat Alkmaar geen minder aantal van Kinderen oplevert, dan andere plaatsen. Want terwyl de Heer KERSEBOOM stelt, dat 35 Perfoonen 's jaarlyks één Kind voortbrengen; zo heeft de Heer PALUDANUS, uit echte Lysten opgemaakt, dat 29 Perfoonen binnen Alkmaar 's jaarlyks één Kind voortgebragt hebben. Daar benevens wyst ons de Heer PALUDANUS, onder veele andere welberedeneerde aanmerkingen, in die Verhandeling aan, hoe het bykome, dat men, in de Noord-hollandsche Streeken, onder een byna gelyk, of zomwylen een minder, getal van Inwoonderen, een meerder getal van Geboorenen vind. Te West-Zaandam, by voorbeeld, kwamen, volgens de berekening van den Heer STRUYCK, uit 6315 Menschen jaarlyks

DE HOLLANDSCHE NATIE.

Holl.
Maatsch.
XIV. D.
Bl. 57+

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lyks ter waereld 254 Kinderen; en te Oost-Zaandam gaf een minder getal van 6241 Menschen 282 Kinderen. Zulks schynt in deeze plaatzen, die zo na by elkander liggen, en slegts door de Rivier de Zaan gescheiden zyn, een minderen en meerderen trap van vrugtbaarheid aan te duiden. Dan men heeft dit verschil, gelyk de Heeren STRUYCK en PALUDANUS wel aanmerken, niet toe te schryven aan eene mindere of meerdere Vrugtbaarheid der Vrouwen; of zulks te verklaaren uit meer soortgelyke wonderlyke vooronderstellingen: nadien 't alleen daaruit ontstaat, dat 'er op de eene plaats, onder een zeker getal van Menschen, meer getrouwde paaren gevonden worden, dan op de andere.

Zie
Uitgez.
Verhand.
VII. D.
Bl. 141.

Wy twyfelen mede in geen en deele, of men het verschil in 't getal der Geboorenen, dat nu en dan in onze Steden plaats heeft, niet grootlyks hier uit hebbe af te leiden. Wy erkennen dit gereedlyk; maar vorderen tevens, en, naar ons inzien, met het hoogste recht, dat men ons ook toefstaa, dat de Zeden, de Gewoonten, de Handel, de Aart, de Spyze en Leevensmanier, te gelyk zeer veel nadeels aan de gemeene Vrugtbaarheid van de eene of de andere plaats kunnen toebrengen. Dit is een natuurlyk gevolg dier omstandigheden; schoon de evenredigheid, ten aanzien van het geheele Volk, of liever, van het Menschelyk Geslacht, bestendig beklyve. 't Kan toch niet misfen, als eene byzondere plaats
voor

voor een tyd, en dikwerf jaaren agter elkander, aan byzondere Ziekten en Sterften onderhevig is, of zulks moet een nadeeligen invloed op de Vrugtbaarheid hebben. Ingevolge deeze stelling, houde ik het daar voor, ten minste als Geneesheer spreekende, dat de Vrugtbaarheid, onder onze gezondste Landzaaten, Streeken en Steden, sterker is, dan in de ongezonde of kwynende plaatsen; 't welk niemand my zal ontkennen, en dat ik in 't vervolg nader hoop te betoogen. Wy geeven derhalven deeze onze aanmerking niet op, tot eene volstrekte gevolgtrekking over het gantsche Menschdom; waar omtrent wy ten volle overtuigd zyn, dat 'er eene genoegzaame evenredigheid over 't geheel plaats heeft: maar hebben hier mede het oog op de verschillendheid der Inwoonderen, en der Streeken van ons Gewest: dat in een zoo klein gedeelte Lands, zoo Volkryk, en zoo dicht bewoond, zekerlyk verscheiden opmerkingen aan de hand geeft, welken de aandagt van Vaderlanders en Vreemden ten uiterste verdienen.

Wat wyders de Vrugtbaarheid onzer Hollandfche Vrouwen, wel byzonder in het voortbrengen van Twee- en Drielingen, aangaat, het komt my voor, dat zulks hier te Lande zo ongemeen niet is, als men gewoonlyk denkt. Herhaalde opmerkingen schynen my grond te geeven, om te denken, dat eene Vrouw, vooral onder 't Landvolk, die eenmaal twee Kinderen te

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

gelyk ter waereld gebragt heeft, in 't vervolg meermaals Tweelingen baart, ja veeligt tot Drielingen overgaat. Ik fchryf dit niet toe aan eene byzonderheid der Natie; want het heeft ook elders plaats; maar geef het op als eene aanmerking der natuurkundige overweeginge waardig: voor zoo verre hier uit blykt, dat de gefellen der Vrouwen, en derzelve bezwangering in deeze gevallen, gewis byzonder moeten zyn; het zy men deeze bezwangering gelykftondig, of by overbevrugting, (*superfætatie*,) wille ftellen.

Zie
I. Deel.
Bl. 248.

De geleerde ZUSMILCH verhaalt, als iets ongemeens, de byzondere Vrugtbaarheid van een Huwelyk in Berlyn; alwaar eene Vrouw haaren Man, in den tyd van 4 of 5 jaaren, met negen Kinderen verrykte; brengende, in dien korten tyd, driemaal Tweelingen, en eens Drielingen, voort. Het geval is byzonder; dog het is op verre na zoo zeldzaam niet, als het geen ik, met volle zekerheid, hier myne Leezers kan mededeelen. — Ik heb de volgende egte gefchiedenis ontvangen, uit den mond van een nog leevend perfoon, die 'er betrekking toe heeft, en dezelve is wyders door leevende en zekere Attestatiën bevestigd; ze luid, volgens opgegeeven Attestatie, aldus:

„ *Jacob Kreket*, getrouwd zynde met
 „ *Johanna van Rheenen*, toen dezelve den
 „ ouderdom had van vier-en dertig Jaaren,
 „ zoo heeft bovengenoemde *Johanna*, in
 „ het

„ het eerste jaar van haar Huwelyk, ver-
 „ wekt, t'eener dragt, vier Kinderen, drie
 „ Zoonen en eene Dogter; dewelken, by
 „ den Heiligen Doop, zyn genoemd
 „ *Abram*, *Isaïc* en *Jacob*. De Dogter
 „ dood gebooren zynde, hebben deeze drie
 „ Zoonen drie weeken te famen geleefd;
 „ waar na 'er twee gestorven zyn; te wee-
 „ ten *Abram* en *Isaïc*. *Jacob*, de onder-
 „ tekenaar deezer Attestatie, leeft nog, in
 „ den ouderdom van zes- en veertig jaaren,
 „ en is thans Gaarder, Schoolmeester en
 „ Voorzanger in den Dorpe van Voorhout”.

Na deeze geboorte van vier Kinderen,
 heeft de gemelde Vrouw, agtervolgende,
 gebaard, driemaal drie, vyfmaal twee, en
 tweemaal één, allen Zoonen. Zy heeft
 haar laatste Kraambedde gehouden te Voor-
 hout, bereikende den ouderdom van vyf-
 tig jaaren. Dus heeft bovengenoemde *Jo-*
hanna van Rheenen, binnen vyftien jaaren
 voortgebracht, vyf- en twintig Kinderen,
 die meerendeels by één geweest zyn; en als
 men de vier eerste Kraamlegers by elkander
 neemt, binnen den tyd van vyf jaaren,
 dertien Kinderen. Ook heeft de gemelde
 Zoon *Jacob Kreket*, by zyne Vrouw, me-
 de Tweelingen verwekt gehad. Wyders,
 (en dit is zeer aanmerkelyk) zyn de Zus-
 ters van de voorschreeven *Johanna*, met
 naame *Petronella*, en, zoo *Jacob Kreket*
 meende (*), *Geertruid*, alle drie van eenen
 Va-

(*) Deeze *Jacob Kreket*, uitlandig geweest zyn-
 de,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vader en eene Moeder, niet minder vrugtbaar geweest. *Petronella* gaf haaren Man, t'eener dragt, drie Kinderen, en teelde, by vyf Mannen, drie-en twintig Kinderen: dog de laatstgenoemde Zuster baarde slegts eenmaal, en bragt te gelyk ter waereld zes Kinderen (*); waarvan 'er vier in 's Graavenhage, in de Protestantsche Gemeente, gedoopt zyn. Deeze drie Gezusters, te gelyk zwanger zynde, hebben met haar drieën, in den tyd van één jaar, dertien Kinderen voortgebragt. Dit alles heeft *Jacob Kreket*, als Zoon van opgenoemde *Johanna*, in tegenwoordigheid van Getuigen, bevestigd; en is, nog levende, gewillig, om zulks ten allen tyde te be- waarheden. Het geval is daar benevens by veele geloofwaardige Liederen bekend; voor- al onder de Haarlemsche en Leidsche Schip- pery, en anderen, die dagelyks van Ley- den en Haarlem met de Trekschuiten heen en weder vaaren. Ook heb ik zelf de ge- melde Vrouw meer dan eens gesproken, en haar het geval hooren verhaalen; dog het dagt my wel der moeite waardig, my hier nog van het levende getuigenis haares Zoons te bedienen.

Ter-

de, kan met geene zekerheid op den naam zyn- ner Moeje aan, en heden is deszelfs Familie ver- verspreid.

(*) Dit overtreft nog het geval van *Serapia*, te Alexandrie, die vyf Kinderen te gelyk onder het hart droeg. CAJII, *Digest. Lektion. Antiq. L. IV. C. 23.*

Terwyl dit blad nog onder de Pers was, vond ik, in een zeer nuttig, onlangs uitgekomen, Werkje, getyteld: *Verzameling van naauwkeurige Lysten, enz. betreffende 's Graavenhage*, een Verhaal van dergelyke geschiedenis, in 's Graavenhage of Haag-Ambagt, eigentlyk te Scheveningen; welk geval wy, om deszelfs merkwaardigheid, nog by het voorige zullen voegen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

„ *Michiel Willemze Kuiper*, en
„ *Geertruy Roozendaal*, na-
„ gelatene Kinderen van
„ *Knierijs Gerbrands*, zeg-
„ gen :

„ Dat haare voornoemde Moeder eerst
„ is gehuwt geweest met *Willem Jacobs*
„ *Kuiper*, en daar by heeft geprocreëert
„ drie Kinderen, waar van de twee laatste
„ Tweelingen zyn geweest, en dat eenige
„ weken voor die Verlossing haar voor-
„ noemde Man met een Pinkje was veron-
„ gelukt. Dat haar voorn. Moeder ander-
„ maal was gehuwt met *Simon Arentze Roo-*
„ *zendaal*, en daar by hadde geprocreëert,
„ eerst Tweelingen, vervolgens op den 5.
„ January 1719 was verlost van *vyf vol-*
„ *drage Kinderen*, zynde Meisjes, en *een*
„ *onvoldrage*, 't welk men konde onder-
„ scheiden van wat Sexe 't zelve was, en
„ van welke gemelde vyf kinderen, een
„ dood, en vier leevendig waren geboo-
„ III. DEEL. Eeee „ ren,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

„ ren , welke laatste des anderen daags,
„ den 6 dito , ongedoopt , zyn overleden ;
„ en dat naderhand dezelfde *Kniertje Ger-*
„ *brands* nog vier Kinderen gehad heeft ,
„ waar van de twee laatste Tweelingen
„ zyn geweest ; zynde haar laatstgemelde
„ Man , mede , gelyk de eerstgemelde , ee-
„ nige weeken voor haar verlossing van
„ gemelde twee Kinderen , met een Pinkje
„ verongelukt , waar na gem. Vrouw in
„ het Gasthuis gealimenteert , en aldaar in
„ het jaar 1762 , in de maand April , over-
„ leden is .

„ De voorfz. vyf Kinderen zyn in de Kerk
„ op Scheveninge begraven , en 't geval is
„ op de Sark te leezen' .

Nadien nu deeze gefchiedenis zeer veel
overéénkomst fcheen te hebben met het
verhaal van *Jacob Kreket* , zoo geraakte ik
in twyfel , of het niet wel het zelfde geval
mogte zyn . Dit bewoog my , andermaal
gemelden *Kreket* te gaan zien , om hem myn
proefblad , benevens het verhaal uit het
opgenoemde Werkje , voor te leezen , en
hem deswegens te ondervraagen , in tegen-
woordigheid van verfcheiden Lieden . By
die gelegenheid betuigde gemelde *Kreket* ,
dat hem dit geval van Scheveningen zeer
wel bewust was ; dan dat het geen betreck-
king tot zyne Familie had ; dat zyne Moe-
der en Moei , uit het hooge gedeelte van
Zuid-holland , by 's Hertogenbosch geboor-
tig , met geen Visfchers getrouwd geweest
waren . Wyders verhaalde hy ons nog ,
hoe

hoe 't hem geheugde, dat hy, een Kind zynde, met zyne Moeder van Delft op Rotterdam gevaaren was, en dat deeze Scheveningsche Vrouw zig toen insgelyks in de Schuit bevond. Beide de Vrouwen, zeide hy, verhaalden elkander, naar de manier der Wyven, hoe 't hun gegaan was, en myne Moeder herinnerde zig toen ook het geval van haare Zuster. De Schipper, dit gesprek dier Vrouwen aanhoorende, onthaalde haar vervolgens met Wyn; als hebbende twee Vrouwen te gelyk fcheep, die by uitstek vrugtbaar waren. Voorts zou men, op het berigt van *Kreket* aangaande, uit zyn leeftyd, en zyne opgave, dat zyns Moeders Zuster; in 't zelfde jaar, toen hy gebooren was, ook haare zes kinderen gebaard had, moeten besluiten, dat de gevallen verschillen: want de Berigter nu 44 jaaren oud zynde, en de Scheveninger geboorte in den jaare 1719 voorgevallen zynde, zou 'er een tydsverschil van ongeveer elf jaaren plaats hebben.

Wy deelen deeze gevallen mede, volgens de aanneemelykste berigten, en op 't verhaal van de naaste Bloedverwanten; zonder 'er iets by of af te doen; en oordeelen het zeer aanmerkelyk, dat het eene en 't andere geval omtrent denzelfden tyd geschied is.

Gevallen van die natuur, schoon geheel buiten den gemeenen regel, zyn egter van eenig gewigt, en vorderen onze opmerking

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

in 't beschouwen der Natie; onder welke zy, gelyk de Heer SUSZMILCH, uit het door hem bygebragte geval, besluit, „eene on-
„gemeene vrugtbaarheid te wege zouden
„brengen, indien zy, onder een Volk,
„zoo gemeen waren, als zy nu zeldzaam
„zyn”. Intusfchen is 't egter met de zaak
zoo geleege, dat, hoewel dusdanige ge-
fchiedenisfen onder de zeldzaamen gebragt
moeten worden, de geboorte van Twee-
of Drielingen nochtans hier te Lande niet
gantsch buitengewoon te noemen zy. Nu
en dan valt het, zoo in Zuid-als Noord-hol-
land, nog al eens voor, dat 'er drie, t'ee-
ner dragt, gebooren worden; en de Twee-
lingen zyn, althans in de laatstgemelde
Streek, al vry gemeen. Volgens de nade-
re ontdekkingen van den Heer STRUYCK,
mag men redelyk gegrond stellen, dat 'er,
onder de 72 gedoopte Kinderen, een paar
Tweelingen gevonden word. En dat dee-
ze evenredigheid ook na genoeg plaats
heeft in andere Gewesten; des men onze
Landzaaten, ook ten dien opzichte, niet
zwakker of min vrugtbaar, dan veele an-
dere Natien, vinde (*). Het ontbreekt ons
tot nog aan volkomen Lysten, om zulks
recht naauwkeurig na te gaan; dog het is
te vermoeden, dat men het getal der Twee-
lin-

(*) Zie N. STRUYCK, in zyne *Nadere Ontdekking noopens den staat van het Menschelyk Geslagt*, Bladz. 166—168. Men vind aldaar, buiten andere tellingen, byzonder tot ons onderwerp betrek-

lingen, indien men eens behoorelyke Lysten uit alle onze Dorpen by elkander had, nog aanmerkelyker zou vinden; en dat men, op 65 a 70 gedoopte Kinderen, wel een paar Tweelingen rekenen mag. Voorts merkt de Heer *SUSZMILCH* nog aan, dat deeze Kinderen, voor het grootste gedeelte, in korten tyd, weder sterven. En dit is, ten aanzien van de drie-vier-en vyflingen, wel waar; doch ten opzichte der Tweelingen geloof ik niet, dat zulks in Holland doorgaat; ik meen althans, raakende die geenen, welken ik gekend heb en nog ken, te hebben opgemerkt, dat hun sterflot ge-
lyk

kelyk, de volgende opgave van vier Noord-hollandsche Dorpen.

Gedoopt. Tweel. Driel. Vierl.

Te *Oostzaandam*, in 111 Jaaren
 Te *Kwadyk*, in 107 Jaaren
 Te *Broek* in Waterland, in 85 Jaaren
 Te *Purmerland*, in 42 Jaaren

17566	230	2	1
1708	39	1	
1807	25		
515	7		
21596	301	3	1
13092	181	2	
34688	482	5	1

Hier by voegt de Heer *STRUYCK* de opgetelde Kinderen van eenige Hoogduitsche Steden, maakende te samen een getal van - -

Waar uit blykt dat de evenredigheid van het getal der Tweelingen, in die Hoogduitsche Steden, zeer na dezelfde is, als in die Hollandsche Dorpen: want 181 met 72 vermenigvuldigd, geeft 13032, en 301 met 72 vermenigvuldigd, geeft 21672, en de getallen samengenomen, zynde, geeven 482, vermenigvuldigd met 72, een getal van 34704 Kinderen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lyk staat met dat der eeniggeboorenen. Men kan dus de Twee-en Drielingen niet onder de volstrekt zeldzaamen rekenen; maar als het getal, volgens de verhaalen, t'eener dragt hooger loopt, dient men wel wat omzigtigheid te gebruiken, eer men 't als geloofwaardig aanneemt. Wanneer LEEGWATER, in zyne *Kleyne Chronycke*, onder eenige notabele stuxkens, gewag maakt van eene Overzeefche Vrouw, welke driemaal agter elkander zeven Kinderen t'eener dragt, en dus, in drie Jaaren, eenen twintig Kinderen, ter Waereld gebragt had; ziet men 't aan voor eene vertelling, welker geloofwaardigheid twyffeling onderhevig is. Op het verhaal, raakende de 365 Kinderen der Gravinne van *Hennenberg*, te *Loosduinen* gedoopt, stelt men de geloofwaardigheid ter zyde; en vind het waarschynlyk, dat hier eene woordspeeling plaats heeft, gelyk wy alvoorens gezegd hebben. Dan als ALBERTUS MAGNUS ons verhaalt, dat eene Vrouw in Duitschland, door eene Miskraam, 22 Kinderen, wier Lichaamen reeds gevormd waren; eene andere 70, en nog eene andere wel 125 Vrugten, omtrent een vinger lang, kwyt geraakte, bezeft men terstond dat hier eene ontzaglyke vergrooting, en de loogenzugtige grolziekte, die by ALBERTUS MAGNUS meermaals gevonden word, plaats heeft. Maar met dit alles blyft in bedenking, of niet miswassen en misgeboorten eenige aanleiding gegeven mogen hebben, tot

Zie
Bl. 772.

tot zulk foort van berigten: 't is zeker niet onmogelyk, dat men daar door eenigzins in de maaling kan geraaken.

Tot een bewys hier van strekke de misdragt, of de wangeboorte eener Amsterdamsche Vrouwe, welke ons de beroemde Ontleedkundige FREDRIK RUISCH (*) afgebeeld heeft, in zyne derde en vierde Plaat van het Derde Deel, het tweede *Anatomische Kabinet*. In de derde Plaat vertoont ons die groote Ontleedkundige een Kind van zes of zeven Maanden, met een Waterhoofd gebooren; en in de vierde geeft hy ons vyf verschillende Figuuren, welke allen tot één Moederkoek behoord hebben, en te gelyk met het voorschreeven Kind gebaard zyn. De origineelen bestonden uit „een byzonder vreemde sub-
stantie, vervult met veele Kinderkens, omtrent van drie maanden”. Deeze Kinderkens, of liever derzelve overal verspreide deelen, schynen een bewys aan de hand te geeven, voor de mogelykheid van zeer veele Kinderen t'eener dragt. Wy staan hier voor stil, en beoordeelen 't niet; doch het schynt ons, onder verbetering, toe, dat men zulks hier uit niet te spoedig behoort af te leiden. Elk afzonderlyk beentje of armpje is tog geen bewys voor een afzonderlyk Kind; en dus zyn dan alle
de

(*) Zie FRED. RUISCH Werken, II. Deel. Plaat III en IV, benevens de Beschryving.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

de byzondere deelen nog voor zoodanig een aanmerkelyk natuurlyk getal van Kinderen niet te houden. 't Is den Natuurkundigen te over bekend, hoe de verplaatfing der deelen, door ongelukkige omftandigheden, in de bevrugting, of in den aanwas der Vrugten, eene verbaazende menigte van Wanfchepfels te wegen kan brengen; waar door niet alleen de voeten, maar ook de vingeren, op verfchillende afstanden, uit hunne Gewrigten verzet zynde, de allervreemdste Weezens vormen (*).

Wy kunnen, uit dien hoofde, zulke afleidingen niet onder de geregelde geboorten betrekken; en zullen 'er ons derhalven niet verder mede ophouden; zoo min als met andere misdragten, wanfchepfels, en verminkte Kinderen, die nu en dan in deeze Landen gebooren worden. Wy laaten dit over voor de zodanigen onzer Geneesheeren en Ontleedkundigen, die het fpoor van den beroemden RUYSCH volgen; en hunne Afbeeldingen van veele wonderlyke Figuren, met naauwkeurige befchryvingen, als pronkstukken in de Schriften der loflyke Maatschappyen plaatfen. Door deczen hunnen arbeid agten wy ons hier van te meer ontslaagen; en oordeelen het in dit ons Werk te onnoodiger, daar wy ons de
Les

(*). Zie FRED. RUISCH, *Brief aan M. VAN REVERHORST*, I. Deel, Plaat XVII.

Les van den grooten ALBINUS herinneren; te weeten; dat, zoo men eens beweezen heeft, dat 'er in de Baarmoeder eenig wanstallig deel kan voorkomen, zulks ook in alle andere Deelen plaats kan hebben.

Liever willen wy, ons by de gezonde en welgeschapen Vrugten onzes Lands houdende, den Leezer, ten bewyze van de uitgestrekte vrugtbaarheid en kragt van voortteeling onzer Landzaaten, nog kortlyk melden, hoe 't voor deezen in Holland, dat ook nu nog wel plaats heeft, niet zeldzaam was, Echtgenooten te vinden, die uit hun echte Zaad, tot honderd, en meer, Telgen beleefden. Het Huisgezin van *Klaas Jansz. Eriks*, en deszelfs Vrouw, *Aagt Willems*, te *Barsingerhorn*, verdient deswegens eene byzondere melding. Dit echte paar, naamlyk, zag het getal der Kinderen en verdere Nazaaten, uit hun voortgekomen, tot honderd agt-en twintig toeneemen. Gemelde *Eriks* overleed, in 't jaar 1683, in den ouderdom van 86 jaaren en 5 dagen, en zyne Vrouw stierf, in 't jaar 1687, oud zynde 89 jaaren en 6 maanden. Een Lykgedicht, op het overlyden deezer oude Liedien diestyds gemaakt, geeft ons het volgende berigt van dit talryke Geslagt.

Wat had hy met zyn Vrouw van God ook wel een zegen:

Thien Kind'ren hebben zy met vreugde hier verkreegen;

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Zy leefden in den Egt ruim *drie-en-festig* Jaar,
 In welken tyd in 't huys geen *eene Doode* waar.
 Hun Kind'ren te zaam die zagen zy met eeren,
 By beyd' *hun leeven* noch zo wonderlyk vermeerden:
 Dat slegt van deeze *thien* een *tagtig* kwamen voort,
 Waar heeft men byna ooit van deez'-gelyk gehoord?
 Van deezen wederom zeer veele dat 'er Trouwden,
 Die bragten metter tyd, *by 't leeven* van de Ouden,
 Nog *agt-en dertig* meer, zo dat dit gantsch *Ge-
slagt*
 Tot *honderd dertig* toe alreede was gebragt:
 Niet dat dit groot getal toen leefde al te zamen:
 O neen! maar ziet, zo veel van hen ter Weereld
 kwamen.
 Dit hebben zy *beleefd*, dit hebben zy *gezien*,
 Dat zulk een groote *Vrugt* kwam spruiten uit hen
Liën.

Nog aanmerkelyker voorbeeld hier te Lande, is het geval van *Dirck Jonge Fansz.* van *Zoetermeer*, gehuwd met *Commertje Fans Cocken*; welke Vrouw, na dat zy, in den jaare 1574, Weduwe was geworden, haaren Man, tot in den jaare 1602, overleefde, en, naar luid van zeker daar op gemaakt Versje, by één gezien heeft, een getal van 181 Kinderen, Kinds-Kinderen, en Kinds-Kinds-Kinderen. Dit talryke nageflagt, zonder dat hier by de aangehuwde Mans of Vrouwen gerekend zyn, was zoo opmerkelyk, dat het *Pieter Lourisz. van Hoorn*, getrouwd met *Annetje Klaasz. Kny-
nenburg*, bewooge, om de kosten te doen, van alle die afstammelingen, naar het lee-
ven,

ven, te laten schilderen. Dit is ter uitvoeringe gebragt, door den beroemden Schilder BERKHEYDE; denkelyk door JOB (*), die zig meest op het Pourtret-schilderen toegeleid heeft: de Tronietjes zyn veelal door mishandeling wat gefleeten; dog men ziet 'er den Meester duidelyk in doorstraalen. Het geheele stuk na te volgen, en in ons Werk over te neemen, zou niet wel doenlyk zyn; dan uit overweeging van de zeldzaamheid der zaake, en van 't nut dat men 'er uit trekken kan, heb ik 't raadzaam geoordeeld, de naamen der Familiebeelden, in eene hier bygaande Tafel op te geeven. Ik heb dezelve in die orde geplaatst, zoo als zy in de Schildery staan, en de Versjes, of Byschriften, letterlyk gevolgd. Men ziet dus de eigen Kinderen, in twee recht opgaande ryen van naamen, aan den oorspronglyken Stam verbonden; vervolgens, uit ieder byzonderen Zoon of Dogter, de Kinds-Kinderen, ter zyde van hunnen Vader of Moeder, geplaatst; en voorts boven ieder derzelven de Kinds-Kinds-Kinderen, met de letteren K. en M. getekend. De afbeeldfels der laatste waren in 't stuk niet met naamen voorgesteld; dog men kon de Sexe klaar genoeg uit de Hulfels afneemen; en dezelve is hier door de bovengenoemde letters K. Knegt-
je,

(*) Ik heb deeze Schildery te *Zoetermeer* gezien, dog den Voornaam niet kunnen vinden; 'er stond alleenlyk, *Berkheyde fecit*.

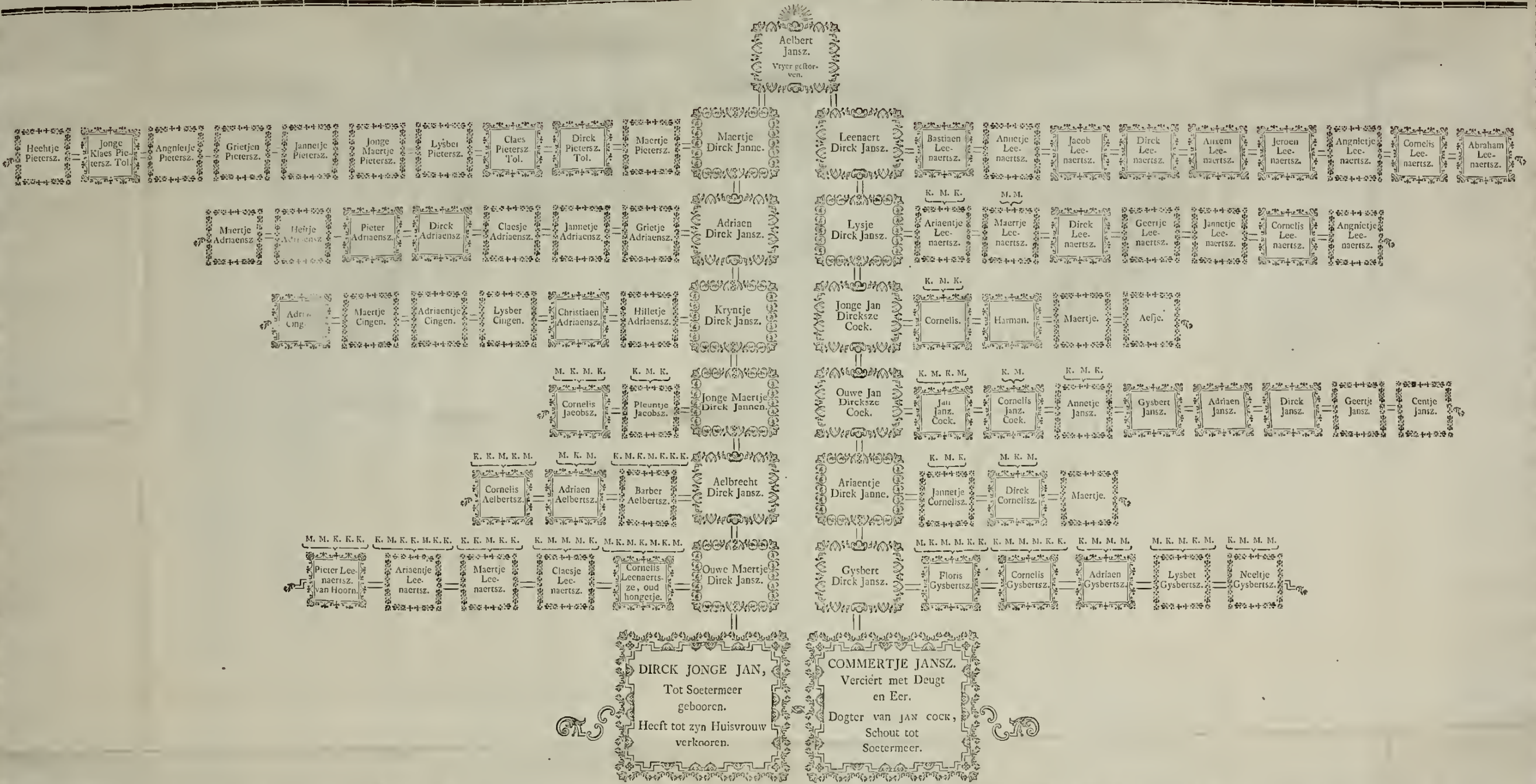
DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

je, en M. Meisje, aangewezen: in alles overéénkomstig met de schikking in het stuk zelve.

De reden die ons, na ryp overleg, tot het drukken deezer Tafel bewoogen heeft, is wel byzonder deeze; om dat wy, met betrekking tot de evenredigheid der geboorten van Meisjes en Knechtjes, in dit enkele Geslagt, by opklimming, de verbaazendste evenredigheid dier geboorten bevestigd vinden. Indien de geleerde suszmilch, of andere opmerkzaame Schryvers over dit onderwerp, deeze Schildery gezien hadden, of op dit denkbeeld, ten aanzien van een enkel Geslagt, gevallen waren, zy zouden zulks zekerlyk niet ongemerkt voorbygestapt hebben. Men ziet 'er althans, in den eersten opflage, vry blykbaar uit, dat, onder de Kinderen, uit de Manlyke Sexe voortgeteeld, dikwerf het getal der Knechtjes dat der Meisjes te boven gaat; waar tegen, onder de Kinderen, uit de Vrouwlyke Sexe van deezen Stam, de Meisjes veelal, in vry merkelyken getale, de Knechtjes overtreffen; zoo, nogtans, dat het nu en dan wel eens eenige uitzondering dulde; gelyk eene nadere beschouwing zal toonen.

Het getal der Vrouwlyke Sexe, van de eigen kinderen, is, in dit byzonder Geslagt, juist gelyk aan dat der Manlyke; als bestaande uit zes gehuwde Zoonen en zes gehuwde Dogteren, dus twaalf in 't geheel; zynde de dertiende, nog Vryer gestorven,
hier

Geflacht Reekening van DIRCK JONGE JAN ende COMMERTJE JAN COCKEN DOGTER. A°. 1602.

3 Aensiet de Maen,
Nu vangt ze aen.

4 Nu schynste plaen.

5 Nu is 't gedaen dat ze schein, Dan 't Godlyck graen alleen.

Aensiet dit vry al die hier staen,
Alfo moet gy al wasfende vergaen.

Dus 's Menschen gaen,
Op 's waerelds baen.

Daer blyft niet staen.

*Dit Geflacht van DIRCK JONGE JANSZ. was groot,
Voor COMMERTJE JANSZ. COCKEN zyn Huisvrouwens dool,
181 Menschen, en waeren dien tyd all in levende lyven,
Uitgesonderd drie, die mochten hier soo lang niet blyven,
En COMMERTJE JANSZ. is van all die men hier ziet of leest
Moeder, Bestemoeder, ende over Bestemoeder geweest.
Sulcx dat op den dach, als COMMERTJE van haer pyn genas,
't Getal van dees haer Kindren hondert en taghtig Menschen was.*

*In 't Jaer 1574 is Overleden ende ter aerde gebracht,
DIRCK JONGE JANSZ., die eerste Vader was van dit geslacht,
En op den 9. Juny, als men 1602 heeft geschreeven,
Soo benam de dood COMMERTJE JAN COCKEN 't leven,
Als zy out geworden was sefen en 't negentig Jaren:
Op welkers begraeffenisse; dat men noch sag vergaeren
Elf van haer eyge Kinderen, die van haer Moeder moste schryden,
Als sy niet meest al dit haer geslagt haer ter aerde geleyden.*

's Menschen Leven is niet dan arbeit
en woel.

Gy vliegt haest daer heen als een
Wevens Spoel.

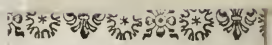

Bereckende. fecit. A°. 1602.

Dit Geflacht Reekening hebbe doen maken PIETER LAURISZ. VAN HOORN en zyn Huisvrouw ANNETJE KLAASZ. KNYNENBURG.

1712

1712

hier buiten gesteld. Ter ophelderinge van 't merkwaardige in derzelve voortplanting, zullen wy gebruik maaken van de volgende vier tellingen, die wy met A. B. C. D. onderscheiden. Van den oudsten Zoon beginnende, heeft men in

Tafel A.

<i>Gysbert Dirck Fansz.</i>	en uit hem	3	Knegtjes	2	Meisjes.
<i>Aelbrecht Dirck Fansz.</i>	-	2	—	1	—
<i>Ouwe Jan Dirckze Cock.</i>	-	5	—	3	—
<i>Fonge Jan Dirckze Cock.</i>	-	2	—	2	—
<i>Adriaen Dirck Fansz.</i>	-	2	—	5	—
<i>Leenaert Dirck Fansz.</i>	-	7	—	2	—

Dus te samen 21 Knegtjes. 15 Meisjes.

Hier onder staat eens by *Fonge Jan Dirckze Cock*, het getal van Knegtjes en Meisjes gelyk, onder 4 Kinderen, en eens staat by *Adriaen*, onder 7 Kinderen, een vyftal van Meisjes tegen twee Knegtjes. Dus overtreft, onder de overige vier van de zes Broeders, het getal der Knegtjes dat der Meisjes ruim de helft, dat is, uit vier Broeders tegen twee, komen 17 Knegtjes tegen 8 Meisjes; en by den vyfden Broeder staat het getal gelyk.

Onder de Vrouwelyke Sexe heeft men in

Tafel B.

<i>Ouwe Maertje Dirck Fansz.</i>	-	-	en uit haar 2 Knechtjes 3 Meisjes.
<i>Ariaentje Dirck Fanne.</i>	-	1	2
<i>Jonge Maertje Dirck Fannen.</i>	-	1	1
<i>Kryntje Dirck Fansz.</i>	-	2	4
<i>Lysje Dirck Fansz.</i>	-	2	5
<i>Maertje Dirck Fanne.</i>	-	3	7

Te famen 11 Knechtjes. 22 Meisjes.

Hier onder staat eens by *Jonge Maertje Dirck Fannen* het getal gelyk, en onder de overige vyf Zusters is het getal van Meisjes juist nog eens zo veel als dat der Knechtjes; terwyl het getal der Knechtjes ruim zoo veel grooter is by de vier Broeders.

Men kan hier uit niet ongegrond gissen, dat, onder een gelyk getal Zusters en Broeders, de Manlyke Sexe meerder Knechtjes, en de Vrouwelyke meer Meisjes voortbrengt. Men zou dit zekerlyk nader kunnen bepalen, indien men, ten aanzien van dit Geslacht, wist, hoe het met de aangehuwde Mans en Vrouwen gelegen was; dat is, hoe veel, al of niet, dezelve ook Broeders en Zusters gehad hadden, en hoe 't met derzelve Vruchtbaarheid stond. Dit niet weetende, schynt zig hier eene gewigtige zwaarigheid op te doen; dewyl de voortteeling der

Kinds-

Kinds-en Kinds-Kinderen van dit Geslagt niet van deszelfs Telgen alleen afhong; maar de aangehuwde Mans en Vrouwen mede de Vaders en Moeders geweest waren, die tot deeze Voortplanting behooren. Dit heeft zeker zyne zwaarigheid.

Dan, dewyl in dit Geslagt een eenslagtige oorsprong ligt, beide in de eigen Zoonen en Kleinzoonen, mitsgaders in de Dogteren en Kleindogteren, zoo kan en mag men, natuurkundig redeneërende, de doorgaande Vrugtbaarheid deezer Geboorten, als eigen en opklimmende, in zyn eigen wortelstam aanmerken. Men mag derhalven de bykomende aangehuwden, zonder derzelve eigen kragt ter voortteeling te ontkennen, hier houden, voor zulken, die den eigen Stam opwekken en koesteren. Men heeft vryheid om dit stuk anders te begrypen; maar deeze bedenking, ten dien opzichte, kan, op de voorschreeven wyze, aan ons niet ontzegd worden. 'Er straalt dus, gelyk 'er eene evenredigheid onder de eigen Kinderen van *Dirck Jonge Jan* plaats heeft, eene zeer nabykomende evenredigheid onder derzelve Kinds-Kinderen door; waar onder egter het getal der Meisjes dat der Knechtjes te boven gaat; zynde als 37 tegen 32, en dus vyf meer. Dog dit verschil schynt egter maar van één Huwelyk af te hangen, naamlyk van dat van *Jonge Maertje Dirck Jannen*; die, tegen *Ouwe Jan Dircksz. Cock* overstaande, maar twee tegen agt Kinderen geteeld

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

teeld heeft: of ook van *Jonge Jan Dircksz. Cock*, tegen *Kryntje Dirck Fansz.* overstaande, die zes tegen vier heeft. Dan allerwaarschynlykst zullen de laater en vroeger aangegaane Huwelyken 'er mede eenig verschil in veroorzaakt hebben: ook staan hier de leevende Kinderen slegts bekend; en waarschynlyk zullen 'er, buiten deeze, wel jong gestorven zyn: dat men met rede mag vaststellen. Maar 't zy hier mede zoo 't wil, de evenredigheid der Huwelyken neemt, in dit geval, deeze zwaarigheid weder weg; en wy vinden, tot onze verbaazing, hoe de Natuur, het zy dan dat 'er nu en dan eene meerderheid van Dogteren of Zoonen plaats hebbe, gewoonlyk weder keert tot haare wonderlyke evenredigheid, en dezelve meest altoos behoud. Ten bewyze hier van staan de Huwelyken weder na genoeg gelyk; dewyl 'er, onder de 69 Klein-Kinderen in deezen Geslagtboom, 12 gehuwde Vrugtbaare Kleinzoonen, tegens 11 gehuwde Vrugtbaare Kleindogters voorkomen: dus is 't, op één na, weder gelyk in *Commertjes* derden graad. En onder deezen doet zig in de geboorten der Kinderen, uit beide de Sexen, weder eene opmerkenswaardige gelykheid op, tusfchen de Mannen en Vrouwen.

Vergel. De oudste gehuwde eigen Zoon, *Gysbert*, (*Tafel A.*) en de oudste gehuwde
Bl. 1171, *Dogter*, *Ouwe Maertje*, (*Tafel B.*) heb-
en 1172. ben net elk vyf Kinderen; en juist *Gysbert*
3 Knecht-

3 Knechtjes met 2 Meisjes, en *Maertje* juist
3 Meisjes met 2 Knechtjes.

Tusfchen *Aelbrecht* en *Ariaentje* daar aan
volgende, staat het even zoo; de eerste
heeft 2 Zoonen met ééne Dogter, (*Tafel*
A.) en de laatste heeft 2 Dogters met één
Zoon, (*Tafel* B).

Tusfchen *Ouwe Jan* en *Jonge Maertje* is
't verschil grooter; nademaal de eerste ver-
wekt heeft 5 Zoonen en 3 Dogters, (*Tafel*
A.) en de laatste één Zoon en ééne Dogter,
(*Tafel* B).

Tusfchen *Jonge Jan* en *Kryntje* is mede
verschil; hebbende de eerste 2 Zoonen met
2 Dogters, (*Tafel* A.) en de laatste 2 Zoo-
nen met 4 Dogters, (*Tafel* B).

Dog by *Adriaen* en *Lysje* staan de getal-
len weder gelyk, hebbende ieder 7 Kinde-
ren geteeld, (*Tafel* A en B.) en wel ieder
2 Zoonen met 5 Dogters; zoo dat ze, ook
ten aanzien der Sexe, overéénkomen.

By *Leenaert* en *Maertje*, ten laatste, is
't op één na weder gelyk: *Leenaert* heeft 7
Zoonen met 2 Dogters, (*Tafel* A.) en
Maertje 7 Dogters met 3 Zoonen, (*Ta-
fel* B).

Wanneer men deeze voortteeling der
Kleinkinderen verder oplettend beschouwt,
ziet men, dat 'er onder de zes vrugtbare
Huwelyken, denklyk agteréénvolgende vol-
trokken, vier zyn, in welken het getal der
Zoonen tegen de Dogteren gelyk staat.
Als mede dat de meeste Zoonen, in deezen
Stam, uit de Manlyke, en de meeste Dog-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

teren uit de Vrouwlyke Sexe voortgekomen zyn; wel te verstaan uit de meest vrugtbaarste onder dezelve. Daarenboven ontdekt men, dat, uit de vier Broeders en Zusters, *Aelbrecht*, *Ariaentje*, *Ouwe Jan* en *Jonge Maertje*, by welken het verschil het grootste is, egter het getal der Zoonen dat der Dogteren overtreft, wanneer men derzelver Kinderen dooréén rekent. Om deeze evenredigheid nog nader aan te toonen, zullen wy wat hooger klimmen, en ons bepaalen tot de Kleinkinderen, uit de vier Zoonen en Dogteren, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben; waar onder, juist weder uit vier Zoonen en een gelyk getal Dogters, de vrugtbaare gehuwde Kleinkinderen gevonden worden. Dit nagaande, vind men, onder 69 Kinds-Kinderen, 12 gehuwde Kleinzoonen, en 11 gehuwde Kleindogters, die vrugtbaar geweest zyn, zoo als ze hier bekend staan. Dus is het getal op één na weder gelyk; één meer in de Manlyke Sexe; en deeze heeft aan *Commertje* een gelyk getal van Kinds-Kinds-Kinderen, van de wederzydsche Sexe, verleend; naar uitwyzen van de volgende *Tafel* der geboorten.

Zie de
nevens-
gaande
Tafel C.

Dit gadeslaande, ziet men, dat 'er, uit de vier eigen Zoonen, *Gysbert*, *Aelbert*, *Ouwe Jan* en *Jonge Jan*, gesprooten zyn 8 gehuwde vrugtbaare Zoonen, en 4 gehuwde vrugtbaare Dogters. Verder uit deeze 8 Manlyke Kinds-Kinderen, te samen 16 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke,
met

Tafel C.

Eigen Zoonen, die vrugbaar geweest zyn, en Kinds-Kinds-Kinderen aan de Stam-Ouderen gegeven hebben.

1 Eigen Zoonen.	2 Klein Zoonen.	3 Klein- Klein- Zoonen.	4 Klein- Klein- Dogters.	5 Klein Dogters.	6 Klein- Klein- Zoonen.	7 Klein- Klein- Dogters.
<i>Gysbert Dirck Jansz.</i>	<i>Floris Gysbertz.</i>	3	3	<i>Lysbet Gysbertz.</i>	2	3
	<i>Cornelis Gysbertz.</i>	3	3	<i>Neeltje Gysbertz.</i>	1	3
	<i>Adriaen Gysbertz.</i>	1	3			
<i>Aelbert Dirck Jansz.</i>	<i>Adriaen Aelbertz.</i>	1	2	<i>Barber Aelbertz.</i>	5	2
	<i>Cornelis Aelbertz.</i>	3	2			
<i>Ouwe Jan Dirckz. Cock.</i>	<i>Jan Jansz.</i>	2	2	<i>Annetje Jansz.</i>	2	1
	<i>Cornelis Jansz.</i>	1	1			
<i>Jonge Jan Dirckz. Cock.</i>	<i>Cornelis.</i>	2	1			
Samen	4	8	16	17	4	9
					16	17
					26	26

Tafel D.

Eigen Dogters, die vrugtbaar geweest zyn, en Kinds-Kinds-Kinderen aan de Stam-Ouderen gegeven hebben.

1 Eigen Dogters.	2 Klein Zoonen.	3 Klein- Klein- Zoonen.	4 Klein- Klein- Dogters.	5 Klein Dogters.	6 Klein- Klein- Zoonen.	7 Klein- Klein- Dogters.
<i>Ouwe Maertje Dirck Jansz.</i>	<i>Cornelis Leentsz. Pieter Leentsz.</i>	3 3	4 2	<i>Claesje Leentsz. Maertje Leentsz. Ariaantje Leentsz.</i>	2 4 5	3 1 2
<i>Ariaentje Dirck Janne.</i>	<i>Dirck Cornelisz.</i>	1	2	<i>Fannetje Cornelisz.</i>	2	1
<i>Jonge Maertje Dirck Jannen.</i>	<i>Cornelis Jacobsz.</i>	2	2	<i>Pleuntje Jacobsz.</i>	2	1
<i>Lysje Dirck Jansz.</i>				<i>Ariaentje Leentz. Maertje Leentz.</i>	2	1 2
Samen 4	4	9	10	7	17	11
					9	10
					26	21

met 17 van de Vrouwlyke Sexe. En voorts, uit de 4 Vrouwlyke Kinds-Kinderen, 10 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke, en 9 van de Vrouwlyke Sexe. 'Er is dus in 't geheel, uit de 12 vrugtbaare Kinds-Kinderen, die uit de 4 Manlyke eigen Kinderen gesprooten zyn, juist een getal van 26 Zoonen en 26 Dogters, maakende te samen 52 Kinds-Kinds-Kinderen, gebooren. Laat ons nu, ter meerdere ophelderinge van de verbaazende schikking der verborgen Natuure, nog eens nagaan, de nakomelingen der vier Zusters, die Kinds-Kinderen gezien hebben; welken ons deeze vierde opgaaf onder 't oog zal brengen.

Hier uit blykt volkomen, dat 'er zig, onder de eigen Dogters van *Commertje*, 4 bevonden, te weten, *Ouwe Maertje*, *Ariaentje*, *Jonge Maertje*, en *Lysje*, waar uit Kinds-Kinds-kinderen gesprooten zyn. Als mede dat uit deeze vier Zusters gebooren 4 Zoonen en 7 Dogters, die, vrugtbaar geweest zynde, Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben. Dit getal staat dus weder op één na gelyk met het getal uit de even genoemde Zoonen. De vier Broeders hadden voortgebragt 8 Zoonen, met 4 Dogters; en de vier Zusters gaven 7 Dogters met 4 Zoonen. Deeze voortgaande evenredigheid over en weder geeft, inderdaad, den Natuurkundigen, stoffe tot eene diepe verwondering en bespiegeling. Dan nog al verder.

Zie de
nevens-
gaande
Tafel D.

Uit de 4 Kleinzoonen der Vrouwlyke
Ffff 2 Sexe,

Sexe, (*Tafel D. Colom 2.*) zyn gesprooten 9 Kinds-Kinds-Kinderen van de Manlyke, en 10 van de Vrouwlyke Sexe, (*Tafel D. Colom 3 en 4.*) Dit getal staat weder, ter verbaazinge, gelyk aan het getal van de 4 Kleindogters van de eigen Zoonen, (*Tafel C. Colom 5.*), daar juist 10 Knechtjes en 9 Meisjes, (*Tafel C. Colom 6 en 7.*) gelyk hier 10 Meisjes en 9 Knechtjes, geteld worden. Vervolgens zyn uit de gemelde 7 Kleindogters, (*Tafel D. Colom 5.*) gesprooten 17 Kinds-Kinds-Kinderen der Manlyke, en 11 der Vrouwlyke Sexe, (*Tafel D. Colom 6 en 7.*) Men zou derhalven, zoo men voor de agt Kleinzoonen der vier eigen Zoonen één Huwelyk meer telle, al zeer na aan eene evenredigheid met de 7 Kleindogters komen. Dan nader komt de geheele somme; want uit de 8 Kleinzoonen en 4 Kleindogters, der vier eigen Zoonen, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben, zyn in 't geheel voortgesprooten, 26 Zoonen en 26 Dogters, (*Tafel C. Colom 3, 4, 6 en 7 saamgetrokken.*) En uit de 4 Kleinzoonen, benevens de 7 Kleindogters der vier eigen Dogters, die Kinds-Kinds-Kinderen geteeld hebben, zyn in 't geheel voortgesprooten, 26 Zoonen en 21 Dogters, (*Tafel D. Colom 3, 4, 6 en 7 saamgetrokken.*) De meerderheid van het voortbrengen der Zoonen schynt hier, in de Vrouwlyke Sexe, van den tweeden graad, te verwisfelen; dat mogelyk dient ter versterkinge der gedagten van de zulken, die om het an-
de-

dere Geslagt eene verandering stellen; 't geen in de Vogelen, en de overige redenlooze Dieren, na genoeg doorgaat. Dan dit doet niets tot ons tegenwoordige oogmerk; waarom ik 'er ook niet op staan zal blyven, maar liever tot het besluit treden, dat wy uit dit alles op te maaken hebben. Wanneer wy alle de dus ver gemelde geboorten van deezen Stam opneemen, zien wy, dat dezelve volstrekt beantwoord, aan alle de algemeen aangenomen berekeningen, en de daaruit getrokken gevolgen; te weten, dat, onder de evenredigheid der Geslagten, de Manlyke Sexe meerder is dan de Vrouwlyke; zoo nogthans, dat 'er eene verborgene gelykheid blyve; waar door het Manlyke getal zoo verre niet boven het Vrouwlyke gaat, of het blyft steeds aan en omtrent dat der Vrouwlyke Sexe.

Commertje had 7 eigen Zoonen, en 6 eigen Dogters; dus was 'er één van de Manlyke Sexe meer. Onder de Kleinkinderen waren 'er 32 Kleinzoonen en 37 Kleindogters, dus overtrof het hier de Vrouwlyke Sexe: dog de reden daar van is boven eenigzins vermeld. En die gaaping word door de Kinds-Kinds-Kinderen juist weder gevuld: want onder de gezamentlyke Kinds-Kinds-Kinderen zyn 52 Zoonen tegen 47 Dogters, dat met de laatstgemelde 32 Kleinzoonen en 37 Kleindogteren, een gelyk getal van 84 Knegtjes en Meisjes geeft. Zoo verwonderlyk eene evenredigheid der Manlyke en Vrouwlyke Sexe, hier en el-

ders, toont ons Menschen ten klaarste, de wyze schikking van den grooten Schepper en Albestierder, tot onderhoud des Menschlyken Geslags. En deeze zeldzaame Geslagtlyst strekt, ten aanzien van onze Landzaaten, tot een overtuigelyk bewys, zoo van de evenredigheid der Geslagten, ook hier te Lande, als van de vrugtbaarheid zelve der Natie, daar 'er uit de Lendenen van een vrugtbaaren Huisvader, en kinderryke Huismoeder, gesprooten zyn, zeven eigen Zoonen met zes eigen Dogteren, twee-en dertig Kleinzoonen met zeven-en dertig Kleindogteren; en twee-en vyftig Klein-Kleinzoonen met zeven-en veertig Klein-Kleindogteren; te samen uitmaakende, een-en negentig van de Manlyke, en negentig van de Vrouwlyke Sexe; dat is in 't geheel honderd één-en tagtig Menschen.

Wy hebben ons in deeze telling gehouden aan de bovengemelde Schildery, waarop men 181 Nakomelingen afgemaald vind, en welks Onderschrift ook uitdruklyk dat getal heeft. Doch naar luid van een ander Rymdicht, op den Geslagtboom van dit Huisgezin, die op verscheide plaatzen onder de Nazaaten te zien is, liep het getal der Nakomelingen tot op 183. Men vind het dus aangehaald, door s. v. LEEUWEN, in zyn *Rooms-Hollands-Regt*; alwaar men 't, Bl. 297, in deezervoege leest:

Dit geslagt van *Dirk Jonge Jan Kok* was groot,
Voor *Commertje Fans*, syn Huisvrouwen dood,

By haar levend Lyf honderd drie-en tagtig perfo-
nen,

Waar onder waren even juist fo veel Dogters als
Sonen,

Uitbefonderd een van al, die men daar in leest,

Daar van *Commertje* Moeder, Groot-Moeder en Over-
Grootmoeder is geweest.

Dees waren op *Commertjes* fterfdag nog al in levende
lyven,

Behalven drie, die hier fo lang niet en mogten blyven,

So dat op den dag, dat *Commertje* van haar pyn
genas,

Het getal van haren bloede nog hondert en tagtig
was,

Die alle haar Moeders, Groot-Moeders, en Over-
Groot-Moeders dood verbeyden,

Tot dat fy haar in haar agt-en-'t negentigfte jaar ten
grave geleyden.

Nademaal het bovengemelde Onderschrift
en dit Versje daarin overeenkomen, dat
het getal der aftammelingen, op *Commer-
tjes* overlyden, 180 was, en dat 'er al
vroeger drie overleeden waren, zo fchynt
het getal van 183 wel het echte te zyn.
Dan dit verfchil van telling maakt hier gee-
ne zwaarigheid; alzo die twee, welken de
laatste telling meer heeft, (indien ze niet
beide de overleedene Ouders zyn, dat hier
dan wat gebreklyk aangeduid zou worden,)
een Knechtje en een Meisje geweest moeten
zyn: dewyl 'er waren

- - even juist zo veel Dogters als Sonen,

Uitbefonderd een van al.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Dat ten vollen overeenkomt, met het het geen wy uit deeze Geslagtlyst opge- maakt hebben; des het geen verandering baare, welke telling men volge, en hoe men die ook verstaat.

Jammer is het, dat men hier niet weeten kan, of 'er geen Tweelingen onder dit Geslagt geweest zyn, dat niet onwaarschynlyk is; men zou 'er dan mogelyk ook iets uit op kunnen maaken. Gelyk ons zoo, in 't voorbygaan, niet ontslipt, hoe men, in de navolging der Geboorten, ziet, dat de opvolging meestal in twee van ééne Sexe voorvalt, dat is, in twee volgende geboorten, telkens een Zoon of een Dogter. Dit vindt men hier onder de Knegtjes, zoo uit de Eigen- als uit de Klein-Kindereu veertien maal, en onder de Meisjes tien maal. Zou men hier uit insgelyks niet kunnen afleiden, waarom men, gelyk ik naar myne waarneeming vaststel, meer Tweelingen van de Manlyke, dan van de Vrouwlyke Sexe ontmoet? Zou vervolgens hier uit niet kunnen blyken, waarom men, by Drie- en Vierlingen, veelal een Meisje heeft? Om dat 'er naamlyk, gelyk hier blykt, op de geboorte van twee of drie Knegtjes, meestal het gebooren worden van eene Dogter voorvalt. Wyders vindt men hier zeven maal 3 Meisjes na elkander gebooren, tegen vier maal 3 Knegtjes; en onder de 35 Huwelyken zyn 'er juist weder twee, één uit de Manlyke, daar 4 Zoonen, en één uit de Vrouwlyke, daar
5 Dog-

5 Dogters elkander in geboorte volgen; te weeten, de Huwelyken van *Maertje Dirck Janne*, en *Leenaert Dirck Jansz.* Voorts zou men, in 't nagaan deezer Geslagtlyste, het oog nog kunnen vestigen op de beurtlingsche verandering der enkele Geboorten; men ziet dikwerf een Meisje op een Knegtje volgen; en somtyds worden 'er twee of drie Dogters, na één, twee of drie Zoonen gebooren, en dus gaat het over en weder; dog meest, en al veel, komt 'er, om den anderen, een Knegtje of Meisje ter Waereld. Met weinig moeite zouden wy deeze en verscheiden andere aanmerkingen van die natuur kunnen uitbreiden; dan wy laten zulks over voor de geenen die 'er belang in stellen, om de Geslagtlyst met dat oogmerk te bespiegelen. 'Er heerscht, ten deezen opzichte, onder onze Hollanders nog al vry wat Liefhebberij, en men vind veele Vrouwen, die uit zodanig eene telling, en meer andere nevensgaande opmerkingen, meenen te kunnen raamen, of zy een Zoon of Dogter ter Waereld zullen brengen. Dan wy stellen dit by de Maansrekening en meer dergelyken; waar mede wy ons tegenwoordig niet wel mogen ophouden, om den Leezer niet te verveelen, door onze aanmerkingen, buiten noodzaak, te vermenigvuldigen. Intusfchen twyffelen wy geenzins, of onze voorstelling van dit by uitstek vrugtbaare Geslagt; en onze daarop gemaakte natuurlijke aanmerkingen, zullen den kundigen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Leezer welgevallen. Dezelfen strekken, inzonderheid, ter bevestiginge van de algemeen aangenomen uitrekeningen der evenredigheit in de geboorten van 't Menschlyke Geslagt; of liever van de Godlyke orde, zoo als de Heer SUSZMILCH dit onderwerp met recht noemt, in derzelve gestadige veranderingen. Daar benevens toonen ze, met betrekking tot onze *Natuurlyke Historie*, dat de vrugtbaarheid, in deeze onze Hollandsche Gewesten, vooral niet minder is dan elders; nademaal men zeldzaam, by andere Volken, één eenig voorbeeld zal vinden van een paar Menschen, die uit hun eigen bloed zoo veele Nakomelingen by één gezien hebben. Het mededeelen van deezen Geslagtboom is dus niet ondienstig; en veelligt kan deszelfs beschouwing eenig vermaak aan vrugtbaare Huisgezinnen toebrengen; dat ons te meer overgehaald heeft, om 'er dus gebruik van te maaken. Voor 't overige staat ons nu nog maar alleen te melden, dat wy 'er de op zyde staande Versjes, om derzelve aartigheid, by gelaaten hebben: zy verleenen ons een voorbeeld van de toenmalige manier, van zig door Zinspeelingen, en zogenoemde Zinnespreeken, met Figuren, uit te drukken; waarin de Zoetermeersche Redenrykers van dien tyd geen geringe baazen waren. Zy hebben hier, door het wasfen en afneemen der Maane, de toeneeming en afneeming van *Commertjes* Geslagt willen aanduiden; en het verganglyk
Mensch-

Menschlyke tegen over 't bestendig Godlyke onvergangeljke stellen; waar toe ook dient de aftekeningen van de Weversspoel en 't Horologie, als verbeeldende de verzwinding van den tyd.

Het dus ver beschouwde geval van *Commertje Fans*, is zeker een buitengewoon voorbeeld; dan 'er zyn in Holland egter nog verscheiden voorbeelden van zeer sterk vrugtbaare Geslagten, schoon ze op verre na zoo hoog niet klimmen; en men vind 'er meermaals Echtgenooten, die een eigen Gezin van zestig, zeventig, of tagtig Kinderen en Kinds-Kinderen beleeven. In Rhymland ken ik Huisgezinnen, die nog hooger stygen; en zoo verscheiden Vrouwen het geluk hadden van de Kinderen, die zy ter Waereld bragten, in 't leeven te bewaaren, zou men 'er veele voorbeelden van zien; dewyl ik wel in staat ben, om eene geheele Lyst op te geeven van my bekende Vrouwen, die 16, 17, tot 22, ja tot 25 Kinderen toe gebaard hebben. Een Huwelyk, met tien, twaalf, veertien tot zestien Kinderen, gezegend, is ten platten Lande vry gemeen, onder onze frisksche en sterke Ingezetenen. 'Er zyn onvrugtbaare Huwelyken; dog derzelve getal is op verre na zo groot niet, als men gemeenlyk schynt te vermoeden: en zoo ik in myne waarneemingen niet misse, hebben dezelve hier te Lande wel het meeste plaats, onder de sterkstgespiede bloedryke Vrouwen, of zoogenaamde Mansfelders; dat

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

dat zyn de zulken, wier gebeente zeer grof en de boezem vleefig is; die in haar gantsche gestel iets manlyks hebben. By gebrek van opmerking hier omtrent verwonderen zig veelen, vooral onder 't Boerenvolk, wanneer ze bespeuren, dat een paar frische Menschen, die 'er, naar 't spreekwoord, als melk en bloed uitzien, niet sterk vrugbaar zyn. 'Er is intusfchen gemeenlyk meer verwagting van de lenige en zagter gespierde Vrouwen; waar onder, zoo verre het my voorkomt, de blonde, of wel de blankite en tengerste Vrouwen, in ons Gewest, veelal de vrugbaarsten zyn. Ook heeft men opgemerkt, dat de zulken, uit hoofde van de lenigheid der Spieren, het gemaklykste baaren. Dan 'er is op 't een en 't ander geen doorgaande regel, en wy schatten het deswegens gezegde niet hooger dan eene algemeene opmerking, welke gegrondheid of ongegrondheid de nader ondervinding zal mogen toetsen.

Wanneer men, om nog iets bepaalders te stellen van de mindere of meerdere vrugbaarheid der Hollanders, de Huwelyken, ten opzichte van het getal der Kinderen, door elkander slaat, zal men, op het voetfpoor van den Heer STRUYCK, vry gegrond, na genoeg kunnen en mogen rekenen, dat 'er, uit 22 staande Huwelyken, zoo van jongen als bejaarden, die buiten tel, of, op 't recht Boersch gezegd, van den tand zyn, jaarlyks 5 Kinderen geboren worden; en dat men uit 16 staande Hu-

*Nader
Ontdek-
kingen,
Bl. 84.*

Huwelyken, met Vrouwen die tusfchen de 20 en 45 jaaren oud zyn, in die orde, zoo als de Menschen gewoonlyk op de Dorpen leeven, 5 Kinderen heeft te verwagten. Deeze rekening rust op eene telling van 35, meest Noordhollandsche, Dorpen, alwaar het jaarlyksche getal der geboorenen, uit 7236 staande Huwelyken, volgens een middental van 10 jaaren, 1644 beliep. Dus had men uit 22 staande Huwelyken jaarlyks 5 Kinderen. En uit de telling, in 't Dorp *Warder*, bleek, dat, onder de 66 getrouwde Paaren, 48 Vrouwen gevonden werden, die tusfchen de 20 en 45 jaaren oud, of ter voortbrenginge van Kinderen geschikt waren. Nadien men nu aan deeze laatsten de Kinderen heeft toe te schryven; zoo brengt dit de bovenstaande rekening van vyf Kinderen, uit twee-en twintig staande Huwelyken, tot die van vyf Kinderen, uit zestien zoodanige Huwelyken. Dit getal, hoewel 't in den eersten opslag gering schynt, verdient egter nog al opmerking; te meer, wanneer men nagaat dat deeze telling voornaamlyk gegrond is op de Dooplysten; en dat 'er gevolglyk de doodgeboorenen, als mede de zülken, die vóór den Doop gestorven zyn, niet onder gerekend worden. Dit is een gebrek in alle de opgemaakte Lysten, dat men niet geheel kan verhelpen; en dus heeft men hier omtrent in agt te neemen, dat men het bovengenoemde getal wel ruim mag stellen. Ook twyfel ik niet, of men

ZOU,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

zou, indien men naauwkeurige Lysten van geheel Holland had, de agt Hollandsche Huwelyken gerust op drie Kinderen mogen rekenen. Dus rekenende, maak ik nog geene de minste telling van de veelvuldige Miskraamen; naar welken men geen rekening kan inrigten, alzoo het onmogelyk is, zulks ooit recht te weeten. 't Behoort egter, in dit geval, niet geheel overgeslaagen te worden, en 't komt by ons vooral in overweeing, om dat wy het aanmerken als een gebrek, dat nog al vry veel onder onze Natie plaats heeft, en de uitwerking der Vruchtbaarheid onze Landzaaten verkleent. Wanneer ik onze Landziekten beschouw, zal ik 'er breëder van spreken; en derhalven een kort woord deswegens voor tegenwoordig genoeg agten.

Naar myne tot nog gemaakte opmerkingen, en ik meen niet mis te hebben, mag men wel tellen, dat de meeste vruchtbaare Vrouwen, welke hier te Lande tot veertien of vyftien Kinderen voortbrengen, twee of drie Miskraamen hebben; dat de zulken, die agt, negen, of tien leevende Kinderen baaren, niet zelden drie of vier maal aan Miskraamen onderheevig zyn; en dat de Vrouwen, die min kinderryk zyn, byna altoos eenige meerdere of mindere Miskraamen hebben. Ook durf ik over 't geheel wel, als zeer aanneemelyk, beweerren, dat de minste Miskraamen voorvallen, onder zulke Vrouwen, die de meeste leevende Kinderen voortbrengen. De bloed-
ryk-

rykste gestellen zyn 'er, hier te Lande, meest aan onderworpen; en men hoort 'er het minste over klaagen onder onze Strandbewoondsters; over welken ik my dikwerf grootlyks verwonderd heb, nademaal zy zig het minste myden. Men ziet althans deeze Vrouwen, zelfs op 't laatste der dragt, de sterkste ongemakken en vermoeidheden doorstaan: zy ryden, in een vollen galop, op hotsfende Wagens; en de hevigste schuddingen deeren de Vrugt niet. Voorts hebben de byzondere gestellen, hier te Lande, gelyk elders, ten opzichte der baaringe, byzondere uitwerksels. 'Er zyn my, ten voorbeelde, verscheiden Vrouwen voorgekomen, die alle jaaren wel bevrugt worden, dog nimmer de volle dragt uithouden. Onder deezen heb ik eene deugdzaame en deftige Dame gekend, welke, na drie leevende Kinderen, waar van 'er nog twee leeven, en reeds gehuwd zyn, gebaard te hebben, negenmaal agter een, in den tyd van negen jaaren, is zwanger geweest. Tot zevenmaal toe behield zy de dragt tot niet meerder dan, en dat juist altyd, tot zeven maanden; in de twee laatste dragten had ik het geluk van dezelve, onder myn bestuur, door kleene aderlaatingen en versterkende middelen, tot agt maanden te brengen; dog met de tiende dragt onderging deeze Dame den marteldood haarer ongelukkige vrugtbaarheid.

't Ware te wenschen, dat men, om de kragt onzer Natie in de voortteeling te

wee-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

weeten, naastftellig konde bepaalen, hoe 't gelegen zy met de Vrouwen, welken, hier te Lande, in het Kraambedde fterven: dan dit onderwerp is mede nog in een onvolmaakten ftaat, fchoon men het al beginne te onderzoeken. Ik voor my hel zeer over om te denken, (en ik heb 'er, althans op het platte Land, gewigtige reden voor,) dat het getal der ftervende Kraamvrouwen minder is dan men gemeenlyk wil. Gedurende eene reeks van agt jaaren zyn 'er my te *Warmond*, en daar omftreeks, hoewel 'er veele Miskraamen voorgevallen zyn, geen twaalf bekend geweest. Het bewuste fterfjaar onder de Kraamvrouwen, te Haarlem, is een byzonder ongeval, het welk diestyds alleen in deeze Stad heerschte.

Wyders ftaat hier nog te melden, dat het, in dit Land, fchoon zeldzaam, wel eens gebeurt, dat eene Vrouw, tot een goeden ouderdom gekomen, en dan eerst huwende, zeer vrugtbaar is; het aangetekende geval van *Johanna Krekèt*, verleent hiervan eene fterke proeve. Ook is het gansch niet ongemeen, dat eene Vrouw, tufchen de veertig en vyftig jaaren, fchoone en wel zeer fterke Kinderen voortbrengt: als mede dat eene Vrouw, na één of tweemaal gebaard te hebben, ophoud, en, na verloop van eenige jaaren, weder zwanger word. Ik ken meer dan ééne braave Juffrouw, die, eene Dogter en Zoon van 14 en 15 jaaren hebbende, zints derzelve geboorte niet getwyffeld had, en, na 16 jaar-

ren tusschentyds, een frisfchen Zoon ter Waereld bragt. Ook zyn my versfch iden Landlieden bekend, welkers Vrouwen, na twintig en meerder jaaren tusschentyds, weder zwanger wierden: en dit fchryvende, herinner ik my het geval van eene deftige Burgervrouw in Leiden, welker Dogter, twee-en twintig jaaren oud en gehuwd zynde, de Moeder tot het Peterfchap kwam verzoeken; waarop de Moeder haare Dogter het eigenfte verzoek deed, voor derzelve aanftaande Zusje of Broertje. Deeze en foortgelyke omftandigheden hebben, onder onze Landzaaten, nu en dan plaats; en ze zyn, hoewel ze ook elders voorkomen, onzer opmerkinge wel waardig.

't Zou weinig moeite zyn, nog een groot aantal van zulke byzonderheden byéén te verzamelen; dog deezen, maar even aangefipt, doen genoeg ter zaake; en wy ftappen anderen van dergelyken aart, om de wydloopigheid te vermyden, liever voorby. Om die zelfde reden zullen wy niet ftaan blyven, op den invloed, welken de menigte van Uitheemfchen, hier te Lande, op de voortteeling onzer Ingezetenen heeft; te minder, daar wy zulks reeds aangeduid hebben, toen wy over de Volksverandering onzer Natie, door de vermenging met andere Volken, handelden. En wat ten laaften nog betreft, de evenredigheid, die 'er plaats heeft, tusschen het gebooren worden der Jongens en der

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Meisjes, daar omtrent kunnen wy alleerf zeggen, dat men dezelve, in onze Gewesten, al vry gelyk vind aan de evenredigheid in andere Landen. 'Er worden, naamlyk, doorgaans meer Zoonen dan Dogters gebooren; staande dezelve getal, volgens KARSSEBOOM, als 17 tot 18, dat is, 18 Jongens tegen 17 Meisjes: STRUYCK stelt de evenredigheid als 49 tot 52, en SUSZMILCH als 20 tot 21. 't Is onze zaak niet ons hier over in 't breede uit te laten; alleenlyk merken wy ter loops deswegens nog aan, hoe men, terwyl deeze evenredigheid in Holland gewoonlyk plaats heeft, het volgende niet uit het oog behoore te verliezen. Te weten; men zal dikwils in eenige plaatsfen, en vooral op onze Zee- en Vischers-Dorpen, by telling, bevinden, dat 'er meer Meisjes, of liever huwbare Vrysters of Vrouwen, dan Perfoonen van de Manlyke Sexe, gevonden worden: in zoodanige gevallen nu moet men niet denken, dat zulks eenige betrekking heeft, op het getal der meerder of minder geboorenen, of het overgetal der Vrouwen: want de Zeevaart, als meermaals gemeld is, verwydert hier veele Mannen en Jongens van de eigentlyke plaats hunner geboorte. Gelust het iemand verder, nopens dit alles, een nader onderzoek te doen, hy doorbladere dan die Werken, waarvan wy ons, voor zoo verre het ons aan naauwkeuriger berigten ontbrak, bediend hebben; en belyde tevens, dat de
God-

Godlyke Orde en Voorzienigheid, ten deezzen opzichte, niet minder blykbaar is in Holland, dan elders; nadien God, door zyne wysheid en goedheid, eene bestendige zorg draagt voor ons Vaderland, en de bloeiende vrugtbaarheid van deszelfs Bewonderen. En laat ons hierop, dit gewigtig stuk, dus verre, naar ons vermoegen behandeld, en aan kundiger Onderzoekers aanbevolen hebbende, onze Hollandsche Moeders, in haaren gezegenden staat van vrugtbaarheid, beschouwen; om onze lieve Hollandertjes aan Wieg en Bakermat te bezoeken.

Wanneer eene gehuwde Vrouw haare zwangerheid bespeurt, is niemand nader om zulks eerst te weten, dan de Man, benevens de Moeders van het getrouwde Paar, of, by derzelver afwezen, eene nabestaande Moei, Nigt, of vertrouwde Vriendin, tot dat eindelyk, de zwangerheid bevestigd zynde, het geval genoegzaam algemeen bekend worde. In zoodanige omstandigheden zyn onze Hollanders gewoon, der bevrugte Vrouwe, in deezen haaren staat, op hunne Maaltyden, Gezelschappen, of vrolyke Byéénkomsten, gedagtig te zyn, door haar te begroeten, en met eene teug te beschenken. De oude drinkconditie in ons Land, by die gelegenheid, was, *Maiken in het Schapraiken*, en dezelve is nog in gebruik by onze Landlieden, dog sterker by de Vlamingen. Men zinspeelt hier mede op den toestand der

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Vrugt, welke zig in 'sMoeders Lichaam, als in een voedend Schapraiken, dat eene Eetenskas beduid, bevind: waarom het, in onze Hollandsche taal, veelal veranderd word, in het *Kinnetje in het Spinnetje*; dewyl de Spinde, by onze Boerenlieden, de Eetenskas is. Dus drinkt men, wanneer eene zwangere Vrouw een zoet gezelschap bywoont, op het welvaaren van het *Kinnetje in het Spinnetje*. Elders in onze Dorpen word ook wel het *Bolletje in het Holletje* gedronken; waar by men, en dit is algemeen, ter aanporringe, om de blyde Moeder te verheugen, aan dezelve eene teug Wyns toevoegt; zeggende, „kom, „ *Maertje* of *Kryntje*, (zoo als ze dan genoemd word,) spoel het Bolletje eens „ af”. Van dien zelfden aart is de drinkconditie van *Hansje in den Kelder*; waarop wy, dewyl wy gelegenheid hebben, om de aftekening van een daar toe geschikten staatlyken Beker mede te deelen, nog wat bepaalder staan zullen blyven.

Het drinken van *Hansje in den Kelder* is mede overoud; ik heb 'er geen geschikte verklaring van gevonden, of ze stemt overéén met die van *Maiken in 't Schapraiken*. Men bedoelt naamlyk de Vrugt, onder de benaaming van *Hansje*, die nog, als in den Kelder, in de Baarmoeder verborgen ligt. De benaaming van *Hansje* is, myns gevoelens, vast oorspronglyk van den oudtyds zoo gemeenzaamen naam *Hans*, waar van 't verkleende, voor klee-

ne *Hans*, *Hansken*, of *Hansje*, afstamt. Deeze naam was, in vroegere dagen, aan de Manlyke Sexe zoo gemeen, als die van *Mai* en *Maike* aan de Vrouwlyke Kunne; des het niet vreemd zy, dat men in zulke gevallen van die naamen gebruik maakte. Daar benevens noemden de Landlieden hunne Maats of Medgezellen veelal *Hans*; en misfchien zinspeelde men, in dit geval, ook op deeze betekenis van 't woord *Hans*; ter aanduidinge van den verborgen Medgezel der zwangere Vrouwe. Hoe 't zy, het lyd althans geen tegenspraak, dat het drinken van *Hansje in den Kelder*, door alle tyden heen, hier te Lande, zyne betrekking had, en nog heeft, op het toewenschen van de welvaart eener zwangere Vrouwe en derzelve Vrugt. Onze Voorvaders lieten daartoe zelfs een zeer byzonder slag van drinkbekers maaken; welken van zoo geestig een toefstel waren, dat wy goedgevonden hebben, eene Afbeelding van zoodanig een *Hansje in den Kelder*, de regte benaaming dier Bekers, ten genoegen van den Leezer, in Plaat te brengen. Deeze Bekers, of liever, Drinkschaalen, waren van Zilver, en hadden eene breede, platte, ronde, schotelswyze gedaante, zynde als eene Schaale of hol Tafelbord. In het midden der Schaale was een halve holronde Bol, die onder de Schaal, op het voetstuk, rustte. In deeze holligheid was geplaatst een lugtledige Bol, die los tegen of op den bodem van de gemelde holligheid

Zie
Bl. 524-
527.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ftond. Uit deezen lugtledigen Bol rees op-
waards een ftiftje, op welks top een naakt
Kinderbeeldeken gevoegd was. Deeze lugt-
ledige Bol, met het Beeldeken, werd ver-
volgens toegedekt, door een halven bol-
ronden Bol, die, in het midden der Schaa-
le, over den eerstgenoemden halven hol-
ronden Bol een weinig heen floot. Voorts
waren 'er in den rand, die deeze twee hal-
ve Bollen vereenigden, etlyke doorloopen-
de openingen, ten einde den Wyn, om
zoo te fpreken, een onzichtbaaren door-
togt te geeven. Hier benevens had de bo-
venfte halve bol, op dezelfs top, in 't
midden eene ronde opening, die door een
klepje geflooten wierd; en dit klepje, met
een fcharnier aan den bol gehegt, rustte
voorts los op den bol, een weinig boven
het hoofd van 't Kinderbeeldeken, dat hier
onder verborgen zat. Wanneer men nu,
den Beker op zoodanig eene wyze ingerigt
zynde, den Wyn in de Schaal fchonk, liep
de Wyn in den onderften halven Bol; en
als dezelve vol wierd, rees de lugtledige
Bol met het ftiftje tegen het klepje aan;
waarop dan het Beeldje, dat *Hansje* heette,
het klepje opende; en dus kwam Hansje
uit den Kelder.

Men begrypt dus ligtlyk, dat iemand, die
het wel meende, en gevolglyk Hansje voor
den dag wilde laten komen, genoodzaakt
was, de Schaal bykans vol te fchenken; en
derhalven, aangezien den breeden omtrek
van de Schaal, welke al vry wat Wyns in-
liet,

ILANSJE IN DEN KELDER.

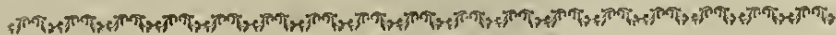

HANSJE IN DEN KELDER.

OP DE

BOVENSTAANDE AFBEELDING.

Dit Hansje was in BOONS Geflagt

Tweehonderd jaaren hoog geagt.

De Stamtelg, nu ruim tienmaal zeven,

Mogt nog den blyden dag beleeven,

Dat hy, uit 's Egâs vruchtbreu schoot,

Een lieve teedre Spruit genoot.

Men dronk vooraf hem, frisch en helder,

Geluk met Hansken in den Kelder.

het, geen geringe teug had te doen; wanneer hy de Schaal, gelyk dit oudtyds veelal plaats had, ledig moest drinken. Wyders hingen onder aan 't voetstuk, of het handvatfel der Schaale, gemeenlyk drie Ringetjes of Stiftjes, en fomtyds ook wel Beeldjes; die dan het getal van Drielingen, of drie Kinderen, wilden aanduiden. Ik heb dit slag van Bekers, zo in oude Schilderyen, als in origineelen, bestendig omtrent van die gedaante gevonden, als dezelve in onze nevensgaande Afbeelding vertoond word. Deeze is getekend naar zulk eene Zilveren Drinkfchaal, die, over de tweehonderd jaaren, geweest is, in het Geslagt van den Heer CORNELIS BOON, Secretaris te Warmond. Ik heb de eer gehad van dien Heer, nu byna tagtig jaaren oud, nog gezond en sterk, omtrent vier jaaren geleeden, op de geboorte zyner Dogter te begroeten. By die gelegenheid vereerde ik zyn Ed. dit Vaersje op zyn Hansje, in dank voor zyne gunstig toegeftaane Aftekening:

Dit Hansje was in BOONS Geslagt
Tweehonderd jaaren hoog geagt.
De Stamtelg, nu ruim tienmaal zeven,
Mogt nog den blyden dag beleeven,
Dat hy, uit 's Egâs vrugtbren schoot,
Een lieve teedre Spruit genoot.
Men dronk vooraf hem, frisch en helder,
Geluk met *Hansken in den Kelder.*

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Deeze foort van Bekers zyn genoegzaam in vergeetelheid geraakt, en 'er zyn maar weinige zulke Drinkfchaalen bekend; alleenlyk vind men 'er hier en daar nog één, onder oude Familiën. Meermaals ontmoet men, by vermogende buitenlieden, Bekers, met een vast onbeweegbaar Hansje; of ook wel met een Zwaantje; wanneer zy dezelve hun *Zwaantje* noemen. In dit laafte geval luid de wensch, ten opzichte van de zwangere Vrouw; *dat je Zwaantje, waar mede de Vrugt bedoeld word, wel zwemmen mag!* Voorts hebben deeze Zilveren Schaalen, in laater tyd, plaats gemaakt voor de Glazen Bokaalen; dan men heeft egter Hansje daar mede niet geheel vergeeten. Zeer veele deftige Hollandfche Familiën hebben nog heden de Hansjes in Glas. Somtyds ziet men ook op de Bokaa-len, dog minder welgepast, een Cupidootje in een Wynkelder gefneeden; maar eenigen, dat beter voegt, hebben, op het deksel der Bokaal, in plaats van den Knop, een Kinderbeeldje. Met betrekking tot dit Hansje, heb ik eindelyk nog te melden, dat men hier te Leiden, onder aanzienlyke Familiën, ook gewag gemaakt vind, van *Hansje in de Kool*, of *Hansje op de Schotel*. Men maakte een welbereiden Frikkedil, of een ander ftuk Gebraad, in den vorm van een Hart, of een Cupidootje; dat men in een Saladekrop, of gestoofde Kool, verborgen, opdischte; en aan de zwangere
Vrouw

Vrouw voorzette; welke ook vervolgens met de Schaal beschonken wierd.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Maar buiten deeze en dergelyke Hansjes, is 'er, ten opzichte van zulke omstandigheden, in onze Eeuw, wat nieuws, of een ander Zinnebeeld, op de baan gekomen; naamlyk, *het wel afloopen van 't Scheepje*. Men heeft eene Bokaal, die, zoo ze naar den eisch gesneden is, een van de helling aflopend Bootje of Scheepje, met een Cupidoetje aan 't Roer, verbeeld; men leest de bovengemelde Spreuk om den rand van 't Glas, of op het Dekzel der Bokaal. Deeze zinspeeling is ontleend van den Hollandischen Scheepsbouw; van een nieuw gebouwd Schip, welks bodem gereed staat, om voor 't eerst te Water gelaaten te worden. Men viert het afloopen van zulk een Schip doorgaans met een Feestlyke Maaltyd; en is gewoon het Schip als dan een Naam te geeven; waar door 't, als 't ware, zyn Doopnaam ontvangt. Dezelve is veelal die van den Eigenaar of Medereeders, of één van derzelve Kinderen; en ook wel van een aanstaanden Zoon of Dogter van den Eigenaar of zyne Familie. Hierom vind men zoo veele Scheepen met de Naamen van *de Jonge Jan, Pieter, Cornelis, of Johanna, Cornelia, Maria*, enz.; ook wel met dien van Tweelingen. Somtyds houden de Kooplieden daarenboven een Schip wel eens zoo lang op de Helling, tot dat hunne Huisvrouwen verlost zyn. Uit

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

digheden, verkrygt *het wel afloopen van 't Scheepje* eene eigenartige betrekkelijke zinspeeling, op het voorspoedig baaren van de verwagt wordende Zoon of Dogter; mitsgaders op het wel afloopen der gevaarlyke omftandigheden van het Kraambedde. Sommige Liefhebbers hebben hier in nog eene byzondere naauwkeurigheid, die bovenal plaats heeft onder de Zeehandelaars; volgens welke zy, naar de driemaandige verdeeling der zwangerheid, geduurende deeze dagen, drie onderscheiden drinkconditiën hebben. De eerste, welke juist niet algemeen is, maar meest by de Zeehandelaars gehoord word, is, staande de drie eerste Maanden, *de vrugtbaare Bodem!* of, *de gezegende Laading!* De tweede, onder het verloop der tweede drie maanden, is, *Hansje in den Kelder!* en de derde, in de laatste drie maanden, is, *het wel afloopen van 't Scheepje!* — Onder de meeste Familiën, welken op deeze byzonderheden geen agt slaan, is *Hansje* algemeen, en het *Scheepje*, inzonderheid by de Zeehandelaars, geduurende de geheele Zwangerheid, in gebruik; op eene dergelyke wyze, als *Hansje*, *Maïke* en het *Zwaantje*, hunne kinderlyke bevalligheden by den Landman behouden, en aldaar nimmer vergeeten worden.

De gulhartige wenschen, by zodanige drinkconditiën uitgestort, gaan dikwyls verzeld van veelerleie kwinkflagen, welke niet zelden onder de grootste vermaaken onzer

Na-

Natie zyn. En ze strekken, zoo ik wel weet, vooral by onze Landlieden, uit den aart tot schertfery genegen, inzonderheid tot onderwerpen hunner vreugdebedryven, by allerlei Feesten; des ik 'er veelligt, indien ik alle hunne geestige kneepen wilde aanroeren; een klein Boekdeeltje mede zou kunnen opvullen. Maar, hier van afziende, zal ik alleenlyk, met opzicht tot dit wenschen, nog aanmerken, dat deeze manier van gelukwenschingen, al zeer oud zynde, veel overeenkomst heeft met het gebruik der Ouden, en inzonderheid met de gewoonte der Romeinen, welker Vrouwen veel werks maakten van zulke Plegtigheden. Zelfs hadden ze, niet zwanger zynde, veel op met plegtigheden, die daar toe betrekkelijk waren. Hier omtrent was het bekende Feest van de *Lupercalia* bovenal zeer beroemd. Op het zelve liepen eenige Romeinsche Jongelingen, behalven dat zy eene Broek aan hadden, naakt door de Stad, met een Wolfsvel in de hand, waar mede zy de Vrouwen, die hun op den weg voorkwamen, floegen: en men wil, dat de jonge Romeinsche Dames deeze slagen geenzins ontweeken; als waanende, dat dezelve haare vrugtbaarheid voorfpenden of bevorderden.

Daar benevens is ieder gemeenlyk even oplettend, om, onder een aartige grap, de bevrugte Vrouw het eêlste en beste toe te voegen. Het begrip, dat de Moeder, door graagte tot het een of ander smaaklyk Ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Geregt, by mangel van 't zelve te verkrygen, eenig nadeel mogte lyden, doet een ieder naauwkeurig letten op de bloozing der beluste Vrouwe; en haar oog valt naauwlyks op eene fchoone Kers, of frifche Aardbezie, of de gulhartige Vrienden en Gebuuren reiken het toe; zy zouden het, volgens de gewoone fpreekwyze, uit hunnen eigen mond fpaaren, om het de zwan- gere Vrouw te laten nuttigen. De ge- dienftigheid is, in dit geval, ongemeen groot; en een Man, die, daar omtrent, wegens zyne Vrouw, niet overbodig toe- fchietende is, ondergaat wel dra eene alge- meene veragting. Ook moet de Vermogen- de, zoo hy eene onvermogene Vrouw hierin niet behulpzaam zy, eèn vry bitteren fchimp verduuren, en niet zelden ee- ne verwenfching aanhooren. De oorzaak van deeze zoo algemeene zorg en infchik- lykheid voor de bevrugte Vrouwen, ligt zekerlyk in de uitfteekende liefde, die onze Hollanders voor hun Kroost hebben; dog dezelve fteunt vooral op het denkbeeld, dat de Vrugt, wanneer eene zwangere Vrouw belust is op de eene of andere Spyze, en zy dezelve niet erlangt, hier door niet alleen nadeel lyd, maar zelfs aan het Lichaam, door de kragt der inbeeldinge, een uitwen- dig mismmaakend teken ontvangt. Dit ge- voelen is, ondanks alle redeneeringen der fchranderfte Artsen, die zulk eene kragt van inbeelding niet toefaan, zoo fterk on- der onze Landzaaten ingeworteld, dat het
geene

geene tegenspraak gedooge. Ieder zwangere Vrouw, zoo onder aanzienlyken als gemeenen, vind men gewoonlyk, in dit stuk, oplettend. De Mannen vieren daar omtrent den teugel, en liggen hier door al dikwerf den grondslag van de heerschappy sommiger Vrouwen; die, de zwakheid der Mannen, ten deezen aanzien, kennende, 'er een misbruik van maaken, en veel meer inbeeldingen invoeren, dan 'er zyn. Dus word de Man, terwyl hy haar viert, ongevoelig een slaaf der Vrouwe; en deeze gevestigde gewoonte kan misfchien wel ééne der oorzaken zyn, dat de Uitheemschen den Hollanderen somtyds toeduwen, dat hunne Vrouwen de broek aan hebben. 't Is ondertusfchen egter zeker, dat eene welgeschikte viering en zorg voor de zwangere Vrouwen, tot geen gering bewys strekt van die oude oprechte Geslagt en Familieliefde der Hollanders. En wy zyn, schoon we erkennen dat 'er veel malligheden onder loopen, zoo als 't gemeenlyk behandeld word, die men verftandig en voorzigtig behoort tegen te gaan, egter van gedagten, dat een hevige fchrik, en eene ongeregelde inbeelding van de Moeder, wat ook anderszins fchrandere Vernuftten daar omtrent mogen denken, zeer veel invloeds op de Vrucht kan hebben. Deeze geheimen der Natuure laaten zig zoo gemaklyk niet verklaaren; de Sexe gevoelt daar omtrent iets, dat zy wel gewaar word, dog niet bepaalen kan, wat het zy, of hoe het toekome; en die
gee-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

geenen, welken als Geleerden daar over willen redeneeren, doen zulks op evenge-lyke vooronderstellingen. 't Is hier de plaats niet, anders zou ik my sterker maaken, van verscheiden gewigtige gevallen te kunnen bybrengen, die zoodanige uitwerkingen van de aandoeningen der Moeders op haare Vruchten voldoende bevestigen. Dan, om nader by onze taak te blyven, zullen wy liever nog een kort woord melden van eenige onbetwistbaare bygeloovige denkbeelden, die, staande de zwangerheid, by sommigen plaats hebben.

Gelyk de Romeinsche zwangere Vrouwen, met veel oplettendheid, de maanden haarer dragt telden, en in ieder maand de Feesten van byzondere Goden of Godinnen vierden; terwyl zy ook onderscheiden Geniën, of Beschermgeesten, voor haare Kinderen stelden; zo waren onze oude Bata- vieren insgelyks niet vreemd van iets van deezen aart; en zulks heeft, door alle tyden, min of meer stand gehouden. Wel inzonderheid schreef onze Natie, in de Veertiende Eeuw, en later, zeer veele uitwerkingen, ten aanzien der vrugtbaarheid, toe, aan de Jaarlyksche Zonnestanden, als mede aan den maandlykschen, ja dagelykschen stand der Zonne, Maane en Sterren. Hier benevens namen ze, den Roomschen Godsdienst toegedaan zynde, de Heilige Dagen, en de gebeden aan de Moedermaagd, vooral naauwkeurig in agt. Men deed ook wel Bedevaarten naar Haarlem, of het Gasthuis

huis van *Sint Gangolf* aldaar (*); om van dien Heiligen, welke de baarende Vrouwen, zoo men geloofde, wonderdaadig byftond, hulp te erlangen. Het gevoelen van byzondere Geleigeesten, Befchermengels, en wat meer van die natuur zy, was in deeze dagen algemeen; en 't heeft nog heden by veelen plaats. Daar benevens heb ik te over reden, om vast te ftellen, dat 'er, in 't geheim, onder de Vrouwen, byzonder ten platten Lande, nog al meer dergelyke beuzelaarytjes plaats hebben. Althans de Almanachen, met de voorzeggingen van de eigenschappen der Geboorenen, het zy in ieder Maand, of op ieder Dag der Weeke, vind men 'er zeer veel in gebruik; en de zoogenaamde Boeren Almanachen, die meereendeels naar den Bredaschen *Schapers Calengier* (†) gevolgd zyn, gaan 'er fterk in zwang. Alle deeze en foortgelyke bygeloovheden hebben nog fteeds een aanmerkelyken invloed op veele zwangere Vrouwen; dan wy zullen de overige byzonderheden van dit flag verder daar laaten, om nu voorts de gewoone gebruiklykheden, met het afloopen der zwangerheid, beknoptlyk voor te draagen.

Dezelven zyn inzonderheid betrekkelijk tot het toefstellen der Luiermant, het befpre-

(*) Zie P. AMPSING, *Befchryving van Haarlem*, pag. 442.

(†) Zie *Schapers Calengier*, geprent tot Breda, in 't Jaer ons Liefs Heeren M. CCCCC ende XVI.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

spreeken van de Baker en Vroedvrouw, mitsgaders het verzoeken tot het Peterfchap. Wat het eerste betreft, wy zullen de Luiermant zelve niet omver haalen, nog doorsnuffelen, zy ligt te zindelyk in orde; maar merken deswegens slegts aan, dat derzelve toefstel, by 't eerst verwagt wordende Kind, gemeenlyk het werk is van de Mansmoeder, of, by derzelve overlyden, van de Vrouwsmoeder; vooral, wanneer één der wederzydsche Ouderen het Peterfchap zal bekleeden; waar toe nooit, of zeer zelden, by het eerste en tweede Kind, iemand anders verzogt word. Men draagt meestentyds zorg, dat de Luiermant, met dezelfs toebehooren, tegen, en vooral niet veel na, het begin der zevende Maand opgetooid zy; wanneer ook Baker en Vroedvrouw gewoonlyk aangenomen worden. Men beschenkt dezelfen met een Steekpenning, oudtyds *Godspenning* genaamd; op dat ze te zekerder aan den dienst der Vrouwe verbonden blyven. In deeze omftandigheden gaat het, onder die Vrouwen, al vry wat drukjes toe, met opneeminge van dezulken, die, zoo als men zegt, reeds tellen; om de eene Vrouw na de andere te kunnen bedienen; en ten deezen einde na te gaan, welken, naar de gewoone spreekwyze hier te Lande, *gelyk loopen, langer loopen, eerder of laater toeleggen*, enz., volgens overeenkomst, of het verschil der tellingen van eenige Vrouwen, die gelyk, of na of voor elkander, den tyd der vervul-

lin-

linge haarer dragt berekenen. Dit is iets, dat, onder alle Natien, en zoo ook by de onze, tot de Vrouwlyke geheimen behoort, en waarop zy allen zeer naauwkeurig letten; te meer, daar eene Vrouw, die fomtyds wat voorbaarig, of te laat, rekent, gezegd word, haar boekje verlooren te hebben; dat, 't geen zy voor een belachelijken misflag houden, indien de misrekening wat groot zy, echter, by ongeluk, wel eens plaats kan hebben.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Als deeze eerste drukte voorby is, volgt gewoonlyk de zorg, om het Peterschap, dat men ook Compeerschap en Commeterschap plagt te noemen, staatlyk te verzoeken; 't welk Man en Vrouw, by de Grootten, door belet vraagen, en by de minderen, door een heusch bezoek, verrigten. Wanneer men 't eerste Kind verwacht, slaat men Vader of Moeder bykans nooit over, ten zy uit hoofde van twist, erfenis, of andere belangen; en altoos, of men houd het voor hoonende, word 'er dan nog de tegenwoordigheid der Ouderen by vereischt. Zoo 'er geen byzondere *Peters*, die men ook wel *Gevaders* of *Gevaderlingen*, als mede *Peet-Oom* en *Peet-Moei*, heet, te benoemen zyn, komt den Vader den rang toe, om zyn Vader, als 't een Zoon, en zyne Moeder, als 't eene Dogter is, te benoemen. Doch fomtyds, en nog al niet zeldzaam, verkiezen deezen, dat men een lid hooger klimme, en dus den Groot-of Overgroot-Vader-of Moeder van den eigen Va-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

der benoeme. 'Er heerscht, naamlyk, nog al, by veelen, een oud, overgeloovig denkbeeld, dat iemand wel dra sterft, wanneer hy, gelyk men zegt, vernoemd is. By het tweede Kind heeft de Vrouw het regt, of liever, 't is een vry algemeen gebruik, om één haarer Ouderen, of haar Groot-Vader, of Groot-Moeder, enz. te benoemen. Wanneer 'er voorts meer Kinderen volgen, slaan de Peterschappen tot Oomen, Moeien, Zusters, Broeders, Neeven of Nigten, en dikwils tot goede bekenden, over, met welker naamen de Kinderen dan ook benoemd worden. Men valt daar benevens thans nog al dikwils in den smaak, om den jonggeboorenen de naamen der wederzydsche Groot-Vaders- of Moeders te gelyk te geeven. Ook neemt men, zoo 'er, van den eenen of anderen kant, eenige byzondere betrekking, op de verdiensten of middelen van iemand der nabestaanden, of zelfs Vrienden, gemaakt word, der zuiker naam en Geslagtnaam wel over; behoudende nothans altoos tevens des eigen Vaders Van en Bynaam. Nu en dan heeft hier mede een oud gebruik der Romeinen plaats; te weten, dat zoodanig een Zoon of Dogter, door den Peter, tot zyn Kind word aangenomen, met toestemming van den Vader en de Moeder; behoudens het natuurlyk recht der eigen Ouderen.

Onze Natie, en vooral het gedeelte, dat op 't platte Land woont, is ongemeen ver-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report.

TAFEL, om met een opslag de Geslachtsbetrekking en Bloedverwantschappen in Holland te zien.

					6 Meer - Bet - Oud - Over- Grootvader en Moeder.						
			6 Bet - Over- Oud - Oom.	5 Bet - Oud - Over- Grootvader en Moeder.	6 Bet - Over- Oud - Moei.						
		6 Over - Oud- Ooms - Kinderen.	5 Over- Oud - Oom.	4 Oud - Over- Grootvader en Moeder.	5 Over- Oud - Moei.	6 Over - Oud- Moeis - Kinderen.					
	6 Oud - Ooms- Kinds - Kinderen.	5 Oud - Ooms- Kinderen.	4 Oud - Oom.	3 Over- Grootvader en Moeder.	4 Oud - Moei.	5 Oud - Moeis- Kinderen.	6 Oud - Moeis- Kinds - Kinderen.				
	6 Agter Ooms- Kinds - Kinderen.	5 Ooms- Kinderen.	4 Ooms- Kinderen.	3 Oom.	2 Grootvader en Moeder.	3 Moei.	4 Moeis- Kinderen.	5 Moeis- Kinds - Kinderen.	6 Achter - Moeis- Kinds - Kinderen.		
6 Na - Agter- Broeders- Kinds - Kinderen.	5 Agter - Broeders- Kinds - Kinderen.	4 Broeders- Kinds - Kinderen.	3 Broeders- Kinderen.	2 Broeders.	1 Vader en Moeder.	2 Zusters.	3 Zusters- Kinderen.	4 Zusters- Kinds - Kinderen.	5 Agter - Zusters- Kinds - Kinderen.	6 Na - Agter- Zusters- Kinds - Kinderen.	

IK.

1
Kinderen.

2
Kinds - Kinderen,
of Klein - Kinderen.

3
Achter - Kinds - Kinderen,
of Klein - Klein - Kinderen.

4
Na - Agter - Kinds - Kinderen,
of Na - Klein - Klein - Kinderen.

5
Bet - Na - Agter - Kinds - Kinderen,
of Bet - Na - Klein - Klein - Kinderen.

6
Meer - Bet - Na - Agter-
Kinds - Kinderen.
enz.

verbonden aan de liefde tot hunne Voorvaderen; ze leggen 't 'er, uit dien hoofde, zeer op toe, om de naamen hunner Stamvaderen leevend te houden, zoo in de opgaande als zylingfche Stamverdeelingen, de naamen der Familie in agt te neemen. Men reket hier gemeenlyk tot aan den zesden graad, in 't op en nedertellen der Geslagten; waarin dan de Vaders, Grootvaders, Over-Grootvaders, Oud-Over-Grootvaders, Bet-Oud-Over-Grootvaders, Meer-Bet-Oud-Over-Grootvaders, mitfgaders die van de Vrouwlyke Sexe, en zoo ook in de zylinien, de Nabestaanden geteld worden.

Wy hebben, ter ophelderinge hier van, een *Tafeltje* deezer rekenwyze opgemaakt; waarin men, zonder dat wy 'er veel omslags van beschryving hebben by te voegen, met een opslag kan zien, de op-en nedergaande, benevens de zylingfche Stamtakken, zoo van de Vrouwlyke als Manlyke Sexe, die elkander in bloedverwantschap bestaan. Men houde voor IK zig zelven, en telle van 1 tot 6 recht opwaards, tot de Meer-Bet-Oud-Over Grootvader en Moeder, dat de recht opklimmende Bloedverwanten zyn. Vervolgens telkens van 1 aftellende, een graad laager overspringende, tot de Zylinien, ontdekt men insgelyks de zylingfche Bloedverwanten. En even zoo telt men, in de recht nederdaalende linie, uit zyn eigen Kroost, van 1 tot 6, van zyne eigen Kinderen tot de Meer-Bet-Na-Agter Kinds-Kinds-Kinderen. Zoodanig een

Zie het
nevens-
gaande
Tafeltje.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Tafeltje kan dienftig zyn voor alle de geenen, die gaarne hunne Familie-Naamen en hunne Bloedverwantfchap gade willen flaan; dewyl ze, op deeze manier, als zy 'er de eigen Doop-Naamen byvoegen, hunne Familie-Naamen gereedlyk kunnen bewaaren; dat onze oude Lieden zeer naauwkeurig deden. Veelyds fchreeven zy zulks op de voorbladen van hunne Huis-Bybels, en dit heeft niet zelden groote dienften aan min of meer vergeeten Geflagten gedaan. Dit blyft nog heden, by alle ouderwetsche Burgers, en de Landlieden, vry algemeen in gebruik: men fchryft den dag der geboorte van 't Kind, met dezelfs Naam; den tyd wanneer het gedoopt is; benevens den naam der Peters en Meters; mitfgaders dien van den Leeraar, welke het Kind gedoopt heeft, veelal naauwkeurig op.

Onze Hollanders dus hun Geflagt en hunne Stamvaderen, als gezegd is, niet vergeetende, benoemen dan den eenen of anderen, en voegen 'er ook wel den Pectnaam by. Gemeenlyk let men 'er op, om, zoo 't mogelyk zy, een Peet te kiezen, wiens voornaam met een van dien der Voorvaderen, of andere Bloedverwanten overéén komt. Met het aanneemen van dit Peterfchap worden de Pillegiften nog niet uitgedeeld; men wagt hier mede tot dat het Kind in de kleêren gaat; waarvan derhalven op zyne plaats nader. Alleenlyk valt in deezen nog met één woord te melden, dat het Peterfchap, hier te Lande, na genoeg

noeg van dezelfde kragt is, als dat van een zorgenden Vader en Moeder; schoon het heden veelal slegts op eene enkele staatlykheid uitkome. Onze Landlieden, en die van den Burgerstand, houden het egter voor een zaak van gewigt; en men zal in Holland, vooral onder de Roomschen, zeer algemeen bevinden, dat zy, als de Ouders van een Kind, waar over zy het Peterschap hebben aangenomen, overleeden zyn, zulk een Kind, zoo 't hunne vermogens toelaten, ja al is 't 'er al wat schraal, met zoo veel zorg tot zig neemen, als of 't hun eigen was. Hierin beschaamen zy zeker veelen der trotsche Stedelingen; die, na het overlyden der Ouderen, of zelfs by eenige bekrompen omstandigheden, weinig agt op hunne Doopkinderen slaan, en met de Pillegift hunnen verderen pligt vergeeten: dan van 't een en ander nader by de Doopplegtigheden.

Onder de opgemelde schikkingen, tot het Kraamhouden en het bezorgen van 't Peterschap, nadert al vast de stond der smerte en der vreugde. De hoopende Moeder, de verlangende Vader, en de moedgeevende Ouderen, reikhalzen na de uitkomst. Intusfchen worden de bezoeken der Moeders en Vriendinnen verdubbeld; een ieder poogt de zwangere Vrouw met opbeurende troostredenen moed te geeven. Eerlang genaaken de voorbooden der weedommen; de Man, Knecht of Meiden loopen ten adem uit, om de Vroedvrouw te

DE HOLLANDSCHE NATIE.

haalen; en te maaken dat de Baker by de hand is. De baren smerten vermeerderen; 't Huishouden geraakt in rep en roer; de Moeders, Meiden en Gebuuren draagen zorg, dat Vuurmand, Bed, Wieg, Luiers, en alles klaar is. De Vrouw begint, het spant 'er, de verdubbelde wêen drukken 't benaauwde zweet op het aanschyn, en men verwacht, naast den bystand van God en dien der natuurlyke kragten, uitkomst en hulp van de Vroedvrouw.

Deeze, hier te Lande algemeen by dien naam bekend, ontleent denzelven niet, gelyk sommigen willen, van *vroet* of *vroeten*; maar van het oude woord, *vroede*, dat zoo veel zegt, als verstandig, kundig. De Vroedvrouw is dus eene vroede Vrouw; 't geen HUIGENS te kennen geeft, als hy zulk een Vrouw dus spreekende invoert:

Zie HUIGENS, op 't woord *Vroedvrouw*.

't Is waer, in kindernoot heet ik goe Vrouw ge-
buur,

Maer een geheimenis, als ik zou blyven eeten;
En mogen Vrouwtjens nu noch emmermeer niet
weeten,

De vroedste Vroedvrouw waer de vroede Vrouw Na-
tuur.

Men noemt ze, gelyk HUIGENS hier zegt, mede *Goeyvrouw*; by de Boeren heet ze *het Wyf*, en al lachende ook wel *het kwaade Wyf*, te Amsterdam, *de Stuurman van de Volewyk*, enz. Ter onderscheidinge worden ze meestal met haar voornaam, *Marytje*, *Kaatje* of *Geer-*

Geerte Moer, enz. genoemd. Deeze naam staat, met de byspreuk, *God is myn hulp*, op een Bordetje, met een Kruis, in welks midden een Kindje geschilderd is, overal in onze Steden en Dorpen aan de wooningen der Vroedvrouwen; op dat ze, zoo by Nagt als by Dag, te gemaklyker gevonden kunnen worden. Verder is het overbekend, dat men, met de toeneemende kundigheden in dit stuk, benevens de Stads Vroedvrouwen, ook Stads Vroedmeesters; in alle onze Hollandsche Steden, verzorgd heeft; om de Armen te helpen, of gevaarlyke geboorten te redden.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Als deeze Vroedvrouw gehaald is, onderzoekt dezelve den toestand der zwangere Vrouwe, en geeft hier van, naar omstandigheid van zaaken, berigt aan de Moeders, of Naastbestaanden. De gevoelens der Vrouwen zyn dan dikwils, naar ieders ondervinding, zeer verschillend; en 'er gaan niet zelden veele belachelyke Wyvepraatjes om; vooral is 'er by de Boerenvrouwen aan snappen en klappen geen gebrek; onder 't welke de Vroedvrouw, als een Profesfor, het hooge woord voert. Intuschen word de Vrouw ter gemaklyker baaringe geschikt; het zy door haar op een Stoel, veelyds een grooten Leuningstoel; te doen zitten; of haar op een Bedde of Matras, een *Lang-Bed* genoemd, ter neder te leggen. Hier toe is by de Landlieden, en ook hier en daar in de Steden, nog wel in gebruik, een zoogenoemd *Kort-Bed*.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Het zelve bestaat uit één of twee Stoelen, die op de Bedstede, of des noods ook wel op den grond, in dien stand geleid worden, dat de Leuningen met het einde op den grond liggen, en de agtereinden om hoog schooren: hier tegen stuwt men dan Kusfens of een Bed, waarop, of tegen, de Kraamvrouw zig in een gemaklyken stand bevind. Dog al genoeg hier van; laat ons verder den gelukkigen uitflag beschouwen.

Zoo dra de Vrouw verlost zy, is het eerste werk, bekend te maaken wat 'er jongs is; 't welk het handige Wyf, de geboorte afscheidende, dadelyk meld, door een *geluk met een Zoon of Dogter*; als eene tyding, naar welke het gantsche Huisgezin verlangt. Nu is 't gevaar in zoo ver voorby; men juicht; 'er is een Mensch gebooren! en ieder werkt mede, om het jonggebooren Hollandertje, en der Kraamvrouwe, het noodige te bezorgen. Op het ontvangen van de Vrugt langt men terstond warme Luiers; en brengt dezelve, lustig ingewonden zynde, in den schoot der Grootmoeder, of der naaste in den bloede, of der Peetemoei, die zulks met een steekpenning beloont. Intusfchen brengt men ook de afgematte Moeder, na de vereischte zuivering, en de behoorlyke sluiting der Lendenen, in een warm Bed (*).

Ter-

(*) Oudtyds had men, om het Bed te warmen, een soort van Manden, met Blik beslagen, die men

Terwyl dit gefchied, worden de afgefcheiden deelen der Geboorte, door de Grootmoeder, de Nabestaanden, en eene of andere Buurvrouw, naauwkeurig nagezien; om op te merken, of 'erook eenig gebrek in de behandeling zy; en nog wel byzonder, om dezelve ten vuure te bezorgen, ten einde alles door 't vuur verteerd worde. Men houd, naamlyk, elkander, hoe ongerymd het ook zy, in den waan, dat het der Kraamvrouwe nadeelig zal zyn; wanneer dat alles, (het welk geen de minste gemeenschap met de Kraamvrouw heeft,) niet geheel tot asch verbrande of verteere. Dan dit is 't niet alleen; 'er volgt nog eene tweede zwaarigheid; als men zegt, dat het Kind met een Helm gebooren is. Hier omtrent zyn onze Hollanders veelal overbygeloovig; te weeten; men wil dat zulke Kinderen, indien dit niet verbrand worde, betoverd blyven; dat ze, geduurende hun leeven, zullen kunnen voorzeggen, in welk Huis eerlang een Lyk zal weezen. Zy zien, zegt men, de geheele Lykstatie van daar komen; kennen de perfoonen, in den rang, in welken zy het Lyk volgen; en 't is hun onmogelyk, dat Huis of de Lykstatie voorby te gaan; zy moeten, om zig van een doodlyken angst te bevryden, te rug keeren. Dit gevoelen, hoe zeer de

re-

Munnik noemde; dog nu buiten gebruik raakende, neemt men de bekende Bedpannen.

Hhhh 5

DE HOL-
LAND
SCHE
NATIE.

reden daar tegen pleite, is hun, althans ten platten Lande, en onder 't Gemeen, niet uit het hoofd te praaten; zelfs niet, schoon men ten duidelykfte toone, dat die gewaande Toverhelm niets anders is, dan de verkeerde, of liever eene byzondere, plaatsing van het Vlies, op of om het hoofd van 't Kind. Oudtyds sprak men ook van betoverde Strengen, en een Nestelknoop by de Geboorte; waarop CATS doelt, als hy zegt:

Zie bo-
ven, Bl.
560.

Zy draegt, of twyfelt niet, maer bleef gelykfe was,

Tot dat men aan den man den Nestelknoop genas.

Dog deeze laatste grollen, gelyk ook het geloof aan het betoveren van 't Wiegbedde, zyn in deeze verlichte Eeuw alrede ter duisternisse gedoemd; en 't is te hopen, dat het eerlang ook zoo moge gaan, met het tot nog toe onyerwinnelyke Bygeloof, om de Nageboorte, ter afweeringe van Toverkragten, te verbranden. Midlerwyl is 't egter welvoeglyk voor eerbaare en reine Vrouwen, dat zy dit alles wegdoen, zoo 't maar geschiede zonder bygeloovigheid, en zy zig zelven niet kwellen met inbeeldige hersfenschimmen, die den Christenen vooral niet betaamen.

Dan laat ons wederkeeren tot het teder Wicht; dat, de Moeder in alles bezorgd zynde, weder op nieuw in handen van de Vroedvrouw geraakt, die het vervolgens
rei-

reinigt (*), verzorgt, en, naar 's Lands wyze, opbakert. Overmits 'er nu in dit bakeren, en den verderen toefstel van 't Kind, nog al eenig onderscheid tusfchen ons gebruik, en dat van andere Landen, plaats heeft; en zulks mogelyk iets toebrenge tot de natuurlyke gestalte onzer Natie, zoo fchynt dit onderwerp hier nog al eenig gewigt te hebben, en onze byzondere opmerking te verdienen.

'Er heerscht, onder de Europifche Volken, geen gering verfchil, in het zwagtelen of opbakeren der Jonggeboorenen; en de Natuurkundigen beweeren, dat hier uit een zeker onderscheid in de gestalte van het Lichaam ontftaat. De Engelschen zwagtelen in 't geheel niet, en liggen hunne Kinderen, lugtig in eene Luijer gewonden, te rusten. De Franschen zwagtelen, dog niet heel vast; en de Duitschers zwagtelen fterker; dan op verre na zoo fterk niet als onze Hollanders oudtyds deden, dat ook hier en daar nog wel plaats heeft. Men is hier te Lande, van oudsher, veelal gewoon, het Kind, na dat het wel digt in eene Linnen, en daar over in eene Wollen Luijer geflooten is, met een langen zwagtel, zoo ftyf, tot onder de Oxelen, te omwinden, dat het de Beenen niet kunne beweegen, en als eene ftyve Pop genoegzaam onbewee-

(*) Over het reinigen en waschen der Kinderen in den Rhyne, by de oude Batavieren gebruikelijk, zie men boven, Bladz. 471.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

weegelyk ligge. Dit gefchied, zoo men wil, om het Kind voor fcheeve Beenen te behoeden; om het zelve eene rechte fpigtige gefalte en breede fchouderen te doen verkrygen; dog meest, om het voor eene Lies- of Navelbreuk te bewaaren. Men valt nogthans heden, nu men zoo oplettend word op alles wat de Kraamkamer betreft, allengskens meer in den fmaak der Engelfchen; en laat de Kinderen aan hunnen natuurlyken Wasdom over. In Amsterdam althans zwagtelt men byna in 't geheel niet meer; en men ziet 'er egter zulke frifche Menfchen als elders. Ook neemt het op andere plaatfen, en zelfs ten platten Lande, al fterk af.

Intusfchen blyft het ftyf kappen van het hoofd nog vry algemeen in zwang, vooral in Noordholland; daar men de hoofdjes der jonggebooren Kinderen, zelfs tot een goeden ouderdom toe, aan de flaapen van 't hoofd, ftyf geflooten houd. Men fchynt, zoo hier, als elders in Holland, door klepjes en flepjes, zodanig te willen vormen, dat de flaapen van 't hoofd zeer plat worden, als mede dat de Ooren en Oorlellen geheel plat tegen 't Hoofd aan liggen. Kundige Natuuronderzoekers leiden hier uit de langwerpigheid van de Agterhoofden eeniger Inwoonderen van onze Gewesten, boven die van andere Natien, af, en meenen wel byzonder onze Hollanders daar door te kunnen onderscheiden. En 't is zeker, dat de meestvoorkomende gedaante onzer Va-
der-

derlandsche Hoofdschedels, vooral in de Kinderen die zoo sterk gekapt geweest zyn, kennelyk genoeg is, tegen die van andere Natien: dan het gaat zoo algemeen niet door, of 't lyd zyne uitzondering. Dan dit staat vast, en 't is voor de opmerkzaamen volftandig blykbaar, dat wy Hollanders, en byzonder veelen der Noord-hollanders, de bovenste Oorschyf of Oorschelp veel platter tegens de Hoofdslaapen aangedrukt hebben, dan eenige andere Volken. 'Er zyn my zelfs veelen bekend, die in 't geheel geen, of slegt aan één Oor, den rand van den Oorschelp gezoomd hebben; dat alleenlyk veroorzaakt is, door 't styf kappen en hullen der Jonggeboorenen. Als men 'er op let, zal men zien, dat de Ooren der Noordsche Volkeren, der Schotten, en der Rusfen, veel meer uitgeboogen zyn, dan de onzen. De Armeniërs en Grieken, die 'er veel werks van maaken, houden ze van jongs op bloot, en tragten dezelve zoo sterk buitenwaards te gewennen, als wy die tegen het Hoofd aandrukken.

Wyders meenen wy, in het styf hullen en plathouden der Ooren, mede de oorzaak te vinden, waarom veele jonge Kinderen zee-re en smecht-ooren, zoo men 't noemt, krygen. Want het zweet en de uitwaasfening van de Hoofdslaapen zet zig dan agter de Ooren; dat zekerlyk eene verftikking, en gevolglyk ettering, te wege brengt. Dus veroorzaakt ook het sterk broeijen, en het

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

het hullen met Muts op Muts, wel zeere Hoofden; dat mede niet zelden, door het drukken der Fontanel, of kloppende Fontein, zeer schadelyke gevolgen heeft; die de jonge Schepfels voor hun geheele leeven ongelukkig maaken. Dan dit geld alleenlyk agtelooze Menschen; en wy stellen 't geenzins voor als een algemeen gebrek. Onze Hollandfche Moeders zyn gewoonlyk al te bezorgd voor hunne Lieveelingen, om haar in 't algemeen van onvoorzigtigheid hierin te beschuldigen. Zy houden het my, verzoek ik, evenwel ten goede, dat ik haar de misbruiken der oude gewoonten bescheiden onder 't oog brenge, en haar aanraade, een weinig af te zien, van het al te sterk en dommelig hullen der jonge Kinderen. Hierby egter wil ik haar tevens gewaarschuid hebben, dat ze 't weder aan de andere zyde niet toeleggen, op eene al te verregaande lugtigheid; maar behoorlyk zorg draagen, dat de veranderlykheid van ons klimaat, de guure Noordewinden, geen vat op de tedere Hersfentjes hebben. Men tragte des de gezonde hersfentjes onzer Telgen te behoeden, op dat zy, in manlyken ouderdom, die Hollandfche schrandereheid mogen betoonen, op welke wy in onze Voorvaderen roemen. Middelerwyl wil ik ook gaarne hier wel wat toegeeven, aan de bevalligheid, welke onze Hollandfche, en byzonder de Noord-hollandfche, Hulfels, mogelyk aan de fchoone Sexe toebrenge.

Voorts

Voorts is 't by ons zeer gebruikelyk, dat men de Kinderen voor eene Vuurmande bakert; waarin wy mede verschillen van andere Natiën, die zulks veelal voor een open Haard, of eene warme Kachel doen. De Vuurmande is ook inderdaad van geen oud gebruik, en eene byzonderheid onzer dagen, den Hollanderen eigen. Nog geen Eeuw geleeden was de Bakermat gemeen: dezelve bestond uit Teenen, Ryfen, of Mandewerk, in die grootte en gedaante gevlogten, dat 'er de Baker ten voeten uit in konde zitten. Hy liep, ter plaatsē daar zy zat, van agteren, en aan de linker zyde, met een Ruggescherm, zoo hoog op, dat zy en het Wicht voor togt bevryd wierden. De Moeder, of Baker, zettede zig in deezen Bakermat, die recht dwars voor een frisch gloorend vuur stond, ter neder. Hier door genoot en de Baker, en het Kind, eene gelyke warmte; zy hadden beiden meer gemak, en liepen minder gevaar dan voor de Vuurmande; des het oude gebruik, in dit geval, oneindig beter ware, dan onze tegenwoordige manier; waar van al vry veel ongelukkige gevolgen bekend zyn. De damp der doove Koolen in de Vuurmande is zekerlyk ten uiterste nadeelig voor Baker en Kind; en de benaauwdheid van den Koolsmook, in het beslooten Kraamvertrek, jaagt der Kraamvrouwe wel eens eene Koorts op 't lyf, zoo ze, al niet gevaarlyke slaauwen te wege brengt. Daar en boven zo worden, voor de Mandē, meerendeels alleen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

leen de voeten van het Kind gewarmd, en deszelfs bovenlyf staat voor allen togt bloot. Men droogt wyders op zulk eene Mande, de natte en bewaterde Luijers, welker waassem ook niet weinig nadeelig is voor Baker en Kind. Voeg hier nog by, dat de Baker zelve, verlekkerd op eene heete stooft, onder de broëijng der Vuurmande, geheele uuren in den dut zit; en ligtlyk, 't geen meer dan eens gebeurd is, in slaap geraakt: by zulk eene gelegenheid vliegt de Vuurmande, met Luijers en al, wel eens in brand; de voetjes van het tedere Wicht worden geschroeid; en 't geheele Huis staat in gevaar. Alle deeze en meer dergelyke gevolgen in agt neemende, durven wy de herstelling van 't gebruik onzer ouderwetfche Bakermatten zeer wel aanbeveelen. Te meer, daar zy, behalven het bovengemelde nut in 't bakeren, eene zwakke Moeder zeer veel gemaks in 't verbedden kunnen toebrengen: nadien Moeder en Kind, zonder moeite, met den geheelen Bakermat, verild kunnen worden. Ze verdienen ook daarom de aanpryzyng van alle onze kundige Artien, die een open Vuur, voor Moeder en Kind, boven de Vuurmande schatten: het welk den beroemden Hoogleeraar P. CAMPER zulks insgelyks der Natie doet aanbeveelen; zeggende: „ Des „ Winters is het dienstig de Kinderen voor „ een open vuur te bakeren, en te bezor- „ gen; Kaggels houde ik zeer nadeelig: „ om dat zy dan altoos in eene onzuivere „ en

Zie
Holl.
Maatsch.
VII. D.
2de St.
Bl. 377.

„ en vogtige lugt woonen, welke niet gemak-
lyk ververscht kan worden”, enz.

Wie lust heeft, om verder na te spooren, wat men te denken hebbe, over de beste wyze van het Kraambedde te houden, tot nut der Jonggeboornen; en die belang stelt in de lichaamlyke opvoeding zyner Kinderen; die vergeete niet, over dit onderwerp, te leezen, de Antwoorden, weiken daar omtrent aan de *Hollandsche Maatschappye* gezonden zyn. Hy gaa vooral met oplettenheid, na de Verhandeling van den zoovevengenoemden Heer CAMPER; wiens Antwoord geheel en al betrekking heeft op onze Vaderlandsche gebruikelikheden; en dus, onzes agtens, zonder dat wy die van den Heer BALLAXERT, welke als een Fransman schryft, te kort willen doen, voor onze Natie bevatbaarder is, en van meerder nut kan zyn.

Zoo dra het jonggebooren Wicht dus (om weder nader ter zaake te komen) op de Vaderlandsche wyze gebakerd is, neemt de Vroedvrouw, die gewoonlyk de eerste Bakering verrigt, het Kind in den arm, om het den Vader aan te bieden; die het zelve, met de tederste kusfen ontvangt, en aan de Vroedvrouw een steekpenning, welke op deezen tyd niet gering is, vrolyk toereikt. Deeze gewoonte, om het Kind den Vader te overhandigen, is zeer oud, en te aanmerkelyk, om 'er dus slegts ter loops van te gewaagen. Men vind, dat het genoegzaam by alle oude Volkeren in gebruik ge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

weest is, de Kinderen, met eenige plegtigheid, in het Huisgezin aan te neemen. Zulks geschiedde by de Jooden door de Betsnydenis, en by de Chineezen, gelyk ook by veele andere Natien, door verscheiden Huis- en Tempel-offeranden. Onze Voorzaaten, de Batavieren en oude Duitschers, hadden reeds eene algemeene gewoonte, van den Jonggebooren in handen van den Vader te geeven; die het dan in zyn Schild lei, en in den Rhyu afwiesch. Men wil dat zulks geschiedde, om de eegtheid der Kinderen te beproeven (*); dan wy denken veelëer, dat het eene gebruikelijke plegtigheid was, door welke de Vader het Kind voor 't zyne erkende; met het zelve in zyn Schild te leggen, en, na dat het in den Rhyu, of eene andere Rivier, of in 't water in 't algemeen, gezuiverd was, uit het water of van den oever op te heffen. De reden, welke my hier toe beweegt, steunt vooral op eene tweeledige bedenking. Men heeft, aan de eene zyde, geen bewys van eenig gezag, 't welk ons noopt om te stellen, dat ze den Rhyu, of eenig Water, als eene Godheid geëerbiedigd hebben. 't Had, ten minste ten tyde van TACITUS, geen plaats: want toen eerden zy de Godheid in geheiligde Boschen; ook maakt TACI-

C I.

(*) Onze Batavieren verdagten hunne Vrouwen niet, en gevolgelyk kwam zoodanig eene gewoone proefneeming niet te stude. Zie CLEFFELII *Antiquit. Germanorum*. p. 97—102.

CITUS van dit Bygeloovige gebruik geen gewag. Aan de andere zyde zoo heeft zulks, uit reden van het Klimaat, des Winters niet wel kunnen geschieden: te meer, daar de Duitschen, en dit zegt TACITUS uitdrukkelyk, „zig meest wieschen met „warm water, ter oorzaake, dat het by „hen een langen tyd Winter was”. Is dit waar, ontzagen de bejaarden de koude wateren; zoo is 't niet denkelyk, dat zy 'er hunne jonggebooren Kinderen, in den Winter, aan bloot gesteld zullen hebben. Dog zie hier wat wy 'er van denken.

De oudste Volkeren der Waereld hielden de Aarde voor het begin en de Moeder des Menschlyken Geslagts; overéénkomstig met het geen wy uit de heilige Bladeren leeren, dat God den Mensch uit het stof der Aarde geformeerd heeft. Van hier is het by de Ouden in gebruik geweest, dat men, als 'er eene Vrouw gebaard had, het jonggebooren Kind, na dat het gereinigd was, op den grond, als de Moederaarde, ter neder lei; en wel voor des Vaders voeten; die dan het Kind, met een Offergeschenk of aanroeping der Beschermgoden, van de Aarde opnam en voor het zyne erkende; dat eene soort van wettiging van 't Kind was. Hierop doelt PLINIUS, als hy zegt: *Hominem tantum nudum & in nuda humo natali die abjicit [Natura] ad vagitus statim & ploratum.* Dat is. „De Mensch, als hy „gebooren is, word alleenlyk naakt op de „bloote Aarde geleid, daadelyk weenende

DE HOLLANDSCHE NATIE.

TACITUS, *Zeden van Oud Duitschland.*

PLINIUS, *Hist. Nat. Lib. VII.*

DE HOL- „ en schreiende”. Zoo zegt ook MACRO-
 LAND- BIUS, *quod infantes, partu editi, non prius*
 SCHE *vocem edant, quam attigerint terram.* Dat is.
 NATIE. „ Dat de Kinderen, gebaard zynde, hun-
 MACROB. „ ne stem niet doen hooren, voor dat zy
 Lib. I. „ op de Aarde nedergeleid zyn”. En
 Saturn. OVIDIUS:
 Cap. XII.

OVID. in
Ibid. v.
 223, 224.

*Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo,
 Cyniphiam fædo corpore presit humum.*

Dat is.

„ Zoo dra hy nog onrein uit het zwangere Li-
 „ chaam des Moeders te voorschyn komt, drukt
 „ hy met het nog onreine Lichaam de Aarde”.

SUETON.
 in *Octav.*
 Cap. V.

Hierom werd ook de Aarde, op welke
 AUGUSTUS gebooren was, en gelegen
 had, geheiligd. Onder dit leggen werd het
 Kind der Godinne *Statina* opgedraagen; dat

TERTULL.
 de *Ani-*
 ma. Cap.
 XXXIX.

TERTULLIANUS doet zeggen: *Prima
 constitutio infantis super terram Statinae Deæ
 sacrum est.* Dat is. „ Met de eerste neder-

„ legging van 't Kind op de Aarde, is 't
 „ der Godinne *Statina* toegewyd”. Ver-

volgens werd het door den Vader, als zyn
 eigen Kind, opgenomen; waarom *Mysus*,

TERENT.
 in *An-*
 dria.
 Act. III.
 Scen. I.

in de *Andria* van TERENCE, ten bewy-
 ze dat *Pamphilus* het Vaderschap erkende,
 zegt; *Quod peperisset jus sit tolli.* Dat is.

„ Hy heeft gelast op te neemen, 't geen
 „ zy gebaard heeft”. In dien zin schryft
 ook SENECA; *Consulti de nobis parentes*

nostri, qui, cum conditionem vitae nosset, in hanc nos sustulerunt. Dat is. „ Onze Ouders, over ons raadslaagende, en de geesteldheid des levens kennende, hebben ons 'er ons toe opgenomen"; dat is, zy hebben ons van de Aarde opgeheeven, en hunnen ouderlyken pligt erkend. Hierin kwam hun de dienst der Godinne *Levana* te stude, als welke de Ouders de Kinderen van de Aarde hielp opneemen. Van deeze Godheid gewaagt AUGUSTINUS (*), als hy dezelve in verschillende betrekkingen beschouwd. *Ipsè opem ferat nascentibus, excipiens eos sinu terræ, & vocetur Opis: ipse in vagitu os aperiat, & vocetur Deus Vagitanus; ipse levet de terra, & vocetur Dea Levana.* Dat is. „ Dezelfde God hielp de „ in geboorte zynde, ontving ze in den „ schoot der Aarde, en wierd *Helper* genoemd; die zelve opende den mond tot „ schreien, en droeg den naam van *Schreiver- „ wekker*. Ook hief deeze het Kind van de „ Aarde op, en heette de Godinne *Ophes- „ tier*". Men voege by dit alles nog, dat het aan den wil van den Vader stond, om de opneeming al of niet te doen, en dus het Kind al of niet te erkennen; in welk laatste geval het Kind aan de opvoeding van anderen overgelaaten, of ook wel ter dood

DE HOLLANDSCHE NATIE.

SENECA, in *Consol. ad Marciam*. Cap. XVII.

(*) AUGUSTINUS, *de Civit. Dei*. Lib. IV. Cap. XI. Zie wyders HOOGSTRATEN, *over de Goden en Godinnen*; inzonderheid over *Levana* de Hefgodin,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

OVIDIUS,
Metam.
Lib. IX.
v: 679,
680.

dood gebragt wierd; dat meermaals het lot der Meisjes was; van waar OVIDIUS die taal in den mond van *Lygdus* legt:

Edita forte tuo fuerit si foemina partu;

(Invitus mando, pietas ignosce,) necetur.

Dat is.

„ Indien gy een Meisken ter waereld brengt,
„ laat het, (ik gebied zulks myns ondanks, de
„ Vaderlijke vergeeve het my,) laat het omgebragt
„ worden”.

In navolginge nu van, of overéénkomftig met deeze gewoonte der Romeinen, dat de Vaders hunne jonggebooren Telgen van de Aarde opnamen, hebben de oude Duitschen, en wy na hen, schoon op eene andere wyze, de gewoonte nog gehouden, dat het Kind den Vader aangeboden wordt, en hy 't zelve aanneemt. Dus zal het gebruik der oude Batavieren, van hunne Kinderen, aan den oever van den Rhyn, op het Schild des Vaders te leggen, en het zelve vervolgens weder op te neemen; vermoedelyk gediend hebben, om de egtheid hunner Kinderen te staaven, en dezelve dus te wettigen; zonder dat ze daar door eene byzondere kragt aan den Rhyn zelven toefchreeven. En hier van is vervolgens nog onder ons het tegenwoordige gebruik, dat de Vroedvrouw het Kind, zoodra het zelve gereinigd is, den Vader aanbied;

bied; en deeze zyn Vaderschap bevestigt, door het zelve als zyn Kind aan te neemen; dat, by afwezigheid of overlyden van den Vader, door een der naaste Bloedverwanten in deszelfs naam geschied; waar tegen de aanneeming van het Kind, in gevalle van verdagtheid, of bekende onegtheid, geweigerd word. 't Is ook, uit dien hoofde, naar onze Wetten en Gewoonten gebruikelijk, dat een Kind, 't welk, buiten Egt, is voortgebracht, daadelyk, na de Bakering, den Vader, dien de Moeder benoemd heeft, word aangeboden; waarop men, na zyne weigering van aanneeming, ter processe treed. Hier uit ontstaat mede, dat een ieder, hoe mededoogend hy ook anders zy, vreest een Kind, dat als een Vondeling voor zyn Huis gevonden word, op te neemen; dugtende, dat hy verpligt zou zyn, het zelve te onderhouden, als een Kind, in zyn Huisgezin aangenomen. En van dit gebruik heeft men voorts nog af te leiden, de spreekmanier, van het Kind op te heffen als Vader, het zelve ten Doop, oudtyds ter vonte, te heffen, of het zelve te verheffen, als geschiedende hier door, in gevalle van egtheid, eene herhaalde erkentenis; dan nopens dit stuk nader met de beschouwing der Plegtigheden by den Doop.

Terwyl Vader, (op dat wy na deezen uitstap weder tot ons hoofdonderwerp keeren,) het Kind dus wettigt, staan Grootmoeder, Moeien, Nigten, Vrienden en

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

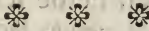
Buuren rondsom den Vader. Elk heeft het oog op het lieve Bekje; deeze, als zag het alrede; zegt: *Wat kykt het my lief aan?* Eene andere, als konde het al hooren, praat 'er mede; en een derde schynt zich te verbeelden, dat het reeds lacht. De geestigten der Vrouwtjes tuuren op de gelykenis naar Vader of Moeder. O! zeggen ze, *wat lykt dat lachebekje naar Vader! Zie, 't heeft oogjes als gittjes; wat ziet het snugger! Het mondje is Moeders proper mondje; het neusje is Vaders neusje; ja zelfs is 'er Grootjes Voorhoofd in te kyken.* De vreugd is dan zoo doordringend, en de sprookjes zyn zoo aartig, dat de Moeder agter 't Gordyn, ondanks haare finerte, zelfs lache; en Vader, hoe verstandig anders ook, op dien tyd al zeer ligt gelooft, wat men hem zegt. Eindelyk treed de blyde Vader, zoo 't naar 't egte gebruik en de zuivere Hollandsche gewoonte toegaat, met zyn lieve Telgje, naar het Kraambedde, en geeft het Moeder, met een hartlyken kus, over. Zy zegenen beiden hunne Vrugt met een stillen Ouderlyken Zegen, en looven God voor de verzagting der smerten, en de gelukkige uitkomst. Zoo vertoont zig de Dankbaarheid, gelyk wy oulangt tot haaren lof zongen, by 't Kraambedde. 't Zy my geoorlofd, dit ons dichtlievend Schilderytje hier nog te plaatsē.

Men treede in 't pynlyk Kraamvertrek;

Men hoor' de Vrouw van weedom kermen;

Men

Men zie hoe zy haer kromme en rekk',
En beeve en trill' met open armen.
Verzagt Gods Almagt deeze smart,
De Dankbaarheid woont in heur hart.

Het zien van 't pas gebooren kind,
De rust der lend'nen en gewrigten,
Haar Kroost, dat ze in heur armen vindt,
Kan al het barenswee verligten.
't Helaas en ach wykt op dien stond!
De Vader komt zig by haar voegen,
En drukt den nog besturven mond,
Met dankb're kusjes van vernoegen.
Men dankt, God gaf, God schiep een Mensch,
Zyn Evenbeeld, der Eng'len wensch!

Alles dus gelukkig geslaagd zynde, zoo eischt de Kraamvrouw voorts stilte en rust; de Man verlaat des het Bedde, en beyeelt Kind en Egtgenoot aan de zorg der byzynde Vrouwen. — Ieder deezer Vrouwen is even gewillig en vlytig, om het haare toe te brengen, tot behulp der Kraamvrouwe en van het teder Wicht; welk laatste gemeenlyk eene daar toe geschikte Wieg tot desze fs ligplaats verkrygt. Zoodanig eene *Wieg*, mischien dus naar het *Wicht* geheeten, of van *wiggelen*, *wiegen*, met deezen naam benoemd, is al van overlang bekend, en veelligt wel van oude Bataafsche afkomst. 't Is, naamlyk niet vreemd te denken, dat de Batavieren hunne Kinderen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nederleiden in hunne gevlogten Schilden; die, lang en hol zynde, eene hobbelende beweging hadden, als zy op den grond lagen: dog wy geeven dit niet hooger op dan als eene gisfing. Zekerder is het, dat de Houten Wiegen al zeer oud zyn; ik heb, met veele anderen, de Houten Wieg, in welken Keizer KAREL DE VYFDE gelegen heeft, en die te Brusfel bewaard word, gezien. Heden maakt men ze van Mandewerk, in de gedaante van eene langwerpige Bun; welke aan het hoofdeinde een holrond verhemelte heeft. Deeze Bun of Wieg staat op twee afgeronde Schenkels, die, als de Wieg bewoogen word, eene wipperende beweging verkrygen; welke men, door het heen en weder trekken van eene koord of een touw gaande houd. Van daar noemt men iemand, die dit werk verrigt, een *Wieger* of *Wiegster*, en wenscht men het jonge Paar, by 't Huwen, gemeenlyk toe, dat ze spoedig aan het Wiegtoew mogen zitten; terwyl men een bejaard Man, die uit eene jonge Vrouw een troetelwicht verkrygt, al spottende wel eens toeduwet, dat hy met den Bril op den Neus moet wiegen. Thans maakt men, op het Voorschrift van den beroemden 's GRAVESANDE, ook Wiegen, welken op een veer of met een gewigt loopen, en dus, eens in beweging gebragt zynde, op zigzelve lang genoeg wiegen; dan men houd de gemeenen egter meerendeels in gebruik. Men vind 'er in ons Land, die dit wiegen, om des-

deszelfs lastigheid, zeer afkeuren; te meer, daar de Kinderen, door gestadig gewiegd te worden, 'er dermaate aan gewennen, dat zy niet ongewiegd kunnen slaapen. Ik voor my heb 'er niets tegen; zoo men buiten 't wiegen om kan, 't is beter. Maar men moet ons geenzins diets maaken, dat het wiegen voor 't verstand der Kinderen nadeelig is. HUIG DE GROOT EN BOERHAAVE, gelyk de Heer CAMPER zeer wel zegt, zyn beiden denkelyk gewiegd, en nogthans Lichten van Europa geweest: het schaad derhalven niet. En wat de lastige gewoonte betreft; de Moeder doet het gemeenlyk nog al met vermaak; indien haar het werk niet over de hand loopt. Ook zyn 'er, in een gezegend Huishouden, wel dra Wiegstertjes by de hand; een aankomend Zusje is van natuure genegen Broertje te wiegen; en Moeder vermaakt zig in 't speelen met de Kinderen. *Een op de schoot, een in 't Lyf, en een aan de Wieg, is 's Moeders tydverdryf*, zegt het Hollandfche spreekwoord. Zoodanig eene bezigheid is der Moeder natuurlyk eigen; dog 't staat voor een Vader, hoe gaarne hy met zyne Kinderen speele, niet manlyk, en 't moet hem een bittere last zyn, als hy zig aan den Wiegband gebonden vind. Men houd ook een Vader, die zig te veel met de Wieg en Luijermant bemoeit, voor een Jan de Wasfer of Bemoeial; des de Vrouwen 'er de Mannen meerendeels gereedlyk van ontslaan. Dan al genoeg van 't wiegen;

gen; laat ons het Kraamgezelschap verder beschouwen.

Tegen dat Moeder geholpen, het Kind in de Wieg geleid is, en de Vroedvrouw haaren pligt volbragt heeft, is de sneege Meid met Kandeel, voor de Vrouw, en de blyde Vader met den Kaneelstok, in welge-
suikerden Wyn, voor de verheugde Vriendinnen en Buuren, gereed. Hy brengt den Kroes rond, de Vrouwtjes neemen eene hartlyke teug, en de Vreugde begint haar eisch te krygen. By aanzienlyke en bedaar-
de Liederen houd men hier in maat en paalen. Men geleid het Kraamgezelschap veelal in eene andere Kamer, om stilte voor de Vrouw te hebben; en de Gasten gaan wel dra in eene vrolyke luim naar huis; alwaar zy haare Mannen in de blydschap der Buurt doen deelen. Onder den Burgerstand gebeurt het ook wel, dat de Mannen der Bloedverwanten den hoopenden Vader vergezellen, om hem te troosten in het deel, dat hy billyk in de smerten zyner Vrouwe neemt; en somtyds komen ze, na den gewenschten uitslag, om hem, op het afbaalen der Vrouwen, te begroeten. By den Boerenstand zyn die nevensgaande vreugdebedryven, onder en na het bakeren van 't Kind, veelal zoo gemaatigd niet, maar dikwils uitgelaaten. Naauwlyks ligt de Vrouw te bedde, of alles is in rep en roer; de Koffypot moet aan een kant; de Vader schenkt Brandewyn met Suiker vol op; en de Boerinetjes lepelen dien uit
eene

eene Tinnen of Zilveren Kom. Dit heeft zelfs plaats by minvermogenden, die ook wel een Kraam-anysje schenken. Als de Boeren Vrouwen allengs vrolyker worden, spatten zy somtyds uit, en gaan op de ruime Buitenwerf een rondendans doen. Vader, Knechts en Meiden staan dan aan; zy moeten meê doen; en komt 'er toevallig, zoo 't by dag geschiede, een jonge Knaap of een Manspersoon voorby, hy moet wilens of onwillens in den sloop, en word niet losgelaaten, voor dat hy eene fooi geeft, om 't lag te vermeerren. Is 't een bloode, of een Gast, die van der Wyven kneepen onkundig is, zoo strekt hy, voor dien tyd, tot eene speelpop der Vrouwen; die hem, als hy zig wat onguir of stug aanstelt, ter straffe in eene Deeken sullen, en als een Kind opbakeren: dog dan loopt het al wat hoog wild. De meeste Boeren Gasten weeten 't; derhalven vermyden zy de Buurt; en hy die betrapt word geeft de fooi, waar mede hy vry raakt. Men laat zelfs de jonge Vrysters, die by geval daar omtrent komen, niet ongemoeid: met één woord, al wie by zulk eene gelegenheid in Huis, of op de Werf komt, moet den Vader begroeten, het Kindje kyken en meê doen. Men begrypt hier uit zeer ligt, dat het in die omstandigheden al vry losjes toegaat; waar tegen egter by de staatlyksten onder de Huislieden behoorelyke zorg gedraagen word; des men 'er de bescheidenheid beter in agt neeme. Dog hoe 't

ook

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ook gaa, de tyd verloopt ten laatste; het gezelschap scheid, ieder keert vrolyk naar Huis, en de Vrouw krygt rust.

Hierop volgt, in huishoudingen daar Kinderen zyn, (of anders onder de Kinderen der Nabestaanden,) een kinderlyk vermaak, dat, hoe eenvoudig, evenwel niet nalaat zyne aartigheid te hebben, en onze opmerking te verdienen. De Kinderen, welken voor dien tyd van de hand gezonden zyn, of des morgens ontwaaken, komen aan 's Moeders Bedde; zy zien een klein Wicht, en weeten niet wat te denken. Moeder heeft een Broertje of een Zusje; 't heeft Beenen, noch Armen, zegt de onnozelste; een ander noemt het eene Pop; dog een ouder Zusje, (want de Meisjes zyn oplettend,) vraagt, waar komt dit Broertje van daan? 't Antwoord is gemeenlyk, de Boer heeft het gebragt; 't is uit de Kool gegroeid; Moeder is uit roeijen geweest naar 't Koolland: elders noemt men iets anders, dat met de denkbeelden der Kinderen, naar de omstandigheden der plaatsen, meest overéénstemt. In Amsterdam spreekt men, van naar de Volewyk te gaan, en in Waterland is 't, naar 't Rietland te vaaren; elders, zegt men, dat de Meisjes uit de Rosmaryn, de Jongens uit de Palm, groeijen, enz. Dan Kool is hier de Kool. De Kinderen slaan 'er ligt geloof aan; nadien ze, het waar ben ik van daan, niet weeten, en 'er op zulk een antwoord natuurlyk over denken; waar door deeze gedag-

dagten dermaaten hegten, dat 'er een min of meer ondervindelyke ouderdom toe behoore, om 'er anders over te denken; van waar de onkundigen, vóór dien tyd, zelden een Kooltuin zien, zonder zig te verbeelden, dat 'er Kinderen groeien. Deeze Koolvertelling, benevens het sprookje van het uit roeien gaan, is intusschen van een ouden oorsprong; ten minste men ontdekt by de Grieken en Romeinen gebruiken en afbeeldingen, welken hier mede zeer eenstemmig zyn.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Deeze Volkeren hadden, onder andere Kruiden, veel op met het bereiden van Kool voor zwangere Vrouwen: men wist dezelve op verscheiden wyzen te bereiden en op te dischen, zoo om ze der beluste Vrouwe smaaklyk voor te stellen, als om 'er de bedoelde Vrugt mede aan te duiden.

Apud Athenienses puerperis brassica parabatur, zegt ATHENÆUS. Dat is. „By de „Atheners bereidde men den Kraamvrouwen Kool”; en hy haalt, by die gelegenheid, EPhippus aan, die gewag maakt van de Kool, als eene spyze op het Kinderfeest *Amphidromia*; dat men met eene vrolyke maaltyd vierde, als het Kind vyf dagen oud was; zeggende:

ATHE-
NÆUS,
*Deipno-
soph.*
Lib. IX.
Cap. II.

Cum Amphidromia celebrentur, quibus mos est

Asfare frusta casei Cherfonitæ,

Oleoque brassicam in fasciculos collectam incoquere.

Dat

Dat is.

„ Men was op dat Feest gewoon stukken van
„ Cherfonefer Kaas te braaden, en byéengebonden
„ Koolsbladen in Oly te kookken” :

En veelligt lag die Kaas wel in de in ééngewonden Kool; op eene foortgelyke manier, als wy van het Hansje in de Kool of in de Kropfla, melding gemaakt hebben. Zoo zend men ook nog heden, by vermogende Lieden, aan de Kraamvrouwen eene Taart, Pastei, of eenig ander Gebak, in diervoege bereid. Men geeft dit wel eens den naam van *Kindermanstik*, waar mede men oudtyds zeker Kraamgebak benoemde; dat, ter oorzaake van deszelfs ronde gedaante als eene Maan, gelyk eenigen willen, *Kindermanstik*, of liever *Kindermaanstik* heette. Dan ik houde dit *Kindermanstik* liever voor het Suikerstik, dat men den Kinderen of Gebuuren uitdeelde; om dat het *Kindermanstik* door den Vader, en niet door de Buuren of Vrienden, uitgedeeld wierd. Dog wat hier van ook zy, gelyk de bovengemelde Koolvertelling eene merkelyke overéénkomst heeft, met het bygebragte gebruik der Ouden; even zoo is 't gelegen, met het sprookje van uit roeien te gaan. De Ouden naamlyk hielden de twee Argonautische Zeehelden, *Castor* en *Pollux*, mede voor begunstigers der jonggeboorenen, en inzonderheid der Tweelingen; mitsgaders *Lucina* voor de beschermster der Kraam-

VROU-

vrouwen; en deezen vertoonen zy meer-
maals als zittende in eene Schuit, die ge-
roeid word. Ook vind men in andere Af-
beeldingen een *Cupido*, alleen in eene
Schuit, als roeiende naar den Tempel van
Lucina, de Verloster. Die begeerig is
zoodanige afbeeldingen, en daar toe be-
trekkelyke Opfchriften op oude Steenen
te zien, kan ten overvloede te recht
raaken in de Schriften der Oudheidkundi-
gen; waar van wy ons, zonder hier over
breeder uit te weiden, in deezen flegts be-
dienen ter ophelderinge onzer Vaderland-
sche gebruiken. En 't moet ons, als wy
deeze eenstemmigheid nagaan, vry waar-
fchynlyk voorkomen, dat die Kool en dat
roeien al van ouder dagtekening is, dan
men gemeenlyk wel denkt. Dog wy kee-
ren weder tot de Kinderen.

Terwyl men de Kinderen door deeze en
dergelyke vertellingen verblind, gebeurt
het wel eens dat een aankomend Meisje,
wat flimmer geworden, begeert mede te
mogen roeien; wanneer de eene of andere
der Vrouwen, haare nieuwsgierigheid wil-
lende bedwingen, haar zulks toestaat, on-
der voorwaarde van een Lantaarn aan haar
Neus te mogen hangen; dat het nieuws-
gierige Aagje niet gaarne toelaaten zou.
En hieruit ontstaat het vermoedelyk, dat
een nieuwsgierig Mensch gezegd word, ee-
ne Lantaarn aan den neus te draagen. Voor
't overige weet men de Kinderen, in dit
geval, gelyk in verscheiden anderen, vee-
III. DEEL. Kkkk le

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

le denkbeelden uit het hoofd te praten, door ze tevens met Suikergoed te paaien, welke kunstgreep vooral plaats heeft in 't Kraamvertrek. Moeder doet zig een Blaadje met lekkers geeven, inzonderheid met ronden Suikertjes, *Annysfuikertjes* of *Muizekeuteltjes* genaamd, die de Suikerbakkers tot dit einde bakken; en zegt: Broertje heeft Suiker in de Luijeren geleid; — Broertje is zoet; — hy heeft Beentjes en Armpjes; — geef Broertje een zoentje, hy zal u Suiker geeven. — De lieve Kinder-tjes zoenen Broertje; het oudste Zusje krygt het eens op den arm; Natuur neemt haare trekjes waar, en de lieve Huisgenootjes erkennen van dien stond af het jonge Broertje of Zusje voor het hunne; dat zy, even als Vader en Moeder, beminnen. Terstond is 't een stoutert, die Broertje of Zusje mede wil neemen; ze zyn zoo stil als muizen voor het zelve, om het niet in den slaap te stooren. Kortom, Natuur spreekt haare taal, buiten in ongeregelde Huisgezinnen, daar men stoute Kinderen heeft; en dit is 't grootste genoegen en vermaak van welgeschikte Ouderen.

Middelerwyl heeft men, na dat de Huislyke omstandigheden verzorgd waren, een Knecht of Meid, by alle de Naastbestaanden en Gebuuren rond gezonden; om de verlossing der Kraamvrouwe, en haaren toestand, mitsgaders dien van den Jonggebooren bekend te maaken. Aanzienlyke Liedden,

den, in de groote Steden, neemen hier toe een Aanspreeker; welke dan, zonder rouwgewaad, Mantel of Bef, alleen deftig in 't zwart, en met witte Handschoenen verfierd, de weet doet. Men zend voorts gedrukte Brieven, meest in profa; doch ook nu of dan in dichtmaat, aan de Vrienden en Bekenden, die elders woonen. Hier en daar word 'er, by de Grooten, Stroo of Zand, voor 't Huis, op de Straat gestrooid; ten einde het geraas der Rytuigen niet hinderlyk zy. Men bewoelt de Schel van de Huisdeur, en 'er zit eene Meid of Vrouw in 't voorhuis, om de boodschappen aan te neemen; want ieder die de weet heeft, zend, zoo hy zig naar de wellevendheid schikt, dagelyks iemand, om naar den welstand van Kraamvrouw en Kind te verneemen. Om de lastigheid hier van, en 't gewoel aan de deur, dat 'er aan vast is, voor te komen, schryft men ook wel dagelyks op een briefje, hoe 't met de Kraamvrouw en 't Kind gaat. Dit briefje, voor een der glazen van de Zykamer gestoken, geeft den desbegeerigen de noodige ondergating, zonder dat de Huisdeur, of Huisgenooten, 'er mede gemoeid zyn. En zulks strekt ook tot gemak voor hun, die de bekendmaking ontvangen hebben: want het komt 'er dan zo naauw niet op aan, of men 'er dagelyks na verneemt; daar anders aan de Huisdeur wel agt op gegeven word. Op sommige plaatsen, ten platten Lande, bind men somtyds een bos Palm aan 't Hek

DE HOI-
LAND-
SCHE
NATIE.

of de Deur, om te kennen te geeven, dat zig aldaar eene Kraamvrouw bevind; dat oudtyds zeer gemeen was, dog nu zeldzaamer in gebruik is. Bestendiger heeft iets van die natuur plaats te Haarlem, in Zuidholland, als mede te Enkhuizen, in Noordholland; en overmits zulks aan die twee Steden by uitstek eigen is, kunnen wy niet wel nalaaten, 'er eenig breeder gewag van te maaken.

Het is naamlyk in deeze Steden van oudsher gebruikelyk, dat men, zo dra eene Vrouw bevallen is, een Houten plankje met eene stift, een *Kloppertje* genaamd, aan de Huisdeur hegt. Dit plankje, van gedaante als een Tafeltje, is van vooren overtrokken met roozenroode Zyde, waar over eene net geplooid Kant gespannen staat. Men plooit deeze Kant aan de vier hoeken, waaierswyze, en de Naaister schikt dezelve voorts in diervoege, dat 'er zig in 't midden een langwerpige vierkant van fraai gebloemd of gestoken Kantwerk vertoone, daar zy de bevalligste inrigting aan poogt te geeven. Onder dit Kantwerk steekt zy een wit papiertje, van zulk een grootte, dat het ongeveer de helft van dit langwerpige vierkant beslaa. Dit papiertje, dat 'er onverhinderd uitgetrokken kan worden, blyft in 't zelve, wanneer de Jonggebooren een Meisje is; maar ziet een Knechtje het daglicht, dan haalt men het papier van onder de Kant, op dat het *Kloppertje* zig in vollen luister vertoone, en de roode Zyde,

de, over 't geheele langwerpige vierkant, gelyk voorts over 't geheele Kloppertje, door het Kantwerk heen schittere. Dit onderscheid van een geheel of half ontdekt Kloppertje strekt dus tot een kenteken der geboorte van een Zoon of eene Dogter. Vermogende Lieden gebruiken tot deeze Kloppertjes zeer kostelyke Kant, en verder doet een ieder daarin naar zyn staat, of wel boven denzelven. Men heeft 'er gemeenlyk zo veel mede op, dat menschen, van minder vermogen, 'er hunne spaarpenningen, om zoo te spreken, aan besteeden; en 't is onder dezulken al vry gewoon, 'er zelfs zorg voor te draagen, wanneer zy 't Huwelyk zullen aangaan. Het jonge Paar, dat een gegrond vooruitzigt, of ten minste hoop heeft, op eene aanstaande Vrugtbaarheid, voorziet zig daar toe van de noodige Kant, of ook, wanneer het Kloppertje vereischt wierd, de Penningen te kort mogten komen, om dezelve te koopen. De Bruidegom vereert de Bruid meermaals, (of de Bruid voorziet zig zelve,) een Kantten Strik met een Rozenrood Lint, om voor de borst van de Bruids-Bouket te strikken, van zulk eene lengte en breedte, dat dezelve toereiken kan, om in 't vervolg voor een Kloppertje te dienen. Anderen schikken tot dit Kraamfieraad de min of meer kostlyke Kantten haarer Mutzen of Halsdoeken, enz. In gevalle dat 'er Twee-of Drielingen gebooren worden, hegt men twee of drie zulke Klop-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

pertjes aan de Huisdeur. Een dood gebooren of overleeden Kind maakt hierin geen verandering, om dat men over zulke jonge Wichten niet rouwt; maar als de Ouders in den rouw zyn, draagen de Klopper-tjes ook daar van getuigenis; naar evenredigheid der zwaarte van den rouw. En als de Ouders in den zwaaren rouw zyn, neemt men niet alleen, gelyk ook wel in ligter rouw geschied, in plaats van roode, zwarte Zyde, tot een grond, waarop de Kant afsteekt; maar bedient zig daar benevens van Kamerdoek, of Linnen, in stede van Kant. By de onvermogende Lieden, die zulk een fierlyk toegerigt Kloppertje niet kunnen bekostigen, word den Ring van den klink der Huisdeure slegts met wit Linnen bewonden; ter aanduiding dat 'er eene Kraamvrouw huisvest; 't welk oudtyds vermoedelyk reeds geschiedde, om elkéen te waarschouwen, ten einde hy de Deur met het minste gerugt opene; waar toe ook de Klink, veelal van Yzer, gemeenlyk met eenig Linnen overtrokken word. En 't is te denken, dat men, in deeze manier van waarschouwing, den eersten oorsprong dier Kloppertjes, en de rede van derzelve benaaming, heeft te zoeken.

Men bewond, in vroegere dagen, alomme, en dit is zelfs nog heden, door geheel Holland, op zulke plaatzen, daar men Ringklinken aan de Huisdeuren heeft, vry algemeen, den Ring met Linnen, om de
Kraam-

Kraamvrouw door geen onbefuisd geweld aan de Deur te ontrusten. In laateren tyde, toen de Ringklinken, aan de Deuren van deftige Burgerhuizen, buiten gebruik geraakten, en de Kloppers aan de Deuren in zwang kwamen, kon een foortgelyk teken aan de Kloppers van denzelfden dienst weezen. De pragt heeft vervolgens dit eenvoudigteken waarfchynlyk in een fieraad veranderd, en de zoogenoemde Kraamklopper-tjes ingevoerd; welken deezen naam niet on-eigen verkreegen hebben; te meer, daar ze gemeenlyk in 't midden der Huisdeure gehegt worden, ter plaatfe daar men oudtyds veelal gewoon was de Deurkloppers te hebben. Ze kunnen ook nu, dus op de Huisdeur gehegt, even als te vooren de omwonden Ringen, ter waarfchouwinge ftrekken; als dienende tot een teken dat 'er een Vrouw in de Kraam ligt; 't welk een ieder oplettend moet maaken, om, daar de Schellen in de plaats van de Kloppers gekomen zyn, niet geweldig te fchellen, of ander geraas aan de Deur te laten hooren, ten einde de Kraamvrouw niet te ont-roeren (*).

Is

(*) De Haarlemmer Brieffchryver is, in zynen Brief aan den *Hollandfchen Spektator*, (X. Deel. No. 273.) ook van die gedagte, „ dat de Haarlemmers „ deeze loflyke prevelegie, van een Kloppertje uit „ te fteeken, hebben, om de rust en ftilte voor de „ Kraamvrouw te faverizeeren”. En dit zo zynde, komt het hem wat belachlyk voor, alom bekend te maaken, dat de Vrouw bevallen is, en de Bur-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Is deeze gisfing naar den oorsprong der Kloppertjes, en de rede van derzelve be-
naaming, niet volftrekt naar waarheid, zy
heeft althans het voordeel van zeer natuur-
lyk te zyn; en wy hebben, niettegenftaan-
de alle onze navorfchingen, 'er niets ge-
gronder voor kunnen vinden. Sommigen
willen wel, dat men dit gebruik te *Haar-*
lem zou moeten afleiden, van 't voorgeval-
lene by 't inneemen dier Stad, in den jaare
1573; toen de Spaanfche Bevelhebber, ge-
lyk men verhaalt, zyne Krygslieden beval,
de Huizen der Kraamvrouwen ongemoeid
te laten. 't Is eene zeer algemeene over-
levering, dat men dit fieraad, ter gedagte-
nife hiervan, ingevoerd zou hebben; doch
het heeft geen den minften grond in eenig
oud gefchiedverhaal van dien tyd; en geen
der vroege Schryveren, ten minfte zoo ver
wy hebben kunnen ontdekken, maakt ee-
nig gewag van deeze infchiklykheid des
Spaanfchen Bevelhebbers voor de Kraam-
vrouwen. En nademaal een dergelyk ge-
bruik gevonden word te *Enkhuizen*, in
Noordholland, daar zulk een voorval geen
plaats gehad heeft, is deeze overlevering te
min-

gers hier door eenigzins te noodzaaken, om dage-
lyks naar de Kraamvrouw en 't Kind te verneemen;
dat veel geloops aan de Deur veroorzaakt, en der
vereifchte filte nadeelig is. — Dan deeze zwa-
arigheid is, door de bovengemelde vinding van een
berigtbriefje voor de glazen, niet weinig wegge-
nomen.

minder aanneemelyk. Ook word het te *Enkhuizen* veel eer gehouden voor een middel, dat de Overigheid in zwang gebragt heeft, of in gebruik laat blyven, om de Hoerery, of eenige gevolgen daar van, was 't doenlyk, te meerder voor te komen: dewyl ieder aldaar gehouden is, zoodanig een teken, 't zy dan eenvoudig, of min of meer zwierig, aan de Huisdeur te hegten, wanneer zig eene Kraamvrouw, ze zy dan gehuwd of ongehuwd, in 't Huis bevind.

Zoodanig een Kloppertje nu, ('t zy dan van waar ook oorspronglyk,) word, als het dag is, terftond uitgestoken, zoo dra het Kind ter waereld gekomen is; en blyft voorts, wordende alleen des avonds ingehaald, aan de Huisdeur, tot dat de Kraamvrouw haar Kerkgang doet; wanneer men het, zoo als de Vrouw ter Kerke gaat, afneemt. Gewoonlyk moet dit Kloppertje dien geheelen tyd uithouden; maar keurige en vermogende Lieden maaken wel gebruik van verscheiden Kloppertjes, nadien ze niet zelden door regen en wind al vry wat verslensen. Ook hebben sommigen wel een gemeen Kloppertje voor slegt weer, een beter by mooi weer, en een best op Zondag, of by plegtige Kraamvisiten en dergelyken. Staande den tyd, dat het Kloppertje uitsteekt, mag, gelyk men gemeenlyk zegt, een Schuldeifcher den Kraamheer, als zyn Schuldenaar, niet met geweld maanen; een Stadsboode hem geen gerechtlyke

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

infinitie doen; een Drankpeiler, een Broodweeger, of dergelyke, hem niet moeien, noch een Gerechtsdienaer in zyn Huis eenig exploict doen. Dan deeze en meer voortgelyke zoogenoemde Privilegien van 't Kloppertje, heeft men, naar ons van goeder hand berigt is, niet aan te merken, als gevolgen van eene vastgestelde Wet of Stedekur; maar ze ontstaan uit eene algemeene Costume, die, om de Kraamvrouw niet te ontstellen, gewoonlyk in agt genomen word; volgens welke zoodanig iets niet geschied, dan om zeer dringende reden. En dit is eene Costume, welke, niet alleen te Haarlem en te Enkhuizen, maar ook elders in Holland, al vry algemeen plaats heeft, om dus het Huis, in 't welk zig eene Kraamvrouw bevind, niet, buiten noodzaak, te ontrusten: waarom ook de Kraamheer, in sommige plaatsen van ons Gewest, vry is van 's nagts ter Wagt te gaan, zoo lang de Vrouw in de Kraam ligt; op dat hy t'huis moge blyven, en zy zig niet verontruste over de afwezigheid van haaren Man. — Zeker Grosfier, om dit ter deezer gelegenheid ten flot nog te melden, ondervond, gelyk men ons verhaald heeft, dat zyn Kloppertje hem niet beveiligen zou, ingevalle van misbruik; toen hy zyne Vrouw zoo lang in de Kraam hield, of haar niet ter Kerke liet gaan, dat het den Peiler in 't oog liep, en deeze hem deswegens waarschouwde; aanduidende dat hy al lang genoeg het Kloppertje had laten uitste-

AFBEELDING VAN EEN TRANKLOPPERTJE.

AFBEELDING VAN EEN KRAMKLOPPERTJE.

steeken. Ook hebben wy ons veelligt al lang genoeg met dit Kloppertje bezig gehouden; en 't word tyd 'er een einde van te maaken; met den Leezer verder te wyzen naar de nevensgaande Afbeelding van dit Kraamsieraad, 't welk wy in Plaat gebragt hebben, zo ten gevalle onzer hooge Zuid-hollanders en anderen, wien dit gebruik minder bekend is, als om deeze byzonderheid, (of die Mode, gelyk veele anderen, eens in onbruik mogte komen,) te beter voor de Nakomelingschap te bewaaren. Men maakt ze of grooter of kleiner; de hier getekende is van de gewoone grootte; en uit het voorgezegde kan men afneemen, dat dit een Knegtjes-Kloppertje is; welks langwerpig vierkant, aan 't bovenste gedeelte, met een wit papiertje onder de Kant gedekt zou zyn, zoo 't Kloppertje voor een Meisje geschikt ware.

Dit byzonder gebruik dus gadegeslaagen hebbende, treden wy weder in de Kraamkamer, terwyl de Kraamdagen al vast haar gang gaan. De tyd der zooginge komt, en men zorgt voor dit zoo gezegende Voedzel. Als de Natuur het zelve gewillig geeft, agt men de Vrouw zeer voorspoedig; zoo niet, dan heeft men Vrouwen, die men *Zuigsters* noemt, om de Borsten, indien 't mogelijk zy, aan den gang te helpen: waar toe des kundigen van weezenlyken dienst kunnen zyn; dog dikwils brengen die Vrouwen, door haare eigenwysheid, met de Borsten te draaien en te wryven, een groot
na-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nadeel te wege. By de Boeren, daar de Mannen niet vies vallen, doen het veele Mannen zelve aan hunne Vrouwen; of eene sneege Buurvrouw bied haare hulp aan. Voorts stellen bykans alle onze Vrouwen, ten platten Lande, alles wat zy kunnen in 't werk, om zelf te zoogen. En men moet daar benevens, tot lof der schoone Kunne van ons Gewest, in 't algemeen zeggen, dat deeze pryslyke gewoonte zelfs stand grypt in de Huizen onzer aanzienlyke Hollanderen. De gezonde reden heeft, onder de verstandige Vertoogen van braave Mannen, nopens dit onderwerp, gezegenpraald over eene voorige schandelyke geringagting van die gift der Natuure; onze Hollandsche Dames stellen 'er, met eene vermaaklyke aandoening, eere in, dat zy zelve hun eigen Kroost de Moederlyke Melk laten zuigen; en hunne Kinderen niet, buiten noodzaak, aan vreemde Borsten toevertrouwen. Ook zyn onze Hollandsche Vrouwen, in dit stuk, teerhartiger dan de Fransche Dames, die haare Kinderen, zoo dra ze gedoopt zyn, veelal naar 't Land ter zooginge en opvoedinge zenden. Men ziet dus in Parys dagelyks Boerinnen, met manden op den rug, de Kinderen afhaalen; of geheele Wagens vol Dorpelingen, met de Kinderen van deftige Liederen, onder het opzigt van eenige Kloosterzusters, ter Steede uitryden. En zoo de Kinderen der Grootten in 't Moederlyke Huis gehouden worden, dan vind men 'er altoos eene Minne-
moe-

moeder, die 't Kind zoogt en oppast. Dit is op verre na zoo algemeen niet onder onze Landzaaten. Zeldzaam zend men de Kinderen buitens huis, en 't geschied bykans nooit, dan in dringende omstandigheden; het Moederlyke hart eener recht Hollandfche Vrouwe is te teder, om de Kinderen, buiten noodzaak, van zig te verwyderen. En wat de Minnemoeders binnens huis betreft, men gaat 'er niet ligt toe over, dan na vergeefsch beproefde kragten, en als derzelve gemis de Minnemoeder noodzaaklyk maakt. In zodanige gevallen neemt men, als men geen betere gelegenheid heeft, zyne toevlugt, in de Steden, tot zekere Vrouwen, die men *Besteedsters van Minnemoeders* noemt; doch thans zoekt men ze meer by Vroedmeesters en Vroedvrouwen. Men raadpleegt dan met den Dokter over de gezondheid der Minnemoeder, en de welgesteldheid van haar zog: alles wel bevonden zynde, neemt men haar aan, en draagt voor haar welzyn geen minder zorg, dan voor dat van de eigen Moeder. Sommige vermogenden hier te Lande, verzot op Uitheemfche gewoonten, neemen zulk eene Minnemoeder nog wel buiten noodzaaklykheid; maar recht oude Hollandfche Familiën, en 't meerendeel onzer gegoede Landzaaten, handhaaven, gelyk wy gezegd hebben, de echte Hollandfche zugt, om de Kinderen zelve te zoogen. Men neemt wel, tot meerder gemak, drooge Minnen en Kindermeiden te hulpe; doch

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

doch de Moeders zoogen haare eigen Kinderen. Dit is den Hollandschen Vrouwen, mitsgaders dien onzer Nabuurige Provintiën, zoo zeer eigen, dat 'er vermoedelyk geen Land gevonden worde, daar zulks meerder plaats heeft. Hier benevens is de gulhartigheid, byzonder ten platten Lande, in dit opzicht, zo groot, dat eene gezonde zoogende Vrouw, die ryklyk van zog voorzien is, haare zwakke Buurvrouw of Vriendin, als zy haar dienst kan doen, bestendig bystaat; vergunnende dagelyks een gedeelte van haar zog aan derzelve zuigend Wicht. Wie zal zig na dit alles verwonderen, dat het zuivere Hollandsche bloed zoo aan elkander verbonden blyft; daar de natuurlyke Moedermelk de Kinderen veréénigt, en zy de onderlinge liefde aan Hollandsche Borsten, in de vroegste Jeugd, reeds inzuigen? Gaat voorts alles naar wensch, zoo zit de Vrouw nu en dan eens op; eet en drinkt dat haar best geagt word; komt eerlang over huis; voorts eens in de open lugt; doet vervolgens haar Kerkgang, en schikt zig op nieuw ter volbrenginge haarer Huwelykspligten. Intusfchen zyn nog de Doopplegtigheden voorgevallen, die wy niet wel onaan gemerkt kunnen laten; waarom wy 'er thans het hoofdzaaklyke van zullen melden.

Men bepaalt, in de eerste plaatse, met de Peters en Meters, Gevaders, Gemoe-
ders of Cometers, bevoorens bescheiden,
naar de omstandigheden, en de gelegenheid
van

van den Kerkdag, ten tyd van 't doopen des Kinds. De Roomschegezinden verzorgen, naar hunne Kerkwetten, den Doop dadelyk na de geboorte; de Vader, met de Peetemoenie, of eenen anderen nabestaanden, gaat, ryd, of vaart tot den Pastoor. Ook word, in geval van stuipjes of flauwten van 't Kind, en soortgelyke omstandigheden, die 't uitstel naar de Leer der Kerke gevaarlyk maaken, deeze plegtigheid wel door de Vroedvrouw, den Vader of een ander bescheiden Lidmaat verrigt. En wat de Doopsgezinden betreft, deezen doopen, gelyk men weet, hunne Kinderen niet, voor dat zy tot jaaren van onderscheid gekomen zyn, weeten wat zy gelooven, en waarom zy gedoopt worden. Het zyn dan de gemeene Gewoonten der overige Gezintheden, zoo der publieke Kerke, als der andere Gemeenten, die naast met dezelve overéénstemmen, welken, in dit geval, onze opmerking vorderen.

Den Doopdag verscheenen zynde, word het Kind netjes gebakerd; en 't beste Speldekusfen, dat tot nu toe met Naamen en Kroonen bestooken was, word van Bakerfelden ontbloot. Men schikt het Kind, met gestikte of Chitfe Dekentjes, naar ieders vermogen, zwierig op. Kostbaare Kanten, genaaide Mutsjes, nette Strikjes ontbreeken 'er niet; en 'er is, in 't stuk van opschik, naauwlyks ergens grooter oplettendheid en pragt, dan in een zindelyk
Doop-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Doopftel. Onze Voorvaders hadden 'er reeds zeer veel mede op. Men maakte een geheelen Kraag, Bef en bovenftel van Kantwerk, dat by wyze van een wade, het gebakerde Kind, van 't hoofd tot de voeten, befloeg. Ik heb zoodanig een toefstel van zeker Adelyk Huis gezien, dat omtrent 25 ellen Kant uitleverde. Heden ftelt men de pragt meer in het Doopkleed; dat by de Vermogenden van Wit Marfeilje Borduurfel, en fomtyds ongemeen kostbaar is. De overige tooifels zyn de bekende Luiers, waar toe men op dien tyd de fynften en de besten uitzoekt. Voorts neemt men het onderscheid der Sexe wel in agt, byzonder met opzicht tot de Mutsjes; bestaande die der Jongens uit zes, en die der Meisjes uit drie ftukken of inlegfels.

Als het Kind dus netjes opgebakerd is, verzoekt men fomtyds eenige Buuren of goede bekenden, om het Kind te zien; welken dan op eenige ververfching onthaald worden, en terftond weder vertrekken. Vervolgens gaat de Baker of Peetemoei, vergezeld van den Vader alleen, of benevens andere Doopgetuigen, met het Kind ten Doop. De gemeene Burger gaat te voet; de Vermogender ryden met eene Koets of of Koetslede; en de Buitenlieden met een Chaize, Karre of Wagen, ter Kerke. De staatlic is altoos in 't zwart; in Amsterdam en Haarlem zyn de Mannen dan staatlyk gemanteld en gebest; dog dit ook raakt thans,

thans, in Amsterdam ten minsten, geheel buiten gebruik.

DE HOLLANDSCHE NATIE.

In de Kerk komende, zetten zig de Doopgetuigen gezamentlyk in het Doophek, of de daar toe vervaardigde afscheiding; welke afscheiding tevens dient tot zitplaatzen voor de Predikanten, Ouderlingen en Diakenen. Het middenvak deezer afscheidinge is bepaaldlyk voor de Doopelingen en Doopgetuigen geschikt: maar men vind het dikwils door vermogende of andere Vrouwen, die gaarne onder den Preekstoel zitten, zoo bezet, dat een arme Doopgemoeder en Vader meermaals agter af moeten staan, of 'er niet in mogen. Voorts staat 'er binnen in dit Doophek een meer of min fierlyk Koperen voetstuk, in 't welke het Doopbekken geplaatst word (*). Het zelve is met laauw water gevuld, en de Leeraar doopt 'er, na 't leezen van het Formulier, het Kind mede. Geduurende de plegtigheid, staat de Vader, of de Gevaders of Peters, met ontblooten hoofde over einde, en de Petemoeder houd het Kind, zoo men zegt, onder den Doop; dat heden ook wel door den Vader zelve verrigt word; dog voorheen nooit anders geschiedde, dan door

(*) Oudtyds had men hier toe geheiligde Vonten, groote Marmeren of Steenen Waterbakken, en ook wel kleiner Marmeren of Steenen Kommen en Vaazen, welke op een soortgelyk voetstuk rusten, die men mede *Vonten* noemde; hier uit ontstond de spreekwyze, van *te Vont te gaan*, daar men nu voor zegt, *ten Doop te gaan*.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

door eene Vrouw, in 't byweezen van den Vader of Gevader. En dit is de eigentlyke plegtige betuiging van 't Vaderfchap, of de opheffing, waar van wy hier boven gewag gemaakt hebben; ter oorzaake van welke men, zoo oudtyds, als ook nu nog spreekt van het Kind ten Doop te heffen. Hier by bezweeren Vader en Getuigen, (in ftede van op de wyze der Afgodifche Romeinen, voor de Godinne *Levana*,) hunnen Vaderlyken pligt of trouw voor het alziende Oog van den Waaren God, en in de tegenwoordigheid zyner Gemeente.

Met het ontvangen van den Doop verkrygt het Kind ook zynen Doopnaam; dog 'er word geen toenaam bygevoegd; en het Kind neemt vervolgens gemeenlyk dien des Vaders aan. Onze oude Landzaaten, welken niet van Adel waren, hadden voorheen in 't geheel geene toenaamen; 't was alleen de Adel, die bynaamen ontleende, van hunne Goederen of Heerlykheden; van welken zy vervolgens, by verlei, verkoop, en anderzins, ook tot anderen overgegaan zyn; terwyl die Edelen nogthans te gelyk hunne voorige toenaamen behielden. Hier uit zyn veele verwarringen in de Familiën ontftaan; iemand van vermogen, fchoon van geen Adel, nam, zo als billyk was, den naam zyner gekogte Heerlykheid aan; en hy, die ze verkogt had, wilde volftrekt zyn tytel behouden; 't welk zelfs tot de bastaarden overfloeg. Uit dien hoofde vind men onder onze Hollanders, en wel meest

on-

Onder den Boerenstand, zeer veele Adelyke toenaamen. Sommigen behouden dezelve, schoon hun Adelyk Huis in de omwentelingen der Graaflyke Regeeringe, en de Staatsveranderinge, ten tyde van WILLEM DEN EERSTEN, veelal verarmd, en van deszelfs Goederen verftoken zy, met recht nog als overblyffels van hunnen ouden Adeldom; en ten opzichte van anderen, kunnen deeze toenaamen, schoon ze geen blyken van hunnen Adel zyn, ten minften nog dienen, om hunne herkomst uit die Dorpen en Heerlykheden aan te duiden. Wyders houd men zich, by 't meere deel onzer Hollandsche Landlieden, nog aan de oude gewoonte, om naamlyk geen toenaamen, buiten den eigen naam der Vaders, aan te neemen. De voorheen opgegeeven Geslagtlyst van cock levert ons verscheiden voorbeelden van het oude gebruik. Indien des Vaders Vader genoemd was *Jan*, en de Vader *Dirck* heette, dan wierd het Knechtje gedoopt *Jan*, en de toenaam was *Jan Dirckze*. Een Meisje, dat *Maertje* gedoopt wierd, heete *Maertje Dircks*. Had de Vader een dubbelen naam, by voorbeeld dien van *Dirck Jan*, dan was 't *Jan* of *Maertje Dirck Fansz*. Gebeurde het, by aanwas der Kinderen, dat 'er meer met dien zelfden voornaam benoemd wierden, dan deed men 'er by, oud of jong, by voorbeeld, *Ouwe Jan* en *Jonge Jan Dirck Fansz.*, *Ouwe Maertje* en *Jonge Maertje Dirck Fansz*. Op deeze wyze kon men

DE HOI-
LAND-
SCHE
NATIE.

doorgaans de Geslagten onderscheiden; dat egter wel eens verwarring leed: dog vermits de eigen naam des Vaders altoos voor *Van* verstrekte, zoo versprongen die benaamingen nog al vry veel, en zy bleeven dus bekend genoeg, ten minste onder hunne Dorpelingen; die 'er dan ook wel Bentnaamen byvoegden; als by voorbeeld, *Cornelis Lenaerts, oud Hongetje*, en *Pieter Lenaerts van Hoorn*. Intusfchen zyn evenwel de bynaamen allengskens sterker toegenomen, en ze begonden in dien tyd, toen de Geslagtboom van cock geschilderd is, al zeer in zwang te geraaken: dan des niettegenstaande houd deeze manier van benoeming, in de Veenen en 't hartje des Lands, onder de Boeren nog al stand. Dog laten wy, na deeze tusfchenloopende aanmerking, over de naamgeving en den toenaam van 't Kind, den Doopeling, nu met een Vaderlandschen naam benoemd, t'huis brengen.

Als de Doopstaatsie t'huis komt, zegent de Godsdienstige Vader zyn Kind, en begroet zyne Egade met het gedoopte Wicht. Men wenscht, dat het gezegend tot vreugde van de Familie moge opwasfen, en de deugden van den benoemden Persoon navolgen. De Moeder kust haar gedoopte Kroost, en de Baker ontbakert het. Intusfchen gaat de Bokaal met Rhynfchen Wyn, waarin een Kaneelftok, met gestrikte Linten staat, lustig rond; men is vrolyk, en zet zig aan het toebereide Doopmaal;

maal; men eet, drinkt; en hier mede loopt deeze plegtigheid ten einde. Veelen maakten die Doopmaalen oudtyds zoo pragtig en kostbaar, dat men 'er, even als ten opzichte der Bruiloftsmaalen, bepalingen tegens maakte. Men mogt dus, volgens eene Keure der Stad Leyden, A^o. 1445. „, geene „, Kraamvrouwen, die in hoer kinderbedde „, zitten, opdrincken, noch versameninge „, van werfchap maken, tot genen tyden „, van den dage anders, dan die vader, „, die moeder, die zuster en de twee naas- „, te bueren: op de verbeurte van drie „, pont, en 3000^m. stiens te verwerken „, aan der Stede vesten” (*). — Deeze Doopmaalen noemde men oudtyds *Kerstenmaalen*, gelyk men het Doopen *Kerstenen* heette, naar het gebruik van 't woord *Kersten* voor *Christen*; om dat het Kind, door den Doop, gekerstend, gechristend, den Christelyken Godsdienst toegewyd wierd. Zulk een Doopmaal komt mede wel voor, onder den naam van Kinderbier; ter oorzaake, dat men gewoon was, den Gasten ryklyk te beschenken; waar toe men in vroegere dagen veelal zwaar Bier gebruikte. Hier mede gong verder gewoonlyk gepaard het geeven van 't Vaddergeld, dat nog eenigzins plaats heeft, in 't voorschreeven schenken van de fooi aan de Vroedvrouw.

(*) Zie van soortgelyke Keuren, op verschillende Gastmaalen, in 't breede. *Nederlands Displegtigheden*, door V. ALKEMADE EN V. D. SCHELLING.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

vrouw. Wyders hield men nog, buiten het reeds gemelde Geboortemaal, terstond op de verlossing der Vrouwe, tot eene dankbaare erkentenis aan de Gebuuren, voor haaren beweezen dienst, het Kindermanstikmaal; dat nu insgelyks nog stand houd, onder den naam van *het Kindermaal*, *Kraammaal*, of *de Kraamvisite*. By de Boeren heet dit *het Kraamvetje*, of *op Suikerdenbol gaan*. Tot deezen Maaltyd noodigt men de naaste Bloedverwanten, goede Bekenden, de Buuren, en de Vrouwen, die by de verlossing haare hulp gebooden hebben. De aanzienlyken geeven somwylen op dien tyd een ruimen Disch, alleen onder de Vrouwen; en een hoofdvereischte van denzelven is, dat 'er geen Suiker moet ontbreken. In eenige Steden, byzonder te Amsterdam, heeft men zelfs hier toe geschikte Suiker, die men *Fongetjes-* en *Meisjes-Suiker* noemt: de eerste is gekarteld, de andere glad rond. Ten platten Lande heeft men meestal flegts Poedersuiker, die, op een dik gesmeerden Boterham, zoo hoog opgestapeld word, dat neus en oogen, by iemand, die geen braaven hap overgaapen kan, 'er mede bestooven worden. In de Steden heeft men eene soort van luttige Gebakjes, die van binnen hol zyn, en welke holte met Suiker gevuld word: men noemt ze *Krensjes* of *Kransjes*. En deeze *Kransjes*, by de Boerenlieden de *Suikerdebol*, zyn eigentlyk het Kindermanstik, waarop men gewoon is de Buurkinde-

ren

ren te noodigen. Deeze gaan het Kindje, hun nieuwgebooren Buurgezel, zien; na een kort verblyf, en een weinig kinderlyk vermaak, worden ze elk met een Stuk met Suiker, of een gefuikerden Krens, befchonken, en gaan weder naar huis. Men fchynt zelfs, tot meerder jaaren gekomen zynde, met vermaak aan deeze gewoonte te gedenken. Van hier hoort men meermals in Holland, als iemand een oude kennis ontmoet, tot een der grootfte blyken van oude kennis, zeggen: *Ouwe kennis, ik heb by je nog een ftik met Suiker gehad.*

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Middelerwyl neemt de Vrouw, zoo 't anders wel gaa, steeds toe in kragten; des zy beginne te denken, en toebereidfels maake, om zig in 't openbaar te vertoonen, en haare openlyke dankzegging in de Kerk te laaten verrigten, of, gelyk men zegt, haar Kerkgang te doen. Men bepaalt zig hierin, (dan alleen by de Jooden, die onder ons huisvesten,) aan geen vastgestelden tyd, maar fchikt zig doorgaans naar maate de kragten, het Huishouden, en de verdere omftandigheden zulks toelaaten. De Man, al is hy zelfs anders niet zeer gewoon ter Kerke te gaan, vergezelt egter, in dit geval, gewoonlyk zyne Huisvrouw, geleid haar ter Kerke, en brengt haar ook uit de Kerk weder t'huis. Intusfchen heeft de Leeraar, volgens voorgesteld verzoek, eene openlyke dankzegging voor de gelukkige verlossing en her-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

stelling der Kraamvrouwe gedaan; met eene nevensgaande affmeeking van 's Hemels zegen, over den nieuwgebooren, en 't verdere Huisgezin; dat, naar 't aanzien der Perfoonen, door de Lecraaren wel eens wat byzonderer, dan voor den gemeenen Man, verrigt word. De Roomsgezinde Vrouwen, althans in Rhyndland en Delfland, houden deezen Kerkgang ten hoogste eerwaardig. Geen Boeren Vrouw deezer Gezintheid, ten minsten geen die haar Godsdienst behartigt, zou, al ware zy nog zoo voorspoedig en gezond, een voet uit haar Huis, zelfs niet op haar Werf, zetten, voor dat zy haare Kerkgelofte met Dankzegging volbragt heeft. Onze Voorzaaten beslooten deeze plegtigheid mede gewoonlyk met een Gastmaal, dat men *Begangenismaal* noemde. Zulks is ook heden by sommige aanzienlyken, onder den naam van het *Kerkgangmaal*, in gebruik; dog het word meest alleenlyk onder het eigen Gezin, of de naaste Bloedverwanten gehouden; en by minvermogenden heeft het genoegzaam geen plaats.

Alle deeze tot dus ver gemelde gebruiken vinden wy meerendeels overéénkomstig met die der oude Hollanderen; maar het Mannengezelschap, dat samenkomt om den Kancelltok te roeren, is een gebruik van laater tyd, den Ouden onbekend. Men had in die omstandigheden wel Vrouwengezelschappen; dog de Gastmaalen, daar Mannen toe genoodigd wierden, waren ook voor
de

de Vrouwen, en men verzogt ze by elkan-
 der. Dan heden is 't, dog maar alleen by
 de Grooten en ryke Burgers, gebruikelyk,
 dat de Mannen of Vaders, eenige dagen
 na den Kerkgang der Vrouwe, hunne
 Vrienden en Kennisfen, met welken zy ge-
 zelschap houden, op een Middag- of Avond-
 maal verzoeken. Als dan gaat 'er, over
 den Maaltyd, eene Bokaal met Rhynschen
 Wyn en Suiker rond; indenzelven staat,
 in stede van een Lepel, een lange Kaneel-
 stok, met Linten gestrikt; waar mede men
 Suiker in den Wyn omroert. En gelyk,
 in 't gewoone omgaan der Bokaalen, het
 Dekfel afgenomen word, door den geenen,
 dien men de teug aanbied; zo neemt dee-
 ze, in dit geval, den Kaneelstok aan; en
 als hy den Beker ontvangt, roert hy 'er
 op nieuw den Wyn mede. Geduurende
 deezen tyd gaat de Baker met den Jongge-
 booren, netjes in zyn Doopgewaad opge-
 schikt, by allen rond; en der Moeder, die
 haar dikwils vergezelt, word dan hartelyk
 geluk gewenscht. Men vergeet in die ge-
 legenheid ook niet den Mannen, van wel-
 ker Vrouwen de zwangerheid bekend is, of
 vermoed word, hun Hansje aan te bieden;
 en als deeze dien dronk aanneemt, sluit zulks
 eene belofte in, om het gezelschap, op zyne
 beurt, insgelyks den Kaneelstok te laten roe-
 ren. 'Er word in deezen mede agt geslaagen
 op de Sexe; de Jongens Kaneelstok is door-
 gaans langer en van eene vaste pyp; maar
 die der Meisjes korter en van fyne gerolde

DE HOL-
 LAND-
 SCHE
 NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Kaneel: ook ligt 'er wel eens eene greep in de Strikjes, welke hier op zinspeelt. Ten platten Lande en by den gemeenen Man, blyft de Kom met Brandewyn, en een Kaneelstok met Suiker daar in, van 't zelfde gebruik; dog men weet 'er van geen feestlyke Mans-Maaltyden.

Met het afloopen van alle deeze Kraamfeesten, nadert de tyd, om het Kind in de kleeren te steeken; dat vroeger of laater geschied, naar dat het Kind voorspoedig, en het Saifoen gunstig zy: doorgaans omtrent de agtste, of uiterlyk de twaalfde week. Dit verschaft der Moeder een nieuw vermaak. Al wat netjes, bevallig is, en wélstaat, word dan opgemerkt. De byzonderheden van den opschik zyn naar 't vermogen der Ouderen: de Grooten en Vermogenden zien op geen strik of kwik, noch een el Linnen minder of meer. Wit fyn Linnen of Neteldoek is de gemeene trant. De Buitenlieden neemen veelyds Chits, Katoen, of Haarlemmer Streep. Die Linnen gebruiken neemen 't fyn en doorschynend; en laten de slippen zeer lang nederhangen, over een roozerood of blaauw Zyden Onderrokje, welks verwe door 't Linnen heen schynt. De lengte der boven Tabbaerdjes is, in de Steden, gemeenlyk geschikt naar de lengte der Kindermeid, of der Moeder; zoo dat de sleep, als het Kind op den arm gedraagen word, byna tot aan den zoom van der Vrouwen Schortekleed nederhange. Doch hierin begint men

men thans den Boerenftand te volgen, welke dien langen fleep niet bemint: en de lengte van eene elle, of vyf vierendeel, voor lang genoeghoud. In oude tyden maakten onze Grooten deeze Kinderkleedy veelal van kostbaare zyde; met eene nu roode dan witte bandeering. Ik geloof zelfs dat de Adel de hoofdkoleuren hunner Blazoenen in dezelve in agt nam; gelyk ik meen opgemerkt te hebben, in veele Adelyke Huizen, daar men nog Afbeeldingen van zulke jonge Kinderen ontmoet. De verderre opfchik ftemt overéén met de kleedy en den fmaak der Vrouwen: en men maakt geen verfchil in de Sexe, dan in de Muts, als boven gemeld is, en eenige byzondere ftrikken; ook fteekt men thans den Jongens wel een Pluimpje aan de Muts.

Als men het Kind dus in de kleeren fteekt, fchenken de Peters en Meters ook gewoonlyk hunne Pupillengiften, of, by verkorting, Pillegiften. Vermögende Lieden geven dikwils wel, by den Doop, aanzienlyke Pillegiften, 't zy in Geld of Goederen; gelyk zulks by den Doop der Vorften plaats heeft: dan over 't algemeen geeft men, in den Burgerftand, en ten platten Lande, meerendeels een gefchenk by het in de kleeren fteeken. Veele bekostigen den geheelen opfchik; dog de gewoone gifte is eene Zilveren Bel; welker gebruik zoo oud is, als die van eenig ander tooifel. Men vind deeze Bellen althans in de alleroudfte Afbeeldingen; maar ze verfchillen merkelyk van de hedendaagfchen. Ik heb Bellen gezien,
die

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

die een Kinderhoofdje, of een gebakerd Popje verbeeldden; anderen weder waren zotjes of zottebeeldjes; dog altoos wierden zy als een Fluitje gemaakt, waar aan dan gewoonlyk Zilveren Bellen hongen: egter heb ik 'er eene gezien, met ronde rinkelende Plaatjes, of Penningen, in stede van Bellen. Onze hedendaagschen zyn meerendeels langwerpige Zilveren Stiftjes, met ingesneeden Bloemwerk; en somtyds hebben zy van onderen een Glazen of Kristallen Steel. Het bovineinde is een Fluitje; en uit het midden van 't Stiftje, ryzen eenige uitsteekende Armpjes, ten getale van zes, agt tot twaalf, naar de grootte der Bel. Aan ieder deezes Armpjes is eene klinkende Bel, met een Ringetje of Kettentje gehegt, zoo dat de Bellen gezaamentlyk in een ronden kring hangen. Voorts is 'er een Ring aan het stiftje, om een Lint, of ook wel eene Zilveren Ketting, door te haalen, om dit speeltuig het Kind dus aan 't lyf te hangen. Vermogenden gebruiken ook wel Gouden Bellen; en de gemeene Man, die geen Zilveren Bellen bekostigt, bedient zig van Beenen Fluitjes, met Koperen Bellen. Het eerste oogmerk hier van is, het Kindje, dat gaarne iets blinkends ziet, daar mede te paaien, en 't zelve, door 't Fluitje, en 't rinkelen der Bellen, te vermaaken, waartoe men 't zeer natuurlyk uitgedagt heeft. 't Is een geliefd speeltuig der nog onkundige Wichtjes, die reeds eene proeve geeven van de wer-

werking van het menschelyke hart; daar de Mensch toch, boven alle andere bekende Weezens, het oog-en oorstreelende bemint. Hoe greetig zyn niet alle jonge Kinderen naar een rinkelenden Sleutelring, een tikkend Horologie, of dergelyken; en hoe gaarne rammelen zy met Duiten, Theekopjes en Bakjes? Hoe vreesagtig zyn daar en tegen andere Schepfelen, voor alles wat blinkt en klinkt? De Natuur toont hierin de kragt der menschlyke Zintuigen; en een jong vernuftig Kind doet ons, in deeze zyne onnoozele vermaaken, al vroeg zyn begeerte tot onderzoek bespeuren. Men geeve hun een Horologie, zy hooren het tikken, en zyn verrukt in gedagten. Zy zien het, kennen het voor geen leevend Weezen. Men doe de Horologiekas eens open, dat zy het nader zien: zy zullen niet rusten, of willen het een en anderwerf bezigtigen. Daar de Kinderen dus geaart zyn, is ook de Kinderbel haar natuurlyk vermaak; dan hier mede paart zig nog eene tweede te gelyk bedoelde nuttigheid. De keveltjes of kaakjes van binnen nog vleeschig, en aan 't zuigen gewoon, beginnen zig op te zetten; de tandjes stuwen zig voort uit de tedere kasjes; zy staan op 't uitkomen; het schaapje lurkt gestadig aan de Bel; het wauwelt 'er mede in den mond, die verhit is, en door de kouder Bel eenige verkoeling erlangt; het knaauwt en byt op de harde Bel; en alles strekt om den voortgang der Tandjes te bevorderen.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Oud-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Oudtyds, en 't heeft nog heden ook wel plaats, liet men de Kinderen zekere Kettingjes of gefneeden Kruisjes om den hals draagen, en men gaf hun Brazeletjes of Armringen, om den wasdom van de Tand en het gebeente te bevorderen. Sints dat men de zoogenaamde Engelsche Ziekte leerde kennen, is dit gebruik niets minder dan afgenomen. Eenige Kwakzalvers maaken 'er geheimen van, en 't Bygeloof vermeerdert hun voordeel. Men gebruikt tot deeze Kettingjes veelal het Zaad der Pœonie-Plant, welker Bloemen men hier te Lande *Stinkkroozen* noemt. Deeze Plant heeft een vunzen reuk; maar geeft eene uitmuntend schoone Bloem; die by rechtschapen Bloemschilders nooit vergeeten word; nademaal hy, die een Pœonie wel schildert, een baas is. Van het Zaad deezer Bloeme, dat als uit Roode en Zwarte Koraalen bestaat, verkiest men de zwarten, die men aan draadjjes rygt, en den Kinderen om den hals doet. Deeze bygeloovige gewoonte heerschte reeds by de Ouden. De Romeinen hadden de *Orchis* of den *Satyrion*; en maakten van de wortels deezer Plante Hartjes, en halve Maantjes, in Goud gevat, die de Kinderen, ter bewaaringe van de gezondheid op de borst droegen; ook omwonden zy de armpjes wel met Ringen; of sneeden worteltjes tegen ziekten en betoveringen; die, gelyk PLAUTUS, hier op oogende, te kennen geeft,

PLAUTUS,
Milit.
Act. V.
Sc. I.

Quasi puero in colla pendeant crepundia,

aan

aan den hals van het Kind, gelyk Speel-
tuigjes, hongen. Men noemde deeze Wor-
tels, Ringen, en dergelyken ook wel
Fascini, zoo veel als Tegentovermiddelen;
daar benevens gebruikte men dit alles, om
de Kinderen, in geval van verwydering,
te kunnen onderkennen, waar toe zy ook
zomtyds aan een Arm of Been gebrand
wierden. Van 't eene en 't andere vind
men hier en daar in onze Gewesten nog al
eenige overblyffels. Het draagen van Kruis-
jes op de Borst tegen eenig ongeval, onder
de Roomschen, is 'er al vry een zichtbaar
bewys van. En men is nog in onze dagen,
onder eenige Buitenlieden, niet weinig in-
genomen met de *Orchis*, in 't Duitsch *Kul-
lekenskruid* geheeten, ter oorzaake van het
zweemfel naar de Teeldeelen der Dieren.
Men houd dit Kruid, hoewel nu tog min-
der dan in de voorige Eeuw, voor vermo-
gend om den Nestelknoop te ontbinden, of
de Kinderen bekwaamer ter Voortteeling
te maaken. Dan men word allengskens wy-
zer; verstandige Christenen en weldenken-
de Hollanders kreunen zig niet meer aan
zulke grollen. Alleenlyk behoud eene Ket-
ting van groote Barnsteen en Koraalen aan
den Hals, of van eene kleiner soort aan de
armpjes van het Kind, nog eene vry alge-
meene agting, als een dienstig middel in 't
krygen van tandjes. Wyders zyn veele
Moeders nog heden, gelyk eertyds, zeer
oplettend, om eenig verborgen gebrek, een
Moedervlekje, of iets van die natuur aan
het

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

het Kind te zoeken, waar door het duidelyk van andere Kinderen onderscheiden kan worden. Men hoore deswegens den Ridder CATS, in zyn verhaal van 't Spaansche Heidinnetje.

Mevrouw gaet zich in ernst met Pretiose strekken,
Gaet aen de jonge maegd haer boezem open trekken,

En ziet haer witten borst. Men vond een kleinen vrat,

Die zy ter flinkerhand omtrend haer boezem had.

En als men haer den voet ter aerde dede setten,

En met een vlytig oog daer op bestond te letten,

Zoo bieek het met 'er daet, dat twee van haere teên

Zyn als een zwanepoot gewasfen tegen een.

Mevrouw is buiten haer. De teykens hier gevonden,

De vrat op haere borst, de teenen dus gebonden,

En 't gunt men uit het schrift met klare woorden las,

Verzekert haer genoeg wie Pretiose was.

Ter duidelyker onderkenninge van de Kinderen, was het verder in vroegere dagen zeer gebruikelyk, dat men hun, als zy in de kleeren gongen, of begonden te loopen, en nu en dan onder Vreemden geraakten, buiten de gemelde Ketentjes van gezondheid, een Ringetje of Halsfieraad op de Borst hing, of om den Arm deed; ten einde dezelve, in geval van Kinderdievery, welke hier, en in Duitschland, toen zeer

zeer gemeen was, te beter te kennen. Men liet hen meermaals een Zilveren Hartje, met gevlogten Letters, of iets anders, draagen: hoedanig een onderscheiden teken ik in myne Familie gekend heb; het welk myn Oom gedraagen had, en waar door hy, gestolen zynde, weder te recht kwam, by oplettendheid van den Zilverfmid: want deezen, in die dagen hier van bewust, floegen altoos op dergelyke dingen agt, als ze hun te koop voorgesteld wierden.

Wyders is het een bestendig gebruik geweest, om de Kinderen, het zy dan uit het eene of andere inzicht, met eene Gouden of Zilveren Medaille, aan een Zyden Lint of Koord, te versieren. By den Adel miste het nooit, of 'er hing iets dergelyks aan Gouden of Zilveren Ketens; die, naar maate van 't vermogen, somtyds wel tot vyf of zes dik gedraagen wierden. Deeze Ketenen en Medaillen waren mede niet zeldzaam Pillegiften; van waar ik nog zoodanig een toefstel bezit, het welk, van geslagt tot geslagt, op my is overgegaan; en dat ik, een Kind zynde, aan een Oranje snoer gedraagen heb; ter gedagtenisfe van myn Oud-Over-Bet-Grootvader. Deeze had dit gedenkstuk, in 't Beleg der Stad Leyden, A^o. 1574, verworven; en 't is, benevens eene Zilveren Bel, aan my ter Pillegifte geschonken.

By dit schenken der Pillegiften, en het in de kleeren steeken der Kinderen, hield men voorheen mede byzondere Maalty-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den, welken, even als de andere gemelde Maaltyden, aan verscheiden Keuren onderhevig waren, die de kostlyke uitvoering eenigzins beperkten; en zelfs de waarde der Pillegiften bepaalden. By die van Haarlem wierd A^o. 1390 geboden, „ den Kinde „ niet meer te geven tot pillegave, dan „ twee schellingen”. In Zwol mogt men alleen schenken, „ eyn toke wynsgeldes „ ende niet meer”. Te Groningen „ niet „ meer dan vier oude Vlaemsche, of vyf „ Stad-Kromsterten”. De meeste der Ouden schynen Penningen, van eene zekere waarde, geschonken te hebben; dewyl men de bepaaling van een Zilveren Penning, ten deezen opzichte, meermaals gemeld vind. In latere dagen gaf men meerder vryheid; en vooral wierd eene ruimer gift aan eerlyke nooddruftige Burgers wel eens toegestaan. Onze Voorouders, naamlyk, telden het onder de goede werken, dikwerf Peters en Meters van behoeftigen te zyn; en men begreep, gelyk men 't ook nu gemeenlyk verstaat, dat die giften, schoon den Pupillen gegeven, den Ouderen toekwamen; ten zy 'er een uitdruklyk beding tusfchen de Ouders en Peters plaats hebbe, dat zelden voorkomt (*). Men vreest meerendeels niet meer voor de vervreemding der Pillegiften; dewyl de rechte Hol-

lan-

(*) Zie over dit alles breeder ALKEMADE en v. D. SCHELLING, als boven.

landers, buiten den hoogften nood, liever alles opofferen, dan de Pillegiften of Bel- len en dergelyke Potftukken hunner Kinderen aan te tasten; waar door zy den Peter of Meter de grootfte fchande zouden aandoen. Voorts maakt men, zoo veel ik weet, thans geen byzonder werk van eenige Kleeder- of Pillegiftmaalen. Somtyds word 'er nog, by den aanzienlyken ftand, wel eens een partytje op aangeleid; wanneer het jonggekleedde Kindje in het Salet rond gebragt word. Dan dit is geen heerschend gebruik; algemeener is 't, dat deftige Burgerlieden 'er in de Buurt mede omwandelen, of 'er al trippelende op de Stoep mede pronken, om dus het Lievelingetje aan de goede Kennisfen te vertoonen: en die dan in Moeders gunst wil ftaan, heeft wel in agt te neemen, dat hy tog alles pryze, en zig over 't mooie Bekje verwondere.

Als het Kind verder voorfpoedig in wasdom toeneemt, begint men eerlang te denken om de kleederen op te korten, en 't Kind, gelyk men zegt, in de korte kleeren te fteeken, ten einde het vervolgens te leeren loopen. Dan moet Peetoom en Peetemoei op nieuw gekend worden, ter bezorginge van een Valhoed met een Leiband, benevens Gouden of Zilveren Haaken en Ringen aan dezelve. Voorts hebben hier omtrent geene Feestlyke Maaltyden plaats, buiten het geen de gemeenzaame kennis en ommegang vordert. De Valhoe-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den der oude Hollanders verschilden niet weinig van de onzen, en waren, gelyk ook heden, onderscheiden naar den stand der Personen. De gemeene Man en braave Burgers zettten den Kinderen een geweldig dikken Trypten of zwart Fluweelen Valhoed op, die, in de gedaante van een opgevulden Beuling of Krans, om 't Hoofd sloot: somtyds was deeze zoogenaamde Beuling ook overdwars met ribben ingestikt. De Kinderen van Adel droegen insgelyks zulke Valhoeden; dog dezelve was dan keurig bedekt met Fluweel of Zyde, in den vorm van een ouderwetschen Kaproen; daarenboven met Pluimen en Linten versierd, en verder zoo gemaakt, dat het scheene als of het Kind een lugtig Mutsje op had. Heden zyn de Valhoeden nog wel in den eerstgenoemden smaak, schoon nu sierlyker, en dan eenvoudiger, met overflagen uitgehoekt; dog zy zyn veel platter en minder opgevuld dan die der Ouden. Men heeft de Valhoeden zoo plat en netjes gemaakt, dat ze naauwlyks van eenigen dienst zyn; en het neusje of voorhoofd van het Kind, indien het valt, voor geen uitsteekenden Steen, kunnen bevryden. De ondervinding heeft de dwaasheid van dien netten opschik reeds gade geslaagen; men begint thans weder te keeren tot het oude gebruik; men maakt groote stevige Valhoeden, welken naar ieders staat minder of meerder zwierig zyn; en die der aanzienlyken beginnen al eenigzins te zweemen, naar de oude Adelyke Mode. Men hegt

Zie
Bl. 496-
500.

hegt den Valhoed, op 't hoofd gezet zyn-
de, vast met een Lint, dat, om de kin
loopende, met eene Gouden of Zilveren
Haak of Gesp, een weinig beneden den
slaap van 't Hoofd geslooten word: dit Lint
heet een *Keeleband*.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Benevens de Valhoeden, ter beschermin-
ge van 't vallende Kind, als 't eerst begint
te loopen, heeft men ook Leibanden en
Loopwagens uitgedagt, om het Kind des
te vroeger te leeren loopen. De Leiban-
den, aan welken het Kind als hangt, zyn
stevige Linten of platte geweeven Koor-
den; die, by den gemeenen Man, door
Ringen, welken agter aan het Keurslyf vast
zyn, loopen. Behalven deeze soort, zyn
nu ook genoegzaam gemeen de Leibanden,
die gehegt zyn aan een Gordel van platte
Koorden, welke om het Lyf, over het
Keurslyf sluit. En voorts gebruikt men
thans niet zelden lederen Keurslyfjes of
Lyfjes, die met een Veter of Riemen met
Gespen, over het Keurslyf heen geslooten
worden. Het laatste slag van Leibanden is
zekerlyk boven eenige andere soort aan te
pryzen; nademaal dezelve het geheele Li-
chaam te gelyk sluiten, en niet zoo zeer
naar boven schuiven, als de andere Lei-
bandgordels; dan ondertusfchen doen egter
de Leibanden, die aan het Keurslyf zelve
gehegt zyn, het eigenste uitwerksel. De
Hoogleeraar CAMPER merkt aan, dat de
Sleutelbeenen alleen, in dien stand, het
geheele gewigt des lichaams draagen; dog

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

wy meenen, onder verbetering, dat het Borstbeen en de Oxelen 'er mede al vry wat deel in hebben; byzonder als de Leibanden, zoo als by agtelooze Minnen en Moeders gebeurt, wat te los en te veel gerekt zyn; 't welk, onzes oordeels, in de Keurslyven en Engelsche Lyfjes zoo sterk geen plaats heeft. Met dit alles ligt 'er evenwel een groot gevaar in derzelver gebruik, als men 'er onagtzaam mede omgaat; dog tevens steekt 'er, aan de andere zyde, geen kwaad in, zoo ze met omzigtigheid gebruikt worden. 't Zou, ik erken het, vermoedelyk beter zyn, dat men, zoo veel men kon, de natuur volgende, de Kinderen wat ouder liet worden, eer men ze leerde loopen. 't Is natuurlyk te denken, dat de Mensch van zelve zou leeren loopen, zonder eenig Werktuig; dan zulks kan men, naar 't schynt, onzen Landslieden tot nog niet beduiden: en 't is zeker dat de levenswyze, nu de kunsthulpmiddelen ingevoerd zyn, den Leiband zoo noodzaaklyk maakt, als de Luuren, de Wieg, de Bakermat, en de tegenwoordig zoo verheven kunst van Vroedemeesteren; welke allen, indien men de Natuur liet begaan, zoo hoognoodig niet zouden zyn; dewyl Adam en Eva, mitsgaders hun eerste Nageflagt, denkelyk van dit alles niets geweten hebben. Voorts mag men met den Hoogleeraar wel zeggen, dat de Leibanden onbetwistbaar zeer nuttig zyn, om de Kinderen op hunne stoelen te verzekeren; en

'er

'er byvoegen, dat wy 'er niet ſterk voor hebben te ſchrikken; nademaal onze grootſte Mannen waarſchynlyk aan een Leiband, of in een Loopwagen, geloopt zullen hebben.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Deeze zoo evengenoemde Loopwagens, waar van wy by den ſchranderen CAMPER geene melding vinden, mogen wy hier nogthans niet geheel vergeeten; dewyl ze van oudsher by de Hollanders algemeen bekend waren, en nog heden in gebruik zyn. Men vindt ze van tweeërleie ſoort; de eene is plaatsveranderende, en de andere is plaatshoudende. De eerſte beſtaat uit gedraaide Sporten, welken indiervoegen verbonden zyn, dat de opſtaande Schenkels, van onderen en boven, in dwarsliggende Sporten fluitende, bovenwaards ſchuins toeloopten, en, om zoo te ſpreken, de gedaante van een geknot kegelagtig of ſchuinstoeloopend Vierkant uitmaaken; waar door de zwaarte van het Kind, of deſzelfs beweging, den Loopſtoel niet kan omwerpen. Het kleene bovenſte Vierkantje beſtaat uit vier dwarsſportjes, welks eene geopend en geflooten kan worden, om het Kind in en uit te laaten of vaſt te zetten. Dit vierkantje is maar weinig ruimer, dan de omtrek van des Kinds bovenlyf; of, zoo 't merkelyk ruimer zy, dan maakt men 'er twee uitgehoolde plankjes in, die om 't bovenlyf fluiten; zoo dat het Lichaam zig kunne omdraaien, en geen gevaar hebbe van door te zygen. Van dit vierkantje loo-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

pen vier schuinsstaande schenkels, die onder aan verknogt zyn, met vier dwarsstaande sporten, die een vry groot vierkant uitmaaken. En aan deszelfs vier hoeken zyn rollen met beweegbaare schenkeltjes gehegt, waar door de Loopwagen zig op allerlei wyze kan keeren en wenden, naar de begeerte en loopstreek van het Kind. Met zoodanig een Kunstwerktuig loopt het Kind het gantsche Vertrek over naar alle zyden; en 't weet 'er zig zeer wel van te bedienen, als 't wat sterkte bezit, en den slag weg heeft, om 'er het vereischte gebruik van te maaken. Buiten deeze is 'er nog een tweede soort van Loopwagens, welke uit een langwerpig famenstel van dunne Ribbetjes of stevig Latwerk bestaat, en de gedaante van een doorlugtigen voet eener langwerpige Tafel heeft. De twee bovenlatten hebben eene doorlopende groeve, en strekken tot geleiders van twee uitgeholde plankjes, die om het bovenlyf van het Kind sluiten, als 't in deezen Loopwagen geplaatst word; en welken, langs deeze groeve, van het eene naar het andere einde van den Loopwagen verschooven kunnen worden. Het geheele stelzel, dat niet, gelyk het voorige beweeglyke, van plaats verandert; maar stil staat, rust op vier pootjes, en is van die hoogte, dat het Kind op zyne voetjes kunne staan; en tevens met het bovenlyf op de plankjes rusten; om, als het kragts genoeg hebbe, al trappelende met die plankjes langs de gelei-

leiders voort te schuiven. Aan ieder einde van zulk een Loopwagen, of, gelyk men ook wel zegt, Loopbank, is een bakje, geschikt om 'er speelgoed in te leggen, waar door het Kind van 't eene naar 't andere einde gelokt word; en 't weet zig, door dat middel, heen en wederkeerende, daar 't zig tusfchen de uitgehoolde plankjes, even als in den voorgemelden Loopwagen, kan wenden, zeer wel te vermaaken. Beide deeze Loopwagens befchermen het Kind voor vallen en foortgelyke rampen: ook hebben ze, boven de Leibanden, nog dit voordeel, dat de Borst minder gedrukt word. In 't eerfte begin, 't is waar, hangt het Kind al wat fterk op de plankjes; dog het voelt wel dra het ongemak van dat leunen; hier door leert het ftaan, en 't vermaak van zig naar zyne begeerte te kunnen beweegen, leert het, zoo 't anders welgesteld zy, fpoedig loopen. Wyders heeft men nog in deeze Eeuw, byzonder voor zulke Kinderen, die, zoo men vermoed, de Engelsche Ziekte hebben, een Loopftok of Slingertouw uitgedagt. Men hegt een lat, of ook wel eene Yzeren roede, met eene loopschyf, aan 't zolder; met zoo veel tusfchenruimte, dat de fchyf een vryën loop op de lat of roede hebbe. Aan 't blokje dier fchyve knoopt men een touw, dat ten Leiband verftrekt; waar aan 't Kind vervolgens op eene foortgelyke wyze als aan den Leiband hangt; zoo dat de tedere voetjes naauwlyks den grond raa-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

ken, en 't Kind meer slingere dan loope; zoo lang de voetjes te zwak zyn. Deze manier is uit Engeland overgewaaid; dog dezelve neemt reeds af; als zynde om meer dan ééne reden schadelyk; voor al is het gestadig hangen, slingeren, draaien en zwaaien niet zonder gevaar. Dan 't is hier onze zaak niet, om geneeskundig te handelen; egter mag 'er eene kleene aanmerking in 't voorbygaan wel eens doorflui- pen: waar toe ook de zoogenaamde Kak- stoel, dien wy, om onze beschryving van 's Lands gewoonten te agtervolgen, niet wel kunnen over slaan, veelligt aanleiding zal geeven.

Deze Kinderstoel, meermaals ook Ton- nestoel geheeten, is veelal een zeshoekig stelzel van houten planken, waar van het agterstuk, by wyze van eene Leuning, wat hooger uitsteekende, van vooren door zyne vleugels vervangen word; om het Kind voor togt te bewaaren, en het tevens ter aanleuning te dienen. Het onderste ge- deelte van den Stoel verstrekt tot eene Stoof, ter verwarming van het Kind, dat dus veelyds met eene wel, of te sterk ge- warmde Stoof zit. In 't midden van den Stoel is eene plank met een rond gat, en dezelve is met een naar die opening ge- maakt Kusfentje bedekt; op dat het Kind zagt zitte, en, als 't noodig is, onverhin- derd zyn gevoeg doe. Wyders is 'er voor aan eene plank, met een opstaanden rand, die het Kind voor eene Speeltafel gebruikt,

en

en gemeenlyk met een ſtevig Koperdraad, waar aan een Schelletje en veele Ringen hangen, tot tydverdryf van 't Kind, voorzien is. De voorzyde heeft daar benevens een deurtje ter ingang; dat men ſluit, als het Kind 'er in zit: men legt 'er dan ook de Speelplank, die wat uitgehoold is, naar 't Lichaam van 't Kind, op, en ſteekt dezelve met een pennetje vast. Voorts ſlaat men den Leiband, die aan des Kinds lyf is, om de agterleuning; op dat het Kind, het deurtje en de plank los maakende, niet uit den Stoel valle; dat anders al dikwils geſchieden zou; nademaal het kleene goedje al vry handig de pen weet los te krygen, en het deurtje te openen. Men bedient zig van deeze Stoelen, om de Kinderen aan reinigheid te gewennen, en hen op 't ſekreet te leeren gaan. Ze zyn ook ten dien einde ten platten Lande in gebruik; dog de meeste onzer Landlieden, die zulk een Stoel niet bekostigen kunnen, of 't gebruik niet willen volgen, hebben ſlegts kleene Matte Leuningstoeltjes, welker zetel in 't midden open is; of ſlegts een houten zeteltje, van vyf plankjes, met eene dergelyke opening, waarop zy de Kinderen hier aan gewennen. Dit is vermoedelyk nog de oude gewoonte onzer Landzaaten; en men mag dezelve inderdaad wel boven het algemeen opgemelde gebruik ſtellen. Zy toch beneemt den Moeders en Minnen de gelegenheid, om hunne Voedſterlingen te lang in een geſlooten Stoel te laten zitten, waar uit groote onge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

gemakken ontstaan kunnen. Ik meen zelfs op goeden grond te mogen beweeren, dat het misbruik deezer Stoelen eene hoofdreden is, waarom men te Amsterdam, en elders in de groote Steden, onder veel Kinderen eene verlamming, aan de eene of andere zyde, bespeurt. Wy durven het des aan 't Genootschap, dat eene premie op de beste beantwoording der hier omtrent gedaane vraage gesteld heeft, wel in bedenking geeven, of te Amsterdam, waar toe de vraag betreklyk is, de oorzaak niet ten minste grootlyks ligge, in de enge bewooning van 't gemeene Volk, en 't daar mede gepaard gaande misbruik dier Stoelen? Zy bevinden zig in een zeer klein bestek, op eene Kamer, of in een Kelder; en hebben dus weinig gelegenheid, om hunne Kinderen te laten loopen, dan op straat, daar 't niet zelden gevaarlyk is, door 't gewoel van Volk, Paarden, en Sleden. Dit doet hen, inzonderheid als de broodwinning der Moeders daar toe medewerkt, de Kinderen dikwils, jaar in, jaar uit, meerendeels in die Stoelen laten zitten. De tedere Schepseltjes gewennen hier door meer aan 't zitten, dan aan 't loopen; ze hangen veeltyds over de eene of andere zyde, vooral wanneer men ze, gelyk meermaals gebeurt, dat ten uiterste nadeelig is, dus hangende laat slaapen. Wanneer men dit nagaat, zal men geen reden vinden, om 'er zig over te verwonderen, dat de Heupspieren van zulke Kinderen, aan de eene of

an-

andere zyde verstyfd of verlamd worden. 't Zou my geen moeite kosten, om verſcheiden gevallen des aangaande aan te roeren; dan het ſtuk zelve is den Amſterdamſchen ervaaren Genees- en Heelkundigen bekend genoeg: maar 'er zullen overtuigelyker gevallen, dan ons tot nog bekend zyn, noodig weezen, om de oorzaak dier verlammingen in de Kinderziekte te vinden: mogelyk zullen ſchranderer herſenen aan 't zeer loflyke Genootſchap hier omtrent meer voldoening geeven. Eindelyk hebben wy, ten deezen opzichte, nog te melden, dat aanzienlyke Lieden eene ſoort van Kinderſtoelen hebben, die Leuningſtoelen zyn, aan welker Leuningen eene ſpeelplank gehegt wordt: men hangt wyders aan 't onderſte gedeelte een Stoofje, voor 's Kinds voeten; en ſomtyds word dat onderſte gedeelte in 't geheel als een beſlooten Kaſje gemaakt; wanneer deeze Kinderſtoelen, hoewel wat zwieriger, na genoeg overéénkomen met de zoogenaamde Tonneſtoelen. Dog wy zullen hier mede alle die ſoorten van Loopwagens en Zitſtoelen laaten ſtaan; om nu voorts met ons Hollandertje wat te gaan drentelen, en 't zelve te ſpeenen.

'Het Kindje loopt van de hand; het dribbelt af en aan; Moeder en Vader vermaaken 'er zig mee, en Zusje ſpeelt, *Kindje kan me niet krygen*. Midlerwyl bevind zig de vrugtbaare Moeder eerlang weder in een gezegenden ſtaat, en is bedagt om het Kind, dat men trapswyze gewent al-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lerleien kost te eeten, te speenen. Voortyds rigtte men ook Speenmaaltyden aan; als blykt uit de oude Keuren tegens derzelve misbruik; dan heden zyn zy gantsch onbekend; ten zy men eene byzondere huislyke uitspanning hier voor wille houden. Onze Hollandsche Moeders zoogen vry lang, indien 't onverhinderd kan geschieden. De Franschen, Duitschen en Engelschen bepaalen zig hier omtrent nog al aan eenigen tyd; maar onze Hollandschen zoogen gemeenlyk zo lang ze maar kunnen. De Stedelingen speenen dikwils op het jaar, of als het Kind alleen begint te loopen; dog de Vrouwen der Landlieden zien op geen vierendeel jaars langer. Ik heb 'er gekend, en ken 'er nog, die de Jongens, tot schaamens toe, laten zuigen; ja ik heb eene Moeder gezien, welke een Jongen had loopen van elf jaaren oud, die nog dagelyks, na wel gegeeten en gedronken te hebben, om een tet kwam; maar zulke buitenspoorigheden bespotten alle verstandige Vrouwen.

Op het speenen van 't Kind volgt eerlang de verdere bepaalde of verstandiger opvoeding, naar 's Lands wyze. Zoo dra het Kind in staat is om wel te kunnen loopen, en somtyds eerder, zend men het zelve, op zekere uren, naar een der Kinderschoolen; die veelyds bestierd worden door bejaarde Vrysters of Weduwen; als zynde de Vrouwlyke Sexe natuurlyk geschikt tot behulp der jonge Kinderen. Deezen, onder

der den naam van *Maitresfen* of *Matresfen* bekend, verrigten thans hier te Lande, 't geen oudtyds de Bagynen, Nonnen, of andere Geestlyke Dogters, als een werk van weldaadigheid deden, en nog heden doen in de Roomfche Landen, daar men de opvoeding der Kinderen meest aan de Geestlyken toevertrouwd. In deeze Schoolen leeren de Kinderen het A, B, C. Men geeft hun hier toe zekere houten plankjes, op welken een gedrukt papier, behelzende de letters van 't Alphabeth in de gewoone orde, gehegt, en met hoornglas bedekt is. Op deeze A, B bordjes, gelyk ze genoemd worden, staat het Alphabeth, met Duitfche en Latynfche Letters, in verfchillende grootte; voortyds hadden ze ook het nu bykans vergeeten oud Hollandsch loopend, en rondlopend Alphabeth. De Kinderen draagen zulk een Bordje aan een bandje op zyde, om 't zelve niet te verliezen. Men geeft hun zoodanig een bordje in den aanvang, om 't veelvuldig fcheuren der A, B, C Boeken voor te komen; dog zoo dra ze eenige vordering maaken, krygen zy een A, B, C Boek; wanneer het prentje met Haanepik, en dat met den Schoolmeester, gewoonlyk nog al vry wat van dat kleene goedje te lyden hebben. Op verfcheiden dier Kinderschoolen raaken de A, B bordjes in onze dagen geheel buiten zwang; men geeft den Kinderen terftond een A, B, C Boek, dat op grof zwaar papier gedrukt is, en wel wat mishandeling kan doorftaan. Wanneer

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

neer nu het Kind, met behulp van dit bordje of boek, de Letters heeft leeren kennen, vervolgt de Leermeesteres haar onderwys, met het zelve te leeren spellen, en somtyds ook leezen; welk laatste egter dikwils voor een grooter School uitgesteld word. Intusfchen leert zy de Kinderen daar beneven het Onzen Vader, de Formulieren van Morgen-, Middag- en Avondgebeden, het Geloof, de Tien Geboden, de kleene Vraagjes, behelzende een kort begrip der Bybelsche Historie, mitsgaders den eenen of anderen Pfalm, en dit of dat gedeelte der Heilige Schriften; zy herhaalt dit alles zoo menigmaal met deeze Kinderen, dat dezelve het ten laatste van buiten kunnen opzeggen, of bidden, gelyk zy spreekken, om dat de Matresfen hen meermaals alles in een biddende gestalte doen opzeggen; eer zy nog in staat zyn, om een woord te leezen. Voorts leert men de Meisjes hier mede breien; dat anders ook wel in afzonderlyke Breifchoolen geschied.

Onder dit Schoolgaan worden de Kinderen reeds opgeleid, tot de eigenaartige uitspanning der Natie, in 't houden van gulhartige Vrienden-maaltydjes; dat den naam draagt van *Oorlof bidden*. De Ouders, naamlyk, geeven, als zy een nieuwlingetje ter Schoole bestellen, een Steekpenningje, om de medescholieretjes te onthaalen: dit heeft insgelyks plaats, wanneer het Kind afscheid van 't School neemt; en somtyds ook

ook wel by het betaalen van 't Schoolgeld, op ieder vierendeel jaars. Men bid dan oorlof, dat is, men verzoekt aan de Leermeesteresfe vryheid te hebben om te speelen; dat nu eens wat ruimer, dan eens wat bepaalder toegestaan wordt. Somtyds liggen alle de Kinderen iets toe, en de Schoolhoudster voegt 'er iets by, om het kleine gezelschap, op deszelfs oorlof bidden, te vermaaken. Ook verkrygt de Maitres, buiten het gewoone Schoolgeld, en de betaaling der dagelyksche snoeperyen, nu en dan eenige vereeringen. Wel byzonder heerscht 'er, ten dien opzichte, in deeze Schoolen, in verscheiden Steden, een aanmerkelyk overblyffel van de oude Roomsche gewoonte, om op Paaschen, of na Palmzondag, Paaschgeschenken te geeven. Het Paaschfeest toch heeft by alle Volkeren, die de Mozaïsche en Christen Wetten eerbiedigen, den sterksten invloed. Terwyl de Jooden het vieren als het gedenkfeest van hunnen optogt uit Egypten, zonderen de Christenen het zelve af, ter plegtiger gedagtenisfe aan de vervulling van Gods aloude beloften, door het Lyden en de Opftanding van den Mesfias: en het is onder veelen der laatften zeer gebruikelyk, elkander op Paaschen Eieren te vereeren (*); en Paascheieren, gelyk men zegt,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

(*) De Grieksche Christenen vereeren elkander op Paaschen een Ei, met een Kus, zeggende:

III. DEEL. N n n n „Chris-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

te eeten. Mogelyk is dit gebruik, zoo men naar deszelfs oorsprong raaden mag, ontstaan uit den verloopen vastentyd, gedurende welken het eeten van Eieren verboden is; dat juist op Paaschen weder toegelaaten word (*). Hoe 't zy, 't is zeker, dat deeze Paaschgeschenken by onze Hollanders plaats hebben; en dat de Ouders, op dien tyd, een geschenk van Eieren, Koek, en dergelyken, aan de Kindermeesteressen zenden. De Kinderen gaan hierop ter Feest, en worden, ter aandenkinge van Palmzondag, met Palm en Bloemen opgeschikt. Zy speelen dan wel inzonderheid Bruid en Bruidegom; en men geeft hun hier veelligt de eerste denkbeelden van het Huwelyk. Elk Vryertje heeft
zyn

„ Christus heeft voor ons geleeden”; en op Hemelvaartsdag weder een Ei, met de woorden: „ Christus is voor ons opgestaan”.

(*) Het gebruiken van dit woord *toelaaten* herinnert ons eene dubbelzinnigheid, waar van men zig in de Vasten, in Holland, wel voor eene aartigheid bedient. De Paus, zegt men, heeft de Eieren in de Vasten *toegelaaten*; dat een eenvoudige dan neemt in den zin van verlofgeeving; dog de Spotter wil 'er mede zeggen, hy heeft ze *toe*, dat is, digt, of ongeopend gelaaten. Even zo vertelt men den Kinderen, dat de Pastoor of Dominé, op Palmzondag predikt, met een *Palm* in de hand, bedoelende den Handpalm, terwyl het Kind denkt op een Palm of Palmtak. Die dit verder opfieren, geeven den Dominé te gelyk een roozenkoleurigen Bef, en krickenkoleurigen Mantel. In zulk een soort van grappen met de Kinderen scheidt de Natie gemeenlyk vermaak.

zyn Vriystertje; en Matres schikt de Paartjes naar de vermogens, en de overéenkost der Ouderen, die 'er somtyds wel naauw op letten, welk een Vryer of Vriystertje hunne Kinderen krygen. Verder heeft men voor de Kinderen Paaschpalmen, of lange stokjes, met Palm versierd, waar aan Krentebrooden, Appels, Haanepikken, Goude Vlaggetjes, Goudpapieren Bloemen, enz. gestoken zyn. Men weet ook de Eieren, blaauw, rood, groen, of geel geverwd, en hard gekookt, aan zulke Stokjes te steeken. Zelfs zyn de markten voor bejaarden vervuld met dergelyke Eieren, en de Bakkers bakken Paaschbrooden, waarop de Burgers elkander onthaalen. Het is ook, om dit ter deezer gelegenheid nog te melden, een vry algemeen gebruik, vooral ten platten Lande, dat men zyne nieuwe beste Kleederen tegen Paaschen laat maaken en zich op Paaschen opschikt; dat aanleiding gegeven heeft tot het woord *Paaschpronk*. Men neemt dit wel byzonder in agt, omtrent de Kinderen; en de Jongens werden veelal, omtrent dien tyd, in de Broek gestoken; om dat de zoete tyd, zoo als men zegt, aankomt. Dog laat ons wederkeeren tot het Schoolonderwys.

Tegen dat de Kinderen de dus ver beschouwde Kindereschooltjes ontwasfen zyn, denkt men aan Schoolen van verdere oefening, die door Meesters bestierd worden. Op deeze Schoolen leert men de Jeugd lezen, schryven en rekenen; dog de Meis-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

jes blyven 'er zelden lang; het uitvoerig onderwys in de Rekenkunde, dat tyd vereischt, bepaalt zig gemeenlyk tot de Jongens. De Meisjes, tot huislyk werk geschikt, worden, zoo ze maar behoorelyk leezen, schryven en wat rekenen kunnen, op het Naaiwerk besteld; het zy op 't Linnen-of Wollen-Naaien, naar de onderscheiden keuze der Moeders. Op deeze Naaischoolen gaan de Wellekomst- en Afscheidsmaalen mede in zwang; en de Naaivrouwen houden, buiten andere inrigtingen, haare Meisjes grootlyks in orde, door 't stellen van Geldboeten, op deeze en geene verkeerdheden. De langs dien weg inkomende Penningen worden, benevens het Verval, (want iemand, die iets nieuws laat maaken, geeft, op het thuis brengen, den Naaimeiden een Steekpenning, dien men *Verval* noemt,) byéén vergaderd, om 'er een Pot van te maaken; dien men 's jaarlyks op een vrolyken Dag verteert. Deeze Potverteering schikt zig naar de Penningen, of ieder ligt 'er wat by; men ryd, men vaart, of houd den pret op de plaats zelve. Hierin munten de Amsterdamsche Naaischoolen byzonder uit, en 'er is geen andere plaats in Holland, daar deeze Potverteeringen zoo openlyk geschieden, als in Amsterdam; alwaar het aan geen de minste opspraak onderhevig is, dat eene party jonge Meisjes, reeds tot jaaren van onderscheid gekomen, paar aan paar, met één of twee Speellieden voor op, ende Naai-
vrouw

vrouw agter aan, al danfende en zingende langs ftraat laveien. Evenwel heeft dit meest plaats onder den middelbaaren Burgerftand; anderen vinden hier in, en niet zonder reden, zwaarigheid voor de Meisjes; die dus, in het gevaarlykfte hunner jeugd, openlyk aan dartelheid overgegeven worden. Het ftryd ook zeker wat fterk tegen de oude Hollandfche eerbaare deftigheid; fchoon men 't anders mogelyk, met een infchiklyk oog befchouwd, eene geoorlofde vrolykheid zoude mogen noemen; dog dan wilde ik de Speellieden, welken gewoonlyk weelderige Gasten zyn, thuis laaten. De Meisjes toch weten onder zig aartige Liedjes en kneepjes genoeg; en dan blyft het, volgens het Hollandfche Spreekwoord, onder haar Meisjes. Dit begrypen ook de meesten van onze andere Stedelingen en Landlieden zeer wel; die 't voor genoeg houden, dat hunne Kinderen zig in die tedere jaaren met een ouden Hollandfchen Rondendans, van een *Govertje*, of *'t was in de Mey zeer bly*, en dergelyken vermaaken.

Wat verder de Jongens, of Schoolkinderen onder den Meester, betreft, de Schoolmeesters hebben zeldzaam eenige byzondere feesteryen voor hun. De verbeurde boetens zyn gemeenlyk voor de Armen der plaatfe; en de aart der Jongens eischt veelal gevoeliger ftraffen. De Plak en Roede moet 'er by; zy moeten in 't School blyven, eene taak fchryven, een Pfalm of

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Kapittel leeren, en wat dies meer is. Egter hebben zy, op Kermis, Paafchen, Pinkfteren en Kerstyd hunne vacantie, of laveidagen; mitsgaders eens of tweemaal ter week een halven vryen dag. Men bedient zig, in 't Leesonderwys, nog meestal van Boeken met de oude Spelling; die veele Schoolmeesters, 't geen jammer is, niet dan gebreklyk verstaan en onderwyzen. De Jeugd leert genoegzaam niets van de gronden der Spelkunst; en 't is ten platten Lande al vry wel, zoo ze een *Catechismus*, de *Spreuken Salomons*, en de *Historie Davids* kunnen leezen. Met de Schryf-en Rekenkunde is het dikwils niet beter gesteld. Ondertusfchen ligt de schuld van dit gebrek, dat zeer algemeen is, op verre na niet geheel aan de zyde der Leermeesteren; om dat de meeste Ouders van den Boerenstand, gelyk ook de geringe Burgers, hunne Jongens al vroeg tot eenig beroep, handwerk, of den Landbouw fchikken; waar door zy ontydig aan de zorg der Meesters ontnomen worden. En nademaal dit in een Land, vól van onderscheiden takken van Konften en Handwerken, natuurlyk stand grypt; zoo moet men zulks, naar onze gedagten, niet al te fterk met een berispending oog beschouwen. Indien men van alle onze Landzaaten eene keurige Taal-, Schryf-en Rekenkunst eischte, zou men wel dra de kunde in, en den iever voor den Landbouw, in een heerschenden Letterkundigen smaak veranderen willen.

De

De Hollandsche Waereld zou geleerder worden in stukken van bespiegeling; maar dommer in zoodanige werkzaamheden, die ter instandhoudinge van de Maatschappy volstrekt noodig zyn. Uit dien hoofde kan men het Gemeen en den Landlieden niet wel kwaalyk neemen, dat ze zig voldaan agten, als kunne Kinderen het leezen, het schryven, en een weinigje rekenen, maar tamelyk verstaan. De overigen, die 't zoo ver niet kunnen brengen, tekenen een kruisje, als zy hun naam zouden moeten schryven; en leeren voorts van de Ouders, zich met een Boeren Almanach, en een Boeren krytje behelpen. Veelen hunner zyn ook, ten aanzien van dit laatste, zoo byzonder gaauw, dat ze, door het vaardig verdubbelen en halveeren, waarin hunne meeste rekening bestaat, groote Rekenaars wel eens beschaamen. Wyders maakt men op onze voornaame Dorpen, en in de Steden, meer werks van 't onderwyzen der Kinderen van deftige Burgerlieden; en ik durf wel zeggen, dat der zulker Kinderen in geen Land, op de openbaare Schoolen, een beter onderwys in 't leezen, schryven en rekenen, erlangen. Ook mogen onze Hollanders, zonder grootspraak, op de grootste baazen in 't rekenen en schryven roemen. Als daar zyn geweest een VAN DEN BROEK, BARTJES, en VAN LINTSZ, in 't rekenen; als mede VAN VIANEN, SCHOREL, met HEEMSKERK, en anderen, in 't schryven. Ook zal ik niemand

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

te kort doen, wanneer ik in deezen nog gedenke, aan mynen ouden Leermeester, den Katwykschen Fenikschryver, JAN DEKKER; wiens pen by allen, die zyne kunst gekend hebben, beroemd is, en dien men onder de eerste Schryfmeesters deezer Eeuwe rekent. Voegt hier by dat 'er, zelfs onder onze Jufferschap, geweest zyn, die met lof de Schryfpen gevoerd hebben. Bekend staan deswegens, boven anderen, des Drosfaards Vriendinne TESSELSCHAEDE, de Leydsche Mejuffrouw CRAMA, en de vindingryke ANNA KOERTEN, van welker papieren Snykunst een gantsch Boekdeel van Lofdichten voorhanden is.

Men had dus al van ouds veel op met deeze kunst; en onze tegenwoordige Schoolmeesters leggen 'er zig nog heden op toe; waar door ook onze Jongelingen by uitstek hierin geoeffend worden; dat zyne nuttigheid in onzen uitgebreiden Handel heeft, en aan onze Koopmansboeken geen gering fieraad byzet. Ter aanmoediging hier van, is 't op de meesten onzer Schoolen gebruikelijk, dat de Kinderen op Nieuwejaar, Paafschen, Pinksteren, of Kerstyd, Kermisfen, en ook wel by verjaaring der Ouders, Oomen, Moeien, Peetoomen, enz. deezen en geenen van de Familie, met fraaie, of ten minste op hun best geschreeven, Prysgedichten, begroeten, en hun zoodanige Schriften, met trekken van den Meester versierd, overgeeven; wanneer 'er gewoonlyk, naar maate van de vordering,
eene

eene aanspoorende vereering op volgt. Men heeft hiertoe zelfs gedrukte en afgezette Krans- of Lyst-Printen, in welker midden, of opengelaaten gedeelte, de Kinderen die Pryschriften schryven. Deeze soort van Printen is my nog nooit onder de Fransche of Engelsche, maar wel onder de Duitsche en Brabantsche Printkunst voorgekomen: waarom ik denk dat dit aan onze Natie, boven andere Vreemden, eigen is. Eenige onzer Schoolmeesters moedigen hunne Leerlingen daar en boven ook nog wel aan, door hun Prysprinten of Boekjes te schenken; in navolging van 't geen op onze Latynsche Schoolen loflyk plaats heeft. Voorts staat hier, ten opzichte der Schryfkunste, nog aan te merken, dat de gewoone schryftrant onzer Hollanders, daar ieder Natie zekere trekken heeft, waar aan derzelver hand als te kennen is, zig grootlyks onderscheid, door deszelfs leevendige losheid, en vallende Letters, met vlugge Trekletteren. De Engelschen schryven net, dog veel rechter op dan wy, hebben eene vette Letter, met weinig trekken. De Franschen schryven insgelyks zeer net, maar ruimer, en vry gelyksneedig. Dan hunne Geleerden, en dit is overal bykans zoo, schryven ongemeen broddig. De Duitchers schryven zeer fyn; dog hunne Schryffletters zyn hun byzonder eigen; en het Italiaansche Schrift, dat by ons, en de meeste Europische Volken, in zwang is, word onder hen niet gebruikt. Zy bedie-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

nen zig van Schryffletters, die veel over-
éénkomst hebben met ons oud loopend
Schrift; dat, gelyk het meerendeel der Na-
tie, vermoedelyk van Duitsche afkomst is;
ons Hollands loopend volgt 'er althans het
naaste op. 't Was te wenschen, dat men
dit Schrift niet geheel uit onze Schoolen
verbande; daar 't van zoo veel dienst is,
ter rechter kennisse van 's Lands oude Ar-
chiven, en Brieven, die allen in loopend
Schrift geschreeven zyn: en 't is te dug-
ten, dat men dezelve, de beoeffening
deezzer Letteren verwaarloozende, eene hal-
ve Eeuw laater niet meer zal kunnen lee-
zen.

Dit Schoolonderwys houd gemeenlyk met
de Jongens, (want met de Meisjes loopt
het, als gezegd is, reeds vroeger af,) aan,
tot den ouderdom van tien, twaalf, of
veertien jaaren; wanneer ze van 't School
afgenomen, en tot het eene of andere be-
roep geschikt worden; waar toe ze dan ook
het verdere noodige onderwys ontvangen.
Dog eer ik hier van bepaalder spreek, heb
ik nog te melden, dat welgeschikte Ou-
ders, staande dien tyd, welke met het on-
derwys in de gemeene Schoolen verlopen
is, niet nalaatig zyn, om het hart hunner
Kinderen te vormen; dat ze ook vervol-
gens daar mede aanhouden. Men boezemt
hun doorgaans, een ieder naar zyne denk-
wyze over den Godsdienst, Godsdienstige
denkbeelden in; en maakt veelal gebruik
van Vraagboekjes, die de Godgeleerden
ge-

gepoogd hebben naar de vatbaarheid der Kinderen te schikken. Men legt het 'er op toe, om hun een indruk te geeven van hunne pligten, mitsgaders om hunne zeden te beschaaven, en verzuimt niets, om hen geschikt te maaken, tot eene heufche en vriendlyke famenleeving; die hun, welk een beroep zy ook mogen aanvaarden, altoos ten uiterste nuttig kan weezen. Daar-
 enboven zyn onze Hollandsche Moeders, wanneer de Meisjes tot den staat der Vrysterschap naderen, zeer zorgvuldig, om haare Dogters in de Vrouwlyke geheimen te onderwyzen, en de noodige onderrigtin-
 gen, ter bescherminge haarer eerbaarheid, mede te deelen. De Vaders letten ook over 't algemeen naauwkeurig op alle uitspattin-
 gen der Jongelingen in dartelheid en onge-
 bondenheid, die ze ten scherpfte bestraf-
 fen. Maar het schynt voorts der Natie ei-
 gen te zyn, de Zoonen onkundig te hou-
 den, of ten minste hun weinig of niets te
 melden, nopens het stuk der natuurlyke
 driften, en de gevaarlyke gevolgen van
 derzelver misbruik. Men houd het zelfs
 voor zeer verftandig, hen niet te waarschu-
 wen, tegen de natuurlyke Wellust; 't geen
 ik egter oordeele, dat onze Hollandsche
 Vaders wel in agt mogten neemen. Veele
 Jongelingen, hier omtrent onkundig en on-
 noozel, worden dus onvoorzigtig bloot ge-
 fteld, aan de Godlooze schoffeering van
 eervergeeten Vreemdelingen; welken der-
 gelyke misdaden, by onze Voorzaaten on-
 be-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

bekend, met de beklaglykfte gevolgen, ten koste van de bloem onzer Jongelingen, invoeren: zonder dat de begrippen der Jeugd voor het haatlyke hier van vatbaar zyn, of zy eens weten, welk eene bitterheid zulks na zig sleept. Dan dit in 't voorbygaan.

Men verleent dan voorts der Jeugd, nu van 't School afgenomen zynde, als boven gezegd is, het noodige onderwys in 't Ambagt, Handwerk, of eenig ander Beroep, waar toe men dezelve geschikt heeft; waarin verstandige Ouders, zoo veel 't gevoeglyk geschieden kan, de neigingen hunner Kinderen, en hunne omftandigheden, gadeslaan. 'Er worden dan, in gevallen daar zulks noodig is, byzondere Leermeesters voor hun opgezogt; die de Wis-Bouw-en Tekenkunde, het geen tot de Zeevaart en den Koophandel behoort, of tot andere verhevener Kunsten betrekking heeft, onderwyzen. En onze Natie behoeft, in bekwaamheid van onderwys, in dit slag van Weetenschappen, wat ook anders de viltende Taalkundigen, of de Franschen met hunne *beaux mots*, en de Engelschen, met hunne *radiculs*, onze Landzaaten somtyds mogen toeduwen, voor geene anderen te wyken. Wel byzonder mag men onze Hollandfche Clasficaale en Hooge Schoolen wel houden voor de Zaaln der Wysheid van Europa; en beweeren, dat de oude Griekfche, Latynfche en Oosterfche Spraaken, benevens andere Taalen, en allerleie Weeten-

tenschappen, hier zoo zuiver geleerd worden, als elders. Ook vreezen we niet ge-
leugenstraf te zullen worden, wanneer we
zeggen, dat onze Hollanders, die van een-
nig vermogen zyn, en hunne Kinderen bo-
ven de gemeene beroepen verheffen kun-
nen, niet verzuimen, alles aan te wenden,
wat dienen kan, ter bevordering van alle
zoodanige Weetenschappen, welken een
volstrekten invloed op 's Lands algemeene
welvaart hebben. Dit houd ieder recht-
schapen Hollander, naar zyne omstandighe-
den, bestendig in 't oog. Een Koopman
laat zyn Zoon alles leeren, wat den bedoel-
den Handel, dezelve zy dan min of meer
uitgebreid, betreffen mag; en de Kinde-
ren onzer aanzienlyke Kooplieden, schoon
zy niet veel werks maaken van bespiegelen-
de Weetenschappen, zyn egter door en
door kundig in de zetten ('k zal 't zoo eens
noemen) van den Handel. Zy weeten zeer
wel, hoe andere Natien deswegens den-
ken; en houden, hoe slim ook de nayver
zy, tot nog toe, God dank! de Beurs van
Europa vol. Schikken de Kinderen zig be-
ter tot het beoeffenen der Weetenschap-
pen, het bestier der Ouderen, ten hun-
nen opzichte, is niet minder ingerigt,
tot nut der Maatschappye. 't Ontbreekt
ons in Holland aan geen goeffende Chris-
ten Leeraars, schrandere Rechtsgeleerden,
welonderleide Geneesheeren, en doorzigtige
Wis- en Werktuigkundigen; allen Weeten-
schap-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

schappen, welke eene geregelde Maatschappij niet ontbeeren kan.

Hy, die zig naar de zulken wilde schikken, welken voor 't vermogen der Uitheemschen boven onze Landzaaten voorin genomen zyn, zou zig zelven zekerlyk geweld aandoen; indien hy toestaan wilde, dat de Hollanders nalaatig zyn, om aan hunne Kinderen de behulpzaame hand te bieden, als ze genegen zyn, om zig op de Weetenschappen toe te leggen. Men weet toch dat verstandige Ouders, wier vermogen en staat zulks gehengt, meerendeels bereid zyn, om den Kinderen hier omtrent te gemoet te komen, zoo dra zy zulks in hun bespeuren: en mogelyk is 'er geen Natie die daar in sterker uitmunt. By andere Volken dwingt men de opvoeding, naar de hooge denkbeelden van Adel, Geboorte, of Rykdom: maar in Holland moeten deeze denkbeelden buigen voor 't nut der Maatschappij, door de uitvoering van wezenlyke zaaken. De Schilders VAN DER WERF, en de Leydsche DE MOOR waren Edellieden. De Rechtsgeleerde HUGO DE GROOT; de Geneeskundige BOERHAAVE en VAN ZWIETEN; de Hemelmeester HUIGENS; de Natuuronderzoeker MUSCHENBROEK; de Wiskundige 's GRAVESANDE, en veele anderen, waren uit aanzienlyke Ouderen voortgesprooten.

Men verwyf onze Hollanders, dat ze hunne Kunstenaars, of liever aankweekers van Kunsten, niet ryklyk genoeg beloonen.

nen. Dan dit is eene algemeene klagte over de geheele Waereld; die veelligt, zoo alles wel gadegeflaagen wierd, niet gegron- der in Holland, dan elders, bevonden zou worden. Waare verdienften geld in Hol- land zoo veel, als by eenige andere Natie; indien de Maatschappy 'er een weezenlyk belang in heeft (*). En zoo men al eens bon- dige reden mogte hebben, om hier over te klaagen, zou het mischien grootlyks daar aan toe te schryven zyn; dat de Hollan- ders het misbruiken hunner belooningen, door Windmakers op Ledige- en Lekkeblaa- zen, ten koste hunner beurze, maar al te veel ondervonden hebben. Zy zien wel, inzonderheid in onze dagen, hoe alle die fraaie, uitvoerige, zintuigregeerende, wel- denkende en welleevende opvoedingen, met alle die Wiskundige nieuwe uitheem- sche regelen, slegts erbarmelyke middels zyn, om een goeden Hollander te maaken. Dit worden zy ten duidelykste gewaar in den

DE HÖL-
LAND-
SCHE
NATIE.

(*) Hier van heeft men thans een versch Voor- beeld, omtrent eene *Nieuw-Uitgevonden Sluis, met In- en Uitschuivende Deuren*, die, van eene wezenlyke nuttigheid bevonden zynde, de attentie van 's Lands Vaderen niet ontsnapt is, alzo den *Inventeur*, de Heer C. REDELYKHEID, in 's Hage, (mynen geagten Medeleerling by den voorschreeven DEK- KER,) voor *de Uitvinding, en de Executie van een Modél deezer Sluis, ingerigt tot het neemen van Proe- ven, en daar aan voldaan zynde*, door haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland en Westvries- land, beschonken is met eene Premie van 1000 Gouden Ducaaten.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

den aanwas der menigvuldige Fransche Kostschoolen, die men thans op alle plaatsen ontmoet. Een ryk Koopman, een welbemiddeld Burger, zend zyn Zoon ter Schoole, om de Fransche Taal, het Schryven, het Rekenen, en goede manieren te leeren: het oogmerk is waarlyk nuttig, en ik weet dat de uitslag 'er by veelen aan beantwoord. Maar ik weet ook tevens, dat verscheiden zulke Kostschoolen doolhoven voor de Jeugd worden. Een Fransch Kostschoolhouder leert het Fransch, Engelsch, Hoogduitsch, Latyn, en de Hollandsche Taal, (let wel!) in den grond; verder het Dansen, het Schermen, de Muziek, het Schryven, Rekenen, Boekhouden, de Wis-kunst, de Aardrykskunde, de Geslagtrekenen en de Geschiedkunde, enz. enz. Kortom, zoodanig een Fransch Kostschool is eene Academie, daar men *de tout quelque chose, & rien en effet*, van elks wat en niets zaaklyks onderwyst. Men leert 'er vyf Ambagten, en heeft dertien ongelukken. Als de Kinderen thuis komen, weeten zy naauwlyks wat geradbraakt Fransch, gemeen Latyn, flegt Hollandsch, en op zyn best goed schryven, met een *bon compliment d'entrée*. De Ouders zien zig dan genoodzaakt, om hunne Zoonen nog door byzondere Meesters aan Huis te laten leeren; en dit is, wat men 'er ook van zegge, waarlyk schande. Dog zulks raakt alleenlyk eenige Windmakers, die ik bedoel, en welken ook al gedaan krygen; om dat de
uit-

uitkomst het armhartige geleerd heeft. In tegenoverstelling van dezulken mogen wy tevens gewag maaken van veele aanzienlyke Scholen, in onze Steden, alwaar de Kinderen onder het oog der Ouderen opgevoed worden; des oplettende Ouders, van dag tot dag, de waarde van het gegeven onderwys kunnen nagaan. 'Er zyn ook, boven dien, op eenigen onzer Hollandfche Dorpen, byzonder die van Noortwyk, Warmond, Voorburg, Nieuwendam, en elders, ongemeen wel ingerigte Scholen, daar de Kinderen eene geregelde opvoeding genieten, en zeer wel onderwezen worden. Men zou het bovengezegde gantsch misduiden, indien men 't op de zodanigen toepaste. Het dient veel meer, om derzelve waarde te doen gelden; en onze Vaderlandsche Ouders, die genegen zyn om goede Hollanders te maaken, tot te meerder omzigtigheid op te wekken: gedagtig, dat wy Hollanders niet geschikt zyn, om van alles wat te weten; maar om eene gegronde onderrigting te verkrygen, van 't geen weezenlyk tot ieders zaak behoort. Dit is ook, eenige ontaarte weelderige Familiën uitgezonderd zynde, het hoofddoelwit onzer voornaamste en gegoeude Ingezetenen: die hunne Kinderen al vroeg den Handel leeren oeffenen; of dezelve, na het doorloopen der laagere Scholen, in hunne jonge jaaren, ter hoogere Schoole schikken, om tot verhevener Weetenschappen opgeleid te worden; waar

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

toc ze hier te Lande de gunstigste gelegenheid hebben.

Men mag van onze Clasficale Schoolen, daar de Jeugd in de Latynsche en Grieksche Taa-
len; en eenige voorbereidende Weeten-
schappen onderweezen word, met nadruk
betuigen, dat zy boven veele anderen te
roemen zyn; 't is ook even zoo gesteld met
alle onze Provinciaale Hooge Schoolen; en
Hollands Hooge School te Leyden, ('t zy
zonder wangunst gezegd!) heeft een aan-
merkelyk deel in deezen roem. Dezelve
heeft toch, zoo ten aanzien der gelegen-
heid; als ten opzichte der aldaar gehouden
Leerwyze, nimmer voor eenige andere
Hooge Schoole onder gedaan; en behoeft
er althans in deeze Eeuw nog niet voor te
zwigten. Wat verder de manier aangaat,
volgens welke onze Hollandsche Jeugd, en
zelfs de Uitheemsche, met alle mogelyke
zorg en iever, op deeze Hooge Schoole
onderweezen word; 't zal niet noodig zyn
my daar mede op te houden; de manieren,
wetten en voorrechten der Hooge Schoole
staan geboekt, en zyn gereedlyk te vin-
den; des ik my billyk van eene breede
voordragt ontslaagen houde. 't Zy genoeg
deswegens in 't voorbygaan te zeggen, dat
schoon onze Academie, door het stigten
van byzondere Provinciaale Hooge Schoo-
len, en andere Seminariums, tegenwoor-
dig zoo talryk niet zy, als voor deezen, dat
egter de goede zorg voor de zeden der Jon-
gelingschap, de vrye en tevens regelmaa-
tige

tige wyze van leeren, het ontvouwen van nuttige Weetenſchappen, en 't voordraagen van dezelve, met een manlyk, wel-denkend, en voortreffelyk Verſtand, in deeze Hooge Schoole heden zoo luisterryk plaats heeft als ooit; en dat dit alles, volgens een gegrond vooruitzigt, nog beſtendig ſtaat toe te neemen. Zelfs kunnen vermogende Lieden, die hunne Kinderen voor Leydens Hooge Schoole ſchikken, dezelve nu, in hunne eerſte jeugd, al derwaards zenden; om, onder het opzigt van eerlyke en braave Rectoren, Meesters, of Beſtierders, in allerlei voorbereidende Weetenſchappen, en Europiſche Taalen, zoo wel onderweezen te worden, als denkelyk in eenige byzondere Koſtſchoolen kan geſchieden.

En hieraan heeft men 't, zoo ik vermoede, toe te eigenen, dat veele verſtandige Ouders hunne Zoonen, al vroeg, aan Leydens Hooge Schoole brengen: 't welk, indien men ze van trap tot trap, by eene wel ingerigte opklimming, ter aanhoudende oeffening, opleid, niet ontkend kan worden zeer geſchikt te zyn, om verſtandige en geleerde Mannen aan te kweeken. Men verwacht natuurlyk van zulke Jongelingen grootere voortgangen, dan van de zoodanigen, die eerst in ryper, of manlyke, jaaren derwaards gezonden worden. Wanneer ze ouder tot de Academie komen, verlaaten zy dezelve ook bejaarder; en dan werken de inzigten van beroepen of Huwe-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

lyken meermaals zoo fterk, dat hun de gelegenheid benomen worde, om naar andere Academiën te reizen, of meerder voorraad van Geleerdheid op te doen. Een Jongeling, die met den ouderdom van twintig of twee-en twintig jaaren op de Academie komt, en ten minfte zes jaaren noodig heeft tot een welgeleerde Promotie, (ik zwyg nu nog van de verhaasting, die men 'er dan fomtyds mede maakt,) heeft geen lust, om, na derzelve voltrekking, nog een jaar twee of drie te reizen, of zig, tot zyn agt-en-twintigste à dertigste jaar, op eene uitgebreider oeffening toe te leggen. In jonger jaaren heeft men meerder tyds overig, om zig dus te volmaaken. Ook ben ik van gedagten, dat Jongelingen van agttien jaaren, of daar omtrent, veel gedweeër zyn, om zig, ten aanzien hunner zeden en oeffeningen, naar den wyzen raad der Ouderen en Hoogleeraaren te fchikken: Heeren, die verder in jaaren gevorderd zyn, toonen zig, volgens den natuurlyken aart der Mannen, veelal hooggevoeliger. Ik zeg dit te vrymoediger, nademaal ik het dienftig oordeel; om de vooringenomenheid, die men fomwylen den Ouderen inboezemt, ware 't mogelyk, weg te neemen; en te gelyk tegen te gaan, de geringagting, die ouder Studenten fomtyds voor jongere Leerlingen betoonen, met te zeggen, dat men Kinderen fchool ftuurt. Dit immers is meer fchempen op hunne mindere ftoutheid, in zekere Studentenpartyen, dan wel op hunne

ne ongeschiktheid tot de Studie. Egter beschouwen de bejaardere Heeren Studenten, in onze dagen, deeze jongere Nieuwelingen met meerder bescheidenheid, dan mischien wel voorheen. De naam van *Groentje*, daar men zo veel Ouders en Nieuwelingen eertyds voor deed vreezen, is nu in eene gulhartige welkomst, bescheiden onderrigting, en broederlyke heusheid veranderd, die veel eer strekt om Nieuwelingen te helpen, dan te veragten; ten zy de ingebeeldheid der Jeugd wel eens een weinigje onderwys vereischt, dat onder Jongelingen, die zelfs met de plak niet zitten, natuurlyk, door een geoorloofd schertzerytje, wel eens door den beugel mag. De Heeren Studenten verschoonen myne vryheid, die ik hier niet gebruik om te schertzen; maar om de eere van myn Leydsche Hooge Schoole voor te staan. Intuschen, hoe men hier over ook moge denken, 't is althans zeker, dat het den Hollanderen van ouds eigen geweest is, hunne Zoonen zeer vroeg naar de Hooge School te zenden; en dezelve, naar maate van hunne vorderingen of inzigten, langer aldaar te laten blyven. 't Zou my aan geen Inlandsche voorbeelden ontbreken, indien ik een aantal van Jongelingen wilde optellen, die met hun agttiende a twintigste jaar blyken gaven van Manlyke Vernuftten te zyn: het noemen van een HUIG DE GROOT alleen strekt voor duizenden; hy was nauwlyks elf jaaren, toen hy op Leydens

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Hooge School kwam, had op zyn vyftien-
de jaar zyne Studien aldaar voltrokken, en
wierd te Orleans tot Doctor in de Rechten
gepromoveerd. Voor 't overige, om van
deeze Eeuw te gewaagen, en in zoo verre
ik rondborstig, zonder vooringenomenheid
voor myn Leyden, spreken mag, belee-
ven wy tans een tyd, waar in, (ik neem
alle Hoogleeraaren tot getuigen,) de leergie-
righeid der Jongelingen, en de nayver, om
uit te munten, zoo sterk bloeit, als ze im-
mermeer, in myne dagen, gedaan heeft.
Die vroegere wilde ongebondenheid der
Jeugd, daar zoo veele Ouders voor beef-
den, is, door de verbetering der zeden,
onder goede Wetten, thans niet meer te
vinden. 'Er heerscht tegenwoordig eene
vriendlyke gemeenzaamheid, in onderzoek-
lievende Genootschappen; daar men 'er
op toelegt, om elkander, door bondiger
redekavelingen te scherpen; 't welk de
Leydsche Hooge School alleszins roemwaar-
dig maakt. En 't is uit dien hoofde, dat
wy dezelve aan alle oplettende Ouderen
aanbeveelen, als eene by uitstek wel inge-
rigte Academie, die 't Vaderlandlievendste
en getrouwste Leyden ter eere strekt.

Wyders kan ik niet afzyn van nog een
kort woord te melden, wegens den smaak
onzer Aanzienlyke Liederen, om hunne Zoo-
nen, als zy dezelve jong ter Hooge Schoo-
le zenden, onder 't opzicht van een be-
jaarden Pedagoog, Gouverneur, of Be-
stierder te stellen. Deeze hoogloflyke han-
del-

delwyze is, inderdaad, van een onwaardeerlyk nut: dog jammer is het, dat bykans aller keuze van zoodanige Leidslieden der Jeugd op Uitheemschen valt. Sproot zulks voort uit een gebrek van braave en onbesproken Mannen, of bedaarde Jongelingen, hier te Lande, zoo viel 'er niets op te zeggen; dan 't tegendeel is waar. Daar zyn 'er nog genoeg in ons Land te vinden, die deezen post met lof zouden kunnen waarneemen; en zekerlyk, met eene Hollandsche leerwyze, een Hollandsch Hart zouden vormen: waar tegen onze tedere Jeugd nu maar al te dikwils door Uitheemschen, eene veragting voor al wat Vaderlandsch is, word ingeboezemd. Men neemt dit waarlyk te weinig ter harte; en veele Ouders bezeffen niet, hoe zulke vreemde Gouverneurs niet zelden op hunne beurs studeeren, en de Jongelingen verzui- men. Ik zou 't zoo ronduit niet zeggen, wanneer ik niet wist, dat het maar al te waar zy. Egter zonder ik hier van uit verscheiden braave Heeren, die ik gekend heb, en nog ken; welken, den edelmoedigen aart der Natie doorgrondende, zig bevytigen, om onze Jeugd, door hunne ondervinding en kennis van 't Menschlyke hart, ook het voortreffelyke van andere Volkeren in te boezemen, en onze Jongelingen tot uitmuntende weldenkende Hollanders te maaken. Ik zou my schaamen, indien ik zoodom goed Hollandsch ware, dat ik het nut en de waardye van zulke Vreemdelingen

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

over 't hoofd zage, en hen allen met eene zwarte kool van vooroordeel affchetste. Een wyze en geleerde Vreemde vordert, buiten tegenspraak, de liefde van ons Vreemdelingkoesterend Land. Maar deeze kunnen wy, als we wel beraaden zyn, niet over hebben voor de galanterie en den ondraagelyken hoogmoed, van eene party blaaskaaken, die meer de parfums der Salletten, dan den wierook van Pallas kennen; die de Jongelingen meer in de Comedien van VOLTAIRE, dan in de Rechtsgeleerde Schriften van DE GROOT; in de *Histoires Galantes*, dan in de Historie der Volkeren, benevens die van 't Vaderland, onderwyzen; en die eindelyk de verstandige Lesfen van alle onze fchrandere Hoogleeraaren, als *un peu de chose*, leeren geringagten. Wanneer ik dezulken boven onze braave, hoewel min galante, Hollanders moest ftellen, zou ik my zelven geweld moeten aandoen; en als ik 'er van zweege, zou ik te kort doen aan de oprechtheid en trouwe myner *Natuurlyke Historie*. Hoe wenschelyk ware 't, dat myne aanmerking maar eenigen invloed op onze vermogende Hollanders mogte hebben! Wilden zy dezelve ernstig ter harte neemen, 't zou hun maar weinig moeite kosten, mynen raad op te volgen. 'Er zyn in ons Vaderland genoeg gepromoveerde Perfoonen, in veelleie takken van Weetenfchappen, die hun van grooten dienst zouden kunnen zyn. Men heeft zig, ter zekerder onderrigtinge,
flegts

flegts te vervoegen, by de Bestierders onzer Schoolen, in de Steden, of by de Hoogleeraars onzer Academiën, en men zal de gunstigste getuigenisfen ontvangen, raakende keufche, braave, eerlyke, doorgeoeffende, en in 't Vaderland bekende Perfoonen; die ruim zoo wel in ftaat zyn, om onze Jongelingen op de Academie van nut te weezen, als Vreemden, die van verre komen, en hun hart met hun klatergoud bedekken. En dit zy genoeg, betreffende de Jongelingen, die men ter Hooger Schoole fchikt.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Anders is 't gefield met onze Hollandfche Jongelingen, die tot den Koophandel opgeleid worden. Deezen, tot de vereifchte jaaren gekomen zynde, en de Schooltaak afgedaan hebbende, blyven onder het oog van hunne Ouders of Voogden, of onder dat van deftige Kooplieden, op welke Kantooen zy befield worden. Zoo 'er ergens aanhoudende fpooren tot nyvere werkzaamheid, en gegrunde kundigheden in gebruik zyn, 't is by onze Kooplieden. Van den vroegen morgen tot den laaten avond, is 'er, naar den verfchillenden tak van Negotie, fteeds te arbeiden, 't zy met het hoofd, het zy met de handen, in 't Kantoor, op de Beurs, aan de Haven, in 't Pakhuis, by de Werklieden, en wat dies meer zy. Een Jongeling, ten zy men 'er wat mal mede is, dat zekerlyk nog al hier en daar plaats heeft, krygt zelden ander lavei, dan in zulke uren, die gefchikt zyn, om hem kundig te maaken in eenige

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Weetenschappen, welken betrekking tot den Handel hebben. Men vergunt hun, nu en dan, als de omftandigheden het gehengen, nog wel eene uitfpanning; en staat hun toe, dat zy zig op eene geoorlofde wyze vermaaken, of hunne Liefhebberij voor byzondere Kunften en Weetenschappen opvolgen; dog men draagt wel zorg, dat het hoofdoogmerk niet verlooren gaat. Langs dien weg worden onze Jongelingen het geen zy moeten weezen; arbeidzaame en verftandige Kooplieden; en dit maakt in ons Land die Kooplieden, by welken de Handeldryvers van andere Natiën ter Schoole komen. De Uitlanders zeggen, dat onze Kooplieden hunne Zoonen te weinig buiten 's Lands doen reizen. 'Er is mogelyk iets aan; dog 't is ook tevens egter zeker, dat onze groote Kantoo- ren hier zeer wel voor zorgen; en dat de Aanzienlykften hunne Zoonen, daar 't noodig is, wel degelyk de Koopbeurzen van Europa laaten bezoeken. Voorts zou men hier veelligt niet ongegrond mogen aanmerken, dat dit buiten 's Lands reizen; voor andere Natiën, in 't algemeen van meer gewigt is, dan voor onze Landzaaten. Het weezenlyk belang onzer Koopkantooren toch, moet niet by Vreemden gezogt worden; en 't is by byzondere Natiën niet te vinden; dan alleen voor zoo verre het vertier van Goederen uit en naar die Landen daarop betrekking heeft: en de kennis van de welgesteldheid der Uitheemfche

sche Kantooren ons noodig is. Want wat den Handel zelveu betreft, deeze word meereudeels hier te Lande gedreeven; de kundigheden, daar toe betrekkelek, zyn meer by ons, dan by de Uitheemschen, te zoeken; daar zy zelveu ons Land tot eene stapelplaats van hunnen Handel maaken. Gevolgelyk kunnen de Kinderen onzer Kooplieden den Handel, in 't algemeen, in hun eigen Land zeer wel leeren; en 'er zelfs somtyds onderrigtingen in ontvangen van zoodanige byzonderheden, daar de Uitheemschen, in hunne eigen Gewesten, naauwlyks iets van weeten. Uit dien hoofde is des het sterk reizen hunner Kinderen niet zeer noodig; en 't zou, wanneer de jonge Lieden niet voorzigtig genoeg zyn, wel eens nadeelig kunnen weezen, en meer strekken, om andere Natiën kundiger te maaken, dan onze weezenlyke kundigheden te vermeerderen. Ook trekken de Uitheemschen niet altoos het voordeel, dat zy van hun reizen verwagten. De Kinderen van andere Natiën, welken herwaards reizen, met stapels van recommandatiebrieven tot ons komen, en zig somwylen één, twee a meer jaaren by ons ophouden, om onzen Handel te doorsnuffelen, neemen dikwils niet meer mede, dan de overtuiging van het beleefde en gulhartige onthaal onzer Kooplieden. Zy bedriegen zig, zoo zy meenen, dat ze vollèerd thuis komen; onze Kooplieden houden, en zy hebben gelyk, wel omzigtig, zoo veel zulks doenlyk is,

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

is, de Kaart voor zig en voor hunne Kinderen; zonder die aan reizende of vreemde Kantooen over te geeven, dan als men hen noodig heeft, en zy genoegzaam zoo slim geworden zyn als hunne Leermeesters. Voorts gaat het in den Handel, gelyk in alle andere zaaken; het ontbreekt hem, die slim en oplettend is, aan geene gelegenheid, om, zoo als de Hollanders zeggen, te steelen, en ieder het zyne te laaten; dat is, den Baazen af te zien, 't geen ze, gevraagd zynde, niet zeggen zouden. Terwyl onze Hollanders hunne Zoonen dus tot den Handel opleiden, weeten zy tevens zulk een nuttig gebruik van hunne uitspanningen te maaken, en hunne Kinderen zodanig eene opvoeding te geeven, dat zy zeer wel in staat zyn, om in de Waereld te verkeerem. Van daar komen de Kinderen onzer aanzienlykste Kooplieden zoo welgevormd in 't Salet, op een Bal en Dansparty, of in de Manege, als de best gefatsoeneerde Edelman; en ze behoeven voor den vermogenden Burgerstand, in Burgerlyke welleevendheid, niet onder te doen. Maar 't geen hun nog meer ter eere strekt, is, dat zy den ledigen tyd, die hun van hunne noeste bezigheden overschiet, niet zeldzaam vlytig besteedem, ter aankweekinge van nutte Letteroefeningen. Dit heeft vooral plaats, in deeze Eeuw; Taal-en Dichtlievende uitspanningen gaan sterk in zwang; men schiept veel vermaak in het Tooneelkundige, en in de Teken-

en

en Schilderkunst; leest met gretigheid Spectatoriaale bedenkingen; en verleidigt zig meermaals tot het onderzoeken der Natuurkunde, en 't navorschen der Natuurlyke Historie. Alle deeze en foortgelyke oeffeningen bloeien, onder de Zoonen der Kooplieden, thans zoo sterk, als zy mischien ooit gedaan hebben: men weet dus wyslyk nuttige uitspanningen met de zorg voor den Handel te paaren; steeds gedagtig aan het Versje van zeker beroemd Amsterdamsch Dichter:

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

Alles heeft zyn tyd en uur,
Dan de Dichtkunst, dan Mercur.

Na ons dus lang opgehouden te hebben met de Jongelingen, en derzelver opvoeding, 't zy ze ter Studie, of tot den Handel geschikt zyn; zal het tyd worden, om der Hollandsche Jufferschap te gedenken. Daar ik onze jonge Heeren vergezelde, tot hunnen Manlyken ouderdom, en openbaare verkeerung in de Waereld; zouden onze jonge Dogters gewis reden hebben, om op my verstoord te zyn, zoo ik haar in het Naaischool liet zitten, en haar, met myne Hollandsche welmeenendheid, niet in den kring onzer loflyke Jufferschap geleidde. Dog om hier van, zoo veel myn bestek vordert, het noodige te melden, moet ik een wel degelyk onderscheid maaken, tusfchen die geen, welken tot de allerhoeffykste manieren der Fransche Waereld, en die
gee-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

geenen, welken tot onze deftige Hollandfche Waereld, om zoo te fpreeken, behooren. Wat de eerften betreft, deezen, geheel en al afgezonderd van den eigenlyken Hollandfchen deftigen trant, houden zig in geenen deele aan eene beftendige, maar aan eene *a la modifche* opvoeding, die met de Mode aan veelvuldige veranderingen onderhevig is. De Hollandfche Schoolen voor derzulker opvoeding niet goedgekeurd zynde, worden zy aan eene Uitheemfche Gouvernante aanbevolen; welker behandeling zoo veranderlyk is, en welker grillige denkbeelden dermaate onderééngchaspeld zyn, dat geen geregelde penne het weezenlyke dier wyze van opvoeding kunne befchryven. Men mag 'er met een kort woord in 't algemeen van zeggen; dat dezelve maar al te dikwils veel eerder ftrekt, om der Jufferschap de denkbeelden van galante liefdehandelingen, veragting voor haare, fchoon dikwerf aanzienlyker, mede jonge Juffers; benevens hoogmoedigheid op adel, geboorte en rang, met meer dergelyken, in te boezemen, dan om haar weezenlyke verdienften te leeren kennen, of haar op te leiden tot eene vriendelyke gemeenzaamheid, Vaderlandliefde, agting voor eene bráave Hollandfche Vrouwe, en alle onze heufche zeden. 't Is 'er even zoo mede gelegen, als met dat bovengenoemde flag van Gouverneurs der jonge Heeren: 't moeten ook Françaifes zyn; fchoon men hier te Lande genoeg eerlyke Weduwen, welden-

ken-

kende, onopspreeklyke bejaarde Vrysters, zoo onder de oorspronglyke Hollanders, als onze genaturalizeerde Hollandsche Franschen, vinde; aan welken men de opvoeding onzer Dogters zeer wel zou mogen vertrouwen. Men ziet ook dat onze deftige Burgers en vermogende Kooplieden, hunne Dogters, met een gewenschten uitflag, onder 't opzigt van zulke braave Juffers, die veelal Hollandsche Franschen zyn, geeven. 'Er zyn hier toe in meest alle onze Steden, en op veelen onzer Dorpen, zeer goede Kostschoolen; in welken de jonge Juffrouwen ruim zoo wel onderwezen worden, als de Jongelingen in de hunsen. 't Schynt als of de Vrouwlyke Sexe, door de natuur ter opvoedinge geschikt, zig steeds genoopt gevoele, om ook hierin uit te munten. Men geeft den jongen Jufferen, in deeze Schoolen, gemeenlyk eene goede onderrigting in alle Vrouwlyke bezigheden en kundigheden; terwyl men haar tevens de Fransche wellievendheid in een goeden smaak zoo leert beoeffenen, dat ze te gelyk de eerlyke denkbeelden van een zuiver Hollandsch hart, en ongeveinsde Godsvrugt, bestendig koesteren. En ik schroom niet, na alles wat ik deswegens opgemerkt heb, te zeggen, dat 'er zelden, (slegte Schoolen en weerbarstige Leerlingen reken ik niet,) eene jonge Juffer onkundig en ongemanierd uit onze Juffer-Kostschoolen komt. Men begrypt uit dit alles zeer wel, dat ik geene partydigheid

DE HOLLANDSCHE NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

heid hebbe, tegen eene welleevende opvoeding; en aan onze deftige Juffrouwen het Toilet geenzins ontzegge: dit ware der bevalligheid haare bloempjes, en der aanminnigheid haare bekoorlykheden ontneemen. Maar ik kan niet goedkeuren, dat onze geestige Jufferschap voornaamlyk opgeleid zou worden, om voor den Spiegel te zitten, Jonkers aan 't Toilet op te wagen, en zig van een welgemaakten Poeder-Baron te laten krullen. Indien ik zodanig eene handelwyze toestemde, zouden de hendaagfche verftandige Hollanders, en derzelve Nakomelingen, deeze myne Schriften rechtmatig tot papillotes of krulpapier-tjes veroordeelen. Zulks mag nu, daar ik my dus rondborftig verklaare, hier of daar eens door eene kwaadaartige hand gefchieden; maar over 't geheel vlei ik my met een beter lot deezer bladeren, en hoop nog te mogen zien, dat ze aan deezen en geen van onze Hollandsche Moeders, en haare beminnyke Dogters, ten fpoore mogen ftrekken, van eene rechtgeaarte Hollandsche, vrye, verftandige, deftige en Godvrugtige opvoeding.

Verder is de opvoeding van den Burgerftaat ingerigt naar de omftandigheden van 't Huisgezin. De Moeders houden haare Dogters, na dat zy in 't Brei-en Naaifchool volleerd zyn, gemeenlyk by zig; om haar ten dienfte te ftaan, of behulpzaam te wezen, naar dat het Huishouden zwaar zy. De Meisjes van gemeene Lieden zien naar
een

een Dienst om; dog dit heeft meest betrekking tot zulke huishoudingen, welke gewin het niet anders toelaat: want buiten dit vermyd eene Burgervrouw de dienstbaarheid haarer Dogteren, meerendeels, zoo lang het mogelyk is. Intusfchen haaten onze Hollandsche Vrouwen egter eene laffe en fchaadelyke ledigheid. Het is ter dier oorzaake geen fchande; maar men rekt het alleszins lofwaardig, dat eene jonge Dogter, zelfs van tamelyke gegoede Ouders, zig toelegt op het maaken van Mutfen, Tabbaarden, Japonnen, en dergelyken; op het Borduuren, en andere Vrouwlyke Handwerken, of het verkoopen van eenige Winkelwaaren, en wat meer van die natuur zy. Men tragt haar, terwyl zy, door dit middel, een goeden Spaarpot maaken, dus in ftaat te fteflen tot het aanhouden van eene eerlyke kostwinning; ten einde zy, in gevallen van tegenfpoed, ongethuwen ftaat, of weduwfchap, in haare eigen kundigheid en bekwaamheden een beftaan mogen vinden; 't geen de dartele hoogmoed, en weelderige opvoeding, aan den vervallen Adel, en den verloopen Rykdom, ontzegt. 't Zal, is de taal der wyze Burgermoeder, myne Dogter nooit fchaaden, en 't kan haar fomtyds te pas komen, een Ambagt of Hanteering geleerd te hebben: een Hollander fchaamt zig geen eerlyke winst; hy noemt het loflyk, icverig te zyn om te winnen, en het gewonnen door eene welbestierde fpaarzaamheid te

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

bewaaren. Anderen bestellen haare Dogters, in den eenen of anderen Koopwinkel, of eenig Vrouwlyk Beroep, als Winkel-of Kantoor-Dogter; ten einde haar, langs deezzen weg, bekwaam te maaken, om vervolgens, op dien voet, insgelyks voor haar en haar Huisgezin te kunnen zorgen. Hier door vind men in Holland zoo veele deftige Burger-Huizen, daar Man en Vrouw byzondere takken van Koopmanschap hanteeren; ja ook wel, daar de Vrouw voornaamlyk de winst aan brengt. Dit hebben onze Hollanders met de Inwooners der nabuurige Gewesten gemeen; en zulks heeft bovenal plaats by de Brabanders en Vlaamingen; alwaar de Vrouw meermaals den Handel dryft, en de Man Boekhouder is. Kortom, de opvoeding by onzen Burgerstand is gemeenlyk van dien aart, dat de jonge Dogters bekwaam gemaakt worden, om, ongehuwd zynde, of, na 't aangaan van een Huwelyk, Weduwe wordende, zig zelve te kunnen geneeren. Ze kunnen langs dien weg, zoo wel als de Mannen, dikwils Kooplieden zyn, en de plaats der Vaderen, omtrent de Kinderen, vervullen: uit welken hoofde alles, ook in deezzen zin, gelyk TACITUS van de oude Batavieren zeide, by Man en Vrouw gemeen is.

Eindelyk staat ons nog, ten besluite van dit onderwerp, met een kort woord gewag te maaken, van de opvoeding in 't stuk van Godsdienst. Het is hier omtrent algemeen

meen gebruikelyk, dat men de Jongelingen en jonge Dogters, beiden al vroeg in den Godsdienst onderwyst, of laat onderwyzen. Ieder schikt dit onderwys naar de gronden dier Gezintheid, tot welke hy behoort, of de leiding, die hy voor de beste houd. In onze Hervormde Kerk bedient men zig meestal van daar toe geschikte Catechizeermeesters; dog onder de zogenaamde Ernstigen worden de Meisjes veelyds onderwezen door Vrouwen, welken zig hiertoe verledigen. Oudtyds maakten de Leeraars zelve, in de Steden, zeer veel werks van dit Catechizeeren der aankomelingen, en 't heeft ook nog nu en dan plaats: dan men laat zulks meerendeels voor de Catechizeermeesters over; en de Leeraars neemen de onderweezene vervolgens, na een voorafgaand onderzoek, aan. Ten platten Lande ontmoet men dit gebruik van Catechizeermeesters minder; en op veele Dorpen zou een Predikant ergernis geeven, indien hy dit Catechetische Onderwys niet zelf behartigde. De jonge Dogters geeven zig al vry bestendig eerder aan, en worden jonger tot het Lidmaatschap aangenomen, dan de Jongelingen. Dit spruit, naastdenkelyk, hier uit voort, dat de Meisjes zulks aanzien als iets, dat betrekking heeft tot den staat van huwbaarheid; en haar eenigermaate nader in den Vrouwlyken rang brengt. Zy worden dan door de Ouders in deftiger gewaad gestoken; men begiftigt haar met zwarte Zyden Kleederen, of eene voor den

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

openbaaren Godsdienst gefchikte nette Japon; daar by komt een zet van Pronkjuweelen, waar mede min of meer vermogende Hollandfche Vrouwen, zelfs dezulken, die anders geen Juweelen draagen, zig verfieren, wanneer zy aan 's Heeren Tafel zullen gaan. Dus fchikt zig de jonge Juffrouw, om, het Kinderlyke en jeugdig Optooifel afgeleid hebbende, met eene Vrouwlyke ftaatigheid, in 't openbaar te verfchynen. De Jongelingen, minder belang ftellende in zoodanig eene onderscheiding, en voelligt meerder tot eene uitgestrekter oeffening genegen, wagten veeltyds langer met Leden der Kerke te worden. Intusfchen houden zy ook egter deeze plegtigheid, als eene Manlyke intrede in de befchaafde Christlyke famenleeving, onder hunne Medeburgers. Wat nu nog het gemeene Volk betreft, dit maakt, (als men 'er de Roomschen, die in 't ftuk van Godsdienstige Plegtigheden nooit zuinig zyn, van uitzondert,) in deeze Eeuw, zoo weinig werks van 't openbaare Lidmaatschap der Kerke, dat men weezenlyk rede hebbe, om 'er over te klaagen. De fchikkingen onzer Godshuizen, om de Kinderen niet te laaten vertrekken, of geen uitzet te geeven, voor dat ze Ledemaaten geworden zyn, en de onderscheiden manieren van de armen te onderhouden, wanneer ze al of niet Ledemaaten der Kerke zyn; hebben nog al eenigen invloed op het geringe Gemeen; maar met dit alles flaat een groot getal der
zul-

zulken 'er geen agt op. Zy houden zig veelal wel vergenoegd, met wat te kunnen leezen en fchryven, met te arbeiden, om voor hun tydelyk beftaan te zorgen, en van hunne overwinst te teeren. Dog dit betreft meest de groote Zuid-hollandsche Steden en Vlekken. In Noord-holland maakt men 'er, tot nog toe, meer werk van, gelyk ook in 't Overmaasche. Voor 't overige zyn zy egter, in de gewoone omftandigheden, niet balftuurig; maar hebben gemeenlyk eene ingewikkelde eerbied voor den Godsdienst, de Wetten en het Vaderland.

Dus hebben wy fchetswyze, (want uitvoerigheid zou hier verveelend zyn,) de Hollanders in hun Huwelyk en tyd van paaring, befchouwd; mitsgaders hun Kroost, van de Wieg en Bakermat af, tot dien zelfden trap van ouderdom nagegaan. Hier aan zouden wy nu nog kunnen hegten, eene overweeging hunner byzondere Zeden, met betrekking tot de Wetten, den Handel en den Godsdienst: dan wy oordeelen zulks onnoodig, om dat wy de voornaamfte byzonderheden, welken daar omtrent aanmerking verdienen, reeds voorgedraagen hebben; toen wy gewag maakten van den toestand en de levenswyze onzer Ingezetenen, in verfchillende Streeken van ons Vaderland, en, by den aanvang van dit Stuk, de redenen hier van hebben opgegeeven. Dit derhalven tegenwoordig daar laatende; fchiet 'er, volgens ons voorge-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

stelde Plan, in deezen niet meer overig, dan dat wy, in 't volgende *Hoofdstuk*, 't oog nog vestigen op eenige natuureigen gewoonten der Hollanderen, met opzicht tot hunne Spellen, en den gemeenzaamen omgang der Natie, onder elkander; als mede op hunne staatlyke gewoonten van Begraaven; ten einde dus onze Hollanders, na hen van de Wieg af vergezeld te hebben, deftig ten grave te geleiden.

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

N A B E R I G T.

Na dat dit *Hoofdstuk* genoegzaam afgedrukt was, is ons toevallig, by het doorbladeren van IDSINGA's *Staatsrecht der Vereenigde Nederlanden* (*), eene aantekening van dien Heer voorgekomen, met betrekking tot het beveiligen der Kraamvrouwen, in onze Gewesten; welke eenigermaate dienen kan, ter nadere ophelderinge van 't geen we des aangaande gezegd hebben, by gelegenheid dat we gewag maakten van de Kraamkloppertjes en derzelver zogenoemde Voorrechten. Wy zullen het voornaamste dier aantekeninge, zoo ver ze tot ons onderwerp betrekkelyk is, daarom hier nog kortlyk mededeelen.

Zie bo-
ven, Bl.
1244—
1251.

Volgens het aldaar bygebragte, heeft men al van oudsher byzondere zorg gedraagen, voor de beveiliging der Kraamhuizen en Kraamvrouwen. In den Zoenbrief der Friezen, met Hertog JAN VAN BEIEREN, van den eersten September 1421, word wel uitdruklyk bepaald, dat men ter wederzyde alle *dyeven* — — *craemfchenderen*, enz. *sal vervolgen*; en in den Verbondsbrief der Schieringers en Vetkoopers, van den eersten

Fe-

(*) Zie J. H. V. IDSINGA, *Staatsrecht*. II. D. Bl. 325—328.

February 1422, verbinden zy zig insgelysk onderling, om *de craemfchenders over te fenden en te vervolgen*. Men vind wyders meermaals gewag gemaakt van Duitsche Wetten, daar toe betrekkelyk; en 't blykt dat de Wet, ter beveiliginge der Kraamvrouwen en der Kraamhuizen, ook zelfs in tyden van openbaare tweespalt en kryg, over geheel Duitschland, in 't jaar 1442, algemeen gemaakt is. Uit dien hoofde waren de Kraamhuizen, gelyk de Kerken en Godshuizen, hier en daar, onfchendbaare *Azyla*, of toevlugtplaatfen. Dit nagaande, bezeft men terftond, dat de gezegdens van verfcheiden oude Schryvers, wanneer ze verhaalen, dat in den kryg, fomtyds *noch Kerk, noch Kraam*, gefpaard wierd, niet flegts te kennen geeven, eene verregaande wreedheid, maar tevens aanduiden, dat zulk een bedryf tegen de algemeene Wetten, of ten minfte gewoonten, aanliep. De Heer **IDSINGA** tekent verder aan, hoe deeze voorzorg voor de Kraamvrouwen, ook in de latere Landrechten, ftand gehouden heeft; wel byzonder meld hy, dat, volgens de Landrechten, in de Provinciën en Landen over de Lauwers, geene Mans, welker Vrouwen in de Kraam liggen, op gerichtlyke daagingen, in de Gerichten behoeven te verfchynen; en dat zulke Huizen, zo lang van recht en *rechtsexecutien*, en na dat van Wedde en Westwoldingerland, op halsftraffe, bevredigd en vry zyn.

„ Zoodanige Wetten en Gewoontens,
 „ zegt hy eindelyk, zyn, zoo in andere
 „ na-

„ nabuurige Landen, als in Holland, im-
 „ mers hier en daar, schoon 'er de oor-
 „ sprong altyd zoo klaar niet van te ont-
 „ dekken is, in gebruik. Waar van zeer
 „ vermoedelyk afkomstig is, de gewoonte,
 „ om de Kloppers van de deuren der hui-
 „ zen, waarin een Kraamvrouw is, met
 „ een linnen doeck, ofte met eenig ander
 „ teecken, te bewinden en te onderschei-
 „ den; als 't welcke niet slechts geschiedt,
 „ om de zulcke, die na den toestandt van
 „ Moeder en Kindt zouwden willen ver-
 „ neemen, ofte om andere reedenen, aan
 „ zulck een huis mogten koomen, bedacht-
 „ zaam te doen zyn, om zachtjes aan te
 „ kloppen of te bellen, gelyk zommigen 't
 „ schynen te neemen, maar ook voor Ge-
 „ richtsdienaars, om 'er in dien tyd geen
 „ *exploicten* te verrichten, gelyk oock, zoo
 „ ons bericht is, hier en daar in Holland,
 „ geen onderzoek op het broodt, of 't
 „ gewigt van 't zelve, in zulke backers
 „ huizen, daar de Vrouwen in de kraam
 „ liggen, gedaan wordt”.

Overéénkomstig hier mede heeft men ons
 intuschen het volgende berigt ook nog uit
 Enkhuizen ter hand gesteld.

„ Den oorsprong van 't teken aan de Klop-
 „ pers der Huizen, daar Kraamvrouwen
 „ zyn, weet men niet: 't is een gebruik van
 „ onheuchelyke tyden herkomstig. — In de
 „ voorige Eeuw werd het agtergelaaten by
 „ sommige Vrouwen, die van onegte Kin-
 „ ders bevielen, waarom de Regeering,
 „ daar-

DE HOL-
LAND-
SCHE
NATIE.

„ daarin willende voorzien, goedvond te
 „ ftatueren, dat de Vroedvrouwen zorg
 „ moesten draagen, dat het teken aan de
 „ Kloppers der zodanigen gefteeld wierdt op
 „ eene geldboete. — Ten tyde der Pagteren
 „ mogt in een huis, daar men zulk een te-
 „ ken aan zag, geen onderzoek gefchieden.
 „ — Thans worden aan die Huizen geen
 „ Exploiften, Dagvaardingen of Geldmaa-
 „ ningen gedaan; doch men vindt geen
 „ Keuren, die zulks verbieden. — En ein-
 „ delyk zyn, volgens de Brandordonnan-
 „ tien, en die van den Burger-Krygsraad,
 „ de Mannen der Kraamvrouwen, geduu-
 „ rende den tyd van dat teken, vry van
 „ togt en wagt”.

SPECIAL

88-B

34034

v. 3

pt. 3

